

Literární průvodce Hradcem Králové

Literární místopis. Hradecká čítanka

Vydala:

Knihovna města Hradce Králové, 2016

ISBN 978-80-85059-50-2

náklad 50 kusů na CD

Text: Jan Pěta

Památce Františka Vícha, dlouholetého pracovníka a v letech 1980-1992 ředitele dnešní Knihovny města Hradce Králové. Byl první, kdo přišel s myšlenkou zpracovat literární místopis našeho města a zahájil přípravné práce, které předčasně ukončila smrt v roce 1996. V této publikaci byla využita část informací z jeho archivního bádání.

Děkuji za pomoc a spolupráci při hledání pramenů a literatury kolegyním z referenčního centra a ústřední půjčovny Knihovny města Hradce Králové, kolegyním ze Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové (zejména za zprostředkování meziknihovních služeb), pracovníkům Státního okresního archivu v Hradci Králové Martinu Landsmannovi a Janu Koškovi a také Janě Svobodové z oddělení matrik správního odboru Magistrátu města Hradec Králové.

Moje vděčnost patří i Petře Landsmannové, Ivě Košťálové a Zuzaně Bořkové za korektury textu, vydavatelce hradecensí Heleně Rezkové za cenné rady a pomoc při realizaci knihy, městu Hradec Králové za finanční podporu a ředitele Knihovny města Hradce Králové Barboře Čížinské za přijetí a prosazení tohoto projektu.

Obsah

Úvod

Struktura publikace

Seznam spisovatelů

LITERÁNÍ MÍSTOPIS

Na skok v Hradci

Literární vycházky

Malé náměstí (a Kavčí plácek)

Velké náměstí (a ulice Karla Tomana)

Vzhůru ke katedrále: ulice V Kopečku a Rokitanského

V uličkách starého města: Zieglerova, Na Hradě, Dlouhá ad.

Na úpatí historického centra: ulice při Orlici a vnitřní okruh

Labská nábřeží

Gočárův Hradec aneb Salonem republiky

Hradecká Předměstí

Pražské Předměstí

Kukleny

Slezské Předměstí

Pouchov a Věkoše

Nový Hradec Králové

Autorův dovětek

Ediční poznámka

HRADECKÁ ČÍTANKA

Úvod

Město jako báseň? Město poetické? Město – písnička? – Prosím, chcete-li.
Město story? Město jako román? Město plné příběhů? – To také, ovšem.
Město – inspirace? Literární pařeniště a podhoubí? Genius loci? – Samozřejmě!

V Hradci Králové žilo a tvořilo nezvykle mnoho spisovatelů. Bydleli v jeho domech, chodili po jeho ulicích, náměstích a nábřežích, snili v lukách při Orlici i Labi, hráli si na šancích. Mnozí se v Hradci narodili, většina studovala nebo učila v hradeckých školách. Jak říká jeden z nich, Viktor Fischl: „*Tady byl z nějakého důvodu vždycky větší literární život než ve většině jiných českých měst. Jen si vzpomeňte, kdo všechno z velkých jmen českého písemnictví tudy prošel. Tyl, Klicpera, Jirásek – na jeho slavném pohřbu jsem nesl prapor královéhradeckého gymnázia –, Karel Čapek, i když tu už v kvintě dostal consilium abeundi, ale dávno před nimi Tomek, Hanka a hlavně Karel Jaromír Erben. A později zas Rudolf Medek a Emil Vachek a jistě jsem na mnohé zapomněl.*“¹

Ano, k Hradci patří obecně známí literáti – Bohuslav Balbín, Karel Čapek, Ota Dub, Jaroslav Durych, Karel Jaromír Erben, Viktor Fischl, Václav Hanka, Zbyněk Hejda, Ignát Herrmann, Alois Jirásek, Jaromír John, Václav Kliment Klicpera, Josef Svatopluk Machar, Rudolf Medek, Jiří Šotola, Eduard Štorch, Rudolf Těsnohlídek, Josef Kajetán Tyl, Emil Vachek aj.

Ale patří sem ještě víc básníků, prozaiků a dramatiků málo známých či zcela neznámých. Když Ivan Wernisch sestavoval svou objevenou antologii české poezie *Zapadlo slunce za dnem, který nebyl*², zařadil do ní přes padesát autorů, jejichž život a dílo nějakým způsobem souvisely s Hradcem Králové.

Naším úkolem však není spisovatele uvedené v publikaci, kterou držíte v ruce, posuzovat, třídit a dělit na známé a neznámé, velké či malé atd., atp. Úmyslně se vyhýbáme literárnímu hodnocení jejich díla.

Kdybychom sledovali zajímavosti a kuriozity, mohli bychom v souladu s pověstí bývalé hradecké pevnosti jako města vojáků, kněží a studentů, poukázat např. na vojenské povolání některých známých hradeckých literátů – od generálů a legionářů Rudolfa Medka a Františka Kryštofa, přes vojenského lékaře, který dosáhl hodnosti plukovníka, Jaroslava Durycha, po důstojníka a koncem války dezertéra rakousko-uherské armády Františka Erika Šamana. Platí to i o kněžském povolání počínaje Bohuslavem Balbínem; následoval by Josef Liboslav Ziegler a desítky dalších. Nemluvě o básnících a prozaicích – bývalých hradeckých studentech: ti se počítají v řádu stovek. A to jsme tu ještě měli spolek Mansarda, tvořený z velké části právě začínajícími literáty – studenty hradeckých středních škol. Ve městě žila poměrně početná židovská komunita; mnozí z hradeckých spisovatelů byli židovského původu (Viktor Fischl, Ota Dub, Max Lederer ad.)

¹ Jaklová Lenka. *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*. Hradec Králové: Úřad města Hradec Králové, 1997, s. 10.

Podobně se vyjádřil bývalý student hradeckého učitelského ústavu, spisovatel František Flos: *Hradec Králové byl vždy literární. Vzpomínalo se nejen na starší: Zieglera i Klicperu, nýbrž i na Jirásku a Ignáta Herrmanna...* (Flos František. Hrstka literárních vzpomínek z Hradce Králové. In: *Královéhradecko. Vlastivědný sborník pro školu a dům*. Roč. 1., 1924, č. 4, s. 7.)

² Wernisch Ivan. *Zapadlo slunce za dnem, který nebyl. Zapomenutí, opomíjená a opovrhovaná. Z jiné historie české literatury (léta 1850-1940)*. Brno: Petrov, 2000. 438 s.

Tato publikace není ani slovníkem, ani encyklopedií hradeckých literátů. Pokud by někdo čistě slovníkovou příručku hledal, doporučujeme slovník *Literární Hradec Králové*³ nebo dvojdílnou *Encyklopedii města Hradce Králové*⁴. Nemluvě o akademickém *Lexikonu české literatury*⁵. Naše publikace chce sloužit jako průvodce. Rádi bychom Vás pozvali k literárním vycházkám historickým centrem i novodobým Hradcem Králové – kratším i delším, trasy si určete sami dle libosti. Chceme Vás zavést k místům, spjatým s životem známých i méně známých českých (a ve třech případech také slovenských) spisovatelů. Domníváme se, že publikaci lze využít zejména ve školách v hodinách literatury nebo vlastivědy a oživit výuku výlety a putováním po stopách různých literárních tradic, osobností, žánrů atd. Chceme věřit, že zájem o ni budou mít i pověstní hradečtí patrioti a že nebude chybět ve fondech veřejných i školních knihoven.

Oproti výše zmíněnému slovníku *Literární Hradec Králové* jsme podstatně zúžili výběr pouze na básníky, prozaiky a dramatiky, tj. opravdu jen na tzv. krásnou literaturu. Vyloučili jsme literární kritiky a teoretiky, překladatele, jazykovědce, historiky a vlastivědné publicisty. Vyloučili jsme i autory, jejichž vazba k Hradci Králové začíná i končí narozením v hradecké nemocnici.⁶ Nezařadili jsme ani literáty, kteří si v Hradci jen něco „vyřizovali“.⁷ Nenajdete tu také spisovatele, kteří strávili celý život jinde a v Hradci, přesněji v některém hradeckém zdravotnickém zařízení, zemřeli.⁸

Ještě na jednu podstatnou redukci je třeba upozornit: v knize jsou jen autoři, kteří již nežijí a jejichž dílo bylo uzavřeno. Vedly nás k tomu nejen ohledy na únosný rozsah, ale snad ještě více zřetel k žánru tohoto textu: m í s t o p i s uvádí konkrétní adresy, což by bylo u většiny žijících autorů problematické z hlediska ochrany jejich soukromí.

A další vymezení: zařazujeme jen literáty, jimž alespoň jedno dílo vyšlo samostatně v knižní podobě.

Hradečtí literáti měli své město rádi a pokud je osud zavál jinam, často se do Hradce Králové vraceli a nebo na něj vzpomínali. Platí to i o jiných českých spisovatelích, kteří Hradec navštívili jen krátce – výběrově se o nich zmiňujeme v kapitole Na skok v Hradci.

³ Benýšková Jarmila, Vích František. *Literární Hradec Králové*. Hradec Králové: Okresní knihovna, 1994. 181 s.

⁴ *Encyklopedie města Hradce Králové*. Hradec Králové: Garamon, 2011. 1. díl. A-M. 358 s. 2. díl. N-Z. S. 367-846.

⁵ *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. 1. díl. A-G. Praha: Academia, 1985. 900 s.

Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2. díl. H-L. Svazek 1. H-J. Praha: Academia, 1993. 589 s.

Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2. díl. H-L. Svazek 2. K-L. Praha: Academia, 1993. s. 597-1377.

Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 3. díl. M-Ř. Svazek 1. M-O. Praha: Academia, 2000. 728 s.

Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 3. díl. M-Ř. Svazek 2. P-Ř. Praha: Academia, 2000. s. 733-1522.

Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 4. díl. S-Ž. Svazek 1. S-T. Praha: Academia, 2008. 1082 s.

Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 4. díl. S-Ž. Svazek 2. U-Ž. Praha: Academia, 2008. s. 1089-2105.

⁶ Např. básník Bořivoj Kopic se v tomto hradeckém zdravotnickém zařízení sice 7. 9. 1931 narodil, ale celé dětství prožil na Podkarpatské Ukrajině a poté v Třebíči, mládí a studia v Lázních Jeseník a v Brně, dospělý věk v Praze († 1982).

⁷ Za všechny: prozaik a dramatik Karel J. Zákoucký (* 1862, † 1925) tu v roce 1885 skládal doplňovací zkoušky na učitelském ústavu, jinak žil na různých místech, převážně v Heřmanově Městci. Tutéž zkoušku na tomtéž hradeckém ústavu absolvoval roku 1894 prozaik Oldřich Štěpánek (* 1876, † 1951).

⁸ Jako prozaik a publicista Josef Vejvara (* 1869), který prošel mnoha českými městy a na sklonku života pobýval v Krakovanech u Týnce nad Labem, zemřel 14. 3. 1946 v Hradci Králové a pohřben byl v rodných Podmoklicích, které jsou od roku 1938 součástí města Semily.

Je třeba zdůraznit, že vztah byl oboustranný: město si svých literátů vážilo a dávalo to různými způsoby najevo – v 19. a ještě ve 20. století v souladu s obecnou úctou české veřejnosti k „lidem pera“, začasťe „křisitelům národa“, obdivovaným podobně jako dnešní populární osobnosti.

Jména hradeckých spisovatelů nesla nebo dodnes nese řada ulic, náměstí a parků. Město zřídilo a pečovalo o Pamětní síň rodiny Pospíšilovy a pietně uchovávalo Pracovnu Ignáta Hermanna. Seznam čestných občanů Hradce Králové zahajuje dramatik Václav Kliment Klicpera (1833); mezi čestné občany patří také hradečtí spisovatelé Alois Jirásek (1918), Ignát Herrmann (1923), Adolf Černý (1924), Viktor Fischl (1992), naposledy básník Zbyněk Hejda (2011); ostatně i JUDr. František Ulrich, který byl jmenován čestným občanem v roce 1921, nebyl jen vynikajícím starostou, ale též básníkem, a Soňa Červená, držitelka čestného občanství z roku 2012, je nejen operní a činoherní hvězda, ale též autorka čtivých memoárů a životopisu svého dědečka Václava Františka Červeného.

Básník Josef Svatopluk Machar ve své vzpomínce na pobyt v našem městě píše o vítání a hoštění literátů: *Tohle Hradec umí nepřekonatelně.*⁹

⁹ Machar Josef Svatopluk. *Při sklence vína*. Praha: Aventinum, 1929, s. 41-48.

Struktura publikace

Náš literární průvodce Hradcem Králové má dvě základní části: **literární místopis** a **hradeckou čítanku**.

Obě části jsou vzájemně provázány: tučně zvýrazněné názvy děl v literárním místopisu signalizují, že ukázka z nich je zařazena v hradecké čítance (pod jménem autora); odkazy pod texty v hradecké čítance jsou citací adres z literárního místopisu.

Literárnímu místopisu předchází abecední **seznam spisovatelů**, jejichž životem a dílem se místopis zabývá.

Následuje vlastní **literární místopis**. Při určování „literární adresy“ konkrétního spisovatele jsme dali přednost místu jeho narození či bydliště. Teprve v případě, že se bydliště nepodařilo zjistit, byl zařazen pod adresu školy, kterou navštěvoval, nebo pracoviště, na kterém pracoval. Jednotlivé abecedně seřazené „literární adresy“ mají tři složky:

- a) Stručnou informaci o domě nebo jiném stavebním objektu, pokud jsou historicky a architektonicky zajímavé; případně charakteristika lokality, nejde-li o stavbu, ale o místo.
- b) Text o literátovi a jeho vztahu k danému místu, o jeho životě v Hradci Králové i o té části tvorby, která v Hradci vznikla nebo jejímž námětem je naše město. Jak již bylo uvedeno: tučnou kurzivou vytištěné názvy autorových děl odkazují k ukázkám uvedeným pod jeho jménem v hradecké čítance.
- c) Výše zmíněnou „hlavní“ část většinou doplňuje stručná informace o celém životě a díle spisovatele; nechce samozřejmě nahrazovat slovníkové příručky, ale má čtenáři základní údaje o autorovi jen připomenout, aniž by musel „z místa v terénu“ odskakovat k jiným zdrojům.

Za literárním místopisem jsou zařazeny dva doplňky:

- 1) Část, kterou jsme pracovníčně nazvali **Na skok v Hradci**, podává stručnou informaci o českých spisovatelích, kteří se sice v Hradci nenarodili, nestudovali tu, nežili ani nezemřeli, kteří však Hradec navštívili (často nejednou). Pro některé z nich se dokonce královéhradecké reálie staly náměty jejich literárních textů (např. pro Karla Poláčka, Vladimíra Neffa či Marii Kubátovou; i v jejich případě zařazujeme ukázkou do hradecké čítanky).
- 2) Náměty na několik možných okruhů pro putování literárním Hradcem Králové pod nadpisem **Literární vycházky**.

Hradecká čítanka obsahuje úryvky z autorských textů, které se vztahují k různým královéhradeckým místům, osobám, událostem a jiným zdrojům inspirace. Knihy, ze kterých jsme čerpali, jsou často běžně málo dostupné. Doufáme tedy, že shromáždění těchto ukázek pod jednu střechu bude mít pro čtenáře svoji cenu a kouzlo. Odhlédneme-li od věcného pozadí, jsou jakýmsi vzorníčkem, ukázkou stylu jednotlivých autorů; jejich někdy archaický jazyk i sloh může shledat milovník češtiny půvabným.

Za ukázkami textů uvádíme odkazy k „literárním adresám“, pod nimiž o autorovi píšeme v místopisu a které se k němu vztahují.

Čítanka je řazena abecedně podle jmen autorů. Nenajdete zde však všechny literáty, které obsahuje seznam autorů v úvodu místopisu – ne všichni „hradečtí“ spisovatelé psali o Hradci, ne u všech je inspirace naším městem takto explicitní.

Seznam spisovatelů

- Albert Eduard** – Velké náměstí čp. 21, Velké náměstí čp. 32
Albieri Pavel (vl. jm. Mucek Jan) – Rokitanského čp. 63, Komenského čp. 234,
Karla Tomana čp. 42, oddíl 2.)
Andrlík František Josef – Velké náměstí čp. 33, oddíl 2.)
Antonowicz E. – viz **Baše Josef**
Auředníček Otakar (vl. jm. Ouředníček) – Chmelova čp. 466, oddíl 2.)
Balbín Bohuslav – Velké náměstí čp. 32, oddíl 1.)
Barák Josef – viz heslo **Jedlička Otakar**
Bartl Jaroslav – třída Československé armády čp. 383, náměstí Svobody čp. 331
Baše Josef – Tomkova čp. 173, Velké náměstí čp. 32
Baudyšová Libuše – Eliščino nábřeží čp. 325
Beneš Josef – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 6.)
Beran Josef – Tomkova čp. 186, Velké náměstí čp. 32, Na Hradě čp. 91-92
Bezpráv Petr – viz **Lonský František**
Bíbus František – Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 1.)
Bidlo Vladimír – Čelakovského čp. 623, Velké náměstí čp. 32
Bidlo Josef – viz heslo **Bidlo Vladimír**
Bláha Inocenc Arnošt – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 9.)
Boštík František Xaver – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 7.)
Boušek Karel – Velké náměstí čp. 134
Brtnický Ladislav – Eliščino nábřeží čp. 277, Velké náměstí čp. 32
Cmíralová Jarmila – Eliščino nábřeží čp. 305, oddíl 1.), třída Československé armády čp. 295
Crha Václav Antonín – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 14.), Velké náměstí čp. 32
Čapek Jan Blahoslav – třída Československé armády čp. 413, Velké náměstí čp. 32
Čapek Karel – Malé náměstí čp. 117, oddíl 1.), Velké náměstí čp. 32,
třída Československé armády čp. 257, Na Mlejniku
Čečetka František Josef – Zieglerova čp. 230, oddíl 4.)
Čech-Stráň Václav (vl. jm. Gustav Hubáček) – Velké náměstí čp. 32, oddíl 16.)
Černík Artuš (úředně Arthur) – Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 3.), Velké náměstí čp. 32
Černý Adolf – Kavčí plácek čp. 121, Karla Tomana čp. 44, Komenského čp. 234, Zieglerova čp. 230
Černý Boleslav L. – Karla Tomana čp. 44, náměstí Svobody čp. 331
Červenka Jan – Malé náměstí čp. 119, Velké náměstí čp. 32
Červený Jiří – Velké náměstí čp. 139, oddíl 1.), Velké náměstí čp. 32,
třída Československé armády čp. 257
Červinka Adolf – Velké náměstí čp. 142, oddíl 2.), Velké náměstí čp. 32, Velké náměstí čp. 135
Červinka Karel – Velké náměstí čp. 142, oddíl 1.), Velké náměstí čp. 32
Dagan Gabriel – viz **Fischl Pavel**
Dagan Avigdor – viz **Fischl Viktor**
Danda Jaroslav – Písečná čp. 776
Daněk Oldřich – Dlouhá čp. 98, oddíl 1.)
Deyl Václav – Malé náměstí čp. 6, oddíl 1.), Komenského čp. 234
Dub Ota (původně Otto) – Šafaříkova čp. 581, Tylovo nábřeží čp. 682, Židovský hřbitov
Dufek Zdeněk – Klumparova čp. 833
Dunovský Jan – Eliščino nábřeží čp. 305, oddíl 2.), Komenského čp. 234
Durdík Alois – viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 3.)**
Durdík Josef – Velké náměstí čp. 139, oddíl 3.)
Durdík Pavel – Velké náměstí čp. 139, oddíl 3.)
Durdík Petr – viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 3.)**
Durych Jaroslav – V Kopečku čp. 78, Velké náměstí čp. 32

Durych Václav – V Kopečku čp. 78
Dusil Viktor – Gruzínská čp. 95
Dvořák Gustav – Malé náměstí čp. 5, oddíl 2.), Velké náměstí čp. 32, Komenského čp. 255, oddíl 3.)
Ehrenberger Josef – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 8.)
Erben Karel Jaromír – V Kopečku čp. 87, Velké náměstí čp. 32
Filip Dominik – třída Československé armády čp. 394, Komenského čp. 234
Filip Karel – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 13.)
Fischl Pavel (Gabriel Dagan) – Čelakovského čp. 503
Fischl Viktor (Avigdor Dagan) – Čelakovského čp. 503, Tylovo nábřeží čp. 682, Šafaříkova čp. 666
Flos František – Velké náměstí čp. 139, oddíl 2.), Zieglerova čp. 230
Gallat Alois – Velké náměstí čp. 32, oddíl 13.)
Goll Jaroslav – Malé náměstí čp. 115, Velké náměstí čp. 32
Hakl Bohumil František – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 4.), Velké náměstí čp. 32
Hanka Václav – Velké náměstí čp. 32, oddíl 5.)
Hansmann Leopold Josef – Velké náměstí čp. 32, oddíl 14.)
Havelka Josef – viz Velké náměstí čp. 32, oddíl 6.)
Havlovský Josef K. (vl. jm. Kořátko Josef) – Malé náměstí čp. 6, oddíl 2.), Komenského čp. 234
Háizr Písecký Josef (původně Josef Haser) – Komenského čp. 255, oddíl 2.), Zieglerova čp. 230
Hejčl Jan Nepomuk Josef – Rokitanského čp. 72, oddíl 2.), Velké náměstí čp. 32, Na Hradě čp. 91-92
Hejda Zbyněk – Karla Hynka Máchy čp. 735, Tylovo nábřeží čp. 682
Herrmann Gustav Vratislav – Velké náměstí čp. 157, V Kopečku čp. 86, oddíl 1.) Velké náměstí čp. 32
Herrmann Ignát – V Kopečku čp. 86, oddíl 1.), Velké náměstí čp. 33, oddíl 1.), Malé náměstí čp. 10-11,
Malé náměstí čp. 129
Hlavatý František – Velké náměstí čp. 23, Velké náměstí čp. 32
Hlinecký J. K. (vl. jm. Kozel Josef) – Rokitanského čp. 70, náměstí Svobody čp. 331
Hollmann Josef František – Velké náměstí čp. 32, oddíl 7.)
Horký Karel – Komenského čp. 251, Velké náměstí čp. 32, Špitálská čp. 183-184
Hornov Vladimír (původně Hornof) – Komenského čp. 262, Na Hradě čp. 91-92,
Velké náměstí čp. 32
Horyna Václav – Vrchlického čp. 985
Hrnčíř František – V Kopečku čp. 77, Zieglerova čp. 230
Hubáček Gustav – viz Čech-Stráň Václav
Hubáček Josef – viz Čech-Stráň Václav
Hurban Jozef Miloslav – Velké náměstí čp. 22, oddíl 3.)
Husman Richard – viz Jánský Filip
Hyšman Filip – Malé náměstí čp. 127, oddíl 1.)
Chalupa František – Špitálská čp. 183-184, oddíl 4.), Velké náměstí čp. 32
Chmela Josef – Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.)
Jahoda Josef – třída Československé armády, čp. 287
Janke František Josef – Malé náměstí čp. 6, oddíl 4.)
Jánský Filip (vl. jm. Richard Husman) – Klumparova čp. 833, Tylovo nábřeží čp. 682,
náměstí Svobody čp. 301
Jedlička Otakar – V Kopečku čp. 83, Velké náměstí čp. 32
Jehlička Pavel – Velké náměstí čp. 32, oddíl 15.)
Jelínek Bohdan – Dlouhá čp. 194, Velké náměstí čp. 32
Jelínek Josef – viz heslo Jelínek Bohdan
Ježek Jan – Velké náměstí čp. 20, oddíl 4.), Velké náměstí čp. 32
Jirásek Alois – Velké nám. čp. 132, oddíl 1.), Velké nám. čp. 20, oddíl 1.), Velké nám. čp. 25,
Velké nám. čp. 32
Jirotko Zdeněk – třída Československé armády čp. 329, Pospíšilova čp. 787

John Jaromír (vl. jm. Markalous Bohumil) – **Havlíčková čp. 292**, Velké náměstí čp. 34,
Zieglerova čp. 230, oddíl 2.)

Jonáš Karel – Špitálská čp. 183-184, oddíl 3., Velké náměstí čp. 32

Kačer Josef – Velké náměstí čp. 32, oddíl 9.)

Kafka František – Chelčického čp. 280, Velké náměstí čp. 32, náměstí Svobody čp. 301

Karen Jiří (vl. jm. Podmele Ladislav) – **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 4.**), Tylovo nábřeží čp. 682

Kaván František – **Velké náměstí čp. 28**, Velké náměstí čp. 32, Komenského ulice čp. 255

Kleiner Lomikar (vl. jm. Kleiner Otokar Čeněk Josef) – **třída Československé armády čp. 257,**
oddíl 2.)

Klen Jan J. – viz **Macák Jaroslav**

Klevis Vladimír – Na Dřevěnce čp. 56

Klicpera Ivan – Malé náměstí čp. 129, oddíl 2.)

Klicpera František – viz heslo **Klicpera Václav Kliment**

Klicpera Václav Kliment – Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.), Malé náměstí čp. 112, oddíl 1.),
Malé náměstí čp. 126, Velké náměstí čp. 32

Klíma Jaroslav (vl. jm. Bedřich Kubala) – **Pospíšilova třída čp. 360**
(dnes prostor před čp. 867, 868 a 869)

Klimšová Bohumila – Nezvalova čp. 265

Klumpar Jan Květoslav – **Velké náměstí čp. 20**, Malé náměstí čp. 112, oddíl 3.), Velké náměstí čp. 32

Kosina Antonín – Zieglerova čp. 230, oddíl 5.), Velké náměstí čp. 32, Na Hradě čp. 91-92

Košťál František Jiří – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 11.)

Košťál Josef – Zieglerova čp. 189, Velké náměstí čp. 32

Košťátko Josef – viz **Havlovský Josef K.**

Kozel Josef – viz **Hlinecký J. K.**

Král Josef Mirovít – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 1.)

Král Miloš – **Velké náměstí čp. 33, oddíl 6.**), náměstí Svobody čp. 331, Tylovo nábřeží čp. 682

Kratochvílová Anna – Dlouhá čp. 108, oddíl 1.)

Krejčí František Václav – Dlouhá čp. 109, Zieglerova čp. 230

Kryštof František – Pospíšilova čp. 342, Velké náměstí čp. 32, třída Československé armády čp. 257

Krýzl Karel – **Velké náměstí čp. 152**, náměstí Svobody čp. 301

Křičenský Josef Jaroslav – **Velké náměstí čp. 32, oddíl 12.**), Velké náměstí čp. 33

Kubala Bedřich – viz **Klíma Jaroslav**

Kučera Karel – Komenského čp. 246, Velké náměstí čp. 32

Kučař Josef – Malé náměstí čp. 9, oddíl 2.)

Lacina Josef – **Velké náměstí čp. 156**, Velké náměstí čp. 32

Laichter Josef – Špitálská čp. 183-184, oddíl 2., Velké náměstí čp. 32

Langer Josef Jaroslav – **Velké náměstí čp. 32, oddíl 10.**)

Langner Jan Josef – Komenského čp. 234, oddíl 2.)

Lederer Maxmilian (Max) – **Velké náměstí čp. 132, oddíl 2.**), Velké náměstí čp. 32

Leonier Max – viz **Pavlík Jan**

Lešetický Vojtěch – Komenského čp. 264, oddíl 1.), Zieglerova čp. 230

Lhota Jan Nepomuk – **Velké náměstí čp. 1**

Lonský František (pseudonym Bezpráv Petr) – **Jiřího Purkyně čp. 611**

Lorenc Josef – Masarykovo náměstí čp. 511

Loriš Jan – Komenského čp. 234, oddíl 4.)

Ludvík Josef Myslimír (původně Josef Antonín) – **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 2.**)

Macák Jaroslav (pseud. Jan J. Klen) – **Komenského čp. 224**, Velké náměstí čp. 32

Macháček Ladislav Zdeněk – **Úzká čp. 202**, Malé náměstí čp. 127, Zieglerova čp. 230

Machar Josef Svatopluk – **třída Československé armády čp. 295**

Malínský Kolda – viz **Lacina Josef**

Mansarda (studentský spolek) – **třída Československé armády čp. 257, oddíl 1.**)

Maria Jaroslav (vl. jm. Mayer Jaroslav) – **Velké náměstí čp. 135, oddíl 2.)** Velké náměstí čp. 32,
Špitálská čp. 183-184

Markalous Bohumil – viz **John Jaromír**

Matzal Jan – viz **Troska J. M.**

Mayer Jaroslav – viz **Maria Jaroslav**

Medek Jaroslav – **Velké náměstí čp. 15, oddíl 1.),** Malé náměstí čp. 4

Medek Rudolf – **Malé náměstí čp. 4,** náměstí Svobody čp. 331, Velké náměstí čp. 15,
třída Československé armády čp. 257

Mencák Břetislav – **Horova čp. 226,** Komenského čp. 234

Michl Karel – **Špitálská čp. 183-184, oddíl 8.),** náměstí Svobody čp. 331

Miřiovský Emanuel – **Komenského čp. 266,** Zieglerova čp. 230, náměstí Svobody čp. 331

Mojžíš Antonín – **V Kopečku čp. 85, oddíl 4.),** Malé náměstí čp. 127

Mucek Jan – viz **Albieri Pavel**

Mužík Augustin Eugen (původně Augustin Jan Nepomuk) – **Mužikova čp. 120,**
Velké náměstí čp. 32

Novák Peregrin (pseud. Pelhřim Rychnovský) – **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 15.)**

Ouředníček Otakar – viz **Auředníček Otakar**

Pacovský Jiří – (vl. jm. Rigel Jiří) – **Velké náměstí čp. 164**

Panýrek Jan Duchoslav – **třída Československé armády čp. 239,** Zieglerova čp. 230

Paroubek Otakar G. – viz **Komenského čp. 234, oddíl 3.)**

Pavlík Jan – **Karla Hynka Máchy čp. 736,** Karla Tomana čp. 42, oddíl 2.)

Peřina František Jaroslav – **Karla Tomana čp. 42, oddíl 3.)**

Picka Karel – **Markovická čp. 723**

Pittnerová Vlasta – **Velké náměstí čp. 29**

Plávka Andrej – **Kotěrova čp. 720,** Šafaříkova čp. 666

Pleskač Karel Josef – **Rokitanského čp. 72, oddíl 1.),** Zieglerova čp. 230

Podmele Ladislav – viz **Karen Jiří**

Pospíšil Jan Hostivít (původně Jan František) – **Velké náměstí čp. 22, oddíl 1.)** Malé náměstí čp. 9,
V Kopečku čp. 85, oddíl 2.), Karla Tomana čp. 42, oddíl 1.)

Pospíšil Ladislav Jan – **Karla Tomana čp. 42,** Velké náměstí čp. 22, Velké náměstí čp. 33, oddíl 1.)

Pospíšil Jaroslav – **V Kopečku čp. 85, oddíl 3.)**

Pospíšilová Marie – **Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.)** Karla Tomana čp. 42

Preclík Vladimír – **Poděbradova čp. 732**

Prokešová Vlasta rozená Kuchařová – **Slezská čp. 869**

Prokeš Ignác (též Ignác Hynek Prokeš) – **Velké náměstí čp. 33, oddíl 5.)**

Přibík Zdeněk – viz **Přibyslav Zdeněk**

Přibyslav Zdeněk – **Nerudova čp. 908**

Rampa Miroslav – **Smetanovo nábřeží čp. 1187,** Dlouhá čp. 108

Rautenkranc Josef František Miloslav – **Rokitanského čp. 67,** Velké náměstí čp. 32,
Na Hradě čp. 91-92

Rettig Jan Alois Sudiprav – **Velké náměstí čp. 32, oddíl 4.)**

Ribnikarová Jara (roz. Hájková Jaroslava) – **Plácelova čp. 374,** Švehlova čp. 321

Rigel Jiří – viz **Pacovský Jiří**

Rodr Josef – **třída Slovenského národního povstání čp. 632,** Komenského čp. 234, Škroupova čp. 695

Rosenzweig-Moir Josef (původně jen Rosenzweig Josef) – **Velké náměstí čp. 144, oddíl 1.),**
Velké náměstí čp. 32 a třída Československé armády čp. 257

Ruth František – **Špitálská čp. 183-184, oddíl 7.,** Velké náměstí čp. 32

Rydlo Otakar – **Wonkova čp. 385,** Škroupova čp. 695

Řehák Svatopluk – viz **Jungmannova čp. 1390/17**

Řehák-Kamenický Stanislav – **Malé náměstí čp. 117, oddíl 2.),** Zieglerova čp. 230

Řezníček Václav – Velké náměstí čp. 146, Velké náměstí čp. 32
Sahula Jiří – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 12.)
Sál František Ladislav – Zieglerova čp. 230, oddíl 3.)
 Schamann František Erik – viz **Šaman František Erik**
 Schneider Karl Agnel – viz **Šnajdr Karel Sudimír**
Simon Josef – Dukelská třída čp. 21, Tylovo nábřeží čp. 682
Smetana Josef František – Velké náměstí čp. 32, oddíl 8.)
Sokol Josef – Velké náměstí čp. 33, oddíl 3.)
Souček Eduard – Chmelova čp. 466, oddíl 1.), Velké náměstí čp. 32
Spáčil Jan – Karla Tomana čp. 42, oddíl 4.)
Srdínko František – Pražská třída čp. 612, Velké náměstí čp. 32
Starý Polykarp – Velké náměstí čp. 22, oddíl 5.)
Strejčková Jaroslava (roz. Stejskalová) – Škroupova čp. 441
 Strunz Josef – viz **Valuš-Strunz Josef**
Středa Jiří – Hradební čp. 632
Šach Josef – Ulrichovo náměstí čp. 810
Šaman František Erik (původně Schamann) – Rokycanova čp. 316, oddíl 1.), Komenského čp. 234,
 Velké náměstí čp. 16, Bílá věž
Šlejhar Josef Karel – náměstí Svobody čp. 301, oddíl 1.)
Šnajdr Karel Sudimír (původně Karl Agnel Schneider) – Malé náměstí čp. 128,
 Velké náměstí čp. 32
Šoltész Pavel – Nezvalova čp. 529, Tylovo nábřeží čp. 682
Šotola Jiří – Eliščino nábřeží čp. 319, Tylovo nábřeží čp. 682
Šrůtek Josef Antonín – Karla Tomana čp. 46, Na Hradě čp. 91-92, Velké náměstí čp. 32,
 Velké náměstí čp. 33, oddíl 4.)
Štech Václav – Denisovo náměstí čp. 27
Štolba Josef – Malé náměstí čp. 5, oddíl 1.)
Štorch Eduard – Chelického čp. 77 (dnes čp. 1640), Komenského čp. 234, Zieglerova čp. 230
Štúr Ludovít – Velké náměstí čp. 22, oddíl 4.)
Šubert František Adolf – Špitálská čp. 183-184, oddíl 1.), Malé náměstí čp. 6, oddíl 3.),
 Velké náměstí čp. 32
Šubrt Emil – Velké náměstí čp. 19, Velké náměstí čp. 32, Orlické nábřeží čp. 356
Těsnohlídek Rudolf – Dlouhá čp. 107, Velké náměstí čp. 32
Tippmannová Marie – Eliščino nábřeží čp. 297
Tomanová Miroslava (roz. Saková) – Palackého čp. 410
Tomek Lubomír (vl. jm. Vaculík Lubomír) – Topolová čp. 371, Tylovo nábřeží čp. 682
Tonar Josef – náměstí Svobody čp. 331, oddíl 1.)
Trnka František Dobromysl – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 3.)
Troska J. M. (vl. jm. Jan Matzal) – V Kopečku čp. 76
Tůma Karel – Dlouhá čp. 105, Velké náměstí čp. 32
Turinský František – Velké náměstí čp. 39
Tyl Josef Kajetán – Malé náměstí čp. 112, oddíl 2.), Velké náměstí čp. 32
Ulrich František – Velké náměstí čp. 34, Velké náměstí čp. 32, Tylovo nábřeží čp. 682
Vacina Ladislav – Špitálská čp. 149, Tylovo nábřeží čp. 682, Bílá věž, Bono publico
 Vaculík Lubomír – viz **Tomek Lubomír**
Vachek Emil – V Kopečku čp. 86, oddíl 2.), Komenského čp. 234, náměstí Svobody čp. 301,
 třída Československé armády čp. 257
Valuš-Strunz Josef – Wolkerova čp. 988, náměstí Svobody čp. 331
Vaněček Arnošt – Velké náměstí čp. 143, náměstí Svobody čp. 301
 Váša Václav – viz hesla **Langer Josef Jaroslav** a **Pospíšil Jan Hostivít**
Vávra Jan – Pospíšilova třída čp. 299

Vávra Jaroslav Raimund – Rokycanova čp. 316, oddíl 2.)
Velkoborský Fráňa (František) – Střelecká čp. 839, Šafaříkova čp. 666
Veverka Václav – Špitálská čp. 183-184, oddíl 6.), Velké náměstí čp. 32
Vinohorský Josef – Karla Tomana čp. 42, oddíl 5.), Velké náměstí čp. 32
Vlček Karel E. – viz **Filip Karel**
Voborník Jan – Špitálská čp. 183-184, oddíl 5.), Velké náměstí čp. 32
Vocásek Josef – viz **Zaříčanský Josef**
Vojáček Václav – Velké náměstí čp. 20, oddíl 3.), Velké náměstí čp. 32
Weiss Jan – Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 2.), Velké náměstí čp. 32
Zadina Jiří – Škroupova čp. 695, oddíl 1.)
Záhoř Zdeněk – Komenského čp. 264, oddíl 2.), Komenského čp. 234
Zahradník-Brodský Bohumil – Na Hradě čp. 91-92, oddíl 5.)
Zákrejs František – Malé náměstí čp. 3, Velké náměstí čp. 32
Zaříčanský Josef (vl. jm. Vocásek Josef) – **Komenského čp. 255,**
Komenského čp. 234, Velké náměstí čp. 32
Ziegler Josef Liboslav – V Kopečku čp. 85
Žáček Jan – Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 5.)

LITERÁRNÍ MÍSTOPIS

Bílá věž

Renesanční věž postavená v letech 1574-1596 italskými staviteli. Sloužila jako strážní věž (hláska) a zvonice, měla však i reprezentativní význam. Je vysoká 71 m, půdorys má rozměry 10x10 m.

Jeden ze symbolů města, dominanta v jeho panoramatu, nemůže samozřejmě chybět v prózách i verších inspirovaných Hradcem Králové.

Spisovatel **František Erik Šaman** (viz **Rokycanova čp. 316, oddíl 1.**) podle ní dokonce nazval román *Bílá věž* (1942), námětově čerpající z Hradce Králové na přelomu 19. a 20. století. Román je předznamenán mottem – vyznáním Bílé věži: „*Stojíš jako z dalekých moří viditelný maják a hlídáš své město. Rozhlížíš se po kraji mého mládí očima staré zkušené mámy, pohledem strážce, s úzkostlivostí bílé kvočny. Jsi vztyčeným prstem Božím a symbolem věčného města, oblaka kráčející nad tebou s požehnáním světla a slunce, hvězdy sprádají kolem tvé hlavy věnec nekonečnosti...*“

Básníka, editora a bibliografa **Ladislava Vacinu** (viz **Špitálská čp. 149**) inspirovala k básni *Na věži*, otištěné ve sbírce *Exlibris: výběr básnické pozůstalosti Ladislava Vaciny* (1997).

Josef Lorenc (viz **Masarykovo náměstí čp. 511**), básník a novinář, ji ve své rozsáhlém poetickém textu *Město pěti věží* (1941) oslovuje jako *královnu věží která městu vládne, pastýřku komínů a štítů* – a dává jí ještě mnoho dalších epitet; Bílá věž v básni dominuje autorovu prožitku města i vzpomínkám.

K této dominantě Hradce Králové se váže pověst *Polednice na Bílé věži*, kterou literárně zpracoval prozaik a sběratel lidových vyprávění **Václav Horýna** (viz **Vrchlického čp. 985**) a zařadil ji do sbírky *Pověsti českého severovýchodu* (1947).

Ovšem už o třicet let dříve stejnou pověst zapsal a pod názvem *Hradecké polednice* uveřejnil regionální historik a národopisec **František Ladislav Sál** (viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 3.**) ve své sbírce *Pohádky, pověsti a národní písně Královéhradeckého kraje: díl I.* (1919).

Motiv polednice na Bílé věži v kombinaci s vyprávěním o divoženkách užil také Svatopluk Pastyřík v textu *Vyprávěnka o hradeckých divých ženách*.¹⁰

Bono Publico

Empírové kryté schodiště z Velkého náměstí do Komenského ulice, postavené „pro obecné blaho“ („bono publico“) v letech 1809-1810 podle projektu Josefa von Lauera na místě bývalé Rybářské fortny.

¹⁰ Pastyřík Svatopluk. *Hradecké pověsti a vyprávěnky*. Vlkov: Helena Rezková, 2015, s. 7-10.

Je zmiňováno v několika literárních dílech, zejména memoárech. Hradecký rodák, básník, editor a bibliograf **Ladislav Vacina** (viz *Špitálská čp. 149*) mu věnoval báseň nazvanou *Bono Publico*, která vyšla ve sbírce *Exlibris: výběr básnické pozůstalosti Ladislava Vaciny* (1997).

Čelakovského čp. 503

1)

V čp. 503 na nároží Čelakovského ulice a Bařkova náměstí se 30. 6. 1912 narodil básník, prozaik a diplomat **Viktor Fischl**. Připomíná to pamětní deska od sochaře Romana Richtermoce, instalovaná na dům 20. 5. 1997 za účasti tehdy pětáosmdesátiletého spisovatele.

V knize *Rodný dům* (2000) Viktor Fischl uvádí: „*Když jsem se narodil stál ten dvouposchod'ový dům na rozhraní vlastního města a Pražského Předměstí na rohu široké ulice vedoucí k nádraží. Dům je jen o několik let starší než já ... patřil panu Valtrovi, který byl majitelem dobře jdoucího obchodu s kuchyňským nádobím... V prvním poschodí jsme na jedné straně bydleli my a na druhé přes chodbu Hamplovi, jejichž Mánička měla narozeniny na Petra a Pavla, tedy den přede mnou, takže jsme narozeniny slavili zpravidla společně.*“¹¹

Fischlovi rodiče pocházeli ze slovenských obcí při moravské hranici; školy tedy oba navštěvovali v tehdejších Uhrách. Viktorův otec Mořic uměl maďarsky a dostal proto roku 1911 místo korespondenta v Pajkově továrně na harmonia v Hradci Králové; tehdy se také oženil. Novomanželé bydleli zpočátku v domě čp. 504 ve Švehlově ulici (v té době to byla součást Čelakovského ulice a uvedený dům patřil majiteli známého obchodu s bicykly a šicími stroji panu Kulhánkovi). V roce 1912, těsně před narozením svého prvního syna, se přestěhovali do čp. 503 v Čelakovského ulici.

Během první světové války vedl Mořic Fischl rehabilitační středisko pro zraněné vojáky v Záhřebu; rodina za ním přesídlila. Roku 1917 se zde narodila Viktorova sestra Emilie¹². Malý Viktor dokonce začal v Záhřebu chodit do školy. Po návratu do Hradce Králové založil otec zasilatelský závod; obchodoval především s Jugoslávií (po počátečních úspěších se však vinou svého společníka musel zadlužit a stres z hmotných starostí vedl k tomu, že v jednapadesáti letech zemřel). V roce 1922 se Fischlům v čp. 503 narodilo třetí dítě, budoucí dramatik a psycholog **Pavel Fischl** (viz níže *oddíl 2.*). Paní Fischlová pracovala v sionistickém hnutí, v Hradci Králové založila sionistickou skupinu.

Viktor Fischl v Hradci dokončil obecnou školu a v letech 1922-1930 absolvoval hradecké gymnázium. Podle vlastní výpovědi byl jeho oblíbeným profesorem Miloš Lukáš, který vyučoval klasické jazyky a češtinu¹³. Od primy do kvinty docházel student Fischl do přechodného sídla gymnázia v Borromeu (Orlické nábřeží čp. 356), od sexty do nové budovy na Tylově nábřeží čp. 682. (K jeho úsměvným vzpomínkám patřilo, jak koncem kvinty stěhoval se spolužáky do nového gymnázia vycpaného vlka.) Pravidelně navštěvoval

¹¹ Fischl Viktor. *Rodný dům*. Praha: nakladatelství Hynek, 2000, s. 5-7. Jména jsou v knize pozměněna: dům i obchod s nádobím patřil panu Vastlovi, v prvním poschodí proti Fischlům bydleli Hastrlíkovi, kteří měli opravdu dcerku Máničku, se kterou stejně starý Viktor kamarádil a jak vzpomíná, hráli si na vojenské pohřby.

¹² Sourozenci se měli velmi rádi a Emilina předčasná smrt v jejich pětatřiceti letech byla Fischlovým doživotním traumatem.

¹³ Emingerová Dana. *Dva životy. Hovory s Viktorem Fischlem*. Praha: G plus G, 2002, s. 31-32.

hradecké divadlo a muzeum, zejména jeho čítárnu: s nadšením zde sledoval literární a výtvarné časopisy. V sextě a septimě začal psát první verše, které uveřejňoval v časopise Cesta. Přiznává, že nejvíc jej ovlivnil František Halas a Otokar Fischer. Ve škole založil studentský časopis a později, roku 1933, sestavil *Lyrický almanach Dobroslava* (Dobroslav byl spolek hradeckých vysokoškoláků, studujících většinou v Praze). Na kulturní život ve dvacátých a třicátých letech, na první honorář a básnický debut vzpomíná Viktor Fischl v publikaci *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan a Hradec Králové* (1997). Ke svému mládí v Hradci se často vracel a při návštěvách rodného města po roce 1989 rodný dům a gymnázium nikdy neminul.

Roku 1930 zahájil studia sociologie a práva na Univerzitě Karlově v Praze. Ve svých pamětech, vydaných pod názvem *Setkání* (1994) však píše: „*Žil jsem tehdy většinou v Hradci a do Prahy jsem jen občas dojížděl, nebydlel jsem však u rodičů, nýbrž v Ymce, kde jsem měl svůj pokoj Tehdy byl vedoucím hradecké Ymky básník Fráňa Velkoborský (viz Sřrelecká řp. 839), kterému jsem pomáhal organizovat různé diskusní kroužky a pořádat měsíční řtenářské besedy ...*“¹⁴

Život v Hradci Králové je námětem Fischlovy prozaické „hradecké“ tetralogie – *Hrací hodiny* (1982), *Velocipéd pana Kulhánka* (1992), *Rodný dům* (2000) a *Maturitní tablo* (v rukopise). Na Hradec vzpomíná i v citovaných rozhovorech s Lenkou Jaklovou a Danou Emingerovou.

Hrací hodiny považoval autor za svoji nejintimnější knihu: „*Složil jsem do ní všechnu svou lásku synovskou i lásku k rodnému městu. Snad v ní je aspoň něco z onoho pokojného rodinného tepla, v němž mi bylo dopřáno vyrůstat.*“¹⁵ *Velocipéd pana Kulhánka* je hradeckým příběhem, který má svou atmosférou i poetikou blízko k obrazům Kamila Lhotáka. V próze *Rodný dům* se Viktor Fischl vrací do dětství; textem prolíná historie přátelství dvou chlapců – spolužáků a kamarádů na život a na smrt. *Maturitní tablo* zůstalo v rukopise. Fischl v něm literárně zpracoval osudy svých spolužáků z gymnázia v době nacismu a komunismu.

Po odchodu do Izraele v roce 1949 a nastolení komunistického režimu v Československu měl cestu do své „první vlasti“ uzavřenou. Teprve v poměrně vysokém věku, po roce 1989, se mohl domů vracet; spolu s manželkou Stellou tak činil často. S hradeckou veřejností se poprvé setkal 3. 7. 1992 v městské knihovně v Tomkově ulici. Na organizaci jeho hradeckých pobytů měla velký podíl předsedkyně místní skupiny Společnosti přátel Izraele dr. Tařána Scherksová a redaktorka Lenka Jaklová, která mj. 6. 6. 2007 uspořádala literární večer k nedožitým 95. narozeninám spisovatele. Viktor Fischl byl jmenován čestným občanem města (titul převzal 3. 7. 1992), v roce 2003 se stal laureátem Ceny JUDr. Frantiřka Ulricha, Vysoká škola pedagogická v Hradci Králové mu udělil čestný doktorát (1994).

Viz téř **Tylovo nábřezí řp. 682**

Viktor Fischl (v Izraeli užíval od roku 1950 hebrejské jméno Avigdor Dagan) se narodil 30. 6. 1912 v Hradci Králové, zemřel 28. 5. 2006 v Jeruzalémě. Po maturitě na hradeckém gymnázium (1930) vystudoval sociologii a právo na Univerzitě Karlově. Ve druhé polovině třicátých let se v Praze usadil spolu s ovdovělou matkou a sourozenci. Doktorát získal roku 1938 a v témř roce se oženil se Stellou, rozenou Bergerovou. Redigoval sionistický týdeník *Židovské zprávy* a byl parlamentním sekretářem *Židovské strany* v řSR (1935-1939). Těsně po začátku nacistické okupace v roce 1939 se mu podařilo odjet do Anglie a odtud ještě zprostředkoval záchranu

¹⁴ Fischl Viktor. *Setkání*. Praha: nakladatelství Martin, 1994, s. 35.

¹⁵ Fischl Viktor. *Hrací hodiny*. Brno: Atlantis, 1996. 129 s. Citát je z textu *Autor o knize*, uvedeného na záložce.

téměř dvou set židovských emigrantů. Od roku 1940 působil na ministerstvu zahraničí československé exilové vlády, vedl oddělení kulturní propagandy a zajišťoval kontakty s anglickým parlamentem. V Londýně založil spolu s dalšími spisovateli exilový československý PEN klub. Jako blízký spolupracovník ministra Jana Masaryka pracoval po válce na československém velvyslanectví v Londýně (tiskový atašé, 1945-1947), poté na ministerstvu zahraničí v Praze. Po nástupu komunistického režimu se v září 1949 vystěhoval i s manželkou a dvěma syny do Izraele. Zde už roku 1950 vstoupil do služeb ministerstva zahraničí, v letech 1955-1977 působil jako izraelský diplomat v Japonsku, Barmě, Polsku, Jugoslávii, Norsku a Rakousku. Větší část svého literárního díla napsal po ukončení diplomatické kariéry.

V roce 2002 se stal čestným občanem Jeruzaléma; z rukou prezidenta Václava Havla obdržel československý Řád T. G. Masaryka (1991) i Řád T. G. Masaryka České republiky (1996), roku 1994 převzal čestný doktorát Univerzity Karlovy, roku 2002 čestný doktorát Evangelické teologické fakulty za překlady starozákonních textů; je nositelem Ceny Egona Hostovského (1992) a Ceny Jaroslava Seiferta (2002).

Na počátku literární tvorby Viktora Fischla stojí básnické sbírky *Jaro* (1933), *Kniha nocí* (1936) a *Hebrejské melodie* (1936). V emigraci k nim přibyly *Evropské žalmy* (1941), *Mrtvá ves* (1943), po válce v roce 1946 *Anglické sonety* a *Lyrický zápisník*.

První Fischlova próza *Píseň o lítosti* sice roku 1948 zvítězila v soutěži nakladatelství Evropský literární klub, v Československu však už vyjít nesměla: autor ji publikoval hebrejsky (1951), česky v exilovém nakladatelství manželů Škvoreckých v Torontu (1982), doma po pádu komunistického režimu (1992). Podobný osud měly i další Fischlovy knihy: autor je psal v češtině a pak překládal do hebrejštiny, angličtiny nebo němčiny, v původní vlasti byly uveřejňovány až po roce 1989.

Fischlovo přemýšlení o světě a smyslu lidského života tlumočí nejlépe próza *Kuropění* (1975), je obsaženo v apokryfech a bajkách *Figarova zlatá svatba* (1987), *Skorobajky* (1999) a v románu *Vy, soudcové athénští* (2005). Na prózách s tematikou holocaustu a existence přeživších se podílel Viktorův bratr **Pavel Fischl** (viz níže oddíl 2.), který byl za okupace odvečen do koncentráku: *Dvorní šašci* (1982), *Hodinář z uličky zvěrokruhu* (1984) a *Trojprávka o dluzích* (2002). Hodně svých povídek věnoval Viktor Fischl životu v Jeruzalémě a pokojnému rodinnému zázemí: *Jeruzalémské povídky* (1982), *Ulice zvaná Mamila* (1984), *Pátá čtvrť* (1989), *Kafka v Jeruzalému* (1996), *Loučení s Jeruzalémem* (1997), *Zátíší s houpacím koněm* (1998) a *Hovory s jabloní* (1999).

Jednou z nejčtenějších Fischlových knih jsou *Hovory s Janem Masarykem* (1952); kromě výše uvedených „hradeckých“ próz se do minulosti vrací také v medailonech významných osobností *Setkání* (1994), v příbězích z diplomatického prostředí *Povídky ze starého cylindru* (1998), v románu o exilu v Londýně *Žlutý dům* (2003) i povídkách *Všichni moji strýčkové* (1995), v rozhovorech s Danou Emingerovou *Dva životy* (2002). Vlastní tvorbu reflektoval v knize *Prstoklady* (2004), politickým procesům padesátých let věnoval svůj *Obžalovací spis* (1987).

Pro děti napsal povídky a pohádky *Modrý kolotoč* (1985), *Z povídek nosiče Ovadji* (1985), *Strýček Bosko* (1993) a *Říkali mu Seřf* (1998). Do češtiny přeložil a přebásnil starozákonní texty *Kniha žalmů* (1998), *Píseň písní zvaná Šalamounova* (1999), *Job*, *Příslaví*, *Kazatel* a *Nárek Jeremiášův* (2002, společně pod názvem *Poezie Starého zákona*).

2)

Čp. 503 v Čelakovského ulici je také rodným domem o deset let mladšího Viktorova bratra, dramatika a psychologa **Pavla Fischla**. V rozhovoru s Lenkou Jaklovou z roku 1997 vzpomíná: „*Samozřejmě se mi pořád vybavuje Čelakovského třída v Hradci Králové a dům, kde jsem prožil dětství. Na rohu Masarykova náměstí stával tatínek a díval se vždycky na hodinky, jezdil jsem okolo na koloběžce a on mě povzbuzoval k větším výkonům. A teď se podívejte – a zase asi budu mít slzy v očích –*, vyprávěl jsem vám o pochodu smrti. Dny a noci jdeme sněhem a je nám hrozná zima a nemáme co jíst a co pít a najednou si vzpomenu, jak za mnou tou Čelakovského třídou běží tatínek, já jedu na koloběžce, a on na mě volá. „Dopředu, dopředu, Paťulko.“ – A tak já jsem šel a šel a šel ...“¹⁶

V druhé polovině třicátých let, po smrti otce, žil s rodinou v Praze. Když v roce 1938 zemřela matka a 1939 emigroval bratr do Anglie, zůstal Pavel v Praze sám; nacisté ho stejně jako většinu Židů z protektorátu odtransportovali do Terezína.

Pavel Fischl (v Izraeli jméno změnil na Gabriel Dagan) se narodil 23. 2. 1922 v Hradci Králové, zemřel 28. 3. 2008 v Izraeli. V osmnácti letech byl Němci odvezen do terezínského ghetta a později do vyhlazovacího tábora v Osvětimi; přežil pochod smrti. Po válce se stal hercem v divadle E. F. Buriana (divadlo hrál i v ghettu), působil i jako scénárista na Barrandově. Roku 1949 se mu podařilo ilegálně uprchnout do Izraele. Stal se hercem, dramaturgem a režisérem komorního divadla Kameri v Tel Avivu. V letech 1960-1967 vystudoval psychologii v New Yorku a po návratu domů působil jako psychoterapeut. Jeho první ženou byla dcera Mileny Jesenské, manželství však po necelém roce ztroskotalo.

Pavel Fischl je spoluautorem próz *Hodinář z uličky zvěrokruhu* (1984) a *Troj povídka o dlužích* (2002) a má velký podíl i na románu svého bratra Viktora Fischla *Dvorní šašci* (1982). Napsal divadelní hry *Jediná země* (1948), *Sambation* (1958), *Akvárium* (1965), *Setkání* (1990), *Vražda jako poznaná nutnost* (1991), uváděné na jevištích v Izraeli, Německu i v Praze; psal také filmové a televizní scénáře.

Čelakovského čp. 623

V tomto domě bydlel od roku 1923 básník **Vladimír Bidlo**. Jeho otec Josef Bidlo byl učitelem; rodina se do Čelakovského ulice přistěhovala z Pražského Předměstí.

Vladimír Bidlo studoval v letech 1917-1925 na hradeckém gymnáziu, které tehdy bylo umístěno v budově nového Borromea na Orlickém nábřeží čp. 356.

Po mnoha desetiletích na něj vzpomínal spisovatel **Viktor Fischl**, jeho „soused přes ulici“ (viz **Čelakovského čp. 503**): *Za mých časů tu žil ... neobyčejně nadaný básník Vladimír Bidlo, jehož mladší bratr byl výborný karikaturista... O Vladimíru Bidlovi, který zemřel v časném mládí, by ostatně česká literární věda měla zřejmě vědět víc, než ví. Vzpomínám aspoň na dvě jeho sbírky – Milenci pod deštníkem a Litanie k husám. Byly vydány ještě koncem dvacátých let a dodnes se pamatují, jak jsem jimi byl tehdy okouzlen. Bydleli jsme oba v Čelakovského ulici a viděli jsme si do oken, naše maminky se dobře znaly, ale mezi námi byl*

¹⁶ Jaklová Lenka. *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*. Hradec Králové: Úřad města Hradec Králové, 1997, s. 23.

rozdíl osmi let, a to byl tehdy ovšem rozdíl tak veliký, že jsme se nikdy nespřátelili. Dodnes toho lituji.¹⁷

Vladimír Bidlo zřejmě začal psát verše na gymnáziu v Hradci Králové: už rok po maturitě mu vyšla sbírka *Duben* (1926). V roce 1928 uspořádal a redigoval *Almanach akademického spolku „Dobroslav“ v Hradci Králové vydaný u příležitosti oslav padesátiletí spolku 1878-1928*. Uveřejnil v něm mj. svoji báseň *Vykládací karty* a jednoaktovku *Září*.¹⁸

Bidlovy básně *Zavátou stepí*, *Rýmy* a *Jaro v přístavu* zařadil roku 1933 Viktor Fischl do sborníku *Lyrický almanach Dobroslava*.¹⁹

Vladimír Bidlo měl o rok mladšího bratra Josefa, známého hradeckého karikaturistu a ilustrátora. **Josef Bidlo** se narodil 22. 7. 1907 v Praskačce, zemřel 2. 7. 1968 a byl pohřben na pouchovském hřbitově. Vystudoval Obchodní akademii v Hradci Králové a práva v Praze. Byl autorem kreseb mnoha královéhradeckých osobností; v roce 1931 je shromáždil v publikaci *Lidé královéhradečtí*. Ilustroval časopisy a několik knih pro děti.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Vladimír Bidlo se narodil 7. 4. 1906 v Dobřenicích, zemřel v roce 1942. Absolvoval gymnázium v Hradci Králové (1917-1925) a studium práv v Praze. Působil jako okresní soudce v Litoměřicích.

Napsal básnické sbírky *Duben* (1926), *Cesta vězně Sergěje* (1930) a *Skrytá pohoří* (1931). Ke stému výročí úmrtí Karla Hynka Máchy uspořádal a v Litoměřicích vydal sborník *Básník a země: k památce Karla Hynka Máchy 1836-1936*; sám do něj přispěl krátkým poetickým rozjímáním o vztahu krajiny a Máchových veršů *Básník a země*.

Denisovo náměstí čp. 27

V centru starých Kuklen, vedle fary, stála v 19. století škola; původní dřevěné stavení vyhořelo a roku 1811 bylo nahrazeno zděnou stavbou.

V letech 1865-1868 byl žákem této školy pozdější prozaik a dramatik **Václav Štech**. Narodil se v Kladně; rok poté mu zemřel otec a chlapec strávil téměř tři roky u své tety ve Mžanech na Hradecku. Jako čtyřletý se vrátil k matce do Slaného a začal zde předčasně chodit do školy. Po letech napsal: ... *V Slaném jsem v kotrmelcích žalostně zakrnl. Dudka tu vůbec neznali a mžanské tyčkrle zvali tu komicky špačkem. Nikdo mne tu také nepotěšil lahodou názviska: v o t r o k u ! To bylo na Hradecku denním chlebem. Proto jsem zajásal,*

¹⁷ In: Jaklová Lenka. *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*. Hradec Králové: Úřad města Hradec Králové, 1997, s. 9-12.

Je třeba upřesnit některé detaily, jejichž zkrácení je dáno velkým časovým odstupem citované vzpomínky. *Milenci pod deštníkem* a *Litanie k husám* nejsou samostatné sbírky, ale dvě básně, zařazené do sbírky Bidlo Vladimír. *Skrytá pohoří*. Praha: Alois Srdce, 1931, s. 45-47 a 52. Věkový rozdíl mezi oběma literáty nečinil osm, nýbrž šest let (Vladimír Bidlo se narodil roku 1906, Viktor Fischl 1912; když se Bidlovi přistěhovali do Čelakovského ulice, bylo prvním z nich 17, druhému 11 let).

¹⁸ *Almanach akademického spolku „Dobroslav“ v Hradci Králové vydaný u příležitosti oslav padesátiletí spolku 1878-1928*. Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1928, s. 79-86. Báseň *Vykládací karty* byla otištěna o tři roky později také ve sbírce *Skrytá pohoří*, s. 20-21 (bibliografické údaje viz v předešlé poznámce).

¹⁹ *Lyrický almanach Dobroslava*. Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1933, s. 24, 38 a 41. Báseň *Zavátou stepí* byla otištěna už roku 1930 v bibliofilském vydání Bidlovy sbírky *Cesta vězně Sergěje*.

když jsem za rok stěhoval se do Kuklen u Hradce Králové, kde si maminka zřídila učírnu švadlírství, spojivši se se sestrou ze Mžan, kdež po náhlé smrti dědečkově na hospodu nestačila.²⁰

Malý Václav tedy pokračoval ve školní docházce v kuklenské obecní škole; měl to do ní blízko. V Kuklenách jsme bydleli v přízemí domku proti škole. Obývali jsme tu kuchyni a světnici do dvora. Do ulice byl pokoj s krámem, za nímž byla kuchyňka. Tento byt patřil rodině obchodníka, jehož nazvu Fišerem. Domek patřil kupci Černému, jenž měl obchod s bytem v domku sousedním – nárožním.²¹

V Kuklenách zastihla školáka Václava Štecha a jeho matku roku 1866 prusko-rakouská válka. Zážitky, které s tím souvisely, popsal v knize *Stříbrná věž: dětský román* (1928). V kapitole **Dnové hrůzy** líčí, jak vítězné pruské vojsko v Kuklenách rabovalo. Jedna z hlavních postav románu, pan učitel Kalenda, má reálnou historickou předlohu v řídicím učiteli Václavu Kalendovi, který v kuklenské škole působil v letech 1843-1872.²²

Před bitvou u Hradce Králové Štechovi ukryli svůj nevelký majetek a uprchli do Losenic u Přibyslavi; než se vrátili, byly jejich věci rozkradeny. Dva roky poté se z Kuklen přestěhovali opět do Slaného. Ze spisovatelovy tvorby je však zřejmé, že i poměrně krátký hradecký pobyt v něm zanechal nesmazatelné stopy. Kromě *Stříbrné věže* o tom svědčí také výše citované prózy *Z literárního pravěku* a *Peníze*, zařazené do sbírky *Žerty a pablesky* (1926); povídka o rodině padělatelů peněz z kuklenského sousedství *Peníze* byla poprvé uveřejněna už o dvacet let dříve v souboru *Prožluklé historky* (1908).

Václav Štech se narodil 29. 4. 1859 v Kladně, zemřel 23. 2. 1947 v Praze. O jeho dětství viz výše. Studoval na piaristickém gymnáziu ve Slaném (1870-1873) a na akademickém gymnáziu v Praze, z něhož po ukončení sexty přešel do druhého ročníku učitelského ústavu. V letech 1879-1894 působil jako učitel ve Slaném, kde se intenzivně angažoval v kulturním a spolkovém životě (stál u zrodu městského divadla, muzea i knihovny, pracoval v ochotnickém spolku, Sokole atd.). V roce 1894 přijal místo učitele v dívčí škole na pražském Žižkově a od roku 1900 ji řídil. Roku 1905 byl penzionován, zůstal však činný jako tajemník a později ředitel Městského divadla na Vinohradech (1907-1913). Podílel se na jeho založení a stál také u zrodu divadla Uranie, které vedl v letech 1914-1919. Řídil i Národní divadlo v Brně (1919-1925). Účastnil se literárního života ve spolku Máj (od roku 1894) a krátce redigoval stejnojmenný týdeník (1903-1908).

Literární dráhu zahájil jako dramatik: roku 1887 uspěla jeho hra *Maloměstské tradice* v soutěži Česká Thálie a byla pak inscenována v Národním divadle. Napsal množství dalších dramát, např. *Žena* (1888), *Zlatý déšť* (1890), *Ohnivá země* (1900), *Deskový statek* (1908) ad. Štechova fraška *Třetí zvonění* (1900) byla v různých úpravách uváděna donedávna (Miroslav Horníček v roce 1949 pod názvem *Svatba pod deštníky*, muzikálové ztvárnění v roce 1970).

Početně stejně bohatá je i jeho tvorba prozaická; výše uvedené tituly, vztahující se k Hradci Králové, jsou součástí díla, které vyšlo v šedesáti svazcích. Štechova rukopisná pozůstalost obsahuje mj. několik básnických sbírek.

²⁰ Krátký vzpomínkový text *Z literárního pravěku*, uveřejněný ve sbírce Václav Štech. *Žerty a pablesky*. Praha: J. Otto, 1926, s. 105.

²¹ Z povídky *Peníze* otištěné tamtéž, s. 109. Podle autorova popisu bydleli Štechovi pravděpodobně v čp. 56 na dnešním Denisově náměstí; v úvahu připadá i čp. 53, které náleží k Pražské třídě.

²² Václav Kalenda (narozen 28. 3. 1801 v Jaseně u Josefova, zemřel v Praze roku 1878) absolvoval v roce 1817 pedagogický kurs v Hradci Králové a pak učil na různých místech hradeckého okresu, nejdéle právě v Kuklenách. Byl vynikajícím učitelem, ve výuce čtení prosazoval tehdejší novinku - hláskovací metodu. Stal se členem okresní školní rady, za své zásluhy byl vyznamenán stříbrným záslužným křížem s korunou. V Kuklenách nese jeho jméno Kalendova ulice.

Je autorem pamětí *Džungle literární a divadelní* (1937) a také populárních příruček z různých oborů – *O veřejných knihovnách* (1899), *Mladý živnostník* (1903) aj. Jeho synem z prvního manželství byl známý historik umění Václav Vilém Štech (narozen 31. 3. 1885 ve Slaném, zemřel 24. 6. 1974 v Praze).

Dlouhá čp. 93-94

Viz **Na Hradě čp. 91-92** (kněžský seminář)

Dlouhá čp. 98

Na místě dnešního Klicperova divadla stál na přelomu 16. a 17. století šlechtický dům Kapounů ze Svojkova, který roku 1681 zakoupilo město. Od roku 1756 zde sídlilo velitelství pevnosti, v roce 1867 byl objekt upraven pro městskou nemocnici (nahradil ji později areál na břehu Orlice dnes zvaný „stará nemocnice“). V letech 1884-1885 bylo na místě čp. 98 zbudováno divadlo v novorenesančním slohu podle projektu hradeckého architekta Viktora Weinhengsta.

Od roku 1796 byla představení hradeckých divadelních ochotníků i profesionálních kočovných divadelních společností provozována v sále hostince U Zlatého orla (viz **Malé náměstí čp. 126**). V roce 1868 vznikla Jednota divadelních ochotníků Klicpera, jejíž mecenáš, majitel podniku na výrobu dechových hudebních nástrojů Václav František Červený, inicioval výstavbu nové divadelní budovy, která byla z větší části financována městem a otevřena 24. 3. 1885 s názvem Divadlo Klicperovo. Kočovné divadelní společnosti a hradecké ochotníky, kteří tu vystupovali, doplnilo v roce 1905 založené Divadlo sdružených měst východočeských. V hradecké divadelní budově často hostovaly také profesionální soubory z „kamenných“ divadel, především pražských, a konaly se tu koncerty.

V roce 1907 se od Jednoty divadelních ochotníků Klicpera oddělilo Dramatické sdružení Tyl. V letech 1945-1948 se Divadlo sdružených měst východočeských přejmenovalo na Východočeské divadlo Pardubice (působilo střídavě v deseti městech regionu). Roku 1949 bylo zřízeno profesionální Krajské oblastní divadlo v Hradci Králové, které pak často měnilo název: Divadlo Vítězného února (1962-68), Klicperovo divadlo (1968-71), poté opět Divadlo Vítězného února, od roku 1990 Klicperovo divadlo. V letech 1951-1961 působila v Hradci Králové amatérská Lidová opera; od roku 1958 zde existuje profesionální loutková scéna, dnešní Divadlo Drak Hradec Králové.

Jak prožíval otevření nového městského divadla popisuje v knize *Konec století: výbor z pamětí* v kapitole **1882-1892** prozaik, dramatik, překladatel, literární historik a politik **František Václav Krejčí** (viz **Dlouhá čp. 109**).

O hradeckém divadelním životě dvacátých a třicátých let 20. století se zmiňuje v publikaci *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*

spisovatel **Viktor Fischl** (viz **Čelakovského čp. 503**). Píše mj. o tom, že v divadle vystoupil – ještě jako „zázračné“ dítě – světově proslulý houslista Jehudi Menuhin.

Na léta 1954-1967, kdy v divadle působil Milan Pásek, vzpomíná spisovatel **Otakar Rydlo** (viz **Wonkova čp. 385**): *... Už více než deset let tady řediteloval Milan Pásek. Ten sem přetáhl z Brna tolik výborných herců, že se nakonec hradecké scéně říkalo „druhé největší moravské divadlo“.*²³

Mezi režiséry a herci hradeckého divadla se vyskytlo několik spisovatelů – ať již v éře převážně ochotnické nebo v pozdější profesionální. Na začátku té řady nestojí nikdo menší než „otec české Thálie“, dramatik **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**) a „miláček národa“ **Josef Kajetán Tyl** (viz **Malé náměstí čp. 112**). Ti se ovšem vztahují ke staré divadelní scéně U Zlatého orla na Malém náměstí čp. 126.

V nové divadelní budově v Dlouhé ulici působil básník a dramatik, hradecký rodák **Gustav Dvořák** (viz **Malé náměstí čp. 5, oddíl 2.**). Hrál tu jako ochotník, člen divadelního spolku Klicpera, už od svých sedmnácti let. A uplatnil se nejen ve třech stovkách rolí: v roce 1919 se stal ředitelem a režisérem Dramatického sdružení Tyl, jehož byl také spoluzakladatelem (1907). Režíroval víc než stovku divadelních představení odehraných jak v hradeckém Divadle Klicperově, tak na mnoha zájezdech ochotnického souboru.

V letech 1949-1950 působil v tehdejší Krajském oblastním divadle jako režisér a dramaturg básník, prozaik a dramatik **Jiří Šotola** (viz **Eliščino nábřeží čp. 319**).

Režisérem divadla se stal v období 1950-1953 další dramatik, prozaik a scénárista **Oldřich Daněk** (viz níže oddíl 1.).

Pamětníci dodnes vzpomínají na vynikající herečku a zároveň autorku krátkých próz **Jarmilu Cmíralovou** (viz **Eliščino nábřeží čp. 305, oddíl 1.**). Na prknech hradecké scény ztvárnila po roce 1950 desítky divadelních rolí. Od roku 1975 spolupracovala s divadlem externě (podobně s hradeckým rozhlasem); příznačný byl její důraz na kultivaci mluveného projevu, na citlivé a správné zacházení s mateřským jazykem.

S Klicperovým divadlem je spojeno režisérské a herecké působení spisovatele, dramatika **Miroslava Horníčka** (viz **Na skok v Hradci**) koncem sedmdesátých a v osmdesátých letech minulého století.

Hradecké sídlo Thálie bylo po Listopadu 1989 častým cílem návštěv prezidenta republiky, dramatika **Václava Havla** (viz **Na skok v Hradci**), většinou v souvislosti s uváděním jeho her; světovou premiéru koláže z Havlovy poezie *Zpěvy šilence* připomíná Havlův dvoreček v areálu divadla.

1)

Dramatik, prozaik, scénárista a režisér **Oldřich Daněk** prožil v Hradci Králové tři roky (1950-1953) jako režisér Krajského oblastního divadla (dnes Klicperovo divadlo). Jednalo se o jeho první angažmá po absolvování oborů herectví a režie na Divadelní fakultě Akademie múzických umění (DAMU) v Praze. V Hradci režíroval např. Plautova *Lišáka Pseudola* (1950), Shakespearova *Romea a Julii* (1951), Jiráskovu *Kolébku* (1952) a další

²³ *Smutěnka za Janem Skácelem*. In: Rydlo Otakar. *Čtyřlístek z konce dvacátého století*. Praha-Brno: soukromý tisk, 2000, s. 11-13.

inscenace. *Romeo a Julie* bylo jedno ze dvou jeho absolventských představení, studium režie pod vedením profesora Jindřicha Honzla totiž ukončil o rok později než herectví, tj. až v roce 1951.

Na hradecké scéně byly vzápětí uvedeny premiéry čtyř vlastních Daňkových her: drama z historie husitského hnutí na Hradecku *Nad Orebem kalich* (1953), *Steelfordův objev* (1954), *Umění odejít* (1955) a *Čtyřicátý osmý* (1956). V té době už ovšem jejich autor pracoval ve funkci šéfa činohry Divadla F. X. Šaldy v Liberci (1954-1956).

Zážitky z Hradce Králové, zejména poznatky o hradecké Fakultní nemocnici a její chirurgické klinice, byly pro Oldřicha Daňka později inspirací při psaní divadelní hry *Zpráva o chirurgii města N* (1981).

Oldřich Daněk se narodil 16. 1. 1927 v Ostravě, zemřel 3. 9. 2000 v Praze. Studium na reálném gymnáziu v Ostravě mu zkomplikovalo totální nasazení v posledním roce války; po maturitě (1945) strávil rok jako herec ostravského Divadla mladých. V letech 1946-1950 studoval herectví a režii na DAMU v Praze, poté působil v Krajském oblastním divadle v Hradci Králové (1950-1953), v Divadle F. X. Šaldy v Liberci (1954-1956) a jako scénárista, dramaturg i režisér Filmového studia Barrandov (1956-1973). V roce 1973 zaměnil pracovní poměr za svobodné povolání spisovatele a dramatika. Byl nositelem titulu zasloužilý umělec (1988). V devadesátých letech se vrátil do studia české televize, kde režíroval cyklus historických hříček *Útržky ze života královen*. Roku 1996 obdržel Cenu Vladislava Vančury.

Kromě už jmenovaných (viz výše) napsal mnoho dalších divadelních her: *Svatba sňatkového podvodníka* (1962), *Dva na koni, jeden na oslu* (1971), *Zvířátka a petrovští* (1975), *Válka vypukne po přestávce* (1976), *Vévodkyně valdštejnských vojsk* (1979), *Zdaleka ne tak ošklivá, jak se původně zdálo* (1983), *Krvavá Henrietta* (1987), *Vy jste Jan* (1987), *Jak snadné je vládnout aneb Karel IV.: autoportrét* (1992), *Trojhvězdí* (1999) aj.

Je autorem volné románové trilogie s historickými náměty *Král utíká z boje* (1967), *Král bez přílby* (1971) a *Vražda v Olomouci* (1972), novely z divadelního prostředí *Únosce* (1969), románu *Žhářky a požárníce* (1980) a sbírky historických povídek *Útržky z běhu času* (1985).

Řadu dramatických textů Oldřicha Daňka uváděl rozhlas (např. *Dialog v předvečer soudu* nebo několik dílů seriálu *Jak se máte Vondrovi*) a televize (*Raněný lučištník, Břetislav a Jitka* aj.); spolu s Janem Otčenáškem napsali scénáře k úspěšným televizním seriálům *Byl jednou jeden dům* a *Dnes v jednom domě*. Jako scénárista a režisér se podílel na filmech *Zde jsou lvi*, *Ošklivá slečna*, *Spanilá jízda*, *Královský omyl* ad., režíroval i televizní inscenace.

Dlouhá čp. 105

Kdysi renesanční objekt, na jehož místě byl v první polovině 18. století zbudován nový dům, přestavěný pak klasicistně v 19. století.

Býval zde hostinec, do něhož chodíval pravidelně hrát bulku dramatik **Václav Kliment Klicpera** (viz Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.). Po roce 1938 se sem přestěhovala rodina

básníka, prozaika a novináře **Otakara Rydla** (viz **Wonkova čp. 385**), jehož otec si hostinec, kterému se říkalo V Tunelu, pronajal.

V letech 1855-1857 tu bydlel prozaik, dramatik, autor písní, překladatel, novinář a politik **Karel Tůma**. Jeho otec Josef tehdy pracoval jako adjunkt u hradeckého krajského úřadu. Příchodu Karla Tůmy do Hradce Králové předcházelo studium na gymnáziu v Rychnově nad Kněžnou. V hradeckém gymnáziu navštěvoval ve školním roce 1855/1856 kvartu; musel ji však opakovat (1856/1857). Po tomto neúspěchu odešel do Prahy, kde ve studiích pokračoval.

Prázdniny trávil u svého strýce, který byl mlynářem v Zadní Třebáni; odtud Tůma čerpal atmosféru i náměty pro svoje nejznámější dílo – osmismisvazkovou sbírku povídek *Z českých mlýnů* (knižně 1886-1917).

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Karel Tůma se narodil 6. 9. 1843 v Praze, zemřel 9. 5. 1917 tamtéž. V Praze studoval na jazykové škole a poté na polytechnice (1861-1862), kterou nedokončil. Roku 1862 se stal redaktorem Národních listů a pracoval v nich až do roku 1915. Jeho první manželkou byla dcera Františka Ladislava Čelakovského. Tůma byl neobvykle společensky i politicky aktivní: spoluzakládal Sokol (1862), spolek Slovanská lípa (1868), byl členem několika dalších spolků. V letech 1884-1895 působil v roli poslance zemského sněmu za mladočeskou stranu. Jako politik i novinář bojoval za zrovnoprávnění českého národa v Rakouské monarchii. Za svoje texty v novinách byl opakovaně souzen a vězněn.

Jeho výše zmíněná a čtenáři oblíbená humorná vyprávění *Z českých mlýnů* byla opakovaně vydávána, naposledy roku 1992; stala se předlohou pro dva filmy (1925, 1941). Tůma mj. spolupracoval s Humoristickými listy a přispíval do nich satirickými verši i komentáři. Pro české jeviště zpracoval podle zahraničních předloh několik divadelních her. Přeložil dílo maďarského básníka Sándora Petőfiho. Napsal životopis Karla Havlíčka Borovského, svého přítele Julia Grégra a řadu politických statí a studií. Je autorem básnické sbírky *Písně svobody* (1869) – a také textů zlidovělých vlasteneckých a sokolských písní *Hranice vzplála tam na břehu Rýna*, *Píseň české omladiny*, *Hej sokoláci mužně vpřed* (známé jako *Lví silou, vzletem sokolím*).

Dlouhá čp. 107

Původně renesanční dům byl po požáru (1836) klasicistně upraven.

Od 1. 2. 1900 do maturity v červnu 1901 zde bydlel u Anny Holečkové, vdovy po hospodářském správci, spisovatel a novinář **Rudolf Těsnohlídek**, tehdy student hradeckého gymnázia. Jeho byt, který sdílel s dalšími spolužáky, se nacházel v prvním patře zadního traktu čp. 107; ze dvora k němu vedlo kryté vnější schodiště.

Předtím bydlil za 12 zlatých měsíčně u svého příbuzného Eduarda Záruby v čp. 120 na Pražském Předměstí. Podle svědectví Těsnohlídkových sourozenců Augustiny a Alfreda zde byl nešťastný, „bylo mu snášeti všelijaké úsměšky a příkoří a proto po dvou letech, když

už to nemohl déle snášeti, našel si jiný byt“, kde „se cítil býti volnější než pod dohledem svého strýce“.

Nižší gymnázium vystudoval Těsnohlídek v rodné Čáslavi (tutéž školu současně s ním navštěvoval Jiří Mahen); v Hradci Králové absolvoval kvintu až oktávu v letech 1897-1901. Když končil septimu, zemřela mu maminka, která jeho studium všemi způsoby podporovala a držela nad ním ochrannou ruku. Mladý Rudolf nesl její odchod velmi těžce. Otec se znovu oženil a jen matčin odkaz umožnil, aby čerstvý maturant mohl roku 1901 odejít na vysokou školu do Prahy.

Za hradeckého pobytu se věnoval velmi intenzivně poezii: napsal množství básní, které sám shromáždil do sedmi rukopisných sbírek. Pokoušel se také o prózu a drama. Byl členem Studentského kroužku,²⁴ jehož členové si vzájemně přednášeli různá témata; Těsnohlídek se specializoval na básnictví. Např. v roce 1899 měl 6. května přednášku nazvanou „Básně“, 31. května „Duch poezie romantické“ a 29. října „Několik slov o poesii“ (podrobněji o ní viz níže).

Mezi spolužáky z gymnázia našel o rok staršího přítele – budoucího literárního historika Alberta Pražáka, který začátky Těsnohlídkovy literární tvorby rozebral ve studii *Těsnohlídkovy básnické královéhradecké prvotiny*; připomíná v ní i některé okolnosti hradeckého pobytu svého mladšího kamaráda. Téma zmaru a smrti, které Těsnohlídkovým juveniliím dominuje, jistě mj. ovlivnila událost, které byl v Hradci Králové svědkem: před jeho očima se utopil kamarád. Zejména poslední tři sbírky jsou však poznamenány tím, že někdy v polovině roku 1900 se Těsnohlídek poprvé vážně zamiloval. V dívce, které dává ve svých textech pomyslné jméno Blaženka, našel vnímavou a blízkou bytost; stejně, jako on matku, ztratila ona v té době otce.

Albert Pražák v uvedené studii píše: *Hradec Králové smí se právem pyšnit, že došlo v jeho zdech k zrodu Rudolfa Těsnohlídky jako básníka. Těsnohlídek přišel z rodné Čáslavě do hradecké gymnasijské kvinty na šk. r. 1897/8. Veršoval sice již doma, ale Hradec jej básnicky uvědomil, zmocnil a usměrnil. Přihlásil se ke mně jako k sekstánovi a brzy mně nosil verše a provázel mne a přítele Aloisa Dichtla na procházkách po borromaejské „tůře“ v hovorech o poesii a o svých básnických záměrech. (...) Zvláště od r. 1899 byl tento vzestup patrný a projevil se i teoreticky, t. j. jeho básnickým vyznáním. Přednesl je jedné soboty v našem sedění v borromaejském refektáři. Uchoval jsem si je, je nadepsáno „Několik drobných slov o poesii“. (...) S touto mlhavě naznačenou, problémově přetíženou a metodicky neujasněnou teorií souhlasila ovšem i Těsnohlídkova mladá básnická praxe. Dochovalo se z ní – díky královéhradecké Těsnohlídkově mladé lásce – celkem sedm sbírek z let 1898-1901, vesměs jen v rukopise, důležitých pro Těsnohlídkův básnický vývoj, protože na veřejnost z nich proniklo velmi málo a jen něco paprsků z nich vyšlehlo do další tvorby.*

Pražák pak podrobně rozebírá jednotlivé rukopisné sbírky – *Co šepce duše; Rozmary; Ze svatyně duše; Trochu lásky, trochu bolu; Jak nové přišly dny; Do svaté země; Na cestě.*

Závěrem konstatuje: *Odešel z Hradce Králové, vešel ve vytouženou Prahu. Matčin odkaz 120 zl. umožnil mu v ní nejskromnější pobyt a začátek nové a již jiné a vyspělejší tvorby. Na Hradec Králové však nikdy nezapomněl. V pozůstalosti jeho třetí ženy našel jsem aspoň její lístek, psaný z Hradce Králové několik let před jeho smrtí. Svědčí, že Těsnohlídek nedovedl nikdy na „milý a drahý Hradec Králové“ zapomenout. Jak by také mohl! Vždyť jeho prvotiny prokazují jasně, že tam vyžil nejkrásnější a nejdojemnější chvíle na svých duchovních i citových výpravách do mladě rozpuklého života!*²⁵

²⁴ Studentský kroužek byl jakýsi vzdělávací klub, jehož členové si byli navzájem povinováni přednáškami, k nimž se poměrně často scházeli v letech 1897-1900. Zápisy ze schůzí a seznamy členů i přednášených témat jsou uloženy ve fondu hradeckého gymnázia v Okresním archivu v Hradci Králové.

²⁵ Otištěno ve sborníku: Josef Dvořák. *Čtení o Mahenovi a Těsnohlídkovi*. Praha: Miroslav Stejskal, 1941, s. 121-143.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Rudolf Těsnohlídek se narodil 7. 6. 1882 v Čáslavi, zemřel 12. 1. 1928 v Brně. Studia češtiny a francouzštiny na pražské univerzitě nedokončil, roku 1906 odešel do Brna kde pracoval jako redaktor, od roku 1908 v Lidových novinách.

Jeho literární dílo je mnohostranné. Svoje lyrické verše zveřejnil ve sbírkách *Den* (1923) a *Rozbitý stůl* (vyšla posmrtně 1935). Povídky, ovlivněné symbolismem a plné melancholie, shromáždil v knihách *Nenie* (1902), *Dva mezi ostatními* (1906) a *Květy v jíní* (1908). Těsnohlídkovy obecně známější prózy vycházely před knižním vydáním na pokračování v Lidových novinách: *Poseidon* (1916), *Liška Bystrouška* (1920), inspirovaná kresbami Stanislava Lolka a zpracovaná Leošem Janáčkem ve formě opery, *Kolonia Kutejsík* (1922), za kterou dostal autor státní cenu. Psal i knihy pro děti, např. *Čimčírínek a chlapci* (1922), překládal prózy skandinávských spisovatelů. Byl autorem oblíbených fejetonů a soudniček, z nichž část dostala také knižní podobu.

Založil tradici „vánoční strom republiky“, zkoumal a propagoval slovenské Demänovské jeskyně. V letech 1914-1924 žil v Bílovicích nad Svitavou. Trpěl depresemi, které skočily sebevraždou.

Dlouhá čp. 108

Původně gotický dům měl i renesanční podobu (z té doby se zachovala místnost v přízemí), v polovině 17. století přestavěn v raně barokním slohu, po požáru v roce 1836 upraven klasicistně a zbudováno podloubí. Tehdy se domu říkalo U Černého kováře, protože zde byla kovárna, kterou vlastnil František Černý. V šedesátých letech dvacátého století byl objekt rekonstruován pro nakladatelství Kruh.

Nakladatelství Kruh sídlilo v domě čp. 108 v letech 1966-1992; do roku 1967 neslo název Východočeské nakladatelství, pod kterým působil v Havlíčkově Brodě, než bylo v roce 1966 přestěhováno do Hradce Králové.²⁶

Z povahy své činnosti bylo jedním z „hnízd“ literárního života ve městě, pracovištěm několika hradeckých literátů. K jeho redaktorům patřili např. dosud žijící prozaici Jan Dvořák a Eva Bešťáková, básníci Lenka Chytilová, František Schildberger a Vladimír Brandejs. Z těch, jejichž život i dílo jsou už uzavřeny, jmenujme prozaika **Miroslava Rampu** (viz **Smetanovo nábřeží čp. 1187**) nebo autorku knih pro děti **Annu Kratochvílovou** (viz **Dlouhá čp. 108, oddíl 1.**). S Kruhem velmi úzce spolupracoval i básník, bibliograf a literární historik **Ladislav Vacina** (viz **Špitálská čp. 149**) a publicista **Josef Rodr** (viz **třída Slovenského národního povstání čp. 632**).

²⁶ K předchůdcům Nakladatelství Kruh patřilo Krajské nakladatelství Hradec Králové (1950-1952, sídlilo v bývalém Šupkově nakladatelství na Pospíšilově třídě čp. 56) a Nakladatelství Krajského domu osvěty v Hradci Králové (1957-1960), které bylo v roce 1960 spojeno s Krajským nakladatelstvím v Havlíčkově Brodě pod názvem Krajské nakladatelství Východočeského kraje, od roku 1962 Východočeské nakladatelství. To sídlilo až do roku 1966 v Havlíčkově Brodě (v Hradci Králové mělo jen malé filiální pracoviště v Divišově ulici čp. 3).

Nakladatelství Kruh vydávalo především díla spisovatelů spjatých s východočeským regionem, např. **Jaromíra Johna** (viz Havlíčkova čp. 292), **Josefa Karla Šlejhara** (viz náměstí Svobody čp. 301, oddíl 1.), **Marie Kubátové** (viz Na skok v Hradci), **Karla Poláčka** (viz Na skok v Hradci), Bohuslava Reynka, Josefa Škvoreckého aj. V ediční řadě „Prostor“ publikovalo prózu a poezii, v knižnici „Okamžiky“ literaturu faktu, v edici „Kraj“ literaturu o regionu, v ediční řadě „Pohledy“ vycházely eseje, řada „Ars“ obsahovala knihy o výtvarném umění a knižnice „Knihy a knihovny“ bibliografie a dějiny knihtisku. Vycházely zde také sborníky veršů a próz začínajících autorů, např. *Začátek*, *Pohledy*, *Setkání*, *Rozhovory*.

1)

V letech 1984-1992 pracovala v hradeckém nakladatelství Kruh autorka próz pro děti a mládež **Anna Kratochvílová**. Bydlela v pardubických Polabinách, do Hradce Králové dojížděla. Nakladatelství Kruh vydalo všechny její knihy: *Pampeliškové ráno* (1976), *Prázdniny na Krásňovci* (1977), *Krásňovec žasne* (1981) a *Letní slunovrat v Dolním Andersenově* (1987).

Už předtím, v šedesátých letech, byla v Hradci Králové zaměstnána jako redaktorka krajského deníku Pochodeň.

Anna Kratochvílová se narodila 1. 6. 1935 v Desné u Litomyšle, zemřela 27. 4. 2008 v Pardubicích. Vystudovala gymnázium v Litomyšli, od roku 1953 působila jedenáct let v redakcích regionálních deníků – pardubické Záře a hradecké Pochodně. V roce 1984 se stala redaktorkou nakladatelství Kruh (viz výše), kde pracovala osm let; poté odešla do penze.

Dlouhá čp. 109

Původně renesanční dům prošel barokními a klasicistními přestavbami; novodobé úpravy pocházejí z devadesátých let 20. století.

Během studií na hradeckém učitelském ústavu v letech 1882-1886 zde nejdéle (od roku 1883 do roku 1885) bydlel prozaik, dramatik, překladatel, literární historik a politik **František Václav Krejčí**.

První ročník však strávil jinde – v podnájmu u Vobořilů ve Svatodušní ulici (dnes Rokitanského). Vzpomíná: *Můj byt byl v horním patře jednoho ze starých domů ve Svatodušní ulici ... když přicházím do Hradce, neodolávám, abych se nezahleděl do onoho, v němž jsem trávil kus svého života, do jeho tmavé chodby, odkud se v úplné černé tmě stoupalo po rozvrzaných točitých schodech do našeho studentského bytu. Bylo nás tu v pokoji šest, i lze si představit, jak mně, zvyklému na tichý život u matky, připadalo cizím a nezvyklým vidět kolem sebe stále tváře a slyšet hlučné hovory.*²⁷

Do zadního traktu domu čp. 109 v Dlouhé ulici se přestěhoval především proto, že zde bylo k dispozici pianino. Píše o tom: *A u Vobořilů se mi to již přestalo líbit, nevím už ani proč – a tak jsem uposlechl naléhání spolužákova a přestěhoval se k rodině, kde on bydlil. Vypůjčíme si od Petrofů pianino – jaký to lákavý sen! Uskutečnil se hned po nastoupení do druhého ročníku; neměl jsem již ze školy domů tak blízko jako k Vobořilovým. Bylo mi projítí*

²⁷ Krejčí František Václav. *Konec století : výbor z paměti*. Praha: československý spisovatel, 1989, s. 58-59.

celou Dlouhou třídou kolem trestnice a v domě, kde přechází ulice do Malého náměstí, v pokojíku, z jehož oken bylo za jasných dnů vidět hřbet Krkonoš se Sněžkou, počal pro mne jiný, zajímavější a duševně intenzivnější život. Nebyl jsem již klukem mezi spolubydlícími, už jsem dovedl vystupovat samostatněji a mého hlasu bylo dbáno, ale s kamarádem Janků vedli jsme tu hlavní slovo, a ještě více než nás bylo slyšet pianino, jež řinčelo v každé volné chvíli, která nám zbývala.“ ²⁸

V posledním ročníku, na závěrečné pololetí před maturitou, opět změnil bydliště: přesídlil do čp. 6 na Malém náměstí. Krejčí k tomu uvádí: „*Do nového bytu přivedl mne krajan ze Třebové, Jiřík Pichlů ... Bydlil jsem tedy s ním ve starém domě na podsíni Malého náměstí u manželů Čapkových; byli to řádní lidé, takoví usedlí, on byl krejčí, počestný, rozšafný mistr svého řemesla. Vždycky míval studenty a mezi nimi byl před lety jeden z Opočna, jenž dostoupil velmi vysokého postavení v národě, ředitel Národního divadla F. A. Šubert.“* ²⁹

Do této doby spadají začátky jeho celoživotních literárních zájmů; značně jej v tom ovlivnil profesor učitelského ústavu, básník, prozaik a překladatel **Emanuel Miřiovský** (viz **Komenského čp. 266**) a ředitel **Vojtěch Lešetický** (viz **Komenského čp. 264**, oddíl 1.), též básník a překladatel. Student Krejčí poslouchal a obdivoval oba spisovatele v hodinách češtiny. V Hradci Králové se kromě literatury a hudby věnoval také divadlu. Později vzpomínal i na tehdy čerstvého učitele cvičné školy **Adolfa Černého** (budoucího básníka Jana Rokytu; viz **Kavčí plácek čp. 121**), který v učitelském ústavu vyučoval hře na housle.

Krejčí napsal na sklonku svého života vzpomínky, které byly vydány posmrtně až v roce 1989 pod názvem *Konec století: výbor z pamětí*. V kapitole **1882-1892** se vrací do let strávených v Hradci Králové. Píše samozřejmě především o učitelském ústavu, o profesorech a spolužácích, ale též o svých hradeckých bydlištích nebo o kulturním životě ve městě: vzpomíná např. na otevření nového městského divadla v roce 1885.

Viz též **Zieglerova čp. 230**

František Václav Krejčí se narodil v České Třebové 4. 10. 1867, zemřel v Praze 30. 9. 1941. Absolvoval měšťanku ve svém rodišti, primu gymnázia v Olomouci a učitelský ústav v Hradci Králové. Po maturitě v roce 1886 učil do roku 1895 na školách ve Lhotce u České Třebové a ve svém rodišti. Poté působil v Praze nejdříve dva roky jako redaktor Rozhledů, potom dlouhou dobu v redakci Práva lidu (1897-1933), kde vedl kulturní rubriku. Patřil k signatářům Manifestu České moderny (1895). Po první světové válce se angažoval ve vysoké politice za sociální demokracii: byl členem revolučního Národního shromáždění (1918-1919) a senátorem (1920-1935). Roku 1937 obdržel čestný doktorát Univerzity Karlovy. V literatuře se etabloval především jako literární kritik, historik a esejista, je autorem několika monografií o významných českých literárních osobnostech. Jeho vlastní povídky, romány i dramata jsou ovlivněny aktuálními politickými, sociálními a ideologickými zápasy, např. *Zlatá hvězda* (1909), *Síla preludu* (1910), *Půlnoc* (1911), *Červenec* (1913), *Vlákna ve vichru* (1917), *Duch a krev* (1929), *Dům v hluboké cestě* (1932) ad. Překládal díla francouzských a německých spisovatelů a myslitelů.

²⁸ Tamtéž, s. 71.

²⁹ Tamtéž, s. 86.

Dlouhá čp. 194

Dům s částečně zachovaným gotickým zdívem a dvoupodlažními sklepy; poslední velká přestavba provedena v klasicistním slohu. Objekt tvořil v letech 1982-2013 spolu se sousední novobaročnou budovou čp. 177 vzájemně propojený areál ústředí městské knihovny; ve sklepení se nacházela vinárna U Královny Elišky (1994-2012).

V letech 1868-1871, tj. po tři školní roky, zde bydlel v podnájmu u kontrolora berního úřadu Antonína Vaško nadějný, předčasně zemřelý básník a prozaik **Bohdan Jelínek** (úředně se psal Theodor Jelínek), rodák z Choltic. Od roku 1861 studoval na hradeckém gymnáziu. V primě našel ubytování u Antonína Svobody v čp. 59 za katedrálou sv. Ducha, během sekundy, tercie a kvarty ve starém Borromeu, v kvintě a sextě u vdovy Kateřiny Dvořáčkové na Velkém náměstí čp. 15. Sextu však musel po uplynutí prvního pololetí (ve školním roce 1866/1867) pro nemoc přerušit; opakoval ji v roce 1867/1868 (to už bydlel u obchodníka Ferdinanda Nábla v čp. 170 na bývalém Svatojanském náměstí). Kvůli nedostatečnému prospěchu pak opakoval i septimu (1868/1869, 1869/1870). Suchý záznam v hlavím katalogu gymnázia o ukončení Jelínkova studia v Hradci Králové zní: *Při maturitní zkoušce odbývané 22. července 1871 reprobován na půl léta*. Lidštější popis této události uvádíme o tři odstavce níže.

Na gymnáziu našel Bohdan Jelínek přátelské porozumění pro svoji básnickou tvorbu jak u mladého profesora Čenka Vyhnise, tak u spolužáků a budoucích literátů – básníka **Josefa Baše** (viz **Tomkova čp. 173**) a spisovatele **Aloise Jiráska** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.), který na něj později vzpomínal:

...z loňské sexty zůstal i v naší Bohdan Jelínek, s kterým jsem se záhy spřátelil. Sedali jsme pak ve školní lavici vedle sebe, já časem jako jeho stráž, když Jelínek zapomenuv na profesora a na všechno, začal črtat i za vyučování verše tužkou do malého notesu. Notesy míval plné veršů, zlomků i celých básní. Některé z nich nezůstaly jen v těch notesích. Už jako gymnasista uveřejnil několik básní v časopise. Živě vidím, jak mně hlásil, byli jsme v oktávě r. 1870, první svou tištěnou báseň, jak mně běžel z lavice naproti, když jsem vstoupil do třídy, a všecken rozradován volal: „Lojzíku, jsem básníkem. Mám báseň v „Květech“. (...)

V učitelském sboru měl Jelínek zvláštního příznivce, profesora Vyhnisa.³⁰ Tomu přinesl místo vypracování na thema „Spartam, quam nactus est, orna“ báseň, krátkou, pěknou báseň. Vyhnis upřímně potěšen, promluvil s uznáním o ní před veškerou třídou. Od té chvíle si Jelínka všímal, knihy mu půjčoval (a ty Jelínek zase mně) i na procházky s ním chodíval. Pamatuju se, že mne jednou až závist uhlodla, když jsem ve vsi Plotištích, kamž jsem k sestřenici tam provdané chodíval, potkal Vyhnisa s Jelínkem. Měl jsem Vyhnisa rád a takhle s ním jít a naslouchati mu –

A všickni professoři Jelínkovi dost přáli proto, že psal básně, když seznali, jak je neobyčejně nadán. Rád to tu uvádím; za to tím trapněji si připomínám, že se všichni marně přimlouvali za Jelínka u maturitní zkoušky, aby předseda přehověl a přimhouřil oko nad tím, že Jelínek v řečtině vázl. Předseda, professor Kvíčala, nedal se obměkčit, a tak Jelínek, který nechtěl filologii studovat, nýbrž medicínu, padl.³¹

Bohdan Jelínek tedy maturoval neúspěšně. Přesto se v roce 1871 stal mimořádným posluchačem medicíny v Praze; onemocněl však tuberkulózou, studium ukončil a pracoval

³⁰ Profesor hradeckého gymnázia Čeněk Vyhnis zaslal řadu rukopisných básní studenta Bohdana Jelínka Jaroslavu Vrchlickému a pomohl mu tak sestavit sbírku *Spisy Bohdana Jelínka veršem i prosou*, posmrtně vydanou roku 1880. Vrchlický se s prosbou o korekturu sbírky obrátil i na Jelínkova spolužáka a přítele Aloise Jiráska.

³¹ Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, kapitola XXXI, s. 278-280.

jako poštovní úředník. Během pražského pobytu se sblížil s básníkem Jaroslavem Vrchlickým, malířem Mikolášem Alešem a medikem Josefem Thomayerem. Nemoc však pokračovala, Jelínek se v roce 1873 odjel léčit dorodných Choltic; ještě pět měsíců pak strávil v Praze, musel se však opět vrátit domů a roku 1874 zde ve svých třiatdvaceti letech zemřel. Věrný druh A. Jirásek přijel spolu s dalšími přáteli, Josefem Baše a Jaroslavem Vrchlickým, na Jelínkův pohřeb. S básnickovou matkou i sestrou se pak setkal po letech ještě jednou, když byl v roce 1909 na Jelínkově hrobě instalován pomník.

V Hradci Králové našel Bohdan Jelínek svoji velkou lásku, Augustinu (Gustu) Šolcovou; tento vztah se stal stěžejní inspirací jeho milostné poezie. Šolcovi měli na Novém Hradci Králové hospodářství a obchod se dřevem. Milenci se stýkali v Hradci, v bytě Gustiny sestry Marie, provdané za důstojníka rakouské armády. Bohdan posílal Gustě svoje básně, i z prázdnin v Cholticích místo pozdravů. Rodiče však jejich lásce nepřáli: Jelínkovi v ní viděli příčinu synových školních neúspěchů, Šolcovi měli obavy z jeho nemoci. Gustina matka dokonce zadržovala dopisy, které básník psal své lásce z Prahy. Gusta se roku 1873 provdala za profesora Ferdinanda Samojeda. Bohdanovým krátkým se životem pak prošly ještě dvě dívky, Leontina Schicková z Prahy a Marie Drobná z Choltic.

Bohdan Jelínek svým obecně uznávaným básnickým talentem i životním osudem připomíná Jiřího Wolkeru. Už lyrické verše z gymnaziálních let jsou obdivuhodně zralé. Jaroslav Vrchlický o něm v korespondenci se svým strýcem napsal: (...) *Při té příležitosti upozorňuji Vašnost na Bohdana Jelínka, nejnadanějšího ducha z kruhu našeho. Snad jste ráčil čísti jemné jeho obrázky v „Lumíru“, z nichž „Lístek o Dublinském“ jest dle všeobecného soudu unicum literatury ... ale každý nerozumí jeho kouzelné měsíčné poesii.* A v dalším dopise: ... *Kdo ještě upře, že v něm zazářil po druhé celý Heine – ovšem v našich Kocourkovských poměrech mu říkáme Bohdan Jelínek.*³²

Podle bibliografických údajů není Jelínkovým debutem báseň v Květech, vzpomínaná Jiráskem, ale několik básní, které osmnáctiletý gymnazista zaslal roku 1869 z Hradce Králové do časopisu Český student: *Upomínka, Na vodách, Za večera, Na zahrádce, Stíny*. Knižně vyšly Jelínkovy práce až po jeho smrti. Velká část z nich pochází z básnickova hradeckého období. Např. ve sbírce *Milostné písně* (1921) je báseň **Za nás se modli!**, kterou adresoval Augustě Šolcové před odchodem z Hradce v předtuše, že se už nesetkají. V téže sbírce jsou otištěny verše, které napsal na dřevěný altán nad Cholticemi, odkud vyhlížel ke své ztracené lásce do polabské roviny (**Tam svítí oko jí...**). Báseň **Na vodách** je básnickou reflexí večerní projížďky obou milenců po jedné z hradeckých řek.

Bohdan měl o tři roky mladšího bratra **Josefa Jelínka** (narozen 18. 3. 1854 v Cholticích, zemřel 3. 10. 1930 v Praze), básníka a středoškolského profesora. Ten také studoval na gymnáziu v Hradci Králové (1867-1871), poté přešel na akademické gymnázium do Prahy (1872-1875). Působil jako gymnaziální profesor v Písku, Třeboni, Rychnově n. Kněžnou, Německém Brodě a v Čáslavi. Je autorem básnických sbírek *Květy lásky a upomínek* (1898) a *Smír* (1908). Jeho báseň *Píseň* byla zařazena do almanachu hradeckého spolku Dobroslav z roku 1888.³³

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Bohdan Jelínek se narodil 21. 6. 1851 v Cholticích u Heřmanova Městce, zemřel 19. 5. 1874 tamtéž. Jeho otec Václav Jelínek pracoval ve službách Theodora Thuna na místním zámku; hrabě byl Bohdanovi – Theodorovi – kmotrem. Syn Bohdan (doma

³² Frída Bedřich. *Mladá léta Jaroslava Vrchlického v zrcadle dopisů, jež psal svému strýci a bratrovi*. Praha: Společnost Jaroslava Vrchlického, 1931, s. 58 a 62.

³³ *Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí*. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 85-86.

mu říkali Ted) studoval do roku 1871 na hradeckém gymnáziu, poté strávil dva roky v Praze (viz výše). Byl pohřben v Cholticích, na rodném domě je od roku 1924 pamětní deska.

Psal převážně lyrické verše, které uveřejňoval v časopisech; ke konci života se pokusil uspořádat sbírku své poezie a knihu povídek, smrt však jeho úsilí zmařila. Po šesti letech tento úmysl realizoval přítel Jaroslav Vrchlický a vydal *Spisy Bohdana Jelínka veršem i prosou* (1880). Různé výběry a soubory Jelínkovy literární tvorby vycházely i později: *Milostné písně* (1921), *Básně Bohdana Jelínka* (1926), *Na hrobích* (1930), *Básně z rukopisné pozůstalosti* (1931), *Básně* (1944), *Sněhová růže* (1948), *Věvec písní* (1948), *Dílo Bohdana Jelínka* (1949).

Jelínkova tvorba je co do básnických forem i žánrů bohatá; převažuje milostná lyrika a lyrické návraty k dětství, nechybějí však ani baladické příběhy a epika, vlastenecké a sociální akcenty, humor, ironie, sarkasmus, romantická rozervanost nebo bohémská gesta. Sám sebe označoval za básníka „lásky a upomínky“. Pokusil se také o krátké prózy; přeložil několik básní Heinricha Heina.

Dukelská třída čp. 21

Funcionalistický obytný a obchodní dům se skleněnou věží, který dal postavit jeho majitel Karel Vlček roku 1929 podle projektu architekta Josefa Fňouka.

V čp. 21 na Pražském Předměstí bydlel dramatik a regionální historik **Josef Simon**. Do Hradce Králové přišel v roce 1934; do roku 1939 působil jako profesor zeměpisu a dějepisu na místním gymnáziu.

Zabýval se historií gymnázia i města, zejména událostmi spojenými s bitvou u Hradce Králové v roce 1866. Byl městským kronikářem, správcem sbírek z roku 1866 ve zdejším muzeu a členem nebo funkcionářem řady grémií a spolků: osvětové rady, knihovnické rady, Klubu českých turistů, Spolku pro udržování památek na královéhradeckém bojišti, vlastivědného kroužku Krajského domu osvěty; přednášel ve sdružení Starý Hradec Králové. Po odchodu do penze žil v Hradci Králové ještě téměř tři desetiletí; zemřel zde 10. 7. 1966.

Je autorem několika příspěvků ve sborníku *Památník Rašínova státního čl. gymnasia v Hradci Králové, vydaný slavnostním výborem při jubileu roku 1936*, jeho článek o významných hradeckých osobnostech byl otištěn v publikaci *Hradec Králové* (1948). Samostatně vydal knihy *Průvodce po bojišti královéhradeckém z roku 1866* (1936), *Padesát let trvání Spolku pro udržování válečných památek na bojišti královéhradeckém z roku 1866* (1939), *Bitva u Hradce Králové 3. července 1866* (1944), uspořádal brožuru *Klub československých turistů, odbor Hradec Králové: činnost v letech 1911-1935* (1936); ze Simonovy pozůstalosti byla zveřejněna výběrová regionální bibliografie *Válka 1866* (1968).

Viz též **Tylovo nábřeží čp. 682**

Josef Simon se narodil v Klášterci nad Orlicí 5. 1. 1882, zemřel v Hradci Králové 10. 7. 1966. Vystudoval gymnázium v Rychnově nad Kněžnou (1893-1901) a historii na pražské univerzitě; byl žákem **Jaroslava Golla** (viz **Malé náměstí čp. 115**). Vyučoval na středních školách v Kutné Hoře, Novém Bydžově, Praze, Prostějově a nakonec v Hradci Králové (viz výše).

Psal divadelní hry, knižně bylo publikováno drama *Hřích paní majorové: dramatická epizoda o dvou dějstvích z válečné doby r. 1866* (1926).

Převážně se však věnoval regionálním dějinám, vlastivědě, literární historii, je autorem turistických průvodců. O už výše zmíněném zaujetí Josefa Simona prusko-rakouskou válkou z roku 1866 svědčí též sbírka kratších textů pod názvem *Na polích smrti: 1866: vzpomínkové feuilletony a jubilejní studie* (1926).

Tematika mnoha jeho titulů souvisí s místy, kterými během své pedagogické kariéry prošel ještě předtím, než se usadil v Hradci Králové: *V kraji českých básníků: Němcová, Mácha, Šolc, Šrámek: krajinářské impresy a literárně historické studie* (1927), *Na českém jihu: turistické toulky* (1927), *Pod Suchým vrchem: Feuilletony cestopisné a historické, krajinářské impresy z hor Orlických* (1927), *Kosíř u Prostějova: jak se projevil v geologii, praehistorii, archeologii, dějinách, literatuře a umění* (1929) aj. Napsal *Medailony a minitury: studie z baroka a rokoka* (1929).

Dukelská třída čp. 1642

Na tomto místě stával zájezdní hostinec „U města Prahy“ s čp. 17, postavený v roce 1865; patřil k tehdy samostatné obci Pražské Předměstí. Hostinec byl v listopadu 1988 zbourán a na jeho místě zbudován bytový objekt s obchody v přízemí.

Na dnes již neexistujícím hostinci „U města Prahy“ byla v roce 1936 instalována pamětní deska, připomínající poměrně podrobně událost z prusko-rakouské války 1866: *V tomto domě, post. r. 1865 bývalém zájezdním hostinci „U města Prahy“ čp. 17 bydlil vrchní velitel severní armády polní zbrojmistr rytíř Ludvík August Benedek a jeho štáb. Armádní stan přijel sem o 11. hod. 1. 7. 1866 z Dubence a pobyl tu až do 7½ hod. ráno 3. 7., kdy odjel do bitvy. Vzadu na dvoře byl taneční sál kde se konala 2. 7. o 17. hod. válečná porada všech hlavních velitelů.*

Tuto událost literárně zpracoval spisovatel **Vladimír Neff** (viz oddíl **Na skok v Hradci**) v první kapitole třetí části svého románu *Sňatky z rozumu*; dotyčná kapitola má název *Příšera*.

Eliščino nábřeží čp. 277

První hradecké bydliště básníka, prozaiika a překladatele **Ladislava Brtnického**, profesora zdejšího gymnázia v letech 1889-1918.

Brtnický přišel do Hradce Králové z Plzně. Na okolnosti, za kterých se tak stalo, později vzpomínal: *A jednoho dne doručen mi byl u oběda telegram, znějící: Skutečnému pro Hradec gratuluje Wünsch. Byla to zpráva z Vídně od profesora školy plzeňské, známého cestovatele a spisovatele. Závažná zpráva znamenala náhlou změnu mého života; měl jsem ukončit můj devítiletý pobyt v Plzni a měl přijít nový život v Hradci. V kterém, bylo zatím hádankou a zůstalo jí až do druhé hodiny odpolední, kdy přicházely do Plzně pražské listy. Pak se ukázalo, že to bude Hradec Králové. Dosažením místa skutečného učitele gymnasiálního odpadlo z mého životního programu něco, co se po několik let na programu*

nalézalo: ucházení se o místo takové. Od jara r. 1882, kdy jsem měl vysvědčení o státní zkoušce v ruce, napsal jsem mnoho žádostí ... Jmenování mé skutečným učitelem na státním gymnasiu hradeckém znamenalo ovšem ustálení a finanční zlepšení poměrů životních, ale také vzdálení se z města, kde jsem po devět let žil a kde jsem vlastně započal samostatně žítí, a místo, do něhož mě osud přenášel, bylo mi úplně neznámo. Jaký osud mě tam očekává? ³⁴

Osud byl příznivý, v Hradci se Brtnickému zalíbilo, prožil zde čtyřicet sedm let, tedy větší část života. Vyučoval klasické jazyky, v nižších třídách gymnázia i češtinu. Svoje hodiny latiny a řečtiny hojně obohacoval zasvěceným vyprávěním o antické kultuře, jak o tom svědčí jeho žáci ³⁵. Antické památky dobře znal ze svých cest po Itálii a Řecku. Patřil k nejoblíbenějším profesorům školy; pečoval také o její knihovnu. V Hradci zůstal i po odchodu do penze až do své smrti v roce 1936. Spolu s manželkou Arnou bydlili několikrát změnil: bydleli také v Pospíšilově třídě čp. 317, ve Švendově ulici čp. 312 a v Rokycanově ulici čp. 316.

V hradeckém nakladatelství Nedělní Besídka vydal Brtnický svoji jedinou básnickou sbírku *Kniha staromódních veršů* (1931). Spolu s kolegy Antonínem Mejstříkem a Františkem Teršlem uspořádal *Památník gymnasia královéhradeckého: na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor* (1927). Pro tento almanach napsal příležitostnou báseň *Naše gymnasium* ³⁶; jedná se o historii školy ve verších, uzavřenou posláním pro nové generace studentů. Některé svoje odborné stati publikoval ve Výročních zprávách gymnázia, např. *Palatin* (1893 a 1894) a *Starořímské nápisy náhrobní* (1909).

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Ladislav Brtnický se narodil 7. 1. 1858 v Praze, zemřel 2. 9. 1936 v Hradci Králové. V Praze absolvoval farní školu u františkánů na Jungmannově náměstí, akademické gymnázium (1867-1874) a na univerzitě klasickou filologii; zde byl velmi aktivním členem Akademického čtenářského spolku. V letech 1880-1889 působil jako suplent na reálném gymnáziu v Plzni, poté jako řádný profesor na královéhradeckém gymnáziu. Usiloval o zachování výuky klasických jazyků na československých středních školách.

Svoje epické i lyrické básně uveřejňoval v časopisech, až ke konci života je uspořádal do výše uvedené sbírky. Brtnického odborné publikace souvisely s jeho celoživotním zájmem o starou římskou a řeckou kulturu. Z cest do antického Středomoří i ze soustavného studia vytěžil poznatky pro cestopis *Dvanáct dní na moři Egejském* (1908) a příručku *Topografie starověkého Říma* (1925). Překládal především antické autory, ale též ruské a srbochorvatské spisovatele (A. S. Puškin, S. Matavulj).

Eliščino nábřeží čp. 297

Za německé okupace zde bydlela prozaička, autorka dívčích románů **Marie Tippmannová**. Spolu s manželem, advokátem Karlem Tippmannem, museli po nacistickém záboru českého pohraničí opustit Lovosice, kde žili téměř třicet let. Po několikerém stěhování

³⁴ *Vzpomínky Ladislava Brtnického*. Praha: soukromý tisk, 1938, s 89-90. Posmrtně vydané paměti se vztahují k dětství a mládí v Praze a k prvnímu působišti na reálném gymnáziu v Plzni; odjezdem do Hradce Králové bohužel končí.

³⁵ Např. Vilém Janeček ve vzpomínce Hradecké gymnázium před čtvrtstoletím. In: *Památník gymnasia královéhradeckého : na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor*. Hradec Králové: Státní gymnasium, 1927, s. 144.

³⁶ Tamtéž, s. 1-3.

se usadili v Hradci Králové; koupili zde advokátní kancelář, ke které patřil byt. JUDr. Karel Tippmann však v Hradci zemřel; Marie Tippmannová se proto po válce přestěhovala k dceři do Ústí nad Labem.

Marie Tippmannová, rozená Jadrná, se narodila 19. 9. 1886 ve Skutči, zemřela 25. 1. 1965 v Ústí nad Labem. Její matka se věnovala literární tvorbě pod pseudonymem Marie Příbyslavská, otec byl učitel.

Studovala na Vyšším vzdělávacím ústavu pro české dívky v Olomouci (1897-1898), v letech 1907-1909 na malířské akademii v Mnichově. Studia nedokončila, roku 1910 se provdala, žila s manželem v Lovosicích a pracovala v jeho advokátní kanceláři. Oba se angažovali v českém menšinovém hnutí a v místní politice. Manžel byl za první světové války čtyři roky vězněn, ona sama byla roku 1917 odsouzena za pobuřování. Stejně politicky aktivní byli Tippmannovi i po vzniku Československa; Marie se dokonce stala poslankyní zemského zastupitelstva (od roku 1931). Hojně přispívala do ženských časopisů, např. do Listu paní a dívek. O jejích dalších osudech viz výše.

Publikovala víc než šedesát próz. Nejznámější je autobiografický román *V bouři* (1931), z prožitků a osudů vlastní rodiny těží i příběhy publikované pod názvy *Na statku* (1937), *Tvrdou cestou* (1939) a také seriál Atiných historek – *Aťa a František* (1934), *Atin bratr* (1935) ad.

Ženám a dívkám byly určeny romány *Když květy povadly* (1933), *Kamenitou cestou* (1935), *Dcera z Hulínova statku* (1941) aj.; některé z nich vydávalo v devadesátých letech znovu nakladatelství Ivo Železný v edici Večery pod lampou. Psala též pohádky pro děti, např. *Máminy pohádky* (1930), *Zvířátka vypravují* (1942), *O neposedném andílkově* (1945).

Eliščino nábřeží čp. 305

1)

V prvním patře tohoto domu, který sousedí se známějším novorenesančním objektem zvaným U Královny Elišky (čp. 310), bydlila herečka a prozaička **Jarmila Cmíralová**. Do Hradce Králové přišla v roce 1950 – tehdy dostala angažmá ve zdejší Krajském oblastním divadle (později Divadlo Vítězného února, dnes Klicperovo divadlo; viz **Dlouhá čp. 98**). Až do roku 1974 patřila k nejvýraznějším osobnostem jeho uměleckého souboru; v letech 1975-1980 spolupracovala s divadlem externě. Ztvárnila zde mnoho vynikajících rolí, např. Medeu nebo Kassandru v inscenacích antických dramát v režii Milana Páska (1958, 1964), matku Asse v Peer Gyntovi (1965), Marii Stuartovnu ve stejnojmenné hře (1965) ad. Jejím životním partnerem byl dlouholetý hradecký herec Miroslav Švejda.

Účinkovala také v rozhlasových pořadech, v Českém rozhlase Hradec Králové působila jako asistentka režie a hlasová poradkyně (1974-1980).

V hradeckém nakladatelství Kruh vydala dvě povídkové sbírky. *Byla jednou jedna neděle : dvanáct etud* (1983) je autobiografický text, příběh Jarmily Cmíralové a její rodiny, který se z větší části odehrával v Hradci Králové. Kniha je místních reminiscencí plná: např. hned v první části, nazvané *Hledání domova*, uvádí autorka čtenáře k Labi v centru města a do svého bytu na Eliščině nábřeží; v kapitole *Zvony od Svatého Ducha* líčí návštěvu v ateliéru hradecké malířky Dany Sokolové. *Hledání domova* bylo samostatně zařazeno do almanachu *Křehké jistoty* (1989), devátý příběh ze sbírky *Byla jednou jedna neděle – Mami, dívej se, já stojím* – je otištěn spolu s povídkami dalších autorů v publikaci *Příběhy o maminkách* (1989).

Sbírka *Deset slitovníčků* (1985) představuje kaleidoskop vyprávění o různých smolařích a lidech osudem všelijak postižených a trápených. Povídka *Andula* se odehrává v kulisách historického centra Hradce v dobách socialismu.

K Hradci Králové se vztahuje i řada textů z rukopisného souboru, který zůstal v pozůstalosti. V jednom z těchto „minipříběhů“, nadepsaném *Letěly, letěly, ale nedoletěly*, vzpomíná Jarmila Cmíralová na návštěvu své maminky a na atmosféru proslulého hradeckého Grandhotelu (viz **třída Československé armády čp. 295**).

Byla nominována na výroční cenu města Hradec Králové Primus inter pares 2001.

Viz též **Dlouhá čp. 98**

Jarmila Cmíralová se narodila 25. 8. 1930 v Praze, zemřela 22. 12. 2007 v Hradci Králové. Od roku 1945 hrála v divadlech v Praze a v Kladně, roku 1950 zahájila svoje herecké angažmá v Hradci Králové. Účinkovala i v rozhlase, hrála ve filmu *Nevěra* (1956, režie K. M. Walló).

Svoje krátké prózy publikovala zejména v osmdesátých letech 20. století. Její divadelní hru *Šatra* uvedlo v režii Miloše Horanského pražské Divadlo E. F. Buriana (1989).

Jarmila Cmíralová byla také odborníkem v hlasové pedagogice; napsala příručku *Učte se mluvit* (1978, 1980, 1992).

2)

V čp. 305 bydlel i prozaik, básník a dramatik **Jan Dunovský**. V letech 1886-1896 vyučoval matematiku na hradecké reálce. Od roku 1890 působil také jako okresní školní inspektor. Roku 1905 byl jmenován ředitelem učitelského ústavu v Jičíně. Jeho literární tvorba spadá převážně do období před příchodem do Hradce Králové.

Do almanachu spolku Dobroslav, vydaného roku 1888, byl zařazen Dunovského úsměvný text *Palacký věděl o tom, že Rukopis Kralodvorský jest padělkem* s podtitulem *Hradecká vzpomínka*.³⁷

Viz též **Komenského čp. 234**

Jan Dunovský se narodil 27. 7. 1849 v Bavorově, zemřel 11. 11. 1925 v Praze. Vystudoval reálku ve Vodňanech a v Písku, poté pražskou polytechniku (1869-1873). Stal se profesorem na reálce v Praze (1873-1886) a v Hradci Králové (zde též okresním školním inspektorem); krátce řídil učitelský ústav v Jičíně (1905-1910). Dosáhl titulu vládního rady, na penzi se odstěhoval do Prahy.

Už během studií psal verše, které uveřejňoval ve Světozoru. Spoluredigoval almanach *Anemonky: básně omladiny jižních Čech* (1871) a zařadil do něj mj. pět vlastních básní: *Dvě růže, Ku životu, Matčina rakev, Povzbuzení, U kaple*.

Vydal sbírky povídek s jihočeskými náměty *Obrázky* (1881) a *Podobizny* (1886), napsal veselohru *Vyzvědač* (1873).

Zabýval se lidovou slovesností: publikoval studii *Žena v písni lidu slovanského* (1883) a byl spoluautorem sbírky *Kytice z národních písní slovanských* (1873); lidové písně ovlivnily i jeho poezii.

³⁷ Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 68-73.

Eliščino nábřeží čp. 319

V tomto domě bydlel v letech 1934-1937 básník, prozaik, dramatik a scénárista **Jiří Šotola**. Studoval tehdy první tři ročníky na hradeckém gymnáziu. Během kvarty se rodina přestěhovala na Pražské Předměstí do ulice Letců čp. 1006 (bydleli tu do roku 1949). Spisovatelův otec František Šotola vyučoval češtinu na místní reálce.

Jiří Šotola se narodil v nedalekých Smidarech, do obecné školy chodil v Litomyšli. Po maturitě v Hradci Králové roku 1942 odešel na pražskou konzervatoř, už roku 1943 však musel studium přerušit a v rámci tzv. totálního nasazení pracovat jako dělník ve slévárně v Plotištích nad Labem. Po válce dramatické oddělení konzervatoře v Praze dokončil a pokračoval ve studiu režie na Divadelní fakultě Akademie múzických umění; současně absolvoval šest semestrů filozofie a estetiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

V roce 1949 se vrátil do Hradce Králové, kde působil dva roky v místním Krajském oblastním divadle jako režisér a dramaturg. Odtud odešel do divadel v Trutnově (1950-1951) a v Šumperku (1951-1952).

Za hradeckých studií v roce 1941 debutoval ve Studentském časopise básní *Pohádka se šťastným koncem*; svoje verše a úvahy uveřejňoval též v časopisech Řád a poloilegálním Zrcadle. Jak vzpomíná básník **Jiří Karen** (viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 4.**), byl Jiří Šotola na hradeckém gymnáziu členem studentského kroužku Vítěz, který začátkem čtyřicátých let sdružoval asi čtyřicet zájemců o poezii, divadlo a hudbu: mj. si společně četli z vlastní tvorby a diskutovali o literatuře.³⁸

V Šotolově rozsáhlém literárním díle se objevují hradecké motivy v historickém románu *Tovaryšstvo Ježíšovo* (1969) a v úvodní části knihy *Svatý na mostě* (1978). Najdeme je i v prvních dvou titulech volné trilogie s tematikou klíčových událostí dvacátého století: v příběhu z první světové války *Malovaný děti* (1983) a v románu *Róza Rio* (1986), který se odehrává v Hradci Králové za druhé světové války.

Viz též **Tylovo nábřeží čp. 682** a **Dlouhá čp. 98**

Jiří Šotola se narodil 28. 5. 1924 ve Smidarech, zemřel 8. 5. 1989 v Praze. Po studiích, následujícím angažmá v divadlech a vojenské službě pracoval v redakcích časopisů *Československý voják* (1954-1955), *Květen* (1955-1959), *Kultura* (1959-1962), *Kulturní tvorba* (1962-1964) a *Literární noviny* (1964). V letech 1964-1967 byl tajemníkem Svazu československých spisovatelů, poté zvolil svobodné povolání a věnoval se literární tvorbě. V letech 1970-1975 patřil mezi zakázané autory; až po veřejné kritice vlastní činnosti v *Literárních novinách* a ve svazu spisovatelů směl publikovat. V roce 1989 dokonce získal titul Zasloužilý umělec.

Zpočátku psal téměř výhradně básně, uveřejněné v mnoha sbírkách. Čtenáři oblíbené byly zejména ty z období tzv. poezie všedního dne a z šedesátých let: *Venuše z Mélu* (1959), *Hvězda Ypsilon* (1962), *Poste restante* (1963), *Co a jak* (1964), *Podzimníček* (1967). Významným Šotolovým editorským počinem je publikace *A co básník: antologie české poezie 20. století* (1963; uspořádal ji spolu s Karlem Šiktancem a Jiřím Brabcem).

V druhé polovině šedesátých let se těžiště jeho tvorby přesunulo k próze. Nejdříve to byly historické romány *Tovaryšstvo Ježíšovo* (1969), *Kuře na rožni* (1974 v samizdatu, 1976 oficiální vydání), *Svatý na mostě* (1978), v osmdesátých letech

³⁸ Karen Jiří. Jak jsem se dostal do hradeckého gymnázia. In: *Gymnázium Josefa Kajetána Tyla v Hradci Králové : almanach k 350. výročí založení*. Hradec Králové: SRPŠ a SSM při Gymnáziu J. K. Tyla v Hradci Králové, 1986, s. 52.

následovala volná trilogie *Malovaný děti* (1983), *Róza Rio* (1986) a *Podzim v zahradní restauraci* (1988); z té doby je i novela o středověké dětské křížové výpravě *Osmnáct Jeruzalémů* (1986).

Šotola se uplatnil i jako výrazný autor divadelních, televizních a rozhlasových her: *Antiofeus* (1965), *Waterloo* (1967), *Julián Odpadlík* (1970), *Ajax* (1977), *Cesta Karla IV. do Francie a zpět* (1979), *Bitva u Kresčaku* (1982), *Chicago* (1983), *A jenom země bude má* (1987) ad. Psal i filmové scénáře, např. k filmu o Janu Nerudovi a Karolině Světlé *Příběh lásky a cti* (1978).

Překládal z ruštiny Borise Pasternaka a jiné autory.

Eliščino nábřeží čp. 325

Bydliště prozaičky, dramatičky a překladatelky **Libuše Baudyšové**, rozené Zadinové, v letech 1910-1929.

Poté, co byl její muž Otto Baudyš jmenován radou hradeckého krajského soudu, přestěhovali se v únoru 1910 z Českého Dubu do Hradce Králové spolu s dětmi – tehdy desetiletým synem Jiřím a sedmiletou dcerou Olgou. Podle údajů v evidenci obyvatelstva se manželé Baudyšovi přihlásili 23. 2. 1910 na adresu Eliščino nábřeží čp. 325, od května 1910 do července 1911 však bydleli v Hradební ulici čp. 428. Další zápis uvádí, že 13. 7. 1911 se přestěhovali do svého čp. 325. Jejich posledním hradeckým bydlištěm byl byt ve třetím patře čp. 738 na Ulrichově náměstí (úředně od 3. 5. 1929). V roce 1921 z Hradce odešel syn Jiří, který se stal advokátem; 15. 2. 1932 zemřel manžel Otto. Libuše Baudyšová v červenci 1933 naše město opustila a usadila se v rodných Poděbradech u svého bratra JUDr. Milana Zadiny.

Hradecký pobyt Libuše Baudyšové byl naplněn činorodou prací především v sociální oblasti. V letech 1919-1924 působila za národně demokratickou stranu v městské radě a v okresní správní komisi, kde měla na starosti sociální referát, referát chudinské péče a dívčího školství. Prosadila soustředění sociálních a zdravotních institucí a služeb do Okresního lidového ústavu sociální péče zdravotní (zpočátku sídlil v přízemí čp. 578 ve Střelecké ulici) a vybudování Domu sociální péče v Kotěrově ulici čp. 627; byl otevřen roku 1924. Jako župní tajemnice péče o mládež organizovala téhož roku první výstavu sociální péče v Hradci Králové. Zasloužila se také o výstavbu Studentského domova v Hradci Králové (dnes je v jeho objektu Divadlo Drak). Usilovala o zkvalitnění dívčího vzdělávání a emancipaci žen; během hradeckého pobytu vystoupila téměř padesátkrát s vlastními přednáškami. Je autorkou stati *Sociální péče v Hradci Králové*.³⁹ V roce 1929 byla zvolena jako jediná žena do třicetičlenného okresního zastupitelstva (kandidovala za sociální demokracii).

Do hradeckého období spadá podstatná část její literární tvorby. Dokončila zde svůj první román *Život ženy: zápisník Heleny Klierové*; uveřejnila jej roku 1916 pod pseudonymem Olga Maryšková. V Hradci Králové napsala rozsáhlou tetralogii, ve které sleduje českou historii od 60. let 19. století do vzniku republiky v osudech měšťanského rodu z Polabí: *Jányšové* (1919), *Kvasící mládí* (1920), *Soumrak* (1921), *Jitřenka* (1925). Historickou tematiku mají též romány *Převraty* (1927) a *Červánky svobody: román z roku 1848* (1932). Próza *Paní Božena* (1923) byla inspirována střetáváním a soužitím Čechů a Němců v Podještědí. Hlavními postavami románů *Ztracená: psychologická studie* (1923), *Vyšší než láska, vyšší než štěstí* (1924), *Slečna Olga* (1928), *Krásné je být ženou: americký*

³⁹ Ve sborníku *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922*. Hradec Králové: Osvěta lidu, 1923, s. 118-121.

román (text napsaný v Hradci, vydaný však až roku 1934 pod pseudonymem Rose Marie) jsou ženy a problematika jejich postavení v rodině i společnosti; je to vlastně téma velké části próz Libuše Baudyšové. Povídku *Právo* (1925) autorka později přepracovala ve stejnojmennou divadelní hru (1927); napsala také hry *Bouře* (1930) a *Lež* (1932).

Libuše Baudyšová, rozená Zadinová, se narodila 9. 2. 1877 v Poděbradech, zemřela 27. 4. 1954 v Praze; pohřbena je v rodném městě. Po absolvování Vyšší dívčí školy v Praze se roku 1898 provdala za soudního úředníka Otto Baudyše. Žili v Kutné Hoře, Českém Dubu a v letech 1910-1933 v Hradci Králové, odkud se spisovatelka po manželově smrti vrátila do Poděbrad.

Zpočátku překládala texty ruských spisovatelů; uveřejňovala je v časopisech, některé vyšly knižně, např. *Tři povídky* Alexandra Ivanoviče Kuprina (1910). Už v Českém Dubu začala pracovat na své románové prvotině *Život ženy*, kterou dopsala v Hradci Králové. O jejích dalších dílech z hradeckého období viz výše.

Po odchodu z Hradce Králové publikovala ještě romány *Domov* (1936), *Starý dům* (1939) a *Matka* (1940).

Eliščino nábřeží čp. 465

Budova dnešního Muzea východních Čech, postavená v letech 1909-1912 podle projektu architekta Jana Kotěry. Hradecké muzeum je co do architektonického stylu – na rozdíl od předchozích Kotěrových secesních staveb – považováno za první dílo české moderny. Národní kulturní památka (od roku 1995).

Městské historické muzeum bylo založeno v roce 1880. Sbírkou mělo zpočátku deponované ve dvou místnostech reálky v Komenského ulici (od 1881), poté v bývalé kapli sv. Václava v domě čp. 33 na Velkém náměstí (od 1884); v roce 1885 se zde muzeum poprvé otevřelo veřejnosti. Roku 1896 došlo k rozdělení na Městské historické muzeum v Hradci Králové a Městské průmyslové muzeum pro severovýchodní část království Českého. Muzejní pracoviště se nacházela na několika místech v centru města, většinou ve velmi stísněných prostorách; výstavba nového účelového objektu se ukázala jako nezbytná už na konci 19. století. První návrh Jana Kouly z roku 1898 měl novorenesanční podobu. Projektem byl nakonec (1903) pověřen Jan Kotěra, který v exteriéru budovy navázal jak na hradeckou tradici (režné cihlové zdivo některých historických objektů), tak holandskou architekturu (kontrast cihel se světlou hrubou omítkou).

Vstup do muzea zdobí keramické alegorické sochy Stanislava Suchardy *Umění* (též *Historie*) a *Průmysl*. Právě druhá z nich, která drží bronzovou postavu muže symbolizujícího město Hradec Králové, inspirovala spisovatelku **Marii Kubátovou** (viz **Na skok v Hradci**) k literárnímu ztvárnění v textu nazvaném *Matróna z majoliky* z knihy *Povídky z muzejních vitrín* (1986). Vyprávění *Matróna z majoliky* je uvedeno osobním vyznáním autorky s nadpisem *Alegorická socha ženy v průčelí Krajského muzea v Hradci Králové*.

Gruzínská čp. 95

Dům v městské části Věkoše, ve kterém se 15. 10. 1931 narodil scénárista, dramatik a prozaik **Viktor Dusil**. Matka se jmenovala Anna, rozená Voříšková; otec Václav byl typograf a pocházel z Pouchova.

Dusil se po určitou dobu profesně pohyboval v cirkusovém prostředí, z něhož výtěžil témata pro svoji cestopisnou reportáž *Cirkus bez maringotek* (1960) a román *Jako by tady nikdo nešel.: romantika bez happy endu* (1996). Publikoval detektivky *Výstřel ve studiu šest* (1981) a *Vidět Neapol* (1999). Je autorem filmových scénářů, rozhlasových a televizních her: spolupracoval např. na scénáři filmové komedie *Poprask na silnici E 4* (1979), podle románu Eduarda Basse *Klapzubova jedenáctka* napsal muzikál (1985). Jako scénárista působil v Československé televizi zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech. Zemřel v Praze 26. 5. 2006.

Háječek

Tato lokalita na Slezském Předměstí je místem svobody a bezstarostnosti, krajinou uprostřed dětského srdce, kam se vrací spisovatel **Lubomír Tomek** (viz **Topolová čp. 371**) cestou do dětství ve sbírce povídek *Psí knížka* (1979). Vrací se do ní hned v úvodním textu *Vánice*. K té krajině patří i nedaleká pozvolna se rozpadající cihelna a pískovna.

Jedná se o cestu proti vánici času – do třicátých let dvacátého století. Desetiletý Lubomír Tomek se totiž na Slezské Předměstí přistěhoval v roce 1936, tehdy ještě pod občanským jménem Lubomír Vaculík.

Havlíčková čp. 292

Nároží Havlíčkovy ulice a Tylova nábřeží; dnes sídlo Českého rozhlasu. Na této adrese bydlel za svého působení v Hradci Králové spisovatel **Jaromír John**, vlastním jménem Bohumil Markalous. V letech 1910-1914 vyučoval přírodopis na Městském dívčím lyceu v Zieglerově ulici čp. 230. Podle vzpomínek Karla Michla byl idolem svých žákyň, osobitou noblesou v zevnějšku i v chování si vysloužil přezdívku „Lord“.⁴⁰

Za svého krátkého pobytu se stal horlivým účastníkem i organizátorem hradeckého kulturního života, především ve funkci jednatele Veřejné Palackého čítárny. Pořádal přednáškové cykly, abonentní koncerty i výstavy (včetně putovních), které měly nebývalý ohlas ve městě i v širším regionu; některých přednášek se účastnilo až 300 návštěvníků. Působil také jako arbiter elegantiarum a propagátor moderního životního stylu: osobně projektoval interiéry čítárny v domě U Špuláků (1913) a založil Poradnu pro záležitosti umělecké, která pomáhala zejména při zařizování bytů; v této souvislosti spolupracovala s místními umělci a řemeslníky. *Leták Poradny pro záležitosti umělecké* z roku 1913, který John sepsal, je nejen výrazem autorových estetických názorů, ale též zajímavou ilustrací „ducha nové doby“, který se v tehdejších rozvíjejícím Hradci prosazoval.

⁴⁰ Jeho manželka prý chodívala bez doprovodu do kavárny v Grandhotelu a kouřila zde okázale cigarety; oboje bylo v té době nezvyklé a někteří Hradečané tím byli pohoršeni. Paní Markalousová byla židovského původu; s Jaromírem Johnem měli syna, který se stal lékařem.

Stal se externím redaktorem časopisu Osvěta lidu, ve kterém též zveřejňoval vlastní články. V letech 1910-1911 vedl ediční činnost hradeckého Pokrokového klubu; v jeho knihovničce vyšly i Johnovy studie *O dětských hrách a hračkách* (1911) a *O pohybu naší země* (1911). Svoje příspěvky publikoval také ve *Výroční zprávě Palackého čítárny* (1912) a ve výročních zprávách dívčího lycea. V Hradci Králové napsal první verzi románu v dopisech s mnoha autobiografickými prvky *Rodiče a děti*; první část John přepracoval a vydal roku 1935 pod názvem *Boský osud: retrospektivní film lásky z roku 1872*, druhá dostala knižní podobu až v roce 1982 díky hradeckému nakladatelství Kruh pod názvem *Děti*.

Otakar Šimek k hradeckému působení Bohumila Markalouse – Jaromíra Johna – poznamenal: *V r. 1909 přibyl sem prof. B. Markalous a ujal se po boku MUDra L. Bařka velmi energicky práce lidovýchovné. Zvláště působil horlivě k výchově vkusu a již od počátku psal články o výtvarném umění. Markalousův stůl v kavárně „Grandu“, jemuž předsedala paní Markalousová – návštěvníci předválečného „Grandu“ těžko si dovedli představit kavárnu bez této manželské dvojice a jejích satelitů – byl hlavním stanem tzv. „estétů“.*⁴¹

Roku 1915 musel narukovat, z Hradce odešel, ale město později často navštěvoval,⁴² zejména díky přátelským vztahům s prozaikem **Karlem Michlem** (viz *Špitálská čp. 183-184, oddíl 8.*), který zde působil ve čtyřicátých a padesátých letech jako učitel, okresní funkcionář a nakonec ředitel muzea. Johnovy dopisy Michlovi byly posmrtně zveřejněny v knize ***Rady mladšímu spisovateli: listy Karlu Michlovi z let 1936-1951*** (1977); stěžejním tématem dopisů jsou literární práce pisatele i adresáta, problematika moderní literatury pro děti, zpracování textů naivního malíře a písmáka Aloise Beera z Dobrušky, jako v *dopisu ze 17. 5. 1940*, a také aktivity obou spisovatelů v Hradci Králové, např. v *dopisu ze 7. 11. 1949*. Karel Michl píše o svých stycích s Jaromírem Johnem v memoárech *Chvilé setkání – věčnost vzpomínky* (1976).

Korespondenci Jaromíra Johna s různými českými spisovateli obsahuje také soubor *Polohy srdce: z korespondence Jaromíra Johna* (1982). Hradec Králové je zmiňován v Johnově románu *Výbušný zlotvor* (1959) a v příběhu určenému mládeži *Vojáček Hubáček: podivuhodné příhody českého vojáka ve světové válce* (1939); ve třetí kapitole ***Kéž blažená noc trvá na věčnost!*** se na hradeckém nádraží odehrává scéna ze začátku války v roce 1914. Autorovou zkušeností z doby jeho hradeckého pobytu je ovlivněna také próza *Narodil se: román zrození a růstu* (1934), která vznikla přepracováním publikace pro mládež *Tátovy povídačky* z roku 1921 a jejíž „hlavní postavou“ je vlastně Johnův syn Evžen.

Viz též **Zieglerova čp. 230** a **Velké náměstí čp. 34**

Jaromír John, vlastním jménem **Bohumil Markalous**, se narodil 16. 4. 1882 v Klatovech, zemřel 24. 4. 1952 v Jaroměři. Dětství a mládí strávil v Chrudimi, kam se rodina už roku 1883 přestěhovala. Zde absolvoval v letech 1892-1900 reálné gymnázium, poté v Praze přírodovědeckou fakultu (1900-1905); na univerzitě se věnoval též studiu estetiky, dějin umění, filozofie a psychologie. Působil jako středoškolský profesor v Praze (1906-1907), v Kolíně (1907-1910) a v Hradci Králové (1910-1915). Během první světové války na frontě onemocněl a zůstal správním důstojníkem v zázemí, což mu umožnilo v roce 1917 obhájit doktorskou disertaci. Po

⁴¹ Šimek Otakar. Z Hradce literárního. In: *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922*. Hradec Králové: Osvěta lidu, 1923, s. 146-147.

⁴² Např. na podzim roku 1938 se zde účastnil spolu s Vladislavem Vančurou a Karlem Novým valné hromady místní skupiny Družstevní práce a v Grandhotelu předčítal svůj fejeton o „elžetismu“, zaměřený proti antisemitismu. Do Hradce Králové jezdil v třicátých letech z Nového Města nad Metují, ve čtyřicátých ze Slatiňan; navštěvoval hradecké Městské lázně, schůzky s přáteli odbýval zpravidla v Grandu. Stýkal se mj. s pozdějším akademikem MUDr. Janem Bedrnou. Jezdil i na některé sjezdy abiturientek z dívčího lycea.

válce se stal redaktorem Lidových novin v Brně a vyučoval na různých brněnských školách; zde také založil a redigoval časopis *Bytová kultura* (1924-1925). Od roku 1925 pracoval v Praze na předsednictvu vlády, podílel se na vzniku a organizaci Československé tiskové kanceláře, založil Společenský klub, spolupracoval s nakladatelstvím Orbis, řídil časopis *Pestrý týden*. V letech 1936-1938 žil v Novém Městě nad Metují, za německé okupace ve Slatiňanech (od roku 1943 se spisovatelkou Helenou Šmahelovou). Od roku 1946 až do své smrti přednášel estetiku na Palackého univerzitě v Olomouci, kde dosáhl hodnosti vysokoškolského profesora.

Je autorem fejetonů, povídek, románů i knih pro mládež; pro mnohé z nich byla podkladem korespondence. Příběhy napsané za první světové války vydal pod názvem *Večery na slavníku* (1920). Podivíni a společensky vyřazení lidé jsou hrdiny Johnových próz *Eskamotér Josef* (1946), *Pampovánek* (1948) a *Honda Cibulků na světlo vydaný* (1976). Mládeži adresoval svůj *Rajský ostrov* (1938), *Topičovo australské dobrodružství* (1939) a další texty. Publikoval román *Moudrý Engelbert* (1940) a povídky pod názvem *Dořini milenci a jiné kratochvíle* (1942). Některé tituly byly vydány až po Johnově smrti, např. sbírka fejetonů *Psí hřbitov a jiné kratochvíle* (1985), soubor aforismů *Nový Demokritos* (1986) nebo román *Estét* (1970), který do značné míry zpracovává téma, pojednávané v původním rukopisu druhé části románu v dopisech *Rodiče a děti*.

Horova čp. 226

V tomto domě na Pražském Předměstí bydlel se svou ovdovělou matkou Františkou Mencákovou básník, literární historik a filolog **Břetislav Mencák**. Rodák z nedaleké Praskačky studoval v letech 1913-1920 na reálce v Komenského ulici. V roce 1921 absolvoval doplňovací maturitu na hradeckém gymnáziu, což mu umožnilo zapsat se ke studiu na filozofické fakultě v Praze. Už v té době zastával výrazně levicové názory.

Po ukončení vysokoškolských studií a vojenské služby se roku 1929 vrátil do Hradce Králové, kde pracoval na disertační práci *Heinrich Heine v osobních vztazích k socialismu a komunismu své doby* (doktorát 1931). Tehdy také ve městě založil pobočku Levé fronty a redigoval marxistický časopis *Naše cesta*.

V prosinci 1929 vydal William Hampl v Hradci Králové Mencákovu básnickou sbírku *Romance počestného clowna: sbírka milostné lyriky z let 1925-1925* jako první svazek edice Arcus. Lehce ironické básně z této sbírky *Autoportret z r. 1919* a zejména *Vyznání na promenádě* jsou zřetelnou reflexí autorových hradeckých prožitků. Editor **Viktor Fischl** (viz **Čelakovského čp. 503**) zařadil jeho básně *Epitaf*, *Dětské verše* a *Krásné je* do publikace *Lyrický almanach Dobroslava*.⁴³

V roce 1935 odešel Břetislav Mencák z Hradce Králové do Prahy.

Viz též **Komenského čp. 234**

Břetislav Mencák se narodil 19. 4. 1903 v Praskačce, zemřel 12. 3. 1981 v Praze. Po maturitě v Hradci Králové studoval slavistiku a germanistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (1921-1925; doktorát 1931). Krátce působil jako učitel, po roce 1929 jako publicista, novinář a překladatel. Byl redaktorem revue *Naše cesta*,

⁴³ *Lyrický almanach Dobroslava*. Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1933, s. 13, 33 a 35.

časopisů Malý čtenář, Mateřídouška, Mladý hlasatel, Štěpnice a Trn. Pracoval v nakladatelstvích J. Otto, Melantrich, J. Vilímek, po válce na ministerstvu informací, v letech 1946-1950 byl kulturním atašé na československém velvyslanectví ve Stockholmu, po roce 1950 šéfredaktorem a vedoucím redaktorem ve Státním pedagogickém nakladatelství až do roku 1963, kdy odešel do penze.

Verše a satiry uveřejňoval převážně v časopisech a novinách. Roku 1929 vydal knižně svoji jedinou básnickou sbírku (**viz výše**).

Poté se věnoval především překladům děl německých a skandinávských spisovatelů (nejúspěšnější byla jeho česká verze *Děti z Bullerbynu* od Astrid Lindgrenové) a psaní slovníků, jazykových příruček a učebnic (je např. spoluautorem *Švédštiny pro samouky* z roku 1972).

Hradební čp. 632

Budova postavená v letech 1922-1923 podle návrhu architekta Václava Rejchla mladšího jako Studentský domov. Od roku 1958 sídlo Východočeského loutkového divadla v Hradci Králové, dnes Divadla Drak.

V letech 1961-1965 zde pracoval jako dramaturg a režisér **Jiří Středa**, autor loutkových her. Současně působil v pražském Černém divadle (od roku 1963 vedl Černý tyjáter). V hradeckém Východočeském loutkovém divadle prosadil nový inscenační styl spočívající ve spojení loutek s hudbou, filmem, živými herci, případně odkrytými vodiči. Světovou pověst si za jeho působení získala inscenace *Pohádky z kufru*.

Během pobytu v Hradci Králové napsal svoji nejznámější loutkovou hru *Pohádky pana Pohádky* (1962).

Jiří Středa se narodil 22. 12. 1932 v Praze, zemřel tamtéž 27. 10. 2010. Studoval na Katedře loutkářství Divadelní fakulty AMU (1956). Během své pracovní kariéry prošel řadou loutkových divadel: v Ostravě, Liberci, Teplicích, Hradci Králové (1961-1965) a v Plzni (1971-1978). V letech 1978-1987 působil v pražském Divadle Spejbla a Hurvínka. Roku 1987 založil v Mostě Divadlo Rozmanitostí, které řídil dalších deset let. Vyučoval na Divadelní fakultě Akademie múzických umění a na Vyšší odborné škole herecké v Praze. Byl spoluzakladatelem občanského sdružení Anima candida.

Kromě výše uvedeného titulu napsal loutkové hry *Pták Ohnivák a liška Ryška* (1968), *Čaroděj ze země Oz* (1971), *Mauglí* (1973), *Hurvínek a dvanáct měsíců* (1977), *Tři kocouři v botě* (1980), *Hurvínek a přeslička* (1984).

Chelčického čp. 77 (dnes čp. 1640)

Dům postavený v letech 1886-1887 Vojtěchem Štorchem jako lázně, kterým se podle dalšího majitele říkalo U Nadějí. Dům byl zbourán a na jeho místě postaven rozlehlý objekt bývalé tržnice s novým čp. 1640; v současné době zde provozuje firma Triker, a. s., prodejnu instalatérských potřeb a zařízení koupelen.

V roce 1886 se z Josefova do Hradce Králové přestěhovala rodina prozaika, známého autora knih pro mládež **Eduarda Štorcha**. Jeho otec chtěl ve městě postavit lázně; když k tomu nedostal svolení, postavil je v letech 1886-1887 na Pražském Předměstí, které v té době tvořilo společné správní území (samostatnou obec) s Kuklenami. Čtvrtou třídu obecné školy dokončil malý Eduard ještě v Hradci Králové, pátou navštěvoval v Kuklenách.

Eduardův bratr Rudolf o rodinných začátcích na území dnešního Hradce Králové uvádí: „Zde, v hradecké pevnosti, chtěl můj otec jako lázeňský v Josefově postavit svoje vlastní lázně parní i vanové, a podal si k městské radě královéhradecké žádost o odprodej pozemku. Ježto byla otcova žádost zamítnuta, rozhodl se otec vystavěti lázně na Pražském Podměstí=Předměstí při silnici, vedoucí do Plotiště a k Hořicům. Na lázních nově postavených (dnes v Chelčického ulici u Nadějí) objevilo se číslo 77. Tehdy stálo již nádraží v Pražském Předměstí, kteréž jako nepatrná tehdy vesnice čítalo 300-400 obyvatel, nemělo školy a děti z něho chodily do obecné školy v městyši Kuklenách.“⁴⁴

V roce 1889 začal Eduard Štorch studovat na hradecké reálce. O čtyřech letech strávených v této škole píše: „VI. třídě měli jsme třídního zprvu p. Hofmana, potom p. M. Vaněčka, který naším třídním zůstal i nadále. Pan Vaněček byl muž, jakých málo. Ve svém oboru vynikající (byl matematik), zkoušival nás sice přísně, ale se stálou mírností. Mimo vyučování se s námi bavil nenuceně a byl naším upřímným přítelem. Rádi chodili jsme s ním vždy na konci školního roku na výlet, který se nám vždy znamenitě vydařil. Například výlet na Kunětickou horu. Ředitelem byl do III. třídy František Hora, a když jsem byl ve IV. třídě, Č. Jarolímek.“⁴⁵

S některými předměty na reálce měl Štorch problémy; možná i proto zde ve studiu nepokračoval a roku 1893 přešel na učitelský ústav. Jeho třídním a zároveň učitelem češtiny a němčiny byl básník **Emanuel Miřiovský** (viz **Komenského čp. 266**), přírodopis vyučoval básník **Jan Duchoslav Panýrek** (viz **třída Československé armády čp. 239**), hře na housle učil další hradecký literát, **Adolf Černý** (viz **Kavčí plácek čp. 121**). O závěru svého studia Štorch později napsal: „Už na studiích v Hradci Králové rozšiřoval jsem socialistický tisk v studentských kruzích, do školy jsem nosil pod vestou až sto výtisků Lidu nebo Ruchu. K maturitě roku 1897 jsem troufale uspořádal první velkou studentskou výpravu na Slovensko. Byla zakázána úředně jako buřičská a panslávská demonstrace a připojena byla výhrůžka, že na hranicích Uher budou všichni účastníci zatčeni. Nedal jsem se zastrašit a výpravu jsem přece a s velkým zdarem uskutečnil.“⁴⁶

Po maturitě (1897) učil půl roku v Třebechovicích, pak byl přeložen na obecnou školu v Malšově Lhotě, kde pobyl opět jen jedno pololetí a odkud odešel do Dolní Dobré Vody u Hořic. Na území dnešního Hradce Králové tedy strávil část dětství a mládí – od osmi do dvaceti let svého věku. Jako začínající kantor psal do levicových novin a zaujímal protiklerikální a protirakouské postoje; byl proto často překládán z místa na místo.

Viz též **Komenského čp. 234** a **Zieglerova čp. 230**

Eduard Štorch se narodil 10. 4. 1878 v Ostroměři u Hořic, zemřel 25. 6. 1956 v Praze. Po středoškolských studiích v Hradci Králové učil na obecných školách na Hradecku a Hořicku, za projev na Husových oslavách byl propuštěn. Působil pak na menšinových školách Ústřední matice školské na Mostecku; od roku 1903 učil

⁴⁴ Štorch Rudolf. Vzpomínky pražskopředměstského občana. In: *Královéhradecko*, roč. 13, 1935/1936, č. 1, s. 23.

⁴⁵ Kakáč Bohumil. *Kdo byl Eduard Štorch*. Praha: Albatros, 1986, s. 17.

⁴⁶ Kakáč Bohumil. *Kdo byl Eduard Štorch*. Praha: Albatros, 1986, s. 17-18

v Praze až do roku 1937 – s přestávkou v letech 1919-1921, kdy pracoval jako okresní školní inspektor v Bratislavě.

Podílel se na archeologických průzkumech v pražském okolí, studoval historii a prehistorii, v nichž hledal náměty pro svá literární díla určená především mládeži. Zabýval se problematikou nových forem výuky dějepisu, se svými žáky pracoval i v mimoškolní době: zapojoval je do archeologických výzkumů, založil prázdninovou Dětskou farmu na Libeňském ostrově, organizoval lyžařské zájezdy a plavecké kurzy dětí atd. Často přednášel širší veřejnosti a popularizoval nové historické poznatky. Byl členem mnoha spolků, angažoval se zejména ve skautském hnutí.

Štorchovy dobrodružné povídky a romány s prehistorickou a historickou tematikou patřily k oblíbené četbě mladých čtenářů a vycházely opakovaně v desítkách vydání; některé ilustroval Zdeněk Burian. Řadu knih pro děti a mládež zahájila povídka *Čarodějův učedník* (1910), později zařazená do souboru *V šeru dávných věků* (1920). Následovaly *Bohatýr Vratislav* (1917), *Lovci mamutů* (1918; jedná se o beletristicky zpracovanou populárně naučnou publikaci *Člověk diluviální* z roku 1907), *Osada Havranů* (1930), *Bronzový poklad* (1932), *U veliké řeky* (1932; přepracovaná autorova odborná publikace *Praha v době kamenné*, 1910), *Junáckou stezkou* (1934; v pozměněném vydání pod názvem *Hrdina Nik*, 1947), *Volání rodu* (1934), *Zastavený příval* (1940), *Minehava* (1950) ad.

Cestu k hlavnímu tématu svých děl popsal Štorch roku 1937 v krátkém textu *Jak jsem se stal lovcem mamutů* (samostatně otištěn až posmrtně v roce 1978). Prózy *Osada Havranů*, *U veliké řeky* a *Volání rodu* zfilmoval roku 1977 režisér Jan Schmidt.

Eduard Štorch je autorem několika populárně naučných prací, kromě výše zmíněných např. *Počátky života pozemského* (1908), *Život v pravěku* (1912) aj. Napsal učebnici dějepisu a mnoho studií o jeho vyučování, např. *Reforma školního dějepisu* (1905) nebo *Školní dějepis v teorii a praxi* (1946).

Chelčického čp. 280

V čp. 280 na Pražském Předměstí bydlel prozaik a překladatel **František Kafka**. V letech 1920-1924 studoval na hradeckém gymnáziu, které bylo tehdy umístěno v budově nového Borromea (Orlické nábřeží čp. 356). Po ukončení kvarty přešel na obchodní akademii, kde roku 1928 maturoval.⁴⁷

Jeho knižně publikovaná literární tvorba spadá až do období po druhé světové válce. Města, ve kterém strávil mládí, se týká propagační sborník *15 budovatelských let Hradce Králové*, který Kafka uspořádal a vydal v roce 1960. S Hradcem souvisí svým námětem také Kafkova monografie *Jiří Purkyně – bojovník* (1961).⁴⁸

Viz též **Velké náměstí čp. 32** a **náměstí Svobody čp. 301**

⁴⁷ Kafkův hradecký pobyt připomíná spisovatel Viktor Fischl v publikaci Jaklová Lenka. *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*. Hradec Králové: Úřad města Hradec Králové, 1997, s. 9.

⁴⁸ Levicový intelektuál a účastník protifašistického odboje Jiří Purkyně byl od roku 1923 profesorem dějin a hospodářského zeměpisu na hradecké obchodní akademii (pravnuk Jana Evangelisty Purkyně; narozen 7. 10. 1898 v Lounech, popraven nacisty 15. 9. 1942 v Mnichově).

František Kafka se narodil 5. 12. 1909 v Louňovicích pod Bláníkem, zemřel 22. 11. 1991 v Praze. Měl židovský původ, otec Alfréd Kafka byl lékařem. Během Františkova dětství žila rodina v Divišově u Benešova. Po hradeckých středoškolských studiích absolvoval v letech 1928-1933 Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Do roku 1939 pracoval jako koncipient a advokát, poté nesměl svoje povolání vykonávat. Byl vězněn v nacistických koncentračních táborech v Polsku (1941-1945), koncem války se mu podařilo zařadit do československých jednotek na východní frontě. Stal se úředníkem tzv. košické vlády, poté pracoval na ministerstvu průmyslu (1945-1954). Po delší nemoci dostal invalidní důchod a od začátku 60. let se věnoval literární práci a překládání.

Jeho knižní prvotinou je cestopis *Barva Paříže* (1946). Vlastní zážitky z lodžského ghetta a z koncentračních táborů zpracoval v bibliofilii *Vánoční legenda z ghetta* (1946), ve sbírce povídek *Žíznivá poutnice* (1947) a v románu *Krutá léta* (1963). Od poloviny 60. let se věnoval jinému žánru, napsal detektivní a špionážní prózy *Tajemství emulze* (1966), *Smrt' s feritovou pamětí* (1969), *Večeře s vrahem* (1970). Jeho další publikace mají charakter literatury faktu – *Výbuch v podzemním jezeře* (1969), *Smrt následníka* (1971), *Tajemství zlatodolu* (1977).

Je autorem monografií o Jiřím Purkyně (viz výše), Bernardu Kosinerovi, Hanuši Fantlovi, Hanuši Theinovi a Thomasi Mannovi, literárně-historického průvodce *Nový židovský hřbitov* (1991) a libreta k opeře Josefa Matěje na motivy románu Franze Werfela *Čtyřicet dnů Hory Mojžíšovy* (1981). Redigoval a uspořádal několik dalších publikací, např. *Židovské anekdoty* (1991) nebo *Velký pražský rabi Jehúdá Löw: nová vyprávění z doby renesance* (1994). Překládal dopisy Franze Kafky Mileně Jesenské, texty Karla Maye, Franze Werfela, Maxe Broda aj.

Chmelova čp. 466

1)

V domě na nároží Chmelovy ulice a Eliščina nábřeží bydlel ke konci života dramatik a filolog **Eduard Souček**. V Hradci Králové vystudoval prvních pět tříd zdejšího gymnázia v letech 1856-1861.

Po univerzitních studiích působil na různých místech jako středoškolský profesor; do Hradce se vrátil jako penzista a zde také roku 1920 zemřel.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Eduard Souček se narodil 7. 8. 1844 v Běchovicích, zemřel 5. 1. 1920 v Hradci Králové. Absolvoval filologii na pražské univerzitě a poté učil na středních školách v České Lípě, Broumově, Prachaticích a v Chrudimi; odtud odešel do výslužby a přestěhoval se do Hradce Králové.

Napsal divadelní hry *Motýlek* (1890), *Bludička* (1891) a *Před sjezdem* (1891).

Zabýval se pedagogikou, vydal publikaci *Dvanáctero přikázání vychovatelských* (1891). Věnoval se též francouzské literatuře a francouzštině, o čemž svědčí jeho studie uveřejňované ve výročních zprávách gymnasií v Prachaticích a v Chrudimi.

2)

V domě čp. 466 bydlel také básník, prozaik a překladatel **Otakar Auředníček**. V letech 1918-1927 působil v Hradci Králové jako ředitel státních drah. Toto období spadá do dlouholeté přestávky v Auředníčkově knižní literární tvorbě, publikoval tehdy pouze v časopisech; jedinou výjimkou bylo druhé vydání jeho překladu humoristického románu Jeana de la Bréte *Můj strýc a můj farář* (1925; poprvé už roku 1893).

Otakar Auředníček, vlastním jménem Otakar Ouředníček, se narodil 27. 9. 1868 v Hrazených Ratajích (Rataje nad Sázavou), zemřel 1. 6. 1947 v Praze. Maturoval na akademickém gymnáziu v Praze (1888) a vystudoval právnickou fakultu (1894). Poté pracoval dva roky jako železniční úředník v Příbrami, v letech 1896-1910 na ředitelství státních drah v Praze a na ministerstvu ve Vídni. Stal se ředitelem státních drah v Terstu (1910-1918) a v Hradci Králové (1918-1927). Jako penzista žil v Praze. Napsal básnické sbírky *Verše* (1889) a *Zpívající labutě* (1891), námětově blízké dekadentní poezii. Následovaly povídky ze života pražské vyšší společnosti a uměleckých kruhů *Malířské novely* (1892), *Pseudokontesy a jiné novely* (1894) a *Intimní dramata* (1895).

Až po ukončení profesní kariéry vydal další povídkové sbírky *Královna Loutek* (1928), *Hry lásky* (1928), *Veselé chvíle* (1929), *Karneval* (1929), *Nejdokonalejší milenec* (1930), *Bloudící srdce* (1933); nedosáhl v nich však kvalit svých starších próz.

Překládal díla soudobých francouzských a italských spisovatelů, např. Émile Zoly, Guy de Maupassanta, Giovanni Vergy aj.

Jiřího Purkyně čp. 611

Bydliště autora veršů s legionářskou tematikou **Františka Lonského**. Bývalý učitel a funkcionář KSČ žil v Hradci Králové po odchodu do důchodu až do své smrti v roce 1979; byl zde činný v krajském výboru Svazu protifašistických bojovníků. Tvorba a uveřejnění jeho veršů spadají do mnohem dřívější doby, do začátku dvacátých let 20. století.

František Lonský (pseudonym Petr Bezpráv) se narodil 29. 3. 1889 v Kostelci nad Černými lesy, zemřel 1. 12. 1979 v Hradci Králové. Stal se učitelem, před první světovou válkou působil na Roudnicku. Bojoval na východní frontě, z ruského zajetí přešel do československých legií, dostal se však do konfliktu s jejich velením. Po roce 1920 opět učil na Roudnicku a Českobudějovicku. Už v té době se angažoval jako funkcionář ve stranickém aparátu KSČ. Za německé okupace pracoval v Poličce a dostal se na tři roky do vězení za ilegální činnost. Po roce 1945 byl v Poličce a později v Humpolci členem OV KSČ a učitelskou kariéru završil ve funkci školního inspektora.

K pseudonymu Petr Bezpráv jej inspirovalo jméno básníka Petra Bezruče; podle tohoto svého literárního vzoru napsal verše o legionářích, které vyšly ve sbírkách *Sibiřské písně: revoluční sloky podle Petra Bezruče* (1920) a *Husité na Sibíři: revoluční zpěvy ze sibiřské anabase* (1924).

Jungmannova čp. 1390/17

Bydlel zde básník a lékař **Svatopluk Řehák**; v Hradci Králové strávil větší část svého života. V letech 1945-1951 studoval na hradecké Lékařské fakultě Univerzity Karlovy (v posledním ročníku ho ze studií na čas vyřadila vážná plicní choroba), od roku 1951 pracoval na oční klinice zdejší Fakultní nemocnice. Současně působil v letech 1952-1990 na Lékařské fakultě, od roku 1960 jako docent, v roce 1967 byl jmenován profesorem; stal se přednostou katedry očního lékařství a oční kliniky (1971-1990). Zastával též funkci děkana Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové (1963-1968) a proděkana pro vědeckou činnost (1976-1980).

Většina Řehákových veršů byla napsána během jeho hradeckého pobytu a podstatnou část z nich vydala východočeská nakladatelství: prvotinu *Spirála* (1964) Východočeské nakladatelství v Havlíčkově Brodě, sbírky *Čas sluncí* (1978; ilustroval hradecký malíř a grafik Jiří Šindler), *Ohlédnutí* (1985) i úvahový a vzpomínkový text *Anamnéza* (1986) nakladatelství Kruh, sbírku *Čas zapadajících sluncí: milostná poezie* (1995) třebechovický Libros a výbor básní z let 1961-2000 *Algoritmy života* (2000) hradecké nakladatelství Balustráda. Dlužno podotknout, že do posledně jmenované knihy byl zařazen samostatný, oddělený titul *Labutě noci* – Řehákovy juvenilie z let 1941-1945, tj. z doby autorových studií na gymnáziu v Českém Brodě. A je také nutno dodat, že pět básnických sbírek mu vyšlo v pražském nakladatelství Československý spisovatel: *Hodina s půlnoci* (1978), *Na shledanou zítra* (1980), *Slunce na skalpelu* (1983), *Mezipřistání* (1986) a *Vítr ze strniště* (1989).

V roce 1991 odešel Svatoopluk Řehák do důchodu, pracoval však ještě dva roky na poliklinice v Týništi nad Orlicí; zde si roku 1993 zřídil soukromou ordinaci, kterou v roce 1995 přenesl do Rychnova nad Kněžnou. Jeho posledním pracovištěm bylo Oční centrum-eu, s.r.o. v Hradci Králové.

Svatopluk Řehák se narodil 20. 1. 1926 v Českém Brodě, zemřel 9. 10. 2013. Dětství prožil v Kouřimi, studoval na gymnáziu v českém Brodě (maturita 1945) a medicínu v Hradci Králové, kde se po jejím absolutoriu usadil; o jeho profesní kariéře a knižních publikacích viz výše. Byl předsedou československé oftalmologické společnosti (1975-1990) a členem podobných zahraničních grémií, od roku 1984 členem-korespondentem Československé akademie věd, jako odborný expert působil ve Vietnamu, v Kuvajtu a na Kubě. Napsal stovky odborných článků a studií a je spoluautorem vysokoškolské učebnice *Oční lékařství* (1980, 1989).

Kromě výše uvedených sbírek uveřejňoval své básně v časopisech a v několika sbornících.

Člen Svazu spisovatelů (od roku 1977) a Obce spisovatelů (1990); obdržel vyznamenání Za vynikající práci a titul Zasloužilý lékař (1976); roku 2002 byl jmenován čestným občanem Kouřimi.

Karla Hynka Máchy čp. 735

Rodný dům jednoho z nejvýznamnějších současných českých básníků **Zbyňka Hejdy**, který zde přišel na svět 2. 2. 1930 (pokřtěn Zbyněk František). Matka Marie rozená Šrámková pocházela ze Slezského Předměstí, otec František byl podle matriky vrchním oficiálem; pracoval jako úředník u Československých státních drah. Hejda prožil v Hradci Králové

dětství a mládí; v devatenácti letech odešel studovat do Prahy. Druhým domovem mu bylo otcovo rodiště Horní Ves u Horní Cerekve na Vysočině, kam z Hradce často jezdil a kde trávil prázdniny. Obě místa – Hradec Králové i Horní Ves – výrazně rezonují v Hejdově básnické tvorbě. O svém vztahu k nim řekl: *A pokud jde o můj osobní vztah k Hradci, je intenzivní. Rodinu mé maminky jsem měl velice rád, stejně jako rodinu svého otce. Velmi jsem obliboval svého děda a mamčinu sestru, tetu Aninku. Od doby, kdy mi tam všichni pomřeli, už tam nemohu být. Jednou jsme tam jeli se Suzette něco vyřizovat a já jsem odtud strašlivě spěchal, protože už tam nikdo není. Ale jsou v Hradci místa, která mám pořád rád. Bylo by zkresené, kdyby to zůstalo tak, jak jsem to řekl do rozhovoru s Pepou, že Horní Ves nahradila moje rodné místo. Byla druhá, jistě rovnocenná, ale měla jiný význam.*⁴⁹

Hejdovi se brzy přestěhovali do Nerudovy ulice čp. 837; Zbyněk zde pak žil jen s maminkou (otec zemřel 31. 3. 1939, synovi tehdy bylo devět roků). V letech 1941-1949 studoval na hradeckém gymnáziu (dnes Gymnázium J. K. Tyla); od sekundy do kvarty však docházel do objektu reálky v Komenského ulici, protože proslulou Gočárovu gymnaziální budovu zabrali nacističtí okupanti (1942-1945). Jeho třídním byl až do terciie profesor Josef Zeman, češtinu jej učila Anna Homolková, dějepis Jan Láznička a po válce Emil Pellar, řečtinu Miloš Lukáš, k němuž chodil Hejda i do esperantského kroužku. Svoje první literární práce publikoval v královéhradeckém studentském časopise Rozběh. Na gymnázium za německé okupace i na první kroky v poezii vzpomíná v rozhovoru s Petrem Placákem nazvaném *Čtenář Mladého hlasatele* (1999).

Mnohá místa i osoby z rodného města a mládí se Hejdovi vracejí ve snech, které si zaznamenával a které tvoří základ jedné z jeho posledních zveřejněných sbírek *Sny* (2007). Na prvním místě maminka a tatínek, řada známých míst (Ulrichovo a Masarykovo náměstí, dokonce nádraží), profesori z gymnázia (Tomáš Sokolík, Jan Láznička) i spolužáci (např. Ota Levínský, Miroslav Pertot, Karel Petr, Oldřich Potůček, Jiří Rádl). A samozřejmě také dívčí známosti (první žena Zbyňka Hejdy Alena, rozená Pažoutová, pocházela z Hradce Králové). Rodný dům čp. 735 se objevuje v textu *Jdu po Masarykově náměstí* a v básni *Sen* z uvedené sbírky; gymnázium např. ve snech *1. září 1954* a *Jaromír zemřel*.

Hejda sám odkazuje i na jiné sbírky: *Takže pokud jde o motivy, našli bychom jich celou řadu, které nejsou z Horní Vsi, nýbrž z Hradce. Například ty básničky, jsou asi tři... socha svatého Jana, zčernalá, schýlená stářím, nebo ta sakristie, kde je popelník, to všechno se týká Pouchova, hradeckého hřbitova, kde jsou pohřbeni předkové mé maminky.*⁵⁰ Jedná se o básně *Ted' v létě navečer* a *V blízkosti města* ze sbírky *Lady Felthamová* a básně *Před dávnými lety* ze sbírky *Valse mélancolique*.

Dne 31. 5. 2011 bylo Zbyňku Hejdovi uděleno čestné občanství města Hradec Králové.

Viz též **Tylovo nábřeží čp. 682**

Zbyněk Hejda se narodil 2. 2. 1930 v Hradci Králové, zemřel 16. 11. 2013 v Praze. Vystudoval filozofii a historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (1949-1953), kde pak také učil. V letech 1958-1968 pracoval ve Vlastivědném středisku Pražské informační služby. Od roku 1965 patřil ke skupině literátů kolem časopisu *Tvář* (roku 1969 předseda redakční rady), v letech 1968-1969 byl redaktorem nakladatelství *Horizont*. Poté působil jako knihkupec a antikvář; po podpisu Charty 77 musel místo opustit a živil se jako domovník. Byl členem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných,

⁴⁹ V rozhovoru s Antonínem Petruželkou z přelomu let 1996-1997, nazvaného *Nemyslím, že čtenář by se bez mých veršů neobešel*. In: Hejda Zbyněk. *Kritiky a glosy*. Praha: Triáda, 2012, s. 219.

⁵⁰ Citát je ze zdroje uvedeného v předešlé poznámce, tatáž strana.

spoluzakládal samizdatový časopis Střední Evropa. V letech 1990-1995 přednášel kulturní antropologii na Univerzitě Karlově. Zemřel 16. 11. 2013 v Praze.

K základním tématům jeho poezie, psané převážně volným veršem, patří lidská nedostatečnost a smrtelnost i jedinečnost konkrétního člověka. Z ideologických důvodů bylo publikování Hejdových básní pozdrženo: roku 1963 sice vyšla bibliofilie *A tady všude muziky je plno* (druhé vydání 1993), zveřejnění své první sbírky *Všechna slast* však docílil až v roce 1964. Sazba sbírky *Blízkosti smrti* byla roku 1970 rozmetána; vyšla roku 1978 v samizdatu, 1985 v Mnichově, doma v přepracované podobě teprve 1992. Podobný osud měla i sbírka *Lady Felthamová* (v samizdatu 1979, v Paříži 1987, v Praze 1992). Hejdovy básně byly bez překážek vydávány až po Listopadu 1989: kromě výše uvedených *Pobyt v sanatoriu* (1993), *Nikoho tam nepotkám* (1994), *Valse melancolique* (1995) a soubor šesti předchozích sbírek *Básně* (1996; první verze souboru vyšla už v samizdatové edici Petlice roku 1979). V roce 2004 vyšly deníkové záznamy *Cesta k Cerekvi* a roku 2007 sbírka *Sny*.

Překládal německé expresionisty Gottfrida Bennu, Georga Trakla a americkou básnířku Emily Dickinsonovou: roku 1998 jejich do češtiny přebásněné verše uveřejnil v knize *Překlady*. Slovem doprovodil grafiky Viktora Karlíka v publikaci *Černé práce – Black works: linolea 2000-2004*. Hejdovy kulturně-historické eseje jsou shromážděny ve sborníku *Kritiky a glosy* (2012). Je laureátem Ceny Toma Stopparda (1989) a Ceny Jaroslava Seiferta (1996).

Karla Hynka Máchy čp. 736

Od roku 1928 zde bydlel prozaik a novinář **Jan Pavlík**, rodák z blízkého Černilova. Po různých peripetiích přišel do Hradce Králové, kde roku 1910 založil, redigoval a vydával v tiskárně Jaroslava Omy a od roku 1912 v tiskařském podniku bratří Peřinů (viz **Karla Tomana čp. 42, oddíl 2.**) týdeník *Kraj Královéhradecký*, tiskový orgán mladočechů, později agrárníků. V roce 1914 byl jako jeho redaktor souzen pro velezradu za článek o Srbsku. Jan Pavlík se v Hradci také oženil (1913) a během převratu v roce 1918 se stal členem okresního Národního výboru. Ze vzpomínek na historicky přelomové události v našem městě uspořádal publikaci *Ríjnový převrat královéhradecký roku 1918: vzpomínky*, vydanou nákladem týdeníku *Kraj Královéhradecký* roku 1923. Sám do ní přispěl několika drobnými texty, vesměs s úsměvnými postřehy, např. *Slavnost snímání orlů*.

Spolu s **Rudolfem Medkem** (viz **Malé náměstí čp. 4**) a Františkem Tichým napsal a v roce 1932 vydal bibliofilii věnovanou hradeckému malíři Jindřichu Vlčkovi pod názvem *Knížka o malíři J. Vlčkovi: (1910-1932)*. Je též autorem brožury *Po stopách Sporckových* (1936), vydané v Hradci Králové Ing. Emilem Hrubým.

V době svého hradeckého angažmá pracoval na románové trilogii *Brýlové*; hlavní hrdina Pretr Brýl je zosobněním pozitivních hodnot selského života. Trilogie zůstala nedokončená, vyšly jen dva díly: *Lovci: pokus o český selský román z doby současné* (1911; vydali bratři Melicharové) a *Petr Brýl: selský román z doby světové války* (1936; vydáno vlastním nákladem). Svoje beletristické práce publikoval pod pseudonymem Max Leonier nebo Max Leonier Pavlík.

Po příchodu do Hradce Králové v roce 1910 bydlel víc než rok v Palackého ulici čp. 82 (dnes ulice V Kopečku), v letech 1911-1913 v Havlíčkově ulici čp. 508, poté 15 let (1913-1928) v Havlíčkově ulici čp. 292 (tedy v témž objektu, ve kterém měl byt i spisovatel **Jaromír John** v letech 1910-1914). Nejdéle pobýval v dnešní ulici Karla Hynka Máchy

čp. 736, která se až do roku 1934 jmenovala Jeronýmova. Jan Pavlík koncem třicátých let onemocněl a musel rezignovat na redaktorskou práci; žil pak střídavě v Černilově, v Hradci Králové a ve Dvoře Králové.

Jan Pavlík (pseudonym Max Leonier) se narodil 31. 8. 1880 v Černilově, zemřel 27. 8. 1957 v Jaroměři. Nedokončil střední školu, v letech 1895-1898 se živil jako dělník, následující tři roky pracoval v redakci Lounských lidových listů a v advokátní kanceláři. Od roku 1902 redigoval regionální periodika: *Stráž osvěty* (v Mladé Boleslavi), *Archiv* přejmenovaný na *Hradecký kraj* (v Černilově, 1904-1905), *Zvičina* (ve Dvoře Králové, 1905-1906) a *Kraj Královéhradecký* (v Hradci Králové, 1910-1939).

Debutoval povídkou *Halpar osvícenec: dramy českého města 20. věku*, kterou vydal vlastním nákladem v Černilově roku 1904. Následovaly prózy s tematikou prusko-rakouské války *Šedesát šest: román z pevnosti a bojiště: Josefov a Česká Skalice roku 1866* (1905) a *Umírání: epizoda války rakousko-pruské* (1907); také v tomto případě mělo jít původně o trilogii. O románech ze selského prostředí viz výše.

Fejetony z let 1908-1909 uveřejnil ve sbírce *Domů* (1909).

Karla Tomana čp. 42

Renesanční dům z druhé poloviny 16. století, přestavěný koncem 19. století. Na budovu byl v roce 1879 instalován pamětní reliéf MUDr. Karla Rokitsanského od J. V. Myslbeka; slavný anatom a patolog se však narodil v jiném domě v uličce za katedrálou sv. Ducha.

1)

Dům je – podobně jako čp. 22 na Velkém náměstí – spojen s osudy tří generací rodu Pospíšilů, neodmyslitelně náležejícího k příběhu české literatury devatenáctého století.

Nemovitost zakoupil roku 1840 nakladatel, tiskař a knihkupec **Jan Hostivít Pospíšil** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 1.**), jeden z nejvýznamnějších představitelů českého národního obrození v Hradci Králové.

Dům pak přešel do vlastnictví jeho dcery **Marie Pospíšilové**, provdané Zeiske (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.**), známé „hradecké múzy“ tří literátů: Boleslava Jablonského, **Jozefa Miloslava Hurbana** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 3.**) a **Ludevíta Štúra** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 4.**). Její manžel, městský fyzik MUDr. Petr Zeiske, byl spoluvlastníkem nemovitosti. Žili zde několik let po sňatku roku 1845. Neshody s tchánem je přiměly k odchodu do Prahy a roku 1874 do Vídně, kde téhož roku zemřeli.

Od roku 1856 zde bydlel také syn Jana Hostivíta Pospíšila a bratr Marie Pospíšilové Ladislav Pospíšil se svou rodinou; přišli z Trutnova, když Jan Hostivít předal Ladislavovi svoji hradeckou tiskárnu. Roku 1863 (uvádí se i rok 1864) však přešlo na Ladislava také Pospíšilovo knihkupectví a rodina se z čp. 42 proti katedrále sv. Ducha přestěhovala do sídla firmy na Velkém náměstí čp. 22.

Podstatnou část svého dětství a dospívání tedy strávil v domě čp. 42 také vnuk Jana Hostivíta a syn Ladislava Pospíšila, **Ladislav Jan Pospíšil** (narozen 24. 12. 1848 v Trutnově, zemřel 6. 3. 1893 v Hradci Králové). Z tohoto domu docházel do hradecké hlavní školy, od roku 1860 do nižší reálky; v obou školách patřil mezi premianty, studoval s vyznamenáním. Hradeckou reálku absolvoval v roce 1863 a přešel na vyšší reálnou školu v Praze; po smrti

svého bratra Jana (1866) se vzdal studia stavitelství na pražském Polytechnickém ústavu Království českého. Vyučil se v pospíšilovské tiskárně (1867-1870), prodělal praxi v knihkupectvích v Lipsku (1870-1871) a v Praze (1872-1873). Roku 1875 převzal od otce knihkupectví, po jeho smrti v roce 1891 i tiskárnu.

Jeho studentská láska Hermínka Liebscherová bydlela na Malém náměstí v čp. 118; v roce 1871 předčasně zemřela. Ladislav Jan se roku 1877 oženil se svou sestřenicí Olgou, (dcerou Jaroslava Pospíšila, který vedl pospíšilovskou tiskárnu a nakladatelství v Praze). Měli spolu tři syny (Jaroslava, profesora v Rychnově nad Kněžnou, Jana, městského úředníka v Hradci Králové a Jiřího, který zemřel v dětském věku) a dvě dcery (Marii a Růženu, učitelky v Hradci Králové).

Ladislav Jan Pospíšil se stal městským radním a náměstkem starosty; podstatně se zasloužil o zbourání pevnostních hradeb a tím i novodobý rozvoj Hradce Králové. Zasloužil se také o postavení divadla, zřízení městského muzea a mnoha dalších budov, institucí a korporací. V té době bydlel s rodinou v Komenského ulici v domě čp. 256, který si dal postavit a ve kterém také 6. 3. 1893 zemřel. Je pohřben při kostele sv. Jana Křtitele na Novém Hradci Králové.

Napsal publikace pro mládež *Zlaté mládí: vínek nejpěknějších báchorek domácích a cizích* (1874) a *Bájky Aesopovy: počtem 80* (1874), které vydal pod pseudonymem Jan Karlík. Sporné je jeho autorství brožury *Bitva u Hradce Králové* (pod pseudonymem Pavel Volný); někteří historici ji připisují otci Ladislavovi. Ladislav Jan psal též básně a překládal díla cizích autorů, zejména z francouzštiny; nacházejí se v jeho literární pozůstalosti.

Jméno Ladislava Jana Pospíšila nese Pospíšilova třída; město mu z vděčnosti postavilo roku 1933 pomník v dnešních Žižkových sadech (bronzová socha od Josefa Škody).

Viz též **Malé náměstí čp. 9, V kopečku čp. 85, Velké náměstí čp. 22, Velké náměstí čp. 33, oddíl 1.)**

2)

V letech 1873-1881 sídlil v čp. 42 měšťanský spolek Beseda i s knihovnou. Roku 1886 dům koupili bratři Antonín a František Jaroslav Peřinovi a přenesli do něj svoji tiskárnu z čp. 182 v Tomkově ulici. Od roku 1886 zde tiskli významný regionální beletristicko-politický týdeník *Ratibor*, založený už roku 1884 v Jaroměři spisovatelem a žurnalistou **Pavlem Albierim** (viz **Rokitanského čp. 63**). Ten redakci listu přesunul právě v roce 1886 do Hradce (získal tak víc odběratelů a inzerentů) a zde ji také řídil. K 1. 1. 1889 *Ratibora* bratřím Peřinům prodal. Redakce sídlila na stejné adrese jako tiskárna; po Albierim list redigoval do své smrti v roce 1902 dramatik, prozaik a překladatel **František Jaroslav Peřina** (viz **Karla Tomana čp. 42, oddíl 3.**). *Ratibor* vycházel až do roku 1916; tiskárna bratří Peřinů vydávala i další významné regionální periodikum – *Kraj Královéhradecký*, jehož zakladatelem a redaktorem byl až do konce třicátých let spisovatel **Jan Pavlík**, známý též pod pseudonymem Max Leonier (viz **Karla Hynka Máchy čp. 736**). Podnik byl po roce 1948 znárodněn; v devadesátých letech nahradila Hradecké tiskárny, n. p., soukromá tiskárna Progrestartisk.

3)

Dramatik, prozaik a překladatel **František Jaroslav Peřina** přišel do Hradce Králové jako spolumajitel tiskárny, která sídlila v dnešní ulici Karla Tomana čp. 42. Od roku 1889 až do své smrti v roce 1902 zde redigoval týdeník *Ratibor*. Během té doby redigoval také

kalendář *Prorok* (do roku 1892), *Vlastenecký kalendář* (do roku 1902) a zábavnou část kalendáře *Koledníček* (do roku 1893).

František Jaroslav Peřina se narodil 29. 11. 1844 v Táboře, zemřel 22. 10. 1902 v Hradci Králové. Po studiích na gymnáziu v Písku a v Jindřichově Hradci pracoval jako novinář v rodném regionu, od roku 1868 v pražské redakci listu *Národní pokrok*, po jeho zrušení jako korektor v tiskárně. V letech 1889-1902 redigoval v Hradci Králové regionální týdeník *Ratibor*.

Svoji literární tvorbu zahájil dramatizací Klicperovy povídky *Králvič Václav na Žitavě* (1863). Následovala sbírka anekdot *Prskavky aneb Máš a musíš se smát* (1865, pod pseudonymem František Trudný). Také jeho další publikace mají humoristický charakter: sbírka krátkých próz *Humoresky* (1874) a povídka *Ypsilon I* (1875).

Napsal životopisné medailony významných českých osobností v knize *Slavín I* (1872; přispěl i do sborníku *Slavín 2* z roku 1883) a literární studii *Josef Jungmann a současníci jeho* (1873).

Byl autorem několika divadelních her, uváděných na scénách v jižních Čechách; zachovala se však jen fraška se zpěvy *Kachničky* (rukopis v Národním muzeu) a úryvek z veršované tragedie *Otakar Veliký* (v časopisu *Obrazy života* roku 1872).

Překládal z angličtiny, francouzštiny a němčiny, zejména knihy pro mládež (*Všudybylovy cesty a dobrodružství v zemi trpaslíků a obrů* podle Jonathana Swifta, *V pralesích amerických* Jamese Fenimora Coopera, *Brémský kormidelník* Miloslav Vlnovský aneb *Ztroskotání korábu Pacifik* Fredericka Marryata aj.).

Redigoval kalendáře a zpěvníky, uspořádal např. sbírku *Zpívejme! : výbor nejoblíbenějších vlasteneckých, společenských, milostných a národních písní českých* (1888) a *Národní zpěvník* (vydaný posmrtně roku 1920).

4)

Jedním z redaktorů týdeníku *Ratibor* byl v letech 1902-1904 básník, novinář a překladatel **Jan Spáčil**. *Ratibor* se ujal poté, co vystřídal řadu redakcí na Moravě i v Čechách. Z Hradce Králové odešel do Prahy.

Jan Spáčil se narodil 26. 1. 1857 v Žešově u Prostějova, zemřel 9. 1. 1905 ve Šternberku na Moravě. Absolvoval olomoucké gymnázium a stal se novinářem. Redigoval periodika *Našinec* (Olomouc), *Kutnohorské listy*, *Divadelní listy*, *Politik*, *Čech*, *Hlas* (Brno) a *Ratibor* (Hradec Králové). Zemřel během cesty po Moravě.

Uveřejnil sbírku veršů v hanáckém nářečí *Samó tihó: hanácké črty a obrázky* (1904). Posmrtně vyšly básně z pozůstalosti *Výše a propasti: 1884-1893* (1909). Používal literární jméno Jan Spáčil-Žeranovský.

Překládal z francouzštiny, do němčiny převedl básně Jaroslava Vrchlického.

5)

Podle Jiřího Vladimíra Tolmana⁵¹ se po Pospíšilově rodině stal spolujednatel domů čp. 42 profesor **Josef Vinohorský**. Tento prozaik a autor naučných publikací vyučoval na hradeckém gymnáziu od 11. 10. 1851 do konce školního roku 1870/1871. Učil dějepis a češtinu, mj. Aloise Jiráska, který na něj vzpomíná: *Prof. Vinohorský, s knírky, s vlasy od čela do týla česanými, vykládal vstoje, opřen o katedru loktem, pod který rozestřel cíp svého*

⁵¹ Tolman Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové: Východočeské knihkupectví B. E. Tolmana, 1928, s. 57.

*kabátu. Naše, či mé, abych nekřivdil, účastenství na tom, o čem vždy plyně vypravoval, nebývalo vždy živé a upoutané, zvláště když odbočoval. Více mne zajímaly jeho výklady z češtiny, z literatury, na kterou jsme jej měli v septimě a oktávě, zvláště jeho obsáhlé výklady o Čelakovském a Kollárovi a rozborů jejich díla.*⁵²

Během svého dvacetiletého pobytu v Hradci Králové vydal knižně povídku *Bratr Renát* (1864), velmi oblíbenou soudobými čtenáři. Ve Výročních zprávách královéhradeckého gymnasia publikoval několik odborných studií.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Josef Vinohorský (někdy uváděn též jako Vinohradský) se narodil roku 1824 v Praze, zemřel 2. 7. 1878 tamtéž. V Praze vystudoval gymnázium, tzv. filosofii a na univerzitě práva. Vyučoval na gymnáziu v Rychnově nad Kněžnou (1849-1851), v Hradci Králové (1851-1871) a na reálce v Praze (1871-1878).

Kromě výše uvedené povídky napsal *Prostonárodní obrázky z dějin národa československého* (1862-1864). Výroční zprávy královéhradeckého gymnasia z padesátých let 19. století obsahují jeho práce *Učebná prosa prostonárodní a vědecká* (1852), *Slovo o scholastických zásadách Tomáše ze Štítného a jeho povaze* (1856), *Nástin pojetí o katolické mystice* (1857) a *Staročeské vyslovování jména krev* (1860). V rukopisné pozůstalosti zůstal Vinohorského spis *Krásy přírody*.

Karla Tomana čp. 44

Původně gotický dům dostal ve druhé polovině 16. století renesanční podobu; z té doby pochází kromě jiných zachovaných stavebních prvků také podloubí. Koncem 18. století proběhly klasicistní úpravy. Majitelem nemovitosti byl ve druhé polovině 19. století hradecký starosta Karel Collino.

V domě se 11. 7. 1881 narodil básník a autor knih pro děti **Boleslav L. Černý** (pokřtěn Bohuslav Jan Nepomuk), mladší bratr známějšího básníka a slavisty **Adolfa Černého** (viz **Kavčí plácek čp. 121**). Jejich matka Františka, rozená Kejzlarová, pocházela z Červeného Kostelce. Otec Stanislav (přezdívaný Černík nebo „otec lev“), bývalý vojenský muzikant, provozoval v té době v čp. 44 holičství; působil také jako soukromý učitel hudby.

Boleslav Černý strávil dětství a školní docházku v Hradci Králové. Stal se učitelem a jak bylo tehdy obvyklé měnil často působiště. Nakonec řídil místní obecnou školu v osadě Pelechů u Domažlic, kde také 12. 5. 1930 zemřel.

Publikoval sbírku lyrických veršů *Večerní stíny* (1907) a dvě prózy s mravoučným podtextem, určené dětem: *Šotek* (1912) a *Banda Suchánů* (1926). Psal fejetony do mnoha soudobých časopisů a novin.

František Flos, přítel a spolužák Boleslavova bratra Adolfa, vzpomíná na epizodu z dětství Boleslava Černého; v závěru jej charakterizuje jako *autora pěkných povídek pro mládež a ostýchavého básníka*.⁵³

⁵² Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, kapitola XXXII, s. 296.

⁵³ Flos František. Hrstka literárních vzpomínek z Hradce Králové. In: *Královéhradecko. Vlastivědný sborník pro školu a dům*. Roč. 1., 1924, č. 4, s. 7-8.

Karla Tomana čp. 46

Původně gotický dům přestavěný renesančně v 16. století a barokně v 18. století; následovala klasicistní úprava v 19. století. Dům měl původně podloubí, v zadní části parcely se dochovala část hradební bašty. Od roku 1747 zde sídlili kanovníci Katedrální kapituly u sv. Ducha.

V tomto prvním z kanovnických domů ze strany Velkého náměstí bydlel český vlastenec, katolický kněz, autor a vydavatel próz určených dětem a mládeži **Josef Antonín Šrůtek**. Do Hradce Králové přišel roku 1842; vstoupil do biskupského semináře a po absolutoriu čtyřletého studia teologie byl v roce 1846 vysvěcen na kněze. V Hradci Králové pak žil až do své smrti (1901).

V roce 1849 byl aprobován k výuce matematiky a fyziky na středních školách. Jako pomocný učitel vyučoval češtinu na hradeckém gymnáziu (1851-1852) a na učitelském ústavu (1852-1854). Napsal jazykovědnou studii *Náměstky se (sebe) a svůj, osvětleny pravidly a příklady, kdy Čech užívá se neb sebe místo mne, tebe, jej atd...* (1850, pod jménem Vlastimil Josef Šrůtek) a několik česko-německých jazykových příruček.

Stoupající tendenci měla Šrůtkova církevní kariéra: byl jmenován kanovníkem (1876), arcijáhenem (1893) a papežským prelátem (1896).

Významná byla jeho činnost redaktorská a editorská. V roce 1851 založil pedagogický sborník *Školník*, časopis pro katolické učitele, který Šrůtek v letech 1861-1870 redigoval. Práci redaktora a žurnalisty si vyzkoušel už dříve, v roce 1849 působil v redakci časopisu *Polabský Slovan*. Redigoval též *Věstník Hospodářského spolku* v okolí králohradeckém (1874-1880, společně s Ladislavem Pospíšilem) a *Hlasatele Hospodářského spolku* pro okolí Hradce Králové (1880-1882). Proslulé jsou jeho vydavatelské a editorské aktivity: roku 1859 založil a vedl spolek *Dědictví maličkových*, který vydával knihy pro děti a mládež za účelem výchovy podle křesťanských zásad a rozšíření vzdělanosti. Rannou historii spolku sám shrnul ve spisku *Po dvacíti letech: stručné děje Dědictví maličkových* (1879) a staral se také o propagaci knih z této edice, jak o tom svědčí jeho tiskovina *Dědictví maličkových: provolání k duchovenstvu, aby získávalo další členy* (1887).⁵⁴

První literární texty psal ve čtyřicátých letech 19. století a uveřejňoval v *Polabském Slovanu*: deklamovánky, příležitostné básně, satiry ve verších i prózy, např. historickou povídku *Žebrákův chrám*. V padesátých letech to byly vlastenecké verše ve sborníku *Školník*. Knižně pak vycházely Šrůtkovy adaptace a volné překlady mravoučných próz německých autorů, např. v hradeckém nakladatelství J. H. Pospíšila *Loterie a pověra aneb Obrácení se hříšníka k Bohu, sledujícího stopy prozřetelnosti Jeho* (1847) nebo *Kdo s slzami rozsívá, s plesem pak zažívá: povídka z učitelského života* (1852). Byl autorem textu *Píseň Sboru národní obrany královéhradecké při svěcení nového...národního praporu* (1848). V almanachu spolku hradeckých akademiků *Dobroslav* z roku 1888 byla otištěna Šrůtkova veršovaná vzpomínka na profesora zdejšího teologického ústavu Jana Nepomuka Stárka *V paměť dra. J. N. Stárka*.⁵⁵

Ze Šrůtkových náboženských publikací byla svého času oblíbená *Liturgika...* (1852) a *Mešní zpěvník pro žáky a žákyně na školách národních* (1856). Zpracoval příručku *Statistisch topografisches Handbuch der Königingräzer Diözes* (1857).

Josef Antonín Šrůtek byl pohřben na poučovském hřbitově.

⁵⁴ O *Dědictví maličkových* i dalších Šrůtkových zásluhách píše ve svých pamětech prozaik a historik **Václav Řezníček** (viz **Velké náměstí čp. 146**): Řezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 28-29.

⁵⁵ *Almanach* vydáný v upomínku 10letého trvání „*Dobroslava*“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí. Hradec Králové: spolek *Dobroslav*, 1888, s. 63-66.

Viz též Na Hradě čp. 91-92, Velké náměstí čp. 32, Velké náměstí čp. 33, oddíl 4.)

Josef Antonín Šrůtek (někdy užíval formu Vlastimil Josef Šrůtek) se narodil 2. 9. 1822 v Náchodě, zemřel 21. 6. 1901 v Hradci Králové. Pocházel z vážené náchodské rodiny; vystudoval gymnázium v Broumově, tzv. filosofii v Praze (1840-1842) a bohosloví v Hradci Králové (1842-1846), kde pak celý život působil (viz výše).

Katedrála sv. Ducha

Původně farní kostel, od založení biskupství v roce 1664 povýšen na katedrálu. Postaven ve stylu slezské gotiky (neomítané cihly) začátkem 14. století; fundace je připisována královně Elišce Rejčce k roku 1307. V letech 1420-1623 užívali chrám utrakvisté. Poslední výrazná rekonstrukce interiéru i exteriéru probíhala v regotizačním duchu podle projektu architekta Františka Schmoranze (1864-1876). Pro vnější vzhled této architektonické dominanty byla významná i úprava vrcholových částí obou věží v roce 1901.

Nejstarší a spolu se sousední Bílou věží nejtypičtější prvek v panoramatu městské památkové rezervace, po celá staletí přítomný v historii Hradce Králové, nechybí ve většině hradeckých literárních reflexí, ať už se jedná o poezii nebo prózu. Platí to zejména pro texty, které mají charakter vzpomínek.

Např. **Alois Jirásek** (viz Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.) ve XXX. kapitole prvního dílu publikace *Z mých pamětí* píše o pocitech chlapce, který katedrálu sv. Ducha vnímal poprvé v životě nejdříve z dálky, z opačného konce Velkého náměstí, už ve večerním stmívání.

Zmínky o katedrále jsou roztroušeny v řadě románů a povídek – za všechny uvedme krátkou prózu *Zvony od svatého Ducha* od **Jarmily Cmíralové** (viz Eliščíno nábřeží čp. 305).

Najdou se i verše, zasvěcené výhradně katedrále, jako báseň *Hradecká katedrála*, jejímž autorem je **Josef Valuš-Strunz** (viz Wolkerova čp. 988).

Kavčí plácek čp. 121

Husův dům postavený v letech 1913-1914 podle projektu Václava Rejchla ml. na místě staršího Lutherova ústavu. Ten zbudovala evangelická církev augsburského vyznání (luterská) roku 1883 jako internát pro evangelické studenty. Předtím zde stál dům s lázněmi a hostincem. Současný objekt patří Českobratrské církvi evangelické.

V domě čp. 121, který byl roku 1883 přestavěn na Lutherův ústav, se 19. 8. 1864 narodil básník, prozaik, překladatel a slavista **Adolf Václav Černý**, známý též pod literárním

pseudonymem **Jan Rokyta**. Jeho otec Stanislav Černý v té době pracoval jako holičský pomocník a soukromě vyučoval hudbu; pocházel z Pouchova, během své vojenské služby hrál ve vojenské kapele. Později (roku 1877) si otevřel v ulici Karla Tomana čp. 44 vlastní holičství; zde se v roce 1881 narodil mladší Adolfův bratr **Boleslav L. Černý**, také budoucí literát (viz **Karla Tomana čp. 44**). Mezitím se rodina Černých dvakrát stěhovala: bydleli krátce v čp. 67 v Rokitanského ulici a také v čp. 28 na Velkém náměstí. Matka Františka, rozená Kejzlarová, byla dcerou tkalce z Červeného Kostelce.

Adolf Černý v Hradci Králové vystudoval v letech 1875-1879 nižší reálku, poté učitelský ústav, na kterém maturoval roku 1883. Po pětadesáti letech, v roce 1948, napsal *Vzpomínku na učitelský ústav v Hradci Králové*.⁵⁶ Připomíná v ní ředitele **Vojtěcha Lešetického** (viz **Komenského čp. 264, oddíl 1.**), profesory Tomáše Vorbesa a Josefa Letošníka, samozřejmě též spolužáky, mezi nimi budoucího spisovatele **Františka Flose** (viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 2.**). Ten naopak vzpomínal na studentská léta s přítelem Adolfem: *Scházíváli jsme se čtyři za sv. Duchem v bytě přítele Adolfa Černého, abychom se opájeli krásami poezie. Adolf býval tlumočnickem a nejvroucnějším obdivovatelem básní Vrchlického... Tam za sv. Duchem v nízkém pokoji s okrouhlým stolem, s harfou v koutě a starým klavírem u zdi, bourali jsme všecko staré a klaněli se novému mladému božství, k němuž nás vedl po nádherných cestách arcimistr Vrchlický. Omámeni kouzlem poesie vracíváli jsme se do všedního života, k učebnicím a do škol, kdež od nás požadovali střízlivých vědomostí a nikoliv duhových snů. Často se nám přiházíválo, že jsme bývali překvapeni při zatoulaných myšlenkách, které dlely místo ve třídě před výkladními skříněmi u Pospíšilů nebo u Tolmanů, kde bylo tolik knih, tolik našich miláčků! Což Adolf! Ten se nedal, to byl primus!*⁵⁷

Po maturitě působil Adolf Černý v Hradci Králové rok na obecné škole, poté jako učitel cvičné školy, která byla zřízena při učitelském ústavu. Odtud odjel roku 1884 poprvé do Lužice, kde se seznámil s lužickým národním buditelem Michalem Hórníkem⁵⁸ a stal se celoživotním přítelem Lužických Srbů, znalcem a podporovatelem jejich jazyka i literatury; Lužici pak navštěvoval velmi často. Po smrti otce v roce 1887 se s matkou a sourozenci odstěhoval z čp. 44 v dnešní ulici Karla Tomana do Komenského ulice čp. 261. Roku 1888 na několik měsíců onemocněl: během nemoci překládal Hálkovy Večerní písně do hornolužické srbštiny.

Už jako student hradeckého učitelského ústavu uveřejnil své verše ve Studentských listech (1882); před maturitou publikoval i první prózu – humoresku *U mladé paní* v časopise *Paleček* (1883). V Hradci Králové napsal také mnoho odborných statí, článků a referátů k lužickosrbské problematice, které vycházely ve Slovanském sborníku aj. periodikách. Od roku 1894 (poprvé ve Světozoru) uváděl veškerou svoji básnickou tvorbu výhradně pod pseudonymem Jan Rokyta.⁵⁹

V roce 1895 odešel Adolf Černý z rodného města do Prahy; dosáhl tehdy kvalifikace „definitivní cvičný učitel“. Hradecké ozvěny lze najít především v jeho poezii: v autobiografickém básnickém eposu z let 1905-1911 *Prokop Rybář: román české duše* (1913) a ve sbírkách *Zpěvník pozdního husity. 1913-1915* (1918) nebo *Lekníny na hlubinách: básně: 1998-1900* (1900). Střední část sbírky *Lekníny na hlubinách*, nazvaná *Před pohledem*

⁵⁶ Tento příspěvek Adolfa Černého byl otištěn v almanachu *Učitelský ústav v Hradci Králové 1780-1948*. Hradec Králové: Svoboda, 1948, s. 5-6.

⁵⁷ Flos František. Hrstka literárních vzpomínek z Hradce Králové. In: *Královéhradecko : vlastivědný sborník pro školu a dům*. Roč. 1., 1924, č. 4, s. 7-8.

⁵⁸ Dostavil se k němu s doporučením bývalého Hórníkova pražského spolužáka, ředitele učitelského ústavu Vojtěcha Lešetického!

⁵⁹ Jan Rokyta byl duchovní Jednoty bratrské z Litomyšle, který v 16. století působil v Polsku a snažil se o sblížení s pravoslavnou církví.

smrti, obsahuje verše věnované zemřelému otci a bratru Ladislavovi; Černý do sbírky zařadil i báseň **Rodné město** – lyrický, nostalgický návrat na známá místa svého dětství a mládí. Je zajímavé srovnat tyto verše se stejnojmennou básní napsanou o zhruba patnáct let později a otištěnou ve sbírce *Zpěvník pozdního husity*: **Rodné město** je zde obrazem, názornou demonstrací ideového střetu, ve kterém autor stál na straně husitských tradic. Hradci věnoval také rozsáhlou báseň reflektující historii města *Naše věže – červené a bílá*.⁶⁰ Ve starším věku se do rodného města vrací opět nostalgicky v básni **Mé Polabiny** (uveřejněna 1931 ve sborníku Královéhradecko).

V roce 1924 byl Adolf Černý jmenován čestným občanem Hradce Králové. Na Husově domě je umístěna pamětní deska s nápisem „*Zde stával dům, v němž se narodil 19. srpna 1864 Adolf Černý básnickým jménem Jan Rokyta, spisovatel a pěstitel slovanské vzájemnosti*“. Sál v přízemí nese jméno Rokytova síň.

Viz též Karla Tomana čp. 44, Komenského čp. 234, Zieglerova čp. 230

Adolf Černý se narodil 19. 8. 1864 v Hradci Králové, zemřel 27. 12. 1952 v Praze. Po absolvování prvních čtyř ročníků reálky a učitelského ústavu v Hradci Králové zde učil na obecné škole. Také po odchodu do Prahy v roce 1895 působil ještě dalších pět let jako učitel. V letech 1898-1904 byl též správcem Národopisného muzea. Roku 1901 se stal lektorem polštiny a lužické srbštiny na pražské univerzitě (od roku 1911 vyučoval též srbochorvatštinu). Po vzniku samostatného Československa se účastnil mírové konference v Paříži jako expert na slovanskou problematiku. V letech 1919-1927 pracoval na ministerstvu zahraničí, přechodně i na československém velvyslanectví ve Varšavě.

Veřejné uznání a věhlas mu přinesla především jeho popularizační a vědecká činnost vztahující se k západním i jižním Slovanům a jejich kultuře. Lužičtí Srbové jej dokonce zahrnuli mezi své národní buditele. Adolf Černý překládal do češtiny lužickosrbské autory a v českém tisku vytrvale informoval o lužickosrbské problematice. Zároveň přeložil mnoho děl českých spisovatelů do lužické srbštiny. V Budyšíně vydával od roku 1888 vlastním nákladem lidovou knižnici, v Praze založil lužickosrbský spolek. Vedle Lužice často cestoval do Polska, Ruska, za Slovany do Itálie, do Bosny a Hercegoviny i do Chorvatska. V referátech z těchto cest vytrvale seznamoval českou veřejnost s politickým postavením, kulturním životem a folklórem navštívených Slovanů, věnoval se sběru jejich písní a lidové slovesnosti. Svoje články publikoval zejména v revue *Slovanský přehled*, kterou založil a dlouho řídil. Rozsáhlá a obětavá práce v oboru slavistiky mu přinesla řadu poct doma, v Jugoslávii, Polsku i Bulharsku, např. čestný doktorát Univerzity Karlovy v Praze (1946), Jagellonské univerzity v Krakově (1947) ad. Výrazně se angažoval v hnutí Pryč od Říma, mnoho přednášek a úvah uskutečnil na půdě Českobratrské církve evangelické.

Básnická tvorba Adolfa Černého – Jana Rokyty – je velmi rozsáhlá: uveřejnil devatenáct básnických sbírek. První z nich jsou poznamenány melancholií, steskem a smutkem: *Když se připozdívá* (1897), *Lilie z tvých zahrad* (1899), *Lekníný na hlubinách* (1900) aj. Následující tvorbu charakterizuje programový příklon ke křesťanské zvěsti v tolstojovském a českobratrském pojetí: *Za Kristem* (1903), *Prokop Rybář* (1913), *Zpěvník o Janu Husovi* (1915) ad. Jeho pozdější básně mají

⁶⁰ Rokyta Jan (Adolf Černý). Naše věže – červené a bílá. In: *Hradec Králové*. Hradec Králové: Místní národní výbor v Hradci Králové, 1948, s. 178 a 180.

vlastenecký, oslavný, příležitostný a propagační charakter, např. *President Masaryk* (1920), *Žižka, náš bratr věrný* (1926), *President osvoboditel* (1937).

Černého beletristické práce, např. *Lužické obrázky* (1890), měly zpočátku charakter zábavných rozhovorů a fejetonů, brzy se však změnilly v populárně naučná pojednání, úvahy a popisy reality, jak ji vnímal na svých cestách po územích se slovanským obyvatelstvem: *Různé listy o Lužici* (1894), *U italských Slovanů* (1906), *Dalmatský ostrov Ráb* (1909) aj.

Svémi překlady zprostředkoval Lužickým Srbům poezii Vítězslava Háška, Františka Ladislava Čelakovského, Karla Jaromíra Erbena, Svatopluka Čecha, Josefa Václava Sládka, Jaroslava Vrchlického a dalších českých básníků 19. století. Pro Čechy naopak objevil řadu děl z lužickosrbské, polské, ruské, chorvatské, ukrajinské i slovinské literatury, která překládal do češtiny.

Mezi odbornými publikacemi Adolfa Černého dominují drobnější studie a zejména záznamy různých přednášek. Čtyřicet črt a úvah shromáždil ve sborníku *Slovanstvo za světové války* (1919). O syntézu svých lužickosrbských bádání se pokusil v knihách *Lužice a Lužičtí Srbové* (1912), *Lužická otázka* (1918) a *Lužice a mírový kongres* (1920). Polemické články a kritiky uveřejňoval pod pseudonymy Antonín Šťovík, A. Štika, A. Pravda, některé příspěvky o Lužici jako Handrij Čornakec nebo Jan Hořký, překlady též pod jménem Jiří Rubín.

Klumparova čp. 833

1)

Rohový dům při ústí Klumparovy ulice do ulice Karla Hynka Máchy, v němž bydlel za svých hradeckých studií prozaik **Filip Jánský**, vlastním jménem **Richard Husman**, známý jako účastník zahraničního odboje za druhé světové války. V čp. 833 bydlel s rodiči; otec působil jako zemský odborný revident a měl stejné jméno – Richard Husman.

Filip Jánský prožil v Hradci Králové část dětství a mládí, byl členem hradeckého pátého oddílu skautů – družiny Kondorů. V letech 1932-1937 studoval na místním gymnáziu; sekundu pro nemoc opakoval. Z kvarty přešel v roce 1937 do obchodní akademie. Po obsazení republiky německými nacisty, uprostřed studia na akademii, emigroval; maturoval až po válce, v roce 1947 (v té době pracoval na pražském letišti v Ruzyni). S hradeckými přáteli se písemně i osobně stýkal až do konce svého života.

Viz též **Tylovo nábřeží čp. 682, náměstí Svobody čp. 301**

Filip Jánský se narodil 4. 9. 1922 v Praze, zemřel 20. 8. 1987 tamtéž. Studoval na gymnáziu a na obchodní akademii v Hradci Králové, v roce 1939 po vyhlášení německého protektorátu odešel ilegálně přes Německo a Belgie do Francie a po krátkém působení v cizinecké legii se přihlásil do československé zahraniční armády. Když byla Francie ve válce s fašistickým Německem poražena, přešel do Anglie, stal se seržantem britského královského letectva (RAF) a účastnil se leteckých bojů jako příslušník 311. bombardovací peruti. Od roku 1944 působil jako spojář u spojeneckého loďstva, koncem války byl převelen do československé letecké divize v Sovětském svazu.

Za komunistického režimu byl jako západní letec diskriminován, v roce 1949 propuštěn ze zaměstnání na ruzyňském letišti; pracoval pak jako závozník, kopáč, plavčík apod. Teprve v šedesátých letech mohl publikovat, od roku 1962 byly otiskovány jeho texty v časopisech pod pseudonymem Filip Jánský.

Psal prózy z prostředí civilních a vojenských letců i detektivní příběhy; hodně čerpal z vlastních zkušeností a vzpomínek. Jeho nejznámější román *Nebeští jezdci* (1964) byl roku 1968 zfilmován režisérem Jindřichem Polákem. Je autorem knih *Případ OK-XTU* (1969 pod pseud. Tibor Marný), *Silvestrovská noc: téměř detektivní román pro letecké fanoušky* (1977), *Pevnost v poušti: román z prostředí cizinecké legie* (1982), *Zkouška důvěry: soubor leteckých povídek ze západní i východní fronty* (1985). Pro mládež napsal publikaci *Hrušňová alej* (1970). Jeho paměti *Vzpomínky nebeského jezdce* byly sestaveny z rukopisné pozůstalosti až v roce 1999.

2)

Bydlel zde i dramatik, básník, prozaik a překladatel **Zdeněk L. Dufek** (umělecká verze původního jména Zdeněk Dufek). V Hradci Králové pracoval jako úředník zasilatelství Schenker a spol. (1941-1945), po válce ve Stavebních závodech (1945-1952). Poté odešel za zaměstnáním do Opočínku (dnes součást Pardubic).

Za hradeckého pobytu vyšly Dufkovy zápisky z cesty po německé Říši *Země víry a bojů: poznámky, záběry, komentáře* (1943), napsané zcela v duchu nacistické propagandy.

Zdeněk L. Dufek (od roku 1976, původně jen Zdeněk Dufek) se narodil 9. 3. 1922 v Žamberku, zemřel 23. 5. 1982 v Praze. Po absolvování střední školy pracoval v Hradci Králové jako úředník až do roku 1952 (viz výše). Poté působil v Ústavu pro výzkum radiotechniky v Opočínku (1952-1958) a dva roky v propagačním oddělení n. p. Kniha v Praze. Roku 1960 zvolil svobodné povolání, jako dramaturg a scénárista externě spolupracoval s Filmovým studiem Barrandov, s Československou televizí a Československým rozhlasem; na Barrandově měl pak od roku 1970 stálý pracovní poměr.

Psal verše, které vydal ve sbírce *Zrosené ráno* (1940); publikoval i epickou báseň *Picasso* (1959). Psal také povídky – humorně laděné pokračování *Klapzubovy jedenáctky* Eduarda Basse *Ještě jednou Klapzubáci* (1962), dětem určené *Pohádky z hor* (1963), dobově poplatné *Jak se rodí svítání* (1976) a vyprávění s partyzánskou tematikou *Ostrov za přílivu* (1980).

V centru Dufkova tvůrčího zájmu však stálo drama, a to jak vlastní, tak překlady děl významných evropských dramatiků ve spolupráci s Ludmilou Kopečnou. Je autorem protiválečné hry *Jmenuji se život* (1958), satirické komedie *Hrom do sudu* (1958), tragikomedie *Přitažlivost* (1976) na motivy románu *Nebohý Avrosimov* od Bulata Okudžavy ad.

Napsal řadu filmových scénářů, např. k filmu režiséra Václava Kršky *Komedie s klikou* (1964; pod pseudonymem Z. F. Duda, ve spolupráci s Františkem Danielem) nebo k filmu Hynka Bočana *Parta hic* (1976). Pro televizní inscenace adaptoval několik literárních předloh – od *Zajatců tmy* podle Jean-Paula Cléberta (1964) po *Tango* Georgi Karaslavova (1977). Podobně pro rozhlas zdramatizoval např. román Antonína Zápotockého *Rozbřesk* (1962).

Komenského čp. 224

Klasicistní budova pěchotních kasáren, postavená v letech 1785-1789, zvaná Wasserkasarne (vodní kasárna); v Hradci se jim říkalo Vodičkova kasárna, dnes Žižkova kasárna. Kasárna vznikla v souvislosti s přestavbou města na vojenskou pevnost.

Dne 26. 10. 1877 se v tomto objektu narodil dramatik, básník a novinář **Jaroslav Macák** (pokřtěn Jaroslav Jan). Matka se jmenovala Františka, rozená Strnadová; otec Antonín byl v kasárnách hostinským.

Jejich syn Jaroslav absolvoval v letech 1887-1896 gymnázium v Hradci Králové, poté studium práv v Praze. Až do roku 1902 se aktivně angažoval jako herec i autor divadelních her v dramatickém odboru spolku hradeckých akademiků Dobroslav a v ochotnické jednotě Klicpera.

Knižně vyšly pod pseudonymem Jan J. Klen jeho krátké divadelní hry – psychologické drama *Mezi životy: dramatický akt* (roku 1902 u B. E. Tolmana v Hradci Králové) a veselohra *Zákony: scénická hříčka* (1. vydání tamtéž vlastním nákladem; hru pak podruhé vydal hradecký knihkupec František Píša roku 1925). Macákova dramata *Jarní stíny* a *Bez odpovědi* zůstala v rukopise.

Svoje články, úvahy, fejetony i referáty uveřejňoval v Hlasu lidu, Osvětě lidu, Samostatnosti, Čase a Nezávislých listech. Převažuje v nich kritika politiky mladočechů a polemika s klerikalismem.

Akademický spolek Dobroslav vydal po autorově smrti sborník z jeho tvorby pod názvem *Výbor z prací Jaroslava Macáka* (1904). Obsahuje jak *Obrázky z Hradce*, tj. texty vztahující se k Hradci Králové, uveřejněné v různých časopisech, tak Macákovy lyrické verše. Je zde otištěn i fejeton *Pět dní v metropoli českého severovýchodu*, který původně vycházel na pokračování v Osvětě lidu na přelomu let 1900-1901 a který kriticky sleduje tehdejší proměny města (ostře útočí na jeho vojenský ráz a je výrazně proticírkevně zaměřený). Fejeton má tři části: *Procházka okolo města*, *Procházka „starým městem“* a *Moderní Hradec*.

Ve výročním *Almanachu akademického spolku Dobroslav* z roku 1928 je otištěna Macákova báseň *Jsem frasista* a úvaha o lidské malosti a lhostejnosti *My to nepředěláme*.⁶¹

Jaroslav Macák zemřel předčasně 12. 4. 1903 v Hradci Králové.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Komenského čp. 234

Novorenesanční budova reálky postavená v letech 1871-1874 podle návrhu architekta Václava Webera. Dnes sídlo Vyšší odborné školy zdravotnické a Střední zdravotnické školy.

1)

Roku 1851 byla čtvrtá třída tzv. hlavní školy přeměněna v tříletou nižší obecnou školu reálnou (viz **Velké náměstí čp. 33, oddíl 1.**). Obecní zastupitelstvo města Hradce Králové rozhodlo v roce 1870 o jejím povýšení na vyšší reálnou školu, což téhož roku schválila

⁶¹ *Almanach akademického spolku „Dobroslav“ v Hradci Králové vydaný u příležitosti oslav padesátiletí spolku 1878-1928*. Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1928, s. 76-79.

zemská školní rada. Studium bylo šestileté, zakončené maturitou. Ředitelem nižší a poté i vyšší reálky byl František Ulrich – otec básníka a starosty města JUDr. **Františka Ulricha** (viz **Velké náměstí čp. 34**).

Ve školním roce 1874/1875 se reálka přestěhovala do nové budovy v Komenského ulici čp. 234; v té době už bylo studium sedmileté. Školu zpočátku financovalo město; roku 1886 ji převzal stát jako Císařsko-královskou státní vyšší reálku (jiná varianta názvu: C. k. vyšší reálná škola v Hradci Králové). Za první republiky se oficiální název měnil ze Státní vyšší reálná škola v Hradci Králové na Státní československá reálka, v roce 1938/1939 na Státní reálka, za okupace na Reálné gymnasium, po roce 1945 na Státní reálné gymnasium v Hradci Králové. Veřejnost však vždy užívala název reálka.

Roku 1951 byla škola sloučena s dnešním Gymnáziem J. K. Tyla, čímž zanikla; do uprázdněné budovy reálky byla umístěna tehdejší Vyšší škola sociálně zdravotní.

Ačkoliv měla reálka praktičtější a techničtější zaměření než klasické gymnázium, ani mezi jejími studenty a učiteli nechyběly osobnosti s literárním nadáním.

Slavnostní otevření nové budovy reálky v Komenského ulici podrobně popisuje jeho očitý svědek, prozaik a historik **Václav Řezníček** (viz **Velké náměstí čp. 146**) ve svých pamětech ***Královéhradecké vzpomínky***, s. 23-25; v téže knize vzpomíná i na vzájemné boje mezi studenty reálky a gymnázia.

Hradeckou reálku z počátku 20. století přibližuje čtenářům svých ***Vzpomínek na starý Hradec*** (kapitola ***Jinošství***) její bývalý student **Emil Vachek** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 2.**).

Studenti reálky, kteří se stali spisovateli (za dvojtečkou je údaj o době, ve které školu navštěvovali):

Albieri Pavel (vlastním jménem Jan Mucek), prozaik, fejetonista a překladatel: 1873-1877;
viz **Rokitanského čp. 63**

Černý Adolf (pseud. Jan Rokyta), básník, prozaik, překladatel, slavista: 1875-1879;
viz **Kavčí plácek čp. 121**

Deyl Václav, autor knih pro děti a mládež: 1915-1922; viz **Malé náměstí čp. 6, oddíl 1.)**

Havlovský Josef K. (vl. jm. Kořátko Josef): 1887-1890; viz **Malé náměstí čp. 6, oddíl 2.)**

Kořátko Josef – viz **Havlovský Josef K.**

Langner Jan Josef, prozaik, překladatel: 1876/1877; viz **Komenského čp. 234, oddíl 2.)**

Mencák Břetislav, básník, literární historik: 1913-1920; viz **Horova čp. 226**

Prokešová Vlasta, roz. Kuchařová, prozaička, básnířka: 1930-1940; viz **Slezská čp. 869**

Rodr Josef, autor literatury faktu a novinář: 1938-1946;

viz **třída Slovenského národního povstání čp. 632**

Šaman František Erik (původně Schamann), prozaik, dramatik: 1900-1904;

Rokycanova čp. 316

Štorch Eduard, autor příběhů z pravěku: 1889-1893; viz **Chelčického čp. 77** (dnes čp. 1640)

Vachek Emil, prozaik, publicista a dramatik: 1900-1904; viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 2.)**

Profesoři:

Dunovský Jan, prozaik, básník, dramatik: 1886-1896; viz **Eliščino nábřeží čp. 305, oddíl 2.)**

Filip Dominik, prozaik: 1907-1918; viz **třída Československé armády čp. 394**

Loriš Jan, básník, dramatik: 1890-1896; viz **Komenského čp. 234, oddíl 4.)**

Paroubek Otakar G., básník: 1882-1885; viz **Komenského čp. 234, oddíl 3.)**

Záhoř Zdeněk, básník, prozaik, dramatik: 1909-1913; viz **Komenského čp. 264, oddíl 2.)**

Zařičanský Josef (vl. jm. Vocásek Josef), básník, dramatik: 1871-1901;

viz **Komenského čp. 255, oddíl 1.)**

2)

V nové budově reálky se nacházel byt školníka Jana Šlechty; u něj bydlel ve školním roce 1876/1877 budoucí prozaik, překladatel a novinář **Jan Josef Langner**. Po ukončení třetí třídy měšťanské školy ve Dvoře Králové byl na základě přijímací zkoušky přijat do čtvrtého ročníku hradecké reálky. Po jeho skončení se však Langrova stopa v dokumentech školy ztrácí; poslední zmínkou je záznam o opravné zkoušce z francouzštiny 25. 8. 1877.

Jan Josef Langner se narodil 24. 5. 1861 ve Dvoře Králové, zemřel 8. 2. 1919 v Praze. Po předčasné smrti otce se stal chlapcovým poručníkem obchodník Jan Kränkl. Langner studoval mj. na reálce v Hradci Králové; absolvoval několik semestrů pražské právnické fakulty. Pracoval v bance Slavia, v letech 1891-1895 vydával týdeník *Český venkov* ve Dvoře Králové. Poté působil v redakcích různých periodik (*Nové zprávy*, *České noviny*, *Plzeňské listy*, *Čas*). Od roku 1901 byl ve Vídni parlamentním zpravodajem a dopisovatelem *Hlasu národa* a dalších listů. Roku 1918 se vrátil do Prahy jako redaktor *Pražských novin*.

Psal povídky s náměty z venkovského a maloměstského prostředí, které uveřejňoval v časopisech. Knižně vydal prózu o životě venkovského lékaře *O dru Václavu Hanušovi* (1890). Překládal díla Henrika Sienkiewicze a dalších polských spisovatelů. Je autorem literárně historických a biografických prací, např. *Karel Havlíček Borovský* (1905), *Zapadlý hrob: několik kapitol ze života básníka Josefa Lindy* (1917), a také mnoha politických studií a statí.

3)

Básník, regionální historik a geograf **Otakar G. Paroubek** přišel do Hradce Králové po absolvování studia češtiny a dějepisu na pražské univerzitě v roce 1882. Tyto předměty pak vyučoval jako profesor-suplent na hradecké reálce. V té době už měl za sebou svoji prvotinu, lyricko-epickou skladbu *Báseň o Irmě*, kterou doplnil aktuálním předzpěvem *Národu*. Po třech letech strávených v Hradci přešel roku 1885 na malostranské gymnázium v Praze.

Otakar G. Paroubek (křtěný Otokar Georgius) se narodil 14. 3. 1856 v Sadské, zemřel 4. 4. 1909 v Praze; pohřben byl v rodišti. Studoval na akademickém gymnáziu a na filozofické fakultě v Praze. Celý život působil jako středoškolský profesor – nejdříve na reálce v Hradci Králové (1882-1885), poté na malostranském gymnáziu, na reálce v Pardubicích (1895-1897), nakonec na pražských reálkách v Karlíně a v Holešovicích. Intenzivně cestoval po evropských zemích i severní Africe.

Z jeho literární tvorby dostala knižní podobu poezie ve výše zmíněné skladbě *Národu*. *Báseň o Irmě* (1881) a v básnickém deníku z cest *Safra neboližto Orla poletem na pouť Orjentem* (1908; „safra“ znamená v arabštině „cesta“). Psal také divadelní hry pro ochotnický soubor v Sadské.

Zabýval se historií českého verše, redigoval *Zevrubný popis království Českého* (zpracoval pro něj Slánsko, Semilsko a Písecko), spolupracoval s nakladatelstvím J. Otto na vydání *Zeměpisného atlasu* a přispíval do Rankova *Příručního slovníku všeobecných vědomostí*.

4)

Dalším suplujícím profesorem na hradecké reálce byl rodák ze Slezska, básník a dramatik **Jan Loriš**. Působil tu v letech 1890-1896; tři roky předtím vyšla tiskem ve Velkém Meziříčí jeho jediná básnická sbírka *Světlušky* (1887). Ve Výroční zprávě c. k. vyšší realné školy v Hradci Králové za školní rok 1891/1892 publikoval příspěvek *Staročeská píseň o Arnoštovi*. Z Hradce odešel do Rakovníku.

Jan Loriš (příjmení uváděno též ve tvaru Loryš) se narodil 6. 3. 1860 v Morávce (Slezsko), zemřel 14. 1. 1920 v Praze na Vinohradech. Vystudoval německé gymnázium v Těšíně a klasickou filologii a filozofii na univerzitách ve Vídni a v Praze. Stal se vychovatelem, později středoškolským profesorem.

Je autorem výše uvedené básnické sbírky a také divadelní hry ze slezských dějin *Zbojníci: tragedie o pěti jednáních* (1920). Napsal několik učebnic češtiny pro střední školy, věnoval se edici starých literárních památek *Píseň o Arnoštovi* (viz výše), *Sborník hraběte Baworowského* (1903) a slezským nářečím, např. ve studii *Rozbor podřečí hornoostravského ve Slezsku* (1899).

Komenského čp. 246

První hradecké bydliště básníka a překladatele **Karla Kučery**, který působil jako profesor dějepisu na zdejším gymnáziu v letech 1884-1896.

Jeho kolega profesor Ladislav Brtnický jej roku 1889 poznal jako ...*mladého, statného pána, sympatické, kulaté tváře, se skřípcem na nose. Mluvil velice jemným, hlubokým hlasem, jakoby každé slovo vycházelo z hloubi srdce. (...) Vedl mne do svého mládeneckého bytu v Komenského ulici č. 246. Naproti domu stála tenkrát Slezská brána a přes bránu bylo viděti z oken hradecké lesy a Orlické hory – jak poetická vyhlídka! (...) I byt sám dělal milý, vkusný dojem. Kučera měl dva pokoje, svůj vlastní nábytek, klavír, pěkné obrazy a fotografie. Ukázal mi upomínky na cestu do Kodaně: fotografie soch Thornvaldsenových. Věnoval zvláštní pozornost literaturám severním a překládal díla Ibsenova. S tou zálibou se docela shodovalo, že na klavíru ležel sešit skladeb Griegových. (...) O rok později Kučera již v tomto bytě nebydlil: oženil se následujícího roku a přestěhoval se do jiného domu v téže ulici. (...) Žákům příliš sympatickým však nebyl. Bylo v jeho povaze něco aristokraticky chladného, co bránilo srdečnějšímu poměru mezi učitelem a žáky.*⁶² Poslední tvrzení však neplatilo, přednášel-li Karel Kučera o české reformaci; činil tak strhujícím způsobem a studenti to ještě po letech uměli ocenit.

Už před příchodem do Hradce vydal sbírku *Básně* (1883); z hradeckého období pochází sbírka *Zapadlé hvězdy* (1890). Převažuje epická poezie, tematicky čerpající z antiky, středověkých legend i z českých dějin; byla značně ovlivněna Jaroslavem Vrchlickým.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Karel Kučera se narodil se 30. 9. 1854 v Luštěnici u Mladé Boleslavi, zemřel 11. 10. 1915 v Dašicích u Pardubic, odkud pocházela jeho manželka. Nižší gymnaziální studia absolvoval v Benešově, vyšší na novoměstském gymnáziu v Praze. Bydlel tehdy

⁶² Brtnický Ladislav. Karel Kučera, profesor a básník. In: *Památník gymnasia královéhradeckého : na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1927, s. 13-14.

v arcibiskupském konviktu, kde poznal Jaroslava Vrchlického; za pozdějších společných studií historie na pražské univerzitě se oba básníci stali přáteli (Vrchlický byl svědkem na Kučerově svatbě a napsal jeho osobní heslo do Ottova slovníku naučného).

Kučera učil osm let (1876-1884) na Slovanském gymnáziu v Brně, poté dvanáct let v Hradci Králové. V letech 1896-1910 vyučoval na reálce v Ječné ulici v Praze, pak odešel do penze.

Jeho literární dílo představují pouze dvě básnické sbírky (**viz výše**). Poté, co vlastní tvorby zanechal, překládal z norštiny a dánštiny, především Ibsenova dramata i verše.

Komenského čp. 251

První hradecké bydliště prozaika, básníka, dramatika a novináře **Karla Horkého**. V letech 1890-1895 studoval na zdejším gymnáziu. Během primy (1890/1891) bydlel v čp. 251 u písmomalíře Jana Štandery, v sekundě se přestěhoval do katolického chlapeckého konviktu Borromeum. Z tehdejšího profesorského sboru na mladého královéhradeckého gymnazistu nejvíc zapůsobil klasický filolog Otmar Vaňorný, který vyučoval také češtinu.

Karel Horký studia nedokončil, po absolvování kvinty školu i Hradec Králové opustil a až do roku 1901 vystřídal několik zaměstnání, než zakotvil v žurnalistice jako svým celoživotním povoláním.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, Špitálská čp. 183-184**

Karel Horký se narodil 25. 4. 1879 v Ronově nad Doubravou, zemřel 2. 3. 1965 v Praze. Po nedokončených studiích v Hradci Králové prošel několika různými pracovními místy; od roku 1901 se věnoval novinářské činnosti; zpočátku v regionálním tisku (např. v letech 1903-1904 vydával v Rokycanech týdeník Kramerius), později v celostátních listech. Byl redaktorem Národního obzoru (1907-1908); v roce 1909 založil Horkého týdeník (spolupracovali s ním bratři Čapkové, debutoval v něm Vladislav Vančura), který zanedlouho přeměnil v literární revue Stopa (vycházela do roku 1914). Za první světové války pobýval ve Španělsku, Portugalsku a nakonec v USA, kde spolupracoval s krajanským tiskem a zahraničním odbojem; s jeho vedením se však roku 1917 rozešel poté, co byl jeho tchán Josef Dürich zbaven funkce v Čs. národní radě v Paříži. Po válce se profesně angažoval v Národních listech a Pražském ilustrovaném zpravodaji, v letech 1924-1927 redigoval spolu s **Ignátem Herrmannem** (**viz V Kopečku čp. 86, oddíl 1.**) humoristický časopis Švanda dudák. Poté se až do roku 1939 uplatňoval politickými články s výrazným protimasarykovským akcentem v týdeníku Fronta; z levicových pozic se posunul k českým nacionalistům až fašistům. Během německé okupace však s nacistickým režimem nespolečně pracoval. V třicátých letech se stal členem pražského zastupitelstva za Národní ligu, byl i v radě hlavního města. Po roce 1945 zůstal v ústraní a psal paměti, které zůstaly v rukopise (*Zápisky věčného žáka*).

Z Horkého literární tvorby jsou nejvíce oceňovány ironicky útočné a humoristické fejetony; z nich vycházela jak jeho politická publicistika, tak zábavná próza. Fejetony a povídky vyšly knižně ve sbornících *Pátek* (1908), *Hřivna novinářské prósy, úvahy a drobnosti* (1912), *V tomto slzavém údolí* (1913), *Marco Polo a jiné povídky* (1921 v New Yorku), *Má úcta!: humoresky a satiry* (1926), *Svatební cesta* (1931), *Pískání v lese* (1939), *Plachá dvojice* (1940) aj.

Básně začal uveřejňovat roku 1903 v časopisech; ideově navazují na satirickou poezii **Josefa Svatopluka Machara** (viz **třída Československé armády čp. 295**). Publikoval je také ve sbírkách *Inkognito* (1904), *Paličovy sloky: karikatury, písničky, epigramy, verše satirické, vážné, tendenční, intimní a jiné* (1905), *Když vesla vypadnou* (1906) ad.

Je autorem několika divadelních her, např. veršované tragedie *Vodopád Giessbach* (1908) nebo satirické veselohry *Tunel* (1912).

Politicko-společenské úvahy a polemiky Karla Horkého vyšly knižně pod názvy *Mizérie: několik upřímných kapitol české inteligenci* (1903), *Vlast* (1921), *Masaryk redivivus: několik otázek k otázkám Karla Čapka* (1926), *Výlety do politiky* (1931) aj.

Komenského čp. 255

1)

V tomto domě bydlel dnes už téměř zapomenutý básník a dramatik, profesor hradecké reálky Josef Vocásek, který publikoval pod pseudonymem **Josef Zaříčanský** (psal se též Josef Vocásek-Zaříčanský). Narodil se v Zaříčanech u Čáslavi 13. 5. 1844, zemřel v Hradci Králové 9. 9. 1924 a byl pohřben na poučovském hřbitově.

V Hradci Králové absolvoval v letech 1858-1865 gymnázium, vysokoškolské studium na univerzitách v Praze a ve Vídni. Učil pak matematiku, fyziku a později zpěv na reálkách v Praze a v Rakovníku, od roku 1871 v Hradci Králové – až do roku 1901, kdy odešel do penze. Působil v hradeckém spolku Beseda, je autorem publikace *Třicet let Besedy v Hradci Králové* (1905).

Psal drobné verše pro děti a mládež publikované ve sbírkách *Jaré mládí* (1886), *Z české chaloupky* (1887), *Kresby* (1889) aj., též veršované povídky, např. *Závěť* (1890) či *Daleká pouť* (1893); obojí v didaktickém a vlasteneckém duchu.

Stejně věkové kategorii jsou určeny i jeho veselohry, které zůstaly v rukopisech; knižně vyšla jen hra *Svatý Mikuláš* (1886). Napsal libreto k opeře *Oldřich a Božena* (1887), skládal vlastenecké a duchovní písně.

V almanachu hradeckého spolku Dobroslav z roku 1888 byla otištěna Zaříčanského báseň *Pohádka světa*.⁶³

Josef Vocásek-Zaříčanský měl dceru Ludmilu, do které se během svých studií na hradeckém gymnáziu v letech 1880-1888 platonicky zamiloval a jíž věnoval velkou část své básnické tvorby malíř a básník **František Kaván** (viz **Velké náměstí čp. 28**).

Viz též **Komenského čp. 234** a **Velké náměstí čp. 32**

2)

U profesora reálky Josefa Vocáska v čp. 255 bydlel ve školním roce 1886/1887 budoucí prozaik a básník **Josef Házer Písecký** (Josef Haser). Po absolvování reálky v Písku (1879-1886) byl zapsán rovnou do čtvrtého ročníku učitelského ústavu v Hradci Králové, aby se zde připravil na svoje celoživotní povolání.⁶⁴ A jak do třídního katalogu zapsal ředitel ústavu, básník a překladatel **Vojtěch Lešetický** (viz **Komenského čp. 264, oddíl 1.**): „*maje*

⁶³ Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 79-81.

⁶⁴ O několik let dříve jej zde přešel další literát **Filip Hyšman** (viz **Malé náměstí čp. 127, oddíl 1.**), který měl podobný životaběh – včetně předchozího pobytu na písecké reálce.

vysvědčení maturitní nebyl klasifikován“. Háizr tedy v Hradci nepobyl dlouho, město opustil v roce 1887 a zahájil kariéru učitele na obecné škole v Lašovicích. Patří především k jihočeským spisovatelům.

Viz též **Zieglerova čp. 230**

Josef Háizr Písecký (původně Josef Haser; literární práce podepisoval upraveným příjmením s přívlastkem podle rodného města) se narodil 15. 2. 1869 v Písku, zemřel 5. 4. 1947 v Protivíně. Působil jako učitel na obecných školách, od roku 1903 na měšťance v Protivíně, kde se stal ředitelem (1920); roku 1928 byl penzionován.

Je autorem povídek a humoresek, které patřily k tzv. lidovému čtení. Publikoval je v regionálních časopisech, později v knižních sbírkách *Několik humoresek* (1900), *Lidé bodří a dobří* (1907), *Po světlých stezkách* (1941) aj. Psal i rozsáhlejší prózy, např. historický román *Kašpar Matyáš ze Sudetu* (1935), divadelní hry pro děti, vydal sbírku básní *Klidné chvíle* (1938) a několik vlastivědných publikací, vztahujících se k regionu jižních Čech.

3)

Poslední bydliště (od roku 1935) hradeckého rodáka, dramatika a básníka **Gustava Dvořáka** (viz **Malé náměstí čp. 5**, oddíl 2.), autora sbírky *Starohradecké siluety 1887-1927*.

Komenského čp. 262

V tomto domě nedaleko vyústění Gočárova schodiště do Komenského ulice bydlel básník, textař a dramatik **Vladimír Hornov**, katolický kněz, profesor náboženství na hradeckém gymnáziu v letech 1910-1930. Jeho první pobyt v Hradci Králové však spadá už do let 1889-1893, kdy studoval teologii ve zdejší biskupské semináři.

Během svého působení na gymnáziu zastával zároveň různé církevní funkce: stál v čele cyrilských jednot královéhradecké diecéze (1910-1920) a byl členem církevního soudu. Angažoval se i v kulturních organizacích, např. od roku 1916 v Družině literární a umělecké. Byl jmenován konzistorním radou (1922) a papežským komořím (1924).

V hradeckém Družstevním nakladatelství redigoval od roku 1919 edici Lidové jeviště; Tiskové družstvo v Hradci Králové vydalo roku 1922 v jednom svazku jeho krátké veselohry *Nebezpečná situace* a *Souboj na horách*. Po první světové válce věnoval velkou pozornost duchovním písním: sestavoval jejich sbírky (kancionály), upravoval jejich texty a také psal texty nové. V roce 1929 vydal dvě knihy příležitostných veršů: *Církvě a vlasti: proslovy spolkové* a *V službách lásky: proslovy k slavnostem církevním a přání*. Mimo jiných používal i pseudonymy odvozené od jména města (Václav Hradecký, V. H. Hradecký).

Koncem dvacátých let změnil bydliště, přestěhoval se do nového Borromea (viz **Orlické nábřeží čp. 356**); na odpočinku žil v Praze (1930-1942).

Viz též **Na Hradě čp. 91-92**, **Velké náměstí čp. 32**

Vladimír Hornov (původně Hornof) se narodil 10. 5. 1870 v Holicích, zemřel 26. 7. 1942 v Praze. Absolvoval gymnázium ve Vysokém Mýtě (maturita 1889) a teologii v Hradci Králové (1889-1893). Dva roky byl kaplanem v Golčově Jeníkově, poté působil na různých školách jako katecheta: v Dobrušce (1895-1898), v Pardubicích

(1898-1899), v Kostelci nad Orlicí (1899-1900), v Novém Bydžově (1900-1905) a v Poličce. O jeho následujícím dvacetiletém pobytu v Hradci Králové i o jeho tehdejší literární tvorbě viz výše.

Hornovova poezie je básnickou reflexí náboženských témat; ke konci svého života uveřejnil sbírky *Královna máje* (1939), *Vánoce* (1939) a *V zahradách Královny* (1940).

Je autorem textů ke kantátám několika českých skladatelů (např. Josefa Bohuslava Foerstera) i textů orelské hymny, orelských pochodů a písní; napsal libreto k oratoriu *Mesiáš* od Josefa Trumpuse, varhaníka u sv. Ludmily v Praze (skladba byla provedena roku 1933).

Komenského čp. 264

Dům postavený v roce 1885. Od 1. 8. 1912 v budově sídlil studentský penzionát Komenium, moderně zařízený a vybavený studovny, knihovnou, hernou, domácí dílnou i pedagogickým dozorem; po první světové válce se přestěhoval do Husova domu na Kavčím plácku.

1)

Bydlel zde básník, překladatel a pedagog **Vojtěch Lešetický**, který stál v letech 1870-1897 v čele učitelského ústavu (měl aprobaci pro vyučování českému jazyku na nižších gymnáziích). Do Hradce Králové přišel z Písku, kde od roku 1861 řídil reálku. Ředitelem hradeckého učitelského ústavu byl téměř třicet let, jeho zásluhou měla škola vynikající úroveň i dobrou pověst; sám učil češtinu, pedagogiku a občas dějepis. Současně vykonával funkci školního inspektora pardubického okresu, později královéhradeckého. Jako předseda zkušební komise pro učitelství na obecních a měšťanských školách podporoval vlastenecké zaměření pedagogů. Po odchodu do penze v roce 1898 se odstěhoval do Prahy; dostal čestný titul školní rada.

Básně psal v padesátých letech 19. století; roku 1858 uveřejnil dvě sbírky (viz níže). Během hradeckého pobytu publikoval knihy ze zcela jiných, odlehlých oborů: *Rozumové včelařství* (1871) a *Opatrovny a Škola mateřská v Hradci Králové* (1886).

Jeden z jeho žáků na učitelském ústavu, prozaik a historik **František Václav Krejčí** (viz **Dlouhá čp. 109**), na něj vzpomíná: *... Z učitelů máme nejraději ředitele Lešetického; když mluví k nám o literatuře, cítím, že to není pro něho denní povinnost, ale že je při tom celým svým srdcem. Nejraději nám vykládá Rukopisy, činí to s takovou zevrubností a s obširným rozbořem slovesným i historickým, jako když na gymnasiu probírají Homéra. A předčítá-li nám o vítězství nad Tatary na Hostýně, jak „Jaroslav jako orel letěl, pod ocelí chrabrost, udatenství, pod přilbicí velebystrou moudrost“, slyším, jak hlas se váženému, pomalému pánovi zvedá nadšením, a vidíme, jak se mu pod brýlemi třpytí slza. Ale pan ředitel není jen zaostalý staromilec, se stejnou láskou sleduje, co nového rozkvétá v naší literatuře. Položiv zvolna pěst na katedru, jako by svůj výrok tím chtěl zpečetit, prohlašuje: „Žijeme dnes v době, kdy se u nás tvoří díla nesmrtelná.“*⁶⁵

⁶⁵ Krejčí František Václav. *Konec století : výbor z pamětí*. Praha: československý spisovatel, 1989, s. 69.

O Vojtěchu Lešetickém se ve svých pamětech zmiňuje také prozaik a historik **Václav Řezníček** (viz **Velké náměstí čp. 146**): Řezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 82-83.

Viz též Zieglerova čp. 230

Vojtěch Lešetický se narodil 24. 4. 1830 v Netolicích, zemřel 5. 1. 1908 na Královských Vinohradech v Praze. Vystudoval piaristické gymnázium v Českých Budějovicích (1842-1850) a filologii na pražské univerzitě (1850-1854, učil jej zde František Ladislav Čelakovský). Působil jako vychovatel v Litenčicích u barona Podstatského (do roku 1858), poté učil na vyšší reálce v Praze. Roku 1860 přešel na reálku v Písku, kde se po dvou letech stal ředitelem. Angažoval se zde mj. v oblasti dívčího vzdělávání a v kulturně-osvětové práci. Od roku 1870 řídil učitelský ústav v Hradci Králové.

Je autorem básnických sbírek *Hynek a Ráchel* (1858) a *Písně a balady* (1858); jeho verše ovlivnila poezie Karla Jaromíra Erbena a Františka Ladislava Čelakovského. Překládal německou a jihoslovanskou poezii. Napsal učebnici *Nauka o slohu* (1863), zpracoval některá hesla Ottova Slovníku naučného. Věnoval se též popularizaci včelařství.

Byl strýcem spisovatele Emanuela Lešetického z Lešehradu (* 1877, † 1955).

2)

V nárožním domě čp. 264 při vyústění schodiště Bono publico do Komenského ulice bydlel také básník, prozaik a dramatik **Zdeněk Záhoř**. V letech 1909-1914 působil jako profesor francouzštiny a němčiny na hradecké reálce, která se nacházela nedaleko ve stejné ulici. Jeho manželkou byla vnučka Boženy Němcové Marie, dcera spisovatelčina syna Karla.

Zhruba do období pobytu v Hradci Králové spadá odklon Zdeňka Záhoře od vlastní literární tvorby k literární kritice a historii.

Viz též Komenského čp. 234

Zdeněk Záhoř se narodil 10. 7. 1881 v Praze, zemřel 16. 8. 1931 tamtéž. Vyučoval na středních školách v Praze, v Pardubicích (1908-1909), v Hradci Králové (1909-1914), pak opět v Praze až do odchodu do penze v roce 1928.

Jeho prvním literárním dílem byla sbírka humoristických próz *Člověk, jenž nevydal básně a jiná prósa* (1903). Uveřejnil ji vlastním nákladem, stejně jako rok poté frašky *Pereat láska* a *Uzel*. Verše publikoval ve studentských časopisech a almanaších. Jeho posledním beletristickým dílem byla próza *Fata morgana* (1909).

Jako literární historik se zabýval Shakespearovskými tématy v eseji *Jules Laforgue a jeho Hamlet* (1908) a ve studii *Dva Hamleti: srovnání Hamleta Laforgova se Shakespearovým* (1931). Manželství s vnučkou slavné spisovatelky bylo podnětem pro Záhořovy práce *Výbor z korespondence B. Němcové* (1917, 1922), *Božena Němcová a Václav Bolemír Nebeský* (1920), *Božena Němcová: hlasy o osobnosti a díle* (1927) ad. Je autorem souboru esejí *Otokar Březina* (1928). Napsal i řadu učebnic, příruček a článků ze zcela jiného oboru – sexuální výchovy.

Komenského čp. 266

Bydlil tu básník, prozaik a překladatel **Emanuel Miřiovský**. V Hradci Králové působil 23 let jako hlavní učitel na zdejší učitelské škole (1885-1908); strávil zde tedy nejdelší dobu své kariéry středoškolského profesora a bylo to také jeho poslední působiště: roku 1908 odešel do penze a přestěhoval se do Prahy.

Těžiště literární tvorby Emanuela Miřiovského časově spadá do období před příchodem do našeho města. Nicméně i v Hradci psal literární kritiky a úvahy, které zasílal do mnoha tehdejších novin a časopisů, s nimiž spolupracoval. Psal také příležitostné básně a proslovy, např. *Proslov přednesený na oslavu 100-letých narozenin V. K. Klicpery dne 23. listopadu 1892 v městském divadle Klicperově v Hradci Králové*. Miřiovského básně s názvem *Ke cti Klicperově* tehdy přednesl Theodor Peřina, „ředitel divadelních ochotníků“; tiskem vyšla téhož roku u J. Pospíšila. V Hradci pracoval též na některých svých překladech a roku 1901 napsal *Píseň ke chvále knihy* (rukopis se zachoval v pozůstalosti). Čtyři jeho drobnější básně (ghazely) – *Bojuj!*, *Čechy*, *Genius práce* a *Sladká samota* – byly otištěny roku 1888 v almanachu hradeckého spolku Dobroslav.⁶⁶

Emanuel Miřiovský byl v Hradci Králové veřejně činnou a váženou osobností; od roku 1946 nese jeho jméno jedna z ulic v městské části Malšovice.

Byl otcem Emy Miřiovské, slavné sopranistky opery Národního divadla v letech 1912-1939, která se narodila v Hradci Králové 23. 3. 1891 (zemřela 9. 12. 1974 v Praze).

Jeden z prvních Miřiovského žáků na hradeckém učitelském ústavu, prozaik a historik **František Václav Krejčí** (viz **Dlouhá čp. 109**), na svého oblíbeného profesora vzpomíná: „Z tohoto posledního roku před maturitou žije mi v paměti zjev básníka Emanuela Miřiovského. Učil nás češtině a velmi mne zajímal, takže jsem ho pozoroval bedlivě jako vzácného ptáka, jenž se snesl do naší školní třídy. Byl to štíhlý muž s hezkou tváří, po níž mu visela od oka černá šňůra od skřipce; z brady mu splývala na prsa dlouhá, měkká štetka vousů. Při chůzi napadal na nohu, což mu však jen slušelo a činilo mi ho podobným lordu Byronovi. Brzy postřehl mé literární zájmy a často mne vyvolával, aby mohl vést se mnou hovory o německé literatuře. Bylo mi to povzbuzením vidět, že výsledky mé práce jsou jiným patrný. Chtěl bych říci, že Emanuel Miřiovský byl prvý muž se jménem básníka, jehož jsem v životě poznal ...“.⁶⁷

Viz též **Zieglerova čp. 230** a **náměstí Svobody čp. 331**

Emanuel Miřiovský se narodil 24. 12. 1846 v Jindřichově Hradci, zemřel 10. 1. 1911 v Praze. Absolvoval gymnázium ve svém rodišti (1857-1865), na pražské univerzitě studia bohemistiky a germanistiky. Od roku 1868 se živil jako soukromý vychovatel, v letech 1871-1885 učil postupně vždy poměrně krátkou dobu na gymnáziích v Litomyšli a v Olomouci, na reálkách v Prostějově a v Pardubicích a na městské střední škole v Praze.

Svoje první básně psal jako vysokoškolák a uveřejňoval je v Květech. Později přispíval téměř do všech tehdejších českých periodik; otiskovaly jeho poezii, literární kritiky i stati z literární historie. Je autorem lyricko-epických básnických skladeb *Márinka* (1869) a *Šimon kostelník* (1885), ovlivněných Karlem Hynkem Máchou a Svatoplukem Čechem. Drobnější básně publikoval ve sbírkách *Básně* (1869), *Památce Calderónově* (1881), *Nové básně* (1885) aj. Psal též novely a humoresky tematicky čerpající z prostředí inteligence i z venkovského života: *Mezi vůlí a činem* (1879), *Povídky a kresby* (1882) ad. Přeložil Goethovo *Utrpení mladého Werthera* (1896) a *Jeruzalém* Selmy Lagerlöfové (2 sv.; 1910, 1911).

⁶⁶ Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 9-10.

⁶⁷ Krejčí František Václav. *Konec století : výbor z pamětí*. Praha: československý spisovatel, 1989, s. 84.

Kotěrova čp. 720

V domě architekta Václava Rejchla bydlel po svém příchodu do Hradce Králové v roce 1931 slovenský básník a prozaik **Andrej Plávka**. V létě 1932 přesídlil do jedné z činžovních budov blízko svého pracoviště v Šafaříkově ulici.

V Hradci Králové totiž působil jako sekretář místního sdružení YMCA v letech 1931-1934. Vzpomínky na hradecký pobyt zahrnul do autobiografie *Žíznivý milenec: téměř román jednoho života* (česky 1974).

Viz též **Šafaříkova čp. 666**

Plávka Andrej se narodil 18. 11. 1907 v Liptovské Sielnici, zemřel 11. 7. 1982 v Bratislavě. Absolvoval gymnázium v Liptovském Mikuláši (maturita 1927), studia práv v Praze nedokončil (1928-1930). Pracoval pak jako úředník křesťanské mezinárodní organizace mládeže YMCA až do roku 1945 (Lučenec, Hradec Králové, Bratislava, Banská Bystrica). Od Slovenského národního povstání se výrazně angažoval v politice (v letech 1958-1966 byl členem ÚV KSS). Stal se ředitelem vydavatelství Tatran (1949-1968) a předsedou Svazu slovenských spisovatelů (1962-1982). Nositel mnoha vyznamenání, v roce 1971 dostal titul národní umělec.

Debutoval básnickou sbírkou *Z noci i rána* (1928); svoje verše pak postupně publikoval v dalších šestnácti sbírkách. Napsal i několik povídek a románů. Memoáry *Žíznivý milenec* mají pokračování v knize *Plná číše* (česky 1979).

Kozinka

Jihozápadní část svahu hradeckého návrší. Shora bývala přístupná z prostoru za katedrálou sv. Ducha tzv. Kozí brankou mezi pivovarem a budovou děkanství (čp. 58), úpatí Kozinky spočívá v třídě Československé armády (dříve Jiříkova třída). Roku 1833 byly zahájeny parkové úpravy svahu, mj. také zásluhou dramatika **Václava Klimenta Klicpery** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.). Při stavbě pivovaru v polovině 19. století byl park značně poškozen a místo zpustlo. Poslední úpravy Kozinky, včetně vybudování nových schodišť, spadají do roku 2008.

Kozinka je zmiňována v pamětech i jiných dílech hradeckých literátů. Básník a dramatik **Gustav Dvořák** (viz **Malé náměstí čp. 5**, oddíl 2.) jí věnoval báseň *Na Kozince* ve sbírce *Starohradecké siluety* (1927); popisuje v ní zejména tradiční pálení čarodějnic, které se na tomto místě každoročně odehrávalo.

Malé náměstí čp. 3

Renesanční dům zbudovaný na gotické parcele v polovině 16. století dostal v 19. století klasicistní podobu. Dne 21. 12. 1918 se v něm narodil herec Josef

Bek, což připomíná pamětní deska na jednom z oblouků podsíně, která ve směru k Velkému náměstí právě v čp. 3 začíná.

Dramatik a prozaik **František Zákrejs**, rodák z Poličky, prožil v Hradci Králové léta 1850-1858. Studoval na zdejší gymnáziu – stejně, jako jeho dva bratři. V Hradci vystřídal několik bydlíšť (např. čp. 19, čp. 140 a čp. 142 na Velkém náměstí, čp. 210 v Úzké ulici, čp. 9 na Malém náměstí), poslední ročník, oktávu (1857/1858), strávil v bytě úředníka krajského soudu Václava Projsy na Malém náměstí čp. 3. Po maturitě odešel do Prahy na právnickou fakultu.

Jeho syn architekt Vladimír Zákrejs (narozený 31. 7. 1880 v Praze), autor regulačního plánu Hradce Králové z roku 1909 a regulačních studií z let 1925-1929, zemřel v Hradci Králové 18. 7. 1948; po otci zdědil lásku k divadlu (v jeho případě k loutkovému) i obranný vztah k Rukopisu královédvorskému a zelenohorskému.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

František Zákrejs se narodil 7. 5. 1839 v Poličce, zemřel 19. 6. 1907 v Náchodě (pohřben však byl na pražském Vyšehradě). Jeho otec Ignác byl tkalcem; syn František absolvoval v rodném městě hlavní školu. Po studiích v Hradci Králové (1850-1858), v Praze (1858-1862) a krátkém pobytu ve Vídni působil jako okresní tajemník v Poličce (1865-1872). V rodném městě se intenzivně věnoval ochotnickému divadlu: byl hercem, režisérem, ředitelem i pokladníkem zdejšího divadelního družstva. V Poličce také dokončil divadelní hru *Národní hospodář* (1867) a v dramatu *Anežka* (premiéra 1869 v Poličce, knižně 1882) zpracoval pověst, která má historický základ v místních událostech z 18. století; *Anežka* se stala Zákrejsovou nejuváděnější hrou.

Od roku 1872 pracoval v pražské bance Slavia, roku 1876 se stal obecním tajemníkem na Žižkově, 1879 okresním sekretářem v Karlíně. Byl spoluzakladatelem literárního časopisu *Osvěta* (1871), kolem něhož se v opozici vůči Lumírovcům soustředili autoři tzv. národní školy; v *Osvětě* hojně publikoval, vedl rubriku *Divadelní rozhledy*. Patřil k zastáncům Rukopisů, v roce 1886 je vydal v reprezentativní úpravě s vlastním komentářem a s kresbami Mikoláše Alše. Založil také Jednotu českých dramatických spisovatelů.

Kromě výše uvedených her je autorem tragédie o manželce Matyáše Korvína *Poděbradovna* (1872), dramatu z doby Velké Moravy *Král svého lidu* (1879), veseloher *Dvě krásných očí* (1873) a *Červenobílá stolítka* (1881) i humoristických povídek *Mezinárodní nevěsty* (1882) a *Novely z veselého pera*; román *Národovci* vyšel pouze na pokračování v časopise *Osvěta* (1875).

Malé náměstí čp. 4

Původně gotický, později renesanční dům ze druhé poloviny 16. století, přestavěný v klasicistním slohu roku 1840.

Rodný dům básníka, dramatika, prozaika **Rudolfa Medka**, legionáře, generála Československé armády. Narodil se zde 8. 1. 1890 v rodině Václava Medka, rodáka

z nedaleké obce Divec, který v čp. 4 provozoval od roku 1888 ševcovskou živnost. Téhož roku se oženil s Marií Špatenkovou ze Slatiny (dnes místní část Hradce Králové). Rudolf (druhým křestním jménem František) byl prvorozený syn manželů Václava a Marie Medkových; měli pak ještě dceru Marii.⁶⁸ Rudolfova matka 8. 4. 1892 zemřela na tyfus; chlapec pobýval často ve Slatině u prarodičů z matčiny strany.⁶⁹ Jeho otec se brzy po smrti první ženy přestěhoval o několik domů dál do čp. 15 a znovu se oženil: vzal si sestru zemřelé Aloisii Špatenkovou. Z druhého manželství pocházel Rudolfův nevlastní bratr **Jaroslav Medek** (viz **Velké náměstí čp. 15**, oddíl 1.), též spisovatel, sestry Anna (* 1895) a Marie (* 1897). Medkovi později bydleli v čp. 144 na Velkém náměstí.

Na svoje začátky v čp. 4 i narození syna Rudolfa vzpomíná otec Václav Medek v knize *Co nám tatínek vypravoval*, kterou zpracoval a roku 1930 vydal Jaroslav Medek.

V okolí Malého náměstí, při březích Orlice a také u dědečka a babičky ve Slatině prožil Rudolf Medek dětství. V Hradci Králové vychodil obecnou i měšťanskou školu; už na měšťance psal básně. Vystudoval hradecký Státní učitelský ústav, na kterém roku 1909 maturoval. Spolu s dalšími studenty místních středních škol a budoucími literáty – **Karlem Čapkem** (viz **Malé náměstí čp. 117**), **Emilem Vachkem** (viz **V Kopečku čp. 86**), **Františkem Kryštofem** (viz **Pospíšilova čp. 342**) a dalšími – zakládal studentský spolek Mansarda (viz **třída Československé armády čp. 257**), kde měl přezdívku „dramatik“. Svoje první literární práce publikoval pod pseudonymem R. Peer ve studentských časopisech, v Osvětě lidu a v Moderní revue (1909; báseň *Rokoko*); redigoval hradecký studentský časopis Svítání.

Až do začátku první světové války (koncem roku 1914 musel narukovat do armády) učil na obecních školách v hradeckém okolí (Libčany, Stračov, Kratonohy, Dobřenice, Malšovice). Tehdy uveřejnil svoje básnické sbírky *Půlnoc bohů* (1912) a *Prsten* (1914) – v té mj. báseň o Hradci Králové *Melancholické město*. Psal také povídky, které byly vydány až po válce roku 1928: sbírka se jmenuje *Vinný keř: prosy z let 1912-1914* a obsahuje příběh *Zvonař*, který se odehrává v hradeckých historických kulisách. V úvodu k těmto svým prozaickým prvotinám autor píše: ...*vyjadřují cosi z dionysovské vášně, jež před patnácti lety krutě posedala mladá srdce, cosi z oné životní žízně i žízně po prudším a zhavějším osudu, který se tajil zatím už v nadcházející dějinné epozejí světové. (...) Bylo mnoho oné touhy tenkrátě při tklivých zkušenostech – snů, horoucího životního dychtění, jinošské smyslné fantasmie, nad niž nebylo už nikdy potom stydlivější.*

Jako učitel měl absolvovat povinnou jednoroční vojenskou službu: přihlásil se k domobraneckému pluku v Pulje (Istrie) a navštěvoval důstojnickou školu ve Štýrském Hradci, odkud však byl velmi brzy poslán zpátky domů pro celkovou srdeční a tělesnou slabost.

V době svého pedagogického působení na Hradecku se Rudolf Medek přátelil zejména s bývalým mansardistou Karlem Steinfeldem (až do jeho předčasné smrti v roce 1911), s profesorem obchodní akademie Otokarem Šimkem (za kterým do Hradce často jezdil básník Otokar Theer) a s architektem Františkem Tichým (pozdějším ředitelem hradeckého muzea). V letech 1913-1914 učil Medek v Malšovicích (zdejší obecnou školu tehdy vedl Václav Neumann); bydlel v dnešní Úprkově ulici čp. 7 v *garsonském pokojíčku ve vilce pana Mikše*,

⁶⁸ Tato vlastní sestra Rudolfa Medka však brzy po narození zemřela na spalničky, kterými se nakazila ve Slatině za pobytu u dědečka a babičky, kam ji rodiče poslali po narození syna Jaroslava v roce 1893.

⁶⁹ Špatenkova rodina byla početná, měli devět dětí. Rudolfova babička byla dcerou řídicího učitele. Rudolfův dědeček se živil ševcovinou a vlastnil malé hospodářství; byl ve Slatině vážený, sousedé k němu často chodili pro radu nebo poslouchat jeho předčítání z knih a novin – jak o tom píše **Jaroslav Medek**, který zpracoval vzpomínky svého otce a Špatenkova zete Václava Medka v knize *Co nám tatínek vypravoval* (1930).

s jehož synátorem jsem se sešel potom v legiích,⁷⁰ stravoval se v restauraci U Čechů. Tehdy se také intenzivně zabýval studiem českých dějin a stýkal se s právníkem a politikem profesorem Eugenem Eiseltem, který jezdil do Malšovic na letní byt. V prvním válečném roce 1914 se Rudolf Medek ještě stačil přestěhovat do centra Hradce Králové, na Velké náměstí čp. 34 (dům U Špuláků). Před vánoci téhož roku byl odveden ke královéhradeckému 18. pěšímu pluku, u něhož absolvoval základní výcvik, na jaře 1915 převelen do Prahy a poté na válečnou východní frontu.

Medkovy básně věnované Hradci Králové *Melancholické město* z roku 1913 a *Městu* z roku 1924 byly uveřejněny jako bibliofilie *Dvě básně* (1928). V dubnu 1914 napsal v Malšovcích (od 1. 9. 1913 učil na zdejší škole) dva fejetony, publikované v časopise *Osvěta lidu* (č. 28 a č. 32 z roku 1914); vyšly též jako soukromý tisk pod názvem *Poznámky o Hradci kulturním* (1940). Uvedené publikace vydal ředitel hradeckého muzea František Tichý; zasloužil se také o tisk Medkovy vzpomínkové prózy *Kavčí plácek* (1931).

Na mládí prožité v rodném městě vzpomíná Rudolf Medek v první části čtyřdílných memoárů *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920* (1929-1934). Zmíněná část se jmenuje *V mundúru Rakousko-Uherska*. V její první kapitole nazvané *Hradec Králové čili festung a čítárna* píše mj. o studentském spolku Mansarda, o knihovně Živnostensko-čtenářské jednoty a veřejné Palackého čítárně, které horlivě navštěvoval. V deváté kapitole *Osmnáctý regiment ten je jako ciment* vypráví o tom, jak členové Mansardy narukovali roku 1914 do rakouské armády. Kapitola devátá obsahuje Medkův zážitek z vyhlášení mobilizace, který sdílel s Františkem Tichým, výraznou osobností hradeckého kulturního života; kapitola má název *Černožlutá mobilizace*. Také první báseň ze sbírky *Lví srdce* (1919) se námětem vrací k začátku první světové války v Hradci Králové roku 1914. Zajímavé je srovnání obrazu prvního válečného roku ve výše uvedených textech Rudolfa Medka a v literárním zpracování jeho bratrem **Jaroslavem Medkem** v próze *Třetí batalion : listy z deníku* (1927); v Rudolfových vzpomínkách figuruje bratr Jaroslav v epizodě s letáky,⁷¹ za jednou z postav Jaroslavovy prózy, učitelem Lipským, se skrývá bratr Rudolf.

Úmrtí Rudolfa Medka v roce 1940 mělo ohlas i v rodném městě, jak o tom svědčí báseň *Smutné město*, kterou napsal tehdy mladý adept poezie **Josef Valuš-Strunz** (viz *Wolkerova* čp. 988).

Viz též **Velké náměstí čp. 15, náměstí Svobody čp. 331, třída Československé armády čp. 257**

Rudolf Medek se narodil 8. 1. 1890 v Hradci Králové, zemřel 22. 8. 1940 v Praze. Po středoškolských studiích v Hradci Králové učil na obecných školách. Do tohoto období spadají začátky jeho básnické a prozaické tvorby. Za první světové války se ocitl na východní frontě, přešel do ruského zajetí (1915), účastnil se budování československých legií a jejich bojů, včetně závěrečné sibiřské anabáze. Inicioval zřízení Památníku odboje na Vítkově, věnovaného památce legionářů, a byl jeho ředitelem (1920-1940). Dosáhl hodnosti generála československé armády, pracoval v legionářských organizacích, stal se předsedou Kruhu českých spisovatelů a působil ve vedení Umělecké besedy.

⁷⁰ Medek Rudolf. *Pout do Československa : válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920. Část první. V mundúru Rakousko-Uherska*. Praha: J. Otto, 1929-1934, s. 21.

V citovaném pokojíku ve vilce u Mikešů se začátkem války sešli čtyři „spříseženci“, kteří si vzájemně slíbili, že nikdy nevystřelí na vojáky Dohody a že se při nejbližší příležitosti nechají zajmout: bratři Rudolf a Jaroslav Medkové, učitel Augustin Bartoš a hradecký malíř Jindra Vlček, tehdy šikovatel rakousko-uherské armády, na jehož šavli se přísahal.

⁷¹ Tamtéž, s. 40

Ve svém díle zpracoval zážitky z války, patří k nejvýraznějším osobnostem tzv. legionářské literatury. Legiím věnoval pětidílnou románovou kroniku *Ohnivý drak, Veliké dni, Ostrov v bouři, Mohutný sen, Anabáze* (1921-1927), svoje nejznámější drama *Plukovník Švec* (1928, později zfilmováno) i knihy pro mládež, např. *O našich legiích, dětech a zvířátkách v Sibiři* (1921). Ještě za pobytu v Rusku vyšly Medkovy básnické sbírky *Zborov* (1918, Čeljabinsk) a *Lví srdce* (1919, Irkutsk). Jeho knihy postihly třikrát zákazy, byly vyřazovány z knihoven (za německé okupace, v době komunistického režimu po roce 1948 a začátkem sedmdesátých let).

Ženou Rudolfa Medka byla dcera malíře Antonína Slavíčka Eva (* 1895, † 1953), která mj. napsala vzpomínky na svého otce. Syn Ivan Medek (* 1925, † 2010), hudební teoretik a kritik, působil za svého exilu v Hlasu Ameriky z Vídně a v devadesátých letech jako kancléř prezidenta Václava Havla; jeho bratr Mikuláš Medek (* 1926, † 1974) patří k nejvýznamnějším českým malířům 20. století.

Malé náměstí čp. 5

Pozdně klasicistní stavba se zbytky gotických a renesančních prvků. Po celé 19. století byla v objektu hospoda, od italských vojáků z hradecké posádky dostal dům přezdívku „Činkve“.

1)

Rodný dům dramatika, novelisty, autora cestopisů a notáře **Josefa Štolby**, který se tu narodil 3. 5. 1846 a strávil zde první dva roky života. Roku 1848 se rodina odstěhovala do Prahy. V letech 1879-1890 působil Štolba jako notář v blízkých Nechanicích, odkud čerpal námět pro svou dosud provozovanou hru *Vodní družstvo* (1887), komedii *Maloměstští diplomati* (1888) aj. dramata; zde napsal i několik novel, např. *Pod farní střechou*. Štolbovo nechanické sídlo se stalo roku 1886 místem druhého sjezdu východočeských literátů; účastnil se ho **Alois Jirásek** (viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.**) z Litomyšle, **Pavel Albieri** (viz **Rokitanského čp. 63**) a **Emanuel Miřiovský** (viz **Komenského čp. 266**) z Hradce Králové, Karel Pippich z Chrudimi, Antonín Zeman (Antal Stašek) ze Semil, Ladislav Quis z Přelouče a Karel Adámek z Hlinska.

Josef Štolba vzpomíná na Hradec Králové v kapitole nazvané *Z mého života*, publikované v prvním díle memoárů *Zmých paměti: vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků* (1. díl 1906, 2. díl 1907).

V roce 1935 byl na domě odhalen bronzový medailon s dramatikovou podobiznou a kovovým nápisem: „*JUDr. Josef Štolba spisovatel a dramatik narodil se zde 3. května 1846*“. Autorem medailonu je známý hradecký sochař Josef Škoda.

Josef Štolba se narodil 3. 5. 1846 v Hradci Králové, zemřel 12. 5. 1930 v Praze. Studoval práva a současně působil jako vychovatel ve šlechtických rodinách. Podnikl několik velkých cest po Evropě a Americe, které literárně zpracoval v publikacích *Klepy z cest* (1873), *Americké povídky* (1883) aj. Jako notář začínal v Praze, jedenáct let provozoval notářskou praxi v Nechanicích, poté v Pardubicích (do roku 1911) a opět v Praze. Vedle výše uvedených divadelních her napsal komedie *Zapovězené ovoce* (1872), *O tom velkém boji se ženami* (1877), aktovku *All right* (1888), dramata

Matčino dílo (1872), *Křivé cesty* (1891) ad.; též libreto k Dvořákově opeře *Tvrdé palice*.

2)

V čp. 5 se 12. 6. 1881 narodil básník a dramatik **Gustav Dvořák**. Jeho otec Gustav zde provozoval krejčovskou živnost, matka Anna rozená Svobodová byla dcerou hradeckého sedláře.

Dvořák prožil celý život v Hradci Králové. Na místním gymnáziu absolvoval v letech 1894-1895 primu a sekundu, pracoval pak jako přednosta kanceláře státního zástupce. Bydlel na Velkém náměstí v čp. 23 (do roku 1908), poté dva roky v čp. 60 na dnešním náměstí Jana Pavla II., v letech 1910-1929 na Velkém náměstí čp. 145, potom v Albertově ulici čp. 767 na Pražském Předměstí (1929-1935) a nakonec v Komenského ulici čp. 255.

Od svých sedmnácti let se věnoval ochotnickému divadlu – podobně jako jeho otec a později i manželka. Během svého života vytvořil přes 300 rolí. Byl členem spolku Klicpera; jeho herecké výkony byly tak přesvědčivé, že mu bylo nabídnuto místo v pražském profesionálním divadle. Roku 1907 ze spolku Klicpera odešel a založil spolu s Karlem Paulem Dramatické sdružení Tyl, ve kterém pak od roku 1919 působil jako ředitel a režisér dalších 25 let. Režiroval více než 150 her; zejména ve dvacátých letech to bylo mnoho vynikajících představení, odehraných spolkem jak v budově dnešního Klicperova divadla, tak na zájezdech.

Napsal několik divadelních her, uváděných pod pseudonymem Pavel Rob: *Pomsta, Na pomoc Praze* (epizoda z historie Hradce Králové), *Duchem a mečem* (pásmo z českých dějin), *Episoda velkých* (z hradeckého působení V. K. Klicpery a J. K. Tyla), *Školní příklad* (komedie ze života ochotníků). Dramatizoval také cizí náměty, např. Vernův román *Cesta kolem světa za 80 hodin* a mnohé další. V archivním fondu Dramatického sdružení Tyl se nachází rukopis Dvořákových pamětí.

Hradci Králové je věnována jeho jediná knižně publikovaná básnická sbírka *Starohradecké siluety: 1887-1927* (vyšla tiskem a nákladem Jaroslva Omy v Hradci Králové roku 1927). Dvořák v ní veršuje o významných hradeckých lokalitách a jejich proměnách koncem 19. a začátkem 20. století (*Hradecké brány, Svatojánský plácek, Velký rynek, Malý rynek, Děkanské náměstí, Na Hradě, Ulice a uličky, Na Kozince, Pod „Pekhausem“, Kolem města*) i o tradičních událostech společenského a náboženského života v Hradci Králové (*Jarmark, Boží Tělo, Vzkříšení, Na procházce, na výletě*). Verše mají charakter insitní poezie; v podobném duchu se nese i autorovo vyznání rodnému městu v básni *Úvodem*, včetně satirických pasáží.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, Komenského čp. 255, oddíl 3.)**

Malé náměstí čp. 6

Původně renesanční objekt z poloviny 16. století, přestavěný na začátku 19. století klasicistně.

1)

V domě bydlel za první světové války prozaik, autor knih pro děti a mládež **Václav Deyl**. Strávil tu první tři roky svých studií na hradecké reálce (1915-1918), jeho bytnou byla Anna Kubištová. Ve čtvrtém ročníku (1918/1919) se přestěhoval na Pražské Předměstí k Josefu Součkovi, Habrmanova čp. 137, v páté a šesté třídě (1919-1921) byl na privatě u Marie Potůčkové ve Špitálské ulici čp. 183. Maturoval roku 1922.

Viz též **Komenského čp. 234**

Václav Deyl se narodil 25. 3. 1905 v Třesovicích, zemřel 19. 2. 1982 v Praze. Dětství prožil v různých místech na Královéhradecku, kde jeho otec učil na obecních školách. Po absolvování reálky v Hradci Králové vystudoval vojenskou akademii v Hranicích (1922-1924) a jako voják z povolání pražskou vysokou válečnou školu (1932-1935). Stal se důstojníkem generálního štábu (do roku 1938); za války pracoval v civilních povoláních, po ní sloužil ve vojenské kanceláři prezidenta republiky (1945-1949), v různých posádkách a útvech (Terezín, Banská Bystrica, Trenčín) a nakonec na ministerstvu národní obrany (1955-1960).

Je autorem mnoha pohádek a próz určených dětem a mládeži, např. *Zátiší s velbloudem a jiné novelety* (1932), *Náruč pohádek* (1942), *Příběhy z medové stráně* (1943), *Vlk Rahú* (1944), *Přes moře a hory* (1945), *Pohádky z abecedy* (1946), *O dvou Valibucích a jiné pohádky* (1947), *Podivuhodné tajemství* (1948), *K ostrovům trpaslíků* (1949), *Smrti se nebojím* (1950), *Lovec života* (1954).

Po desetileté přestávce vydal populárně naučné knihy pro stejnou věkovou kategorii *Živá voda* (1963) a *Tajemství plamenů* (1967).

2)

V čp. 6 bydlel také další student reálky a budoucí prozaik **Josef K. Havlovský** (vlastním jménem Josef Kořátko). Byl zde v podnájmu u krejčího Jana Čapka v závěru svých hradeckých studií (1889/1890). Do páté třídy hradecké reálky přešel ze stejného ústavu v Jičíně; tehdy (1887/1888) bydlel u Karla Schnabela na Malém náměstí čp. 111. V dalším ročníku (1888/1889) byl jeho „odpovědným dozorcem“ kominík Alois Francek v bytě na Velkém náměstí čp. 28. Josef Kořátko maturoval 24. 6. 1890, nevyhověl však ve fyzice. V hlavním katalogu školy je zapsáno, že „*k opravné maturitní zkoušce (po prázdninách) se nedostavil a reprobován na rok*“; absolvoval tedy opravdu až v roce 1891, jak uvádí slovníky.

Viz též **Komenského čp. 234**

Josef K. Havlovský (vl. jm. Josef Kořátko) se narodil 29. 10. 1869 v Havlovicích u Turnova (dnes součást obce Kobyly), zemřel 19. 5. 1923 ve Vysokém Veselí u Nového Bydžova. Po otcově předčasné smrti se stal jeho poručníkem příbuzný – Josef Kořátko, rolník v Sezemicích; matka Anna se znovu provdala. Jako absolvent hradecké reálky pracoval na poště v Turnově, poté ve Vysokém Veselí. Napsal historické prózy *Kališníci* (1904), *Písmáci* (1908) a povídku z Podještědí *Uhaslé ohně* (1903).

3)

U krejčího Karla Čapka v čp. 6 bydlel během studia v oktávě hradeckého gymnázia (1867/1868) také dramatik, prozaik a první ředitel Národního divadla v Praze **František Adolf Šubert** (viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 1.**). Zmiňuje se o tom mj. **František Václav Krejčí** (viz **Dlouhá čp. 109**) v knize *Konec století: výběr z pamětí* (Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 86).

4)

Ve druhém patře domu čp. 6 sídlila v roce 1884 redakce Polabských novin (vycházely dvakrát týdně v letech 1882-1884, jejich administrační kancelář se nacházela v knihkupectví Bohuslava Eduarda Tolmana na Velkém náměstí čp. 26). Jako redaktor tu pracoval dramatik **František Josef Janke**; do Hradce Králové přišel roku 1882 a strávil zde posledních šest let života. Předcházel tomu neúspěšný pokus provozovat vlastní tiskárnu v Praze. Po zániku Polabských novin byl v roce 1886 několik měsíců redaktorem Kutnohorských listů. Jeho práci však přerušovala a komplikovala nemoc, zaměstnání musel nakonec opustit. Zemřel roku 1888 v Hradci Králové ve věku čtyřiceti let.

František Josef Janke se narodil 13. 4. 1848 ve Dvoře Králové, zemřel 15. 7. 1888 v Hradci Králové. Až do roku 1880 žil v rodném městě, kde pracoval v podniku svého otce. Věnoval se intenzivně ochotnickému divadlu, byl jednatelem, režisérem i hercem místního spolku Hanka. Pro něj napsal řadu divadelních her, především veseloher a frašek, provozovaných i na jiných ochotnických scénách – např. divadelní kuplet *Komedie života* (1865), veselohry *Nehas co tě nepálí* (1870) nebo *Půl hodiny knížetem* (1871). Oblíbená aktovka *Byl v Paříži* (1866) byla dokonce přeložena do slovenštiny. Janke je též autorem historického dramatu *Jaroslav, vítěz nad Tatary* (1875) a životopisného pásma *Josef Kajetán Tyl aneb Všechny naše kroky musí vésti láska k národu a jeho štěstí* (1881). Prováděl dramaturgické různé literární děl a pro české jeviště upravoval hry jiných autorů, zejména německých.

Malé náměstí čp. 9

Renesanční dům z konce 16. století přestavěný barokně (kolem roku 1700) a později v klasicistním slohu (začátkem 19. století).

1)

V domě sídlila tiskárna, provozovaná v 18. století (1711-1806) rodinou Tibelliových; do Hradce přišli z Prahy, rod zřejmě pocházel z Itálie. Hradeckou tiskárnu založil Václav Jan Tibelli; jeho syn Jan Kliment Tibelli zde tiskl např. knihy proslulého jezuita Antonína Koniáše. Po roce 1775 převzala podnik vdova Alžběta Tibelli, která jej po své smrti (1806) odkázala faktorovi Františku Boučkoví. Od něj roku 1808 koupil tiskárnu pro svého zetě **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 1.**) kutnohorský měšťan František Ptačovský.

Do čp. 9 na Malém náměstí tedy spadají skromné začátky později proslulého nakladatelského domu. Pospíšil zde tiskl většinou kramářské a poutní písně a modlitbičky, než se mu podařilo získat zakázky od krajského úřadu a biskupství, které mu zajistily stálý příjem. Zlepšené finanční poměry dovolily, aby roku 1811 dům čp. 9 opustil a zakoupil dům čp. 85 v Kopečku. Zde však Pospíšilova rodina i tiskárna nebyly dlouho: velký požár roku

1814 nemovitost zničil a Pospíšil se přestěhoval do domu čp. 22 na Máselné podsíni Velkého náměstí, které se stalo trvalým sídlem firmy. Zakoupil také dům čp. 42 v ulici Karla Tomana.

Příběh Pospíšilových hradeckých začátků v domě čp. 9 popisuje jeho vnuk **Ignát Herrmann** (viz **V Kopečku čp. 86**, oddíl 1.) v povídce *Když si náš dědeček babičku bral* z prvního dílu *Blednoucích obrázků* (1905).

Viz též **Velké náměstí čp. 22**, **V Kopečku čp. 85**, **Karla Tomana čp. 42**

2)

V čp. 9 bydlel u dozorce hradeb Simona Geistera ve školním roce 1868/1869 básník a prozaik **Josef Kuchař**. Na místním gymnáziu absolvoval oktávu. Do Hradce Králové přišel z gymnázia v Litomyšli kde vystudoval kvintu až septimu; primu až kvartu navštěvoval na gymnáziu v Rychnově nad Kněžnou.

Ještě jako student napsal a v Hradci Králové vydal svoji první sbírku lyrických veršů *Básně* (1869, tiskem Ladislava Pospíšila); navázal v ní na poetiku Josefa Václava Sládka. Tehdy také spolupracoval s časopisem *Český student*.

Po maturitě si našel práci u okresního soudu v Rychnově.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Josef Kuchař se narodil 14. 11. 1847 v Cháborech (dnes součást Dobrušky; jeho otec tu byl kolářem), zemřel 26. 5. 1926 v Praze. Během středoškolských studií (viz výše) procestoval celou Rakouskou monarchii. Po krátkých zaměstnáních u soudu v Rychnově, na pražském magistrátu a v bance Slavie (1870-1874) se stal redaktorem časopisů *Politik*, *Čech* a poté korektorem v tiskárně (1874-1880). Nakonec se vrátil ke stálému zaměstnání u banky Slavie.

Kromě prvotiny z roku 1869 (viz výše) uveřejnil básnické sbírky *Za soumraku* (1872), *Ze zašlých a nových dob* (1885), *Cestou životem* (1891), *Hlubiny a obzory: znělky a jiné básně* (1914), *Pohádka dávno uprchlého jara: báseň lyricko-epická a jiné verše* (1923) a *Do věčnosti: cyklus básní za zemřelým synem Břetislavem* (1924). Opakovaného vydání se dočkala jeho epická báseň *Chýžka* (1881 ad.) – tragický příběh staré žebračky. Některé Kuchařovy básně byly zhudebněny.

Je autorem dvou kratších próz: *Pašerova Anežka: povídka z hor* (1896) a *Národní píseň* (1894). Bývá přiřazován ke skupině literátů označované jako ruchovci.

Malé náměstí čp. 10-11

Objekt, kde se dnes nachází restaurace Černý kůň, je dvojdům, který vznikl spojením renesanční budovy čp. 10 s barokně přestavěným domem čp. 11. Ten v letech 1623-1633 patřil císařskému komisaři hradeckého kraje Friedrichovi z Oppersdorfu, který jej odkázal jezuitskému řádu.

K tomuto domu se vztahuje děj povídky **Ignáta Hermanna** (viz **V Kopečku čp. 86**, oddíl 1.) *Starý a nový kabát* z prvního dílu *Blednoucích obrázků* (1905); bydlel zde krejčí Rödl, přítel Herrmannova otce.

Sám spisovatel při svých četných návratech do Hradce Králové vždy hotel Černý kůň navštěvoval a dával mu přednost před novějšími zařízeními: „... *chci být v tom starém Hradci, ku kterému víže se tolik mých vzpomínek z mladých let*“.

Bývalá zájezdní hospoda v čp. 10-11 je také místem, kam někdy v polovině 19. století přijíždí z Polánek na svém furberku taženém kobyolkou dvacetiletý „dědeček“ z humorné rodinné historie *Náš dědeček* (2 díly, 1925, 1926), kterou napsal prozaik, básník a novinář **Josef Jahoda** (viz *třída Československé armády čp. 287*); jedná se o kapitolu *Cestou do Hradce* a text bezprostředně následující.

Hostinec Černý kůň je zmíněn i v memoárech prozaika **Jaroslava Medka** (bratra spisovatele Rudolfa Medka; viz *Velké náměstí čp. 15*) *Co nám tatínek vypravoval* (1930) a na několika místech románu **Františka Ericha Šamana** (viz *Rokycanova čp. 316*) *Bílá věž* (1942).

Malé náměstí čp. 112

Renesanční dům z druhé poloviny 16. století, přestavěný barokně. Jeho průčelí bylo v 19. století upraveno do nynější podoby. V té době patřila nemovitost rodině Poncově, která zde provozovala zájezdní hostinec. Podle domovního znaku byl dům nazýván „U Zlatého hroznu“.

1)

Dlouholeté bydliště dramatika, básníka a prozaika **Václava Klimenta Klicpery**, profesora gymnázia, který patřil k významné skupině hradeckých obrozenců.

Klicpera se přistěhoval do Hradce Králové z Prahy 28. 6. 1819; do prázdnin, které v té době začínaly v září, bydlel podle svědectví svého syna „v Koutě“ (někteří publicisté považují za toto místo čp. 58 na dnešním náměstí Jana Pavla II., jiní dům čp. 120 na Malém náměstí; v tomto případě ovšem může jít o záměnu s Klicperovým několikaměsíčním pobytem v dotyčném domě v roce 1838).

Po Klicperově sňatku s herečkou Annou Švamberkovou v říjnu 1819 se novomanželé usadili v čp. 112. Postupně se jim zde narodilo pět dětí; žili tu až do Aniny předčasné smrti 25. 3. 1837.

Rok poté se Klicpera oženil podruhé s Janou Trnkovou, dcerou pekaře z Malého náměstí čp. 120. Manželé Klicperovi bydleli po sňatku roku 1838 několik měsíců v tchánově domě a pak se přestěhovali do nárožního objektu čp. 129 mezi Malým a Velkým náměstím.

Viz *Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.*

2)

V letech 1826-1828, za svých studií na hradeckém gymnáziu, pobýval na Malém náměstí v čp. 112 dramatik, prozaik, novinář a herec **Josef Kajetán Tyl**. Z Prahy do Hradce Králové jej přivedl věhlas profesora Václava Klimenta Klicpery, který se stal nadanému začínajícímu literátovi otcovským přítelem.

K přechodu do Hradce Králové přiměl Tyla v Praze básník, prozaik a překladatel **Josef Jaroslav Langer** (viz *Velké náměstí čp. 32, oddíl 10.*), absolvent královéhradeckého gymnázia z let 1820-1826. Langer byl sám podstatně ovlivněn svými hradeckými profesory a významnými obrozenci – **Josefem Chmelou** (viz *Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.*) a **Václavem**

Klimentem Klicperou (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.) i vlasteneckým ruchem, souvisejícím s nakladatelstvím **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.).

Tyl v Hradci absolvoval druhé pololetí tzv. první humanitní třídy (tj. páté třídy gymnázia) a druhou humanitní třídu (= šestou třídu), kterou v té době gymnaziální studium končilo. Měl vynikající studijní výsledky, na vysvědčení vesměs nejlepší hodnocení *eminens*. Už jako gymnazista psal krátké básně – *znělky* (tehdy módní básnický útvar), které se zpočátku neodvážil Klicperovi ukázat. Svěřil se s nimi profesoru Chmelovi a ten vzápětí na nadaného literáta svého kolegu upozornil.

Když profesor Klicpera zjistil, že se Tyl nachází v hmotné nouzi (v Praze se sotva uživil kondicemi), pozval oblíbeného studenta do své domácnosti, aby se o ni staral, zatímco paní Klicperová odjela na prázdniny i s dětmi k příbuzným do Prahy. Tyl vařil, odpoledne psal, večer si s Klicperou předčítali svoje práce a rozmlouvali o literatuře a divadle. U Klicperů zůstal i po prázdninách; domácí pán mu svěřil opisování svých her a dozor nad studenty, kteří se v Klicperově bytě stravovali a bydleli.

Básnická tvorba studenta Tyla byla podle některých svědectví rozsáhlá. Několik svých *znělek* publikoval v časopisech *Krok*, *Poutník slovanský* a *Jindy a nyní*; většinu se však uveřejnit neodvážil a předpokládá se, že je zničil. Psal také prózu; už ve třetí třídě gymnázia začal pracovat na historické povídce, kterou v Hradci Králové dokončil a kterou roku 1830 vydal pod pseudonymem *Mírúmil Kutnohorský* u nakladatele *Turečka* v Litomyšli s názvem *Statný Beneda aneb Založení probošství Vyšehradského*. V povídce je patrný Klicperův vliv. Podle vlastních slov vydal u *Turečka* v té době více povídek „v cizí kukle zahalených“; někteří badatelé se domnívají, že dříve než povídku *Beneda...* (označovanou běžně za *Tylovu* prozaickou prvotinu), napsal prózu *Mladý harfeník a starý flétnista*, vytištěnou však až roku 1932. Za *Benedu...* dostal autor svůj první honorář – obnošený zelený kabát.

Po mnoha letech napsal V. K. Klicpera životopisci *Václavu Filípkovi* o Tylově hradeckém pobytu: „*Tyl družebnosti s hodnými spolužáky, opakování s menšími žáky a mnohým pracím prvotního básnění čas obětoval: proto předce ale povinností školním, hlava jsa výtečná, vždycky s takovým výsledkem zadost učinil, že po oba roky mým tehdež tak zvaným premiantem byl. Roku 1828 skoro každý týden s novou básní českou se mi vytasil, mezi nimiž mnohá zdařilá byla; obzvláště líbila se mi jeho Studentská, která mnoho rázu do sebe měla. Ze všech těchto prací jsem později ničeho ani nečetl ani neviděl. Kam to přišlo?*“⁷²

Zmiňujeme-li Tylovy vztahy s Hradcem Králové, nelze opomenout jeho redakční práci na produkci *Pospíšilova* nakladatelství, a to jak hradecké, tak pražské expozitury. Tyl redigoval poslední ročníky *pospíšilovských* literárních almanachů (tzv. *Novoročenek*), od roku 1833 časopis *Jindy a nyní*, přejmenovaný v roce 1834 na *Květy české*, později *Květy*. S přerušením koncem třicátých let byl Tyl jejich redaktorem až do roku 1845; byl to ve své době nejčtenější český časopis s více než devíti stovkami předplatitelů.

Roku 1847 Tyl veřejně vyznal v *Květech*, že osmnáct měsíců v Hradci Králové bylo nejkrásnějším obdobím jeho života. Do Hradce se ještě třikrát vrátil s *Zöllnerovou* německou divadelní společností. Roku 1853, kdy si *Zöllnerovu* koncesi pronajal hradečan *Josef Štandera*, hrála společnost od 29. 6. do 20. 8. v divadle *U Zlatého orla* na *Malém náměstí* české i německé hry. Tyl měl tehdy smlouvu jako režisér za 40 zlatých měsíčně; současně hrál, s ním i jeho manželka, *švagrová Rajska* a v dětských rolích syn *Otokar*.

Tatáž společnost v Hradci Králové krátce pobyla i roku 1854: Tyl spolu s ní přijel z *Litomyšle*, v Hradci účinkovali od 9. do 27. 3. a odjeli na další štaci do *Jičína*.

V té době se marně pokoušel o získání pronájmu tehdy jediné úřady povolené české divadelní společnosti *Prokopovy*. Zároveň se chtěl vymanit z tohoto způsobu obživy a vrátit

⁷² *Václav Filípek* je autorem Tylova životopisu *Jos. Kaj. Tyl, jeho snažení a působení*. Praha: Kober & Markgraf, 1859. 120 s.

se k psaní: za tím účelem korespondoval s hradeckým J. H. Pospíšilem, nicméně v době Bachova absolutismu nebyl nějaký větší literární projekt reálný.

Do Hradce se Tyl dostal ještě jednou, rok před smrtí. Přijel opět s Zöllnerovou společností, hráli tu od 10. 6. do 12. 8. 1855 a odjeli pak do Chrudimi. Tylova rodina po ty dva měsíce bydlela v prvním patře čp. 99 v Dlouhé ulici, který dnes patří Klicperovu divadlu.

Spolek hradeckých divadelních ochotníků, založený roku 1907, přijal na počest J. K. Tyla název Dramatické sdružení Tyl. Jméno svého slavného absolventa nese od roku 1951 hradecké Gymnázium J. K. Tyla, od roku 1946 též přilehlé Tylovo nábřeží.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, Malé náměstí čp. 126**

Josef Kajetán Tyl se narodil 4. 2. 1808 v Kutné Hoře, zemřel 11. 7. 1856 v Plzni. Studoval na akademickém gymnáziu v Praze, roku 1826 přešel na gymnázium v Hradci Králové. Po maturitě roku 1828 se vrátil do Prahy, studia tzv. filozofie však nedokončil a připojil se k Hilmerově kočující divadelní společnosti jako herec. Od roku 1831 pracoval ve vojenské kanceláři. Podílel se na českých představeních ve Stavovském divadle; v letech 1834-1837 vedl tzv. Kajetánské divadlo na Malé Straně, redigoval časopis *Květy* (1834-1845) a revui *Vlastimil* (1840-1842). Roku 1846 se stal dramaturgem Stavovského divadla, téhož roku začal vydávat noviny *Pražský posel*. Aktivně se účastnil veřejného života, zejména v revolučním roce 1848; byl zvolen poslancem říšského sněmu. Za následujícího Bachova režimu přišel o místo dramaturga, nesměl vydávat časopisy a nedostal ani vlastní divadelní koncesi. Zemřel jako kočující herec v důsledku hmotného i zdravotního strádání.⁷³

K nejznámějším z mnoha Tylových divadelních her patří např. báchorka *Strakonický dudák*, historické drama *Jan Hus*, hra ze života *Paličova dcera* nebo veselohra se zpěvy *Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka* s hudbou od Františka Škroupa: píseň ze čtvrtého dějství *Kde domov můj* se stala českou národní hymnou. Tyl je též autorem románu *Poslední Čech* (1844) a povídek, např. *Rozina Ruthardova* (1839).

3)

Druhé bydliště klasického filologa, básníka a ředitele hradeckého gymnázia v letech 1867-1888 **Jana Květoslava Klumpara** (viz **Velké náměstí čp. 20**). Do čp. 112 na Malém náměstí se přestěhoval z Velkého náměstí čp. 20. Po odchodu do penze roku 1888 bydliště změnil podruhé; dožil v čp. 310 na Eliščině nábřeží.

⁷³ Tylův pohřeb organizovali plzeňští vlastenci v čele s Josefem **Františkem Smetanou** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 8.**), který byl stejně jako Tyl absolventem královéhradeckého gymnázia a žákem milovaného profesora **Václava Klimenta Klicpery** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**). Smetana k této příležitosti složil báseň – parafrázi na Tylův text české hymny:

Kde domov tvůj, kde domov tvůj?/ Cesta tvoje dokonána,/ žití truchlohra dohrána,/ milovaný pěvče náš;/ na vavřínu odpočíváš/ v klidném lůně věrné máti:/ zem posvátná domov tvůj. // Kde domov tvůj, kde domov tvůj?/ V nadehvězdne tamto vlasti,/ tam jsi zbaven světských strastí;/ milostiv budiž ti Pán,/ před něhož jsi povolán,/ a vykaž ti v ráji věčném/ s vyvolenci domov tvůj.

Malé náměstí čp. 115

Původně gotický dům (z tohoto období se zachovaly sklepy) byl po roce 1570 nahrazen renesanční budovou; klasicistní přestavba z 19. století. Roku 1839 se stal jeho majitelem rytmistr Jiří Isakovics ze známého hradeckého erbovního rodu. Od poloviny šedesátých let téhož století patřil rodině Waldekových, dostal proto název Waldekovský.

V padesátých letech 19. století zde bydlela rodina lékaře Adolfa Golla. Odtud chodil do primy a sekundy zdejšího gymnázia jeho syn **Jaroslav Goll**, známý český historik, zakladatel tzv. Gollovy školy, která se řídila principy pozitivistické vědy. Byl však také básníkem – můžeme jej tedy zařadit mezi hradecké literáty.

Na hradeckém gymnáziu absolvoval celkem čtyři ročníky: primu a sekundu v letech 1856-1858, kvintu a sextu v letech 1860-1862. Tercii a kvartu strávil na gymnáziu v Mladé Boleslavi, kam se rodina přestěhovala, protože otec zde získal místo krajského fysikuse (lékaře). Po ukončení nižšího gymnázia v Boleslavi se Jaroslav vrátil na gymnázium do Hradce; dva roky bydlel v čp. 164 vedle radnice na Velkém náměstí pod patronací rytmistra Georga von Isakovicse.

Středoškolská studia uzavřel septimou a oktávou na akademickém gymnáziu v Praze, kde roku 1864 maturoval. Záhy začal překládat poezii francouzských, italských a polských básníků i psát vlastní básně.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Jaroslav Goll se narodil 11. 7. 1846 v Chlumci nad Cidlinou, zemřel 8. 7. 1929 v Praze. Historii vystudoval na pražské univerzitě (1864-1870); učil na gymnáziu v Mladé Boleslavi a na obchodní akademii v Praze, mezitím odjel na studijní pobyt do Německa (1871-1872). Od roku 1880 působil jako profesor na Univerzitě Karlově v Praze (penzionován 1910). Byl spoluzakladatelem Českého časopisu historického (1895), rektorem univerzity (od roku 1907), členem panské sněmovny (od 1909). Dokázal, že rukopisy Královédvorský a Zelenohorský jsou falza. V historické práci zdůrazňoval analytický přístup, kritiku pramenů a souvislost české historie s obecnými dějinami. Jeho vnučkou byla herečka Nataša Gollová.

Uspořádal *Antologii české lyriky* (1872) a roku 1874 vydal svoji jedinou sbírku *Básně*. Verše psal i později; posmrtně, v roce 1930, shromáždil Gollovu poezii jak z rukopisné pozůstalosti, tak z výše uvedené sbírky, Otokar Fischer v knize *Básně Jaroslava Golla*. Najdeme v ní báseň s ozvěnou Gollova dětství – *Lípy: v Kratonohách u Chlumce n. C.* Spolu s Jaroslavem Vrchlickým překládal poezii Charlese Baudelaira (*Výbor z Květů zla*, 1895).

Malé náměstí čp. 117

Renesanční dům z druhé poloviny 16. století se zachovanými sklepy z původní gotické stavby. V roce 1824 proběhla klasicistní úprava. Dnes propojen s čp. 116 a čp. 118 v jeden provozní celek – hotel U Královny Elišky.

1)

V letech 1901-1905 zde bydlel spisovatel, novinář a filozof **Karel Čapek** za svých studií v primě až kvartě královéhradeckého gymnázia. Bydlel tu se svojí babičkou z matčiny strany Helenou Novotnou, hronovskou „mlynářkou“, v prvním patře zadního traktu domu s výhledem k rodnému Podkrkonoší. Opakovaně zde pobývala i Karlova starší sestra Helena (později provdaná Koželuhová), která se v Hradci učila tancovat u tanečního mistra Čtvrtečky vyšívat u slečen Lábových a dokonce i vařit v hotelu. Karla Čapka v Hradci často navštěvoval také bratr Josef, od roku 1904 student pražské Uměleckoprůmyslové školy. Měl značný vliv na Karlovy spolužáky; učil je písničkářům, kterými tehdy žila studentská Praha.

O vztahu Heleny Novotné a jejích vnoučat napsala neteř Karla Čapka Helena Koželuhová: *Nebyla jen milující, laskavá a štedrá, ale i veselá a hravá ... Tato babička byla jediným trvale teplým bodem jejich mládí, jejich pravým domovem. Jen u ní se ničeho nebáli a cítili se bezpečni. Jen ona rozuměla jim a oni jí. (...) V Úpici nebylo gymnázium a rodiče se báli poslat slabého mazánka někam do podnájmů nebo do církevní školy. Naštěstí mezitím ovdověla babička Helena a tak se i s vnučkou odstěhovala do Hradce Králové... Karel ...žil v plné pohodě se svou bábou Helenou, která ho dobře krmila, starostlivě opatrovala a živila nadto prostonárodní i svou vlastní úsměvnou moudrostí.*⁷⁴

A Karlova sestra Helena Čapková uvádí: *Karel v Hradci měl z babičky nejvíc; to dítě bylo pro ni tím nejlepším, co kdy měla. Studoval skvěle a byla naň nesmírně pyšná; neviděla trochu v jeho úspěchu i svou vlastní zásluhu? (...) Od ní se naučil nacházet v denní řeči prostinká, ale nebojácně šťavnatá slova, posmát se sentimentalitě vlastní i cizí, hrát si se slovíčky a s jejich přesmyčkami jako žonglér se strakatým míčkem, a s dobromyslným sarkasmem potýkat se s problémy a pochybnostmi, které ho občas sužovaly... Jeho výchova byla měkká a hověl si v přemíře lásky ...šťastný hoch a krásná léta.“* Je ovšem pravda, že s postupným dospíváním se Karlovi Čapkovu babiččina starostlivost stávala obtížnou a svazující – a také sama babička si stěžuje: *„Já nevím, co to je, ale Kadlíček se mi teď toulá ... a dyž mu něco řeknu, má hned hubu: „Tomu vy nerozumíte, babi!“*⁷⁵

S Hradcem Králové jsou spjaty Čapkovy básnické juvenilie i milostný vztah k dceři regenschoriho a majitele hudební školy Aničce Nepěšené (bydlela v Dlouhé ulici čp. 200). Dopisy, které jí adresoval převážně během první poloviny roku 1905, byly péčí editora Čapkova díla dr. Miroslava Halíka a jeho syna Tomáše Halíka vydány v roce 1978 v Lyže Pragensis pod názvem *Listy Anielce*. Publikaci doplňují básně, které tehdy Karel Čapek psal a z nichž některé k dopisům přiložil.

Anička Nepěšená byla stejně stará jako Čapek; navštěvovala tehdy měšťanskou školu. Mnozí hradečtí studenti ji zbožňovali a říkali jí Anielka podle hrdinky Sienkiewiczova románu *Bez dogmatu*. City zamilovaného Karla neopětovala, na jeho dlouhé a mnohdy zoufalé dopisy, plné autorova sebezpytování a proseb o vzájemnou korespondenci, reagovala snad dvakrát, třikrát. Stejně málo početná byla i vzájemná letmá setkání. Po svém odchodu z Hradce se Čapek ještě párkrát písemně ozval z Brna. Anielka si za několik let poté vzala jednoho z Čapkových spolužáků. Podle pamětí sestry Heleny i svědectví z níže uvedeného dopisu měl ani ne čtrnáctiletý student v Hradci Králové před Anielkou ještě jednu lásku, Marii Svatoňovou; v lednu 1905 se s ní však rozešel, protože flirtovala s jeho bratrem Josefem.

Karel Čapek patřil k první generaci studentského spolku Mansarda, založeného roku 1904. Tvořilo jej několik studentů z různých hradeckých středních škol, kteří se zpočátku scházeli v bytě kolegy Vojtěcha Králíčka v tehdejší Jiříkově třídě (viz *třída Československé armády čp. 257*). Besedovali o literatuře a umění, pořádali přednášky, půjčovali si knihy,

⁷⁴ Helena Koželuhová. *Karel a Josef : Čapkové očima rodiny*. Frankfurt am Main: Dialog; Köln: Index, 1984, s. 12, 25 a 27.

⁷⁵ Helena Čapková. *Moji milí bratři*. Praha: Československý spisovatel, 1986. 3., rozš. vyd., s. 180 a 193.

dokonce založili samostatnou mansardní knihovnu. A samozřejmě se bavili, pořádali divadelní představení, kabarety, taneční zábavy, výlety. K mansardistům patřili začínající budoucí literáti – vedle Čapka např. **Emil Vachek** (viz **V Kopečku** čp. 86, oddíl 2.), **Rudolf Medek** (viz **Malé náměstí** čp. 4), **František Kryštof** (viz **Pospíšilova** čp. 342). Sám Čapek tehdy „zápolil ve veršování“ s Vojtou Králíčkem; o Mansardě referoval v *dopise z 19. ledna 1905* sestře Heleně a švagrovi JUDr. Koželuhovi do Brna.

Na svého hradeckého přítele vzpomíná po letech mansardista Emil Vachek: *Karel Čapek byl nejlepší druh mého mládí a snad jsem od té doby nenašel přítele vroucnějšího. Vzpomínám si, jak mne jednou starostlivě ošetřoval, když jsem onemocněl záhadnou horečkou (jeho tatínek byl lékař), jak jsme spolu donekonečna chodili po pokosených lukách na levém břehu Orlice, jak jsme jednou ulehli do jedné kupy a naslouchali ozvukům hudby v důstojnickém parku, jak z toho Čapek dostal sennou rýmu. Těch vzpomínek je na sta. Přijel za ním bratr Josef, který měl už tehdy na něho nesmírný vliv, umprumák, učil nás písničkám, které tehdy zpívala studentská Praha, korigoval akvarely, které tehdy maloval Karel, zanášel se myšlenkou konkurovat na malované kostelní okno a chtěl mne na něm vymalovat nahého jako vychrtlého starce. Povzbuzoval jsem Karla, když byl nešťastně zamilován, vymáčkl jsem z něho pro naši revui jeho první báseň – už tehdy psal svým drobným charakteristickým a krásným písmem – měl jsem na něho vůbec silný vliv, ale ten selhal, když jsem se ho snažil přemluvit, aby s námi chodil kopat. Je pochopitelné, že ve čtrnácti nebo patnáctiletém hochovi nebylo možno rozpoznat budoucího Karla Čapka, dokonce ani ta vtípnost, typická pro Čapka pozdějšího, se neprojevovala. Naopak byl tuze vážný, miloval latinu a řečtinu, v literatuře měl více sebeobrany před vlivy než já, protože doma čítali Dickense a jinou solidní literaturu. Ale byl právě tak něžný, jak promlouvá ke mně ze svých prací. V té době to byl přítel k pohledání.*⁷⁶

Své první verše psal Karel Čapek v Hradci Králové v letech 1904-1905. Publikoval je pod pseudonymem Aristos v hradeckých studentských časopisech *Obzory* (báseň *Stará metafora*) a v *Revue nejmladších* (báseň *Jeunesse Dorée*; podle vzpomínek Emila Vachka se jmenovala *Červená Lucerna*). Zasiílal je též do brněnských redakcí; byly zřejmě zásluhou jeho švagra JUDr. Fratiška Koželuha otištěny pod pseudonymem Milo v časopise *Neděle* (*Prosté motivy, Pohádka, Vánoční*) a v příloze listu *Moravská orlice* *Nedělní čtení* (*Na šikmé ploše, Alegorie indická, Rezignace*). Několik dalších Čapkových básnických pokusů zůstalo v rukopisech. Jeho juvenilie jsou plné melancholie, hořkosti, smutku a zklamání z neopětované lásky. Dlužno podotknout, že autorův věk (v básních si přidával rok navíc) i „titánství“ v básni *Stará metafora* (v jiné verzi *Rezignace*) se později staly předmětem posměšků sourozenců Heleny a Josefa; nakonec vyvolaly i Karlův úsměv. Ale v letech 1904-1905 se vážný a subtilní Čapek trápil doopravdy. Ve verších neobyčejně sečtělého čtrnáctiletého a patnáctiletého mladíka ovšem můžeme rozeznat i literární sebestylizaci a vliv soudobé dekadence.

Talentovaný a úspěšný student, který v Hradci prožíval bouřlivé myšlenkové i citové zrání, musel královéhradecké gymnázium na konci kvarty opustit. O důvodech jeho předčasného odchodu existuje několik různých domněnek: účast v tajném studentském spolku a nařčení z anarchismu; nekonvenční, ne-li revoluční písemná práce z češtiny; posměšná báseň na císaře; odchod na přání rodičů, kterým vadil názorový vliv hradeckých spolužáků a kamarádů na syna.

Sestra Helena Čapková cituje v publikaci *Moji milí bratři* z matčina dopisu: *Karel je plný politiky, nabitý anarchismem a socialismem a chrlí to ze sebe divoce a vášnivě. Chodí se Židy a drží se židovské politiky, nadává Rusům a lituje Židy. Hádali se s otcem celé tři dny, co byl doma, a jen škaredil na tatího; a otec se bojí, aby v jejich politickém kroužku nějaký*

⁷⁶ Vachek Emil. *Vzpomínky na starý Hradec. Jinošství*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1960, s. 73-74.

zrádce se nenašel, a pak by to prasklo. Proto půjde Karel od prázdnin z Hradce, přes všechny jeho protesty a proti jeho vůli. Otec vás [tj. novomanžele Koželuhovy v Brně] snažně prosí, abyste se ho ujmulí... O pár stránek dál tatáž autorka píše: Jenže tehdy právě jeho kariéra v Hradci byla r. 1905 dokonána. Sám pan ředitel c. k. gymnázia si ho zavolal do ředitelny; vždyť bídný zrádce se našel a prasklo všechno na mladistvého „anarchistu“. Bylo mu řečeno: „Náš ústav vás ztrácí nerad, Čapku, byl jste výtečným žákem, ale teď tyhle ty spolky a věci – nemohu než vám radit: vystupte sám a jděte jinam. Jinak vám hrozí consilium abeundi!“ Zrudlý Karel za jasný pokyn poděkoval, ale odcházel hrdě se vztyčenou chocholkou vlasů na temeni. (...) A do kvinty už měl chodit v Brně.⁷⁷

Čapek pak absolvoval další dva ročníky na brněnském gymnáziu, septimu a oktávu na akademickém gymnáziu v Praze, kde roku 1909 maturoval.

Hradecké reálie, zejména lokalita Na Mlejнку při Orlici, hrají hlavní roli v kapitole **Bitva u Hradce Králové** z románu *Továrna na absolutno* (1922), ve které Karel Čapek paroduje revoluční převraty. O svém odchodu z Hradce Králové píše v předmluvě ke knize *Krakonošova zahrada* (1918). Čapkova hra *R.U.R.* měla roku 1921 světovou premiéru v Hradci Králové za účasti autora, v provedení Jednoty divadelních ochotníků Klicpera.

Čapkův pobyt v čp. 177 připomíná žulová pamětní deska, odhalená 3. března 2000 u vchodu do objektu.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, třída ČSA čp. 257; Na Mlejнку**

Karel Čapek se narodil 9. 1. 1890 v Malých Svatoňovicích, zemřel 25. 12. 1938 v Praze. Vystudoval filozofii, dějiny výtvarného umění a estetiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (doktorát 1915). Stal se vychovatelem v rodině Lažanských v Chyších u Žlutic, od roku 1817 pracoval jako redaktor Národních listů, v letech 1921-1938 Lidových novin. Působil i jako dramaturg Vinohradského divadla (1921-1923). Patřil k okruhu intelektuálů, kteří se scházeli s prezidentem T. G. Masarykem v Čapkově domě na Vinohradech (pátečníci). Roku 1935 si vzal herečku a spisovatelku Olgu Scheinpflugovou a jeho druhým domovem se stala Strž u Dobříše. Byl předsedou českého Penklubu. Opakovaně navrhován na Nobelovu cenu za literaturu.

Světovou proslulost získal Čapek především svými dramaty *R.U.R.* (1920), *Loupežník* (1920), *Věc Makropulos* (1922), *Bílá nemoc* (1937), *Matka* (1938) ad. Oblíbené jsou jeho drobné prózy, např. *Povídky z jedné kapsy* a *Povídky z druhé kapsy* (1929), *Apokryfy* (1932), romány *Krakatit* (1924), *Válka s mloky* (1936), cestopisné prózy a fejetony k různým tématům *Anglické listy* (1924), *Zahradníkův rok* (1929), *Obrázky z Holandska* (1932), *Jak se co dělá* (1938) aj. Je autorem populárních *Hovorů s T. G. Masarykem* (1936) i knížek pro děti *Dášeňka čili Život štěněte* (1932) a *Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívažek* (1932). Bratr Josef byl ostatně spoluautorem několika dalších děl Karla Čapka: her *Ze života hmyzu* (1921), *Adam stvořitel* (1927) nebo povídkových souborů *Zářivé hlubiny* (1916) a *Krakonošova zahrada* (1918). Karel Čapek napsal také úvahy a eseje *Marsyas čili Na okraj literatury* (1938), *O věcech obecných čili Zoon politikon* (1932).

⁷⁷ Helena Čapková. *Mojí milí bratři*. Praha: Československý spisovatel, 1986. 3., rozš. vyd., s. 208 a 210.

2)

V čp. 117 bydlel v podnájmu u vdovy Marie Komošinské (v pramenech uvedena též jako Bogušinská) autor knih pro děti a mládež, pedagog **Stanislav Řehák-Kamenický**. V Hradci Králové vystudoval v letech 1871-1876 učitelský ústav (první ročník opakoval). Ústav tehdy sídlil nedaleko Řehákova bydlíště, v Cejповě paláci čp. 127; ještě za Řehákových studií, v roce 1874, se škola přestěhovala do čp. 230 v Zieglerově ulici.

Pedagogickou kariéru od prozatímního přes definitivního až po řídicího učitele absolvoval Stanislav Řehák-Kamenický na obecné škole ve svém rodném Náchodě.

Viz též **Malé náměstí čp. 127**

Stanislav Řehák-Kamenický (přídomek podle náchodské ulice) se narodil 23. 10. 1854 v Náchodě, zemřel 7. 3. 1921 tamtéž. Vystudoval nižší reálku v Náchodě a učitelský ústav v Hradci Králové. Celý život působil jako učitel ve svém rodišti.

Napsal řadu knih pro děti se silně didaktickým podtextem, např. *Povídky: obrázky z věku mladistvého pro naši milou mládež* (1880), *Pampelišky: povídky, pověsti a pohádky* (2 řady; 1889, 1895), *Rajská jablčička: pohádky a pověsti o zvířatech a rostlinách* (1891), *Štěpán Malík: povídka pro dospělejší mládež* (1891), *Kořínky: povídka pro malé děti* (1901) ad.

Redigoval edici *Obrázková knihovna pro mládež*. V letech 1883-1890 v ní vyšlo deset sešitů nazvaných *Z přírody: obrázky pro naši milou mládež* a další tituly; vydával je Bohdan Böhm v Novém Městě nad Metují. Autorsky se podílel také na životopisech významných osobností, které vyšly mezi lety 1883-1888 pod názvem *Naše vzory: sbírka životopisův proslavených mužův i žen českých pro naši milou mládež*.

Malé náměstí čp. 119

Původně gotický dům přestavěný v renesančním slohu v 16. století. Klasicistní podobu dostal v první polovině 19. století. Od roku 1857 patřil hradeckému staviteli Františkovi Dobrkovskému.

Bydlela zde rodina profesora Jana Červenky, který v letech 1868-1889 učil na hradeckém gymnáziu latinu a řečtinu. Červenkovi se přistěhovali z Benešova, kde hlava rodiny zahájila roku 1861 svou pedagogickou kariéru na místním gymnáziu.

Do Hradce přišel v dubnu 1868 s rodiči a sourozenci i tehdy sedmiletý **Jan Červenka**, budoucí básník, prozaik a dramatik. Chodil zde do obecné školy a v letech 1871-1879 absolvoval místní gymnázium. Koncem studia už překládal z francouzské a španělské poezie; jeho první překladatelské pokusy vyšly v Květech a v Lumíru roku 1879. Po maturitě téhož roku z Hradce Králové odešel studovat práva do Prahy.

Básnickým připomenutím dětských let a rybaření s otcem v okolí Hradce jsou verše nazvané *Vzpomínka* ze sbírky *Babí léto* (1901).

Na gymnáziu patřili k Červenkovým kamarádům synové ředitele **Jana Květoslava Klumpara** (viz **Velké náměstí čp. 20**), Otakar a Ladislav. Ladislav Klumpar na svého staršího spolužáka po letech vzpomínal: *Byl kamarádem mého bratra i mým, mladík neobyčejně vtipný a plný humoru. Přílehlavá satira, parodie, literární groteska, improvisace a lehký humoristický popěvek učinily z něho brzy nepostradatelného spolupořadatele studentských zábav a později přispivatele „Švandy dudáka“. Erotické náladové verše, mezi nimi např. „Písně Závišovy“, žijou dosud a zjednaly mu jméno mezi českými lyrickými básníky. Začal*

brzy přispívat do časopisů, překládal ze španělštiny a pokusil se s čestným úspěchem na poli dramatickém. Jeho drama „Hodiny“ bylo provozováno za Šubertova ředitelství na Národním divadle. Hansi Červenku – jak jsme mu říkali – nezkažil žádnou švandu. Jako akademičtí občané a členové nově založeného spolku „Dobroslava“ bavili jsme sebe i besední členstvo různým způsobem. ...přemluvili jsme Strejčka, aby přednášel o cestách po Švédsku a Norsku a předložili jsme mu hotovou přednášku, jak jsme ji při společných poradách sesmolili. Největší zásluhu měl o ni Červenka. (...) Se slzami v očích vypravoval, jak v nejsevernějším cípu Norska, v zemi věčného sněhu a ledu, našel hřbitůvek a na jednom rovu český nápis: „Zemřel Frelich na zmrzlinu, na severu na zmrzlinu, na zmrzlinu na severu... Kéž tak bídně nezahynu!“ I vyptal se v městě na nebožtíka. Byl to cukrář, jenž se před mnoha lety přistěhoval do nejzazšího severního města jen proto, že tam obyvatelstvo nenosí klobouky...⁷⁸

O setkání s Janem Červenkou někdy mezi roky 1879 a 1883 píše také tehdejší student učitelského ústavu, pozdější spisovatel **František Flos** (viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 1.**): *Na Kozince stával pivovar a na cestě z pivovaru na „Děkanský plácek“ potkal jsem po prvé v životě skutečného a živého básníka. Byl to mladý krasavec s růžovým obličejem a se skřipcem, černou kostí vroubeným. Šel s hezkou slečinkou, která nesla výtisk první jeho knihy tercín „Amoros“. „Viděl jsem básníka!“ volal jsem, vpadaje do pokoje Adolfova, „viděl jsem Červenku“. Myslím, že málo tak radostných okamžiků zažil jsem později, snad ještě tenkrát, když jsem seděl v „Louvru“ s mistrem Vrchlickým...⁷⁹*

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Jan Červenka se narodil 3. 4. 1861 v Praze, zemřel 24. 1. 1908 tamtéž. V letech 1868-1879 žil v Hradci Králové, kde vystudoval gymnázium, poté absolvoval studium práv na pražské univerzitě. V Praze působil jako úředník vinohradského městského úřadu, stal se jeho tajemníkem. Spoluzakládal literární spolek Máj a vedl jeho agendu.

Je autorem básnických sbírek *Amoroso* (1883), *Ztišené vlny* (1885), *Písně Závišovy* (1891; některé básně z této sbírky byly zhudebněny Rudolfem Frimlem) a *Babí léto* (1901). Svoje prózy publikoval v souborech *Novelly* (1884) a *Dětské kartony* (1885). Námětem většiny Červenkových veršů i povídek je milostný vztah muže a ženy.

Napsal také veselohru *Opuštěný* (1897) a drama *Hodiny* (1905). Z francouzštiny a španělštiny překládal básně, prózu i divadelní hry, např. Calderónova *Soudce zalamejského*.

Malé náměstí čp. 126

Původně gotický dům přiléhal k Slezské (Mýtské) bráně. Přestavěn v renesančním slohu v polovině 16. století a kolem roku 1800 klasicistně. Sídlo hostince U Zlatého orla; jeho prostory byly v roce 1796 adaptovány na divadelní sál. Dnes Beseda – jedna ze scén Klicperova divadla v Hradci Králové.

⁷⁸ Klumpar Ladislav. Hradec a jeho gymnasium před 50 lety. In: *Památník gymnasia královéhradeckého : na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor*. Hradec Králové: Státní gymnasium, 1927. Oddíl *Vzpomínky bývalých profesorů a žáků*, s. 75-76.

⁷⁹ Flos František. Hrstka literárních vzpomínek z Hradce Králové. In: *Královéhradecko : vlastivědný sborník pro školu a dům*. Roč. 1., 1924, č. 4, s. 7-8. Ve vzpomínce zmíněný Adolf byl **Adolf Černý**, Flosův přítel a spolužák ze studií na hradeckém učitelském ústavu v letech 1879-1883 (viz **Kavčí plácek čp. 121**).

V roce 1796 zde vznikla první hradecká stálá divadelní scéna, pojmenovaná po hostinci – Divadlo U Zlatého orla. Zpočátku tu byly kočovnými společnostmi i místními ochotníky uváděny hry v němčině. Divadlo bylo mj. zábavou pro důstojníky a vojáky, usazené v hradecké pevnosti. Od začátku dvacátých let 19. století mělo Divadlo U Zlatého orla rozhodující podíl na národním obrození v regionu. Už 9. 5. 1819 byla na jeho jevišti uvedena česká hra Jana Nepomuka Štěpánka *Jak to as vypadne*, doplněná deklamacemi vlasteneckých básní (opravdu první veřejné české divadelní představení v Hradci Králové však sehráli měšťané daleko dříve: 29. 5. 1791).

Pro uplatnění českého dramatu bylo rozhodující úsilí profesora místního gymnázia, „otce české Thálie“ **Václava Klimenta Klicpery** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.), který ve městě působil v letech 1819-1846. Hlavně jeho zásluhou se vedle německých uváděla česká divadelní představení. Klicpera působil jako ředitel, dramaturg a režisér divadla U Zlatého orla; řídil je celých 25 let. Než mu to bylo úředně zakázáno, sám v některých představeních hrál; hrála zde i jeho žena Anna („Nina“), rozená Švamberková, za svobodna oblíbená pražská herečka.

Hradečtí ochotníci hráli U Zlatého orla často právě Klicperovy hry: poprvé 25. 3. 1820 *Divotvorný klobouk*, v roce 1821 už pod autorovým vedením veselohru *Lhář a jeho rod*. Klicperovou zásluhou dosáhl soubor zejména v třicátých letech 19. století vynikající úrovně. Bylo proto samozřejmé, že divadelní sál po generální rekonstrukci roku 1839 otevíral svým proslavem právě on.

S divadlem U Zlatého orla jsou spojeny i osudy další velké osobnosti českého dramatu – **Josefa Kajetána Tyla** (viz **Malé náměstí čp. 112**, oddíl 2.). Za svých studií na Hradeckém gymnáziu v letech 1826-1828 sledoval tvorbu svého profesora Václava Klimenta Klicpery, diskutoval s ním o divadle v nedalekém domě čp. 112, kde na pozvání svého otcovského příznivce hospodařil a bydlel; pozorný student a zapálený vlastenec jistě vnímal i konkrétní divadelní aktivity svého učitele.

Když se po letech, v roce 1853, do Hradce vrátil jako režisér a herec Zöllnerovy divadelní společnosti, vystupoval od 29. června do 20. srpna na jevišti divadla U Zlatého orla převážně v českých představeních; hráli zde i členové jeho rodiny – manželka, švagrová Rajska a v dětských rolích syn Otokar. Zöllnerovu koncesi si tehdy pronajal místní měšťan Štandera, který sám také vystupoval pod pseudonymem Hradecký. Na žádost důstojníků z hradecké posádky se uskutečnila též dvě německá představení, ve kterých exceloval sám principál Zöllner.

S toutéž společností pobýval Tyl v Hradci Králové krátce také 9. až 27. března 1854. Potřetí, rok před smrtí, vystupoval ve zdejším divadle od 10. června do 12. srpna 1855.

V divadle pak hrály různé další kočovné společnosti. V šedesátých letech 19. století se Václavu Hubkovi-Rtyňskému, vlasteneckému publicistovi a soudnímu úředníkovi, podařilo opět vzkřísit hradecký ochotnický soubor, který po Klicperově odchodu zanikl. Je příznačné, že prvním představením byl 4. září 1861 Klicperův *Rohovín Čtverrohý*; nový spolek Jednota divadelních ochotníků přijal později (1901) přídomek Klicpera.

Stav divadelní budovy čp. 126 byl začátkem osmdesátých let zcela neudržitelný, divadlo muselo být roku 1883 uzavřeno. V roce 1885 bylo otevřeno nové městské divadlo (viz **Dlouhá čp. 98**).

Dům čp. 126 později sloužil jako hostinec. Divadlu byl objekt vrácen roku 1949, provozovalo v něm skladiště a zkušebnu. Roku 1980 zde otevřeli druhou scénu tehdejšího Divadla Vítězného února – dnešní Studio Beseda Klicperova divadla.

Malé náměstí čp. 127

Tzv. Cejpův palác na nároží Malého náměstí a Dlouhé ulice. Postaven v renesančním slohu po požáru v roce 1536. Hradecký primas a od roku 1575 do šlechtického stavu povýšený (erbovní) měšťan Martin Cejp z Peclínovce, který se zde roku 1544 narodil, nechal dům zvýšit o druhé poschodí (1571).

Od roku 1792 sídlo krajského úřadu, později i některých dalších. V letech 1870-1874 sem byl přechodně umístěn učitelský ústav (viz též **Velké náměstí čp. 33**, **Zieglerova čp. 230** a **náměstí Svobody čp. 331**).

Učitelský ústav v této budově studovali budoucí spisovatelé:

Hyšman Filip, autor knih pro děti: 1871-1873; viz **Malé náměstí čp. 127, oddíl 1.**)

Macháček Ladislav Zdeněk, autor humoresek: 1873-1877; viz **Úzká čp. 202**

Mojžíš Antonín, autor knih pro děti: 1871-1874; viz **V Kopečku čp. 85, oddíl 4.**)

Řehák-Kamenický Stanislav, autor knih pro děti: 1871-1876;

viz **Malé náměstí čp. 117, oddíl 2.**)

Spisovatelé – profesori učitelského ústavu v čp. 127:

Lešetický Vojtěch, básník, překladatel: 1870-1897 (ředitel ústavu); viz **Komenského čp. 264, oddíl 1.**

Panýrek Jan Duchoslav, básník, autor učebnic: 1870-1899;

viz **třída Československé armády čp. 239**

1)

Filip Hyšman, autor veršů, loutkových her a pohádek pro děti, přišel do Hradce Králové z Písku, kde navštěvoval reálku (od prvního do poloviny pátého ročníku; 1866-1871). Od druhého pololetí školního roku 1870/1871 studoval na hradeckém učitelském ústavu, zpočátku jako mimořádný žák. Až třetí ročník absolvoval v režimu řádného studia (1872/1873); bydlel tehdy u strojvedoucího Jana Beránka v Předměřicích.

O pár let později jej na stejných školách v Písku a v Hradci následoval **Josef Háizr Písecký** (viz **Komenského čp. 255, oddíl 2.**)⁸⁰

Viz též **Zieglerova čp. 230**

Filip Hyšman se narodil 6. 1. 1851 ve Strakoncích, zemřel 5. 8. 1922 v Novém Strašecí. Učil na školách v Písku, Protivíně, ve Slaném (1879-1896), nakonec řídil měšťanku v Novém Strašecí; zde také v roce 1916 odešel do penze.

Svoji literární tvorbu zasvětil téměř výhradně dětem. Psal pro ně loutkové hry, které uváděli ochotníci v jeho posledním působišti a které zůstaly většinou v rukopisech. Hyšmanovy básně pro děti a mládež měly buď výchovné poslání (např. sbírka *Z dětského ráje*, 1889) nebo vzdělávací charakter – např. *Domácí zvířata* (1893), *Ohlas našich dějin* (1895) aj.; jeho verše doprovázely i řadu obrázkových knih.

⁸⁰ Oba dokonce shodou okolností učili na měšťanské škole v Protivíně: Hyšman ovšem jen jeden školní rok (1874/1875), Háizr Písecký mnohem déle (1896-1916).

Psal pohádky ve verších (sbírka *Doma a v přírodě*, 1884) a také v próze (*Zimní květy*, 1889), vesměs na motivy klasických pohádkových příběhů. Jeho *Vínek z říkadel a básniček pro útlé dítky* (1893) obsahuje tehdy oblíbenou příležitostnou poezii.

Malé náměstí čp. 128

Na tomto místě stály ve druhé polovině 16. století dva renesanční domy; o 200 let později byly spojeny v jeden klasicistní objekt. V 19. století zde sídlila dědičná pošta, provozovaná rodinou Kaldararových.

V šedesátých letech 18. století bydlel v čp. 128 poslední císařský rychtář v Hradci Králové František Schneider (roku 1790 je uváděn jako majitel domu). Po zrušení instituce císařských rychtářů v roce 1783 se stal třináctým radním. Jeho žena měla šlechtický původ, byla rozená z Friedeberku.

S největší pravděpodobností právě v tomto domě se jim 14. 12. 1766 narodil syn Karl Agnel Schneider – obrozenecký básník později známější pod jménem **Karel Sudimír Šnajdr**. Zcela určitě tu prožil dětství a mládí v německém rodinném prostředí.

V letech 1776-1781 navštěvoval hradecké gymnázium. Školu absolvoval s výborným prospěchem; kromě němčiny a češtiny ovládal i francouzštinu. Po ukončení poslední (tj. druhé humanitní) třídy gymnázia studoval klasickou filologii, estetiku a historii na pražské univerzitě a na univerzitách v Lipsku, Halle a Göttingenu; poté se vrátil do Prahy (1786) a věnoval se studiím právnickým.

Roku 1792 byl jmenován radním královéhradeckého magistrátu, zároveň působil jako vrchnostenský úředník se soudní pravomocí (justiciár) na smiřickém a hořněveském panství.

Právě v té době začal psát básně v němčině; první verše uveřejnil roku 1794, o pět let později vyšla v Praze jeho první básnická sbírka. To už ovšem nepůsobil v Hradci: po roztržce se správcem smiřického panství se ocitl v Mimoni, od roku 1796 se stal justiciárem trautmannsdorfského, šlikovského a kollovratského panství a přesídlil do Jičina.

Pro styky s obrozenci v Hradci Králové a pro Šnajdrovo české národní uvědomění se stala významnou okolností skutečnost, že od roku 1815 až do smrti pobýval v nedalekých Smidarech. Svě rodné město často navštěvoval. Ovlivnil jej zejména **Josef Liboslav Ziegler** (viz **V Kopečku čp. 85**) a manželé Rettigovi. Po příkladu východočeských vlastenců přijal slovanské jméno Sudimír a počestil si příjmení. Na Šnajdrovo rozhodnutí začít psát v jednapadesáti letech básně v češtině měl ovšem rozhodující vliv plzeňský premonstrát Josef Vojtěch Sedláček,⁸¹ se kterým se básník seznámil roku 1817 v Mariánských Lázních. Svoje první české verše publikoval Šnajdr v Čechoslavu roku 1820. Přispíval do Zieglerova čtvrtletníku Dobroslav a Milozor i do dalších českých literárních časopisů. Následovala knižní vydání Šnajdrovy poezie; v letech 1823 a 1830 vyšly v Hradci Králové u **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 2.) dva svazky nazvané *Okus v básnění českém*. Posmrtně vydaný soubor *Karla Sudimíra Šnaidra Básně* (1869) obsahuje mj. verše vztahující se k Hradci Králové: úvodní báseň *Odhodlání* a delší žertovnou básnickou poklonu *Na Hradečanky*. Václav Šrám, kronikář městečka Smidar, napsal o autorovi, jehož mnohé texty

⁸¹ Josef Vojtěch Sedláček (narodil se 24. 2. 1785 v Čelákovících, zemřel 2. 2. 1836 v Plzni), český buditel, profesor matematiky, básník a publicista, vyučoval na tzv. filosofii v Plzni mj. češtinu (od roku 1817), zakládal čtenářské spolky, pořádal různé vlastenecké kulturní akce, publikoval v soudobých českých časopisech. Byl v kontaktu i s hradeckými obrozenci: roku 1819 navštívil Hradec Králové, o kterém pak napsal oslavnou báseň.

ve formě písní během 19. století téměř zlidověly: *Šnajdr byl humoristou, milovníkem zpěvu, nezapřel skleničky vína, byl hledaným společníkem.*⁸²

Karel Sudimír Šnajdr (též Šnaidr; původně Karl Agnel Schneider) se narodil 14. 12. 1766 v Hradci Králové, zemřel 17. 5. 1835 ve Smidarech. Po vystudování gymnázia v rodném městě a univerzitních studiích v Praze a v Německu pracoval převážně jako vrchnostenský úředník. Často měnil svá působiště (viz výše). V roce 1803 přešel do Prahy ve službách Josefa Colloreda-Walsee a současně přednášel na pražské univerzitě klasickou filologii a estetiku (do roku 1806). Poté odešel za hrabětem Colloredem do Rožďalovic. V dalším působišti, Dymokurech, mu roku 1811 zemřela manželka Josefina; měli spolu patnáct dětí, rodiče však přežili pouze tři synové a jedna dcera.

Od roku 1815 žil ve Smidarech, kde působil jako justiciář na panství, které v té době patřilo hraběnce Rosině, vdově po Josefovi Colloredo-Walsee. Smidarský pobyt se již odehrával ve znamení Šnajdrova vědomě přijatého češství; roku 1820 spolu s místním kaplanem Františkem Hákem založil veřejnou knihovnu s českými knihami, shromáždil kolem sebe kruh místních vlastenců a všestranně působil na národní uvědomění spoluobčanů. V roce 1823 se podruhé oženil s dcerou smidarského učitele Viktorií Hladičovou. Závěr Šnajdrova života byl velmi těžký: v dubnu 1825 vypukl ve Smidarech požár, který zachvátil i zámek, kde básník s rodinou bydlel; přišel při něm o všechno jmění, o svoje knihy a rukopisy. Přestěhoval se do Městce Králové, kde opět vyhořel. Roku 1832 odešel na odpočinek, který trávil s rodinou ve Smidarech, nejdřív v čp. 91, nakonec v čp. 16 (na domě byla roku 1888 odhalena pamětní deska). Byl dvakrát raněn mrtvicí, po druhém ataku v únoru 1835 ztratil řeč, sluch i zrak. Tři měsíce nato zemřel a byl pohřben na místním hřbitově (od roku 1861 zdobí jeho hrob novogotický pomník).

Německy psané Šnajdrovy básně vyšly ve sbírkách *Gedichte von K. A. Schneider* (1799), *Poetische Versuche von Karl Agnel Schnaider* (1817) a *Marienbad* (1819). Šnajdr napsal též veršované drama *Die Entzauberung* (1800).

Většina Šnajdrovy české tvorby spadá do dvacátých let 19. století. O básníkově obratu k psaní v češtině viz výše.

Ovlivněn Františkem Ladislavem Čelakovským sbíral lidové písně; lidová tvorba výrazně poznamenala jeho poezii, především balady. Jedna z nich se stala předlohou pro báseň Karla Hynka Máchy *Poustevník*, jiná pro básnický text **Karla Jaromíra Erbena** (viz V Kopečku čp. 87) *Kolovrátek*. Balada *Jan za chrta dán* (1823) zlidověla a **Václav Kliment Klicpera** (viz Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.) podle ní napsal stejnojmennou divadelní hru. Dva Šnajdrovy básnické texty zařadil F. L. Čelakovský do sbírky *Slovanské národní písně*, jiné zhudebnil Jan Theobald Held a vydal je pod pseudonymem Jan Orebský ve sbírce *Šestero sedlských písní od K. Šnaidra* (1846). Šnajdrovy básně byly uváděny při různých společenských příležitostech a zařazovány do zpěvníků.

Malé náměstí čp. 129

Nárožní dům na rozhraní Velkého a Malého náměstí. Vznikl spojením původně renesančního objektu s barokní přístavbou. Má jednotnou pozdně barokní fasádu;

⁸² Šrám Václav. *Paměti městečka Smidar nad Cidlinou*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 301.

ve frontě obrácené do Malého náměstí se ve výši prvního patra zachovalo torzo renesančního sgrafita s figurálním motivem Naděje. V polovině 18. století dům vlastnil primas města Hradce Králové Josef Bláha z Chotětova.

1)

Poslední hradecké bydliště profesora hradeckého gymnázia, angažovaného účastníka a organizátora divadelního a společenského života v Hradci Králové, významného obrozence, dramatika, prozaika a básníka **Václava Klimenta Klicpery**.

Chlumecký rodák Václav Kliment měl o rok staršího bratra **Františka Klicperu** (narozen 19. 4. 1791 v Chlumci nad Cidlinou, zemřel roku 1821 v Linci), lékaře, básníka a překladatel,⁸³ který v letech 1802-1807 vystudoval s vynikajícím prospěchem gymnázium v Hradci Králové. Během pozdějších studií v Praze se účastnil vlasteneckého hnutí a ve stejném duchu ovlivnil i svého mladšího bratra Václava, tehdy navštěvujícího pražské akademické gymnázium.

Je zajímavé, že spolužákem Václava Klimenta Klicpery na gymnaziálních i vysokoškolských studiích v Praze byl filolog, básník a překladatel **Josef Chmela** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.**), se kterým se Klicpera později sešel v učitelském sboru královéhradeckého gymnázia. V Praze se přátelil také s básníkem a dramatikem **Františkem Turinským** (viz **Velké náměstí čp. 39**), který si vzal Alžbětu Vírovskou, dceru magistrátního rady v Hradci Králové a je pohřben na pouchovském hřbitově; epitaf na náhrobek mu složil právě Klicpera.

Václav Kliment Klicpera byl dne 26. 6. 1819 jmenován profesorem královéhradeckého gymnázia, už 28. 6. se do Hradce odstěhoval⁸⁴ a 3. 7. začal vyučovat latině a stylu v páté třídě, kterou studium na gymnáziu končilo (teprve od školního roku 1819/1820 bylo gymnázium šestileté); učil také český jazyk a literaturu, což byl v té době mimořádný předmět. Mezi jeho žáky v této třídě patřil pozdější skladatel František Škroup nebo básník, přírodopisec a historik **Josef František Smetana** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 8.**).

Během prázdnin, které tehdy začínaly v září, se oženil s populární pražskou herečkou Annou Švamberkovou (sňatek 17. 10. 1819). Usadili se v domě čp. 112 na Malém náměstí a měli spolu pět dětí; manželka Anna předčasně zemřela 25. 3. 1837 ve věku 42 let a byla pohřbena na kuklenském hřbitově. V roce 1838 se Klicpera oženil podruhé s dcerou místního pekaře Janou Trnkovou. Kratičký čas žili v domě čp. 120, který v té době patřil otci nevěsty, brzy se však přestěhovali do čp. 129. Bydleli zde až do roku 1846, kdy Klicpera odešel na akademické gymnázium do Prahy. Z druhého manželství pocházel syn **Ivan Klicpera**, pozdější právník a spisovatel (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 2**).

Václav Kliment Klicpera patřil v Hradci Králové k hlavním osobnostem regionálního okruhu vlastenců, ve své době po Praze nejvýraznějšího centra národního obrození. Byl to především tiskař a nakladatel **Jan Hostivít Pospíšil** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 1.**), který mj. vydával Klicperova dramata v souborech *Divadlo Klicperovo* (4 svazky, 1820-1822) a *Almanach dramatických her od V. Klicpery* (6 svazků, 1825-1830); Pospíšil za tyto velmi úspěšné edice neplatil autorovi honoráře a ten je nevyžadoval. K hradeckému vlasteneckému kruhu patřil i výše zmíněný Klicperův kolega z gymnázia profesor Josef Chmela, a také **Josef Liboslav Ziegler** (viz **V Kopečku čp. 85**), teolog, spisovatel, překladatel, profesor v hradeckém kněžském semináři v letech 1816-1825.

⁸³ František Klicpera publikoval svoje básně a jiné texty v časopisech, překládal divadelní hry a povídky z němčiny a z ruštiny.

⁸⁴ Podle svědectví svého syna tehdy bydlel „v Koutě“ (někteří publicisté považují za toto místo čp. 58 na dnešním náměstí Jana Pavla II., jiní dům čp. 120 na Malém náměstí; v tomto případě ovšem může jít o záměnu s Klicperovým několikaměsíčním pobytem v dotyčném domě v roce 1838).

Za Klicperou odešel z Prahy na gymnaziální studia do Hradce Králové (1826-1828) dramatik **Josef Kajetán Tyl** (viz **Malé náměstí čp. 112**, oddíl 2.). Klicpera se zde o něj přátelsky staral a povzbuzoval ho v začátcích jeho literární tvorby; diskutoval s ním o dramatu a divadle, svěřoval mu k opisování svoje texty. Tyl tehdy u Klicperů bydlel.

Klicpera se stal ředitelem, dramaturgem a režisérem divadla U Zlatého orla na Malém náměstí; prosadil provozování českých divadelních představení vedle dosavadních německých. Často to byly právě jeho hry; jako první z nich uvedli hradečtí ochotníci 25. 3. 1820 *Divotvorný klobouk*, v roce 1821 už pod autorovým vedením veselohru *Lhář a jeho rod*. Zpočátku v některých představeních sám hrál (což mu však bylo poměrně brzy úředně zakázáno); na hradecké scéně hrála i jeho žena Anna („Nina“), rozená Švamberská. Měl velký podíl na zvýšení úrovně ochotnického souboru ve třicátých letech 19. století; samotný divadelní sál byl po generální rekonstrukci slavnostně znovuotevřen na prahu roku 1839 Klicperovým proslovem.

Staral se také o veřejné prostory ve městě: zasloužil se o parkové úpravy Kavčího plácku a Kozinky i o instalaci hodin na Bílé věži (ve spolupráci s krajským hejtmanem Krtičkou). Intenzivně podporoval zřízení hradecké dětské opatrovny. Velikou Klicperovou zálibou bylo pěstování květin: za tím účelem si pronajal zahrádku na hradbách poblíž Pražské brány. Byl místopředsedou Jiřinkové jednoty (spolku pěstitelů jirín) a účastnil se jejích výročních slavností v České Skalici. Další zábavou ctěného profesora a oblíbeného dramatika byla hra zvaná bulka; téměř každodenně navštěvoval za tím účelem hostinec v Dlouhé ulici čp. 105, kde se ke hře scházela stálá společnost. Pravidla bulky dokonce sestavil a vydal tiskem.

Klicperovo všestranné působení v Hradci Králové bylo roku 1833 oceněno čestným občanstvím. V roce 1836 mu město svěřilo vedení městské kroniky – Pamětní knihy Hradce Králové. Roku 1839 pořizoval Klicpera zápisy, uložené do rekonstruované bány Bílé věže pro budoucí pokolení; k latinsky psaným pergamenům přiložil vlastní básnický vzkaz v češtině, který nemá název a začíná veršem ***Z vroucích pozdravujem Tebe útrob ty český potomku***. Z rozhodnutí magistrátu byla k pamětihodnostem přidána oslavná báseň ***Všem byl nám k službám ochoten náš Klicpera Václav*** od Josefa Chmely, složená na Klicperovu počest.

Rozloučení s váženým a oblíbeným profesorem, dramatikem a spoluobčanem v roce 1846 se stalo velkolepou manifestací vděčnosti studentů i ostatních hradečanů. Místní ochotníci uspořádali představení jeho hry *Uhlířka*; od divadla až ke Klicperovu bytu stál špalír studentů s pochodněmi, náměstím procházel průvod s hudbou. Cestou do Prahy vyprovázelo Klicperu dvacet kočárů s hradeckými měšťany až za Kukleny.

Na domě čp. 129, posledním hradeckém Klicperově bydlišti, byla osazena kamenná pamětní deska s nápisem *Zde žil Václav Kliment Klicpera, občan vzorný, spisovatel věhlasný, otec mládeže*.

O mimořádné úctě, které se v Hradci Králové Václav Kliment Klicpera těší, svědčí i skutečnost, že roku 1900 po něm dostala jméno ulice v historickém centru a že dnešní Žižkovy sady se v letech 1950-1971 jmenovaly Klicperovy sady. A jak jinak: slavný dramatik se ocitl v názvu hradeckého Klicperova divadla (do padesátých let, v období 1968-1971 a opět po roce 1989), na jehož hlavní budově v Dlouhé ulici čp. 98 byla roku 2002 odhalena Klicperova bronzová busta od hradeckého rodáka sochaře **Vladimíra Preclíka** (viz **Poděbradova čp. 732**). Roku 1901 přijal hradecký ochotnický spolek název Jednota divadelních ochotníků Klicpera.

Při oslavách stého výročí dramatikova narození 23. 11. 1892 byla v Klicperově divadle recitována báseň profesora hradeckého učitelského ústavu **Emanuela Miřiovského** (viz **Komenského čp. 266**) ***Ke cti Klicperově***.

Viz též **Malé náměstí čp. 112**, **Velké náměstí čp. 32**, **Malé náměstí čp. 126**

Václav Kliment Klicpera se narodil 23. 11. 1792 v Chlumci nad Cidlinou, zemřel 15. 9. 1859 v Praze. Vyučil se řezníkem, pro nemoc však řemesla zanechal. Absolvoval pražské akademické gymnázium, krátce studoval medicínu a poté na filozofické fakultě, kde získal aprobaci k výuce na gymnáziích. Za svého prvního pražského pobytu se stal velmi aktivním členem skupiny vlastenců, kteří usilovali o oživení českého divadla. Sám vystupoval jako herec a napsal první dvě desítky svých divadelních her; některé uvedlo Stavovské divadlo. V pravopisných sporech té doby byl obezřetný a veřejně nevystupoval; sám dával přednost novému analogickému pravopisu, iniciovanému studii Josefa Dobrovského.

Po příchodu do Hradce Králové v roce 1819 pokračoval v dramatické tvorbě, do roku 1830 publikoval v Pospíšilově nakladatelství 37 her. V třicátých letech se jako dramatik odmlčel (souviselo to s ignorováním Klicperových her ze strany šéfa pražské scény Jana Nepomuka Štěpánka) a na výzvu přátel, kteří v něm viděli budoucího českého Waltera Scotta, začal psát historické povídky; první o králi Václavu IV. pod názvem *Točník* (1828). Už od roku 1823 však uveřejňoval kratší prózy v Pospíšilových sbornících *Almanach aneb Novoročenka*. Psal též básně: roku 1841 vyšly jeho *Deklamovánky*.

V Praze vyučoval na akademickém gymnáziu, za revoluce v roce 1848 se stal členem Národního výboru a byl zvolen poslancem zemského sněmu; jako politicky nespolehlivý byl pak za Bachova režimu předčasně penzionován (1853). Z jeho 57 divadelních her jsou mnohé uváděny dosud, zejména komedie a frašky *Divotvorný klobouk* (1817), *Hadrián z Římsů* (1821), *Rohovín Čtverrohý* (1821) ad.; *Veselohru na mostě* zhudebnil Bohuslav Martinů. Klicpera bývá nazýván „otec české Thálie“.

2)

V čp. 129 se 9. 9. 1845 Václavu Klimentu Klicperovi a jeho ženě Janě, rozené Trnkové, narodil syn **Ivan Klicpera** (pokřtěn Jan Václav), pozdější spisovatel a právník, jediný z dětí z druhého manželství, který se dožil dospělosti; ostatní zemřely předčasně.

V almanachu, vydaném roku 1888 spolkem hradeckých akademiků Dobroslav, byla otištěna kratičká povídka Ivana Klicpery *Májový večer*.⁸⁵

Ivan Klicpera, narozený 9. 9. 1845 v Hradci Králové, zemřel 17. 2. 1881 v Praze. Vystudoval akademické gymnázium (1857-1865) a práva na univerzitě v Praze. Kvůli vážnému plicnímu onemocnění se musel vzdát advokátní praxe; upoután na lůžko se věnoval literární tvorbě.

Napsal mnoho povídek a románů s historickou i soudobou tematikou. Nejznámější je jeho próza *Jindra* (1876), předchůdce dívčích románů; později byla zdramatizována a dokonce zpracována jako opera. V roce 1874 vydal Ivan Klicpera publikaci o svém otci pod názvem *Václav Kliment Klicpera : nástin životopisný*.

3)

V nárožním domě čp. 129 měl v 19. století koloniální obchod kupec Král, který zbankrotoval, okrádán a vyjídán vlastní rodinou i personálem. Králův osud inspiroval prozaika **Ignáta Herrmanna** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 1.**) k napsání románu *U snědeného krámu* (1890), jehož hlavní postavou je kupec Martin Žemla. Děj románu přenesl autor do

⁸⁵ *Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí*. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 34-39.

Prahy; v druhé kapitole prvního dílu však líčí Žemlovo dětství v Hradci Králové a podává věrný obraz hradecké pevnosti. Žemlovy osudy v tomto úryvku zcela odpovídají osudům samotného Ignáta Herrmanna

Markovická čp. 723

V tomto domě na Slezském Předměstí bydlel kapitán četnictva a prozaik **Karel Picka**. Narodil se v Hradci Králové 31. 3. 1880, zemřel 6. 6. 1953 tamtéž.

Je autorem dobrodružného románu z Černé Hory okupované rakousko-uherskou armádou *Rozvrat rodu Agičů* (1932) i dalších próz – *Pirátova závěť: dobrodružný román z Balkánu* (1936), *Vzpouza: historický román ze života četníků* (1938), *Pád Gondaru: dobrodružný román ze světové války na africké pevnině 1942* (1945) a *Po stopách kališníků: historický román* (1945). Až na první ze jmenovaných knih byly všechny ostatní vydány v hradeckých nakladatelstvích. V románech *Vzpouza* a *Pád Gondaru* se vyskytují nevýznamné zmínky o Hradci Králové.

Masarykovo náměstí čp. 511

V domě, před nímž stojí socha T. G. Masaryka, bydlel básník a novinář **Josef Lorenc**. Narodil se v Letohradě 5. 1. 1919, vyučil se typografem. Do Hradce Králové přišel v roce 1936, pracoval v tiskárně firmy Odkolek. Za války musel nastoupit na nucené práce do Německa, po osvobození v Hradci založil a redigoval časopis *Nový život* (do roku 1946). Pak působil v krajské redakci *Rudého práva*, v letech 1951-1969 v krajské redakci *Práce*. Po normalizačních čistkách nesměl pracovat v žurnalistice; stal se správcem pionýrského tábora v Kostelci nad Orlicí (1970-1979). Jako penzista žil střídavě v Hradci Králové a v Neratově. Jeho posledním hradeckým bydlištěm bylo čp. 1550/32 na třídě Eduarda Beneše. Zemřel v Hradci Králové 4. 9. 1996.

Na přelomu třicátých a čtyřicátých let byl nezaměstnaný: v té době začal psát verše a spolu s profesorem **Milošem Králem** (viz **Velké náměstí čp. 33, oddíl 6.**) založil edici Pod Bílou věží, ve které hradecký tiskař Jaroslav Oma vydával prvotiny mladých autorů. Lorencův debut *Nezralé ovoce* (1940) byl prvním svazkem edice. Vyšla v ní i jeho rozsáhlá báseň *Město pěti věží* (1941), která je věnovaná Hradci Králové; verše jsou po formální stránce inspirovány Vítězslavem Nezvalem a doprovází je kresby hradecké malířky Dany Sokolové.

Roku 1941 uveřejnil Lorenc jako bibliofilii sbírku *Časný podzim*. Jeho verše jsou zahrnuty také v literárně uměleckém sborníku *U nás* z roku 1957. Satirické básně ze sedmdesátých let nazvané *Popěvky z dočasná* zůstaly v rukopise.

Mužíkova čp. 120

Dům na Novém Hradci Králové v ulici vedoucí k Biřičce; ulice se původně jmenovala K Habřinám, v roce 1923 byla přejmenována na Mužíkova.

Čp. 120 je podle matriky rodný dům básníka, prozaika a překladatele **Augustina Eugena Mužíka**. Narodil se zde 15. 5. 1859 (pokřtěn Augustin Jan Nepomuk); jeho otec Václav Mužík v tomto domě provozoval truhlářství (stejně, jako předtím Augustinův dědeček Jan Mužík). Augustin byl nejmladší ze sedmi dětí. Jeho bratr Antonín, nejstarší ze sourozenců (narozen 24. 2. 1845 na Novém Hradci Králové, zemřel 29. 1. 1877 v Praze) byl katolickým knězem, náboženským spisovatelem a překladatelem z chorvatštiny.

Otec zemřel, když byly Augustinovi čtyři roky; o děti se starala vdova Terezie. Rodina se později přestěhovala do čp. 21 v dnešní Brněnské ulici. Augustin Eugen Mužík patřil už ve farní škole na Novém Hradci Králové k nejlepším žákům; s vynikajícími výsledky studoval v letech 1871-1879 také na hradeckém gymnáziu. Musel si přivydělávat kondicemi, na vysoké škole ho podporovala rodina sládka Znojemského. Po maturitě absolvoval filozofickou fakultu v Praze a zde také působil jako redaktor.

Byl členem hradeckého studentského spolku Dobroslav; podílel se na uspořádání sborníku k desátému výročí spolku v roce 1888. V čele publikace je otištěn Mužíkův veršovaný *Prolog k desítiletému trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí: ku sjezdu abiturientů z r. 1878*, na dalších stranách báseň *Duma noční*.⁸⁶

Do rodného města občas zajížděl na hrob rodičů. Zastupitelstvo obce Nový Hradec Králové jej 25. 4. 1923 jmenovalo svým čestným občanem. Dne 1. 7. téhož roku byl na Svatováclavském náměstí odhalen pomník padlým v první světové válce. Augustin Mužík k této příležitosti napsal báseň *Padlým Novohradečanům*.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Augustin Eugen Mužík se narodil 15. 5. 1859 na Novém Hradci Králové, zemřel 31. 3. 1925 v Praze. Po studiích na gymnáziu v Hradci Králové a na pražské univerzitě se věnoval žurnalistice. V letech 1893-1908 redigoval časopis *Besedy lidu* (včetně kalendářů *Besedy lidu*), v letech 1905-1925 *Světobzor*, působil i v redakci *Zlaté Prahy* a *Ilustrovaného světa*; byl redaktorem nakladatelství *Jan Otto*. V roce 1887 stál u zrodu Spolku českých spisovatelů beletristů *Máj*, byl dokonce jeho starostou.

Je autorem jedenácti básnických sbírek – od *Jarní bouře* z roku 1883 po *Postavy a děje*, vydané roku 1920. Jeho poezie je do značné míry patetická a plná světobolu; ve své době však patřil mezi populární básníky. Psal též povídky a novely založené na morálních protikladech života ve městě a na venkově; publikoval je v souborech *Trosky života* (1894), *Skvrny a paprsky* (1898), *Tichá dramata* (1913), *Zlomené okovy* (1919) a *Pod ledem* (1922). Námětem jeho divadelní hry *V orlím hnízdě* (1919) jsou události ze života Karla Havlíčka Borovského; v roce 1925 mu vyšla tiskem tři další drobnější dramata. Překládal operní a operetní libreta i jiné literární žánry z angličtiny, němčiny, ruštiny, francouzštiny a italštiny.

Na Dřevěnce čp. 56

Dům v městské části Nový Hradec Králové, ve kterém se 5. 2. 1933 narodil spisovatel **Vladimír Klevis**. Jeho otcem byl ukrajinský emigrant, bývalý carský důstojník, lesní inženýr Maxim Gušmirenko (uváděn též jako Kušnirenko; roku 1945 byl odvečen do SSSR

⁸⁶ *Almanach* vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, první čtyři nečíslované strany a s. 108-109.

a internován v gulagu až do roku 1956). Matka Františka, rozená Horáková z Josefova, byla vyučenou modistkou, po narození syna v domácnosti. Jejich syn však patrně nebyl rodným městem příliš poznamenán, rodina se brzy odstěhovala.

Vladimír Klevis prožil dětství v Dobrušce a za války v Berlíně, kam byl jeho otec pracovníčně nasazen. Po válce se ocitl v Josefově, navštěvoval gymnázium v Jaroměři, středoškolská studia dokončil roku 1952 v Plané u Mariánských Lázní. Učil pak na různých jednotřídkách v pohraničí a dálkově studoval Vyšší pedagogickou školu v Plzni; od roku 1958 zde pracoval v knižním velkoobchodě. V roce 1961 odešel do Prahy, působil jako redaktor Zemědělských novin, Světa práce (1968-1972) a Literárního měsíčníku (1972-1978). Poté byl krátce dramaturgem Filmového studia Barrandov a v letech 1981-1991 redaktorem časopisu Pionýr. Zemřel 31. 5. 1998 v Praze.

Klevisova rozsáhlá literární tvorba zahrnuje romány, povídky, novely, rozhlasové hry i filmové scénáře. Za všechny uveďme první knižně publikovanou povídku *Dnes v tomto měsíci a roce* (1961), prózu *Pod střechou smrti naší* (1969), protiválečný román čerpající z vlastních zážitků *A Bůh byl hluchý* (1975) nebo rozhlasovou hru *Nezabiješ* (1970).

Velká část jeho knih, zejména z posledního desetiletí autorova života, je určena mládeži: *Setkání s Michaelou* (1978; na ni navazují *Prázdniny s Michaelou* z roku 1982), *Jakub a Ingrid* (1980; v podstatě část románu *A Bůh byl hluchý*), *Tábor na Zlatém potoce* (1980), *Zázrak s Valérií* (1986) ad. Jedná se převážně o příběhy dospívajících s důrazem na formování jejich charakterů.

Na Hradě čp. 91-92

Objekty, ze kterých byl v průběhu dějin spolu s kostelem sv. Jana Nepomuckého a se sousedními domy **čp. 93** a **čp. 94**, které dnes mají adresu v **Dlouhé ulici**, vybudován areál bývalého biskupského kněžského semináře.

Ve středověku se v těchto místech nacházel hrad, zničený v husitských válkách. V letech 1585-1586 zde byla postavena renesanční budova purkrabství. Ta se po více než sto letech stala prvním z objektů semináře, otevřeného roku 1714. V roce 1805 k němu byl připojen a pro potřeby ústavu přestavěn dům čp. 92. Ve třicátých letech 19. století byl seminář rozšířen o domy čp. 93 a čp. 94.

Dnes se v areálu nachází městská hudební síň, Lékařská knihovna Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové a Galerie Na Hradě.

Za hradeckého biskupa Jana Tobiáše Beckera byl v letech 1709-1714 přestavěn purkrabský dům na kněžský dům (seminář): novokněží se v něm po dobu jednoho roku připravovali na nástup do duchovní správy v královéhradecké diecézi. Roku 1802 byl ústav přeměněn v řádné teologické studium, nejprve tříleté, od roku 1815 čtyřleté, po roce 1923 pětileté. Zařízení nazývané „seminář“ zahrnovalo dvě složky:

- a) teologický institut, na kterém se vyučovalo podobně jako na teologických fakultách (ovšem bez práva udělovat doktorát teologie, to bylo možné jen na univerzitě);
- b) internát zde studujících bohoslovců, který jim zajišťoval jak materiální zabezpečení (ubytování, stravu, oděv), tak duchovní doprovázení.

Prvním rektorem této v podstatě první hradecké vysoké školy byl Jan Nepomuk Teichl, který prosadil, aby se vyučovalo také českému jazyku a literatuře.

Po rozšíření areálu semináře v třicátých letech 19. století (viz výše) zde mohli být ubytováni studenti všech ročníků (roku 1840 celkem 100 alumnů).

Roku 1950 komunistický režim školu zrušil, poslední rektor dr. Hugo Doskočil byl uvězněn.

S ohledem na téma této publikace nelze opomenout, že na půdě hradeckého semináře byla činná Bohoslovecká literární a řečnická jednota (uváděna též jako Literární řečnická jednota bohoslovecká v Hradci Králové; působila od roku 1879), jejímiž zakladateli a členy byli sami studenti, mezi nimi i někteří budoucí literáti, např. prozaik a dramatik **František Jiří Košťál** (viz níže **oddíl 11.**) nebo prozaik **Jiří Sahula** (viz **oddíl 12.**).

O studentech kněžského semináře neboli alumnech a jejich společenském postavení v šedesátých letech 19. století píše prozaik **Ignát Hermann** (viz **V Kopečku čp. 86**, **oddíl 1.**) v jednom ze svých pamětnických textů *Něco ze vzpomínek hradeckých*.

I další literáti vzpomínají na pouť, při níž se jedinkrát v roce, o svátku sv. Jana Nepomuckého, otevřela veřejnosti vrata semináře a jeho zahrady. Patří k nim novinář **Otakar Rydlo** (viz **Wonkova čp. 385**) ve svém textu *Velký ryňk*.

Atmosféru svatojánské pouti v semináři přibližuje také báseň-vzpomínka *Písnička o seminářské zahradě* předčasně zemřelého básníka, hradeckého rodáka **Emila Šubrta** (viz **Velké náměstí čp. 19**).

V letech 1817-1825 vyučoval v hradeckém semináři pastorální teologii a český jazyk jeden z nejvýznamnějších představitelů národního obrození v Hradci Králové **Josef Liboslav Ziegler**, katolický kněz, básník, publicista a překladatel (viz **V Kopečku čp. 85**).

Český jazyk zde ve školním roce 1802/1803 vyučoval také další hradecký rodák a vlastenec **Josef František Miloslav Rautenkranc**, kněz, básník, prozaik a překladatel (viz **Rokitanského čp. 67**).

K učitelům patřil i bývalý student zdejšího bohosloví, prozaik a církevní historik **Jiří Sahula** (viz níže **oddíl 12.**): v letech 1900-1922 tu vyučoval církevní zpěv, od roku 1908 jako docent.

Z pověření biskupa Eduarda Brynycha se stal v letech 1900-1902 vicerektorem a spirituálem semináře jeho bývalý student a významný biblista **Jan Nepomuk Hejčl** (viz **Rokitanského čp. 72, oddíl 2.**); v letech 1902-1909 vedl katedru Starého zákona a vedle tohoto oboru vyučoval orientální jazyky a pedagogiku.

Bohosloví v Hradci Králové studovala řada budoucích literátů (za dvojtečkou údaj o době, kterou v semináři strávili):

Beneš Josef, básník, prozaik: 1924-1929; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 6.**)

Beran Josef, prozaik: 1861-1865; viz **Tomkova čp. 186**, též **Velké náměstí čp. 32**

Bláha Inocenc Arnošt, básník, prozaik, sociolog: 1897-1899; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 9.**)

Bošтік František Xaver, básník: 1903-1907; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 7.**)

Ehrenberger Josef, básník, prozaik: 1837-1841; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 8.**)

Filip Karel, básník, dramatik, esperantista: 1934-1939; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 13.**)

Hakl Bohumil František, básník, dramatik, prozaik: 1847-1851; viz **Na Hradě čp. 91-92,**

oddíl 4.), též **Velké náměstí čp. 32**

Hejčl Jan Nepomuk Josef, biblista, autor cestopisů: 1879-1887; viz **Rokitanského čp. 72,**

oddíl 2.), též **Velké náměstí čp. 32**

Hornov Vladimír (původně Hornof), básník, textař, dramatik: 1889-1893;

viz **Komenského čp. 262**

Klumpar Jan Květoslav, básník, klasický filolog a ředitel gymnázia: 1 rok;
viz **Velké náměstí čp. 20**

Kopal Josef, prozaik, žurnalista: 1855-1859; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 10.)**

Kosina Antonín, autor básní a próz pro mládež: 1870-1872; viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 5.)**

Košťál František Jiří, prozaik, dramatik: 1878-1881; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 11.)**

Král Josef Mirovít, básník, prozaik, překladatel: 1808-1811; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 1.)**

Ludvík Josef Myslimír (původně Josef Antonín), básník, prozaik, překladatel: 1815-1819;
viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 2.)**

Novák Peregrin (pseud. Pelhřim Rychnovský), autor cestopisu a kázání: 1837-1841;
Na Hradě čp. 91-92, oddíl 15.)

Sahula Jiří, prozaik, církevní historik: 1895-1899; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 12.)**

Šrůtek Josef Antonín, autor próz pro mládež: 1842-1846; viz **Karla Tomana čp. 46**

Trnka František Dobromysl, básník, prozaik: 1817-1819; viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 3.)**

Vlček Karel E. – viz **Filip Karel**

Zahradník-Brodský Bohumil (vl. jm. Bohumil Zahradník), prozaik: 1882-1886;
viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 5.)**

1)

V hradeckém biskupském kněžském semináři v letech 1808-1811 studoval básník, prozaik a překladatel **Josef Mirovít Král**. Na kněze byl vysvěcen roku 1811 v Hradci Králové. Působil pak jako kaplan v Novém Hrádku – a právě v té době se spřátelil s hradeckým rodákem **Josefem Liboslavem Zieglerem** (viz **V Kopečku čp. 85**), tehdy farářem v Dobřanech. Zařadil se tak do skupiny východočeských buditelů soustředěných kolem Josefa Liboslava Zieglera a **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 1.**), označované jako královéhradecká obrozenecká družina. Po vzoru ostatních přijal druhé křestní jméno – slovanské Mirovít.

Z jeho literárního díla souvisí s Hradcem Králové příležitostná báseň *Žádost k Novému roku 1818 učeným Čechům...města Králova Hradce* a také třídílná topografická příručka *Průvodce po biskupství královéhradeckém* (1825-1827). V Hradci Králové vydal větší část svých prací s historickou a náboženskou tematikou.

Josef Mirovít Král se narodil 16. 2. 1789 v Opočně, zemřel 13. 2. 1841 v Horní Branné u Jilemnice. Gymnázium a tzv. filosofii absolvoval v Litomyšli. Po bohosloveckých studiích v Hradci Králové byl kaplanem v Novém Hrádku, Jilemnici a Horní Branné; v posledně jmenovaném místě se stal roku 1831 farářem.

V Králově poezii převažuje lyrika, psal však i satirické a duchovní skladby; psal také příležitostné verše, které vycházely jako samostatné tisky. Přispíval většinou do soudobých literárních almanachů (např. Zieglerových) a časopisů; kromě básní v nich uveřejňoval povídky, též lidové pověsti nebo bajky ve vlastní úpravě.

Je autorem nábožensko-výchovných, apologetických i kontemplativních spisů, životopisů svatých, historických a vlasteneckých úvah a studií. Jako druhý po **Josefu Františku Miloslavu Rautenkrancovi** (viz **Rokitanského čp. 67**) přeložil básnickou skladbu *Poutnice* (Čechoslav 1822), z němčiny převedl spis J. F. A. Schwabenaue *Slávové, praotcové Čechů ...* Posmrtně vyšlo Královo svolání *Láska k vlasti: řeč k učitelstvu* (1846). Mnoho jeho textů zůstalo v rukopisech.

2)

V hradeckém kněžském semináři strávil čtyři roky také básník, prozaik, historik a překladatel **Josef Myslimír Ludvík**. Teologická studia zde absolvoval v letech 1815-1819. Pod vlivem svého profesora **Josefa Liboslava Zieglera** (viz **V Kopečku čp. 85**) se stal programově českým vlastencem a ke svému jménu přidal slovanské Myslimír (jeho původní křestní jména zněla Josef Antonín).

I když po vysvěcení na kněze z Hradce Králové odešel a působil v Náchodě, Studnici a České Skalici, vazby s hradeckými obrozenci zůstaly zachovány. Svoje básně, bajky, epigramy, aforismy, a povídky publikoval v Zieglerových Almanáčích aneb Novoročenkách, vydávaných v letech 1823 a 1824 hradeckým tiskařem a nakladatelem **Janem Hostivitem Pospíšilem** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.).

Josef Myslimír Ludvík se narodil 22. 4. 1796 v Dolanech u Jaroměře, zemřel 1. 1. 1856 v České Skalici. Vystudoval gymnázium v Broumově (1808-1813), tzv. filosofii v Litomyšli (1813-1815) a bohosloví v Hradci Králové (1815-1819). Od roku 1820 byl kaplanem v Náchodě, po roce 1833 duchovním správcem ve Studnici. Roku 1847 byl jmenován farářem v Boušíně. Postihla ho však těžká nemoc a od roku 1848 žil na odpočinku v České Skalici. Ve svých kněžských působištích zakládal čtenářské spolky, podporoval sadařství, byl spoluzakladatelem proslulých jiřinkových slavností v České Skalici.

Větší část Ludvíkovy literární produkce spadá do jeho pobytu v Náchodě. Kromě výše zmíněných drobnějších prací, které uveřejňoval v soudobých literárních almanaších a časopisech, vydal knižně roku 1925 příběh situovaný do středověku *Věrná ryzka anebo Stálost lásky*. V časopise Čechoslav vyšel Ludvíkův cestopis *Myslimír po horách krkonošských putující* (1924). Přeložil *Utěšenky pro dítky k ošlechtění srdce...* od L. Chimaniho (1924) a dvojdílnou publikaci *Romulus, první král římský* od J. de La Fontaine (1826). Z jeho rozsáhlého rukopisného materiálu k dějinám Náchoda byl vydán posmrtně první díl *Památky hradu, města a panství Náchoda a vlastníkův jeho* (1857).

3)

V letech 1817-1819 studoval teologii v Hradci Králové obrozenecký básník, prozaik, sběratel lidové slovesnosti a reformátor českého jazyka **František Dobromysl Trnka**. Tehdy už ve zdejší kněžském semináři přednášel **Josef Liboslav Ziegler** (viz **V Kopečku čp. 85**), který značně ovlivnil Trnkovu juvenilní tvorbu a přiměl jej k tomu, aby si podobně jako jiní soudobí vlastenci doplnil jméno o slovanské Dobromysl.

Trnka začal psát milostné i příležitostné básně; v roce 1817 vyšel tiskem jeho *Zpěv ke cti Wysoce učeného a Důstogného Pána, Pana Jozefa Liboslava Zieglera, řádného veřegného Professora pastorální Theologie a literatury České na ustavu Theologickém v Hradcy Králové, při Jeho žádoucým příchodu ochotně věnovaný...* Báseň zazněla poprvé 11. 11. 1817 během „deklamatoria“, které uspořádali hradečtí bohoslovci při zahájení Zieglerových přednášek z českého jazyka; její recitací a čtyřhlasým zpěvem českých písní svého profesora slavnostně uvítali. Stalo se tak z podnětu **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 1.**); který Trnkovu zdravici vydal; jediný dochovaný exemplář se nachází v knihovně Národního muzea.⁸⁷

⁸⁷ V kapitole Hradecká čítanka uvádíme původní podobu básně bez úprav – jako ukázkou tehdejšího „okusu v básnění českém“ i jako příklad starého (bratrského) pravopisu, proti kterému se v té době začínal prosazovat pravopis nový (analogický); soudobí literáti, včetně těch hradeckých, vedli v této záležitosti mnohé spory.

Trnka také překládal polskou poezii a svoje literární pokusy uveřejňoval v časopisech. Studium teologie v Hradci Králové nedokončil a v roce 1819 odjel do Vídně.

František Dobromysl Trnka (někdy též F. Dobromil T.) se narodil 13. 2. 1798 v Humpolci, zemřel 23. 5. 1837 v Olomouci (uváděno i 24. 5. 1837). Absolvoval gymnázium v Havlíčkově Brodě a tzv. filosofii v Litomyšli; teologické studium v Hradci Králové nedokončil. Působil pak jako vychovatel ve šlechtických rodinách a jako soudní překladatel v Jihlavě a v Brně, kde v letech 1828-1831 zároveň vyučoval češtinu. Od roku 1832 pracoval v olomoucké univerzitní knihovně. Pro jeho jazykové snahy měla velký význam cesta po Slovensku v roce 1827, kde mj. sbíral lidové písně a přísloví; z tohoto putování vytěžil materiál pro sborník *Porěkadla (příсловиá) Slovákov moravsko-uherských* (1831).

Trnka uveřejnil básnické sbírky *Vesna či Básně prvotinné* (1821) a *Růžinky aneb Spisky drobné pro děti* (1824); druhá z nich obsahuje i povídky. Oblíbený byl jeho zpěvník *Patero světských písní moravských* (1831). Psal také kratší texty určené k zábavě i poučení; toto „čtení pro lid“ shromáždil do dvou knižních titulů – *Společník věrný: kniha pro jasný rozum, dobré srdce a čistou mysl* (1931) a *Povídáček neb Vykládač* (1833).

Jako učitel češtiny a překladatel věnoval velkou pozornost českému jazyku, který se snažil reformovat pomocí moravských, případně slovenských nářečních tvarů. Je autorem učebnice *Knihy cvičná jazyka slovanského v Čechách, v Moravě a v uherském Slovácku* (1830) aj. jazykových příruček. Návrhy na modifikaci češtiny publikoval v knize *O českém jazyku spisovném: ve prospěch mladým spisovatelům i na výstrahu nedozrálým recensentům* (1831); jeho snahy však odmítl Josef Jungmann i František Palacký.

4)

Seminář v Hradci Králové byl v letech 1847-1851 domovem pro básníka, dramatika a prozaika **Bohumila Františka Hakla**, autora náboženských spisů. Po ukončení zdejších teologických studií byl vysvěcen na kněze (1851) a působil jako katecheta na hradeckých školách (učitelský ústav, reálka, hlavní škola).

Poté, co strávil sedm let na vojenské škole v Belluni (1854-1861) se do Hradce vrátil a vyučoval náboženství ve vyšších třídách místního gymnázia od 13. 5. 1861 do 17. 10. 1870. Jeho žák, spisovatel **Alois Jirásek** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.), o něm napsal: *Hned první svou „vzletnou exhortou o lásce k vlasti a svým vlídným chováním myslí i srdce naše si naklonil,“ vzpomíná Otakar Jedlička. A vlídným, milým učitelem byl i pak, za mých časů. (...) Do školy přicházel vždy v čamaře, černě, jako svátečně oblečen, černovlasý muž svěží barvy, elegantní kněz. (...) Měli jsme jej rádi; to se také projevilo, když r. 1870 ustanoven byl za faráře do Hořic, jak jsme se s ním loučili a pak jej vyprovázeli kus za město. ... Už jako katecheta byl literárně činný; hlavní však jeho činnost spisovatelská připadá do jeho let hořických.*⁸⁸

Jako rodák z Podkrkonoší a dlouholetý farář v Hořicích se zajímal o dialekt a lidové zvyky této oblasti: v almanachu hradeckého spolku Dobroslav z roku 1888 byla uveřejněna jeho studie *Z bývalého života národního v Krkonoších*,⁸⁹ je tu otištěna i Haklova báseň *Na vlast: znělka*.

⁸⁸ Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, kapitola XXXII, s. 294.

⁸⁹ *Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí*. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 54-62; 34.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Bohumil František Hakl se narodil 10. 9. 1827 v Horní Branné u Jilemnice, zemřel 12. 9. 1904 v Hořicích. Vystudoval gymnázium v Jičíně a Litomyšli (1839-1847) a teologii v Hradci Králové (1847-1851). Zde také vyučoval náboženství na různých školách (viz výše); od roku 1870 až do smrti působil v Hořicích jako farář, děkan, vikář, biskupský notář a čestný konzistorní rada, vyznamenaný roku 1894 záslužným křížem.

Svoje básně, prózy i dramatické pokusy publikoval v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. Napsal duchovně zaměřené básnické sbírky *Klidné chvíle* (1874), *Hrobní kvítí* (1878; 1886 pod názvem *Slzy bolu, útechy a naděje*), *Z jeseni mého života* (1883) a nábožensko-výchovné scénky a povídky pro mládež *Mlsný Jaroš* (1875), *Ptačí hnízdo* (1875), *Chudé dítě čili Kaple anděla strážného na Vrcholci* (1875).

Je autorem cestopisu *Cesta do Říma a dále do Neapole a Pompejí* (1881), učebnic náboženství pro gymnázia, pedagogického pojednání *Dětské hry* (1872) a několika sbírek kázání; od roku 1877 se podílel na redakci knižní edice *Knihovna kazatelská*. Haklova vlastenecky zaměřená práce *Život svatých apoštolů slovanských Cyrila a Methodia* (1870) byla rakouskými úřady považována za závadný spis a jednalo se o ní i ve vídeňském parlamentu.

5)

Hradecký seminář absolvoval v letech 1882-1886 prozaik **Bohumil Zahradník-Brodský**; v roce 1886 byl vysvěcen na kněze. Atmosféru té doby v semináři i v celém městě připomíná v kratičké stati *Vzpomínka* (1923). Z Hradce Králové odešel jako kaplan do Zruče nad Sázavou.

Bohumil Zahradník-Brodský se narodil 21. 8. 1862 v Hostačově u Čáslavi, zemřel 26. 11. 1939 v Průhonicích u Prahy. Rodina žila od roku 1867 v tehdejší Německém Brodě (dnes Havlíčkův Brod); Bohumil Zahradník zde vystudoval gymnázium (1874-1882) a jméno města později připojil ke svému příjmení. Po absolutoriu bohosloví v Hradci Králové (1882-1886) působil v duchovní správě ve Zruči nad Sázavou (1886-1889) a v Ouběnicích u Votic (1889-1919). V letech 1918-1919 se jako člen Jednoty katolického duchovenstva zasazoval o reformu církve; patřil k zakladatelům Československé církve a snažil se o její příklon k pravoslaví; když se mu to nepodařilo, přestoupil k církvi pravoslavné. Pracoval na ministerstvu školství a národní osvěty, v roce 1924 odešel do penze a střídal pobyt v Praze a v Průhonicích. Působil ve vedení spolku Svatobor, Nakladatelského družstva Máje a Syndikátu českých spisovatelů.

Je autorem velkého počtu románů a povídek ze současnosti, často s morálně výchovným posláním; jejich hlavními postavami bývají trpící ženy. Příběhy jsou zasazeny jak do venkovského, tak městského prostředí: *Z vesnic a samoty* (10 dílů; 193-1901), *Vesnické obrázky* (2 díly; 1898, 1899), *Vездеjší chléb* (1904), *Číslo 1452* (1889) aj. Nechybí prózy se sociálním podtextem nebo s kritikou církevních poměrů. Psal i historické povídky, např. *Bouře na horách* (1885), *Staré panstvo* (3 díly; 1892, 1893, 1894) ad. Uveřejnil také tři knihy modliteb a rozjímání.

Zahradníkovy literární práce patřily ve své době k oblíbené četbě, některé byly ve dvacátých letech 20. století zfilmovány.

6)

Do hradeckého semináře přišel roku 1924 z gymnázia v Nymburku budoucí básník, prozaik a náboženský publicista **Josef Beneš**. Studia teologie ukončil v roce 1929 a vzápětí byl v Hradci Králové vysvěcen na kněze.

Josef Beneš se narodil 22. 2. 1905 v Poděbradech, zemřel 23. 5. 1979 v Praze. Po studiích v Nymburce a v Hradci Králové sloužil jako kněz v Lázních Bělohrad, Dašicích, Hořicích a Jičíně, kde také od roku 1935 učil na středních školách. Za války byl vězněn v koncentračním táboře Dachau (1942-1945), po osvobození působil jako učitel náboženství v Trutnově a České Třebové. Roku 1951 odešel do Prahy, stal se kanovníkem a později (1974) proboštem vyšehradské kapituly. Na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě přednášel pedagogiku a katechetiku. Výrazně se angažoval ve spolupráci s komunistickým režimem: byl generálním tajemníkem Mírového hnutí katolického duchovenstva, členem Světové rady míru, ústředního výboru Sdružení katolických duchovních *Pacem in terris* a mnoha dalších organizací. Za tuto svoji činnost byl opakovaně vyznamenáván.

Knižně uveřejnil sbírky básní *Slovem i dlátem* (1936) a *Quadragesima* (1973), z jeho prozaické tvorby uveďme publikace v žánru literatury faktu *Ač zemřeli, ještě mluví: medailonky českých katolických vlasteneckých kněží* (1964) nebo *Kaine, kde je tvůj bratr?: medailonky českých katolických kněží – obětí fašismu* (1971).

V padesátých a šedesátých letech byl redaktorem časopisu *Duchovní pastýř* a Cyrilometodějského kalendáře. Napsal i několik prací z církevních dějin.

7)

V letech 1903-1907 studoval teologii v Hradci Králové básník **František Xaver Boštík**. Byl zde také vysvěcen na kněze (1907). Vystřídal pak několik působišť, krátce sloužil mj v blízkých Všestarech.

František Xaver Boštík se narodil 27. 10. 1883 v Horním Újezdu u Litomyšle, zemřel 12. 2. 1964 v Chotěboři. Působil v duchovní správě v Úbislavicích u Nové Paky a ve Všestarech, vyučoval náboženství na pardubických školách (1909-1917), později na gymnáziích v Havlíčkově Brodě a v Chotěboři; v tomto městě prožil i část života po svém penzionování v roce 1941.

Roku 1938 vyšla knižně Boštíkova epická báseň *Krvavé vavříny* o selské bouři na Litomyšlsku z roku 1680 (autor sám pocházel z rodu vůdce povstání Lukáše Pakosty). Pozdější básnická sbírka *U zpívajících vod* (1939) je reflexí přírody a lidových pověstí z okolí řeky Doubravky.

V Boštíkově pozůstalosti se nachází rukopis jeho práce k historii Chotěboře *Dějiny jednoho městečka*.

8)

Odchovancem hradeckého semináře byl také **Josef Ehrenberger** – básník a prozaik; patřil k prvním z českých literátů, kteří se pokusili o původní prózu pro mládež. Už ze středních škol v Litomyšli přišel do Hradce Králové jako národně uvědomělý mladík. Teologii zde studoval čtyři roky (1838-1841) a do té doby spadá začátek jeho literární

tvorby: první povídky publikoval ještě jako bohoslovec v časopise Květy. Roku 1841 byl v Hradci Králové vysvěcen na kněze.

Josef Ehrenberger se narodil 21. 7. 1815 v Korouhvi u Poličky, zemřel 7. 2. 1882 v Praze. Absolvoval gymnázium a tzv. filosofii v Litomyšli (1829-1838), teologická studia v Hradci Králové (1838-1841). Kněžskou službu zahájil v rodném kraji v obci Květná, po roce se přesunul na Rychnovsko: působil ve Skuhrově a v Solnici až do roku 1868, kdy se stal sídelním kanovníkem na pražském Vyšehradě (zde byl také pohřben). Ve všech svých působištích se projevoval jako český vlastenec a účastnil se veřejného života. Byl dobrým kazatelem, v padesátých letech 19. století vyšly tři sborníky jeho kázání. Publikoval také několik brožur o problematice vystěhovalců, výminkářů, sňatků apod.

Ehrenbergova poezie není příliš významná: do časopisů psal veršované povídky a pověsti nebo humorné deklamovánky pro děti.

Jeho povídky obsahují vesměs buď historickou nebo venkovskou tematiku a spadají do kategorie tzv. lidové četby, jejímž posláním bylo pobavit, vzdělávat a současně vychovávat. Historické povídky čerpají náměty z kronik a archivů v místech, kde Ehrenberger působil a odehrávají se ve 13.-14. nebo 17.-18. století. Prózy z venkovského života jsou obohaceny zvyky, písněmi, příslovími, užitím lidové mluvy i zpodobováním typických vesnických figurek.

Z Ehrenbergových povídek určených mládeži došla největší obliby *Kaplička pod lipami* (1862); převažují historické motivy – *Ostruha krále Jana čili Založení kostela na Liboborku* (1845), *Tataři na Moravě anebo Bůh svých věrných neopustí* (1847), *Bratr Renát* (1864) aj. V pozdějším věku psal víc pro dospělé, např. povídky *Bystručtí a Polučtí čili Sňatek divem* (1872), *Knap a písař* (1875) nebo *Lhota dvořácká Lhotou žebračí* (1880).

9)

Mezi bohoslovce, jejichž teologická studia v Hradci Králové předčasně skončila, patřil věhlasný sociolog **Inocenc Arnošt Bláha**. Do zdejšího semináře vstoupil po maturitě na pelhřimovském gymnáziu roku 1897. Stal se stoupencem reformního hnutí v církvi: vzdor zákazu z biskupské konzistoře dokonce přednášel v kroužku katolické moderny. Byl proto v roce 1899 ze semináře vyloučen. Po dalších studiích ve Vídni, v Praze a v Paříži učil na různých středních školách, v roce 1922 byl jmenován profesorem na Masarykově univerzitě v Brně (zakladatel tzv. brněnské sociologické školy).

Jeho rozsáhlé vědecké práci však předcházela dnes již málo známá literární tvorba; proto je také možné přiřadit jej k beletristům, jejichž životní osud byl spojen s naším městem. Ještě za vysokoškolských studií, tedy poměrně krátce po odchodu z Hradce Králové, vydal knižně dvě básnické sbírky: *Po cestách vítězů* (1902) a *Ať je země písní* (1903). Svoje povídky, román *Liduška* i překlady poezie německého básníka Richarda Dehmela uveřejňoval v časopisech. Beletrie obecně hrála důležitou roli také v jeho sociologickém a etickém bádání.

Inocenc Arnošt Bláha se narodil 28. 7. 1879 v Krasoňově u Humpolce, zemřel 25. 4. 1960 v Brně. V letech 1903-1922 působil na středních školách v Praze, Novém Městě na Moravě, Litomyšli a opět v Praze, poté až do roku 1950 (s přerušením za okupace 1939-1945) jako profesor na Filozofické fakultě brněnské Masarykovy univerzity.

Byl místopředsedou Sociologické společnosti, založil a redigoval Sociologickou revue. Jako filozofický pozitivista kladl v sociologii důraz na empirický výzkum. K jeho stěžejním odborným pracím patří *Město: studie sociologická* (1914), *Sociologie sedláka a dělníka* (1925), *Sociologie dětství* (1927), *Dnešní krize rodinného života* (1933), *Sociologie inteligence* (1937) a zejména posmrtně vydaná *Sociologie* (1968). Druhou oblastí vědeckého zájmu I. A. Bláhy byla etika, jak o tom svědčí např. díla *Filosofie mravnosti* (1922), *Vědecká morálka a mravní výchova* (1940), *Etika jako věda* (1947). Je autorem publikací *T. G. Masaryk* (1919), *Kultura a politika* (1946), *Úkol vědy a umění v životě* (1946) ad.

10)

Teologii v Hradci Králové studoval v letech 1855-1859 budoucí prozaik a žurnalista **Petr Kopal**. Do semináře byl přijat přesto, že předcházející studium na jičínském gymnáziu (1847-1855) nezavršil maturitou. V Hradci se vedle teologie intenzivně věnoval slovanským a románským jazykům a angličtině. Roku 1859 zde přijal kněžské svěcení, poté odešel jako kaplan do Jablonce nad Jizerou.

Kopalovy povídky pro mládež byly později hojně vydávány v královéhradeckém vydavatelství Dědictví maličkových, které v roce 1859 založil další z absolventů hradeckého semináře, kanovník **Josef Antonín Šrůtek** (viz **Karla Tomana čp. 46**), též autor výchovných a vzdělávacích povídek určených mládeži.

Petr Kopal se narodil 2. 7. 1834 v Držkově u Semil, zemřel 30. 1. 1917 v Praze. Po studiích v Jičíně a v Hradci Králové (viz výše) působil v duchovní službě v Jablonci nad Jizerou, ve věznici Kartouzy u Jičína, v Bohdanči (1866-1871), v Kozlech u Bíliny (pro spory se zdejšími německými obyvatelstvem byl dokonce na dva měsíce odsouzen do vězení), nakonec jako vikář na pražském Vyšehradě (od roku 1882). Od té doby až do své smrti vedl redakci katolického časopisu *Čech*; redigoval i další periodika a kalendáře.

Kopalovy povídky pro mládež mají vesměs výchovné poslání v katolickém duchu. Vydával je často v časopisech, knižně převážně v edici Dědictví maličkových pod pseudonymem Petr Kopřiva: *Chudý boháč: pro příklad a výstrahu malým i velkým* (1875), *Bedříškov: příběhy jeho sirotkův: pokračování povídky Chudý boháč* (1876), *Devatero řemesel a desátá žebrota* (1878) ad.

Podobný charakter mají i jeho prózy pro dospělé: *Do Kartouz: obrazy z truchloher života* (1877, pseudonym Petr Kopřiva), *Kterak se v Kocourkově rozdělili o statky: smutně veselé vypravování* (1889, pseudonym Petr Kopřiva), *Pražské obrázky* (1900), *Sebevražednice: ze smíšeného manželství* (1902), *Služka: román ze společenského života naší doby* (1911) aj.

Romány *Farář z Černodola: obraz z naší doby* (1897) nebo *Apoštol trhanů* (3 díly, 1909-1910) jsou inspirovány životním příběhem autora. Posmrtně byly uveřejněny jeho paměti pod názvem *Petr Kopal: autobiografie* (1919).

11)

Budoucí prozaik a dramatik **František Jiří Košťál** začal studovat teologii roku 1877 v Litoměřicích. Rok poté (1878) přestoupil do bohosloveckého semináře v Hradci Králové. Už za gymnaziálních studií v Rychnově na Kněžnou se výrazně angažoval v kulturním životě

Solnice, která byla jeho rodištěm; platilo to zejména pro ochotnické divadlo (roku 1874 dokonce vydal pod pseudonymem Jiřík Řecký komedii *Studentský kousek*).

Podobné zájmy uplatnil i v hradeckém semináři: v roce 1879 založil a vedl Literární řečnickou jednotu bohosloveckou v Hradci Králové. V letech 1878-1882 uveřejňoval v Poslu z Prahy, během té doby přejmenovaném na České noviny, medailony osobností národního obrození v cyklu *Vzpomínky*. Roku 1881 ukončil studium teologie, byl vysvěcen na kněze a odešel do Skuhrova nad Bělou.

Hradec však v duchu neopustil, jak o tom svědčí jeho studie *Hradec Králové a česká literatura*, uveřejňovaná na pokračování v časopisech Polaban a Slovan v letech 1885-1888.

František Jiří Košťál se narodil 26. 10. 1857 v Solnici, zemřel 8. 5. 1909 ve Skuhrově nad Bělou. Zde od roku 1881 sloužil jako kaplan a po roce 1888 jako farář až do smrti. Na kněžské působení i literární tvorbu Františka Jiřího Košťála měl značný vliv příklad jeho předchůdce na skuhrovské faře **Josefa Ehrenberga** (viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 8.**). Věnoval se osvětové práci ve čtenářském spolku i jako správce farní knihovny, přednášel, sbíral pověsti a přísloví rodného kraje.

Psal povídky ze života v orlickém podhůří, které uveřejnil ve sbírce *Z našich hor* (2 díly, 1887, 1889) a v dalších publikacích. Mnohé z nich měly humorný podtext, např. *Jak pantáta Trousil vyplatil své dědice* (1887), *Z horských far i z jich okolí* (1908) nebo *Z úsměvu hor a podhoří* (1909). Zpracoval též řadu příběhů z minulosti Podorlicka, svědčících o těžkých osudech prostých lidí v dobách nevolnictví a válek: *Z dějin rodného kraje* (1888), *Za vpádů Bedřichových* (1893), *Ve spárech dravcových* (1907) aj. Zájem o regionální historii a kulturu zúročil i ve svých článcích o literatuře Královéhradecka a o některých osobnostech národního obrození (viz výše).

Košťálovy divadelní hry měly s výjimkou rané humoresky *Studentský kousek* (1874) výchovný ráz: *Na zdar Matici* (1887), *Od jesliček září láska* (1891), *Obecní sirotci* (1904).

12)

Hradeckou teologii studoval od roku 1895 prozaik a církevní historik **Jiří Sahula**, rodák ze Skutče. Vysvěcen na kněze byl v roce 1899; krátce působil jako kaplan, ale už roku 1900 se na žádost biskupské konzistoře vrátil do Hradce Králové. Pracoval v biskupské tiskárně v Adalbertinu (Tiskové družstvo), redigoval katolické časopisy *Obnova* (1902-1922) a *Štít* (1918-1922, 1925-1934), které v Hradci Králové vycházely. Současně vyučoval náboženství na různých hradeckých školách a církevní zpěv v biskupském semináři (roku 1908 se zde stal docentem;). Kromě členství ve výše zmíněné Bohoslovecké literární a řečnické jednotě byl v předsednictvu Jednoty katolických tovaryšů, čestným členem Všeobecného sdružení katolického dělnictva, spoluzakládal a vedl hradeckou katolickou záložnu Eliška. Zastával funkci biskupského notáře a konzistorního rady. Za svoje rozsáhlé aktivity v duchu snah biskupa Edvarda Brynycha obdržel v roce 1922 Zlatý kříž s vyznamenáním Pro ecclesia et pontifice. Téhož roku odešel z Hradce Králové do Choltic.

V Hradci psal většinou humorné povídky pro dospělé: *Slunné chvílky* (1905), *Rozmarné příhody* (3 díly; 1906, 1908, 1911), *Veselé chvíle* (1911), *Laškovné jiskry* (1921), též román *Dvojí proudy* (1916). Roku 1912 zahájil řadu svých próz určených mládeži povídkou *Vojtěch Habr*; následovala sbírka *Ve víru válečných běsů* (1919) a po odchodu z Hradce mnohé další. Měly morálně výchovný podtext – podobně, jako zmíněné prózy pro dospělé.

Jiří Sahula se narodil 27. 3. 1874 ve Skutči, zemřel 28. 2. 1956 tamtéž.⁹⁰ Vystudoval gymnázium ve Vysokém Mýtě a teologii v Hradci Králové. Po kněžském svěcení (1899) byl krátce kaplanem v Proseči a v Rychmburku, v letech 1900-1922 působil v Hradci Králové (*viz výše*), poté v Cholticích, kde se stal archivářem a zámeckým kaplanem (1922-1939). Penzi pak strávil v rodné Skutči. Byl členem organizace katolických umělců Družina literární a umělecká.

Knižně debutoval divadelní hrou *Druhá kletba* (1899) a básní *Balada ze dřevníku* (1899). Těžiště jeho literární tvorby však spočívalo v povídkách pro dospělé, po odchodu z Hradce Králové převážně pro mládež (*viz výše*).

Jiří Sahula se intenzivně zabýval středověkými etapami českých církevních dějin. Ze svých studií vytěžil desítky pojednání zejména o husitství a české reformaci, které interpretoval z katolického hlediska. Výsledkem tohoto zájmu byly např. jak odborné publikace o Mistru Janu Husovi, tak romány o Janu Želivském *Husitský tribun* (1935) a o závěru husitských bojů *Za soumraku Tábora* (1939).

Tématem mnoha Sahulových příspěvků do časopisů je příroda a kultura východních Čech. Byl též nadaným hudebníkem, hrál na housle i violu, hudbě vyučoval a napsal knihu *Reforma hudebního písma* (1936).

13)

V letech 1934-1939 studoval teologii v Hradci Králové básník, dramatik a esperantista **Karel Filip**. Během svého pobytu v semináři napsal a vydal básnické sbírky *Údery kladiva* (1936, pod pseudonymem Karel E. Vlček) a *Sedmibarevná* (1939). Po vysvěcení na kněze roku 1939 se stal kaplanem v Hořicích.

Karel Filip (pseudonym Karel E. Vlček) se narodil 2. 12. 1915 v Přibyslavi, zemřel 22. 1. 2001 v Petrovicích u Kutné Hory. Sloužil v duchovní správě v Hořicích (1939-1940), Kutné Hoře (1940-1942), Náchodě (1942-1944), Novém Hrádku (1944-1951) a v Červených Janovicích (1951-1957). Byl perzekvován komunistickým režimem, teprve v roce 1970 se mohl vrátit ke kněžské službě v Červených Janovicích.

Kromě výše uvedených básní je spoluautorem divadelní hry *Ztracená: dramatická báseň v pěti dějstvích s proměnou* (1944, s Janem Filipem) a *Velkého slovníku esperantsko- českého a česko- esperantského* (1. díl 1947, 2. díl 1949, opět s Janem Filipem).

14)

Během svých studií na královéhradeckém gymnáziu v letech 1848-1856 bydlel v semináři Na Hradě čp. 91-92 budoucí novinář, prozaik a básník **Václav Antonín Crha**. Václavův otec, krejčí Antonín Crha, byl už v té době mrtev; chlapcovým poručníkem v rodném Kopidlně se stal Václav Tůma. V Hradci Králové se studenta ujal rektor kněžského semináře Josef Valášek, později J. Pažout; zajistili mu ubytování ve svém ústavu.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

⁹⁰ Některé zdroje uvádějí mírně posunutá data: narození 29. 3. 1874, úmrtí 29. 2. 1956.

Václav Antonín Crha se narodil 27. 9. 1836 v Kopidlně, zemřel 8. 9. 1905 v Třebechovicích pod Orebem (pohřben byl v Praze). Po gymnáziu v Hradci Králové (1848-1856) vystudoval klasickou filologii na pražské univerzitě. Od roku 1859 působil jako novinář a redaktor, vystřídal postupně Pražské noviny, Národní listy, Pozor, Národ a provládní Pražský deník. V roce 1869 založil a řídil v Brně list Morava (roku 1872 přejmenován na Moravan) s protičeským zaměřením, podporou moravského separatismu a rakousko-uherské monarchie. Crha byl proto považován za zrádce české věci; svoje literární díla publikoval pod pseudonymy (kombinace různých křestních jmen s příjmením Volný). Po zániku Moravana (1879) pracoval opět v Praze v redakci Pražského deníku (od 1896 Pražských novin); 1901 odešel do penze. Překládal básně a divadelní hry z němčiny a polštiny.

Crhovy básnické sbírky *Májový sen* (1862) a *Kusy mého srdce* (1875) v literární kritice příliš neobstály. Vedle nich vydal několik knih příležitostných veršů, gratulantů a deklamovánek pro děti.

Příznivěji hodnoceny jsou jeho historické povídky a romány z moravských dějin, uveřejňované na pokračování v novinách, které řídil. Několik Crhových prozaických titulů s náměty ze současnosti a určených mládeži je psáno v tendenčním duchu; výjimku tvoří historická povídka *Kalich krve aneb Pomsta náleží Hospodinu* (1867).

15)

V letech 1837-1841 studoval bohosloví ve zdejší seminárii autor cestopisu a sbírky kázání **Peregrin Novák**. Roku 1841 byl v Hradci Králové vysvěcen na kněze.

Peregrin Novák se narodil 4. 2. 1815 v Rychnově nad Kněžnou, zemřel 1. 7. 1904 v Novém Městě nad Metují. Vystudoval gymnázium v rodném městě a teologii v Hradci Králové. Svoji kněžskou dráhu završil jako děkan v Novém Městě nad Metují a čestný kanovník při kapitule u sv. Ducha v Hradci Králové.

Cestu do Anglie a Skotska, kterou podnikl v roce 1873, popsal v knize *Cestopis do Anglie* (1874, druhé vydání 1886). Je autorem duchovních úvah *Výklady a kázání* (1862). Do časopisů psal pod pseudonymem Pelhřim Rychnovský.

Na Mlejniku

Lokalita na pravém břehu řeky Orlice náležející ke Slezskému Předměstí. Stával zde dřevěný mlýn, který roku 1920 vyhořel; místo něj byla v letech 1920-1921 postavena malá vodní elektrárna podle projektu architekta Oldřicha Lisky. Také původní dřevěný jez nahradil nový jez z let 1923-1927, posunutý o 100 m výše proti proudu.

Do lokality Na Mlejniku umístil **Karel Čapek** (viz **Malé náměstí čp. 117**, oddíl 1.) část příběhu svého románu *Továrna na absolutno: román-feuilleton* (1922). Jedná se o kapitolu *Bitva u Hradce Králové*.

Karel Michl (viz **Špitálská čp. 183**) vzpomíná ve svých pamětech ⁹¹ jak se spolužákem z učitelského ústavu, pozdějším významným českým malířem Jindřichem Štyrským, chodili na Mlejnek malovat (jedná se o dobu těsně před první světovou válkou):

„V letním období jsme chodívali se skicáři po starém městě, zachycovali do nich západy slunce se siluetou katedrály a věžemi, u slepého ramene Labe, v Pralese jsme kreslili spleti větví věkovitých dubů nad tůněmi a samozřejmě starý dřevěný „mlejnek“ na Orlici, mnohokrát zvěčněný objekt místních malířů.“

Na Plachtě („cvičák“)

Bývalé vojenské cvičiště se nachází v katastru Nového Hradce Králové mezi rybníky Plachta, Jáma a novou retenční nádrží Češík. Jedná se zhruba o území stejnojmenné přírodní památky.

O tom, jak si zde vojáci z hradecké posádky ve dvacátých letech minulého století osvojovali vojenské umění, píše na základě vlastního zážitku spisovatel **Karel Poláček** (viz **Na skok v Hradci**), který jako záložník prodělal roku 1925 v Hradci Králové čtrnáctidenní cvičení. Učinil tak v knize reportážních fejetonů *Čtrnáct dní na vojně*, zejména v kapitole *Na cvičišti* a následujících. Jedná se o text plný laskavého humoru, jak je to pro Karla Poláčka charakteristické.

náměstí Svobody čp. 301

Budova bývalé Obchodní akademie v Hradci Králové byla postavena v letech 1896-1897 podle projektu architektů Ottokara Böhma a Huberta Gessnera (žáků Otto Wagnera) ve stylu klasicizující secese. Jaroslav Maixner je autorem návrhů sochařské výzdoby (sfingy u vchodu a čtyři alegorie obchodu na římse). Dnes jeden z objektů Univerzity Hradec Králové.

V prosinci roku 1942 zde shromažďovali nacisté židovské obyvatelstvo z Hradce Králové a dalších východočeských měst před odsunem do koncentračních táborů (546 osob ve dvou transportech): tragické události připomíná pamětní deska. Na průčelí budovy je též pamětní deska věnovaná profesoru Jiřímu Purkyně, který v Obchodní akademii vyučoval a byl popraven německými okupanty 15. 9. 1942.

Obchodní akademie byla založena roku 1895 jako Vyšší obchodní škola v Hradci Králové; financovalo ji město. Zpočátku se vyučovalo na Velkém náměstí čp. 33 a v reálce v Komenského ulici čp. 234. Škola se brzy přestěhovala do vlastní nové budovy čp. 301 na dnešním náměstí Svobody. V roce 1901 bylo studium rozšířeno na čtyřleté, od roku 1902 nesla škola název Obchodní akademie v Hradci Králové (název se za německé okupace i po ní několikrát změnil). Po roce 1960 byla (tehdy už pod názvem Střední ekonomická škola) vystěhována do budovy bývalé Státní odborné školy pro umělecko-průmyslové zpracování

⁹¹ Michl Karel. *Chvilé setkání, věčnost vzpomínky*. Hradec Králové: Kruh, 1976, s. 143.

kovů v ulici Československé armády čp. 274. Původní sídlo Obchodní akademie tehdy obsadil Pedagogický institut, od roku 1964 Pedagogická fakulta v Hradci Králové.

Studenti Obchodní akademie v Hradci Králové, kteří zvolili literární dráhu:

Jánský Filip (vl. jm. Richard Husman), prozaik: 1936-1939; viz **Klumparova čp. 833**

Kafka František, prozaik, překladatel: 1924-1928; viz **Chelčického čp. 280**

Vachek Emil, prozaik, publicista a dramatik: 1904-1906; viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 2.)**

Vaněček Arnošt, prozaik, překladatel: 1914/1915 (jen 1. třída); viz **Velké náměstí čp. 143**

Na Obchodní akademii se vyskytli spisovatelé také v roli učitelů:

Krýzl Karel, básník: 1897-1919; viz **Velké náměstí čp. 152**

Šlejhar Josef Karel, prozaik: 1901-1902; viz **náměstí Svobody čp. 301, oddíl 1.)**

1)

V hradecké Obchodní akademii působil krátce v letech 1901-1902 jako výpomocný učitel prozaik **Josef Karel Šlejhar**; vyučoval češtinu, matematiku, francouzštinu, chemii a zbožíznalství.

Bydlel zřejmě nejdříve v centru města, později na Novém Hradci Králové, podle některých pramenů proto, že zde měl větší klid k literární tvorbě. Přesnou adresu jeho bydliště se však nepodařilo identifikovat. Lze předpokládat, že v té době pracoval na románu *Temno* (1902). Podle svědectví Františka Pitaše, autora knih o Novém Hradci Králové z let 1922 a 1930, navštěvoval Šlejhar místní hostinec U Labutě: *Zde jsem naslouchal našemu Zolovi, básníku Šlejharovi, který v duševním negligé, domněle neznám, dokazuje praktičnost dochové střechy v dlouhém výkladu asi šesti důvodů.*⁹²

Roku 1902 odešel Josef Karel Šlejhar z Hradce Králové na obchodní školu v Kolíně. Nástupce na jeho místě v hradecké Obchodní akademii, profesor Otakar Šimek, vzpomíná: *Roku 1902 setkal jsem se v Patschově vinárně s J. K. Šlejharem ve společnosti Mošnové a V. Hladíkově. J. K. Šlejhar, jeden z nejvýznamnějších naturalistů a moralistů českých, byl tehdy profesorem na Obch. akademii v Hradci Králové; ač chemik, který prošel službou cukrovarskou, učil tam zvláště češtině, a slýchal jsem, že jeho výklady literární byly úžasné plastikou a barvivostí výrazů. Ale tehdy si hořce stěžoval, že v Hradci jsou lidé tak nepochopitelně upejpaví, že mu nelze vyjítí v podvlékačkách ráno pro mléko – rozladěn hledá byt na Novém Hradci. Netušil jsem tehdy, že si se Šlejharem vyměníme místa.*⁹³

Hradecké nakladatelství Kruh vydalo v roce 1971 Šlejharovu publikaci *Zátoka smrti* (s ilustracemi Ludmily Jandové); jedná se o novou edici sbírky čtyř povídek z roku 1910, jejíž původní název byl *Z krajského města*.

Josef Karel Šlejhar se narodil 17. 10. 1864 ve Staré Pace, zemřel 3. 9. 1914 v Praze. Jeho dětství poznamenaly neshody mezi rodiči, vychovala jej babička. Absolvoval reálku v Pardubicích (maturita 1881); studium chemie na pražské technice pro nemoc nedokončil. Od roku 1884 střídal různá zaměstnání, v letech 1895-1901 vedl

⁹² Pitaš František. *Obec Nový Hradec Králové : místní osvětová studie : na paměť 150letého trvání městyse*. Nový Hradec Králové: vlastním nákladem, 1922, s. 53.

⁹³ Šimek Otakar. Z Hradce literárního. In.: *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922*. Hradec Králové: Osvěta lidu, 1923, s. 146.

neúspěšně statek zděděný po dědečkovi v Dolní Kalné. Po rozchodu s manželkou odešel učit na obchodní školy v Hradci Králové, poté v Kolíně, od roku 1907 v Praze, kde se znovu oženil. Ztotožnil se s manifestem Česká moderna (1895), podílel se na založení Nakladatelského družstva Máje (1901).

Svoje prózy začal uveřejňovat během druhé poloviny osmdesátých let 19. století v časopisech. Jeho první knižně publikovaná povídka *Kuře melancholik* (1889) byla velmi pozitivně hodnocena soudobými literárními kritiky. Několik předtím samostatně vydaných povídek spojil v knize *Co život opomíjí* (1895), následovaly krátké prózy pod tituly *Zátiší* (1898), *V zášeří krbu* (1899), *Od nás* (1907), *Povídka z výčepu* (1908), *Předtuchy* (1909), výše uvedená sbírka *Z krajského města* (1910), *Z Prahy* (1910), *Z chmurných obzorů* (1910), *Rozvrat* (1911) a *Maloměstská idyla* (1911).

J. K. Šlejhar napsal také romány *Temno* (1902), *Peklo* (1905), *Lípa* (1908), *Vraždění* (1910); pokoušel se o divadelní hry a je autorem učebnice dějin české literatury pro obchodní školy a dalších učebních textů (čítanky, slovníky).

náměstí Svobody čp. 331

Budova učitelského ústavu, postavená v letech 1899-1900 v novorenesančním slohu podle projektu architekta Gustava Mrázka.

Učitelský ústav v Hradci Králové, kterému od konce 18. století předcházela tzv. preparandie⁹⁴ při městské hlavní škole na Velkém náměstí čp. 33, byl úředně ustaven roku 1849 jako škola pro přípravu učitelů (zpočátku dvouletá, od roku 1874 čtyřletá). Protože však studium bylo zahájeno až o rok později, je za termín založení pokládán rok 1850. V učitelském ústavu vyučovali učitelé hlavní školy, částečně též nově založené nižší reálky, vypomáhali i profesori z gymnázia. V roce 1870 se stal zřizovatelem stát; ústav byl přestěhován do Cejpova paláce čp. 127 na nároží Dlouhé ulice a Malého náměstí, roku 1874 do čp. 230 v Zieglerově ulici. Měl už vlastní profesorský sbor a existovala při něm cvičná škola.

Od roku 1900 byla sídlem učitelského ústavu nová budova čp. 331. Za první světové války ji zabrala armáda, ústav našel azyl v sousední obchodní akademii, později v obecné škole na Pražském Předměstí. Němečtí okupanti hradecký učitelský ústav roku 1942 zrušili. Po osvobození byl obnoven, budova mu však nebyla vrácena, učilo se v blízkých Masarykových školách a v dívčím reálném gymnáziu v Zieglerově ulici čp. 230. Ústav se tak částečně vrátil do svého bývalého sídla; k 31. 8. 1948 však zanikl. V roce 1950 jej nahradilo pedagogické gymnázium, nazývané od roku 1953 Pedagogická škola pro učitele národních škol. Roku 1959 vzniká Pedagogický institut Hradec Králové, později (1964) samostatná vysoká škola – Pedagogická fakulta v Hradci Králové.

Viz též **Velké náměstí čp. 33**, **Malé náměstí čp. 127** a **Zieglerova čp. 230**

⁹⁴ Preparandie (preparanda) byl tříměsíční, později šestiměsíční kurz pro vzdělávání učitelů. V Hradci Králové byla povolena už roku 1777, činnost však zahájila až v roce 1780. Existovala při hlavní škole, zpočátku v čp. 71 v dnešní Rokitanského ulici, mnohem delší dobu pak v čp. 33 na Velkém náměstí. Kandidáty učitelství vyučovali učitelé hlavní školy. Od roku 1807 běžely dva pololetní kurzy, český a německý; německý měl velmi málo uchazečů. Během sedmdesáti let (1780-1850) vychovalo hradecké preparandium 1.681 učitelů.

O hradeckém učitelském ústavu těsně před první světovou válkou píše jeho absolvent **Karel Michl** (viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 8.**) ve vzpomínkách, vydaných posmrtně pod názvem *Krátká chvíle mladosti* (1988) – v kapitole *Na učitelském ústavu*.

Na svá studia v hradeckém „pedagogiu“ vzpomíná i spisovatel **Rudolf Medek** (viz **Malé náměstí čp. 4**) v první kapitole publikace *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920. Část první. V mundúru Rakousko-Uherska, nazvané Hradec Králové čili festung a čítárna*.

A v přetlumočení **Josefem Rodrem** (viz **třída Slovenského národního povstání čp. 632**) se vrátil do učitelského ústavu v letech 1909-1913 také fotograf, filmař a folklorista, národní umělec Karel Plicka. Vzpomínka se jmenuje *S Karlem Plickou, věčným koledníkem* a najdeme ji v Rodrově knize *Chovatel hodin a jiné rozhovory* (1990).

Podle záznamů v kronice školy ji často navštěvovali literáti – ať již její absolventi **Adolf Černý** (viz **Kavčí plácek čp. 121**) a **Rudolf Medek** (viz **Malé náměstí čp. 4**), nebo další z mistrů slova spjatých s Hradcem Králové **Ignát Herrmann** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 1**); nechyběli však ani významní spisovatelé mimohradečtí, např. Karel Václav Rais.

V budově učitelského ústavu na náměstí Svobody čp. 331 studovali mj. pozdější spisovatelé (za dvojtečkou je údaj o době, ve které školu navštěvovali):

Bartl Jaroslav, prozaik: 1921-1925 ; viz **třída ČSA čp. 383**

Hlinecký J. K. (vl. jm. Kozel Josef), autor knih pro děti: 1906-1910; viz **Rokitanského čp. 70**

Kozel Josef – viz **Hlinecký J. K.**

Medek Rudolf, legionář a spisovatel: 1905-1909; viz **Malé náměstí čp. 4**

Michl Karel, prozaik: 1913-1917; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 8.**)

Strunz Josef – viz **Valuš-Strunz Josef**

Tonar Josef, básník: 1919-1923; viz **náměstí Svobody čp. 331, oddíl 1.**)

Valuš-Strunz Josef, básník: 1934-1938; viz **Wolkerova čp. 988**

Spisovatelé se vyskytli také mezi profesory:

Král Miloš, prozaik: 1935-1942 (1945-1946 externě, jako profesor dívčího reálného gymnázia); viz **Velké náměstí čp. 33, oddíl 6.**)

Miřiovský Emanuel, básník, prozaik a překladatel: 1885-1908 (z toho 8 let v nové budově čp. 331); viz **Komenského čp. 266**

1)

V letech 1919-1923 studoval na učitelském ústavu básník **Josef Tonar**.

Byl to hradecký rodák – narodil se 11. 8. 1904 na Pražském Předměstí v tehdejší Husově třídě čp. 8 (dnes Dukelská třída). Budova čp. 8 už neexistuje, nacházela se přibližně v místech stávající tržnice a obchodního domu Tesco. Tonarův otec Josef přišel do Hradce z Bohdanče a živil se jako natěrač a malíř písma, matka Marie rozená Pechaňová pocházela z Černožic.

Za studií Josefa Tonara na učitelském ústavu už otec nežil, o chlapce se starala matka. Patrně i z tohoto důvodu mu bylo přiznáno stipendium 230,- Kč ročně.

Po maturitě působil jako odborný učitel a knihovník v Jaroměři. Věnoval se intenzivně místnímu ochotnickému divadlu: byl jeho režisérem i hercem. Zemřel v Jaroměři 13. 9. 1970.

Tonarova literární tvorba je celkem skromná a dnes v podstatě zapomenutá. Napsal a vydal básnické sbírky: *Zavátá srdce* (1941) a *Poznáš mě po řeči* (1947). Byl také editorem dvou příležitostných publikací ke spolkovým i osobním výročním jaroměřským divadelníkům.

Nerudova čp. 908

Lékař a básník **Zdeněk Přibyslav**, vlastním jménem Zdeněk Přibík, působil od roku 1928 jako vojenský lékař v Hradci Králové. Dosáhl postupně hodnosti majora (1936) a plukovníka (1938). V hradeckém období svého života už přestal psát verše: v letech 1928-1929 uveřejnil jen dva prozaické texty v Lumíru. Od roku 1951 učil na tehdy nově založené Vojenské lékařské akademii.

Původně bydlel v ulici Na Kotli čp. 482, v roce 1940 se přestěhoval do Nerudovy ulice čp. 908; zde pobýval nejdéle a zde také na samém konci roku 1955 zemřel.

Zdeněk Přibyslav (vlastním jménem Zdeněk Přibík) se narodil 16. 6. 1891 v Brně, zemřel 28. 12. 1955 v Hradci Králové. Absolvoval gymnázium v Třebíči (1902-1910), studium medicíny v Praze musel za války přerušit a odejít na frontu, kde byl vážně zraněn. Promoval proto až v roce 1919 a poté se stal zubním lékařem v Praze na Vinohradech (do roku 1928). O jeho dalším působení viz výše.

Během dvacátých let 20. století se věnoval také literární tvorbě. Pod pseudonymem Zdeněk Přibyslav vydal básnické sbírky *Cestou k velikému míru* (1922), *Gotický chrám* (1926) a *Uprostřed života* (1926), ve kterých navázal na poetiku Otokara Březiny. Odborné práce z medicíny publikoval pod svým občanským jménem Přibík.

Nezvalova čp. 265

Bývalá okresní nemocnice (běžně nazývaná „stará nemocnice“) byla otevřena roku 1887. Nahradila městskou nemocnici v Dlouhé ulici čp. 98, na jejímž místě bylo v letech 1884-1885 postaveno Klicperovo divadlo. V současné době se v areálu nachází Rehabilitační klinika a Klinika nemocí z povolání Fakultní nemocnice Hradec Králové.

Po delší hospitalizaci tu 15. 3. 1917 zemřela autorka knih pro děti a mládež **Bohumila Klimšová**. Posledních pět let svého života (od roku 1912) strávila na Novém Hradci Králové; adresu jejího bydliště se bohužel nepodařilo identifikovat. Bývalá učitelka – jak to tehdy chodilo – zůstala svobodná. Do penze odešla už v roce 1895; žila nejdříve v Praze, kde předtím pracovala, poté v rodné Poličce, nakonec v Hradci Králové.

Během zdejšího pobytu vydala sbírku pohádek *Z čarovného světa* (1913). Dnes již zapomenutou spisovatelku pohřbili na Novém Hradci Králové.

Bohumila Klimšová se narodila 15. 12. 1851 v Poličce, zemřela 15. 3. 1917 v Hradci Králové. Absolvovala Český ústav ku vzdělání učitelek v Praze (1873-1875) a do roku

1895 učila ruční práce na různých pražských školách. Snažila se také o vzdělávání mladých žen (v Poličce založila Ženský spolek, který měl vlastní knihovnu) a svůj zájem o folklor v Podkrkonoší, na Poličsku i v okolí Prahy zúročila v několika národopisných studiích.

Literární práci zahájila překlady děl francouzských a německých autorů, které zpočátku uveřejňovala pouze v časopisech. Psala básně, povídky a pohádky pro děti, které měly výchovné poslání v duchu křesťanských zásad. Za všechny uvedme povídky *Zjara do leta* (1889), *Sedm havránků* (1897) a *Tajemství lesní pustiny* (1907), pohádky *Knihá báchorek* (1884) nebo *V říši kouzel* (1900), knihy veršů *Rodinná skříňka* (1890) či *Jaru života* (1892). Pro dospělé napsala svoji první knižní publikaci *Turnovské povídky* (1882).

Nezvalova čp. 529

Fara Českobratrské církve evangelické, postavená spolu se sousedním kostelem v secesním slohu podle projektu architekta Oldřicha Lisky stavitelem Josefem Fňoukem v letech 1911-1912. Dnešní Nezvalova ulice nesla až do roku 1961 název Žerotínova (podle Karla staršího ze Žerotína).

Na této faře prožil dětství a mládí budoucí prozaik, dramatik, novinář a překladatel **Pavel Šoltész**. Jeho matka se jmenovala Drahomíra, otec Štěpán zde působil v letech 1925-1940 jako farář.⁹⁵ Rodina se do Hradce Králové přestěhovala z Brna, kde se rok předtím, 31. 1. 1924, Pavel Šoltész narodil. V Hradci Králové chodil do obecné školy chlapecké a v letech 1935-1940 studoval s vynikajícím prospěchem na místním gymnáziu. Jeho třídním učitelem v primě až kvartě byl profesor Karel Štěrba, v kvintě matematik Bedřich Šofr; dějepisu a zeměpisu jej učil známý hradecký regionální historik, vlastivědný pracovník a dramatik **Josef Simon** (viz **Dukelská třída čp. 21**).

Pavel Šoltész pokračoval v gymnaziálních studiích od školního roku 1940/1941 v Praze – poté, co se jeho otec stal farářem klimentského sboru a Šoltészovi z Hradce odešli.

Viz též **Tylovo nábřeží čp. 682**

Pavel Šoltész se narodil 31. 1. 1924 v Brně, zemřel 19. 12. 1993 v Praze. Gymnaziální studia zahájil v Hradci Králové (1936-1940) a dokončil na akademickém gymnáziu v Praze. Za německé okupace jej postihlo totální pracovní nasazení v ČKD. Po válce absolvoval obory anglistika a estetika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a současně hudební skladbu na konzervatoři (1945-1953). Učil v pohraničí, hrál na akordeon v souboru Ústředního domu armády, nejdelší část života strávil jako redaktor (*Svět v obrazech*, Supraphon).

Napsal detektivky *Scénář píše smrt* (1963), *Ukolébavka pro sovu* (1965), *Případ dětinského dědice a jak jej vyřešil Mistr učení boloňského Peregrin Kameník* (1984), *Zavírací den* (1970, celý náklad však byl z rozhodnutí normalizačního režimu zničen; 1991) a *Případ sváteční sukně* (posmrtně 2000).

Spolupracoval s Českým rozhlasem, je autorem řady dramatizací a rozhlasových her, např. komedie o anglickém alchymistovi z rudolfínského období *Kelley aneb První sčítání holubů v Čechách* (uvedena 1994). Překládal anglickou poezii.

⁹⁵ Farář Štěpán Šoltész byl též literárně činný, uveřejnil dvě knihy modliteb, náboženské úvahy *Kristus a rodina* (1967) a publikaci *Dějiny křesťanské církve* (1948).

Orlické nábřeží čp. 356

Novorenesanční budova bývalého katolického chlapeckého internátu (konviktu) zvaného Borromeum, postavená v letech 1900-1902 podle návrhu architekta Viktora Weinhengsta. Dnes Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína.

Katolický chlapecký konvikt původně sídlil ve Špitálské ulici čp. 183-184; třípatrový objekt „starého Borromea“ byl postaven na místě tří zbořených domů z podnětu hradeckého biskupa Karla Hanla v letech 1858-1860. Bydleli a stravovali se zde převážně chudí studenti hradeckých středních škol, jejichž rodiny by na ubytování u soukromníků neměly prostředky. Koncem století už stará budova přestala vyhovovat, proto dal biskup Edvard Jan Brynych zbudovat nové Borromeum na Orlickém nábřeží čp. 356. Jeho prvním ředitelem byl často vzpomínaný ThDr. František Reyl.

V letech 1914-1927 zde bylo přechodně umístěno hradecké klasické gymnázium (viz **Velké náměstí čp. 32** a **Tylovo nábřeží čp. 682**), na konci druhé světové války německý lazaret. Za komunistického režimu byl konvikt stejně jako mnoho dalších církevních zařízení zrušen, budova sloužila jako učňovský internát, sídlo Krajského podniku pro film, koncerty a estrády a nakonec jako součást Pedagogické fakulty Hradec Králové.

V novém Borromeu strávili svoje studijní léta někteří hradečtí literáti:

Bíbus František, prozaik: 1916-1918, 1921-1923; viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 1.)**

Černík Artuš, básník, literární a filmový kritik: 1912-1913; viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 3.)**

Karen Jiří (vl. jm. Ladislav Podmele), básník: 1941-1942; viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 4.)**

Šubrt Emil, básník: 1905-1911; viz **Velké náměstí čp. 19**

Weiss Jan, prozaik: 1904-1908; viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 2.)**

1)

Prozaik **František Bíbus** studoval v letech 1915-1923 na hradeckém gymnáziu. Právě v té době bylo gymnázium dočasně umístěno v prvním patře nového Borromea na Orlickém nábřeží. Student Bíbus v této budově církevního chlapeckého konviktu zároveň čtyři roky bydlel: v sekundě a tercii (1816-1918), v septimě a oktávě (1921-1923). Během primy (1915/1916) byl ubytován u Anny Fňoukové ve Švehlově ulici čp. 472 (tehdy to byla součást Čelakovského ulice), v kvartě a kvintě u Františky Petrovické v budově starého Borromea ve Špitálské ulici čp. 183-184 (1918-1920) a v sextě u Anny Andachtové na Malém náměstí čp. 111 (1920/1921). Rok před zahájením hradeckých studií zemřela Františku Bíbusovi matka.

Ačkoliv se jeho sklon k literární tvorbě projevil už na gymnáziu, své texty začal uveřejňovat v časopisu Řád až ve věku kolem padesáti let. Patří k autorům katolické orientace; po roce 1948 už publikovat nesměl.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

František Bíbus se narodil 24. 1. 1903 v Ústí nad Orlicí, zemřel 11. 8. 1966 v Pardubicích. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze (1923-1927), pracoval jako právník na Ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě, v letech 1932-1963 ve stejné funkci na Ředitelství pošt v Pardubicích. Za německé okupace se

účastnil ilegálního odboje, organizovaného poštovními zaměstnanci. Byl členem Moravského kola spisovatelů a Syndikátu českých spisovatelů.

V roce 1943 vyšla Bíbusova sbírka povídek *Vítr a plášť*, během války napsal také román *Jde za námi věrolomník* (1946). Jeho poslední zveřejněnou prózou byl příběh dětství s mnoha autobiografickými rysy *Za groš kudla* (1947). Většina textů zůstala v dosud nepublikované literární pozůstalosti, např. román s tématem vyrovnání vin za okupace *Slunce svítí na nespravedlivé* nebo povídky o osudech vězňů z padesátých let *Všichni mí přátelé*. V roce 1969 připravené vydání některých rukopisů F. Bíbuse bylo zakázáno.

2)

Spisovatel **Jan Weiss**, který patří k našim průkopníkům literárního žánru sci-fi, bydlel v nové budově katolického chlapeckého internátu Borromeum v letech 1904-1908. Bydlení v Borromeu mu zprostředkoval jeho strýc, farář v Chotči.

Weiss tehdy studoval na hradeckém gymnáziu, kde absolvoval čtyři ročníky – primu až kvartu. Pokračoval na gymnáziu ve Dvoře Králové, maturoval v roce 1913.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Jan Weiss se narodil 10. 5. 1892 v Jilemnici, zemřel 7. 3. 1972 v Praze. Studium práv ve Vídni přerušila roku 1914 válka: byl nasazen na ruské frontě, upadl do zajetí a strávil tři roky v zajateckých táborech, roku 1919 se přihlásil do čs. legií. Po návratu do Čech v roce 1920 působil na ministerstvu veřejných prací, za okupace byl penzionován, poté ještě dva roky pracoval jako ministerský úředník. Od roku 1947 se věnoval už jen své literární tvorbě. Roku 1957 byl jmenován zasloužilým umělcem.

Psát začal za války v Rusku (drama *Penza*, publikované 1926-1927 v časopise Legionářské besedy). Zážitky ze zajetí a z bojů na frontě jej inspirovaly k povídkám ze sbírek *Barák smrti* a *Zrcadlo, které se opožďuje*, které vyšly v roce 1927; téhož roku uveřejnil také humoresku *Fantom smíchu*. Už v uvedených povídkách uplatnil princip prolínání skutečnosti se sny nebo halucinacemi, rozštěpení osobnosti a motiv tajemství. Následoval román *Dům o tisíci otcích* (1929), nejvydávanější Weissovo dílo, fantastický příběh o odlidštěném světě, řízeném tajemným diktátorem. Politická a sociální problematika třicátých let stojí v pozadí próz *Mlčeti zlato* (1933) a *Spáč ve zvěrokruhu* (1937). Za okupace napsal Weiss příběh z rodné Jilemnice *Přišel z hor* (1941), psychologický román *Volání o pomoc* (mohl vyjít až roku 1946) a soubor kratších textů *Povídky o lásce a nenávisti* (1944). *Příběhy staré a nové* (1954) jsou poplatné dobové estetice a ideologii. Idea nového člověka a nové společnosti, kterou měl přinést socialismus, provází i Weissovy prózy charakteru sci-fi z konce padesátých a začátku šedesátých let: *Země vnuků* (1957), *O bílém koni* (1959), *Družice a hvězdopravci* (1960), *Hádání o budoucím* (1963).

Jan Weiss psal také rozhlasové hry; pro rozhlas byly zdramatizovány některé jeho povídky. Několik Weissových próz bylo zfilmováno, např. podle románu *Spáč ve zvěrokruhu* natočil roku 1968 režisér Leopold Lahola film *Sladký čas Kalimagdory*. Většinou šlo o televizní filmy, inscenované na základě povídek: *Slavný pes* (1971), *Bianka Braselli, dáma se dvěma hlavami* (1987) ad.

3)

V novém Borromeu bydlel také básník, překladatel, literární a filmový kritik **Artuš Černík**. V Hradci Králové strávil pouze jeden školní rok. Bylo mu dvanáct let když přišel z c. k. státního gymnázia v Pardubicích do sekundy na hradeckém gymnáziu (1912/1913). Studoval s celkem dobrým prospěchem; ředitel Josef Kořínek na závěr zaznamenal vlastní rukou: *napsána mu klausura na odchodnou ze dne 12. září 1913*.

Černík pak pokračoval v gymnaziálních studiích v Kolíně, kde roku 1919 maturoval.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Artuš Černík (úředně uváděn pod křestním jménem Arthur) se narodil 26. 7. 1900 ve Vyšehněvicích u Pardubic (obec tehdy nesla název Vyšeňovice, též Višeňovice), zemřel 25. 12. 1953 v Praze. Absolvoval gymnázium (viz výše) a studoval na právnických fakultách v Praze a v Brně (1919-1924). Už během brněnských studií působil v redakci deníku *Rovnost*, v letech 1925-1926 pracoval jako železniční úředník. Roku 1926 získal díky **Jaromíru Johnovi** (viz **Havlíčková čp. 292**) místo v Československé tiskové kanceláři a přestěhoval se do Prahy. V pražském období svého života se soustředil na filmové umění, nejen jako kritik: psal do časopisu *Filmový kurýr* (1940-1944), po roce 1945 pracoval v Československém filmu a v Československém filmovém ústavu.

Patřil ke spoluzakladatelům brněnské odnože sdružení avantgardních umělců *Devětsil* (spolu s Františkem Halasem, Bedřichem Václavkem ad.). Svoje básně, recenze, polemiky i programové stati uveřejňoval v řadě soudobých časopisů a deníků. Teprve desítky let po jeho smrti uspořádal Jiří Flaišman spolu s Michalem Kosákem sbírku veršů z Černíkova pozůstalosti *Severní záře* (2001). Za Černíkova života vyšly knižně jen jeho překlady z němčiny (Bruno Traven) a angličtiny (Liam O'Flaherty).

4)

V první polovině čtyřicátých let 20. století studoval na gymnáziu v Hradci Králové básník **Jiří Karen**, vlastním jménem Ladislav Podmele. Rodák z Litomyšle měl už tehdy za sebou zkušenost knihkupeckého učně ve Vysokém Mýtě (1934-1938) a knihkupeckého příručího v Kladně. Studium na gymnáziu zahájil v tercii roku 1940 ve svých dvaceti letech. Oba rodiče mu zemřeli (otec František Podmele byl obuvníkem v Rybníčku u Nových Hradů, matka se jmenovala Žofie, rozená Vostřelová). Měl poručníka Josefa Macáka, rolníka z Podbořan u Nových Hradů.

Zpočátku bydlel na faře v Kuklenách u faráře Petra Štěpánka, po necelém roce se přestěhoval do Borromea. Na svá hradecká bydliště vzpomíná v textech *Na faře v Kuklenách* a *Z Kuklen do Hradce Králové*, zařazených do rukopisného sborníčku *Hořící keř: 1940-1942: klasické gymnázium v Hradci Králové*⁹⁶ V druhém z nich podrobně popisuje poměry, které v Borromeu počátkem čtyřicátých let minulého století panovaly.

Psal verše, které uveřejňoval v *Listu mladých* a ve *Studentském časopise*. Ze vzpomínek nazvaných *Jak jsem se dostal do hradeckého gymnázia* a otištěných v almanachu gymnázia z roku 1986 vyplývá, že mezi jeho oblíbené profesory patřili propagátor esperanta a učitel řečtiny Miloš Lukáš, profesor zeměpisu a dějepisu Jan Láznička nebo matematik a fyzik Eduard Chráska. Jiří Karen (tehdy ovšem pod svým občanským jménem Ladislav Podmele) patřil k asi čtyřiceti zájemcům o literární, divadelní a hudební umění, kteří se ve

⁹⁶ Karen Jiří. *Hořící keř : 1940-1942 : klasické gymnázium v Hradci Králové*. Hradec Králové: autorem pořízená kopie rukopisu, 2002. 36 s.

škole sdružili v neoficiálním studentském kroužku Vítěz: společně četli vlastní texty, diskutovali o nových knihách atd. Členem kroužku byl i Lubomír Vaculík – budoucí spisovatel **Lubomír Tomek** (viz Topolová čp. 371), básník **Jiří Šotola** (viz Eliščino nábřeží čp. 319) aj.

Po atentátu na Reinharda Heydricha se do hledáčku gestapa dostala Karenova báseň *Jidáš*, otištěná ve studentském časopise a skrytě mířící na kolaborujícího ministra Emanuela Moravce: autor byl za trest odtransportován na nucené práce do Německa. Tyto okolnosti se také staly příčinou toho, že roku 1943 nevyšla připravovaná Karenova sbírka *Cesta k slunci*; editor básník Jan Čarek ji během vyšetřování případu zničil. Nicméně verše a dopisy Jiřího Karna, které posílal z totaleinsatzu domů, byly od ledna 1945 otiskovány v ilegálním hradeckém časopise Zrcadlo.

Řádné studium tedy absolvoval pouze v tercii (1940/1941) a v kvartě (1941/1942); k 24. 3. 1943 mu bylo vystaveno ještě vysvědčení za první pololetí kvinty. Po skončení války se Karen na gymnázium vrátil, navštěvoval oktávu (v prvním pololetí školního roku 1944/1945 se nevyučovalo, výuka probíhala jen od 23. 5. do 15. 9. 1945) a na základě výnosů ministerstva školství, které zohledňovaly mimořádnou situaci totálně nasazených studentů, ještě téhož roku maturoval (1945). Odešel pak na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze studovat dějepis a filozofii (volbu historie přičítal vlivu profesora Lázníčky).

Do Hradce jezdil mj. na abiturientské sjezdy bývalých gymnazistů; setkání z roku 1970 ho inspirovalo k básni *Generace*.⁹⁷ V kontaktu byl i s hradeckým nakladatelstvím Kruh, které mu vydalo básnické sbírky *Ještě jednou žít na zemi: verše z let 1975-1977* (1979, s ilustracemi Ludmily Jandové), *Stromy přicházejí do města* (1984) a *Skřivan zpívá na betonu* (1990).

Literárním návratem do města Karenových gymnaziálních studií a do času, který zde strávil, je už výše citovaný sborníček *Hořící keř: 1940-1942: klasické gymnázium v Hradci Králové*.⁹⁸ Obsahuje zmíněné vzpomínky na hradecká bydliště (*Na faře v Kuklenách a Z Kuklen do Hradce Králové*), stať *Rašínovo klasické gymnázium v Hradci Králové* věnovanou především studentskému literárnímu klubu Vítěz, který při gymnáziu působil, a portréty učitelů pod názvem *Profesoři*. Autor do sborníčku zařadil také svoje verše a ukázky korespondence z let 1940-1942.

Viz též **Tylovo nábřeží čp. 682**

Jiří Karen, vlastním jménem Ladislav Podmele, se narodil 11. 6. 1920 v Litomyšli, zemřel 30. 4. 2000 v Praze. Po vyučení knihkupcem ve Vysokém Mýtě a po absolvování gymnázia v Hradci Králové vystudoval v letech 1945-1949 filozofii a dějepis na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Učil na středních školách v Ústí nad Labem (1949-1951) a v Kladně (1951-1954), pak působil v Ústavu pro další vzdělávání učitelů v Praze (1954-1961) a ve Výzkumném ústavu odborného školství v Praze (1962-1976).

První verše publikoval v časopisech už v roce 1937 pod pseudonymem Jiří Janda. O jeho literární činnosti během studií v Hradci Králové viz výše.

Začátek druhého období Karenovy publikované tvorby spadá do sedmdesátých let 20. století: v roce 1972 uveřejnil svůj pozdní knižní debut *Vteřiny zrání*. Následovaly

⁹⁷ Zařazena do sbírky Jiří Karen. *Vteřiny zrání*. Praha: Práce, 1972, s. 70-72. Podruhé uveřejněna ve sborníku *Gymnázium Josefa Kajetána Tyla v Hradci Králové: almanach k 350. výročí založení*. Hradec Králové: SRPŠ a SSM při Gymnáziu J. K Tyla v Hradci Králové, 1986, s. 55.

⁹⁸ Karen Jiří. *Hořící keř: 1940-1942: klasické gymnázium v Hradci Králové*. Hradec Králové: autorem pořízená kopie rukopisu, 2002. 36 s.

básnické sbírky *Okřídlený kámen* (1973), *Plášt' do deště* (1976), *Den laskavý na slova* (1976), *Ještě jednou žít na zemi* (1979), *Hledání modrého tónu* (1979; básnický životopis Fryderyka Chopina), *Země, po které jsem šel* (1983), *Stromy přicházejí do města* (1984), *Sázka na člověka* (1986), *Vaše podlaha – náš strop* (1988), *Skřivan zpívá na betonu* (1990), *Bud' rád, že nejsi kámen* (1994), *Výpravy Dona Quijota do hlubin lidské duše* (2000, vydáno k osmdesátým narozeninám autora).

V devadesátých letech vydal ještě dalších deset sbírek jako soukromé tisky. Jeho verše vycházely ve výběrech, např. *Čtverec nad přeponou lásky* (1989) nebo *Potichu a šeptem* (1998); nacházejí se také v různých sbornících. Jako vášnivý esperantista psal a publikoval i v tomto jazyce. Posmrtně byl sestaven výbor textů z pozůstalosti Jiřího Karena *Kdybych se snad nevrátil: korespondence a deníky z totálního nasazení 1942-1945* (2006).

5)

Po zrušení církevního konviktu Borromeum komunistickým režimem se budova čp. 356 na Orlickém nábřeží stala mj. sídlem Krajského podniku pro film, koncerty a estrády v Hradci Králové. Pracoval v něm prozaik a dramatik **Jan Žáček**, který střídal působení v různých kulturních střediscích a divadlech jako dramaturg, režisér i herec.

Žáčkovu satirickou prózu *Mykologický kroužek* vydalo hradecké nakladatelství Kruh (1983). Hradeckou tematiku zastupuje v Žáčkově tvorbě zejména životopisný román o zdejším biskupovi Edvardu Brynychovi *Ecce sacerdos magnus* z roku 2006.

Jan Žáček se narodil 31. 1. 1932 v Pardubicích, zemřel 13. 6. 2008 v Olomouci. Po komunistickém převratu v roce 1948 se ve svých sedmnácti letech pokusil o útěk do zahraničí a byl několik měsíců vězněn. Od mládí jej přitahovalo divadlo: poté, co vystřídal několik mimopražských scén a kulturních institucí se stal v šedesátých letech dramaturgem pražského Divadla Rokoko. Za normalizace provozoval svobodné povolání estrádního a kabaretního umělce, po roce 1989 byl dramaturgem brněnského Divadla U Jakuba. V závěru života se usadil v Olomouci, kde spolupracoval s tamějším arcibiskupstvím. Je nostielem Řádu sv. Cyrila a Metoděje (2007).

Zpočátku (od roku 1956) psal pod pseudonymem Jiří Sup kabaretní hry a scénáře k estrádám, byl autorem mnoha rozhlasových pořadů a televizních mikrokomedí, např. *Nesmíš myslet na klokana* a *Svatební skandály slečny Juliány*.

Později se věnoval historickým a životopisným prózám. V roce 1978 vyšel knižně jeho *Dřevoryt o knězi a rychtářovi* – román z období josefínských reforem ve východních Čechách. Následovaly životopisy Františka Antonína Šporka *Apokryf o hraběti Šporkovi a Epilog* (1988, 2. vydání 1997), Josefa Václava Friče *Nesklopím očí svých* (1990), svatého Jana Sarkandra *A oddělil světlo od tmy* (1995), svatého Klementa Marii Hofbauera *Vyjdi na cesty a k plotům* (2002), Edvarda Brynychy (**viz výše**); životopisný charakter má také Žáčkův dialog *Rozhovory s arcibiskupem Janem Graubnerem: převážně o všedních hodinách jeho dnů* (2003).

Napsal autobiografii *Klíče: román prozaika* (2006), román z minulosti svého rodu *Planý most* (1997), literární reflexi osudů olomoucké arcidiecéze ve 20. století *Katedrála* (2001) i eseje o básníku Jakubu Demlovi, se kterým se osobně znal (*Demloviana*, 1997). Jeho pozůstalost obsahuje k tisku připravenou knihu o premonstrátech i několik nedokončených textů.

Palackého čp. 410

V domě na nároží Palackého a Kotěrovy ulice se 9. 10. 1906 narodila prozaička a dramatička **Mirolava Tomanová** (Mirolava Emilie), rozená Saková. Otec Václav Sak, původem z Prahy, působil v Hradci Králové jako živnostenský inspektor; matka Emilie, rozená Elledrová, pocházela z Litovle.

Změny otcových profesních působišť měly za následek časté stěhování rodiny: v dětství žila Mirolava Tomanová v Černovicích (dnes Ukrajina, tehdy rakousko-uherská Bukovina). Reálné gymnázium vystudovala v Olomouci a v Praze. V roce 1925 maturovala a provdala se za spisovatele Josefa Tomana.

Velká část literární tvorby manželů Tomanových je společná: divadelní a rozhlasové hry *Přítelkyně* (1936), *Žába na prameni* (1938), *Lidový král* (premiéra 1938, knižně 1951), *Zkáza Titaniku* (1941), *Vinice* (1941), kniha pro děti *Táborový oheň* (1953), romány *Kde lišky dávají dobrou noc* (1957), *Sokrates* (1975) a cestopis *Italská paleta* (1962), ve kterém Tomanovi zúročili zážitky z mnoha cest po Středomoří.

Mirolava Tomanová napsala samostatně dramata *Zvon mého města* (1944), *Svatební koláče* (1951), *Na lvy dáme zlatou, maminko* (1975), román z prostředí čs. jednotek v SSSR *Stříbrná pláň* (1970) a esej *Rozjímání o nezvěstném* (1981).

V letech 1972-1977 byla členkou předsednictva normalizačního Svazu českých spisovatelů, roku 1972 dostala titul Zasloužilá umělkyně. Zemřela 25. 4. 1991 v Praze.

Písečná čp. 776

Na oficiální adrese Písečná ulice čp. 776, orientační číslo 15 (dům však vlastně stojí už v Moravské ulici, která z Písečné odbočuje) bydlel prozaik a dramatik **Jaroslav Danda**. Do Hradce Králové přišel po promoci na Lékařské fakultě University Karlovy v Praze v roce 1947. Působil na Klinice nemocí kožních a pohlavních Fakultní nemocnice Hradec Králové až do odchodu do důchodu v roce 1980; profesní kariéru končil ve funkci přednosta kliniky. Zároveň vyučoval na Lékařské fakultě University Karlovy v Hradci Králové, od roku 1956 jako docent. Začátkem šedesátých let obhájil svoji kandidátskou i doktorskou práci. V roce 1990 byl jmenován profesorem.

Povolání lékaře a vysokoškolského učitele Jaroslava Dandy doplňovaly a vyvažovaly záliby umělecké: dřevořezba, keramika, a především psaní dobrodružných, detektivních a humoristických příběhů. Dá se říci, že to byl oddechový typ literární tvorby – jak pro čtenáře, tak pro autora. Novely a hry v podobném žánru psal už ve svých studentských letech a po delší odmlce se k nim vrátil v Hradci Králové detektivkou *Podružný případ*, kterou vydal ve Východočeském nakladatelství v roce 1964 pod pseudonymem Martin Adam.⁹⁹ Následovala opět prodleva, ve které se soustředil na publikování odborných prací.

Začátkem devadesátých let Jaroslav Danda „oprášil“ svoji dovednost z mládí a napsal desítky kovbojek, zlatokopeckých historek a dobrodružných povídek, které mu vydávalo pražské nakladatelství Ivo Železného v edici Rodokaps a zejména brněnské nakladatelství Návrat v edici Divoký západ. Jednalo se např. o tituly *Bleskový Clay* (1991), *Zákon vjíždí do kraje* (1992) ad., které uveřejňoval pod pseudonymem Benjamin („Ben“) Boeters;¹⁰⁰ *Ranch u střelejší Kate* (1992), *Clink zakročuje* (1994) aj. pod pseudonymem Arthur Hales; *Zelenáč* (1991) a *Konec Dana Stammerse* (1993) s pseudonymem J. W. Kingsley. Dandův příběh

⁹⁹ Pseudonym Martin Adam použil Jaroslav Danda už v roce 1947 pro svůj román *Bílý vodopád*, pseudonym Ben Boeters roku 1941 pro příběh *Zlatá Peřej*.

Bázlivec (1991) krylo jméno Jaroslav Dyntr, pro titul *Dvě lásky* (1992), zařazený do knihovničky Večery pod lampou, si autor vymyslel pseudonym Jaroslav Čada.

Jaroslav Danda se narodil 6. 3. 1915 v Dušníkách u Prahy, zemřel 10. 6. 2003 v Hradci Králové. Středoškolská studia absolvoval ve Slaném, poté medicínu na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1942-1945 jej postihlo totální nasazení – tři roky strávil na nucených pracích v Německu. Profesionální kariéru i důchodový věk prožil v Hradci Králové (viz výše). Už v předcházejícím období začal psát a publikovat novely a rozhlasové hry.

V roce 1941 uveřejnil knižně humoristický román *Dívčí vojna* a dramatické texty *Diogenes: aktovka volně podle Vrchlického*; *Úsek z dramatu Dýka a čtrnáct hrudních košů: dialog dvou podivných lidí*; *V obchodě s gramofonovými deskami: záležitost dvou lidí, kteří si neporozuměli*; *Lidé ve tmě: dialog*. Následovala *Konkurence od naproti: lidová veselohra o třech jednáních* z roku 1942. Zkušenosti z totaleinsatzu zpracoval hned po válce v románu *Spoutaná lavina* (1946).

Do první etapy Dandovy literární tvorby patří ovšem pro něj později typické dobrodružné prózy s náměty z amerického divokého Západu *Zlatá peřej: román z prostředí drsných mužů zlatokopů* (1941, pseudonym Ben Boeters), *Don romantik: příběhy z jiného světa* (1944) a *Bílý vodopád: román lovců a zlatokopů* (1947, pseudonym Martin Adam).

O beletrii Jaroslava Dandy z šedesátých a devadesátých let viz výše. Je autorem téměř dvou set článků, studií, monografií a skript z oboru dermatologie a venerologie.

Pivovar

Založen právozárečnými měšťany a postaven v letech 1844-1846 hradeckou firmou Františka Dobrkovského podle projektu architekta Jana Bělského na parcelách bývalých domů čp. 54-57. V roce 1864 byly zřízeny nové pivovarské sklepy, rok poté vzhledově upraven vnější plášť budovy v Komenského ulici a osazen sochou Gambrina, kterou zhotovil kameník Martin Ježek. Pivovar ukončil provoz v roce 1999, v letech 2005-2007 byl areál od základů přebudován a stal se sídlem Krajského úřadu Královéhradeckého kraje.

Zmíněná socha Gambrina, patrona pivovarníků, umístěná na pivovarském objektu v Komenského ulici, inspirovala spisovatelku **Marii Kubátovou** (viz *Na skok v Hradci*) k vyprávění *Co se v Hradci na Velké i Malé podsíni povídalo o flanderském králi* ze sbírky *Poutnické povídky* (1993).

Plácelova čp. 374

Na této adrese, ve vile nedaleko Orlice, se 23. 8. 1912 narodila česko-srbská prozaička, básnířka a dramatička **Jara Ribnikarová** (Jara Ribnikar), rozená Hájková, původním křestním jménem Jaroslava. Její otec, Emil Hájek, působil v letech 1909-1921 v hudební škole v Saratově, jako pianista cestoval po světě s houslovým virtuosem Janem

Kubelíkem, od roku 1928 až do šedesátých let 20. století řídil hudební akademii v Bělehradě. Matka Anna, rozená Hladíková, pocházela z Josefova.

Rodný dům Jary Ribnikarové patřil rodičům jejího otce. Napsala o něm: *Děda Jaroslav a jeho žena Pavlínka bydleli ve vile Morušovka. V ní jsem se narodila. Postavili si ten dům za peníze, které jim posílali jejich mladí synové. Já jsem se tu narodila během jedné dovolené, kdy všichni, otec Emil, strýc Jarka, moje maminka a moje starší sestra, malá Anna, přijeli k rodičům do Hradce ze Saratova. Morušovka. Říkali tak tomu domu kvůli dvěma velikým moruším, které stály poblíž vchodu do domu. Už tam nestojí. Byla jsem se podívat.*¹⁰⁰

Malá Jaroslava, starší sestra Anna¹⁰¹ i maminka však po většinu hradeckého pobytu bydlely u babičky a dědečka z matčiny strany v domě čp. 321 na nároží dnešní Švehlovy ulice (ta byla tehdy součástí Čelakovského ulice) a náměstí Svobody; babička Marie Hladíková zde vedla trafikou. Jara Ribnikarová vzpomíná: *V mém raném dětství se všechno točilo kolem babičky a její trafiky v Čelakovského ulici číslo 321. To číslo se mi líbilo a samo místo, kde dům stál, mi připadalo výjimečné. Dům stojí dodneška. Na rohu ulice, hlavní fasádou otočený k mostu a siluetě hradeckého panorámatu. Byt sestával z babiččiny trafiky, velké kuchyně a dvou pokojů. ... Tohle všechno bylo v přízemí. Později, když přijel táta, dostali jsme ještě jeden byt v druhém poschodí.*¹⁰² ... Na ten ráda vzpomínám.

*Z okna jsem pozorovala řeku a most. Dokázaly jsme se sestrou vysedávat hodiny a hodiny na okně a dívat se do světa. Před námi panoráma, kterému se říká „Malé Hradčany“. Skutečně, Hradec byl malé město, měl kolem patnácti tisíc obyvatel, ale věž a gotický chrám dokázaly uchvátit každého, kdo se k Hradci blížil. Později, když už jsme bydleli v Praze, vyhlížela jsem ve vlaku nedočkavě hradecké panoráma; uvádělo mě v nadšení, kdykoli jsem je spatřila. „Podívej, už jsme tady.“*¹⁰³

Na svoje hradecké dětství vzpomíná Jara Ribnikarová v próze *Dítě z Hradce* (česky v překladu Dušana Karpatského, 1988), napsané pro zdejší nakladatelství Kruh. Hradec Králové pod fiktivním názvem Staré Město hraje důležitou roli i v románu *Útěk za životem* (česky 1983; původní srbochorvatská verze z roku 1969 má titul *Jan Nepomucký*), ve kterém autorka zpracovala životní příběh svého otce. Také psychologicky laděná povídka o dvou bratřích – hudebnících *Appassionata* (1989) připomíná osudy autorčina otce a strýce – Emila a Jaroslava Hájkových.

Roku 1923 se rodina přestěhovala do Prahy. Odjezd z Hradce prožívala malá Jara velmi těžce: *Když jsem opouštěla Hradec Králové, poněvadž jsme se stěhovali do Prahy, bylo mi jedenáct let. Prolévala jsem slzy jako málokdy později v životě. Začalo to s prvními kroky z bytu, když už jsem se nedokázala ovládnout, plakala jsem na ulici, když jsme šli k nádraží a před sebou strkali vozík naložený kufry. Ten vozík, na němž babička vozívala předěl tabáku, ten vozík, který k nám na podzim vždycky přitáhli vrchovatě naplněný švestkami. Vozík, na kterém jsme tahávali prádlo k řece. Plakala jsem i na nádraží. Ve vlaku. Když jsem mávala naší nezapomenutelné tetě Máně, která také celá tonula v slzách, červená a rozcuchaná lítostí, že odjíždíme. Opouštění hradeckého dětství bylo pro mne první životní katastrofou. Nenáviděla jsem v té chvíli svoje rodiče, kteří ukuli celé to spiknutí s Prahou.*¹⁰⁴

Rodné město navštívila Jara Ribnikarová mimo jiné roku 1984.

Viz též **Švehlova 321**

¹⁰⁰ Ribnikarová Jara. *Dítě z Hradce*. Hradec Králové: Kruh, 1988, s. 31-32.

¹⁰¹ Sestra Jary Ribnikarové byla matkou Jiřího Dienstbiera, našeho polistopadového ministra zahraničních věcí.

¹⁰² Jařin otec Emil Hájek odjel do Saratova narychlo v roce 1914 aby se vyhnul mobilizaci do rakouské armády; žena s dětmi měla odjet za ním, po vypuknutí války to však už nebylo možné. Otcí se k rodině do Hradce Králové podařilo vrátit až v roce 1921.

¹⁰³ Ribnikarová Jara. *Dítě z Hradce*. Hradec Králové: Kruh, 1988, s. 19-20; 38.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 7.

Jara Ribnikarová, rozená Hájková, se narodila 23. 8. 1912 v Hradci Králové, zemřela 30. 4. 2007 v Bělehradě. Do svých jedenácti let žila v Hradci, od roku 1923 v Praze. Po matčině smrti (1929) odešla Jara za otcem do Bělehradu, kde se v roce 1936 provdala za novináře Vladislava Ribnikara, majitele tehdy největšího balkánského deníku Politika. Za války pracovali oba manželé v Titově štábu. Vladislav Ribnikar se stal jugoslávským ministrem informací, Jara Ribnikarová ředitelkou nakladatelství i redakce stejnojmenného časopisu Jugoslavija.

První verše, psané v češtině, publikovala v polovině třicátých let v Českém slově. Svoji jedinou básnickou sbírku *Jdou dny, noci, dny* však vydala až roku 1952 v Jugoslávii v srbochorvatštině pod pseudonymem Dušanka Radaková.

Ve své další tvorbě se věnovala už výhradně próze. Je autorkou povídek, novel a románů *Devátého dne* (1953), *Nedokončený kruh* (1954), *Proč máte znetvořenou tvář* (1956), *Largo* (1957), *Vítězství a porážka* (1960, slovensky 1964), *Barkuša* (1961; česky 1965 pod názvem *Dvě marné lásky*), *Ty* (1964; česky 1966), *Já, ty, my* (1967, téhož roku slovensky s názvem *Já a Ty*), *Mezi námi* (1973), *Vidiny* (1976), *Krátké bělehradské jaro* (1977), *Život a vyprávění* (1979), *Moc života* (1984). Mnohé z nich reflektují válečné zážitky i vztah mladé generace k tomuto období.

Jara Ribnikarová psala také rozhlasové hry: Československý rozhlas uvedl v roce 1964 její drama *Transexpres*. Velké úsilí věnovala uvádění české literatury do povědomí jugoslávské veřejnosti. Podílela se na překladech nebo sama překládala Nezvalovy, Seifertovy a Závadovy verše, vydala antologii *Savremena čehoslovačka poezija* (1962). Překládala také prozaická díla Škvoreckého, Hrabalova, Kunderova, Havlova aj., zejména v době, kdy u nás nesměla být publikována.

Poděbradova čp. 732

Čp. 732 na Pražském Předměstí je rodným domem sochaře a spisovatele **Vladimíra Preclíka**. Přišel zde na svět 23. května 1929. Brzy po jeho narození se rodina odstěhovala na pomezí Josefova a Jaroměře; Vladimír chodil později do josefovské obecné školy. V letech 1943-1945 se vyučil řezbářem a pozlacovačem u Ladislava Bittnera v Hradci Králové. Následovalo studium na sochařské škole v Hořicích.

Do svého rodiště se už v mládí často vracel: *Jezdil jsem do Hradce rád. Považoval jsem ho za jediné velkoměsto na světě. Jeho nádraží, muzeum u Labe, plovárnu s umělým vlnobitím, nový kostel na Pražském Předměstí, Ulrichovo náměstí s obchodním domem ASO, horní náměstí s kostelem... To byly orientační body velkého města pohledem malého kluka.*¹⁰⁵

Pozdější návraty souvisely obvykle s jeho hradeckými výstavami nebo zakázkami na výtvarná díla, umístěná na veřejných prostranstvích města a ve veřejných budovách. Vytvořil plastiku *Květ Polabí* (1969) před hotelem Alessandria, *Antické drama* (1998) a v roce 2002 portrét **Václava Klimenta Klicpery** (viz *Malé náměstí čp. 129*, oddíl 1.) na objektech Klicperova divadla, portrét Karla Rokitanského ve výukovém centru Fakultní nemocnice (2005) a plastiku sv. Klimenta v katedrále sv. Ducha (2006). Svědectvím Preclíkova vztahu k rodnému městu a kraji je fakt, že jim věnoval část svého díla, od roku 2008 trvale vystaveného v Galerii Vladimíra Preclíka v areálu Regiocentra Nový pivovar. (Expozice obsahuje i bohatou řezbou obdařený zlacený rám – úspěšnou práci z mistrových hradeckých učňovských let.) V Hradci Králové proběhla výstava jeho tvorby už v době, kdy se autor

¹⁰⁵ Viz Preclík Vladimír. *Tiše se přemísťovati*. Hradec Králové: Nakladatelství Kruh, 1989, s. 70.

netěšil přízni normalizačního režimu – roku 1987 v dnešní biskupské rezidenci, tehdy Krajské galerii; další výstava byla uspořádána v Muzeu východních Čech v roce 1999. Město Hradec Králové mu udělilo jedno ze svých nejvyšších vyznamenání – Cenu dr. Františka Ulricha (2004).

Vladimír Preclík nebyl jen vynikajícím sochařem; po své padesátce se věnoval též literární tvorbě. V některých jeho publikacích figurují hradecké reálie, např. ve výtvarném místopise východních Čech *Tiše se přemísťovati*, který vyšel v hradeckém nakladatelství Kruh roku 1989; v kapitole **Hradec Králové** dochází mj. k fiktivnímu vzkříšení hradecké pevnosti. Také v autobiografickém románu *Holomráz* (1995) je Preclíkovo rodiště opakovaně přítomno, např. v pasáži o pobytu na oční klinice zdejší fakultní nemocnice u profesora Jana Vanýska. A v knize *Sochařům se netleská: rozhovory Lenky Jaklové s Vladimírem Preclíkem* (2006) je dokonce samostatná kapitola **Jak jsem znal a neznal Hradec Králové**.

Vladimír Preclík se narodil 23. 5. 1929 v Hradci Králové, zemřel 3. 4. 2008 v Praze. V Hradci Králové se vyučil řezbářem (1943-1945), absolvoval Vyšší průmyslovou školu sochařsko-kamenickou v Hořicích (1946-1950) a Vysokou školu umělecko-průmyslovou v Praze (1950-1955). Byl zakladatelem mezinárodního sochařského sympozia v Hořicích (1966) a sympozia Interlignum v Deštném (1993). Vyučoval na Vysokém učení technickém v Brně (1990-1997), v roce 1993 se zde stal děkanem fakulty výtvarného umění. Inicioval a organizoval vybudování nové Křížové cesty poblíž Kuksu, instalované v roce 2008 pod názvem *Příběh utrpení a nadějí člověka*. V roce 1990 byl zvolen poslancem České národní rady. Člen umělecké skupiny Trasa 54 a Českého centra PEN klubu.

Těžiště jeho výtvarné tvorby spočívá v kamenné, kovové i dřevěné plastice, věnoval se však i kresbě, malbě a grafice. Jeho díla obdivovala veřejnost na desítkách samostatných a stovkách kolektivních výstav doma i v zahraničí. Kromě stále expozice v Hradci Králové (viz výše) existuje od roku 1998 Muzeum Vladimíra Preclíka v Bechyni.

Literárně debutoval v knize *Trojhlas* (1986), jejímiž spoluautory byli **Miroslav Horníček** (viz Na skok v Hradci) a Ilja Hurník. Vedle již uvedených literárních prací (viz výše) je autorem knižních titulů *Dřevěná knížka* (1988), *Smírčí kameny* (1990), *Kameny pokání* (1992) *Americký kolotoč a jiné povídky* (1997), *Deset zastavení v Provence* (2000), *54 týdnů dobrého roku* (2001), *Paměť sochařského portrétu* (2003), *Motáky z bechyňské šatlavy* (2004), *Přišel jsem pozdravit sochy* (2004) a *Šifra mistra Vladimíra* (2007; spolu s Vladimírem Justem). Preclíkovy knihy většinou souvisejí s jeho vlastním výtvarným dílem nebo s výtvarným uměním obecně; nechybí úvahy o životě, vzpomínky i zážitky z cest.

Pospíšilova třída čp. 299

V tomto domě na nároží Pospíšilovy třídy a Šimkovy ulice bydlel prozaik a dramatik **Jan Vávra**. Byl synem spisovatele Jana Nepomuka Vávry-Lomnického (* 1792, † 1866) a po matce vnukem hradeckého tiskaře a nakladatele **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz Velké náměstí čp. 22, oddíl 1.). Do Hradce Králové přišel na podzim roku 1868 a pracoval v Záložním úvěrním ústavu (byla to v tomtéž roce založená národnostně česká obchodní banka, první tohoto typu v Čechách; sídlila tehdy v čp. 30 na Velkém náměstí). Vávra zde zpočátku působil jako hlavní

účetní, od roku 1870 ve funkci prokuristy a od roku 1886 dočasně i ředitele ústavu (střídal zakladatele banky Josefa Antonína Komárka). Horlivě se účastnil tehdejšího spolkového a kulturního života v Hradci Králové; byl předsedou roku 1884 založeného Občanského klubu a zakládajícím členem Filharmonické jednoty. Hodně cestoval, roku 1887 několik měsíců po Rusku spolu s továrníkem Antonínem Petrofem.

V roce 1871 založil týdeník Hradečan a zpočátku jej redigoval. Psal kratší prózy, které publikoval v regionálních časopisech a sbornících, stejně jako odborné články o bankovníctví nebo cestopisné črty. Např. v almanachu hradeckého spolku Dobroslav z roku 1888 byla otištěna jeho povídka o odchodu Václava Klimenta Klicpery z Prahy do Hradce Králové pod názvem *Na počátku století: ze studentských let mého otce*.¹⁰⁶ Roku 1863 vydal hradecký nakladatel Ladislav Pospíšil Vávrovu historickou povídku *Opatovický klášter neb Pomsta vypovězence*; její text popisuje události z počátků husitského hnutí, děj se zčásti odehrává v Hradci Králové. V hradeckých kulisách probíhá i Vávrova próza *Konšelova dceruška: dějepisná povídka z dob Jagellonských* (1874).

Jan Vávra pracoval v Záložním úvěrním ústavu téměř do své smrti v roce 1900; v Hradci Králové strávil 32 let, tedy více než polovinu svého života.

Jan Vávra (podepisoval se též Jan Vratislav Vávra) se narodil 19. 10. 1843 v Praze, zemřel 27. 11. 1900 tamtéž. Vystudoval reálku a obchodní školu v Praze a stal se úředníkem anglo-uherské pojišťovny v Maďarsku. Od konce roku 1868 pracoval v Záložním úvěrním ústavu v Hradci Králové (**viz výše**).

Knižně uveřejnil dvě shora uvedené historické prózy, třetí má název *Ratmír: původní povídka z dějin českých* (1874).

V osmdesátých a devadesátých letech psal divadelní hry, převážně veselohry, např. *Cylindr* (1880), *Konkursy pana notáře: veselohra ve 3 jednáních* (1889), *Pan vrchní porotce: veselohra v jednom jednání* (1889), *Nataša: činohra ve 4 jednáních* (1889), *Spekulanti aneb Úterek a pátek: veselohra ve 3 jednáních* (1891), *Velké panstvo* (1890), *Svatba na velocipedu: veselohra ve 3 jednáních* (1891). Napsal také tragedii z třicetileté války *Pod krovem otcovským* (1891, premiéra 1893). Mnohé divadelní hry zůstaly v rukopisné pozůstalosti, stejně jako sbírka veršů *Žertovné drobnosti*.

Pospíšilova třída čp. 342

V čp. 342 (řadové číslo 25) žil na sklonku života (1953-1960) básník, legionář a brigádní generál **František Kryštof** – spolu se svojí druhou manželkou Jiřinou, rozenou Šupkovou; dům původně patřil jejím rodičům, kteří vlastnili též tiskárnu s nakladatelstvím. (Nejbližší okolí nese od středověku název Na Střezině.)

V letech 1901-1909 studoval Kryštof na gymnáziu v Hradci Králové, jen septimu ve školním roce 1907/1908 absolvoval ve Vysokém Mýtě; důvodem byly jeho spory s některými hradeckými profesory. Podle školních katalogů bydlel v primě u truhláře Josefa Falty na Velkém náměstí čp. 17, v sekundě ve Wintrově ulici čp. 171 na Pražském Předměstí u svého otce Josefa, který měl na této adrese obchod; po jeho smrti v roce 1903 bydlel s matkou Kateřinou Kryštofovou v Nádražní ulici čp. 187, kvartu strávil jako chovanec Borromea, od kvinty do oktávy žil opět s matkou v Hořické ulici čp. 94 (s výjimkou ročního pobytu ve Vysokém Mýtě).

¹⁰⁶ *Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí.* Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 86-92.

Patřil k neaktivnějším členům studentského spolku Mansarda, kde dostal přezdívku „Bard“: psal totiž populární veršované parodie, aforismy a texty písní, např. *Mansardní hymnu*. Na akce mansardistů dokonce dojížděl na kole i z Vysokého Mýta (také ovšem za svou přítelkyní Marií Šimkovou). Poezii publikoval ve studentských časopisech pod pseudonymem Haren. Už na gymnáziu složil několik protirakouských a protiválečných básní, které později zařadil do svých básnických sbírek s legionářskou tematikou.

Do Hradce Králové se opakovaně vracel ve vysokých vojenských funkcích, nejprve u 4. divize v roce 1920, poté u 4. polní dělostřelecké brigády v roce 1934; tehdy zde také při různých příležitostech vystupoval na veřejnosti. Z Hradce Králové pocházela jeho druhá žena Jiřina: sňatek spolu uzavřeli v roce 1927 (předcházející pětileté manželství s Cecilíí Brúnovou bylo rozvedeno roku 1925).

Poté, co byl František Kryštof roku 1949 komunistickým režimem odsouzen a uvězněn, přestěhovala se Jiřina Kryštofová z Olomouce k rodičům do Hradce – a sem se také z vězení vrátil její manžel. Během pěti let, strávených v komunistických vězeních a pracovních táborech, psal básně, které mohly být vydány až roku 1999 díky editorům **Josefu Rodrovi** (viz *třída Slovenského národního povstání čp. 632*) a Jaroslavu Šůlovi ve sbírce *Loutna z mříží a jiné verše*. Velká část z nich je věnována manželce, např. báseň *Slova lásky*; právě myšlenky na nejbližší bytosti pomáhaly vězňům přežít. Báseň *Prosba* z téže sbírky je odkazem člověka, který přes všechno utrpení neztratil naději.

Po propuštění z vězení musel nastoupit do práce v n. p. Pragolak. V Pospíšilově třídě čp. 342 žil generál až do své smrti roku 1960; jeho žena zemřela o devatenáct let později. Oba jsou pohřbeni v hrobce rodiny Šupků na pouchovském hřbitově.

Viz též *Velké náměstí čp. 32, třída Československé armády čp. 257*

František Ladislav Mořic Kryštof se narodil 29. 3. 1891 v Týništi nad Orlicí, zemřel 20. 2. 1960 v Hradci Králové; pocházel z kupecké rodiny. Po maturitě na hradeckém gymnáziu absolvoval dva semestry právnické fakulty v Praze; studia však přerušil a byl odveden jako tzv. jednoroční dobrovolník do rakouské armády. Stal se poručíkem, sloužil v Boce Kotorské, poslední předválečný rok však strávil už jako civilista a bankovní úředník v Bělehradě. Když 28. 7. 1914 vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku, přihlásil se Kryštof téhož dne do srbské armády (bývá proto označován za prvního československého legionáře). Bojoval v Černé Hoře, stal se důstojníkem generálního štábu; po ústupu Srbů se přes Řecko dostal do Francie a s československými legionáři se zúčastnil bojů u Terronu. Po návratu do vlasti bojoval proti maďarským bolševikům na Slovensku (1919) a působil ve štábu 4. divize v Hradci Králové. V letech 1921-1923 vojenskou kariéru přerušil a pracoval ve vedení Smiřických mlýnů. Od roku 1924 je opět v armádě, střídá posádky a roku 1936 dosahuje hodnosti brigádního generála. Za německé okupace našel civilní zaměstnání v Brně, později v Olomouci, a zapojil se do ilegální odbojové činnosti v důstojnické organizaci Obrana národa. V roce 1944 byl krátce vězněn gestapem. Po válce odešel do výslužby, komunistický převrat z roku 1948 mu však jako legionáři a stoupenci demokracie přinesl pět let věznění a pobytů v pracovních táborech (1949-1953); rehabilitován byl až po roce 1989. Původní mírnější rozsudky a tresty mu byly postupně zpříšňovány a zvyšovány (byl vězněn na Mírově, na Pankráci, v Opavě a Ostravě), propuštěn v únoru 1953.

V literárních pokusech Františka Kryštofa lze rozlišit čtyři vrstvy. První tvoří juvenilní verše a písňové texty z období Mansardy (některé uplatnil spolužák Jiří Červený i v kabaretu Červená sedma). Do druhé patří básnické sbírky *Legie ze Srbska*

(1926), *Francouzské legie* (1934) a vzpomínková kniha *Lovčen: nástin historie černohorské účasti ve světové válce* (1927), vycházející z autorovy legionářské zkušenosti. Následují drobné texty, vesměs humorné reflexe vojenského života, např. *Romance kanonýrská*. A nakonec výše zmíněné verše psané v komunistických kriminálech, vydané posmrtně v roce 1999 pod názvem *Loutna z mřížů a jiné verše*.

Pospíšilova třída čp. 360 (prostor před čp. 867, 868 a 869)

Dnes zaniklý objekt čp. 360 v Pospíšilově třídě vlastnila v první polovině 20. století rodina cukráře Kvasničky. Byl to rodný dům dramatika, filmového a televizního dramaturga i scénáristy **Jaroslava Klímy**. Narodil se zde 8. prosince 1916 jako nemanželský syn herečky Anny Pospíšilové a režiséra Karla Jánského. Dům čp. 360 stával zhruba v místech dnešního prostranství před výškovými budovami čp. 867, čp. 868 a čp. 869, přezdívanými Kazi, Teta a Libuše.

Matka se v roce 1923 provdala, její muž chlapce adoptoval a dal mu své příjmení. Žili zpočátku v Kladně, kde budoucí dramatik chodil do obecné a měšťanské školy, později v Praze.

Jaroslav Klíma, vlastním jménem Bedřich Kubala, se narodil 8. 12. 1916 v Hradci Králové, zemřel 12. 3. 2000 v Praze. Studoval na gymnáziu v Praze, které nedokončil a roku 1935 odešel k divadlu. Hrál v Praze, Kladně i u různých kočovných společností. Po roce 1948 působil v kinematografii jako scénárista a dramaturg.

Literární dráhu zahájil po válce dramatizací románu Maxima Gorkého *Matka* (první verze 1945 pod pseudonymem Tomáš Krym; druhá 1949). Následovaly tři divadelní hry ze současnosti *Na dosah ruky* (1948), *Ohnivá hranice* (1949) a *Štěstí nepadá s nebe* (1952), do značné míry poplatné době.

Je autorem scénářů k filmům *Posel úsvitu* (1951, režie Václav Krška), *Táto, přečti to* (1963, režie Dušan Klein), *Kulhavý ďábel* (1968, režie a spoluautorství scénáře Juraj Herz) ad. V letech 1962-1986 napsal také řadu televizních scénářů a dramatizací literárních děl.

Pospíšilova třída čp. 787

Budova Střední průmyslové školy stavební, postavená v letech 1929-1931 podle projektu hradeckého architekta Jana Rejchla.

Škola byla založena roku 1926 jako čtyřletá Vyšší odborná škola stavitelská, později Vyšší průmyslová škola stavitelská. Sídlila v budově Státní odborné školy pro umělecko-průmyslové zpracování kovů v Jiříkově třídě (dnes třída Československé armády) čp. 274. Vedle školy stavitelské zde působila mistrovská škola pro umělecké zámečnictví, mistrovská škola pro klempíře, kovotlačitele a instalatéry, dvouletá mistrovská škola stavební, mistrovská škola truhlářská a Odborná živnostenská škola pokračovací pro učně řemesel kovy obrábějících. Pro tolik oborů byla budova malá, proto byla postaven nový objekt v Pospíšilově třídě čp. 787, do něhož se Vyšší průmyslová škola stavitelská přestěhovala v září 1930 (odborné dílny byly dostavěny o rok později). V budově byly otevřeny – stejně, jako předtím v Jiříkově třídě – i jiné obory než stavební; celý ústav nesl už od roku 1927

název Státní průmyslová škola v Hradci Králové, v roce 1942 změněn na Vyšší průmyslová škola; od roku 1950 to byla Vyšší průmyslová škola stavební Antonína Zápotockého, v letech 1960-1990 slovo „vyšší“ nahradil v názvu termín „střední“, poté bylo vypuštěno jméno prezidenta Zápotockého.

Na Vyšší odborné škole stavitelské studoval v letech 1929-1933 prozaik, dramatik a novinář **Zdeněk Jirotko** (viz **třída Československé armády čp. 329**)

Pouchovský hřbitov

Hřbitov pochází z konce 18. století (v souvislosti s přeměnou Hradce Králové na vojenskou pevnost byla tehdy založena samostatná obec Pouchov) a rozkládá se kolem pozdně barokního kostela sv. Pavla z roku 1780. V sousedství tohoto původně farního římskokatolického hřbitova (dnes občanského) hřbitova se nachází také hřbitov vojenský a hřbitov židovský (viz též **Židovský hřbitov**).

Pouchovský hřbitov často navštěvoval básník **Zbyněk Hejda** (viz **Karla Hynka Máchy čp. 735**), protože zde měl pohřbené příbuzné z matčiny strany. Hřbitov na Pouchově v různých denních i ročních dobách se stal inspirací Hejdových básní *Ted' v létě navečer* a *V blízkosti města* ze sbírky *Lady Felthamová* a básně *Před dávnými lety* ze sbírky *Valse mélancolique*.

Pražská třída čp. 612

Na tomto místě (nároží Pražské třídy a Anenského náměstí v Kuklenách) stál v první polovině 19. století dnes již zaniklý dům čp. 89, ve kterém se roku 1830 narodil autor jediné prózy pro mládež, historik, katolický kněz **František Srdínko**. Jeho matka se jmenovala Barbora, rozená Kubečková, otec Josef je v matrice uveden jako kuklenský měšťan.

František Srdínko studoval v letech 1840-1846 hradecké gymnázium; jeho třídním profesorem v první a druhé gramatikální třídě (1840-1842) byl básník **Josef Chmela** (viz **Velké náměstí čp. 32**, oddíl 11.), v první a druhé humanitní třídě (1844-1846) dramatik **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.). V šestnácti letech Srdínko opustil rodné město a odešel do Prahy.

V Hradci Králové vyšlo jeho jediné beletristické dílo – povídka z hornického prostředí určená mládeži *Obrázek do vínku*. Stalo se tak roku 1878 v knižní edici Dědictví maličkých, kterou založil kanovník **Josef Antonín Šrůtek** (viz **Karla Tomana čp. 46**).

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

František Srdínko se narodil 7. 2. 1830 v Hradci Králové – Kuklenách, zemřel 9. 9. 1912 ve Staré Boleslavi. Absolvoval gymnázium v Hradci Králové (viz **výše**), následovala studia v Praze: nejprve tzv. filosofie (1846-1848), poté rok na právnické fakultě (1848/1849) a nakonec teologie (1848-1853). Po přijetí kněžského svěcení se stal kaplanem v Kvílicích (1853-1855). Od roku 1856 působil postupně jako prefekt pražského arcibiskupského konviktu, vicerektor kněžského semináře a konviktu a ředitel semináře (po roce 1866); zároveň vyučoval biblickou exegetiku a katechetiku. Byl jmenován sídelním kanovníkem (1879), děkanem (1898) a nakonec

proboštem (1908) kolegiální kapituly ve Staré Boleslavi. Zasloužil se o povýšení Boleslavi na město, založení opatrovny a dívčí měšťanské školy.

Redigoval katolický časopis *Blahověst* a knižní edici *Dědictví sv. Jana Nepomuckého* (1875-1905). Napsal *Duchovní cvičení pro dospělé i pro mládež vzdělanější* (1882) a studii *Stará Boleslav, nejstarší poutnické místo v Čechách* (1880).

Rokitanského čp. 63

Původně gotický dům, který prošel renesanční (konec 16. století), barokní (18. století) a klasicistní přestavbou (kolem roku 1840).

První hradecké bydliště prozaika, fejetonisty a překladatele **Pavla Albieriho** (vlastním jménem Jana Mucka). Jaroměřský rodák vystudoval v Hradci Králové čtyři třídy nižší reálky v letech 1873-1877; škola právě v té době (1874) dostala novou budovu v Komenského ulici čp. 234.

Student Jan Mucek bydlel během prvního ročníku v čp. 63 v tehdejší Svatodušní, dnes Rokitanského ulici, u bednářského mistra Víta Munzara, jemuž dům patřil. Druhou třídu prožil v bytě vdovy Alžběty Potočkové na Malém náměstí čp. 116, třetí u soudního sluhy Františka Tomka v čp. 53 v dnešní Soukenické ulici a čtvrtou u vdovy Anny Šternbergové v Tomkově ulici čp. 178. Vyšší ročníky reálky absolvoval v pražském Karlíně, maturoval roku 1880.

Do města svých ranných studií se vrátil jako žurnalista, redaktor a také zakladatel jednoho z tehdy nejvýznamnějších regionálních týdeníků Ratibor. V té době však už Jan Mucek užíval literární jméno Pavel Albieri, které vytvořil z latinského názvu řeky Labe – Albis a románské koncovky -ieri. V roce 1886 přesunul redakci Ratibora z Jaroměře do Hradce Králové, do objektu, v němž sídlil podnik bratří Peřinů, který periodikum tiskl (viz **Karla Tomana čp. 42, oddíl 2**). Ratibor poté vycházel dvakrát týdně a záhy se spojil s rychnovským časopisem Podhořan. Sám Albieri však v Hradci působil krátce, k 1. 1. 1889 časopis prodal bratřím Peřinům. Během té doby mu zemřel roční syn (1887) a rozpadlo se jeho manželství se spisovatelkou Pavlou Moudrou, se kterou se oženil roku 1885.

V povídce *Přes Labe* ze sbírky *1866: vojenské novely ze sedmidenního tažení* (1882) vylíčil bitvu u Hradce Králové. Bývá označován za prvního českého spisovatele, který beletristicky zpracoval téma prusko-rakouské války z roku 1866.

Viz též **Komenského čp. 234**

Pavel Albieri, vlastním jménem Jan Mucek, se narodil 6. 8. 1861 v Jaroměři, zemřel 21. 10. 1901 ve Smithville, USA. Vystudoval reálku v Hradci Králové (1873-1877) a v Praze-Karlíně (1877-1880). Stal se žurnalistou, cestoval do Německa a Francie. Roku 1884 založil v Jaroměři týdeník Ratibor,¹⁰⁷ jehož redakci dva roky poté přestěhoval do Hradce Králové. V roce 1889 odjel do Paříže, kde organizoval pobyty českých návštěvníků Světové výstavy. Od roku 1890 působil jako redaktor krajanských časopisů ve Spojených státech amerických. Když se v polovině devadesátých let vrátil do Prahy, pracoval ve výboru Umělecké besedy a v redakci

¹⁰⁷ Ratibor je jméno podkrkonošského vладыky z Rukopisu zelenohorského; kněžna Libuše jej povolala do sboru soudců ve sporu Chruďose a Šťáhlava.

Národní politiky; roku 1895 byl tajemníkem pražské Národopisné výstavy. V roce 1897 podnikl neúspěšný pokus o vydávání nového typu periodika s názvem *Reforma*, založeného na podobných principech, jako nedávno deníky *Bohemia*. Roku 1898 se vrátil do USA a pokračoval v novinářské práci pro tamní českou komunitu. Podruhé se oženil, stal se obchodním zástupcem firmy Trinner v Chicagu; roku 1901 zahynul nešťastnou náhodou na vlakovém nádraží v texaském Smithville.

Psal soudobými čtenáři oblíbené novely z vojenského života; poprvé je knižně publikoval roku 1881 pod názvem *Pro jmění a úřad*. Následovala řada dalších titulů: výše uvedená povídková sbírka *1866: vojenské novely ze sedmidenního tažení* (1882), *Pátera vojenských novel o Rakousku v Itálii* (1883), *Stráž na Rýně* (1885), humornější text o prusko-rakouské válce *Utíkejte, Prajzi jdou!* (1886) ad.

V devadesátých letech změnil téma a uveřejňoval prózy ze života českých krajanů v Americe: *Nevěsta za padesát dolarů* (1896), *Jak jsem se ocitl v Americe* (1897), *Nová země: příběhy českých vystěhovalců* (1902) aj.

Některé náměty pro své publikace našel v okolí rodného města: *Kukské povídky* (1890), *Povídky pátera Cyrina* (1892) ad.

Překládal zejména kratší prózy francouzských autorů, které uveřejňoval v časopisech *Lumír* a *Pokrok*.

Rokitanského čp. 67

Původně gotický dům přestavěný renesančně v 16. století. Ve dvoře byla roku 1887 postavena synagoga a při ní zřízena jednotřídní židovská škola; objekt byl v roce 1963 zbourán.

V čp. 67 žil od srpna 1802 do března 1803 obrozenecký básník, prozaik, překladatel, katolický kněz **Josef František Miloslav Rautenkranc**. Dům patřil v letech 1790-1806 jeho otci.

Rautenkranc se narodil v Hradci Králové 2. 3. 1776; Ludvík Domečka považuje za jeho rodný dům „*dělostřelecká kasárna č. 226*“ [?],¹⁰⁸ Antonín Rybička „*č. 227 na podloubí za kostelem sv. Ducha ležícím (nyní Hartmanovském)*“ . [?]¹⁰⁹

Matriční zápis o narození označuje otce Lautergrantz Franciscus (dopsáno Rautenkranz), matku Dorotha, Hradec Králové č. 227.¹¹⁰ Otec byl krupař a obchodník vínem; Dorota byla jeho první žena, Josef František nejstarší syn; z tohoto manželství pocházeli ještě synové Mikuláš a Jan a dcera Anna. Rautenkrancův životopisec Antonín Rybička píše:

¹⁰⁸ Domečka Ludvík. Spisovatelé a umělci, narození v Hradci Král. In: *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922*. Hradec Králové: Osvěta lidu, 1922, s. 150.

Jezdecká, později dělostřelecká kasárna (dnes Okresní soud) byla postavena v letech 1786-1789 a mají ve skutečnosti čp. 227.

¹⁰⁹ Rybička Antonín. J. M. Rautenkranz, kněz a spisovatel vlastenský. In: *Časopis Musea království Českého*, 1867, s. 191 a 274. Tentýž text byl později přetištěn v publikaci Rybička Antonín. *Přední křesťelé národa českého : boje a usilování o právo jazyka českého začátkem přítomného století*. Díl 1. Praha: F. Šimáček, 1883, s. 66-87.

Rybičkova charakteristika údajného čp. 227 odpovídá domu čp. 67 v dnešní Rokitanského ulici, který v letech 1790-1806 vlastnil Rautenkrancův otec a ve kterém básník strávil osm měsíců v letech 1802-1803.

¹¹⁰ Matriční zápis neuvádí číslo domu, ve kterém se J. M. Rautenkranc narodil, jen čp. 227, z něhož pocházela jeho matka. Jedná se zřejmě o staré číslování, které bylo změněno v roce 1807. Číslo popisné 227 dnes mají bývalá jezdecká, též dělostřelecká kasárna, postavená deset let po Rautenkrancově narození v letech 1786-1789.

„nejstarší byl sice nejmenší a nejslabší, avšak nejbystřejší, všichni pak vynikali zděděnou po otci dobrosrdečností“.¹¹¹

V Hradci navštěvoval hlavní školu a v letech 1785-1790 absolvoval gymnázium. Měl dobrý prospěch; jeho učiteli byli zčásti ještě členové nedávno zrušeného jezuitského řádu. A. Rybička uvádí, že „již jako gymnasista česky básnil“.¹¹²

Roku 1790 odešel do Prahy, kde absolvoval tzv. filosofii a poté teologická studia (do roku 1797). Byl žákem královéhradeckého rodáka Stanislava Vydry, který podstatně ovlivnil Rautenkrancovo vlastenectví a literární tvorbu. Stejný vliv měly také přednášky Františka Martina Pelcla o české literatuře i kontakty s dalšími českými buditeli – Josefem Dobrovským, Václavem Matějem Krameriem, Václavem Thámem, Antonínem Jaroslavem Puchmajerem, Šebastiánem Hněvkovským aj.

Na kněze jej v Hradci Králové dne 30. 3. 1798 vysvětil biskup Maria Tadeáš Trautmannsdorf. Rautenkranc pak sloužil jako kaplan v Nebovidech (1798), od roku 1799 v Církvici. Brzy vážně onemocněl, odešel na dočasný odpočinek a přestěhoval se k otci do Hradce Králové. Nechtěl však zahálet a požádal královéhradeckého biskupa o svolení, aby mohl v nově založeném kněžském semináři zdarma vyučovat český jazyk. Žádost byla schválena a Josef František Rautenkranc se stal ve školním roce 1802/1803 prvním učitelem češtiny na tomto bohosloveckém učilišti. Jeho zahajovací projev *Proč a kterak dokonalá čeština známost duchovnímu pastýři potřebná jest a mezi nejhlavnější vlastnosti a povinnosti se počítá?* byl pod názvem *Řeč: při uvedení přednášení pravidel češtiny na biskupském teologickém lyceum v Hradci Králové léta 1802* otištěn roku 1806 v časopise *Hlasatel český*.

Z Hradce odešel v březnu 1803 do Jaroměře, poté působil v Nových Dvorech a v Sedlci u Kutné Hory (viz níže).

A. Rybička zdůrazňuje, že Rautenkranc „navštěvoval často svého otce a ostatní své příbuzné královéhradecké; po všechen ten čas, co byl farářem v Sedlci, zanášel se myšlénkou, spůsobiti zvláštní slavnost rodinnou. Chtěl totiž pozvati k některé tamní pouti výroční otce, bratry a příbuzné své – avšak tak, aby jeden o druhém nevěděli – a zjednati takto staříckému otci té radosti, že by spatřil všechny své tři syny – Josefa, Mikuláše a Jana – při jednom oltáři pospolu konati slavné služby boží. Avšak nedostalo se mu toho potěšení, ježto jednou ten, podruhé zas onen z bratří těch nemohl přijíti do Sedlce a když se konečně přece roku 1816 všickni tři tam sjeli, nepřišel otec, rozstonav se mezi tím nebezpečně a zemřev nedlouho na to.“¹¹³

Rodné město navštívil Rautenkranc naposledy rok před svou smrtí, na jaře 1816; ačkoliv už měl nemalé zdravotní potíže, cestu ze Sedlce do Hradce Králové vykonal pěšky.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, Na Hradě čp. 91-92**

Josef František Miloslav Rautenkranc (slovanské jméno Miloslav přijal dodatečně jako výraz vlasteneckého postoje, stejně jako řada jiných obrozenců) se narodil 2. 3. 1776 v Hradci Králové, zemřel 22. 7. 1817 v Sedlci. Po studiích v Hradci a v Praze, čtyřletém kaplanování na venkově a krátkém pobytu v rodném městě odešel v březnu 1803 do Jaroměře, kde byl pověřen dozorem nad městskou školou a soukromě vyučoval.

Roku 1805 se stal katechetou v Nových Dvorech a posléze i ředitelem místní hlavní školy; jeho zásluhou patřila k nejlepším v královéhradecké diecézi. Ve všech třídách vyučoval češtině a prosazoval zpěv českých písní. O prázdninách cestoval do

¹¹¹ Viz jeho výše citovanou publikaci *Přední křesťelé národa českého*, s. 66.

¹¹² Rautenkranc však tehdy psal i německé verše. Tamtéž, s. 66.

¹¹³ Tamtéž, s. 81-82.

sousedních zemí za poznáním tamního školství. Působil též jako knihovník ve zdejší zámecké knihovně hraběte Rudolfa Chotka.

V letech 1812-1817 působil jako farář v Sedlci u Kutné Hory.

Patřil k okruhu kolem Antonína Jaroslava Puchmajera, do jehož almanachů z let 1797 a 1798 přispíval svými básněmi (publikoval také v Nejedlého Hlasateli českém a Hromádkových Prvotínách pěkných umění). Psal milostné a humorné verše, bajky, epigramy i příležitostné básně; také texty písní a básně pro děti. Ve své době byly populární, současníci ho nazývali českým Anakreontem. Větší část Rautenkrancovy poezie vydal jeho přítel Vojtěch Nejedlý roku 1836 ve druhém svazku sborníku *Básně A. J. Puchmajera*.

Je autorem několika povídek a mnoha podobenství, historických příběhů a životopisů, které uveřejňoval v časopisech. Psal však především náboženské a výchovné texty i jazykové příručky, např. *Pokrm duše aneb cvičení se v pobožnosti* (1803 a mnoho dalších vydání) nebo *Cvičení k mluvení jazykem německým* (1807). Do češtiny přeložil texty církevních obřadů i latinských hymnů a sám skládal texty českých mešních písní. Byl dobrým kazatelem: Rautenkrancova *Kázání postní* vydal roku 1825 jeho bratr Mikuláš Rautenkranc, farář v Lanžově.

Do češtiny překládal texty k liturgickým obřadům a církevní hymny (několik duchovních písní složil sám). Překládal i krásnou literaturu: antickou poezii a prózu, díla některých autorů z polštiny, ruštiny, francouzštiny a němčiny, např. původně anglickou baladu *Poutnice* (uveřejněna posmrtně 1818; přeložena z německé verze od Gottfrieda Augusta Bergera).

Velké úsilí věnoval prosazení češtiny nejen v literatuře, ale především ve školství – jak prostřednictvím osobní praktické činnosti, tak svými pojednáními: *Vlastenecké žádosti* (1815 v Prvotínách pěkných umění), *Proč by se mělo v hlavních školách Království českého učit také česky a češtině* (napsáno 1814, uveřejněno posmrtně 1818 v Hlasateli českém) ad. S radostí přivítal, když bylo roku 1816 povoleno vyučovat na gymnáziích český jazyk alespoň soukromě. Shromažďoval podklady z české slovní zásoby a frazeologie pro Jungmannův *Slovník česko-německý* (zůstaly v pozůstalosti, která byla – stejně jako bohatá Rautenkrancova knihovna – rozebrána a ztracena).

Rokitanského čp. 70

Renesanční dům s gotickými základy; průčelí do ulice bylo upraveno v raně klasicistním slohu. Rodný dům národního buditele, matematika a profesora pražské univerzity Stanislava Vydry; narodil se zde 13. 11. 1741.

V čp. 70 bydlel autor knih pro děti a mládež **J. K. Hlinecký**, vlastním jménem Josef Kozel. Narodil se 25. 5. 1890 v Hlinsku, rodina se však už v roce 1892 přestěhovala do Hradce Králové. Josef Kozel zde navštěvoval obecnou školu i měšťanku a v letech 1906-1910 vystudoval hradecký učitelský ústav. Zpočátku učil ve Mžanech, jeho pedagogickou kariéru přerušila první světová válka: v lednu 1915 byl odveden jako jednoroční dobrovolník a odvelen na frontu. Po válce působil ve škole v Libčanech, kde zůstal ve funkci ředitele až do penze. V této obci nedaleko Hradce Králové také 4. 2. 1970 zemřel.

Psal verše a povídky pro děti, které uveřejňoval v regionálním tisku, zejména v Královéhradecku – vlastivědném sborníku pro školu a dům. Knižně vyšly básničky aj. texty výchovného charakteru *Na besedě u Kašpárka* (1930). Hradecké motivy, zejména

obrazy přírody obklopující město, obsahuje Hlineckého sbírka kratších próz *Povídky ze starých hradeb* (1948); patří k nim i příběhy nadepsané **Z hradebních příkopů**.

Viz též náměstí Svobody čp. 331

Rokitanského čp. 72

Původně gotický objekt přestavěný ve druhé polovině 16. století v renesančním slohu; klasicistní podoba z poloviny 19. století.

1)

V domě čp. 72 bydlel v podnájmu prozaik, dramatik a regionální historik **Karel Josef Pleskač**, tehdy student hradeckého učitelského ústavu. Studoval zde v letech 1874-1877. Jako literát se začal uplatňovat až během svého pedagogického působení na Náchodsku (viz níže). Je označován za prvního autora žánru sci-fi v české literatuře.

Viz též Zieglerova čp. 230

Karel Josef Pleskač se narodil 24. 8. 1858 v Náchodě, zemřel 3. 11. 1937 tamtéž. Jeho matka pocházela z Ratibořic, jako školačka se přátelila s Barborou Panklovou (pozdější spisovatelkou Boženou Němcovou) a jejími sourozenci.

Po absolvování hradeckého učitelského ústavu (maturoval v roce 1877) působil na školách v Úpici, Jizbici, ve Rtyni a ve Slatině nad Úpou. Roku 1895 se stal velmi úspěšným řídicím učitelem nové obecní školy v Babí u Náchoda; od roku 1905 vedl dívčí obecní školu v České Skalici. V roce 1920 odešel do penze, sedm let před smrtí se vrátil do svého rodiště. Byl předsedou náchodské Učitelské jednoty Komenských a členem Ústředního spolku jednot učitelských v Království českém.

Velkou část své literární tvorby věnoval mládeži: publikaci o dětských hrách, zvycích a obyčejích *Slasti dítek v ročních dobách* (1880), vyprávění o českých dějinách 7.-9. století *Život pohanských Čechův* (1882), povídky *Na Turýně* (1886), *Kde domov můj?* (1887), *Do třetího pokolení* (1916) aj.

Napsal historické prózy *Písařův zálet* (1898) a *Na hradě červenohorském* (1891); život na Náchodsku, krajové historiky a pověsti zpracoval ve sbírce próz *Od pomezí českokladského* (1912), v historickém románu *Svítání* (1924) a v knize *Humor našeho kraje* (1929). Je autorem dvou divadelních her – *Poklad: obraz z vesnického života o čtyřech dějstvích* (1894) a *Nalezenka: drama o jednom dějství* (1895).

Dodnes ceněná je jeho studie ze života Boženy Němcové a reálných předloh jejích literárních postav *Ratibořická idyla* (vydaná k výročí spisovatelky v letech 1920 a 1937); i část sbírky *Kniha prós* (1935) věnoval příběhu ženy, která byla inspirací pro Viktorku z románu *Babička*.

V roce 1881 uveřejnil Karel Josef Pleskač román *Život na měsíci: fantastický obraz*, který je považován za první českou prózu v literárním žánru sci-fi.¹¹⁴

¹¹⁴ Následovaly „*Broučkády*“ Svatopluka Čecha z let 1887 a 1888, anonymní román *Na novém světě* (1905), díla Karla Čapka atd.

2)

V bývalé Svatodušní ulici čp. 72 prožil čtyři roky svých gymnaziálních studií také významný český biblista, překladatel a autor cestopisů **Jan Nepomuk Josef Hejčl**. Jeho sepětí s Hradcem Králové je vícečetné. Rodák z Žamberka absolvoval zdejší gymnázium v letech 1879-1887. Během primy a sekundy (1879-1881) bydlel na Malém náměstí v čp. 119, rok u vdovy Anny Eiseltové a rok u kuchařky Marie Rösslové, v tercii (1881/1882) našel ubytování u posluhovačky Anny Čeňkové v Řeznické ulici čp. 181 (dnes Tomkova). Nejdéle (1882-1886) mu byl útočištěm byt kursora biskupské konsistoře Františka Bitnara v dnešní Rokitanského ulici čp. 72; v oktávě (1886/1887) se pod patronací téhož „zodpovědného dozorce“ přestěhoval na Velké náměstí čp. 17. Maturoval s vyznamenáním a přešel pak do místního semináře, kde strávil čtyři roky neméně úspěšným studiem teologie (1887-1891). Biskup Josef Hais jej vysvětil na kněze v katedrále sv. Ducha 12. 7. 1891.

Následovalo desetileté mimohradecké intermezzo: Hejčl působil jako kaplan v Čermné u Lanškrouna (1891-1897). Současně se věnoval dalšímu vzdělávání: skládal rigorózní zkoušky na teologické fakultě v Olomouci (zde se seznámil s proslulým orientalistou Aloisem Musilem), v roce 1897 studoval na Frintaneu – vyšším ústavu pro vzdělávání kněží u sv. Augustina ve Vídni, na vídeňské teologické fakultě získal v roce 1899 doktorát teologie.

V roce 1900 povolal biskup Eduard Brynych Jana Hejčla do funkce vicerektora, po půl roce spirituála kněžského semináře v Hradci Králové. Od akademického roku 1902/1903 zde vedl katedru Starého zákona (kromě biblické exegeze vyučoval orientální jazyky a pedagogiku). Během té doby získal stipendium k cestě do Palestiny (1904-1905): studoval na biblické škole francouzských dominikánů v Jeruzalémě u známého biblisty Marie-Josepha Lagrange, prováděl archeologický výzkum a zabýval se topografií Svaté země. Z tohoto pobytu vznikl Hejčlův cestopis *Do města Davidova z města Eliščina: řada vzpomínek cestopisných, biblických a historických*, který vyšel v Hradci Králové u nakladatele Bohdana Melichara roku 1909; Hejčl popisuje v první kapitole nazvané **Z města královny Elišky k moři** loučení s Hradcem Králové. Tentýž nakladatel vydal v roce 1911 volné pokračování cestopisu nazvané *Ke svatyni Kananejské: kus kočovného života po vlasti Goliášově* (tuto druhou knihu věnoval autor hradeckému biskupovi ThDr. Josefu Doubravovi).

Po návratu z Palestiny studoval Hejčl babylonsko-asyrské klínopisy v Mnichově (1905) a srovnávací etiku starověkého Východu na berlínské univerzitě (1906). Roku 1909 z Hradce Králové odešel na teologickou fakultu v Olomouci. Za své zásluhy byl v roce 1924 jmenován čestným radou královéhradecké biskupské konzistoře.

Viz **Velké náměstí čp. 32** a **Na Hradě čp. 91-92**

Jan Nepomuk Josef Hejčl se narodil 15. 5. 1868 v Žamberku (jeho otec zde provozoval sekyrnické řemeslo), zemřel 5. 2. 1935 v Olomouci. O životní etapě, kterou strávil v Hradci Králové, viz výše. V roce 1909 jej císař jmenoval profesorem biblického studia Starého zákona a semitských jazyků na teologické fakultě v Olomouci; Hejčl zde působil až do své smrti. Během té doby zastával pětkrát funkci děkana fakulty.

Jeho hlavním dílem je překlad *Starého zákona*, vydaný v letech 1917-1925 jako součást tzv. *Bible české*. Jedná se o nové převedení latinské Vulgáty do češtiny s přihlédnutím k hebrejskému originálu, opatřené rozsáhlým poznámkovým aparátem. Pro *Bibli českou* upravil také překlad *Nového zákona* od Jana Ladislava Sýkory. Spolupracoval na vydání *Českého slovníku bohovědného* (1912-1932).

Rokycanova čp. 316

1)

V domě čp. 316 bydlel v letech 1901-1903 prozaik a dramatik **František Erik Šaman** (úředně Schamann), tehdy student 2. a 3. třídy hradecké reálky. Narodil se v Josefově, ale rodina se po krátkém pobytu v Mariánských Lázních přestěhovala začátkem devadesátých let do Hradce Králové, kam byl Františkův otec jako c. k. oficiál přeložen. Šamanovi poměrně často měnili bydliště: do Rokycanovy ulice se přestěhovali z Komenského ulice čp. 273, rok před chlapcovým odchodem do Prahy vyměnili byt v čp. 316 za čp. 379 v Pospíšilově třídě.

F. E. Šaman navštěvoval v Hradci Králové obecnou školu a v letech 1900-1904 reálku. Studoval s velmi dobrým prospěchem. Jeho spolužákem byl budoucí spisovatel **Emil Vachek** (viz **V Kopečku čp. 86**, oddíl 2.). Po absolvování čtyř ročníků reálky „*po vůli rodičů řádně ohlášen z ústavu vystupuje*“, jak zní zápis v hlavním katalogu ze školního roku 1903/1904. Šaman odešel na kadetní školu v Praze.

Ze vzpomínek na roky strávené v Hradci Králové vznikl román ***Bílá věž*** (1942), ve kterém F. E. Šaman zachytil život ve městě na přelomu 19. a 20. století. Jeho děj se odehrává mj. v domě čp. 16 na Velkém náměstí, kterému se podle obchodu provozovanému stejnojmennou rodinou říkalo U Chrudimských.

Viz též **Komenského čp. 234**

František Erik Šaman (příjmení mělo původně tvar Schamann) se narodil 13. 2. 1889 v Josefově, zemřel 18. 1. 1942 v Praze. Do roku 1904 žil v Hradci Králové, pak nastoupil do rakousko-uherské armády, vystudoval důstojnickou školu v Praze a od roku 1908 sloužil v různých posádkách na území říše (České Budějovice, Čáslav, Litoměřice, Dubrovník). Za první světové války byl převelen do Vídně, od roku 1916 bojoval na italské frontě. Po roce 1918 se stal vojenským poradcem Národního výboru, poté úředníkem na ministerstvu národní obrany, odkud přešel do Nejvyššího kontrolního úřadu. Ve výslužbě (od roku 1929) se věnoval literární tvorbě a cestoval po Evropě.

Šamanovou knižní prvotinou byla próza *Blázni*; vydal ji roku 1912 v Německu ve vlastním německém překladu. Další romány následovaly po dlouhé pauze: *Můj kamarád Pánbůh* (1937), *Dělník Závada* (1937), *Kokrhající slepice* (1938), *Tělo člověka* (1938), *Oltář všedního člověka* (1939), *Svatý Fábera* (1941); už po autorově smrti vyšly během roku 1942 romány *Moje ruce* a *Bílá věž*. Některé větší Šamanovy prózy byly otištěny pouze v časopisech (*Srdce v celofánu* aj.).

Je autorem detektivky pro mládež *Veselé příhody tří kluků* (1935) a povídek vydaných pod titulem *Tanec vykoupení* (1933). Psal divadelní hry, např. *Na jedné lodi* (1938), také rozhlasové hry a populární vlastivědné reportáže.

2)

V Rokycanově ulici čp. 316 se 8. 3. 1902 narodil prozaik **Jaroslav Raimund Vávra**. Jeho otec Alois pocházel z Tábora; vystudoval hradeckou obchodní akademii a pracoval v peněžnictví; v Hradci Králové se stal ředitelem Všeobecné úvěrní společnosti, která sídlila v tehdejší Palackého třídě čp. 80 (nároží dnešní ulice V Kopečku a třídy Československé armády). Syn Jaroslav jej už v chlapeckém věku provázel na některých služebních cestách po Evropě.¹¹⁵

¹¹⁵ Rodným městem Vávrovy matky Marie, rozené Beiglové, byla Jemnice.

Dne 28. 2. 1911 – to už Vávrovi bydleli v Pospíšilově třídě čp. 390 – přišel na svět Vávřův mladší bratr Otakar, později proslulý filmový režisér. Ten ve svých memoárech napsal: *Můj devítiletý bratr Jarda mne našel ráno rozloženého na bílé kožešince. Právě se učil ve škole o Přemyslu Otakaru II., králi „železném a zlatém“, a rozhodně si přál, abych se jmenoval Otakar. Tím jménem jsem byl tedy pokřtěn. (...) Vůbec jsme se nepodobali, nikdo nám nechtěl věřit, že jsme bratři. Jarda byl po otci, já po matce. On byl vysoký, kostnatý, s ohnutým orlím nosem a se silnými dioptrickými brýlemi, já střední postavy, červené tváře, kulatý obličej jako slečinka. Jarda permanentní revolucionář, který všechno zkoušel a u ničeho nevydržel, a já tichý, systematický, pilný a bezmezně zvědavý. Jeho škola otravovala, a mne bavila. A oba jsme se měli rádi.*¹¹⁶

Rodina se v roce 1914 přestěhovala do Brna.

Jaroslav Raimund Vávra se narodil 8. 3. 1902 v Hradci Králové, zemřel 5. 5. 1990 v Praze. V letech 1914-1918 navštěvoval první českou reálku v Brně, kterou nedokončil. Vyučil se zubním technikem; od roku 1924 se však živil jako nakladatelský redaktor v Praze. Po roce 1938 se stal spisovatelem z povolání, v letech 1945-1973 pracoval v Československém filmu Barrandov. Roku 1973 dostal titul zasloužilý umělec.

Podnikl několik cest do severní Afriky a na Blízký východ (1931, 1937, 1947, 1956) i do Mongolska (1969), ze kterých čerpal náměty pro své cestopisné reportáže a kulturně-historické publikace *Země zadávaná žízní* (1939), *Arabská otázka* (1940), *Zastřená tvář Afriky* (1948), *Když kamení promluví* (1962), *Zde jsou lvi* (1964) – a také pro romány *Petrolejáři* (1930), *Ahmed má hlad* (1935) či dobrodružnou prózu pro mládež *Tvrdá pěst Tuaregů* (1950).

Dalším tematickým okruhem Vávrových knih je sklářství, ať už v románech *Prázdná mezi hvězdami* (1944), *Huťmistr Rückl* (1952), *Případ skláře Egermanna* (1975), nebo v populárně-naučné publikaci *Pět tisíc let sklářského díla* (1953).

Napsal též generační román *Děti naší doby* (1940; upravené vydání 1946 pod názvem *Zhasněte!*) a životopis vynálezce Josefa Božka *Posel úsvitu* (1947). Byl spoluautorem několika filmových scénářů.

Slezská čp. 869

Na Slezském Předměstí v domě čp. 869 bydlela prozaička a básnířka **Vlasta Prokešová** rozená Kuchařová. Během desetiletí 1930-1940 absolvovala hradeckou reálku. Po válce pracovala v Josefově, do Hradce Králové se však vracela když si doplňovala kvalifikaci dvouletým kurzem pro laboranty. V roce 1969 se do Hradce i s rodinou odstěhovala a působila na výzkumném pracovišti zdejší Lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

Básně a povídky publikovala zpočátku (po roce 1965) v časopisech; celý blok jejích veršů byl zařazen do sborníku *Pohledy* (1974), vydaného nakladatelstvím Kruh. Totéž nakladatelství vydalo také její novelu *Úly bez medu* (1979); je reflexí osobních prožitků z hospitalizace na interní klinice Fakultní nemocnice v Hradci Králové.

¹¹⁶ Vávra Otakar. *Podivný život režiséra : obrazy vzpomínek*. Praha: Prostor, 1996, s. 15-16.

Prokešová zabrousila i do odlišných literárních žánrů: napsala historicko-vlastivědný text *Pevnost Josefov* (1972) a spolu s manželem Antonínem Prokešem sbírku *Anekdoty z apatyky* (1975, ilustroval Adolf Born).

Viz též **Komenského čp. 234**

Vlasta Prokešová rozená Kuchařová se narodila 8. 3. 1922 v Opočně, zemřela 9. 10. 2007 v Jaroměři. Po středoškolských studiích v Hradci Králové pracovala jako lékárenská laborantka v Josefově (1947-1969). Do Hradce se v roce 1969 vrátila, našla zde svoje druhé zaměstnání a žila tu i po odchodu do penze roku 1977 (viz výše).

Smetanovo nábřeží čp. 1187

V tomto domě bydlel prozaik, autor literatury faktu a novinář **Miroslav Rampa**. Do Hradce Králové přišel v roce 1955; až do roku 1964 pracoval jako krajský zpravodaj deníku *Mladá fronta*. V letech 1965-1969 byl šéfredaktorem nakladatelství *Kruh* (viz **Dlouhá čp. 108**), které však musel po politických čistkách na začátku tzv. normalizace opustit. Vystřídal pak několik zaměstnání, nakonec se roku 1972 uchýlil v obchodní službě České pojišťovny, kde setrval až do odchodu do důchodu v roce 1989. Během normalizačního období nesměl publikovat, což se změnilo až po listopadovém převratu 1989; tehdy se také stal členem Obce spisovatelů a Syndikátu novinářů. Zemřel 17. 3. 2006 v Hradci Králové, ve kterém strávil 51 let svého života.

Veškerá Rampova knižně publikovaná tvorba spadá právě do tohoto hradeckého období. Literárně pojednal tragický příběh českých lyžařů Bohumila Hanče a Václava Vrbaty v knize *Na hřebenech vichřice* (1963, vydalo Východočeské nakladatelství Havlíčkův Brod); text o třicet let později přepracoval pod názvem *Drama na Zlatém návrší* (1993, nakladatelství Vega v Hradci Králové). Následovalo „šest povídek o mladých a pro mladé“ *Krabička s plachetnicí* (1964, opět Východočeské nakladatelství) a další sbírka povídek, kterou napsal spolu s manželkou Evou Rampovou, *Deset minut po zvonění* (1965, vyšla též ve Východočeském nakladatelství). Je autorem textové části obrazové publikace *Třebechovický betlém* (1967, hradecké nakladatelství *Kruh*).

Po dvacetiletém nedobrovolném odmlčení vydal společně s kolegou novinářem **Josefem Rodrem** (viz **třída Slovenského národního povstání čp. 632**) vzpomínkový dokument o srpnu 1968 *Jdi domů, Ivane!* (1990, Vydavatelství a nakladatelství novinářů v Hradci Králové). Do sborníku *Byli jsme při tom: čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro* (1993) byl zařazen Rampův příspěvek **Vpád**; autor v něm popisuje první okamžiky sovětské okupace tak, jak je v Hradci Králové prožíval.

Miroslav Rampa se narodil 10. 4. 1929 v Mostě, zemřel 17. 3. 2006 v Hradci Králové. Vystudoval reálné gymnázium v Kralupech nad Vltavou (1940-1948) a filmovou dramaturgii na Akademii múzických umění v Praze (1948-1953). Stal se redaktorem deníku *Mladá fronta*, od roku 1955 krajským zpravodajem *Mladé fronty* v Hradci Králové. O jeho dalším profesním životě i literární tvorbě viz výše.

Střelecká čp. 839

Bydlel zde básník, dramatik, autor knih pro mládež **Fráňa Velkoborský**; bylo to jeho první bydliště po příchodu do Hradce Králové v roce 1933. Pracoval tehdy jako sekretář místního sdružení křesťanské mezinárodní organizace YMCA. Roku 1935 se přestěhoval do Nerudovy ulice čp. 863, od roku 1938 bydlel přímo v sídle YMCY v Šafaříkové ulici čp. 666.

V Hradci Králové napsal sbírku básní *Ruka na jílci* (1939), Klicperovo divadlo uvedlo roku 1944 premiéru jeho divadelní hry *Balada z hor* (knižně 1946). Za války psal také rozhlasové hry *Ovčí ostrov* (1944) a *Sobolí plášť* (1944), těsně po ní vydal dvě knihy veršů – *Naše zvířátka* (1947) a *Čtvero ročních časů* (1947).

Poté co komunistický režim činnost YMCY zakázal, musel se Fráňa Velkoborský s rodinou roku 1952 z Hradce Králové odstěhovat do Ústí nad Labem.

Byl otcem Jana Petra Velkoborského, nakladatelského redaktora a překladatele z finštiny, který se narodil 11. 7. 1934 v Banské Bystrici, v Hradci Králové prožil dětství a vystudoval Gymnázium J. K. Tyla (maturoval v roce 1952).

Viz též **Šafaříkova čp. 666**

Fráňa Velkoborský (původní křestní jméno znělo František) se narodil 6. 1. 1900 v Býkově u Plzně (osada je součástí obce Hromnice), zemřel tragicky 8. 11. 1958 v Ústí nad Labem. Absolvoval obchodní akademii v Plzni, studoval na Institutu Jeana-Jacquese Rousseaua v Ženevě a na Mezinárodní škole YMCA. Od roku 1923 byl sekretářem YMCY v Banské Bystrici a v Bratislavě, po roce 1933 v Hradci Králové. Jako zástupce této organizace navštívil několik evropských zemí. Když byla roku 1951 činnost YMCY zakázána, byl nucen odejít do Ústí nad Labem, kde pracoval jako topič v kotelně, později správce domova důchodců.

Jeho poezie má meditativní charakter; po prvotině *Tiché průboje* (1925) publikoval dalších sedm básnických sbírek, mezi nimi i verše pro děti pod názvem *Naše zvířátka*. Pro mládež upravil pověsti, mýty a pohádky severoamerických Indiánů v knize *Ze světa rudých tváří* (1957) a napsal povídku z časů osidlování Ameriky na přelomu 18. a 19. století *Jabloňová stezka* (1958).

Šafaříkova čp. 581

V letech 1921-1927 zde bydlel se svými rodiči budoucí prozaik, dramatik a lékař **Ota Dub**.

Podle židovské matriky se narodil 8. února 1909 v čp. 187 na Pražském Předměstí, které tehdy bylo samostatnou obcí, a dostal jméno Otto. Jeho otec Emil Dub byl obchodník, v matrice je uveden jako zástupce mlýnů v Hradci Králové, příslušný do Štěpanova u Benešova. Matka Klára, rozená Nähnadlova, pocházela z Pardubic. Dubův rodný dům byl zbourán, parcela je dnes součástí Terminálu hromadné dopravy.

V době, kdy Dubovi bydleli v Šafaříkové ulici, navštěvoval synek Ota tercii až oktávu hradeckého gymnázia; předtím, během jeho studií v primě a sekundě, žila rodina v čp. 522 na třídě Karla IV. Gymnázium tehdy nemělo vlastní budovu: od roku 1914 do roku 1927, kdy se přestěhovalo do nového sídla na Tylově nábřeží čp. 682, bylo umístěno provizorně v prvním patře církevního chlapeckého penzionátu Borromeum na Orlickém nábřeží čp. 356 (dnes

Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína). Mladý Ota Dub tedy docházel v letech 1919-1927 do této novorenesanční budovy; končil však už v novém objektu gymnázia na Tylově nábřeží – a jak sám píše, byl zde prvním maturantem.

Ředitelem gymnázia byl do roku 1924 Josef Kořínek, poté Rudolf Schenk; češtině a němčině vyučoval budoucího spisovatele profesor František Teršl. Ve svém příspěvku *Z krásných let malin nezralých*, uveřejněném na straně 49-50 v almanachu *Gymnázium J. K. Tyla* (vydán k 350. výročí založení roku 1986), vzpomíná doc. MUDr. Ota Dub, CSc., také na třídního profesora filologa Františka Berana a řečtináře Miloše Lukáše.

Do období hradeckých gymnaziálních studií spadají počátky Dubovy literární tvorby: roku 1926 uveřejnil překlad povídky M. Dortua v *Právu lidu*; první vlastní texty publikoval ve *Studentském časopise*. Hradecké konotace lze najít v jeho kratších prózách *Sentimentální milenec* (1973), *Magistr Lír* a *Zbytečná paní Günzburgová* ze sbírky *Doktorské a jiné příběhy* (1984) – a také v románu *Byt na Vinohradech* (1986). Hrdina prózy *Sentimentální milenec* se po válce vrací do Hradce Králové a hledá stopy své bývalé lásky. Povídka *Zbytečná paní Günzburgová* začíná i končí na poučovském židovském hřbitově; hlavní postava paní Günzburgová přežije Terezín i Osvětim s hrstí hlíny z manželova hrobu, zabalené v šátku.¹¹⁷

Viz též **Tylovo nábřeží čp. 682, Židovský hřbitov**

Ota Dub se narodil 8. 2. 1909 v Hradci Králové, zemřel 17. 5. 1987 v Ústí nad Labem. Po absolvování hradeckého gymnázia vystudoval v letech 1927-1933 Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Pracoval v nemocnicích v Praze, Liberci a v Ústí nad Labem, penzi trávil v Praze (za německé okupace nesměl lékařskou profesi vykonávat, živil se jako úředník, dělník a ošetřovatel). Psal odborné i populární práce zejména z interního lékařství.

Na počátku jeho knižně publikované literární tvorby stojí novela *Jenom já* z roku 1931, následovaly romány *Soucitem spoutaný* (1946, pod pseudonymem Michal Dudek) a *Hrdina v civilu* (1949). Dubovy povídky a romány čerpají převážně z lékařského prostředí: *Lékař Viktora* (1963), *Skulina* (1976), *Profesoři* (1980), *Doktorka* (1982), *Fantastické transplantace* (1982), *Lásky z vděčnosti a jiné příběhy* (1987). Některé prózy s touto tematikou byla zpracovány jako televizní inscenace: *Přísahám a slibuji* (knižně 1977; zfilmováno 1990), *Mimořádný případ* (1980; 1990). Spolupracoval s rozhlasem v Liberci i v Praze; je autorem divadelních a rozhlasových her *Vavříin a růže* (1953), *Chytrák Pepík* (1958) a životopisu *Rytíř ducha: Josef Thomayer – lékař a spisovatel*, který byl vydán posmrtně roku 1993.

Šafaříkova čp. 666

Budova YMCA (Young Men's Christian Association), postavená v letech 1924-1925 podle projektu hradeckého architekta Václava Rejchla ml.

YMCA je křesťanská mezinárodní organizace mládeže, založená v Anglii roku 1844. V Československu působila od roku 1920; tehdy vzniklo i místní sdružení YMCA v Hradci

¹¹⁷ Otu Duba jako hradeckého literáta připomíná Viktor Fischl v publikaci Jaklová Lenka. *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*. Hradec Králové: Úřad města Hradec Králové, 1997, s. 9.

Králové. Zpočátku sídlilo v pronajatých místnostech v Husově domě na Kavčím plácku čp. 121, později v Jiříkově třídě (dnes třída ČSA) čp. 353, od roku 1925 ve vlastní budově v Šafaříkově ulici, postavené z americké finanční pomoci, darů mecenášů i příspěvku státu.

Činnost Ymcy byla komunistickým režimem v lednu 1951 zastavena, k obnovení došlo po Listopadu 1989.

Mezi sekretáři hradeckého sdružení YMCA byli spisovatelé:

Plávka Andrej, slovenský básník a prozaik: 1931-1934; viz **Kotěrova čp. 720**

Velkoborský Fráňa, básník, dramatik, autor knih pro děti: 1933-1951; viz **Střelecká čp. 839**

V první polovině třicátých let zde bydlel a organizoval čtenářské besedy básník, prozaik, diplomat **Viktor Fischl** (Avigdor Dagan; viz **Čelakovského čp. 503**).

Škroupova čp. 441

V domě se 23. 2. 1924 narodila dramatická a scénáristka **Jaroslava Strejčková** rozená Stejskalová. Po ukončení středoškolských studií v Hradci Králové v roce 1943 hrála v Horáckém divadle v Jihlavě, od roku 1944 byla totálně nasazena v hradecké Škodovce.

Zejména v osmdesátých letech spolupracovala s rozhlasovým studiem v Hradci Králové, jmenovitě s režisérem Pavlem Krejčím a redaktorkou Lenkou Jaklovou. Byla autorkou cyklu milostné korespondence významných českých osobností *Milý, milá ...* i dramatizací děl mnoha spisovatelů (např. detektivek A. C. Doylea). V hradeckém rozhlase pořádala semináře o dramaturgii. Její hru *Mauglí* napsanou na motivy *Knihy džunglí* Rudyarda Kiplinga uvedlo roku 1966 Východočeské loutkové divadlo v Hradci Králové.

Jaroslava Strejčková se narodila 23. 2. 1924 v Hradci Králové, zemřela 29. 10. 2005 v Praze. V letech 1945-1951 studovala divadelní vědu na Univerzitě Karlově v Praze a zároveň pracovala jako lektorka divadla na Žižkově. Stala se dramaturgyní Divadla S. K. Neumanna, poté dramaturgyní rozhlasových her v Československém rozhlase v Praze (1954-1984). Externě vyučovala na Akademii múzických umění (od roku 1982).

Iniciovala vznik a realizaci rozhlasových her Ludvíka Aškenazyho, Arnošta Lustiga, Marie Kubátové, Jana Otčenáška, Ilji Hurníka, Zdeňka Mahlera ad. Je autorkou dramatizací mnoha významných textů světové literatury: Robert Merle *Až delfín promluví* (1975), Arthur Hailey *Let do nebezpečí* (1981), Geoffrey Chaucer *Canterburské povídky* (1984), Vercors *Nepřirozená zvířata* (1993), Alexandre Dumas *Tři mušketýři* (1996), Robert Graves *Já, Claudius* (2000) aj. Pro televizi napsala *Baladu z Karlína* na motivy románu Olgy Scheinpflugové. Dětem byly určeny její hry *Faethon*, *Amina v naší rodině*, *Jsme jedné krve ty i já*.

Opakovaně obdržela nejvyšší cenu mezinárodní soutěže rozhlasových her Prix Italia (1967, 1969). Po roce 1989 usilovala o vznik Svazu rozhlasových tvůrců.

Škroupova čp. 695

Původně budova Obchodní a živnostenské komory pro severovýchodní Čechy, postavená roku 1927 ve funkcionalistickém slohu podle projektu architekta Oldřicha Lisky. Dnes sídlo Státního okresního archivu Hradec Králové.

V letech 1960-1990 zde byla umístěna redakce deníku Pochodeň, regionálního tiskového orgánu Komunistické strany Československa.

Pochodeň byla založena roku 1906 jako týdeník Československé sociálně-demokratické strany dělnické pro královéhradeckou župu. Vycházela v Hořicích, roku 1920 byla přenesena do Hradce Králové, redakce se nacházela v hostinci U Švagerků. V roce 1921 se stala listem KSČ. Po Mnichovu 1938 muselo být vydávání Pochodně zastaveno, obnoveno bylo roku 1945. Redakce změnila čtyřikrát adresu, až v roce 1960 našla definitivní umístění ve Škroupově ulici čp. 695. Od roku 1961 vycházela Pochodeň jako deník. Po Listopadu 1989 přestala být orgánem KSČ, byla přejmenována na Hradecké noviny (1990), které se staly součástí portfolia vydavatelství Vltava-Labe Press; v roce 2006 přejmenovány na Hradecký deník.

Je přirozené, že se mezi novináři – redaktory Pochodně – našli autoři, kteří se věnovali literární tvorbě. Většinou sdíleli podobný osud: po sovětské okupaci Československa v roce 1968 a po následujících čistkách byli vyhozeni z práce a po určitou dobu měli omezené publikační možnosti.

Kratochvílová Anna, autorka próz pro děti a mládež: přelom 50. a 60. let;

viz **Dlouhá čp. 108, oddíl 1.)**

Rodr Josef, autor literatury faktu: 1953-1970 redaktor kulturní rubriky, později přílohy

Magazín Pochodně; viz **třída Slovenského národního povstání čp. 632**

Rydlo Otakar, básník a prozaik: 1964-1970 vedoucí kulturní rubriky; viz **Wonkova čp. 385**

Zadina Jiří, prozaik: 1960-1969, 1990-1992; viz **Škroupova čp. 695, oddíl 1.)**

O činnosti redakce Pochodně za sovětské okupace v srpnu 1968 píše **Josef Rodr** v příspěvku *Než nás rozehnali aneb Všeho do času*, zařazeném do sborníku *Byli jsme při tom* (1993).¹¹⁸

1)

Jedním z redaktorů deníku Pochodeň byl od roku 1960 prozaik a žurnalista **Jiří Zadina**. Za politických čistek v roce 1969 jej ze zaměstnání propustili; pracoval pak na různých místech jako montér kovotěsu. Po listopadovém převratu v roce 1989 se vrátil do redakce Pochodně. Když roku 1992 zanikla, stal se šéfredaktorem časopisu *Hudební nástroje* (1993-1994).

Svoje první dvě knihy napsal v osmdesátých letech; měl zákaz publikovat a vyšly jen jako samizdat pod názvy *Vezmi lůžko své* (1987) a *Pastviny bláznů* (1989). Za svobodných poměrů je vydal podruhé vlastním nákladem v Hradci Králové: *Pastviny bláznů* (1994), *Vezmi lože své: 1978-1984*. (1997). Stejným způsobem uveřejnil i třetí titul *Vůně andělů: na okraj XX. Století* (2002). Zadinovy prózy tvoří volný triptych, jehož spojnicí je téma nejednoznačnosti a nesnadnosti lidských vztahů a lidského osudu i prolínání osobních a rodinných příběhů s událostmi „velkých“ dějin.

¹¹⁸ *Byli jsme při tom: čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. Praha: Klub novinářů Pražského jara '68, 1993, s. 60-63.

Jiří Zadina se narodil 27. 2. 1932 v Trebišově, zemřel 8. 8. 2008 v Havlíčkově Brodě. Rodina se v roce 1938 odstěhovala ze Slovenska do Čech. Po vysokoškolských studiích pracoval jako učitel na Karlovarsku, později se věnoval žurnalistice (v Havlíčkově Brodě, od roku 1960 v Hradci Králové – viz výše).

Špitálská čp. 149

Dům na nároží Špitálské ulice a Velkého náměstí, který stojí na místě dvou gotických objektů, přestavěných v renesančním slohu. Během klasicistních úprav byly spojeny do jednoho celku.

Dne 17. 2. 1943 se zde narodil básník, bibliograf a literární historik **Ladislav Vacina** (matka Miroslava, rozená Havlíčková; otec Ladislav pracoval v drogerii). Vystudoval hradecké gymnázium, kde maturoval v roce 1960 (tehdy to byla tzv. Jedenáctiletá střední škola, v roce 1960 už Střední všeobecně vzdělávací škola); poté při zaměstnání Střední knihovnickou školu v Brně (1963) a knihovnictví na fakultě sociálních věd a publicistiky Univerzity Karlovy v Praze (1968). V té době pracoval v Okresní knihovně v Hradci Králové (1960-1968). Deset let pak strávil v Okresní knihovně v Náchodě, nejdéle působil v hradecké Státní vědecké knihovně (1978-1992). Zemřel v Hradci Králové 10. 6. 1992.

Je autorem mnoha bibliografií, studií a článků k literárnímu místopisu a literárním osobnostem východních Čech. Věnoval se zejména Karlu a Josefu Čapkovi, např. v publikaci *Jeden i druhý: vzpomínky na bratry Čapky* (1988). Svoje básně uveřejňoval v časopisech a novinách. Jedinou básnickou sbírku *Exlibris: výběr básnické pozůstalosti Ladislava Vaciny* vydala posmrtně Státní vědecká knihovna v Hradci Králové roku 1997. Jsou mezi nimi verše inspirované rodným městem: *Most na Orlici, V ateliéru Zdenka Menece, Housle mistra Karla Pilaře, Bono Publico, Na věži,*¹¹⁹ *Vítěz* (Hradecké gymnázium).

Viz též **Tylovo nábřeží čp. 682, Bono publico, Bílá věž**

Špitálská čp. 183-184

Budova starého Borromea, církevního konviktu, vybudovaného v klasicistním slohu královéhradeckým biskupem Karlem Hanlem v letech 1858-1860 na místě tří starších domů – čp. 183, čp. 184 a čp. 192 (v čp. 184 se 1. 6. 1818 narodil historik Václav Vladivoj Tomek).

Konvikt byl chlapecký internát pro středoškolské studenty, zřizovaný katolickou církví; jednalo se většinou o chlapce z chudých rodin, kterým byly přiznávány v různé míře slevy z ročního poplatku 120 zlatých za ubytování a další náklady.

Tomuto účelu objekt sloužil až do roku 1902, kdy jeho roli převzalo nové Borromeum na Orlickém nábřeží (více viz **Orlické nábřeží čp. 356**).

Do starého Borromea byla poté umístěna pošta a nacházely se tu i soukromé byty. V letech 2004-2012 proběhla ve dvou etapách rekonstrukce budovy, která má dnes čp. 183/2 a název Borromeum residence; jsou zde nabízeny klasické hotelové služby i dlouhodobý pronájem bytů.

¹¹⁹ Jedná se o hradeckou Bílou věž.

V církevním konviktu ve starém Borromeu bydlelo během hradeckých studií několik budoucích spisovatelů:

Chalupa František, básník, prozaik: 1869-1877; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 4.)**

Horký Karel, prozaik, básník, dramatik, novinář: 1891-1895; viz **Komenského čp. 251**

Jonáš Karel, básník, prozaik, dramatik a žurnalista: 1878-1884;

viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 3.)**

Laichter Josef, prozaik, esejista, literární kritik: 1876-1884; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 2.)**

Maria Jaroslav (vl. jm. Jaroslav Mayer), prozaik a dramatik: 1883-1885;

viz **Velké náměstí čp. 135, oddíl 2.)**

Ruth František, autor knih pro děti a mládež: 1864-1872; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 7.)**

Šubert František Adolf, dramatik a prozaik: 1860-1868; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 1.)**

Voborník Jan, básník, prozaik, dramatik, literární historik: 1867-1875;

viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 5.)**

1)

Mezi první studenty, kteří v roce 1860 nastoupili do nově otevřené budovy Borromea, patřil rodák z Dobrušky **František Adolf Šubert**, budoucí dramatik, prozaik a první ředitel Národního divadla v Praze. V letech 1860-1868 studoval na hradeckém gymnáziu. Pocházel z početné rodiny která zápasila s nedostatkem financí; v Borromeu našel levné ubytování a stravování a vypomáhal si také kondicemi. Až v posledním ročníku, v oktávě (1867/1868), bydlel u krejčího Jana Čapka na Malém náměstí čp. 6.

Na gymnáziu začal psát básně, v septimě např. epické skladby *Čekanka* a *Cerhenický les*. Redigoval studentské rukopisné časopisy *Včela* a *Vosa*, ve kterých uveřejňoval kromě veršů také svoje první povídky a epigramy. V roce 1868, posledním, který prožíval v Hradci Králové, byla otištěna jeho báseň *Švanda dudák* ve Vilímkově humoristickém kalendáři.

Viz též **Malé náměstí čp. 6, Velké náměstí čp. 32**

Šubert František Adolf se narodil 27. 3. 1849 v Dobrušce, zemřel 8. 9. 1915 v Praze. Absolvoval gymnázium v Hradci Králové (1860-1868), studium klasické filologie na pražské univerzitě po roce opustil a stal se žurnalistou. Vystřídal redakce několika periodik (*Žižka*, *Čech*, *Politik*, *Brousek*), v letech 1878-1883 pracoval ve staročeském deníku *Pokrok* a současně se angažoval ve stejně zaměřeném Českém klubu jako jeho tajemník. Byl členem výboru Sboru pro zřízení Národního divadla, jehož prvním ředitelem se stal roku 1883. V důsledku sporů s novou generací umělců i s novou správou divadla, v níž převažovali mladočeši, na svou funkci v roce 1900 rezignoval. Působil jako ředitel České grafické unie, redaktor Ottova naučného slovníku a předseda Družstva Národního divadla. Dva roky řídil vinohradské divadlo (1906-1908), vedl revue *Osvěta* a od roku 1909 redigoval deník *Národní politika*. Zasloužil se o vznik řady institucí a společností, např. Spolku českých žurnalistů, Nakladatelského družstva *Máje*, Národopisného muzea a Národopisné společnosti (patřil k iniciátorům pražské Národopisné výstavy československé v roce 1895), byl členem Umělecké besedy, Svatoboru aj.

Psal prózy s historickými náměty v romantickém duchu – třídílné *Povídky historické a jiné drobné* (1879-1881), romány *Zajetí krále Václava* (2 díly, 1880, 1881), *Král Jiří z Poděbrad* (2 díly, 1880, 1881) ad.

Historickou tematiku mají i jeho dramata *Petr Vok Rožmberk* (1881), *Probuzenci* (1882) a úspěšná hra z doby selských povstání *Jan Vyrava* (1886). Je též autorem

divadelních her ze současnosti, např. *Praktikus* (1889), *Velkostatkář* (1891), *Drama čtyř chudých stěn* (1893, cenzurou zakázáno a uvedeno až roku 1903), *Žně* (1904) a také jediné komedie *Láska Rafaelova* (1888).

Výsledkem Šubertových odborných zájmů je obsáhlý spis *Dějiny Národního divadla v Praze let 1883-1900* (3 díly, 1908-1911), několik prací věnovaných **Václavu Klimentu Klicperovi** (viz *Malé náměstí* čp. 129, oddíl 1.), např. *Klicpera dramatik: jeho profil a místo v české dramaturgii* (1898), i medailony významných českých herců 19. století pod souhrnným názvem *Masky Národního divadla* (3 díly, 1902-1905). Kromě životních rekapitulací *Z uplynulých dob* (1902, *1 Moje vzpomínky*, 2.-3. *Moje divadelní toulky*) napsal vzpomínkové knihy *U nás v Dobrušce* (1916) a *Na okraje divadelní kroniky* (1924), které vyšly až posmrtně.

Měl vřelý vztah k jižním Čechám: ze svých cest tímto regionem vytěžil místopisné črty *Z českého jihu: krajinné, místní a historické obrazy* (1882) a popsal Šumavu v monumentální publikaci *Čechy* (vedl redakci šesti z celkových čtrnácti svazků; Šumavě je věnován první díl).

2)

Chovancem starého Borromea byl za svých studií na hradeckém gymnáziu v letech 1876-1884 prozaik, esejista a literární kritik **Josef Laichter**, mladší bratr Jana Laichtera, zakladatele stejnojmenného nakladatelství. Ačkoliv v Hradci Králové strávil osm let, zdá se, že větší vliv na jeho literární dílo měly zážitky z rodné Dobrušky, jak o tom svědčí literární knižní debut *Sychrova aféra*.

Viz též *Velké náměstí* čp. 32

Josef Laichter se narodil 9. 1. 1864 v Dobrušce, zemřel 23. 5. 1949 v Praze. Po maturitě v Hradci Králové (1884) vystudoval práva na pražské univerzitě (doktorát 1890). Pracoval v různých funkcích na finanční prokuratuře v Praze až do odchodu do penze v roce 1928. S bratrem Janem Laichterem spolupracoval na vydávání děl českých spisovatelů. Zakládal a redigoval revue *Naše doba* (1894-1896).

Laichterovou knižní prvotinou byl realistický román *Sychrova aféra* (1892), líčící život v maloměstě na konci 19. století. Román *Za pravdou* (1898) reflektuje dobové události, včetně procesu s Omladinou. Jeho další prózy mají moralizující a tendenční charakter: *Na přechodu* (1908), *Manželství* (1918), *Kam od Říma* (1919), *Na prahu republiky* (1924), *Mezi dvěma světy* (1934). V roce 1938 uveřejnil knihu vzpomínek *T. G. Masaryk doma i na veřejnosti*. Eseje a literárně-kritické stati Josefa Laichtera obsahuje publikace *Uměním k životu* (1918).

3)

V Borromeu bydlel také básník, prozaik, dramatik, žurnalista a politik **Karel Jonáš**. Rodák z Heřmanova Městce studoval postupně na rychnovském a na hradeckém gymnáziu. V Hradci Králové absolvoval v letech 1878-1884 tercii až septimu (s přerušáním ve školním roce 1882/1883).

Tehdejší student hradeckého učitelského ústavu a pozdější spisovatel **František Flos** (viz *Velké náměstí* čp. 139, oddíl 1.) o něm píše: *Poslední rok bydlel se mnou jako podnájemník nás pěti nájemníků výtečník, který měl jen kufr a půl tuctu papírových límců. Miloval umění a literaturu tak vroucně, že nenáviděl všecko, co ho odvádělo na jiné cesty. Byl to milý, dobrý*

*hoch, který prožíval prázdniny se mnou doma – Karel Jonáš, básník, šťastný spisovatel dramatický, výborný novinář.*¹²⁰

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Karel Jonáš se narodil 16. 1. 1865 v Heřmanově Městci, zemřel 2. 5. 1922 v Praze. Stal se žurnalistou, od roku 1885 pracoval v regionálním tisku na Českobudějovicku a v Plzni; od roku 1906 byl šéfredaktorem listu *Venkov*, který vydávala agrární strana. V letech 1918-1920 působil jako poslanec Revolučního národního shromáždění.

Jeho poezie i próza má výrazně sociální podtext. Pod pseudonymem Beneš Doubravský vydal básnické sbírky *Různé skici* (1885), *Na postupu* (1895) a *O nás pro nás* (1895). Je autorem románu o nechanických harfenících *Žebrochtivci* (1912) a dalších prozaických titulů, např. *Ze života bezvýznamných lidí* (1905), *U spiritistů* (1922) aj.

Napsal veselohry *Oplancija* (1893), *Ženich* (1907), *Nový sport* (1907), *Filištínská komedie* (1920) a libreta k operám *Bar Kochba* (1905, skladatel Stanislav Suda) a *Černý leknín* (1921, skladatel Emanuel Maršík).

4)

Během studií na hradeckém gymnáziu v letech 1869-1877 bydlel ve starém Borromeu básník, prozaik, překladatel a literární historik **František Chalupa**. Rodiče chtěli, aby se stal knězem – což byl vedle nedostatku finančních prostředků jeden z důvodů, proč jej umístili do tohoto církevního internátu. Syn však proti jejich vůli odešel po maturitě v Hradci Králové studovat klasickou filologii na pražské univerzitě.

Patrně už ke konci hradeckého pobytu začal psát verše; městu, ve kterém strávil osm let jako gymnazista, adresoval roku 1888 (tj. dva roky před svou předčasnou smrtí) báseň *Pozdrav Hradci*.

Chalupův životní osud zpracoval v knize *Český román* (1892) další z hradeckých spisovatelů, **Václav Rezníček** (viz **Velké náměstí čp. 146**).

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

František Chalupa se narodil 30. 12. 1857 ve Velkých (Českých) Králicích u Kutné Hory, zemřel 1. 1. 1890 v Praze. Absolvoval gymnázium v Hradci Králové (1869-1877) a univerzitní studium klasické filologie v Praze, které však z existenčních důvodů nedokončil. Pracoval jako knihovník Umělecké besedy, redigoval časopis *Ruch* (1880-1882) a *Pečírkův kalendář*. Zemřel ve věku 33 let na tuberkulózu.

První básně uveřejnil roku 1878 v almanachu *Máj*. Jeho lyrika má blízko k lidové poezii; je roztroušena v časopisech a zůstala také v rukopisných sbírkách *Od nás* a *Lípový květ*. Chalupovy epické verše v publikacích *Záviš* (1883) a *Zpěvy bohatýrské* (1889), jsou složitější a patetičtější.

¹²⁰ Flos František. Hrsta literárních vzpomínek z Hradce Králové. In: *Královéhradecko. Vlastivědný sborník pro školu a dům*. Roč. 1., 1924, č. 4, s. 7-8.

Jedná se asi o školní rok 1882/1883, kdy Jonáš přerušil studium na gymnáziu; v té době také zřejmě bydlel jinde než v Borromeu.

Psal krátké prózy ze života na venkově, které vyšly knižně pod názvy *Dítě* (1885) a *Naše ves jindy a dnes* (1886); vydal i historickou povídku *Poslední Přemyslovec* (1886), v rukopise zůstal román *Kladivo a kovadlina*.

Překládal především ruskou poezii, je autorem studií o obrozené literatuře a soudobé české poezii.

5)

Borromeum se stalo v letech 1867-1875 přechodným domovem také pro gymnazistu **Jana Voborníka**, budoucího básníka, prozaika, dramatika a literárního historika. Pocházel z nepříliš vzdáleného Pohoří u Opočna. V Hradci Králové začal psát verše, krátké prózy a redigoval studentské časopisy.

Už od založení Borromea v něm hráli jeho chovanci různá divadelní představení (převažovaly komedie, včetně Klicperových). Student Jan Voborník se tohoto dění s nadšením účastnil; odtud pochází jeho celoživotní zájem o dramatické umění a ochotnické divadlo.

Po maturitě v roce 1875 odešel na vysokoškolská studia do Prahy.

Jan Voborník se narodil 10. 4. 1854 v Pohoří u Opočna, zemřel 8. 3. 1946 v Praze. Absolvoval gymnázium v Hradci Králové (1867-1875) a filozofickou fakultu pražské univerzity (1875-1879). Působil pak jako profesor češtiny a klasických jazyků na středních školách v Rychnově nad Kněžnou, Domažlicích, Litomyšli, nakonec v letech 1909-1923 na malostranském gymnáziu v Praze. Patřil k iniciátorům ochotnického divadla v těchto městech i k jeho aktérům v roli autora her, režiséra, herce nebo předsedy spolku. S nemenším úsilím se věnoval české literatuře a její historii: napsal řadu studií o významných českých spisovatelích 19. století, v některých případech redigoval jejich spisy a korespondenci, psal učebnice a školní příručky ke studiu české literatury. V letech 1891-1914 zasílal pravidelně své literárně-kritické příspěvky do Národních listů. Spolupracoval na Ottově slovníku naučném.

Těžištěm Voborníkovy vlastní literární tvorby byly převážně historické divadelní hry, např. drama ze starého Říma *Soumrak věků* (1910) nebo trilogie z doby husitské *Jan Hus* (1905, pod pseudonymem Jan z Pohoře), *Jeronym Pražský* (1916) a *Smrt krále Václava IV.* (1921). Napsal též milostnou tragédii *Lví nevěsta* (1887), psychologické drama *Zasvěcenec* (1922), hry pro loutkové divadlo *Tři péra ptáka Fénixe* (1921) a *Černá rota krále Matěje* (1922) i román inspirovaný starořeckou mytologií *Pout' do Eleusiny* (1932).

Janu Voborníkovi jsou někdy mylně připisovány příběhy pro děti *Černuška* (1928) a *Příhody malého Cvrčka* (1930), jejichž autorem je jeho stejnojmenný bratranec (* 1874, † 1945), archivář a kronikář Nového Města nad Metují.

6)

Téměř po celou dobu svých studií na hradeckém gymnáziu bydlel v Borromeu básník a filolog **Václav Veverka** – s výjimkou prvního školního roku 1870/1871, který strávil jako podnájemník obchodníka Václava Švásta na Velkém náměstí čp. 28. Až do maturity v roce 1878 studoval s vyznamenáním.

Poté, co absolvoval filologii na pražské univerzitě, se vrátil do Hradce Králové na svoji bývalou školu jako profesor. Učil zde od roku 1883 latinu a řečtinu; v roce 1887

přestoupil na gymnázium v Třeboni. Jeho manželkou byla dcera ředitele hradeckého učitelského ústavu, básníka **Vojtěcha Lešetického** (viz **Komenského čp. 264, oddíl 1.**).

Počátky jeho básnické tvorby spadají už do středoškolských let. V Hradci Králové vydal roku 1883 vlastním nákladem svou jedinou sbírku *Od hvězd až do lůna země*. Soubor epických básní uzavírá rozsáhlá veršovaná skladba *Oreb* s tematikou z husitského období; její hlavní postavou je kněz Ambrož a její děj se zčásti odehrává v Hradci Králové. O pět let později zaslal do jubilejního almanachu spolku hradeckých akademiků Dobroslav báseň nazvanou *Balbín v rodném městě* (1888).

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Václav Veverka se narodil 5. 10. 1858 ve Vlkově u Jaroměře, zemřel 12. 4. 1910 v Praze. Pocházel z rolnické rodiny. Po výše uvedených studiích se stal gymnaziálním profesorem, nejdříve v Hradci Králové (1883-1887), pak v Třeboni a od roku 1898 v Praze.

Kromě citované poezie se zabýval překlady řeckých klasiků, z němčiny přetlumočil publikaci o antické mytologii.

7)

Autor knih pro děti a mládež **František Ruth** studoval v letech 1864-1872 na hradeckém gymnáziu. Celých osm školních roků bydlel v Borromeu. Měl vynikající studijní výsledky, maturoval 2. srpna 1872 s vyznamenáním. V roce 1906 se do této školy vrátil jako její ředitel a profesor klasických jazyků. Prakticky celé své literární dílo napsal a vydal před návratem do Hradce Králové. Ve funkci ředitele zdejšího gymnázia však nepůsobil dlouho: po sebevraždě nejstaršího syna v říjnu 1910 dostal zdravotní dovolenou, v březnu 1911 odešel do penze a odstěhoval se do Prahy.

Viz **Velké náměstí čp. 32**

František Ruth se narodil 12. 2. 1854 ve Zbraslavicích u Kutné Hory, zemřel 16. 3. 1926 v Praze. Jeho otec Václav Ruth byl krejčím. Syn František navštěvoval klášterní školu v Kutné Hoře; po maturitě v Hradci Králové vystudoval klasickou filologii na pražské univerzitě (1872-1875). Učil na gymnáziích v Klatovech (1875-1878), v Písku (1878-1880), v Čáslavi (1880-1896) a v Praze v Žitné ulici (1896-1903). Od roku 1903 řídil gymnázium v Roudnici nad Labem, od roku 1906 v Hradci Králové; roku 1911 byl penzionován. Aktivně působil ve Spolku českých profesorů, byl členem Klubu za starou Prahu, je autorem několika hesel Ottova slovníku naučného.

Jeho literární dílo je určeno převážně mládeži. Napsal sbírku *Kytice pohádek* (1893), svých profesních znalostí využil ke zpracování antických mýtů pro děti v knize *Pohádky starověké* (1894) a pro starší mládež ve třech svazcích publikace *Bájesloví řecké a římské* (1899). Skrytý za různé pseudonymy vydal v letech 1890-1902 desítky povídek, pověstí, životopisů a cestopisů i desítky divadelních her pro děti. V některých z nich přepracoval díla jiných autorů, např. *Robinsona Crusoe* (1897).

Překládal Juvenalovy satiry, psal konverzační příručky ke studiu němčiny, vydal *Novinářský slovník slov cizojazyčných...* (1899). Jeho dosud živým odkazem je třísvazková slovníkově uspořádaná a ilustrovaná *Kronika královské Prahy a obcí sousedících* (1903-1904); pracoval na ní během svého pražského pobytu na přelomu století.

8)

Po přestěhování konviktu do nové budovy roku 1902 byla ve starém Borromeu pošta a soukromé byty. V jednom z nich, u Kateřiny Boučkové, bydlel během studií prvních dvou ročníků hradeckého učitelského ústavu v letech 1913-1915 prozaik **Karel Michl**, rodák z Dobrého v Orlických horách. Ve třetím ročníku se přestěhoval do chlapeckého internátu Komenium v Komenského ulici čp. 264. Ještě ze školy byl jako osmnáctiletý v roce 1916 odveden do armády a nasazen na frontě v Rumunsku. Během dovolené v roce 1917 absolvoval v Hradci Králové maturitní zkoušku. Na svoje ubytování, na školu i na situaci ve městě v prvním roce války vzpomíná v knize *Chvilé setkání, věčnost vzpomínky: medailóny Františka Halase, Jaromíra Johna, Jindřicha Štýrského* (1976) – třetí kapitola: *Setkání s Jindřichem Štýrským*, oddíl **Příchod do Hradce Králové**. Dětství v Dobrém, hradecká studijní léta i osobní zážitky z války jsou předmětem dalších Michlových memoárů, které uspořádala Marie Krulišová v publikaci *Krátká chvíle mladosti: paměti* (1988); oddíl **Na učitelském ústavu** líčí poměry na této střední škole těsně před první světovou válkou.

Za první republiky střídal Karel Michl učitelská místa v různých obcích Podorlicka, od roku 1939 učil v Hradci Králové. Roku 1945 zde byl zvolen místopředsedou Revolučního okresního národního výboru; ještě téhož roku však odešel pracovat na ministerstvo školství a osvěty do Prahy. Po únorovém převratu 1948 byl pověřen vedením hradecké pobočky Československého rozhlasu. V letech 1950-1958 pracoval ve funkci ředitele hradeckého muzea (dnešního Muzea východních Čech). Podle korespondence s Jaromírem Johnem lze usuzovat, že na místo v hradeckém muzeu Michl pomýšlel už v roce 1937.

Michl se v třicátých letech 20. století seznámil s básníkem **Františkem Halasem** (viz **Na skok v Hradci**) a prozaikem **Jaromírem Johnem** (viz **Havlíčková čp. 292**); byl iniciátorem některých jejich návštěv v Hradci Králové. Je autorem historických studií *Selské bouře na Hradecku* (1951), *Husitství na Hradecku* (1955), průvodce *Hradec Králové: procházka městem* (1958) a také textu k fotopublikaci *Hradec Králové- Menší Tábor* (1959).

Viz též **náměstí Svobody čp. 331**

Karel Michl se narodil 1. 1. 1898 v Dobrém v Orlických horách, zemřel 25. 2. 1982 v Čížové-Nové Vsi u Písku. Od roku 1908 studoval na gymnáziu v Rychnově nad Kněžnou, roku 1910 přešel na měšťanku v Dobrušce; poté absolvoval Státní učitelský ústav v Hradci Králové (1913-1916, maturita 1917). Za první světové války sloužil na rumunské frontě a na ministerstvu obrany ve Vídni, po vzniku ČSR v československé armádě na Slovensku. Učil pak na základních školách v Kounově (od roku 1919), Hlinném (od roku 1922), Dobrušce (v letech 1928-1936), Třeběchovicích (1936-1939) a v Hradci Králové (1939-1945). V Dobrušce působil i jako správce muzea, kde mj. zachránil raná díla malíře Františka Kupky a pozůstalost místního rodáka, písmáka a naivního malíře Aloise Beera, jehož texty později pořádal a uveřejňoval: *Nevděk* (1936), *Lituji, že nejsem básník* (1970), *Na vandru* (1973), *Památosti mého podomování* (1978).

Po krátkém politickém angažmá ve funkci předsedy Revolučního okresního národního výboru v Hradci Králové a působení na ministerstvu školství a osvěty vedl od roku 1948 hradeckou pobočku Československého rozhlasu a v letech 1950-1958 hradecké muzeum.

Plodem jeho osvětových, kulturních a regionálně-historických zájmů byly příspěvky v různých vlastivědných sbornících, literární průvodce *Za babičkou Boženy Němcové* (1950) a *Jiráskův kraj* (1951), texty v několika fotopublikacích Zdeňka Mence, např. *Babiččino údolí* (1976), *U nás: putování za historií a krásami Jiráskova kraje* (1978),

spoluautorství knih *Petr Jilemnický, národní umělec* (1972) a *Smiřice* (1975) i ediční práce na sborníku *Příběhy o vojně 1866* (1976).

Je autorem řady povídek, pohádek i románů určených dětem a mládeži: *Včera a dnes* (1940), *Kousky Františka Housky* (1941), *Rytíř Mikeš a jiné pověsti a povídky z kraje A. Jiráska a B. Němcové* (1942), *Helenka Mladotova* (1944), *K pramenům světla* (1946), *Pepina Uličných* (1947), *Krejčí Vrabec* (rukopis 1932; přepracováno a vydáno pod názvem *Krejčí hrdina* 1954); Michlovy příběhy v publikaci pro děti *Vlaštovičky* (1948) doprovodil verši František Halas.

Napsal také prózy pro dospělé: historický román *Pán ostrého meče* (1940), humoristický *Husa na Kapitolu* (1944) a povídky *Kde vlci vyjí a slavíci zpívají* (1978). Po odchodu z Hradce Králové žil na penzi v Praze, od roku 1978 v Čížové-Nové Vsi; pohřben je ve svém rodišti.

Švehlova čp. 321

V tomto domě žila krátce před první světovou válkou, během ní i po ní (do roku 1923) hradecká rodačka, česko-srbská prozaička, básnířka a dramatička **Jara Ribnikarová**; strávila zde dětství.

Viz **Plácelova čp. 374**

Tomkova čp. 173

Dům postavený ve druhé polovině 18. století. Na jeho parcele bývala konvářská a zvonářská dílna.

U obuvníka a „měšťana“ Karla Paula v tehdejší Řeznické ulici čp. 173 bydlel v letech 1864-1871 básník **Josef Baše**. Na gymnáziu v Hradci Králové však studoval s vynikajícím prospěchem už od roku 1863; primu strávil v podnájmu u školníka Františka Fingera v čp. 33 na Velkém náměstí.

K jeho nejbližším přátelům patřili budoucí literáti **Alois Jirásek** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.) a **Bohdan Jelínek** (viz **Dlouhá čp. 194**). A. Jirásek vzpomíná: *V sextě sešel jsem se s Josefem Bašem ... Byl dobrým přítelem Bohdana Jelínka už z nižšího gymnasia. Mé přátelství s Jelínkem sblížilo mne také s Bašem; pak jsem se s ním i spřátelil zvláště v posledních dvou letech na gymnasiu a ještě více v Praze na univerzitě. Baše, štíhlý hoch, s dolíčkem na bradě, dlouhých vlasů od čela do týla česaných, velkých, tmavých očí, zatuplého nosu, na němž se mu již tenkrát blýskaly brejle, byl bystrého, pronikavého rozumu, výborný student, břitký dialektik. Básnil a měl vedle Jelínka mezi námi zvučné jméno jako poeta. Již na gymnasiu uveřejňoval pod pseudonymem Antonowicz (pod tím také i později) duchovní písně v evangelických časopisech (byltě evangelík) a v kalendáři „Orloj“. Ostatní své básně, ballady a romance, podpisoval vlastním jménem. Psal duchovní písně, ale také humoristické a satirické verše ...*¹²¹

¹²¹ Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, kapitola XXXI, s. 281.

J. Baše se po vysokoškolských studiích v Praze a po pracovním pobytu ve Valašském Meziříčí do Hradce Králové vrátil koncem osmdesátých let 19. století a působil zde jako advokát. V té době se věnoval překladům duchovní poezie z němčiny; v hradeckém okolí pořádal osvětové přednášky. Zemřel v Hradci 10. 1. 1899 a byl pohřben na evangelickém hřbitově v Černilově.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Josef Baše se narodil 3. 3. 1850 v Jílovicích u Dobrušky, zemřel 10. 1. 1899 v Hradci Králové. Vystudoval hradecké gymnázium (1863-1871) a práva v Praze (1871-1875); roku 1890 získal doktorát na Jagellonské univerzitě v Krakově. Pracoval jako notářský koncipient ve Valašském Meziříčí a jako advokát v Hradci Králové.

Na gymnáziu začal psát básnické texty, které uveřejňoval v evangelických tiskovinách; některé z nich byly zhudebněny jako duchovní písně. Jeho tvorba je však širší, zahrnuje balady, romance i humoristické a satirické básně.

Pod pseudonymem E. Antonowicz vydal sbírky *Siluety* (1883), *Kytice básní a písní* (1883) a *Otče náš* (1884). Literární kritika ocenila poezii Josefa Bašeho teprve v devadesátých letech a přiřadila jej k básníkům z generace almanachu Máj.

Tomkova čp. 186

Dům, který zakoupil královéhradecký biskup Josef Jan Hais a roku 1881 do něj umístil nově založený diecézní ústav pro hluchoněmé děti; inspiroval se příkladem svého přítele, biskupa Jana Valeriána Jirsíka, který založil podobný ústav v Českých Budějovicích. Hradecký ústav dostal jméno Rudolfinum na památku sňatku korunního prince Rudolfa s princeznou Stefanií. Nedlouho poté byl rozšířen o budovu čp. 190 v Dlouhé ulici (postavena na místě bývalých domů čp. 190 a čp. 191). Objekty ústavu čp. 186 a čp. 190 sousedily svými nádvornímu částmi a byly spolu propojeny.

Pro Rudolfinum byl později, v letech 1901-1902, vybudován nový objekt na Pospíšilově třídě čp. 365.

Prvním ředitelem Rudolfinu se stal v roce 1881 katolický kněz, pedagog a prozaik **Josef Beran**. V Hradci Králové strávil už předtím léta studií na gymnáziu (1853-1861). V té době už nežil jeho otec František; měl poručníka Jana Junga, obchodníka v Nové Pace. Jako gymnazista vystřídal Beran šest bydlíšť, z toho tři školní roky (v kvartě až sextě) prožil pod patronací Josefa Peřiny v biskupském semináři.

Tentýž bohoslovecký ústav pak po maturitě sám absolvoval (1861-1865). Pro jeho další životní dráhu je významná okolnost, že do programu čtvrtého ročníku hradeckého kněžského semináře byl už roku 1845 zařazen předmět nauka o vyučování hluchoněmých. V roce 1865 přijal Josef Beran kněžské svěcení a odešel jako katecheta do rodné Nové Paky.

Jeho působení v čele Rudolfinu předcházela pedagogická praxe v podobném pražském ústavu a dlouholetý zájem o metodiku výuky hluchoněmých dětí. Roku 1886 vydal v Hradci Králové vlastním nákladem *První čítanku pro žáky hluchoněmé*. Rudolfinum vedl do roku 1889. Působil pak jako farář na Pouchově a nakonec jako děkan ve Dvoře Králové.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, Na Hradě čp. 91-92**

Josef Beran se narodil 17. 2. 1841 v Nové Pace, zemřel 31. 1. 1907 ve Dvoře Králové (pohřben byl ve svém rodišti, které je někdy označováno i za místo úmrtí). Hlavní školu navštěvoval v Jičíně. Po studiích v Hradci Králové (viz výše) se stal kaplanem v Nové Pace (1865-1871), poté zámeckým kaplanem v Cholticích, vychovatelem v rodině známého novináře, politika staročeské strany Jana Stanislava Skrejšovského a učitelem v Ústavu hluchoněmých v Praze. Praxe v práci s hluchoněmými zřejmě stála za jmenováním Josefa Berana do čela nově založeného Ústavu pro hluchoněmé v Hradci Králové (1881-1889).

Jeho pedagogické zájmy se nevztahovaly pouze k postiženým dětem. Uveřejnil tři učebnice české mluvnice (pro obecné, měšťanské i střední školy) a v roce 1873 založil edici Nová knihovna pro mládež, s podtitulem „sbírka spisů poučných a zábavných“. Redigoval ji a sám pro ni sestavil publikace *Pes a jeho hlavní odrůdy: obrázky přírodopisné s povídkami* (1873) a *Obrázky z přírody: sebrané črty* (1884).

Zpracoval též *Výbor z pohádek: dle sbírky bratří Grimmů* (187-) a *Nejzajímavější báje a pověsti starověké: pro mládež československou dle Mehla* (1879). Beranovou jedinou rozsáhlejší prózou pro dospělé čtenáře je *Cesta do žaláře: dle zápisků trestance, k doživotnímu žaláři odsouzeného* (1879). Podílel se na vydavatelských projektech *Riegrův slovník naučný* a *Encyklopedie pedagogická*.

Topolová čp. 371

Část městské čtvrti Slezské Předměstí zastavěná převážně rodinnými domky a vilkami. Topolová ulice se do roku 1942 jmenovala Dykova; ohraničuje ze severozápadní strany lokalitu Háječek.

Prozaik, básník, dramatik a novinář **Lubomír Tomek** přišel do Hradce Králové z rodného Zlínska ve věku deseti let v roce 1936 – tehdy ještě pod vlastním jménem Lubomír Vaculík. Bydlel v Dykově ulici čp. 371 u rodičů své matky rozené Tomkové; její rodina byla spřízněna se slavným hradeckým rodákem, historikem Václavem Vladivojem Tomkem. Dívčí příjmení matky přijal spisovatel jako svůj pseudonym až po roce 1966.

V Hradci Králové absolvoval jeden ročník obecné školy a v letech 1937-1945 klasické gymnázium. Jeho „odpovědným zástupcem“ v průběhu studií byl dědeček Václav Tomek, vrchní oficiál ve výslužbě; třídním učitelem od kvarty do oktávy profesor matematiky a fyziky Eduard Chráska.

Do této doby spadají první Tomkovy literární pokusy – zpočátku nikoliv prozaické, ale básnické. Na gymnáziu redigoval tajný studentský časopis, těsně po válce časopis Vítěz; svoje verše a jiné texty publikoval i v hradeckém poválečném mládežnickém periodiku Nový život. A jak píše básník **Jiří Karen** (viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 4.**), patřil student Lubomír Vaculík ke kroužku Vítěz, který začátkem čtyřicátých let sdružoval čtyřicet gymnazistů – zájemců o poezii, divadlo a hudbu (mj. si četli vlastní literární výtvořky a diskutovali o nových knihách).¹²²

Během posledního ročníku gymnázia pracoval několik měsíců jako kinooperatér v Bohuslavicích nad Vláří (srpen 1944 – duben 1945). V prvním pololetí toho školního roku se nevyučovalo, vyučování v druhém pololetí začalo až 23. 5. a trvalo do 15. 9. 1945, a to

¹²² Karen Jiří. Jak jsem se dostal do hradeckého gymnázia. In: *Gymnázium Josefa Kajetána Tyla v Hradci Králové: almanach k 350. výročí založení*. Hradec Králové: SRPŠ a SSM při Gymnáziu J. K. Tyla v Hradci Králové, 1986, s. 52.

ještě se čtyřnedělní pauzou. Po maturitě odešel Lubomír Tomek z Hradce Králové na vysokoškolská studia do Prahy.

V hradecké čtvrti Slezské Předměstí se odehrávají příběhy z Tomkovy publikace *Psí knížka* (1979): poetické vyprávění o malém chlapci, jeho dědečkovi a jejich přátelích z psí říše. Už v úvodním textu *Vánice* představuje autor čtenáři krajinu svých dětských snů a dobrodružství: lokalitu Háječek, nedalekou starou cihelnu a pískovnu.

Viz též **Tylovo nábreží čp. 682, Háječek**

Lubomír Tomek (vlastním jménem Lubomír Vaculík) se narodil 13. 7. 1926 v Bylnici, zemřel 6. 9. 2006 v Praze. Žil v Bohuslavicích nad Vlání a ve Slavičíně; jeho otec Josef Vaculík byl fotografem, matka Věnceslava literární učitelkou. Od roku 1936 pobýval v Hradci Králové, kde absolvoval gymnázium (maturita 1945). Studoval pak nejdříve práva, v letech 1946-1949 žurnalistiku v Praze; z Vysoké školy politické a sociální však byl z politických důvodů vyloučen a na krátkou dobu zaměstnán v Gramofonových závodech. Po skončení vojenské služby (1949-1951) pracoval jako redaktor závodního časopisu ve Valašských strojárnách ve Slavičíně, od roku 1956 v krajském deníku *Naše pravda* v tehdejší Gottwaldově, v roce 1960 odešel do Prahy kde redigoval kulturní rubriku *Rudého práva*. Následovalo intermezzo ve svobodném povolání (1969-1970), po němž působil až do roku 1987 v Památníku národního písemnictví.

Knižně vydal jedinou sbírku básní *Neukolébavky* (1963). V jeho literární tvorbě převažují povídky, romány a fejetony – např. bibliofilie *Vyznání lásky* (1959), sbírky povídek *Za někým zůstane otevřeno* (1960) a *Město pro mraky* (1966). Jmenované tituly uveřejnil ještě pod vlastním jménem Lubomír Vaculík.

Až po vynucené odmlce a pod pseudonymem Lubomír Tomek následovaly k jednomu tématu zaměřené texty *Knížka na houby* (1982) nebo výše uvedená *Psí knížka* (1979), volná románová trilogie *Kůži na buben* (1979), *Čí ruku do ohně* (1984) a *Kdo přichází oknem* (1984), ironické črty *Variace na horké lásky* (1981), parodie na detektivky *Mary Person ve spárech podsvětí* (1985), sbírka vtipných fejetonů *Sisyfos v půli kopce* (1987), historický apokryf *Kříž Jidášův* (1988) a „tesknej memoár“ *Od Pijávy ku Praze aneb Smrt imperiálistům* (1992).

Je autorem řady soupisů archivních fondů významných osobností v Památníku národního písemnictví a vydal některé zde uložené rukopisy. Pro mládež zpracoval populárně naučné publikace k historii české literatury *Za slova tiše nahlédni* (1980) a *Tajemství krásné písemnosti* (1985).

Výsledkem Tomkovy spolupráce s Českým rozhlasem (od roku 1948) byly jak dramatisace cizích literárních předloh, tak jeho vlastní rozhlasové hry z let 1963-1964 i komponovaná literární pásma.

třída Československé armády čp. 239

První hradecké bydliště básníka a pedagoga **Jana Duchoslava Panýrka**. Žil v Hradci Králové od roku 1870, kdy byl jmenován hlavním učitelem na učitelském ústavu. Ten byl právě téhož roku přesídlen z Velkého náměstí čp. 33 do Cejпова paláce na Malém náměstí

a zanedlouho – roku 1874 – do Zieglerovy ulice čp. 230. Panýrek zde působil až do svého penzionování v roce 1899.

Roku 1883 se přestěhoval do čp. 140 v Tomkově ulici, později už jako vdovec žil s dcerou v Jiříkově třídě čp. 257 (dnešní třída Československé armády). Jeho syn, publicista a překladatel Duchoslav Panýrek (* 19. 1. 1867 v Rokycanech, † 27. 12. 1940 v Praze), vystudoval v letech 1878-1885 hradecké gymnázium a stal se lékařem.

J. D. Panýrek se za svého pobytu v Hradci vlastní poezii už nevěnoval; psal odborné pedagogické studie a přírodovědné učebnice. Jeho portrét podává ve svých pamětech **Václav Rezníček** (viz **Velké náměstí čp. 146**): *Profesor Panýrek byl zjev nápadné mužské statnosti. Vysoký, přiměřeně silný, zdravých tváří a s dlouhým, krásným kaštanovým vousem na prsou připadával mně jako bohatýr z historických povídek.* Popisuje také Panýrkův způsob vyučování a zmiňuje se o osudu pedagogovy rodiny.¹²³

Viz též **Zieglerova čp. 230**

Jan Duchoslav Panýrek se narodil 19. 6. 1839 ve Lhotce u Březnice, zemřel 18. 8. 1903 v Hradci Králové. Absolvoval vyšší reálnou školu (1852-1858) a královský stavovský polytechnický institut (1858-1862) v Praze. Od roku 1862 učil na nižší reálce v Rokycanech, v letech 1870-1899 na učitelském ústavu v Hradci Králové.

Knižně publikoval jedinou básnickou sbírku *Písně z hladu: nová růže stolistá* (1862), inspirovanou Nerudovým *Hřbitovním kvítím*; převažuje v ní ironický postoj ke všemu, co obvykle básníci opěvují.

třída Československé armády čp. 257

1)

Dům v bývalé Jiříkově třídě patřil začátkem 20. století profesorovi Adolfu Russovi, akademickému malíři a fotografovi. Adolf Russ byl dědeček zakladatele kabaretu Červená sedma **Jiřího Červeného** (viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 1.**) z matčiny strany.

Zde, ve studentském pokoji gymnazisty Vojtěcha Králíčka, vzniklo roku 1904 neformální společenství hradeckých středoškolských studentů zvané **Mansarda**. Jiří Červený vzpomíná: *...Poměšší pokoj s oknem do zahrad svatodušských domů v prvém poschodí v Jiříkově třídě, studentská světnička se skromným a jednoduchým nábytkem dostala hrdé jméno „Mansarda“.* *Knihovna tam umístěná byla mansardní knihovna. Mansardou pak byla i společnost, která se tam scházela...*¹²⁴ Její členové byli v mnoha případech začínajícími literáty. Spolek založil vlastní knihovnu moderní české i zahraniční literatury. Mansardisté společně četli a besedovali o knihách, recitovali básně, uváděli vlastní krátké divadelní hry. Věnovali se ovšem i jiným druhům umění a zejména společenským zábavám, včetně výletů do nejbližšího okolí města. Psali do hradeckých studentských časopisů (Svítání, Revue nejmladších, Obzory¹²⁵ aj.); měli také vlastní časopis Mansarda i vlastní **Mansardní hymnu**, kterou složil pozdější básník, legionář a generál **František Kryštof** (viz **Pospíšilova čp. 342**), jeden z prvních mansardistů.

¹²³ Rezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 83-84.

¹²⁴ Červený Jiří. *Paměti Mansardy*. Havlíčkův Brod: Výcodočeské nakladatelství, 1962, s. 10.

¹²⁵ Např. rukopisné periodikum Obzory vydávali septimáni a oktáváni gymnázia s podtitulem „všestudentský časopis pro literaturu, umění a život“ v letech 1904 a 1905. Dva ročníky jsou uchovány ve fondu gymnázia v Okresním archivu v Hradci Králové.

K první generaci Mansardy patřili též studenti a budoucí spisovatelé **Karel Čapek** (viz *Malé náměstí* čp. 117, oddíl 1.), **Rudolf Medek** (viz *Malé náměstí* čp. 4), **Emil Vachek** (viz *V Kopečku* čp. 86, oddíl 2.), básník a překladatel **Josef Rosenzweig-Moir** (viz *Velké náměstí* čp. 144, oddíl 1), předčasně zesnulý začínající básník Karel Josef Steinfeld a výše zmíněný textař, skladatel, prozaik a dramatik **Jiří Červený**. Svoje literární prvotiny zveřejňovali ještě během studií také v oficiálních časopisech, vždy však pod pseudonymem (studenti sami v té době nesměli publikovat); např. Karel Čapek užíval pseudonym Aristos nebo Milo, Jiří Červený Staša Juren, Rudolf Medek R. Peer, Josef Rosenzweig Rosen, později Moir. Mansardisté si dávali různé přezdívky: Františku Kryštofovi, který skládal žertovné verše a písničky, říkali „Bard“, Rudolf Medek byl „Dramatik“, Jiří Červený, organizátor a iniciátor mnoha studentských akcí, „Starý pán“ atd.

Mansarda se stěhovala po různých dalších studentských bytech spolu se svou knihovnou, která dosáhla téměř 2000 svazků. Po roce 1909 nastoupila druhá generace členů; když jeden z nich, knihovník Libor Stefan, spáchal sebevraždu, byla začátkem roku 1914 mansardní knihovna úředně zabavena a Mansarda zanikla přes marné pokusy ji obnovit. Částečně však žila dál: bývalí členové Mansardy stáli u zrodu kabaretu Červená sedma, někteří byli za vysokoškolských studií v Praze členy hradeckého Spolku akademiků Dobroslav.

Mansardista **Jiří Červený** je autorem vzpomínkové publikace *Paměti Mansardy*;¹²⁶ Mansardě věnovala svoji práci *Hradecký stříbrný vítr* i Petra Landsmannová.¹²⁷

Na Mansardu a mansardisty vzpomíná také **Rudolf Medek** v publikaci *Pout do Československa* v první (*Hradec Králové čili festung a čítárna*) a deváté kapitole (*Osmnáctý regiment ten je jako ciment*).¹²⁸

2)

V domě čp. 257 se narodil 3. 7. 1887 básník, prozaik, scénárista a novinář **Lomikar Kleiner** (vlastním jménem Otokar Čeněk Josef Kleiner – Lomikar je pseudonym). Otec František byl úředníkem zdejšího krajského soudu, matka Ludmila, rozená Kohlová, pocházela z Prahy.

Lomikar Kleiner se narodil 3. 7. 1887 v Hradci Králové; datum a místo úmrtí nejsou známy. Za první světové války byl nasazen do frontových bojů. Po válce se stal redaktorem ostravského Moravskoslezského deníku, od roku 1934 Moravského večerníku vydávaného v Olomouci. Jako novinář užíval pseudonymy Lev Krása a D. Brandejs.

Napsal básnické sbírky *Moře a oblaka* (1916), *Zlatý oblak* (1919), *Vlna smrti* (1931) – první dvě z nich sám ilustroval – a prózy *Šprýmaři: humoristické příběhy* (1922), *Výkřiky vášně* (1924), *Zasvěcená Bafometovi* (1933). Publikoval též črty z turistické cesty *Za kamzíky k hnízdům orlů: vysoké Tatry v létě i v zimě: causerie* (1925).

Je autorem scénářů k filmům *Lešetínský kovář* (1924), *Vdavky Nanynky Kulichovy* (1925), *Loretánské zvonky* (1929), *Okénko* (1933). Kleinerův původní scénář k filmu *Únos bankéře Fuxe* (1923) posloužil jen jako předloha při realizaci jinými autory.

¹²⁶ Červený Jiří. *Paměti Mansardy*. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1962. 139 s.

¹²⁷ Landsmannová Petra. *Hradecký stříbrný vítr: studentský spolek Mansarda, Karel Čapek a další osobnosti české kultury*. Hradec Králové: Knihovna města Hradce Králové, 2008. 87 s.

¹²⁸ Medek Rudolf. *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920. Část první: v mundúru Rakousko-Uherska*. Praha: J. Otto, 1929-1934. 129 s.

Napsal i scénář k filmu *Rozmary mládí* z roku 1933, film však nebyl nikdy dokončen. Ve filmech *Lešetínský kovář* a *Vdavky Nanynky Kulichovy* se Lomikar Kleiner objevil též jako herec v drobnějších rolích.

třída Československé armády čp. 287

Prozaik, básník a novinář **Josef Jahoda** působil v Hradci Králové ve dvacátých letech 20. století jako osvětový referent Československé armády. Redigoval zde také časopis *Osvěta lidu* (1924-1926) a *Pilnáčkův kalendář pro české hospodyňky* (1927, 1929). Týdeník *Osvěta lidu* patřil straně Československá národní demokracie a měl sídlo v tehdejší Jiříkově třídě čp. 287. Jahoda sem nastoupil v květnu 1924 jako hlavní a odpovědný redaktor; redakce se pak brzy přestěhovala do hotelu Černý kůň na Malém náměstí čp. 10-11 a zhruba po roce vrátila na původní adresu. Roku 1923 uveřejnil Josef Jahoda ve sborníku *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922* oslavnou báseň nazvanou *Dru Ulrichovi*.

Už dlouho předtím, v roce 1899, se po sňatku s Annou Tučkovou usadil v Polánkách nad Dědinou čp. 34 nedaleko Hradce; až do konce první světové války hospodařil na statku, který patřil manželčině rodině, a zároveň se věnoval literární práci. Po vzniku samostatné Československé republiky sice odešel ve zmíněné armádní funkci do Čáslavi a poté do Hradce Králové, po krátké epizodě v Praze (redigoval *Lidové noviny*) se však do Polánek vrátil a žil zde až do své smrti roku 1946.

Zdejší venkovské prostředí i historii Tučkova rodu zpracoval v dvojdílné humorné kronice *Náš dědeček* (1925, 1926). Hlavní postava – dobrák od kosti, zároveň smolař a popleta – se v jedné z prvních kapitol, nazvané *Cesta do Hradce*, vydává s koňským povozem do Hradce Králové, aby zde vyřídil nákupy bezmála polovině Polánek, zapomene si však doma peníze... Jak pořídí v zájezdní hospodě na Malém náměstí a co jej cestou potká popisuje autor nezaměnitelným stylem a dialektem, kterým se mluvilo na Hradecku i v ulicích města během druhé poloviny 19. století.

Josef Jahoda se narodil 27. 1. 1872 v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě, zemřel 16. 12. 1946 v Polánkách nad Dědinou. Literární nadání zřejmě zdědil po matce – autorce knih *Vzpomínky na F. J. Rubeše* (1898) a *Pověsti a zázky královského města Německého Brodu a okolí* (1912).

V rodném městě vystudoval gymnázium (do roku 1891), krátce učil na obecné škole, několik měsíců strávil v želivském klášteře a poté nastoupil vojenskou službu. Po ní působil v Čáslavi jako učitel a pak úředník v cukrovaru. Jeho další život je spojen s Polánkami nad Dědinou a také s Hradcem Králové (**viz výše**).

Zpočátku psal básně, uveřejnil je např. ve sbírkách *Německobrodské motivy* (1912) nebo *Písničky z Opočenska* (1914).

Většinu Jahodovy tvorby však tvoří povídky a romány z maloměstského a venkovského prostředí. Zejména venkov a jeho rázovité postavy zpodobuje jako morálně pozitivní nositele tradičních hodnot; i v lidech na okraji společnosti však dokáže najít dobré stránky. Knižně publikoval téměř stovku próz, které patřily k oblíbené lidové četbě. Mezi nimi jsou také historické romány *Havlíčkův máj* (1945), *Skřivánčí píseň* (1946) a *Vlastenecká idyla* (1947), které tvoří volnou trilogii, napsanou v závěru autorova života.

třída Československé armády čp. 295

Původní nárožní budova čp. 295 byla postavena v letech 1896-1897 v historizujícím slohu podle návrhu hradeckého architekta Viktora Weinhengsta. Stala se součástí kavárny a hotelu, které od roku 1906 provozoval Jaroslav Urban v sousedním secesním Okresním domě (Palackého ulice čp. 409). Ten byl vybudován v letech 1903-1904 podle projektu architekta Jana Kotěry.

Jaroslav Urban budovu čp. 295 koupil a dal ji v letech 1910-1911 upravit a rozšířit o přístavbu velkého tanečního sálu dodnes zvaného Palmová zahrada. Úkolu se ujal Jan Kotěra; Palmová zahrada je svědectvím o jeho výrazném posunu od zdobné secese bývalého Okresního domu k jednoduchému, střídmejšímu architektonickému stylu.

Celý hotelový komplex nesl název Grandhotel Urban. V roce 1928 byla starší nárožní budova čp. 295 přestavěna: architekt Josef Fňouk sjednotil její fasádu s přístavbou Jana Kotěry.

Po znárodnění v padesátých letech 20. století dostal hotel nové jméno Bystrica. Hradečané však dál užívali název Grand. V současné době je v čp. 295 Hotel Grand, v sousedství samostatný Hotel Okresní dům čp. 409.

Grandhotel Urban patřil k vyhledávaným destinacím vzácných návštěv našeho města. V tomto smyslu převzal ve dvacátém století roli, kterou měl ve druhé polovině 19. století hotel Černý kůň na Malém náměstí. Není divu, že se v Grandu za svých častých pobytů v Hradci Králové ubytoval i **Josef Svatopluk Machar** (viz níže). Básník vzpomíná, že ho tu mj. navštívil Tomáš Garrigue Masaryk a spisovatel **Alois Jirásek** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.).

Hotel si až do osmdesátých let 20. století uchovával atmosféru solidního podniku z předválečných časů, mj. díky neporušenému interiéru secesní jídelny, včetně mobiliáře. Vynikajícím způsobem to vystihla herečka a prozaička **Jarmila Cmíralová** (viz **Eliščino nábřeží čp. 305**, oddíl 1.) v „minipříběhu“ *Letěly, letěly, ale nedoletěly*, který se nachází v její dosud nevydané literární pozůstalosti.

Podnik byl vyhledáván populárními osobnostmi i po znárodnění: např. herec, spisovatel, dramatik a režisér Miroslav Horníček, který v osmdesátých letech intenzivně spolupracoval s hradeckým divadlem, bydlíval výhradně v Grandu.

V Grandhotelu Urban strávil část roku 1913 (od února do dubna) významný český básník a publicista **Josef Svatopluk Machar**.

Do Hradce Králové jezdil přednášet a měl zde mnoho přátel z realistické strany, např. náměstka starosty MUDr. Leopolda Bařka nebo primáře okresní nemocnice MUDr. Otakara Klumpara. Machar se v Hradci Králové roku 1909 zúčastnil sjezdu pokrokové mládeže. Podle mnoha svědectví měl velký vliv na místní studenty, kterým adresoval svoji brožuru *Studentstvu královéhradeckému* (1910). Navíc jeho dcery Sylva a Jirka studovaly od roku 1910 na hradeckém dívčím lyceu; bydlely v Penzionátu Boženy Němcové na Eliščině nábřeží čp. 277 a básník sem za nimi často dojížděl.¹²⁹

V roce 1913 Machar podstoupil operaci slepého střeva ve Vídni. V únoru odjel za svými dcerami do Hradce Králové, jeho stav však zkomplikoval pooperační zánět, který mu léčil primář pardubické nemocnice MUDr. Mesany; básník z Hradce do Pardubic dojížděl.

¹²⁹ Vzpomínka na pobyt Macharových dcer byla otištěna pod názvem *Machar a pensionát „Božena Němcová“* ve čtvrtletníku Královéhradecko: vlastivědný sborník pro školu a dům, roč. 1., 1924, č. 1, s. 7.

Tříměsíční rekonvalescenci strávil v Grandu, kam za ním docházeli hradečtí přátelé. Vzpomíná na to ve svém fejetonu nazvaném *V Hradci Králové*, který zařadil do sbírky kratších textů *Při sklence vína* (1929). Cesty do Hradce přerušila válka; po roce 1918 se zde objevil už jen jednou jako generální inspektor československé armády.

Josef Svatopluk Machar se narodil 29. 2. 1864 v Kolíně, zemřel 17. 3. 1942 v Praze. S osobitou razancí se účastnil českého literárního i politického života na přelomu 19. a 20. století i protirakouského odboje za 1. světové války. V té době žil ve Vídni, kde pracoval jako úředník v hypoteční bance; psal do českých periodik a často do Čech dojížděl. Byl přítelem T. G. Masaryka, se kterým se však po návratu do svobodné republiky názorově rozešel. Macharova poezie i fejetony mají většinou politický, protiměšťácký, antiklerikální charakter, jsou často satirické, ironické a sarkastické. Za všechny jmenujme alespoň známé sbírky *Confiteor* (1887), *Tristium Vindobona* (1893), *Zde by měly kvést růže* (1894) a cyklus *Svědomím věků* (1906-1926).

třída Československé armády čp. 329

Prostor, který vznikl po zbourání pevnostních hradeb na severní straně historického centra města, se od roku 1896 do roku 1939 nazýval Žižkovo náměstí. To zahrnovalo Žižkovy sady i některé domy, které se dnes nacházejí naproti tomuto parku v třídě Československé armády.

V jednom z domů, který měl tehdy adresu Žižkovo náměstí čp. 329, bydlel u soukromnice Marie Gabrielové autor proslulého *Saturnína*, prozaik a dramatik **Zdeněk Jirotka**. V letech 1929-1933 studoval na Vyšší odborné škole stavitelské. Když přišel do Hradce, měl už za sebou čtyři ročníky reálky v Ostravě a učňovskou zkušenost v oboru zedník.

Během jeho docházky změnila čtyřletá Vyšší odborná škola stavitelská (předchůdkyně dnešní Střední průmyslové školy stavební v Hradci Králové) sídlo: z budovy „zámečnické školy“ čp. 274 se v září 1930 přestěhovala do vlastního nového objektu v Pospíšilově třídě čp. 787.

Jirotka studoval s chvalitebným prospěchem a maturoval s vyznamenáním 16. 6. 1933. Jeho písemná práce z češtiny měla název *Kdy štěstí všemu světu zavěvodí?*, při ústní zkoušce hovořil na téma „odluka slovenského jazyka a přívrženci její“ a „katolická moderna a její původ“. Jirotkovou závěrečnou technickou prací byl návrh řadového domu.

Hradec Králové opouštěl ve věku dvaadvaceti let.

Viz též **Pospíšilova čp. 787**

Zdeněk Jirotka se narodil 7. 1. 1911 v Ostravě, zemřel 12. 4. 2003 v Praze. Jeho otec Ladislav Jirotka provozoval v Ostravě-Záměstí reklamní firmu. Syn Zdeněk studoval na ostravské reálce (1925-1929; ze školy byl v kvintě vyloučen), maturoval na Vyšší odborné škole stavitelské v Hradci Králové (1933). Do roku 1939 působil na různých místech jako důstojník československé armády, poté jako ministerský úředník (1940-1942). Následovalo tříleté intermezzo ve svobodném povolání. Už od roku 1940

spolupracoval s Lidovými novinami, v letech 1945-1951 se stal jejich redaktorem (list tehdy nesl název Svobodné noviny). Poté pracoval až do konce šedesátých let v redakci Dikobrazu, s přestávkou 1953-1962, kdy byl redaktorem Československého rozhlasu.

Psal humoristické romány a povídky, ve kterých navázal jak na tradice tohoto žánru v Lidových novinách, tak na jeho anglické autory. Jsou zároveň parodiemi na jiné literární žánry (kovbojky, detektivky atd.). Jirotkův knižní debut, román *Saturnin*, publikovaný poprvé roku 1942, se stal jeho dílem nejoblíbenějším a nejznámějším; počátkem devadesátých let byl zfilmován v režii Jiřího Věřčáka (hlavní roli hrál Oldřich Vízner). V roce 2009 *Saturnin* zvítězil v celostátní anketě o nejoblíbenější knihu českých čtenářů Kniha mého srdce.

Roku 1944 uveřejnil Zdeněk Jirotko román *Muž se psem*, následovaly sbírky povídek *Profesor biologie na žebříku* (1956), *Sedmilháři* (1970) a *Pravidla se změnila* (2000).

Je autorem mnoha rozhlasových her, fejetonů a jiných typů pořadů, tiskem vyšly v roce 1946 jeho rozhlasové hříčky *Hvězdy nad starým Vavrouchem*.

třída Československé armády čp. 383

V tomto domě se 2. 8. 1906 narodil prozaik **Jaroslav Bartl**. Jeho otec Václav, původem z Budyně nad Ohří, byl tehdy v čp. 383 domovníkem; matka Emilie, rozená Zágnerová, pocházela z Dolního Přímu.

Jaroslav Bartl vystudoval učitelský ústav v Hradci Králové (1921-1925). V té době rodina bydlela v Zieglerově ulici, otec se živil jako topič v elektrárně; student Bartl dostával během třetího a čtvrtého ročníku roční stipendium 230,- Kč. Po absolvování hradeckého ústavu působil na několika místech jako učitel, navrhoval a zhotovoval školní pomůcky k vyučování zeměpisu a dějepisu, psal příručky ke školním oslavám. Profesionální kariéru zakončil ve funkci ředitele měšťanky v Praze, kde 1. 7. 1945 zemřel.

Je autorem próz inspirovaných historií posledních Rožmberků *Rožmberský regent* (1941) a *Tři pověsti o rybníkáři Kubovi* (1944), jejichž hlavní postavou je rybníkář Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan. Posmrtně vydaný román *V panské službě* (1946) vypráví příběh Martina Škvoreckého, správce panství Černínů z Chudenic, a zobrazuje život na Pacovsku v 17. století. K Bartlově literární tvorbě patří také rozhlasové dramatizace povídek Karla Václava Raise a Boženy Benešové.

Viz též náměstí Svobody čp. 331

třída Československé armády čp. 394

V čp. 394 na nároží třídy Československé armády a Chmelovy ulice bydlel prozaik **Dominik Filip**. V letech 1907-1918 vyučoval na hradecké reálce. Hradecký Pokrokový klub vydal jeho přednášku *Hvězdy a novější názory o vzniku světů* (1911).

V přelomovém roce 1914 redigoval sborník *Královéhradecká ročenka*; už v prvním ročníku tohoto sborníku z roku 1912 byl otištěn jeho článek *Co znamená Hradec Králové pro česko-slovenskou vzájemnost* o slovenských studentech na hradeckých školách. Roku 1914 uveřejnil ve Výroční zprávě vyšší reálné školy v Hradci Králové studii *Kterak přispívá příroda k udržení pohádek a pověr* (byl sběratelem pověstí a pohádek, zejména z Podorlicka).

Ještě za hradeckého pobytu publikoval svoji první sbírku próz určenou dětem *Mezi skřítky a jiné pohádky* (1915; vyšla pak ještě roku 1923 a nejnoveji 2000 pod názvem *Mezi skřítky: malé pohádkové horory*). Nakladatelství Kruh v Hradci Králové se zasloužilo o druhé vydání Filipovy knihy *Pohádky ze Zapomenuté země* (1987).

Viz též **Komenského čp. 234**

Dominik Filip se narodil 18. 8. 1879 v Jičíně, zemřel 28. 11. 1946 v Praze. Ještě ve Filipově předškolním věku se rodina přestěhovala do Jamného nad Orlicí; kraji pod Orlickými horami věnoval později velkou část svého sběratelského úsilí i literární tvorby. Maturoval na reálce v Jičíně (1898), studoval zeměpis a přírodopis na pražské univerzitě (do roku 1902). Vyučoval pak na středních školách v Kolíně, Kostelci nad Orlicí (1903-1905), Pardubicích (1905-1907), v Hradci Králové (1907-1918), v Liptovském Mikuláši (1918-1920) a v Praze. Zde působil také v nakladatelství Družstevní práce, redigoval knižnici pro mládež *Do života* (1924-1929); krátce vedl knižnici učebnic *Domácí učení* (1934-1935) a stal se redaktorem časopisu pro dětskou literaturu *Úhor* (1934-1944). Pracoval i na ministerstvu školství, ve Společnosti přátel literatury pro mládež, Masarykově lidovýchovném ústavu a v Dělnické akademii.

Psal většinou povídky a pohádky pro děti a mládež, často na motivy starých legend, bájí a mýtů. Vedle výše uvedeného titulu (*Mezi skřítky a jiné pohádky*) jsou to např. knihy *Zlatá studánka* (1919), *Trpasličí robinzonáda* (1920), *Jak se čerti ženili a jiné legendy i báje* (1923), *Poslední oběť Bělova* (1925), *Kouzelný prsten krále Šalamouna: biblické legendy* (1937), *Pohádky ze zapomenuté země* (1941); posmrtně vyšly publikace *Opuštěná země: historický románek ze VI. století* (1947) a *Filmařova dobrodružství v pravěku* (1948).

Je autorem dvoudílného románu pro dospělé *Probuzení a konec Lojzy Trhana* (1930), učebnice *Rok v přírodě: úvod do přírodních věd pro 2. ročník středních škol* (1935) a vlastivědné práce *Krátká kronika města Jablonného nad Orlicí* (1940). Věnoval se také kritice a teorii literatury pro děti.

třída Československé armády čp. 413

Dům v sousedství synagogy byl prvním hradeckým bydlištěm básníka, prozaika, literárního historika a kritika **Jana Blahoslava Čapka**; tehdy se ovšem tato část třídy ČSA jmenovala třída 18. pěšího pluku.

Čapek pocházel z Třebechovic, kde byl jeho otec evangelickým farářem. V Hradci Králové navštěvoval gymnázium v letech 1916-1921 (sekundu až sextu; primu absolvoval v Pardubicích, septimu a oktávu v Rychnově nad Kněžnou). V té době škola sídlila dočasně v prvním patře nového Borromea na Orlickém nábřeží čp. 356, ředitelem byl klasický filolog profesor Josef Kořínek.

Sekundu strávil J. B. Čapek na privátu u Marie Pultarové v čp. 413 (1916-1917), tercii a kvartu u Františky Kašparové čp. 556 (dotyčná část dnešní třídy ČSA se jmenovala Jiříkova třída). Během kvinty a sexty už v Hradci nebydlel.

Čapkovy básně *Schubertova píseň*, *Hra mladých orlů* a *Jízda* zařadil **Viktor Fischl** (viz **Čelakovského čp. 503**) do sborníku *Lyrický almanach Dobroslava*.¹³⁰

¹³⁰ Lyrický almanach Dobroslava. Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1933, s. 20, 40 a 44.

Čapek Jan Blahoslav se narodil 6. 11. 1903 v Třebechovicích, zemřel 10. 9. 1982 v Praze. Po maturitě roku 1923 vystudoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze češtinu a angličtinu (doktorát 1927, docentem od roku 1934, vysokoškolským profesorem jmenován 1945). Krátce pracoval jako knihovník, od roku 1930 přednášel českou literaturu na Husově fakultě (do roku 1939), Vysoké škole obchodní a na konzervatoři (přerušovaně za německé okupace). Byl zároveň redaktorem časopisu *Kostnické jiskry* (1930-1936), tajemníkem *Extensí* čs. vysokých škol (1935-1939) a úředníkem na ministerstvu zahraničí (1938-1939). V letech 1945-1959 působil jako profesor na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, pak v Památníku národního písemnictví, v Ústavu pro dějiny Univerzity Karlovy a v období Pražského jara (1968-1971) mohl opět přednášet na filozofické fakultě; na počátku tzv. normalizace musel odejít do důchodu.

Jeho vlastní literární tvorba zahrnuje povídky *Zlomený kmen* (1925), *Setkání* (1946), *Za jazyk přibitý* (1970) a básnické sbírky *Slovo nad světlem* (1929), *Boj o milost* (1931); prózy se týkají bělohorského dějinného přelomu, lyrika má meditativní charakter. Napsal též parafrázi starozákonní *Písně písni* (1931).

Těžiště Čapkova díla však spočívá v literární historii s důrazem na reformaci (řada komeniologických studií) a protireformaci (kritický postoj), období tolerančního patentu a národního obrození; charakteristický je pro něj zájem o dějiny slovenské literatury. Je autorem spisů *Československá literatura toleranční 1781-1861* (2 díly, 1933), *Duch české literatury předbřeznové a předmájové* (1938), *Zápas o svobodu v zrcadle československé literatury* (1938), *Z kulturních dějin českých 17. a 18. století* (1940), *Duch a odkaz československé reformace* (1951) aj. Ve studii *Profil české poezie a prózy od r. 1918* (1947) se nevyhýbá ani literatuře soudobé.

třída Slovenského národního povstání čp. 632

V této poměrně nové zástavbě Slezského Předměstí bydlel autor literatury faktu a novinář **Josef Rodr**. Jičínský rodák studoval na reálce v Hradci Králové v letech 1938-1946. Jeho třídními učiteli zde byli postupně Josef Petera, František Šotola a František Melichar. Žil tehdy s rodiči v Pospíšilově třídě čp. 525, od roku 1940 ve Věkoších čp. 132 (dnes Spořilovská ulice); otec byl vrchním četnickým strážmistrem.

Po sedmi letech od maturity, které strávil studiem na vysoké škole a vojenskou službou, se Josef Rodr vrátil do Hradce jako redaktor krajského deníku *Pochodeň* (viz **Škroupova čp. 695**), kde působil v letech 1953-1970. Přispíval především do kulturní rubriky a do sobotní přílohy *Magazín Pochodně*, kterou později vedl. Na začátku tzv. normalizace musel z redakce odejít; pracoval v obchodně-technickém oddělení hradecké firmy *Montas*. Příběhy montérů této firmy se staly podkladem pro Rodrovu publikaci *Vandrovní knížka* (1973).

Ovšem už předtím pracoval na několika knižních titulech: byl spoluautorem životopisu komunistického novináře popraveného nacisty *Správná věc Vratislava Šantrocha* (1962) a do tisku připravil a předmluvami opatřil dva výbory z díla Josefa Štefana Kubína: *Buďte blaženi* (1960) a *Pojedeme do Jivína, koupíme si báni vína* (1961). Podobně (a dlouhodobě) se věnoval životu a dílu svého jičínského spolu-rodáka a vídeňského publicisty Karla Krause:

knihu *Poslední soudce lidstva* (1967, nakladatelství Kruh) doprovází esej Josefa Rodra, který se k tématu vrátil také v útlé dvojjazyčné publikaci *Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karlu Krausovi* (2004). V hradeckém Kruhu vyšly ještě dvě další Rodrovy knihy: *Příběhy z dalekých krajín: 24 světoběžníků z let 1464-1984 vypravuje o tom, jak se cestovalo a cestuje* (1986) a *Chovatel hodin a jiné rozhovory* (1990).

Po Listopadu 1989 padla politická omezení, včetně osobních, a Rodrova tvorba nabývá na intenzitě. Nejdříve se spolu s kolegou-novinářem a bývalým šéfredaktorem nakladatelství Kruh **Miroslavem Rampou** (viz *Smetanovo nábřeží* čp. 1187) vypořádali se sovětskou okupací ze srpna 1968 v dokumentárním tisku *Jdi domů Ivane!* (1990). Rodr je ve svých vyprávěních i nadále fascinován osudy zajímavých lidí. Cestovatelskou linii drží v titulech *Vánoce v Antarktidě* (2000, ilustrace Jiřího Škopka), *Cestovatelé a dobrodruzi Pardubického kraje* (2004), *Z Královéhradeckého kraje za humna* (2006). A přidává monografie o postavách s neobvyklým „řemeslem“: *Longmark kouzelník* (1996) a *Jiří Stanislav Guth-Jarkovský vždy k službám* (2004).

Jeho zaměření na významné osobnosti Hradce Králové vyvrcholilo v třídílném projektu *Lidé hradeckého spektra* (1994, 1995, 2002): volné konvoluty textových medailonů od Josefa Rodra doplňují portrétní kresby výtvarníka Jiřího Škopka. Autor sám se o tomto díle stylem pro něho typickým vyjádřil: *Pokusili jsme se vystopovat lidský faktor v Hradci Králové. A naznačit přitom, že žádná dílna, žádná laboratoř, škola ani obec není pouhým součtem, ale součinem jedinců. Proto se snažíme uvést lidi různých dob a různých poselství do vzájemného kontaktu a třeba i konfliktu, z něhož lze vykřesat nějaké užitečné poučení.*¹³¹ Regionální tematiky, konkrétně bitvy u Hradce Králové roku 1866, se týká také práce *Múzy nemlčely* (2006).

Rodrovy texty charakterizuje záliba ve hře se slovy i básnivé paralely. Platí to také o titulu *Zrcadlení, aneb Co nás napadlo nad řekami, potoky, studnami a struhami krkonošskými* (2002, ilustroval opět Jiří Škopek). Od „básnění“ k básníkům není daleko: Josef Rodr spolu s Jaroslavem Šulou připravil do tisku výbor z veršů po desetiletí zamlčovaného hradeckého legionáře a „barda“ z dob studentské Mansardy (viz *třída Československé armády* čp. 257) **Františka Kryštofa** (viz *Pospíšilova* čp. 342) pod názvem *Loutna z mřítí a jiné verše* (1999). Napsal též úvahy nad životem a dílem několika českých spisovatelů *Byl Fráňa Šrámek pastevcem koní?* (2007).

Královéhradecké konotace tvoří ponornou řeku velké části Rodrových publikací. Např. v kapitole *S Karlem Plickou, věčným koledníkem* z knihy *Chovatel hodin a jiné rozhovory* (1990) jsou to vzpomínky fotografa, filmaře a folkloristy Karla Plicky na dobu studií v učitelském ústavu v Hradci Králové v letech 1909-1913. V knize *Příběhy z dalekých krajín* (1986) zase vyprávění **Oldřich Bobr: nejbohatší Pouchovák?** o jednom ze světoběžníků hradeckého Montasu.

Viz též *Komenského* čp. 234, *Škroupova* čp. 695

Josef Rodr se narodil 30. 4. 1927 v Jičíně, zemřel 30. 7. 2007 v Hradci Králové. Za německé okupace byl ještě během svých středoškolských studií (viz výše) nasazen na nucené práce na Ostravsku a v Praze. V letech 1946-1950 absolvoval pražskou Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy, obory občanská nauka a zeměpis. Krátce působil jako učitel ve Starých Křečanech (okres Děčín) a po skončení vojenské služby v roce 1953 získal práci v redakci hradecké Pochodně. V Hradci Králové žil až do své smrti, zde také napsal všechny své knižní publikace (viz výše) a stovky příspěvků, uveřejněných v novinách a časopisech.

¹³¹ Při besedě se čtenáři v tehdejší hradecké Okresní knihovně 31. ledna 1995.

Spolupracoval na rozhlasových cyklech *Světoběžníci* a *Krásní blázni* a na redakci hradecké kulturní revue *Oko* (1992-1993). Přispíval do různých regionálních vlastivědných sborníků, v měsíčníku Krkonoše uveřejnil cyklus *Stromy hovoří* (2004-2005). Na výtvarné stránce Rodrových publikací se nezřídka podílel akademický malíř Jiří Škopek a fotograf Zdeněk Menec.

Tylovo nábřeží čp. 682

Budova Gymnázia Josefa Kajetána Tyla postavená v letech 1925-1927 podle projektu architekta Josefa Gočára; ve své době patřila k nejmodernějším školním objektům v Československu.

Před schodištěm k hlavnímu vchodu stojí na vysokém sloupu socha *Vítěz* od Jana Štusy; křídlo situované směrem k nábřeží Labe zdobí reliéf státního znaku, jehož autorem je Otto Gutfreund.

Hradecké gymnázium bylo do této své nové budovy přestěhováno roku 1927. Předtím sídlilo v bývalé jezuitské koleji (viz **Velké náměstí čp. 32**); v letech 1914-1927 bylo dočasně umístěno v Borromeu na Orlickém nábřeží čp. 356.

Při slavnostním otevření 3.-4. září 1927 dostalo název Rašínovo státní gymnázium, později Rašínovo státní československé gymnázium. Za německé okupace byl tento název zrušen, budovu roku 1942 zabrali nacisté; gymnázium se muselo dělit o prostory s reálkou v Komenského ulici čp. 234. Po válce se do Gočárovovy budovy na Tylově nábřeží vrátilo. Jméno dramatika a jednoho ze svých nejslavnějších absolventů Josefa Kajetána Tyla nese od roku 1951 – dokonce i poté, co gymnázium v názvu vystřídala roku 1953 jedenáctiletá střední škola a v letech 1960-1968 střední všeobecně vzdělávací škola. Za komunistického režimu bylo dlouho jedinou školou gymnaziálního typu v Hradci Králové (1953-1978). Neúnosně přeplněná škola byla roku 1978 rozdělena, ve městě tak vzniklo druhé gymnázium (Gymnázium Boženy Němcové).

To, co jsem uvedl o starém hradeckém gymnáziu (viz **Velké náměstí čp. 32**) platí i o gymnáziu novém: výrazně se zapsalo do života i paměti svých absolventů.

Např. **Ota Dub** (viz **Šafaříkova čp. 581**) ve své vzpomínce *Z krásných let malin nezralých*, uveřejněné v almanachu gymnázia roku 1986 zdůrazňuje, že byl v nové budově prvním maturantem.

V téže publikaci, o pár stránek dál, píše v příspěvku nazvaném *Jak jsem se dostal do hradeckého gymnázia* básník **Jiří Karen**, vlastním jménem Ladislav Podmele (viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 4.**), o osudech studenta, jehož pobyt v krásné Gočárově budově přetrhlo totální nasazení na nucené práce v Hitlerově Říši. Karen mj. podává svědectví o studentském kroužku *Vítěz*,¹³² který sdružoval zájemce o poezii, divadlo a hudbu. Kromě Karena byli jeho

¹³² Podle vzpomínkové stati *Rašínovo klasické gymnázium v Hradci Králové*, kterou Jiří Karen zařadil do sborníčku *Hořící keř. 1940-1942. Klasické gymnázium v Hradci Králové* [Hradec Králové: autorem pořízená kopie rukopisu, 2002. 36 s.] byl „literární klub *Vítěz*“ založen ve školním roce 1934/1935, jeho členy bylo asi 40 mladých lidí. Klub nebyl školou oficiálně povolen, ředitelství jej však tolerovalo. Scházeli se vždy v pátek po vyučování v rodinách jednotlivých členů, pořádali diskuse o nových básnických sbírkách, předčítali svoje texty, které zveřejňovali také ve vlastním strojem rozmnožovaném časopise. Diskuse řídil Zdeněk Hejzlar z učitelského ústavu, vedoucím duchem byl student gymnázia a začínající básník Jiří Šotola. Do klubu docházeli kromě výše uvedených literátů i výtvarník Jiří Morávek, skladatel František Kovaříček, herec Ota Sklenčka, a také někteří studenti z Borromea a kněžského semináře.

členy i další začínající literáti – básník **Jiří Šotola** (viz *Eliščino nábřeží* čp. 319), prozaik **Lubomír Tomek**, vlastním jménem Lubomír Vaculík (viz *Topolová* čp. 371) a básník **Josef Lorenc** (viz *Masarykovo náměstí* čp. 511). Jejich společné diskuse o nových knihách i četba vlastních textů připomínají do jisté míry aktivity jiného hradeckého studentského spolku – **Mansardy** (viz *třída Československé armády* čp. 257); i ta byla začátkem století jakousi líhň budoucích spisovatelů, měla ovšem daleko bohatší činnost.

Básník **Zbyněk Hejda** (viz *Karla Hynka Máchy* čp. 73) reflektuje zážitky, spojené s dobou svých gymnaziálních studií a hluboko uložené v podvědomí, v textech *1. září 1954* a *Jaromír zemřel* ze sbírky *Sny*. Na gymnázium za německé okupace vzpomíná v rozhovoru s Petrem Placákem nazvaném *Čtenář Mladého hlasatele*.

Ladislav Vacina (viz *Špitálská* čp. 149) se do své Střední všeobecně vzdělávací školy J. K. Tyla (jak se v době jeho maturity gymnázium jmenovalo) vrací v básni *Vítěz*.

Oslavnou báseň k otevření nové budovy gymnázia napsal jeho absolvent, dlouholetý starosta města a také básník JUDr. **František Ulrich** (viz *Velké náměstí* čp. 34); je bez názvu, incipit zní *V troskách vzpomínek jdou, zmírají generace* a byla uveřejněna v publikaci *Sborník gymnasia Královéhradeckého. Na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor*.

Do gymnaziální budovy čp. 682 na Tylově nábřeží docházeli jako studenti následující literáti (za dvojtečkou je údaj o době, ve které školu navštěvovali):

Dagan Avigdor – viz **Fischl Viktor**

Dub Ota, prozaik, dramatik a lékař: 1919-1927; viz *Šafaříkova* 581

Fischl Viktor (Avigdor Dagan), básník, prozaik, diplomat: 1922-1930; viz *Čelakovského* čp. 503

Hejda Zbyněk, básník, esejista, překladatel: 1941-1949; viz *Karla Hynka Máchy* čp. 735

Husman Richard – viz **Jánský Filip**

Jánský Filip (vl. jm. Richard Husman), prozaik: 1933-1936; viz *Klumparova* čp. 833

Karen Jiří (vl. jm. Podmele Ladislav), básník: 1940-1943 1945;

viz *Orlické nábřeží* čp. 356, oddíl 4.)

Podmele Ladislav – viz **Karen Jiří**

Šoltész Pavel, prozaik, novinář, překladatel: 1936-1940; viz *Nezvalova* čp. 529

Šotola Jiří, básník, prozaik, dramatik, scénárista: 1934-1942; viz *Eliščino nábřeží* čp. 319

Tomek Lubomír (vl. jm. Vaculík Lubomír), prozaik, básník, dramatik, novinář: 1937-1945;

viz *Topolová* čp. 371

Vacina Ladislav, básník, bibliograf, literární historik: 1957-1960; viz *Špitálská* čp. 149

Vaculík Lubomír – viz **Tomek Lubomír**

Také mezi profesory „nového“ hradeckého gymnázia byli spisovatelé:

Král Miloš, prozaik: 1942-1960 (s přerušением v letech 1945-1950 a 1956-1958);

viz *Velké náměstí* čp. 33, oddíl 6.)

Simon Josef, dramatik, regionální historik: 1934-1939; viz *Dukelská třída* čp. 21

Ulrichovo náměstí čp. 810

Budova bývalého Ředitelství státních drah, postavená v konstruktivistickém slohu v letech 1928-1933 podle projektu architekta Josefa Gočára.

Hradecké Ředitelství státních drah bylo dlouholetým pracovištěm prozaika a literárního historika **Josefa Šacha** (od roku 1924 do penze v roce 1947). Do Hradce Králové přišel bezprostředně poté, co ukončil studia práv v Praze. V právním oddělení Ředitelství státních drah začínal jako řadový úředník, skončil ve funkci vrchního komisaře. Je třeba podotknout, že se ke svému povolání dostal oklikou přes předcházející kněžství a rezignaci na něj. V roce 1924 bydlel v Buzulucké ulici čp. 526, pak v ulici Bratří Čapků čp. 580 a od konce roku 1932 v téže ulici čp. 585 (tehdy se jmenovala M. D. Rettigové).

V Hradci Králové se oženil a strávil pracovní i penzijní období života; zde také v roce 1974 zemřel. Během té doby vydal knižně romány *Směj se, paňáco...!* (1925), *Tři ženy* (1927), *Dokud nepřebolí...* (1931) a literárně-historické práce *O náboženském smýšlení Julia Zeyera* (1942), *Matka a bojovnice: dvě studie o Boženě Němcové* (1948), *Nedokončená pouť: čtení o V. Beneši Třebízském* (1959).

Josef Šach se narodil 27. 8. 1886 v Radošovicích u Votic, zemřel 16. 6. 1974 v Hradci Králové. Absolvoval gymnázium v Benešově (1898-1906) a teologická studia v Praze (1906-1910). Po vysvěcení sloužil postupně ve čtyřech farnostech na Benešovsku, válku prodělal na frontách jako polní kurát; po roce 1918 se angažoval v reformním hnutí katolického duchovenstva. Vystudoval právnickou fakultu v Praze (doktorát 1924) a usadil se v Hradci Králové (viz výše).

Prózy a literární studie začal psát a uveřejňovat v časopisech už před první světovou válkou. Jeho první knižní titul *Idylické obrázky z pole* (1916) reflektuje zážitky z války. Povídková sbírka *Ve vichřici* (1919) je už však tematicky odlišná: jedná se o manželské a milenecké vztahy. Další prózy (viz výše) jsou poznamenány autorovou osobní zkušeností ze života katolického kněze.

V závěrečné etapě tvorby se Josef Šach zaměřil výhradně na literární historii; kromě výše uvedených titulů uspořádal a publikoval korespondenci Jindřicha Šimona Baara, Václava Beneše Třebízského i sborníky vzpomínek na Karla Matěje Čapka Choda a Jindřicha Šimona Baara. Mnoho jeho prací o českých spisovatelích zůstalo v rukopisné pozůstalosti. Spolupracoval na vydání *Nového velkého ilustrovaného slovníku naučného*.

Úzká čp. 202

Dříve samostatný dům, který je od přestavby koncem 19. století součástí budovy, obsahující kromě něj ještě bývalé domy čp. 203 a čp. 204; tento „nový“ objekt tvoří nároží Úzké a Tomkovy ulice, z níž má vchod.

Ještě před sloučením tří výše uvedených domů bydlel v čp. 202 v letech 1873-1875 autor humoresek, editor a překladatel **Ladislav Zdeněk Macháček**. Byl tu v podnájmu u nástrojáře Antonína Procházky a studoval v té době první a druhý ročník hradeckého učitelského ústavu, který právě tehdy měnil dočasné sídlo v Cejpově paláci za nové v Zieglerově ulici.

Ve třetím ročníku se Ladislav Macháček přestěhoval na Malé náměstí čp. 15 do bytu Emilie Pavlovské, poslední ročník a závěr studia na učitelském ústavu strávil u krupaře Jana Pocínka V Kopečku čp. 78. V Hradci Králové tedy prožil čtyři roky (1873-1877); jeho

pozdější literární zájmy jistě ovlivnili i profesori školy, spisovatelé **Vojtěch Lešetický** (viz **Komenského čp. 264**, oddíl 1.) a **Jan Duchoslav Panýrek** (viz **třída Československé armády čp. 239**).

Viz též **Malé náměstí čp. 127**, **Zieglerova čp. 230**

Ladislav Zdeněk Macháček se narodil 11. 9. 1858 ve Dvoře Králové. Ve svém rodišti absolvoval tři ročníky reálky, poté učitelský ústav v Hradci Králové (1873-1877). Během následujících třinácti let působil jako učitel na řadě obecných škol; od roku 1890 pracoval v Praze jako knihkupec.

Je autorem sbírky humoresek *Úsměchy*, kterou vydal vlastním nákladem v roce 1900. Zabýval se též lidovými zvyky a lidovou slovesností, uspořádal publikaci *Pomlázka: dáreček z lásky* (1904). Macháčkovy překlady Puškinových textů pod názvem *A. S. Puškina některé práce* vydal Edvard Beaufort v edici *Přítel Domoviny*, roč. 15, sv. 10. a 11. (1899).

V Kopečku čp. 76

Kdysi gotický dům přestavěný renesančně v 16. století měl podloubí, které bylo ve 2. polovině 19. století zazděno. V roce 1910 budovu zakoupil Ing. Josef Ježek pro svůj elektrotechnický podnik.

U firmy „Josef Ježek – Elektrotechnický a sportovní závod v Hradci Králové“¹³³ pracoval někdy mezi léty 1926-1930 autor vědecko-fantastických povídek a románů pro mládež **J. M. Troska**, původním jménem Jan Matzal (roku 1947 na vlastní žádost úředně změněno na Jan Troska).¹³⁴

Do Hradce přišel z Loun, kde působil jako účetní v továrně na vysokonapěťové izolátory. Jeho práce i pobyt byly do značné míry komplikovány Méniérovou chorobou, kterou od mládí trpěl. Brzy po odchodu z Hradce Králové do Prahy musel proto předčasně, ve 49 letech, odejít do penze. Tehdy začal psát své čtenářsky oblíbené prózy.

V roce 1935 vyšel u hradeckého nakladatele Františka Šupky pod pseudonymem Jan Merfort vesnický román *Boží soud*, který bývá J. M. Troskovi připisován; proti tomu však svědčí námět, styl i absence dokladů o autorství. Královéhradecké nakladatelství Kruh vydalo roku 1969 Troskův titul *Vládce mořských hlubin* v úpravě Zdeňka Heřmana.

¹³³ Firma na výrobu elektrických zařízení, založená roku 1905 Ing. Josefem Ježkem, provozovala obchod s elektrotechnickým zbožím, dětskými kočárky a velocipedy v domě čp. 280 na nároží Mostecké ulice a Eliščina nábřeží. V roce 1910 zakoupil majitel dům čp. 76 na tehdejším Svatojánském náměstí a umístil sem ústředí firmy, prodejnu elektrotechnického zboží a dílnu. Roku 1924 si firma postavila výrobní objekt s čp. 673, dnes ve vnitrobloku, který svírají domy třídy Karla IV. a Škroupovy ulice. Po neúspěšném pokusu s produkcí radiových přijímačů firma dílny přemístila do Chelčického ulice čp. 279, kde zahájila výrobu elektrických svářeček (1926 bodová svářečka zn. BOSVA, od třicátých let obloukové svářečky JESVA a dentální svářečky DESVA). Prováděla také elektroinstalace a instalace telekomunikačních zařízení. Se změnou ve vedení podniku v roce 1941 došlo i ke změně názvu na „Josef Ježek a syn - Elektrotechnické závody“. Vybudoval továrnu v Hořicích, po roce 1948 znárodněnou. Na tradici původně hradecké firmy zde navazuje dnešní soukromý podnik JESVA s. r. o.

V Hradci Králové působil ještě před založením firmy „Josef Ježek – Elektrotechnické závody“ firma otce Ing. Ježka, která vyráběla a prodávala dětské kočárky a velocipedy v čp. 293 na nároží Pražské třídy a Kampelkovy ulice v Kuklenách.

¹³⁴ Pseudonym „Troska“ Jan Matzal údajně odvodil ze svého dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

Troska J. M. (vlastním jménem Jan Matzal) se narodil 3. 8. 1881 ve Valašských Kloboukách, zemřel 3. 9. 1961 v Praze. Dětství a mládí prožil ve Vyškově, kam se rodina brzy po jeho narození přestěhovala. Zde vystudoval nižší reálku (1892-1896), poté dvouletou obchodní školu – podle některých pramenů v Kroměříži, podle jiných v Brně. Od roku 1898 pracoval v pozici úředníka (účetního) v plzeňské Škodovce, později u strojírenských firem v Mladé Boleslavi a v Pečkách. Roku 1917 byl za trest poslán na frontu, protože kryl sabotážní akce dělníků; po převratu v roce 1918 krátce bojoval v řadách československé armády na Slovensku. Léta 1921-1926 strávil v Jugoslávii: byl pověřen řízením strojíren ve Smederevu a v Bělehradě. Po návratu následovala krátkodobá zaměstnání v Lounech, v Hradci Králové a v Praze (viz výše). Během invalidního důchodu se v letech 1931-1949 věnoval literární tvorbě. Osobní zájem o technické vynálezy jej dovedl k psaní vědecko-fantastických příběhů, určených mládeži: *Vládce mořských hlubin* (1937), *Paprsky života a smrti* (1938; přeprac. vyd. 1941 pod názvem *Pistole míru*), trilogie *Kapitán Nemo* (1939; jednotlivé díly *Nemova říše*, *Rozkazy z éteru*, *Neviditelná armáda*), trilogie *Zápas s nebem* (1940 *Smrtonoš* a *Podobní bohům*; 1941 *Metla nebes*), romány *Záhadný ostrov* (1941), *Peklo v ráji* (1941) a *Planeta Leon* (1. díl 1943, 2. díl 1944). Jen sbírka tábornických historek *Osada Šňůra* (1949), uveřejňovaných zpočátku na pokračování v Mladém hlasateli, se vymyká žánru sci-fi. V pozůstalosti zůstal román *Případ chemika Lista*, jehož děj se odehrává za německé okupace.

V Kopečku čp. 77

Objekt na nároží ulice V Kopečku a bývalého Svatojánského náměstí tvořily kdysi dva domy. Původně gotické budovy prošly renesanční (16. století) a klasicistní (konec 18. století) přestavbou; současnou podobu dostal exteriér po úpravách v 19. století.

V letech 1874-1876 zde bydlel v podnájmu u šikovatele Josefa Kohouta autor a teoretik dětské literatury **František Hrnčíř**. Studoval tehdy na zdejším učitelském ústavu; ve školním roce 1874/1875 tzv. přípravnou třídu,¹³⁵ v letech 1875-1877 první a druhý ročník. Ve druhém ročníku (1876/1877) změnil bydliště, přestěhoval se k puškaři Josefu Dollerovi na Velké náměstí čp. 32.

Hradeckou školu však Hrnčíř nedokončil, přešel na učitelský ústav do Jičína, který absolvoval v roce 1882. Ještě za hradeckého pobytu vyšly knižně jeho divadelní hry *Osudná navštívenka* (1876) a *Proklatec* (1878, pod pseudonymem F. G. Tobolecký).

Viz též **Zieglerova čp. 230**

František Hrnčíř se narodil 28. 9. 1860 v Dřevíkově u Hlinska, zemřel 12. 6. 1928 v Nymburku. Stal se učitelem, působil na školách v Hlinsku, Heřmanově Městci a Bezděčíně u Turnova; zde se účastnil národnostních střetů a byl za trest přeložen do Bobnic u Nymburka. V letech 1901-1910 učil v Nymburku, poté odešel do penze. Od roku 1918 žil v Hrochově Týnci. Byl členem Učitelské jednoty Budeč a dalších

¹³⁵ Františku Hrnčířovi bylo v té době čtrnáct let: nemohl tedy ještě nastoupit do normálního prvního ročníku, protože studium na učitelském ústavu směli zahájit uchazeči až po dosažení patnácti let věku.

sružení. Založil novou knižnici dětské literatury Dědictví Komenského (1882) a časopis Dětský máj (1904).

Hojně publikoval fejetony a úvahy se školskou a pedagogickou tematikou, psal učebnice a příručky pro žáky i učitele. Veliký důraz kladl na dětskou četbu: proti prvoplánové didaktičnosti, moralismu a schematičnosti dosavadní literatury pro děti prosazoval realismus, pravdivost a přitažlivost textů pro nejmladší generaci, s akcentem na napínavé a dobrodružné příběhy. Tuto teorii formuloval ve dvoudílné studii *O dětské literatuře* (1886, 1887).

Napsal desítky povídek a divadelních her pro mládež. Svým teoretickým nárokům dostal nejlépe v prózách *Jasno i chmurno* (1902) a *Snění a život* (1904), které vycházejí z prožitků autorova vlastního dětství, nebo v historických povídkách *O Palečkovi, dvorském šašku krále Jiřího* (1895), *Záhuba Vršovců* (1895), *Zmar a zdar* (1902), *Poslední Rožmberk* (1903) ad.

Populární byly jeho dějepisné příručky, např. opakovaně vydávané *Obrázkové dějiny národa československého*.

V Kopečku čp. 78

Část domu ve směru k Velkému náměstí byl původně renesanční objekt, který přiléhá k městské hradbě. O část směrem k třídě Československé armády byl dům rozšířen po zboření renesanční Pražské brány v roce 1873.

Rodný dům prozaika, básníka, dramatika a esejisty **Jaroslava Durycha**, který zde přišel na svět 2. 12. 1886 (pokřtěn Jaroslav Norbert). Jeho otec **Václav Durych**, novinář a dramatik (narozen 27. 1. 1863 v Turnově, zemřel 27. 12. 1897 v Pardubicích), se do Hradce Králové přistěhoval z Kolína v září roku 1884. Téhož roku vydal tiskem svoje drama *Jiřík z Poděbrad*. V Hradci působil jako redaktor listu Hradecký Polaban (od roku 1887 Slovan); později v Pardubicích redigoval časopis Pernštýn. Publikoval též cestopisné črty o Českém ráji a Krkonoších (byl první, kdo zavedl pro kraj kolem Turnova název Český ráj). Matka Božena, rozená Žabková, pocházela z Nechanic. Manželé Durychovi měli čtyři syny: Václava, Jaroslava, Josefa a Zdeňka;¹³⁶ jediná dcera Božena zemřela bezprostředně po narození roku 1887. Durychovi bydleli zpočátku v čp. 189 na rohu Tomkovy a Zieglerovy ulice; v roce 1886 přesídlili do čp. 78 V Kopečku. Jaroslav Durych sám uvádí: „... *Okolí nového bytu tedy úplně jiné než v ulici Zieglerově a Tomkově, kde život jaksi úplně ustrnul. Nyní se kolem bytu valil do města a z města celý venkov, lidé i s vozy. A v tomto novém bytě se narodil ten, kdo to píše.*“¹³⁷ V roce 1890 došlo k dalšímu stěhování do čp. 130 na Velkém náměstí.

Roku 1891, po volební porážce staročeské strany a zániku listu Slovan, byl redaktor Václav Durych přeložen do Kolína. Rodina se z Hradce Králové přestěhovala na nové otcovo působiště; malému Jaroslavovi bylo v té době pět let. Rok poté mu zemřela matka. Starost

¹³⁶ Nejstaršího bratra Václava (narozen 21. 5. 1885), který vystudoval reálku v Pardubicích a zemřel předčasně roku 1912, měl Jaroslav Durych nejraději; v dětství mu byl po otci největší autoritou. Václav měl podobně jako Jaroslav i otec obou bratří literární nadání: psal básně a překládal francouzské autory.

Bratři Josef (narozen 8. 11. 1888) a Zdeněk (narozen 29. 10. 1890) skončili po různých peripetiích v turnovském sirotčinci; starala se o ně babička z otcovy strany Josefa Durychová. Josef se měl stát učitelem, před první světovou válkou emigroval do Ameriky, kde zemřel; Zdeněk vystudoval gymnázium v Mladé Boleslavi.

¹³⁷ Durych Jaroslav. *Kouzelný kočár*. Praha: Torst, 1995, s. 283.

o domácnost zpočátku převzala bezdětná prateta chlapců Alžběta Kysilková z Turnova, v Durychových vzpomínkách „*veliká tetka*“. Otec se brzy vrátil do Hradce Králové, sám však nemohl pečovat o všechny čtyři syny. Jaroslava vychovával strýc (otcův bratr), úředník na harrachovských panstvích. Roku 1892, ještě z Kolína, odvezli chlapce na zámeček do Libčan, kde bydlel se strýcem a jeho manželkou a kde také začal chodit do školy (zdejšího učitele si velmi oblíbil). Z Libčan často navštěvoval svého otce a bratry v Hradci Králové; žily zde také tety, matčiny sestry. O těchto návštěvách podal svědectví ve svých *Vzpomínkách z mládí* (1928), v kapitole nazvané **Hradec Králové**. Strýc však po třech letech, v roce 1895, nastoupil na velmi vzdálené místo v Žinkovech u Nepomuku a brzy nato, roku 1896, se s ním musel malý Jaroslav přestěhovat do Želče u Plané nad Lužnicí (1896). Zde po vánocích roku 1897 jedenáctiletému chlapci oznámili, že zemřel otec.¹³⁸ Po letech píše o ztrátě rodičů a stálém stěhování z místa na místo, od jedněch příbuzných k druhým: „*Zase bude slyšet vyzvánět poledne zcela jinými zvony z jiných věží pod jiným nebem a bude cítit jiný stesk, už asi věčný, věčně proměnlivý a stále starý. Odevšad bude stejně daleko přes hradbu smrti k otci i k matce. I jejich hroby byly daleko od sebe a srdce se trhalo a ztrácelo po světě, po všech místech, kde už kluk byl a kam ještě přijde. A kluk cítil, ať přijde kamkoliv a dosáhne čehokoliv, že bude stále osiřelejší.*“¹³⁹

Durychova životní dráha se opět protнула s Hradcem Králové v letech 1898-1899. Přestože si přál navštěvovat reálku v Pardubicích jako bratr Václav, rozhodli jeho turnovští příbuzní (strýc-poručník a babička z otcovy strany Josefa Durychová), že bude studovat gymnázium v Hradci Králové a stane se knězem. Měl být dokonce ubytován v Borromeu, k čemuž však k jeho nemalé radosti nedošlo. Bydlel u příbuzných z matčiny strany: nejdřív v erárním bytě u tety, jejíž manžel byl velitelem vojenské hudby a která měla obchod na podsíni Velkého náměstí, později s babičkou v pronajatém bytě v domě knihkupce Pospíšila. Primu absolvoval s vyznamenáním; hradeckému gymnáziu věnoval ve zmíněných *Vzpomínkách z mládí* oddíly **Hrozny sladké** a **Prima**. Do této doby spadá Durychův první, ještě dětský literární pokus – veršovaná hra *Romulus a Remus*, inspirovaná Shakespearovými dramaty, která si primán Jaroslav četl nahlas v polích pod Novým Hradcem Králové.

Po prázdninách roku 1899, které strávil u babičky v Turnově, jej však poslali jako stipendistu do církevního konviktu (arcibiskupského chlapeckého semináře) v Příbrami; po složení doplňovacích zkoušek z přírodopisu a kreslení pokračoval ve studiích na místním reálném gymnáziu. Byl vášnivým čtenářem: např. v tercii už měl přečteno čtyřicet svazků z díla Jaroslava Vrchlického. Tehdy také sám psal verše a jak vzpomíná „*dospěl až k takové nadprodukcí, že jednou jich za odpoledne a večer napsal čtyři sta*“.¹⁴⁰ Na vánoční a velikonoční svátky jezdil ke strýci do Želče, o prázdninách pobýval v Turnově. V konviktu měl od počátku problémy s kázeňskými pravidly ústavu; vyvrcholily tím, že v sextě půjčil spolužákovi knihu *Apoštolové* od Ernesta Renana.¹⁴¹ Po nástupu nového ředitele byl z konviktu vyloučen; sám však v té době připravoval odchod, protože se v žádném případě nechtěl stát knězem. Našel si soukromé ubytování a příbramské reálné gymnázium dostudoval (maturoval roku 1906).

Do Hradce Králové se později vracel jen výjimečně na návštěvy příbuzných. O rodném městě píše v pamětech *Vzpomínky z mládí* (1928), kromě výše zmíněných částí také v kapitole **Život vojenský**. V Hradci Králové se odehrává jedna z epizod jeho

¹³⁸ Václav Durych zemřel v Pardubicích: oženil se zde podruhé a se svojí druhou ženou měl dalšího syna - Bohuslava (budoucího vydavatele a překladatele); bydlel tu s nimi i nejstarší syn Václav. Jaroslav Durych strávil u své nevlastní matky v Pardubicích konec prázdnin roku 1898.

¹³⁹ Durych Jaroslav. *Vzpomínky z mládí*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1928, s. 109.

¹⁴⁰ Durych Jaroslav. *Vzpomínky z mládí*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1928, s. 155.

¹⁴¹ Francouzský myslitel Ernest Renan se ve svých spisech rozešel s křesťanským pojetím osobnosti Ježíše z Nazareta.

nejznámějšího románu *Bloudění: větší valdštejnská trilogie* (1929); jedná se o okolnosti selské vzpoury, kterou měl Albrecht z Valdštejna potlačit. Kronika z dějin Durychova rodu *Kouzelný kočár* (1995) obsahuje v kapitole *Turnov*, která sleduje osudy otcovské linie, oddíl přímo nazvaný *Hradec Králové* (s. 280-291): autor zde stručně rekapituluje sedmiletý hradecký pobyt Durychovy rodiny (1884-1891).

Od roku 1990 nese jeho jméno Durychova ulice v nové zástavbě na Moravském Předměstí. Životu a dílu Jaroslava Durycha byla věnována odborná konference, pořádaná na půdě hradecké univerzity v roce 1996.¹⁴²

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Jaroslav Durych vystudoval po maturitě medicínu s pomocí vojenského stipendia, které mu udělilo tehdejší rakouské ministerstvo války; doktorský titul získal v roce 1913. Jako vojenský lékař působil ve Vídni, za války na frontách v Haliči a v Itálii. Po krátké poválečné epizodě se soukromou zubařskou praxí v Přerově se vrátil do armády, postupně působil v Užhorodě, Praze, Olomouci a nakonec opět v Praze až do roku 1938; dosáhl hodnosti plukovníka. Za první republiky patřil k obecně váženým spisovatelům: získal několik literárních cen, byl členem České akademie věd a umění. Jeho postoje za druhé republiky způsobily, že po válce žil v izolaci; Durychovy knihy byly po roce 1948 vyřazovány z veřejných knihoven a nesměly vycházet (s výjimkou konce šedesátých let). Zemřel v Praze 7. 4. 1962.

První básně psal už na gymnáziu v Příbrami; knižně debutoval v roce 1916 jak básnickou baladou *Cikánčina smrt*, tak povídkou *Jarmark života*. Velká část jeho později vydávané poezie byla shrnuta do sborníku *Básně* (1930).

Od poloviny dvacátých let se věnoval převážně historické próze, především s pobělohorskou tematikou. S historickými materiály se seznamoval mj. při studijních cestách po Německu, Španělsku a Itálii; svá putování navíc zpracoval v několika cestopisech: *Plížení Německem* (1926), *Pout' do Španělska* (1929) ad. K nejznámějším Durychovým dílům patří *Bloudění: větší valdštejnská trilogie* (1929) a *Rekvie: menší valdštejnská trilogie* (1930). Publikoval řadu dalších historických románů a povídek: *Píseň o růži* (1934), *Masopust* (1938), *Služebníci neužiteční* (1940) aj.

Jeho prózy mají charakter vlastní barokní literatury: spočívá v kontrastech života a smrti, krásy a ošklivosti; čistota bývá spojována s chudobou, jako např. v novele *Sedmikráska* (1925) nebo v románu *Duše a hvězda* (1969). Dokázal jedinečným způsobem zpracovat i soudobé bolesti a živé rány v románu *Boží duha: vztah Čechů a Němců v pohraničí těsně po válce*. Autor román dopsal roku 1955, směl však vyjít až roku 1969; po listopadovém převratu roku 1989 byl zdramatizován a zfilmován. Durych sám psal divadelní hry o křesťanských světcích a s křesťanskou tematikou: *Svatý Vojtěch* (1921), *Lotr na pravici* (1924) aj.

Bývá řazen ke katolicky orientovaným literátům, s nimiž se přátelil – s Josefem Florianem, Jakubem Demlem a jinými. Redigoval podobně zaměřené časopisy: olomoucký *Rozmach* (1923-1927) a brněnský *Akord* (1928-1933). Byl ostrým polemikem i kritikem (např. Karla Čapka). Je autorem mnoha knižně publikovaných esejí a úvah: *Výstražné slovo k českým básníkům* (1919), *Gotická růže* (1923), *Váhy života a umění* (1933), *Češství v Evropě* (1936), *Rytmus české prózy* (1992) ad.

¹⁴² Výsledkem konference byla mj. publikace *Bloudění časem a prostorem – Jaroslav Durych známý i neznámý: sborník příspěvků z II. literární laboratoře konané v Hradci Králové 25.-26. ledna 1996*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. 403 s. Sborník uspořádali a připravili k vydání Jan Dvořák a Nella Mlsová.

V Kopečku čp. 83

Novorenesanční budova z roku 1880. Na jejím místě stával starší a nižší dům, který přiléhá k bývalé Pražské bráně.

V bytě klempíře Josefa Růžičky žil po tři školní roky (1861-1864) budoucí prozaik, novinář a lékař **Otakar Jedlička**, rodák z nedaleké Hořiněvsi (jeho otec tam byl starostou). Studoval na hradeckém gymnáziu v letech 1856-1864. U téhož domácího bydlel už v kvintě (1860/1861), ale na jiné adrese (čp. 170 na tehdejší Svatojanském náměstí, dnes V Kopečku). Během primy (1856/1857) byl na privatě u profesora Václava Janděčky na Velkém náměstí čp. 38, v sekundě a tercii (1857-1859) u obchodníka Jana Janečka na Velkém náměstí čp. 143, v kvartě (1859/1860) u profesora Jana Kosiny na tomtéž náměstí čp. 25.

Jedlička se v Hradci Králové roku 1860 seznámil s významným českým žurnalistou **Josefem Barákem** (viz *Na skok v Hradci*), který zde byl v té době internován. Přátelství obou mužů pokračovalo i v dalších letech: Jedlička přispíval do periodik, která Josef Barák vydával; během Barákova věznění v roce 1869 dokonce redigoval Barákův list Svoboda.

Otakar Jedlička maturoval v roce 1864 – a tehdy také poprvé publikoval vlastní text v Nerudově časopisu Rodinná knihovna (próza *Hra života*).¹⁴³

Tématem jeho nejrozsáhlejšího díla *Boje v Čechách a na Moravě za války r. 1866* (3 díly, 1883-1884) je především bitva u Hradce Králové. Autor tehdy bydlel u příbuzných ve Smiřicích; zprávy o bojích pod názvem *Mezi Josefovem a Hradcem Králové* posílal do Národních listů.

Viz též *Velké náměstí čp. 32*

Otakar Jedlička se narodil 22. 12. 1845 v Hořiněvsi, zemřel 27. 6. 1883 ve Smiřicích. Do školy chodil v Hořiněvsi a také v Broumově (1855/1856), poté absolvoval gymnázium v Hradci Králové. Studium medicíny na pražské univerzitě (1865-1875) mu zkomplikovaly tíživé hmotné poměry po otcově smrti. Živil se z příjmů za kondice a z honorářů za novely, otiskované v soudobých časopisech, brzy též z práce v redakci deníku Národní pokrok (po roce 1867), později Národních listů. V roce 1874 však s žurnalistikou skončil, rok poté promoval a stal se praktikantem v pražských nemocnicích. Od roku 1876 působil jako samostatný lékař v Poličanech, po dvou letech ve Smiřicích. Zde pracoval až do své předčasné smrti v roce 1883. Získal si pověst oblíbeného lékaře – lidumila, na poslední cestě ho provázelo téměř deset tisíc lidí z Jaroměřska a Hradecka.

Byl členem Umělecké besedy, Spolku českých žurnalistů a dalších sdružení a iniciativ, např. výboru pro vybudování pomníku Václava Hanky v Hořiněvsi.

Svoje prózy často publikoval v časopisech, dočkaly se však i knižních vydání pod názvy *Novelety* (1874), *Novelety starší i novější* (1882) a *Pomněnka z hor* (1882). Uveřejnil též životopisné medailony Jana Husa, Josefa Jungmanna, Jana Žižky a svého přítele Josefa Baráka.

Jedličkova črta *Babiččino údolíčko*, otištěná v České včele (1878), bývá označována za pramen dodnes užívaného názvu lokality Babiččino údolí.

¹⁴³ S Janem Nerudou se Jedlička později seznámil v Praze, zkušený spisovatel mu pomáhal orientovat se v literatuře a doporučoval jej do pražských rodin jako domácího učitele.

V Kopečku čp. 85

Dům s gotickými základy; upravený renesančně, štít z doby kolem roku 1570.
Domu se říkalo U Glaurů, podle jména majitele z 19. století.

1)

Rodný dům katolického kněze, básníka, publicisty a překladatele **Josefa Liboslava Zieglera**, jedné z největších osobností národního obrození v Hradci Králové. Narodil se zde 10. 7. 1782, což připomíná pamětní deska na průčelí budovy.

Jeho otec Jan Ziegler byl vojákem a zemřel, když bylo chlapci devět let; matka Anna se roku 1792 odstěhovala do Chrudimi a podruhé provdala. Josef Ziegler absolvoval chrudimskou městskou školu. Protože matka neměla prostředky na jeho další studium, vypomáhal v domácnosti katechety P. Donula Kora a ten ho soukromě připravoval ke zkouškám v prvních dvou ročnících gymnázia, které nadaný student dojížděl skládat do Hradce Králové jako privatista. Díky dalším dobrodincům mohl v letech 1796-1799 studovat třetí ročník nižšího gymnaziálního cyklu (tzv. gramatikálního) a navazující dva ročníky vyššího cyklu (tzv. humanitního) přímo na hradeckém gymnáziu. Přivydělával si doučováním mladších žáků a posluhováním v kněžském semináři. Studoval s vynikajícími výsledky, patřil k premiantům. Profesori jej označovali jako studenta „*dokonalé způsobilosti, píše a zdvořilosti, hodného nadání*“ (tj. finanční podpory); chválili zejména úroveň jeho písemných prací z latiny a řečtiny.

Na následujících studiích tzv. filosofie a poté teologie v Praze jej podstatným způsobem ovlivnil hradecký rodák, jezuita, matematik, univerzitní profesor Stanislav Vydra (* 1741, † 1804). Ziegler se stal jeho nejoblíbenějším žákem a když Vydra v roce 1803 oslepl, Ziegler mu předčítal, vyřizoval korespondenci a zapisoval diktované texty.

Hradecký biskup Maria Tadeáš Trautmannsdorf podporoval nadějného bohoslovce Zieglera mj. finančně; 30. 8. 1806 jej vysvětil na kněze pro královéhradeckou diecézi. Ziegler pak sloužil v duchovní správě tři roky v Dobrušce a osm let v Dobřanech. Už zde navázal intenzivní kontakty s dalšími východočeskými obrozenci, ve kterých pak pokračoval v Hradci Králové.

Od konce roku 1817 působil v hradeckém kněžském semináři jako profesor pastorální teologie a českého jazyka a literatury. Byl nadšeně uvítán, při zahájení Zieglerových přednášek 11. 11. 1817 uspořádali bohoslovci na jeho počest „deklamatorium“ s českými básněmi a písněmi.¹⁴⁴ Podobné akademie seminaristů později Ziegler sám organizoval; měly často podobu veřejných přednášek o českém jazyce a literatuře, spojených s recitací: studenti hostům předváděli úroveň, které v češtině dosáhli. Spolu s ředitelem ústavu Janem Nepomukem Teichlem se zasloužil o zavedení nového předmětu český jazyk a literatura, jehož výuky se ujal a pro nějž také připravil pomůcky (např. tabulky s přehledy skloňování a časování); měl 155 posluchačů. V knihovně kněžského semináře založil fond českých knih, pořádal finanční sbírky na jeho podporu; v roce 1819 pořídil soupis českých rukopisů a starých tisků, které se v seminární knihovně nacházely.

Přátelil se a spolupracoval s hradeckým nakladatelem **Janem Hostivítem Pospíšilem** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.) a s profesory místního gymnázia **Václavem Klimentem Klicperou** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.) a **Josefem Chmelou** (viz **Velké náměstí čp. 32**, oddíl 11.).

Za pobytu v Hradci založil literární, poučný a zábavný čtvrtletník *Dobroslav* (1820-1822; vycházel v arcibiskupské tiskárně v Praze), později *Milozor* (1824) a *Milinu* (1825),

¹⁴⁴ Stalo se tak na popud Jana Hostivíta Pospíšila; **František Dobromysl Trnka** (viz **Na Hradě čp. 91-92**, oddíl 3.) složil báseň *Zpěv ke cti vysoce učeného a důstojného pána Josefa Liboslava Zieglera*, která při této příležitosti zazněla poprvé (byla pak ještě téhož roku otištěna v Hýblových Rozmanitostech).

vydávané v hradeckém Pospíšilově nakladatelství. Založil a redigoval první české pedagogické časopisy *Přítel mládeže aneb zásoba spisů k prospěchu učitelů a vychovatelů duchovních i světských* (1823-1848; Ziegler redigoval prvních dvanáct ročníků, čtvrtletník vycházel v Praze; po přestávce v letech 1836-1837 vydávala časopis biskupská konzistoř v Hradci Králové) a *Věrný raditel rodičů, dětí, pěstounů a učitelů* (1824; vyšly jen dva svazky nákladem J. H. Pospíšila v Hradci Králové). Roku 1823 vydal přes potíže s cenzurou spis Jana Amose Komenského *Umění kazatelské*, k němuž připojil autorův životopis a bibliografii.

Začátkem roku 1826 odešel do Chrudimi, kde se stal děkanem a kde také zemřel. V Hradci Králové po něm byla roku 1896 pojmenována Zieglerova ulice (bývalá Seminářská, předtím Solní).

Viz též **Na Hradě čp. 91-92**

Josef Liboslav Ziegler se narodil 10. 7. 1782 v Hradci Králové, zemřel 23. 5. 1846 v Chrudimi. Po absolvování gymnázia v Hradci Králové studoval v Praze tzv. filosofii (1799-1802) a poté teologii (1802-1806). Toto období svého života považoval sám za nejdůležitější; zde lze hledat zdroje jeho vlastenectví. Studoval starou českou literaturu, zabýval se literárními a vědeckými díly svých současníků – Antonína Jaroslava Puchmajera, Šebastiána Hněvkovského, Josefa Dobrovského, Mikuláše Adaukta Voigta a dalších. Navštěvoval přednášky Františka Martina Pelcla a Jana Nejedlého o českém jazyce. S mnohými z významných národních buditelů byl v bližším kontaktu, např. s nakladatelem Václavem Matějem Krameriem (stal se domácím učitelem Krameriových dětí); nejintenzivněji se stýkal se svým učitelem Stanislavem Vydrou (**viz výše**). Kromě bohemistiky se věnoval také dalším slovanským jazykům (polštině, ruštině a staroslověnštině) a jazykům románským (naučil se francouzsky a italsky). Ještě za studií začal uveřejňovat vlastní překlady z latiny a řečtiny (Horatius, Lúkiános). Přispíval do českých novin a časopisů. Usiloval o doktorát z teologie, kterou chtěl v budoucnu vyučovat. V souvislosti se studiem biblistiky korespondoval s významnými orientalisty, slavisty i představeným pražské židovské obce Judou Jajtelesem; začal dokonce překládat Nový zákon z řeckého originálu do hebrejštiny.

Po vysvěcení na kněze (1806) působil jako kaplan v Dobrušce (1806-1809) a jako lokalista v Dobřanech (1809-1817); mezitím roku 1809 několik měsíců administroval farnost České Meziříčí. Zejména dobřanská fara¹⁴⁵ se stala centrem jeho styků s východočeskými vlastenci, kteří jej zde navštěvovali nebo si s ním alespoň dopisovali: František Ladislav Hek (sblížili se už v Dobrušce), básník a Zieglerův přítel Matěj Milota Zdirad Polák, **Josef Mirovít Král** (tehdy kaplan v Novém Hrádku; viz **Na Hradě čp. 91-92**, oddíl 1.), **Jan Alois Sudiprav Rettig** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 4.**) a jeho žena Magdalena Dobromila Rettigová, **Karel Sudimír Šnajdr** (viz **Malé náměstí čp. 128**), Matěj Josef Sychra aj. Ziegler některé z nich podnítil k literární práci v češtině a staral se o vydání jejich děl. Zavedl v kruhu východočeských vlastenců zvyk doplňovat si dosavadní jména a příjmení slovanskými výrazy, které měly vyjadřovat charakter nebo povolání té které osoby, např. Liboslav, Hostivít, Dobromila, Silorád, Sudimír, Mirovít apod. Rakouským úřadům i biskupství bylo toto „překřtívání“ podezřelé ze zednářství, Ziegler je však obhájil (z jeho strany šlo mj. o reakci na tehdy módní „vylepšování“ jmen romantickými Roderichy, Fridolíny, Waldemary aj.).

¹⁴⁵ Období Zieglerova působení v Dobřanech zachytil Alois Jirásek ve své próze *Na dobřanské faře*.

Přeložil spis francouzského teologa a spisovatele Françoise Fénelona *Příběhové Telemacha, syna Ulysova* (2 svazky; 1814, 1815), což mu získalo značný respekt v církevních kruzích. V roce 1814 složil poslední předepsanou zkoušku a stal se bakalářem bohosloví. Vzápětí se neúspěšně pokusil o získání profesorského místa na univerzitách v Praze, Lvově a na teologickém učilišti v Litoměřicích; až roku 1817 byl jmenován profesorem pastorální teologie a českého jazyka a literatury v biskupském kněžském semináři v Hradci Králové. Rok poté získal na pražské univerzitě doktorát teologie.

Podporoval České muzeum od jeho založení roku 1818 (např. sbíral a vykupoval staré knihy, listiny i mince a posílal je do muzejních sbírek), spoluzakládal Matici českou (1831). Překládal různá antická díla, psal náboženské spisy i učebnice češtiny (o jeho literárních počinech z hradeckého období viz výše). Napsal příručku *Mluvnice česká* (1842) a pojednání *Nejkratší způsob dobropísemnosti české dobře se naučiti* (1842).

V pravopisných sporech z dvacátých let 19. století stál na straně starého, tzv. bratrského pravopisu, nebyl však vůči zastáncům analogického pravopisu útočný a ke konci života názor změnil. Usiloval o rozšíření knižní nabídky v českém jazyce: vybízel české literáty k překládání děl z jiných slovanských literatur i z antické klasiky, nakladatele k vydávání některých titulů ze starší české literatury. Nadšeně reagoval na podnět Jana Svatopluka Presla k vydání české encyklopedie, vyzval duchovenstvo k sestavení české sbírky kázání; oba projekty se nakonec neuskutečnily. V listopadu 1825 byl jmenován chrudimským děkanem a v březnu 1826 svoji novou funkci nastoupil; 6. 8. jej slavnostně instaloval biskup Alois Krakovský z Kolovrat. Ziegler působil zároveň jako biskupský vikář a vrchní dozorce školního okresu (od roku 1832); zavedl učitelské porady a jejich prostřednictvím se snažil o zvýšení vzdělanostní úrovně učitelů. Zemřel 23. 5. 1846 v Chrudimi, kde byl pohřben v gotickém kostelíku sv. Michala (Zieglerovy sady). Svoji rozsáhlou knihovnu odkázal zčásti děkanství, zčásti veřejné městské knihovně, jejíž založení si přál.

2)

Roku 1811 dům zakoupil „biskupský a krajský impresor“ **Jan Hostivít Pospíšil** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.), který sem přestěhoval tiskárnu a nakladatelství ze svého prvního hradeckého působiště v čp. 9 na Malém náměstí. Pospíšilova rodina nepobyla v čp. 85 poblíž Pražské brány dlouho: dům vyhořel při velkém požáru této části města v roce 1814. Od ohně zůstalo naštěstí uchráněno zařízení tiskárny v přízemí. Jan Hostivít Pospíšil spáleniště opustil a zřídil definitivní sídlo své firmy v domě čp. 22 na tehdejší Máslové podsíní Velkého náměstí.

Okolnosti, za nichž Pospíšil čp. 85 zakoupil, i požár z roku 1814, vylíčil jeho vnuk spisovatel **Ignát Herrmann** (viz **V Kopečku čp. 86**, oddíl 1.) v historce *Když si náš dědeček babičku bral* z prvního dílu povídkové sbírky *Blednoucí obrázky*.

3)

V čp. 85 se manželům Janovi a Kateřině Pospíšilovým dne 13. 9. 1812 narodil prvorozený syn Jan Nepomuk, v pořadí druhé dítě. Aby nebyl zaměňován se svým otcem, užíval jméno Jaroslav.

Jaroslav Pospíšil se svou nakladatelskou, ediční i redaktorskou prací zasloužil o šíření soudobé (dnes klasické) české literatury. Větší část dětství prožil v čp. 22 na Velkém náměstí. V letech 1823-1827 studoval na hradeckém gymnáziu první až čtvrtou gramatikální třídu. Byl premiantem, učili ho mj. obrozenští literáti **Josef Chmela** (viz **Velké náměstí čp. 32**, oddíl 11.)

a **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.). V Praze absolvoval tzv. filosofii; zde byl jeho učitelem Josef Jungmann. Vyučil se sazečem, pracoval v pražské filiálce Pospíšilova nakladatelství a od roku 1842 převzal její vedení. Vydával časopis *Květy*, redigovaný **Josefem Kajetánem Tylem** (viz **Malé náměstí čp. 112**, oddíl 2.), od roku 1846 Pražského posla. Vydal přes 500 titulů českých knih – díla Boženy Němcové, Karla Jaromíra Erbena ad. Je editorem sbírky dopisů českých vlastenců z poloviny 19. století *Z dob vlasteneckých* (1885). Překládal z polštiny a němčiny. Roku 1870 předal nakladatelství svému zeti Janu Ottovi; zemřel v Praze 13. 3. 1889.

Viz též **Velké náměstí čp. 22**, **Velké náměstí čp. 32**

4)

V tomto domě našel svoje první hradecké bydliště student učitelského ústavu, pozdější autor knih pro děti a mládež **Antonín Mojžíš**. Bydlel zde v letech 1871-1873 u vdovy Kateřiny Dvořáčkové; studoval první a druhý ročník učitelského ústavu, který tehdy sídlil v Cejповě paláci na Malém náměstí. Ve třetím ročníku se přestěhoval k poručíkovi Františku Vrbovi „bytem v c. k. pekárně“. Školu ukončil a Hradec opustil v roce 1874.

Viz též **Malé náměstí čp. 127**

Antonín Mojžíš se narodil 23. 3. 1856 v Lounech, zemřel 31. 12. 1927 v Jindřichově Hradci. V rodném městě vystudoval tři ročníky reálky, poté učitelský ústav v Hradci Králové (1871-1874). Učil na obecné škole v Lounech a na měšťance v Praze-Karlíně, pedagogickou kariéru završil ve funkci ředitele dívčí školy (1896-1926).

Mojžíšova literární práce spočívala spíš v překladech, úpravách, výběru a editaci lidové slovesnosti nebo textů jiných autorů, než v originální tvorbě.

V roce 1882 založil v nakladatelství Aloise Hynka edici *Pokladnice mládeže: sbírka spisů pro mládež*, kterou redigoval a pro kterou sám uspořádal a napsal několik titulů, např. *Drobné povídky* (1882), *České národní hádanky* (1899), *Včelka: malý výbor z předních básníků českých novější doby* (1893), *Dobré duše: povídka pro dospělejší mládež* (podle F. Hoffmanna; mezi 1886-1889), *Vínek ze spisů Fr. Lad. Čelakovského* (1903) aj.

Uspořádal a vydal *Výbor bajek českých a cizojazyčných* (1883), *Žertovné čtení pro mládež* (1883), výbor veršů pro nejmenší děti *Z dětského světa* (1886), *Pohádky: pro českou mládež* (1886), *Kvítí z luhů vlasteneckých: snůška básní* (1888), *České dítě: výbor z národních písní, říkadel, her, pohádek, hádanek, přísloví a pořekadel* (1889), *U babičky: výbor povídek pro útlou mládež* (1890) a podílel se na vydání několika gratulantů (sbírek příležitostných veršů), určených dětem. Mojžíšovy sbírky *Babiččiny pohádky* (1928), *Dědečkovy pohádky* (1928) a *Zlatá kniha pohádková* (1928) vyšly těsně po smrti autora.

Přeložil a převyprávěl Andersenovy pohádky, pohádky bratří Grimmů i příběhy trosečníka Robinsona od Daniela Defoe. Napsal učebnici němčiny pro měšťanské školy i několik dalších učebnic a populárně naučných publikací pro mládež.

V Kopečku čp. 86

Renesanční dům postavený v polovině 16. století na gotických základech. Stavební úpravy z první poloviny 19. století mají klasicistní ráz. Majitelé zde od konce 18. století provozovali hostinec U Zeleného stromu. V prvním poschodí měl klubovnu známý hradecký studentský Spolek akademiků Dobroslav, založený roku 1878.

1)

V tomto domě prožil dětství spisovatel **Ignát Herrmann**; jeho rodiče se sem přestěhovali roku 1856 z Ignátova rodného Horního Mlýna u Chotěboře. Tehdy dvouletý chlapec byl nejmladší z třinácti dětí Františka Xavera Herrmanna a jeho ženy Kateřiny, která byla dcerou známého hradeckého nakladatele **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.).

Herrmannův otec býval váženým hradeckým měšťanem a kupcem, vlastnil obchod v čp. 157 (a též v čp. 144) na Velkém náměstí. Podnikání se mu však nedařilo a proto se snažil uplatnit jako mlynář v Horním Mlýně u Chotěboře. I tady však neuspěl, zejména poté, co se pokusil uchytit v Americe, kam na rok (1851) odjel s celou rodinou. Nakonec se roku 1856 vrátil do Hradce Králové a přijal místo písaře v advokátní kanceláři doktora Flanderky za 12 zlatých měsíčně.

Ignát Herrmann popisuje ve svých prózách rodinné poměry jako velmi nuzné. Na ně, na otce i na město svého dětství vzpomíná např. v povídce **Starý a nový kabát** z prvního dílu sbírky **Blednoucí obrázky** (1905) nebo ve druhé kapitole prvního dílu románu **U snědeného krámu** (1890); jedná se o autobiografické texty zcela odpovídající životní realitě.

Budoucí literát absolvoval v Hradci Králové čtyři třídy tzv. normální školy a první ročník reálky. Ve studiu byl stejně málo úspěšný jako jeho otec v podnikání; reálku opustil a roku 1868 odešel do Prahy, kde se měl vyučit kupcem.

Vztahy s městem svých dětských zážitků, her i prohrěšků však nikdy nepřerušil. Už jako populární spisovatel se do Hradce často vracel a svoje vzpomínky na něj vtělil do několika knížek. Vedle již citovaných **Blednoucích obrázků** (1. díl 1905, 2. díl 1929), ve kterých ožívají rodinné historky i osudy různých královéhradeckých figurek z poloviny 19. století, to bylo **Něco vzpomínek hradeckých** (1929) – původně přednáška, kterou měl Ignát Herrmann 23. června 1928 v hradeckém muzeu a kterou o rok později vydal jako soukromý tisk František Tichý; bibliofilii doplnil kresbou Hradce z jižní strany architekt Jan Rejchl. V těchto vzpomínkách autor popisuje život žáků a studentů hradeckých škol v šedesátých letech 19. století – jejich ubytování, zábavy, vzhled atd. – vše tak, jak to vnímal sám tehdy ještě školák a co si po letech vybavil v paměti.

Reflexí událostí z válečného roku 1866 je Herrmannova publikace **V pevnosti** (vyšla 1936, rok po autorově smrti). Inspirací pro jeho vrcholné dílo, román **U snědeného krámu** (1890), se stal příběh kupce Krále a jeho obchodu z čp. 129 na Malém náměstí. Hradecké motivy můžeme nalézt i v dalších prózách, např. **Pan Honejsek, darebák** nebo **Ženitba bratří Adamů** (1930).

Herrmannův vztah k Hradci se promítnul i do jeho živého zájmu o městskou knihovnu (věnoval jí svoje spisy) nebo do věnování **Blednoucích obrázků** „milované obci otcovské, královskému věnnému městu Hradci Králové a milým jeho občanům ve vděčném vzpomínání...“. Mezi hradecké přátele Ignáta Herrmanna patřil starosta JUDr. **František Ulrich** (viz **Velké náměstí čp. 34**), ředitel gymnázia **Jan Květoslav Klumpar** (viz **Velké náměstí čp. 20**), historik Ludvík Domečka, knihkupec Jiří Vladimír Tolman aj.

Vztah byl oboustranný, hradečané „svého“ spisovatele ctili a velmi si ho vážili. Roku 1923 byl jmenován čestným občanem a od roku 1933 nesl jeho jméno park Herrmannovy

sady (v roce 1948 přejmenovaný na Šimkovy sady). Do roku 1946 mělo Herrmannovu ulici Pražské Předměstí (poté Karla Čapka); od padesátých let se ulicí Ignáta Herrmanna nazývá spojnice Komenského třídy a Moravskému mostu. Stejnojmenná ulice byla přechodně i na Slezském Předměstí; také dnešní Srdínkova ulice se ve dvacátých letech jmenovala Herrmannova.

Po Herrmannově smrti v roce 1935 věnovali pozůstalí Hradci Králové zařízení jeho pražské pracovny z domu U Stýblů čp. 42 na Václavském náměstí, jak si to slavný „rodák“ přál. Město nechalo pracovnu instalovat jako literární památník v prvním patře radnice na Velkém náměstí (slavnostní otevření 14. 6. 1936). Roku 1938 byla přestěhována do domu U Špuláků, kde sousedila s pamětní síní Jana Hostivíta Pospíšila, Herrmannova dědečka z matčiny strany. Dnes se jednotlivé části Herrmannovy pozůstalosti nacházejí v depozitářích Muzea východních Čech.

Jeho o patnáct let starší bratr **Gustav Vratislav Herrmann** (viz **Velké náměstí čp. 157**) byl opravdu místní rodák; narodil se v Hradci Králové 29. 12. 1839. Stejně jako Ignát se musel vyučit kupcem a podobně jako on se nakonec věnoval literární tvorbě. Psal historické povídky a také (poprvé v české beletrii) prózy s americkými motivy.

Viz též **Veké náměstí čp. 33, oddíl 1)**

Ignát Herrmann se narodil 12. 8. 1854 v Horním Mlýně u Chotěboře, zemřel 8. 7. 1935 v Řevnicích u Prahy. Vyučil se kupcem a pracoval jako příručí v různých obchodech v Plzni a v Praze. Do začátku sedmdesátých let 19. století spadají jeho první literární pokusy. Od roku 1873 působil v nakladatelství Jana Otty (zetě Herrmannova strýce Jaroslava Pospíšila), zpočátku v administraci, poté jako redaktor humoristického časopisu *Paleček*. V letech 1878-1881 byl účetním a písařem v pražské advokátní kanceláři svého bratra Emila. Od roku 1881 až do své smrti spojil svůj profesní život s *Národními listy*: nejdřív jako kancelářská síla, po roce 1885 jako autor a redaktor. Pro *Národní listy* psal soudničky, povídky i fejetony. Intenzivně se účastnil českého literárního a společenského života; spoluzakládal spolek beletristů *Máj*, byl členem výboru *Společnosti Národního divadla*.

Hned jeho první kniha *Z chudého kalamáře* (1880) byla úspěšná, což Herrmanna vedlo k založení humoristického periodika *Švanda dudák*, který vycházel v letech 1882-1930 (s přerušením za první světové války); v něm uveřejňoval nejen svoje kratší prózy, ale na pokračování i delší romány. Ve stovkách povídek podal věrný obraz života řemeslníků, kupců, úředníků i níže postavených drobných lidí v Praze i v „rodném“ Hradci Králové. Pražské náměty obsahují např. publikace *Pražské figurky* (1884), *Z pražských zákoutí* (1889), *Bodří Pražané* (1893), *Kancelářský prach – Smíšené zboží* (1912) aj. Herrmannovy texty jsou realistické, jeho pohled na lidské snažení je však laskavý. Charakteristický je autorův dobromyslný humor; dokáže zaujmout i věrohodnými psychologickými portréty svých postav, např. v povídce *Pan Melichar* (1886). Za vrchol Herrmannovy tvorby je považován román *U snědeného krámu* (1890); byl zfilmován režisérem Martinem Fričem roku 1933. Největší popularity však dosáhly prózy *Otec Kondelík a ženich Vejvara* (1898) a navazující *Tchán Kondelík a zeť Vejvara* (1905).

2)

Dům čp. 86, nazývaný podle jména zdejšího hostince také U Zeleného stromu, byl svědkem dětství dalšího českého literáta – prozaika, publicisty a dramatika **Emila Vachka**. Vachkovi se sem, „do Hradce“, přestěhovali z tehdy samostatné obce Pražské Předměstí, kde se Emil Vachek narodil v čp. 9 (dnes Dukelská třída; původní spisovatelův rodný dům byl zbourán). Matka Anna, rozená Krajáková, byla z Černilova, otec Karel byl sklepníkem a pocházel z Hubílesa. Po předčasné otcově smrti žila rodina ve značné hmotné nouzi, často se museli stěhovat, protože chyběly peníze na činži; vdova těžce sháněla obživu, na krátký čas se dokonce s dětmi přestěhovala do Hořic, ale zaměstnání v místní továrně brzy skončilo a následoval návrat do Hradce. Matku i sourozence pak naštěstí obětavě podporoval Emilův bratr Karel, bez jehož pomoci by příští spisovatel nemohl po ukončení obecné školy dál studovat.

Emil Vachek nastoupil roku 1900 na hradeckou reálku, což později považoval za velký omyl: pro jeho humanitní zaměření by bylo vhodnější gymnázium, ale při volbě školy převládá pragmatický zřetel. (V té době Vachkovi bydleli na Malém náměstí čp. 14, později v čp. 111.) Na reálce redigoval třídní časopis; založil i studentský časopis *Revue nejmladších*, do kterého přispívali též studenti z jiných škol. Svoje první literární práce publikoval pod pseudonymem Emil Czerski, podle jedné z postav v díle polského spisovatele Stanislava Przybyszewského. Vachek spoluzakládal Sebevzdělávací sdružení studentské a patřil ke skupině hradeckých středoškoláků, která ustavila studentský spolek Mansarda.

Po sporu s katechetou reálku roku 1904 opustil a přešel na obchodní akademii, kde byl proti očekávání daleko úspěšnější. Už jako student se intenzivně věnoval atletice a kopané, zajímal se o literaturu a divadlo, patřil k neaktivnějším mansardistům, z nichž mu byl nejbližší **Karel Čapek** (viz *Malé náměstí čp. 117, oddíl 1.*); s dalším členem Mansardy, **Rudolfem Medkem** (viz *Malé náměstí čp. 4*), později velmi ostře polemizoval.

V únoru 1906 se Vachkovi odstěhovali do Prahy, kde sedmnáctiletý Emil pokračoval ve studiu na obchodní škole. Nedokončil ji však a stal se novinářem.

Hradeckou životní etapu popsal Vachek v knize *Vzpomínky na starý Hradec* (1960) v kapitolách *Dětství* a *Jinošství*. Hradecké motivy lze nalézt také v jeho románech *Sup* (1920), *Až se ucho utrhne* (1940), *Student Kosman* (1940), *Beraní dvůr* (1964) i v próze určené mládeži *Ostromíři* (1948).

Spisovatelovo jméno nese Vachkova ulice na Novém Hradci Králové.

Viz též **Komenského čp. 234, náměstí Svobody čp. 301, třída ČSA čp. 257**

Emil Vachek se narodil 2. 2. 1889 v Hradci Králové na Pražském Předměstí, zemřel 1. 5. 1964 v Praze. Pracoval v levicově zaměřeném tisku: byl redaktorem *Práva lidu* a *Nové Svobody*, redigoval některé knižní publikace sociální demokracie. Krátce působil v literární revue *Pramen*, spolupracoval s nakladatelstvími *Evropský literární klub* a *SFINX*.

Nejnámější jsou jeho detektivní romány a povídky, např. *Tajemství obrazárny* (1928), *Muž a stín* (1932), *Zlá minuta* (1933), *Devatenáct klavírů* (1964); některé z nich byly zfilmovány. Pro Vachkovy detektivky je charakteristická postava detektiva Klubíčka.

Ve své tvorbě vystřídal mnoho dalších literárních žánrů. Psal psychologické prózy – *Chám Dynybyl* (trilogie, 1926-1931), *Parazit* (1930), *Nepřítel v těle* (1931), *Žil jsem s cizinkou* (1938) aj. Je autorem fantasy *Pán světa* (1925), historických románů *Konec a začátek* (1958), *Aféra* (1959), *Čarovná flétna* (1964). Druhou světovou válku a okupaci zpracoval v románu *Severní záře* (1956) a v osmidílném dokumentárním

cyklu *Německá válka* (1945-1947). Ke společensko-kritickým Vachkovým prózám patří *Dech smrti* (1920), *Cestou do nebe* (1921), *Vražda manželstvím a jiné motivy* (1922), *Kovadlina* (1923) ad. Z jeho tvůrčí dílny pocházejí i divadelní hry *Ubohý blázen* (1922), *Pec* (1937), *Věrná vdova* (1938) a *Prsten* (1942).

V Kopečku čp. 87

Původně gotický dům (stejně jako domy sousední), přestavěný renesančně v polovině 16. století. Dnešní podoba pozdně barokní fasády a štítu v průčelí pochází z poloviny 18. století. Nemovitost patřila rodině Skuherských, která zde provozovala truhlářskou dílnu a později založila známou nábytkářskou firmu.

V domě čp. 87 bydlel během prvních čtyř let studií na hradeckém gymnáziu básník, prozaik, historik, folklorista a překladatel **Karel Jaromír Erben**. Na přímluvu miletínského faráře Jana Arnolda a kaplana Antonína Černého svolili rodiče k tomu, aby po ukončení místní školy dál studoval. Z rodného Miletína přišel do Hradce Králové jako čtrnáctiletý chlapec v roce 1825. Právě v té době na zdejším gymnáziu vyučovali známí obrozenci, profesori **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.), **Josef Chmela** (viz **Velké náměstí čp. 32**, oddíl 11.) i vlastenecký katecheta Antonín Stránský, kteří ovlivnili národnostní uvědomění mladého Erbeny. Sám později vzpomínal zejména na hodiny nepovinné češtiny, které vedl Josef Chmela. To, že mladík, který ještě v sedmnácti letech veršoval německy, začal psát svá další literární díla česky, způsobili i přátelé, s nimiž se stýkal o prázdninách: Jan Lhota, studující v Jičíně, Vít Lewit, student z Prahy, nebo hradecký spolužák Petera, původem z Třebihoště.

Erben zažil za svého pobytu v Hradci Králové krušné období, kdy se musel starat o své živobytí kondicemi a vyučováním hudbě; po požáru domu se rodičům nedostávalo prostředků, aby syna finančně podporovali. Erbenovi měli devět dětí, otec byl chudý švec. Ze sourozenců se dospělosti dožil jen Karel Jaromír a jeho sestra Josefa; sám budoucí básník se od dětství potýkal se zdravotními problémy.

Gymnázium bylo tehdy šestileté – mělo čtyři gramatikální třídy a dvě třídy humanitní. Erben patřil k nejlepším žákům školy. V páté třídě se přestěhoval z čp. 87 o pár domů níž, do čp. 83. Roku 1831 odešel do Prahy, kde vystudoval tzv. filosofii a na univerzitě v letech 1833-1837 práva.

Na Královéhradecku má původ mnoho lidových písní, které Erben sbíral a publikoval v knize *Prostonárodní české písně a říkadla*. Shromážděné texty lidové slovesnosti za tím účelem tematicky utřídil a uspořádal; pro Hradec a okolí jsou typické zejména žertovné písně věnované různým společenským vrstvám a povoláním, např. **Kvardyán** (duchovní), **Študent**, **Půjčka za oplátku** (krejčí), **Rada** (voják) aj.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Karel Jaromír Erben se narodil v Miletíně 7. 11. 1811, zemřel v Praze 27. 11. 1870. Po ukončení středoškolských a vysokoškolských studií působil v letech 1837-1843 jako praktikant, krátce u pražského hrdelního soudu, poté u fiskálního úřadu. V roce 1841 dostal placené místo aktuára Královské české společnosti nauk, roku 1846 se stal asistentem v Národním muzeu; měl v různých archivech sbírat dokumenty k české historii. Aktivně se účastnil událostí revolučního roku 1848: pomáhal s organizací

Slovanského sjezdu, jako člen Národního výboru byl delegován na jednání chorvatského sněmu. Po porážce revoluce redigoval vládní Pražské noviny, roku 1850 byl jmenován sekretářem Národního muzea, o rok později zvolen archivářem města Prahy. V letech 1864-1870 zastával funkci ředitele spojených pomocných kancelářských úřadů pražského magistrátu.

Souběžně s archivním bádáním sbíral lidové písně, říkadla a pohádky, které publikoval v knihách *Písně národní v Čechách* (1842-1845), *Prostonárodní české písně a říkadla* (1862-1864), *Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních* (1865) a *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských* (1869). Výsledkem zájmu o slovanské kultury jsou také jeho překlady staroruských děl: *Nestorův Letopis ruský* (1867), *O výpravě Igorově a Zádonština* (1869). Erbenem plánovaná a připravovaná knižní sbírka výhradně českých národních pohádek vyšla až posmrtně v redakci Václava Tilleho pod názvem *České pohádky* (1905).

Erben vydal řadu titulů staré české literatury, např. *Život svaté Kateřiny: legenda* (1860), některá díla Tomáše ze Štítného, Jana Amose Komenského, nebo *Mistra Jana Husi sebrané spisy české* (1865-1868). Neocenitelná je jeho edice historických dokumentů a listin *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (1855).

Vrcholem Erbenovy tvorby je ovšem dílo básnické – balady, shromážděné ve sbírce *Kytice z pověstí národních*. Poprvé vyšla roku 1853 a během dalších 160 let se stala nejvydávanější českou knihou vedle Máchova *Máje* a *Babičky* Boženy Němcové. Inspirovala výtvarníky, hudebníky i filmaře k nesčetnému množství ztvárnění a uměleckých interpretací. *Kytice* i *České pohádky* patří bezesporu k pokladům naší národní kultury.

Velké náměstí čp. 1

Budova, ve které se nacházela už od 15. století hradecká radnice. V 16. století byla rozšířena o sousední domy a přestavěna v renesančním slohu. V té době tu bylo také vězení a vzadu pivovar. Následovaly barokní úpravy v letech 1742 a 1786-1787 (dostavba dvou věží Františkem Kermerem). V 1. polovině 19. století se zde tísnilo několik úřadů (magistrát, okresní a krajský soud, okresní hejtmanství a berní úřad). Přední trakt byl proto během klasicistních úprav v letech 1850-1852 zvýšen o další patro a přistavěn zadní trakt. Tři kamenné desky z roku 1520, vsazené do zdí nádvoří, pocházejí ze zbořené severní věže Slezské brány.

Hradecká radnice je zmiňována v některých literárních dílech, např. v próze **Karla Čapka** (viz **Malé náměstí čp. 117**, oddíl 1.) *Továrna na absolutno* v kapitole *Bitva u Hradce Králové*.

V letech 1836-1843 pracoval v této budově povídkář, básník, dramatik a regionální historik **Jan Nepomuk Lhota**. Byl praktikantem hradeckého magistrátu a kriminálního soudu. Zanechal nesmazatelnou stopu v kulturním životě města, o kterém horlivě podával zprávy do časopisu *Květy*. Podílel se na činnosti místních divadelních ochotníků nejen jako herec, ale též jako autor: v roce 1841 uvedl **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**,

oddíl 1.) na divadelní scéně U Zlatého orla (viz **Malé náměstí čp. 126**) premiéru Lhotovy veselohry *Vyzvědač* (knižně 1842).

Jan Nepomuk Lhota sice roku 1843 odešel z Hradce Králové do Trutnova, ale nakrátko se sem ještě vrátil jako magistrátní úředník v roce 1849. S Hradcem byl svým způsobem propojen už ve dvacátých letech 19. století: jako student jičínského gymnázia se intenzivně přátelil s tehdejším hradeckým gymnazistou **Karlem Jaromírem Erbenem** (viz **V Kopečku čp. 87**). Základnou obou přátel byl ovšem prázdninový rodný Miletín.

Jan Nepomuk Lhota se narodil 15. 5. 1811 v Miletíně, zemřel 13. 10. 1890 tamtéž. Vystudoval gymnázium v Jičíně (1824-1830), v Praze tzv. filosofii (1830-1832) a práva na univerzitě (1832-1836). Působil pak v Hradci Králové (viz výše), v letech 1843-1848 na magistrátu v Trutnově, v letech 1848-1849 v Náchodě. V té době byl zvolen poslancem říšského sněmu; patřil ke skupině konzervativních českých politiků. Po několikaměsíčním návratu do Hradce Králové se stal roku 1850 podkrajským hejtmanem v Novém Městě nad Metují. Ve svém úřadě působil ve prospěch náboženské snášenlivosti v regionu, uplatňoval však zároveň důsledně politiku Bachovy vlády proti osobám šířícím ideály revoluce z roku 1848. Od roku 1855 zastával stejnou funkci ve Vrchlabí, kde se dostal do sporů s místními Němci. Po osmi letech byl za trest přeložen do Jaroměře. I zde došlo ke konfliktu s měšťany, protože se postavil proti novému spolku Občanská beseda. V roce 1868 odešel do penze; nějaký čas pak ještě poskytoval právní služby velkostatku ve Smiřicích. Nakonec se natrvalo vrátil do rodného Miletína a věnoval se místní historii: napsal knihu *Miletín nad Bystřicí: příběhy jeho a památky* (1888).

Lhotova literární tvorba začíná poezií, ovlivněnou Janem Kollárem a Karlem Hynkem Máchou; básně však publikoval jen v časopisech. Stejně tak tomu bylo i s jeho povídkami z třicátých let. Jedinou knižně vydanou beletristickou prací Jana Nepomuka Lhoty je divadelní hra *Vyzvědač: veselohra ve 3 jednáních* (1848), kterou jsme už zmínili v souvislosti s její hradeckou premiérou.

Překládal díla anglických a francouzských romantických spisovatelů; sbíral lidové pověsti a zvyky z kraje pod Zvičinou.

Velké náměstí čp. 15

Původně gotický objekt přestavěný renesančně ve druhé polovině 16. století. Při novodobých úpravách po roce 1873 bylo zadrženo podloubí domu, kterým začínala tzv. Máselná podsíň (končila domem čp. 30, ve kterém se nacházel hostinec U Zlatého beránka).

1)

Od roku 1892 bydlel v čp. 15 Václav Medek, otec spisovatele a legionáře **Rudolfa Medka**. Přestěhoval se sem z Malého náměstí čp. 4 po smrti své první ženy Marie. Téhož roku se oženil s její sestrou Aloisí Špatenkovou.

V domě čp. 15 se z tohoto druhého manželství narodil 27. 8. 1893 **Jaroslav Medek** (pokřtěn Jaroslav Václav), prozaik, nevlastní bratr známějšího Rudolfa. Vyučil se typografem, pracoval v hradecké Biskupské tiskárně. Za první světové války byl nasazen na italské frontě. Po návratu působil do roku 1922 jako úředník na státním zastupitelství v Hradci Králové. V té době bydlel u svého tchána Josefa Macka na Velkém náměstí čp. 139, poté krátce v čp. 96

v Dlouhé ulici. V roce 1923 se přestěhoval do Prahy, byl redaktorem v nakladatelství J. R. Vilímka, pak v nakladatelství J. Otto (1928-1935) a v nakladatelství Orbis (1936-1946); už jako invalidní důchodce pracoval v nakladatelství F. Přeučila Pamir. Zemřel 24. 11. 1971 v Praze.

Jaroslav Medek napsal románovou kroniku *Třetí batalion: listy z deníku* (1927) a román *Zvon padlých* (1929) o osudech vojáků na italské frontě; ve *Třetím batalionu* líčí mj. začátek první světové války v Hradci Králové.

Zpracoval a publikoval otcovy vzpomínky na léta 1861-1907 – těžké dětství v Divci, mládí svázané se ševcovským řemeslem i rodinný život v Hradci Králové – v knize *Co nám tatínek vypravoval* (1930).

Viz též **Malé náměstí čp. 4**

2)

K čp. 15 na Velkém náměstí se podle sběratele lidové slovesnosti z Královéhradecka **Františka Ladislava Sála** (viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 3.**) vztahuje pověst *Hradecká bílá paní*, zařazená do sbírky *Pohádky, pověsti a národní písně Královéhradeckého kraje: díl 1.* (1919). Historika má nepokrytě mravoučný charakter.¹⁴⁶

Velké náměstí čp. 16

Objekt s gotickými základy přestavěný renesančně ve druhé polovině 16. století; klasicistní úprava pochází z roku 1850. Dům měl podloubí, které bylo součástí tzv. Máselné podsíně a které bylo zazděno v roce 1860. Od roku 1894 patřil rodině Chrudimských; provozovali obchod smíšeným zbožím (koloniál).

V domě čp. 16, zvaném též podle obchodu U Chrudimských, se odehrává děj románu **Františka Erika Šamana** (viz **Rokycanova čp. 316, oddíl 1.) *Bílá věž*** (1942). Spisovatel v něm zobrazil život v Hradci Králové na přelomu 19. a 20. století. Popisem domu román začíná: *Dům u Chrudimských, na rozhraní královéhradeckého Velkého a Malého náměstí, byl snad jedním z nejstarších ve městě. V tmavé úzké chodbě stála řada pytlů a beden až k malým dřevěným dvířkám na dvorek. Celý rok voněla chodba praženou kávou. Někdy zavoněla i skořice nebo jiné zámořské koření. Vše bylo ponořeno do jakéhosi podivného, tajemného šera. I dřevěné schody do prvního poschodí, které vzdychaly při každém kroku a rušily jen málokdy ticho tohoto patricijského domu. Kromě rodiny domácích bydlila zde jen jedna partaj, vdova po soudním oficiálu Marie Danklová.*¹⁴⁷

Velké náměstí čp. 19

Původně gotický dům (z tohoto období se zachovaly sklepy) přestavěný ve druhé polovině 16. století v renesančním slohu. Pozdně klasicistní průčelí pochází z úprav kolem roku 1850; tehdy byla zazděna podsíň. Další rekonstrukce proběhly v třicátých letech a koncem 20. století.

¹⁴⁶ Tutéž pověst převyprávěl v osobitě variantě Svatopluk Pastyřík a nazval ji *Vyprávěnka o bílé paní královéhradecké*. In: Pastyřík Svatopluk. *Hradecké pověsti a vyprávěnky*. Vlkov: Helena Rezková, 2015, s. 11-13.

¹⁴⁷ Šaman František Erik. *Bílá věž : román*. Praha: Jos. R. Vilímeček, 1942, s. 9.

V domě se 20. 2. 1893 narodil básník **Emil Šubrt**. Matka Emilie rozená Příhodová pocházela z Hradce, otec Josef byl učitelem a do Hradce přišel z Vysokého Újezda.

Emil Šubrt studoval v letech 1903-1911 na hradeckém gymnáziu. V primě bydlel u Antonie Růžičkové v čp. 27 na Velkém náměstí, v sekundě u obchodníka uhlím Josefa Hoffmanna Na Kropáčce čp. 30, poté až do oktávy v církevním chlapeckém internátu Borromeum. Po maturitě zahájil studium na filozofické fakultě v Praze, nebylo mu však dopřáno je dokončit: byl odveden do armády, nasazen na frontu a 28. 11. 1915 padl u Gorice poblíž dnešních slovinsko-italských hranic.

Už jako gymnazista psal básně a uveřejňoval je ve studentských časopisech pod pseudonymy K. Slabý, Sylvanus, Planý aj. Některé otiskl posmrtně Kraj Královéhradecký. Výbor z poezie Emila Šubrt vyšel v roce 1927 v Hradci Králové jako bibliofilie pod názvem *Verše*. Obsahuje většinou prvotiny ze závěru gymnaziálních studií v letech 1910-1911 a byl vytištěn záměrně „ve dnech otevření nové budovy gymnasia královéhradeckého“ vlastním nákladem M. Leoniera-Pavlíka v tiskárně bratří Peřinů. Báseň *Písnička o seminářské zahradě* však autor napsal až roku 1913 v Praze; je vzpomínkou na studentskou lásku a stará místa v rodném městě.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, Orlické nábřeží čp. 356**

Velké náměstí čp. 20

Raně renesanční dům ze 16. století, postavený na místě staršího gotického objektu. Klasicistně upravován; v 19. století zazděno podloubí, součást tzv. Máselné podsíně. V té době dům patřil rodině Kemlinků.

1)

Druhé bydliště spisovatele **Aloise Jiráka** za jeho studií v hradeckém gymnáziu. Jako septimán a oktáván zde byl v podnájmu a „na půl stravy“ u vdovy Patočkové (1869-1871). Přestěhoval se sem z protějšího domu čp. 132, kde bydlel za obdobných podmínek u manželů Praxových. Na dva roky v „Patočkovském táboře“, jak říkali studenti, vzpomíná ve XXXIV. kapitole prvního dílu knihy *Z mých pamětí* (1911).

Viz též **Velké náměstí čp. 132, Velké náměstí čp. 32**

2)

Jak píše Jirásek v níže uvedené vzpomínce, bydlel tehdy v čp. 20 také ředitel gymnázia **Jan Květoslav Klumpar**, klasický filolog a básník, autor sbírky veršů *Listy vděčnosti, lásky a přátelství* (1864) a několika učebnic latiny. Narodil se 4. 5. 1826 v Chrastu, zemřel 11. 9. 1909 v Hradci Králové (je pohřben na hřbitově při dřevěném kostelíku sv. Jana na Novém Hradci Králové). Vystudoval gymnázium v Litomyšli a v Hradci Králové, vysokoškolská studia v Praze přerušil jednoletým pobytem v hradeckém bohosloveckém semináři. Jako gymnaziální profesor vystřídal řadu působišť (včetně dnešního Rumunska a Slovenska). Od počátku srpna 1867 až do svého penzionování v roce 1888 řídil gymnázium v Hradci Králové. Bydlel v domě čp. 20, odtud se přestěhoval do čp. 112 na Malém náměstí a nakonec do čp. 310 na Eliščině nábřeží.

Spolupracoval na tvorbě Riegrova naučného slovníku, po **Václavu Klimentu Klicperovi** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**) pokračoval v psaní městské kroniky (*Pamětní*

kniha *Hradce Králové*). Byl vlastenec, studenty velmi oblíbený; Alois Jirásek na něj vzpomíná s láskou a obdivem:

V tom domě na „máselné podsíni“ měl jsem za souseda nejenom svého profesora, ale také svého ředitele. Přes dvorek za hlavní budovou v menším domě bydlil tenkrát ředitel Jan Květoslav Klumpar. Kdo jej po prvé spatřil, muže slušně vysokého, hubeného, hustých, ač ne dlouhých knírů, šedých očí ostrého pohledu pod tmavým hustým obočím, jistě si pomyslí: „To je asi přísný pán“. Hleděl tak, tvrdé přísnosti však neznal. Nenažádal hrůzy, přál studentům, a studenti jej měli rádi. Sám upřímný vlastenec, nepoutal ovšem nikterak vlasteneckého smýšlení mezi studenty a nedusil vlasteneckých projevů z byrokratických ohledů nebo z ohledů na vyšší místa. – A tenkrát, jmenovitě za Herbstova ministerstva, byla těžká doba, zvláště pro správce českých středních škol; tenkrát dávali pro vlastenecké smýšlení a jednání ředitele do pense a profesory propouštěli ze služby.

Živě se pamatuji na ředitele Klumpara, když k nám do kvinty, po prvé, tuším, vkročil; myslil jsem, že přichází s úředním oznámením. A ředitel začal, že dnes je úmrtní den Jos. Jungmanna; stručně ale pěkně o něm pověděl, a že na jeho památku založena je při gymnasiu nadace, Jungmannova nadace, jejíž výtěžek uděluje se chudému žáku, v češtině zdárně prospívajícímu... Mne z Němec příšlehu překvapila nadace sama, nadace toho jména, i účel její. Znělo mi to tak neobyčejně a nějak radostně, když ředitel tak vlastenecky promluvil a pak všechny nás nabádal, abychom se pilně a horlivě vzdělávali v mateřském jazyku. (...)

Jak přátelsky se choval ke studentstvu, jevílo se nejzřejměji o studentských výletech. (...) Pana ředitele jsem vídal v gymnasiu a také doma, když se vracel z ústavu a přecházel dvorečkem do svého bytu, jej a také jeho rodinu, paní ředitelovou, jež nosívala přes ramena angorový, velký šátek a chodila s dceruškou nebo s dvěma svými chlapečky.¹⁴⁸

Za to, že jako ředitel udržel a podporoval vlastenecké tradice gymnázia chválí J. K. Klumpara také další absolvent školy, etnograf a literární historik František Vladimír Vykoukal.¹⁴⁹ Klumparův syn, pražský advokát JUDr. Ladislav Klumpar, který na hradeckém gymnasiu studoval v letech 1873-1881, o svém otci uvádí: *Zdá se mi však z povšechných dojmů, kterých jsem nabyl řadou desetiletí z rozmluv s bývalými hradeckými studenty a hradeckými občany, že bez nadsazování mohu napsati, že měli jak studentstvo, tak profesori a všechno občanstvo Jana Květoslava Klumpara rádi, že si ho vážili pro jeho liberálnost, náklonnost ke studující mládeži a správné vedení ústavu mu svěřeného.¹⁵⁰ Tomuto tvrzení dávají za pravdu i vzpomínky Františka Tomáška,¹⁵¹ MUDr. Leopolda Batěka,¹⁵² Václava Řezníčka¹⁵³ a mnoha dalších svědků Klumparova působení.*

Hradečanům známějším synem Jana Květoslava Klumpara byl MUDr. Otakar Klumpar (* 1860, † 1915), primář hradecké okresní nemocnice, náčelník Sokolské župy Orlické, spoluzakladatel mnoha místních společenských, kulturních i sportovních organizací a institucí.

Viz též **Malé náměstí čp. 112**

¹⁴⁸ Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, kapitola XXXII, s. 291-294.

¹⁴⁹ Vykoukal František Vladimír. Z let Klumparových. *Vzpomínka*. In: *Památník gymnasia královéhradeckého : na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor*. Hradec Králové: Státní gymnasium, 1927. Oddíl *Vzpomínky bývalých profesorů a žáků*, s. 61.

¹⁵⁰ Klumpar Ladislav. Hradec a jeho gymnasium před 50 lety. *Tamtéž*, s. 81.

¹⁵¹ Tomášek František. *Vězníčkové*. *Tamtéž*, s. 93-96.

¹⁵² Batěk Leopold. *Hrst vzpomínek*. *Tamtéž*, s. 65.

¹⁵³ Řezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 12-14, 160 aj.

3)

Podle vzpomínek Aloise Jiráska bydlel v čp. 20 kromě ředitele J. K. Klumpara také filolog, básník a dramatik **Václav Vojáček**, profesor gymnázia v letech 1862-1870: *Professora Vojáčka jsem měl jenom rok, v sextě. Roku příštího stal jsem se jeho sousedem, když jsem se z Petříčkova domu přestěhoval na „Máseľnou podsíň“, blízko Pospíšilových do „Patočkova tábora“... My bydleli do zadu, byt prof. Vojáčka proti nám přes síň byl v přední části domu. Prof. Vojáček, jehož manželka byla Slovenka, z Levoče tuším, paní vysoké postavy, měl dvě sličné dcerušky.*¹⁵⁴

Jirásek si V. Vojáčka vážil a věnoval mu ve svých memoárech hodně místa. Mj. píše: *My znali vlastně jen starého profesora (takovým se nám zdál), v uherské čamaře, nevelké postavy a kolíbaté chůze, vlasů i plné brady ne zrovna přepečlivě hleděných, často roztržitého, svého okolí hrubě nevšimavého a jako do sebe hledícího... Ve škole leccos přehlédl, přehověl, přísné kázně nedbal; a přece jsme ho neměli za slabého a neodvážili se něčeho nevážného vůči němu. Bezděky jsme ctili jeho učenost a ta byla jistě veliká. (...)*

*Vojáček vykládal tenkým hlasem horlivě a zajímavě o „spanilé naší mluvě slovanské“ a o české literatuře těm, kteří jej chtěli poslouchat a rádi jej poslouchali (býval jsem také mezi nimi), a nedbal bzučení a šumotu ze zadnějších lavic, ani těch, kteří si hleděli jiného, snad jsa přesvědčen, nač takové studenty nutit, když nemají lásky k předmětu, že dosti na tom, když má jen hlouček věrných.*¹⁵⁵

Na svého profesora vzpomínají i další královéhradečtí studenti, např. ředitelův syn Ladislav Klumpar¹⁵⁶ nebo Čeněk Krupský, který zdůrazňuje, že Vojáček byl zastáncem pravosti rukopisu Královédvorského.¹⁵⁷

Po osmi letech strávených v Hradci Králové odešel V. Vojáček na akademické gymnázium do Prahy.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Václav Vojáček se narodil 21. 7. 1821 v Tetíně, zemřel 25. 2. 1898 v Praze. Středoškolská (gymnázium a tzv. filosofie) i vysokoškolská studia (práva, do roku 1845) absolvoval v Praze. Byl justiciárem na otcově velkostatku v Tetíně, úředníkem říšského sněmu ve Vídni (1849-1851) a suplentem levočského gymnázia (1851-1855). Poté studoval ve Vídni klasickou a slovanskou filologii (1855-1858), vrátil se jako profesor do Levoči (1858-1862), vyučoval na gymnáziích v Hradci Králové (1862-1870) a v Praze (1870-1885).

Ve svých dvaadvaceti letech napsal drama *Ludmila* (1843), nedlouho poté romantickou báseň o králi Václavu IV. *Václav* (1845).

Později se však věnoval už jen jazykovědné problematice a překládání. Publikoval odborné příručky *Rukověť správné latiny: k potřebě žáků vyšších tříd gymnasiálních* (1868), *Slovník latinsko-česko-německý: k latinským klasikům čítaným na gymnasiích českých a k vlastnímu studiu* (1870), *Překladové z češtiny do latiny k potřebě vrchních gymnasiálních tříd* (1871) a *Mluvnice latinská pro všechny třídy gymnasiální* (1873). Překládal z latiny (Tertuliána, Tomáše Akvinského aj.) i z moderních jazyků, např. Lamartinovu *Historii Girondinů*.

¹⁵⁴ Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, kapitola XXXII, s. 290.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 289-290.

¹⁵⁶ Klumpar Ladislav. Hradec a jeho gymnasium před 50 lety. In: *Památník gymnasia královéhradeckého: na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor*. Hradec Králové: Státní gymnasium, 1927. Oddíl *Vzpomínky bývalých profesorů a žáků*, s. 70.

¹⁵⁷ Krupský Čeněk. *Z mých vzpomínek na Hradec Králové*. Tamtéž, s. 53.

4)

V „Patočkovském táboře“, u vdovy Anny Patočkové v čp. 20, bydlel v letech 1867-1871 také Jiráskův spolužák, budoucí prozaik, básník a překladatel **Jan Ježek**. Jirásek, který tu na rozdíl od něj strávil jen dva školní roky, vzpomíná: *V septimě jsem přesídlil na protější „máseľnou“ podsíň od paní Praxové k paní Patočkové, starší už vdově. Tam také větší a menší pokoj. Tyto dvě místnosti hostily pět studentů: Šinkoru, oktávána, mé spolužáky Jana Ježka, nyní konsistorního radu a profesora náboženství při české reálce v Praze, jenž kromě kufru měl i kytaru, Jana Kolína, nyní bankovního úředníka, a terciána Roztočila z Morašic u Chrudimi.*¹⁵⁸

Jan Ježek studoval na gymnáziu v Hradci Králové v letech 1863-1871. Než se usadil v „Patočkovském táboře“ bydliště střídal: čp. 61 ve Svatodušní ulici (dnes Rokitanského) v primě a sekundě (1863-1865) zaměnil během terciie (1865/1866) za čp. 88 na Svatojanském náměstí (dnes V Kopečku) a čp. 111 na Malém náměstí v kvartě (1866/1867). Maturoval 22. července 1871.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Jan Ježek se narodil 20. 10. 1849 ve Chvalkovicích, zemřel 18. 11. 1913 v Praze. Pocházel z rolnické rodiny. Po středoškolských studiích v Hradci Králové absolvoval teologii v pražském kněžském semináři, roku 1875 byl vysvěcen na kněze. Krátce působil na farách v Křečovicích a Hořelících, od roku 1877 jako katecheta na školách v Praze. V letech 1883-1910 byl profesorem náboženství a češtiny na reálce v Ječné ulici. Kromě literární práce byl znám i jako organizátor charitativních akcí (studentské jídelny, stipendia, fond ošacení nemajetných atd.).

Je autorem básnické sbírky *Za šera* (1880), psal i verše pro děti a mládež. Jeho povídky mají vesměs výchovné poslání: *Hodná macecha* (1881), *Z hor a z kraje* (1881), *Črty z cest* (1884), dva díly souboru *Novomódní švindl* (1886, 1906), *Od Krkonoš* (1912) ad.

Překládal díla slovanských autorů, např. Ivana Sergejeviče Turgeněva. Zabýval se literární historií, psal náboženské úvahy a příručky i řadu textů propagujících přírodní léčebné metody faráře Sebastiana Kneippa (založil časopis Český Kneipp).

Velké náměstí čp. 21

Původně gotický dům; barokní úpravy z počátku 18. století. V 19. století zde byla mydlářská dílna náležející rodině Hartmannových; od roku 1875 ji provozoval mydlář Josef Pilnáček. V tomto domě se roku 1877 narodil starosta Hradce Králové z let 1929-1942 Josef Václav Bohuslav Pilnáček.

První hradecké bydliště básníka a proslulého chirurga **Eduarda Alberta**. Roku 1853 nastoupil do primy zdejšího gymnázia, bydlel tehdy v čp. 21 u mydláře a vlastníka domu Jana Hartmanna; do gymnázia v čp. 32 na stejné straně Velkého náměstí to měl opravdu jen pověstných pár kroků.

Sekundu až kvartu absolvoval v Rychnově nad Kněžnou, pátý až osmý ročník strávil opět na gymnáziu v Hradci Králové (1857-1861). V té době se živil kondicemi v rodině

¹⁵⁸ Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, s. 317.

hradeckého advokáta JUDr. Flanderky, který mu doporučil studium medicíny ve Vídni. Na gymnáziu jej ovlivnili zejména tehdejší ředitel Tomáš Bílek, profesori Jan Kosina, Josef Končinský a Kristian Stefan, příznivě nakloněn mu byl i třídní profesor František Fischer.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Eduard Albert se narodil 20. 1. 1841 v Žamberku, zemřel 26. 9. 1900 tamtéž. Vystudoval vídeňskou lékařskou fakultu (1861-1867), kde jej učili i čeští profesori Josef Škoda a hradecký rodák Karel Rokitsanský. Poté působil v nemocnicích ve Vídni a v Innsbrucku, roku 1881 se stal přednostou vídeňské 1. chirurgické kliniky. Jako úspěšný a věhlasný chirurg byl jmenován dvorním radou a doživotním členem panské sněmovny. V jeho domě se scházeli čeští politici a umělci, stýkal se např. s Jaroslavem Vrchlickým a Svatoplukem Macharem. Často se vracel do svého rodiště, kde při jedné z návštěv zemřel.

V pozdním věku začal psát verše, které přítel Jaroslav Vrchlický shromáždil do sbírky *Na zemi a na nebi* a vydal po Albertově smrti roku 1900.

Eduard Albert se snažil o prosazení a šíření české literatury v německé jazykové oblasti. Vydal čtyřsvazkovou antologii české poezie v němčině pod názvem *Poesie aus Böhmen* (1892), *Neuere Poesie aus Böhmen* (1893) a *Neueste Poesie aus Böhmen* (dva díly v roce 1895). Je autorem literárních studií *Jaroslav Vrchlický* (1893) a *Co jest české básnictví národní?* (1895).

Velké náměstí čp. 22

Renesanční dům z poloviny 16. století s gotickým sklepením, přestavěný začátkem 19. století v klasicistním slohu. Objekt měl původně podsíň, která byla jako první z tzv. Máselné podsíně na jižní straně Velkého náměstí ve třicátých letech 19. století zrušena.

1)

V čp. 22 žil se svou rodinou tiskař, nakladatel a knihkupec **Jan Hostivít Pospíšil**, jeden z hlavních představitelů českého národního obrození v první polovině 19. století. Rodák z Kutné Hory a vyučený tiskař přišel do Hradce Králové roku 1808 po svatbě s Kateřinou Ptačovskou, z jejíhož věna koupil bývalou tibelliovskou tiskárnu na Malém náměstí čp. 9. Počátky jeho tiskařského podnikání nebyly lehké: pracoval sám, bez pomocníků, tiskl jarmareční i nábožné písně a modlitbičky. Už rok poté však dostal první zakázky z královéhradeckého biskupství a krajského úřadu a postupně se stal oficiálně biskupským (od 1811) a krajským (od 1813) tiskařem, což umožnilo další rozvoj a prosperitu podniku. V roce 1811 přestěhoval svou tiskárnu do čp. 85 V Kopečku. Po ničivém požáru roku 1814 učinil definitivním sídlem firmy dům čp. 22 na Velkém náměstí (v roce 1840 zakoupil ještě dům čp. 42 v dnešní ulici Karla Tomana).¹⁵⁹ Už roku 1816 otevřel v čp. 22 knihkupectví, což byla v té době mimo Prahu ojedinělá záležitost.

Zpočátku neúspěšně usiloval o expanzi podniku i do jiných míst: roku 1821 do Kutné Hory a poté zejména do Prahy. Až v roce 1826 se mu podařilo koupit tiskárnu v Řetězové ulici čp. 224 od Veroniky Šollové a po dvou letech převést tuto koncesi na své jméno.

¹⁵⁹ Nákupy a opětné prodeje nemovitostí byly pro Pospíšila typické; dům čp. 9, kde měl tiskárnu, od majitelky v roce 1809 odkoupil a vzápětí prodal zpátky, v roce 1811 zakoupil dům čp. 14.

Pražský závod řídil sám, což bylo při současném vedení hradecké firmy značně náročné; od roku 1834 jej však již zastupoval syn **Jaroslav Pospíšil** (viz **V Kopečku** čp. 85, oddíl 3.), jemuž pak otec v roce 1842 celý pražský podnik předal.¹⁶⁰ J. H. Pospíšil založil i další filiálky: v Pardubicích (1849, vedl ji syn Stanislav; roku 1856 byla přemístěna do Chrudimi) a v Trutnově (v polovině čtyřicátých let pod vedením syna Ladislava).

Ale vraťme se do čp. 22 na Velkém náměstí; Pospíšil dům koupil v dražbě.¹⁶¹ Žila zde jeho více než desetičlenná rodina (Pospíšilovi měli 14 dětí, některé však zemřely v útlém věku) a pracoval zhruba stejný počet zaměstnanců. V domě vládl přísný patriarchální řád, pan impresor všechno řídil pevnou rukou. Na druhé straně se dokázal svých lidí odvážně zastat proti zvůli vojenské moci, která tehdy v hradecké pevnosti vládla. O důslednosti až tvrdohlavosti Pospíšilově svědčí i to, že si přes odpor městské rady prosadil obestavení podsíně. Pospíšilovu osobnost, poměry v domě i tiskárně popsal jeho vnuk Ignát Herrmann ve dvoudílných vzpomínkách *Blednoucí obrázky* (1905; 1929), např. v povídkách *Když si náš dědeček babičku bral*, *O nešťastném subjektu Šmelhausovi* a *Černá vůně*.

Jeden ze zaměstnanců, „subjektů“, jak se jim tehdy říkalo, kteří patřili nejen k tiskárně, nakladatelství a knihkupectví, ale také k domu a rodině, byl **Václav Váša** (* 1799, † 1868), Pospíšilova „pravá ruka“. Roku 1809 nastoupil do hradecké tiskárny jako učeň na doporučení svého učitele z Nových Dvorů **Josefa Františka Miloslava Rautenkrance** (viz **Rokitanského** čp. 67). Po vyučení pracoval jako účetní, korektor, později vedl i Pospíšilovo knihkupectví. Těšil se velké důvěře svého šéfa: za jeho nepřítomnosti vedl hradecký podnik a vyřizoval Pospíšilovu korespondenci. Byl velmi sečtělý a sám publikoval; v mateřském podniku vyšla dvě vydání jeho překladů německých povídek *Bazaličky* (1825, 1828). Přátelil se s některými z autorů, jejichž díla Pospíšil vydával, zejména s **Josefem Jaroslavem Langrem** (viz **Velké náměstí** čp. 32, oddíl 10.). Váša si později zřídil vlastní knihkupectví v Chrudimi a v Čáslavi, kde stál v čele místní vlastenecké družiny.

Pospíšil byl pověstný svou pohostinností, proto si od přátel vysloužil slovanské jméno Hostivít, které užíval místo původního druhého křestního jména František. Ve společenském styku prosazoval vlastenecké vykání proti soudobému onikání. Jeho dům se stal jedním z center vlasteneckého života v Hradci Králové. Stýkal se a přátelil s řadou českých spisovatelů a intelektuálů. Dlouhá léta vedl korespondenci s **Václavem Hankou** (viz **Velké náměstí** čp. 32, oddíl 5.), kterého si bezvýhradně vážil; konzultoval s ním některé své nakladatelské počiny, Hanka se osobně snažil šířit a prodávat Pospíšilovy tisky. Velmi úzký byl vztah J. H. Pospíšila s manželi **Janem Aloisem Sudipravem Rettigem** (viz **Velké náměstí** čp. 32, oddíl 4.) a Magdalenou Dobromilou Rettigovou. Rettigovi byli v čp. 22 častými hosty, obě rodiny podnikly společné výlety na hrad Litice a na Kunětickou horu, Magdalena Dobromila Rettigová dokonce občas vedla Pospíšilům domácnost. Styky s Rettigovými měly ovšem i ryze pracovní stránku: v Pospíšilově tiskárně a nakladatelství vyšla téměř všechna jejich literární díla. V pracovním vztahu – ať již jako s autory, nebo jako s redaktory časopisů či almanachů, které vydával – byl Pospíšil také s Františkem Ladislavem Čelakovským, **Josefem Kajetánem Tylem** (viz **Malé náměstí** čp. 112, oddíl 2.), **Josefem Mirovitem Králem** (viz **Na Hradě** čp. 91-92, oddíl 1.), **Františkem Turinským** (viz **Velké náměstí** čp. 39), **Karlem Sudimírem Šnajdrem** (viz **Malé náměstí** čp. 128), **Josefem Myslimírem Ludvíkem** (viz **Na Hradě** čp. 91-92, oddíl 2.), **Josefem Jaroslavem Langerem** (viz **Velké náměstí** čp. 32, oddíl 10.), Františkem Vladislavem Hekem, Josefem Krasoslavem Chmelenským a mnoha dalšími.

Mezi Pospíšilovy nejbližší a nejčastější hosty ovšem patřily osobnosti působící dlouhodobě v Hradci Králové: profesor biskupského kněžského semináře **Josef Liboslav**

¹⁶⁰ Jaroslav Pospíšil pražskou tiskárnu a nakladatelství přestěhoval z Řetězové ulice do dnešní Národní třídy, později na Václavské náměstí čp. 783. Podnik od něj roku 1870 převzal jeho zeť Jan Otto.

¹⁶¹ Je zajímavé, že v 18. století byl po nějaký čas vlastníkem této budovy jiný vynikající hradecký tiskař a městský radní Jan Kliment Tibelli, který tu 30. 9. 1775 zemřel.

Ziegler (viz **V Kopečku čp. 85, oddíl 1.**), se kterým se Pospíšil seznámil už jako s lokalistou v Dobřanech (v té době pod Zieglerovým vlivem přijal jméno Hostivít), dále kanovník a ředitel semináře Jan Nepomuk Teichl, profesori místního gymnázia **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**) a **Josef Chmela** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.**), katecheta Antonín Stránský, i někteří vlastenečtí měšťané, jako magistrátní rada František Viravský, magistrátní sekretář Josef Schepl, aktuár Václav Chaloupecký aj. Vztahy mezi některými z nich však nebyly vždy idylické a bezkonfliktní, jak o tom svědčí např. korespondence mezi J. H. Pospíšilem a V. Hankou. Hradecké obrozence – stejně, jako pražské – rozdělovaly spory o český pravopis. J. H. Pospíšil byl zastáncem nového, analogického pravopisu, J. L. Ziegler se držel pravopisu starého, bratrského.¹⁶² (Pospíšil byl ovlivněn nesmlouvavým postojem V. Hanky, který byl pro něj velkou autoritou.) K roztržkám s J. L. Zieglerem přispěla také vzájemná rivalita při sbírkách na tehdy nově založené České museum.¹⁶³

Nakladatelská činnost J. H. Pospíšila spočívající převážně v produkci českých knih (o jejím rozsahu viz níže), byla současně přirovnávána k dílu českého humanisty Daniela Adama z Veleslavína; vynesla mu přídomek „hradecký Veleslavín“. Není divu, že tento věhlas přivedl do Hradce Králové i slovenské buditele **Jozefa Miloslava Hurbana** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 3.**) a **Ludovíta Štúra** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 4.**): oba se stali Pospíšilovými hosty a oba podlehli kouzlu jeho dcery **Marie Pospíšilové** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.**).

J. H. Pospíšil byl váženým měšťanem, dozorcem hlavní školy v Hradci Králové, městským radním, členem předsednictva spolku opatrovny atd. Zúčastnil se Slovanského sjezdu v Praze roku 1848, byl členem Matice české, podporoval zakládání knihoven na českém venkově knižními dary ze své produkce. Sbíral staré české tisky. Sám překládal z němčiny, psal předmluvy k některým knihám a články do svých časopisů. Podporoval vlastenecké divadelní aktivity v Hradci Králové; jeho zásluhou zde byla 9. 5. 1819, ještě před příchodem Václava Klimenta Klicpery, uvedena česká hra *Jak to dopadne* od Jana Nepomuka Štěpánka.

Roku 1856 předal hradeckou tiskárnu synu Ladislavovi, v roce 1863 (uvádí se i rok 1864) také knihkupectví. V té době zemřela Pospíšilova žena Kateřina. Alois Jirásek vzpomíná, jak J. H. Pospíšil ve vysokém stáří přecházel Velké náměstí a rozdával

¹⁶² Jednalo se zejména o psaní tvrdého *y* a měkkého *i* po souhláskách *c*, *s*, *z*: starý bratrský pravopis držel *y*, např. ve slově *cyzý*, nový analogický zaváděl analogické psaní podle stanovených vzorů. V čele „ypsilonistů“ stál profesor češtiny na pražské univerzitě Jan Nejedlý, „jotisty“ inspirovaly studie Josefa Dobrovského. Hlavní námitkou proti novému pravopisu byla jeho větší náročnost a „nezvyklost“. Pravopisné spory se ovšem týkaly i dalších záležitostí a trvaly až do poloviny 19. století: český pravopis doznal během té doby několika úprav. Poslední se týkala dosavadního *au* a *w* proti nově zavedenému *ou* a *v*; také kolem této reformy vznikly spory, např. hradecký rodák historik Václav Vladivoj Tomek užíval důsledně postaru dvojitě *w*.

¹⁶³ Roztržky J. H. Pospíšila s J. L. Zieglerem popisuje Josef Pešek ve své studii *Královéhradecká vlastenecká družina : královéhradeckým buditelům doby přítomné*, která byla otištěna v měsíčníku pro vědu, umění a život sociální Naše doba roku 1910 (vyšla též jako zvláštní tisk). První rozladění vzniklo už roku 1818, když J. H. Pospíšil slíbil starou bratrskou bibli, získanou od hradeckého jezuita a historika Františka de Paula Švendy, J. L. Zieglerovi, ale dal ji nakonec V. Hankovi. Spory však opakovaně vystřídal smířením, např. když J. L. Ziegler prosadil J. H. Pospíšila jako „oučinkujícího člena“ Českého muzea a usiloval i o to, aby se Pospíšil stal muzejním tiskařem; Pospíšil hned nato Zieglerovi vydává periodika *Milizor* (1824) a *Milina* (1825). Nevůli nebo neshody měl J. H. Pospíšil i s autory, jejichž díla tiskl, např. s Karlem Sudimírem Šnajdrem kvůli průtahům s vydáním druhého dílu *Okusu v básnictví českém*, s Václavem Klimentem Klicperou pro mizivé honoráře, s Krasoslavem Chmelenským, Josefem Myslimírem Ludvíkem ad.; V. Hankovi si stěžoval i na F. L. Čelakovského, protože měl jinou představu o zařazení příspěvků do jednoho z almanachů (1825).

kolemjoucím knížky, které kdysi vytiskl.¹⁶⁴ Zemřel 8. 10. 1868 a byl pohřben na kuklenském hřbitově.

Mezi početnými potomky J. H. Pospíšila je několik významných osobností: syn **Jaroslav Pospíšil** (viz **V Kopečku čp. 85, oddíl 3.**), tiskař a nakladatel, který vedl pražskou filiálku firmy a který se narodil ve druhém hradeckém bydlíšti Pospíšilových, dcera **Marie Pospíšilová** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.** a také **Karla Tomana čp. 42, oddíl 1.**), „hradecká múza“ tří soudobých literátů, vnuk **Ladislav Jan Pospíšil** (viz **Karla Tomana čp. 42, oddíl 1.**), náměstek hradeckého starosty a známý „osvoboditel města z pout hradebních“, další z vnuků, spisovatel **Ignát Herrmann** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 1.**) a prozaik, dramatik **Jan Vávra** (viz **Pospíšilova třída čp. 299**).

Město vždy oceňovalo význam a přínos Pospíšilovy rodiny: v prvním patře radnice čp. 1 na Velkém náměstí zřídilo Pospíšilovu síň, ve které byly vystaveny rodinné památky – nábytek, knihovna, obrazy, sklo atd. Expozice byla roku 1938 přestěhována do domu U Špuláků do místností po Veřejné Palackého čítárně. Památky jsou dnes součástí sbírek Muzea východních Čech – stejně jako část soukromé Pospíšilovy knihovny (cca 260 svazků). Knihovna byla původně daleko rozsáhlejší, měla tisíce položek, především produkci vlastního nakladatelství. Jak vzpomíná Ignát Herrmann, byla umístěna ve velké místnosti v prvním patře domu čp. 22, kde Jan Hostivít Pospíšil přijímal své hosty.

Viz též **Malé náměstí čp. 9, V Kopečku čp. 85 a Karla Tomana čp. 42**

Jan Hostivít Pospíšil (původně Jan František) se narodil 30. 5. 1785 v Kutné Hoře, zemřel 8. 10. 1868 v Hradci Králové. Byl synem zedníka; vychodil tři třídy kutnohorské hlavní školy a vyučil se tiskařskému řemeslu u místního tiskaře Václava Korce. Tiskařinou se však zpočátku neživil, pracoval jako písař na kutnohorské radnici. Za války s Napoleonem sloužil v armádě a dosáhl hodnosti strážmistra. Teprve sňatek s dcerou zámožného kutnohorského měšťana a provaznického mistra Františka Ptačovského mu roku 1808 umožnil zakoupit bývalou tibelliovskou tiskárnu v Hradci Králové na Malém náměstí čp. 9 a provozovat zde vlastní tiskařský podnik, k jehož rozvoji přispěla zejména skutečnost, že se stal krajským a biskupským impresorem (o dalším vývoji tiskárny viz výše).

Poté, co Pospíšil překonal počáteční obtíže, stalo se těžištěm jeho nakladatelské činnosti vydávání českých knih: ve svém hradeckém a později i pražském podniku uveřejnil velkou část děl tehdejších obrozeneckých spisovatelů a zapsal se tak do dějin české literatury. S většinou z nich se stýkal osobně. Pospíšilova produkce zahrnuje téměř 1100 knižních titulů, z toho bezmála 900 v češtině.

Vydával celé ediční řady, např. populární *Almanachy aneb Novoročenky* (v letech 1823 a 1824 v redakci Josefa Chmely a Václava Klimenta Klicpery, od roku 1825 Františka Ladislava Čelakovského a později Josefa Kajetána Tyla), *Divadlo Klicperovo* (4 svazky, 1820-1822) a *Almanach dramatických her od V. Klicpery* (6 svazků, 1825-1830), *Českou bibliotéku* (1830-1843) ad.

Tiskl i památky staré české literatury (sám je sbíral), za všechny jmenujme typograficky nejzdařilejší pospíšilovský tisk, jehož vydání nakladatel konzultoval s Václavem Hankou a Josefem Dobrovským, sborník duchovních písní z Hradce Králové *Roráte, neboli Veselé a radostné zpěvy adventní* (1823); nebo Jana Amose Komenského *Orbis pictus* (1833), vydaný v pětijazyčné verzi díky ediční práci Josefa Chmely. Pospíšil vyhlásil subskripci, zajistil podporu nejvyššího purkrabí hraběte Karla Chotka – a do konce roku se prodalo přes 5300 kusů Komenského díla. (Druhé

¹⁶⁴ Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, s. 333.

vydání z roku 1846 bylo čtyřjazyčné, roku 1854 vydal Jaroslav Pospíšil v Praze *Malý Orbis pictus* už jen v češtině a němčině.)

J. H. Pospíšil vydával a tiskl také časopisy *Čechoslav* (od roku 1830), *Jindy a nyní* (vydávání „zábavníku“, založeného 1829, převzal roku 1831), *Květy české* (vzniky 1834 jako pokračování časopisu *Jindy a nyní*; jejich redaktorem se stal J. K. Tyl; roku 1835 byl název zkrácen na *Květy*), v revolučních letech 1848-1849 list *Polabský Slovan*.

Pospíšil vydal tiskem literární pokusy Jana Sudiprava Rettiga (dvě krátké divadelní hry) a téměř vše, co napsala Magdalena Dobromila Rettigová: *Mařenčin košíček* (1821), *Věneček pro dcerky vlastenecké* (1825) a zejména slavnou *Domácí kuchařku* (od prvního vydání roku 1826 několikrát); její další kuchařské knihy *Dobrá rada slovanským venkovankám...* a *Kafíčko a vše co sladkého jest* vyšly v pražském Pospíšilově podniku v letech 1838 a 1845.

Básník František Turinský uveřejnil u Pospíšila svůj debut *Angelina* (1821), později též tragedii *Virginie* (1841). Podobně první knižní sbírka z poezie Karla Sudimíra Šnajdra v českém jazyce vyšla Pospíšilovou zásluhou ve dvou svazcích pod názvem *Okus v básnění českém* (1823, 1830). Problém nastal se spisem dobrušského vlastence Františka Vladislava Heka (Jiráskova F. L. Věka) *Velký pátek aneb nábožné rozjímání o přehořkém umučení Pána našeho Ježíše Krista, k spasitedlnému vzdělání všech nábožných křesťanů* (1820), ve kterém shledaly rakouské úřady kritické jinotaje, soud poslal autora do vězení a celý náklad zkonfiskoval; Pospíšil pak vymáhal na Hekovi finanční náhradu.

J. H. Pospíšil vydal *Ohlas písní ruských* (1829) i některá další díla Františka Ladislava Čelakovského a jak je uvedeno výše, Čelakovský měl podíl na redakci pospíšilovských *Novoročenek* – stejně, jako později Josef Kajetán Tyl. Ten od roku 1833 navíc redigoval časopis *Jindy a nyní*, později přejmenovaný na *Květy české*, poté *Květy* (s přestávkou koncem třicátých let byl jejich redaktorem až do roku 1845). Podle Josefa Jungmanna šlo o nejtčenější časopis té doby, měl přes 900 předplatitelů. *Květy* vycházely v Pražské expozituře Pospíšilova nakladatelství a jejich redaktor dost těžce nesl nakladatelovy zásahy do podoby periodika.

Dalším autorem, redigujícím Pospíšilovy časopisy, byl Josef Jaroslav Langer, který spoluzakládal časopis *Čechoslav* (vycházel jen dva roky, 1830 a 1831). Od roku 1833 se měl stát také redaktorem *Jindy a nyní* (pozdějších *Květů*), ale to se pro nesouhlas policejního ředitelství Pospíšilovi nepodařilo prosadit. V jeho nakladatelství však vyšla už roku 1830 Langerova první samostatná knižní sbírka *Selanky*.

Nejvydávanějším autorem Pospíšilova nakladatelství byl bezesporu dramatik Václav Kliment Klicpera: v edičních řadách *Divadlo Klicperovo* a *Almanach dramatických her od V. Klicpery* (viz výše) vyšly téměř všechny Klicperovy hry. Byl to jeden z nejúspěšnějších (a také nejvýnosnějších) Pospíšilových počínů.

V nakladatelství J. H. Pospíšila našel široké uplatnění též další z nejznámějších hradeckých obrozenců, profesor Josef Chmela: nejen jako autor, hojně publikující v *Novoročenkách*, ale také jako jejich redaktor; v mnoha případech též poradce nakladatele a editor (viz výše *Orbis pictus* Jana Amose Komenského).

Pospíšil vydal většinu publikací Josefa Mirovítá Krále, většinou nábožensko-výchovné a historické spisy, např. *Dokonalý žák* (1827) nebo *Průvodce po biskupství královéhradeckém* (1825).

K odbytu Pospíšilovských tisků přispívaly nakladatelské seznamy, které vycházely od roku 1820 zhruba v desetiletých intervalech.

2)

Čp. 22 na Velkém náměstí bylo rodným domem dcery Jana Hostivíta a Kateřiny Pospíšilových **Marie Pospíšilové**, která zde spatřila světlo světa 13. 9. 1821. Ve svém mládí okouzila tato nadaná a půvabná česká vlastenka postupně hned tři literáty: obrozeneckého básníka Boleslava Jablonského i slovenské buditele Jozefa Miloslava Hurbana a Ľudovíta Štúra.

Sama psala verše; dvě její básně byly roku 1838 otištěny v Květech pod pouhým křestním jménem Marie: *Sen* a *Jinocha žel*.

V době, kdy pobývala u svého bratra Jaroslava v Praze, se do ní zamiloval básník Boleslav Jablonský (vlastním jménem Karel Eugen Tupý, narozen 14. 1. 1813 v Kardašově Řečici, zemřel 27. 2. 1881 v Krakově). Když se otec Jan Hostivít Pospíšil o vztahu obou mladých lidí dověděl, musela Marie neprodleně Prahu opustit. O básníkově velkém a trvajícím citu k ní svědčí *Písně milosti* ze sbírky *Básně Boleslava Jablonského* (1840); ačkoliv se musel se svou láskou rozloučit (např. v básni *Osud káže – pěvec Múzu vzývá*), stále se k ní vrací, jak svědčí verše začínající slovy *Obraz tvůj mne obletuje* z téže sbírky.

Pospíšilův dům na Máselné podsíni navštívil v srpnu roku 1839 cestou z Prahy na Slovensko evangelický bohoslovec **Jozef Miloslav Hurban** (viz Velké náměstí čp. 22, oddíl 3.); odcházel okouzlený hostitelovou dcerou.

Totéž se přihodilo o rok později jeho příteli **Ľudovítu Štúrovi** (viz Velké náměstí čp. 22, oddíl 4.), jehož pobyt u Pospíšilů se v září 1840 nečekaně prodloužil a on v Marii našel víc než pouhou obětavou pečovatelku. Těžce se pak rozhodoval mezi láskou ke vzdálené dívce v Čechách a oddaností k porobené slovenské vlasti: vlast zvítězila, jak svědčí jeho báseň *Rozžehnutí*.

Marie Pospíšilová se později zamilovala do žambereckého vlastence Korába, otec jí však určil jiného ženicha: městského fyzika MUDr. Petra Zeiske z Rýmařova (s jeho rodinou Jan Hostivít Pospíšil obchodoval). Marie se za něj provdala roku 1845. Manželé žili zpočátku v domě čp. 42 v dnešní ulici Karla Tomana. Pro neshody s tchánem však odešli do Prahy a roku 1874 do Vídně, kde Marie 4. 8. 1876 zemřela. Porodila šestnáct dětí; ze třinácti, které se dožily dospělosti, zůstala v Čechách jen Pavlína, žena hradeckého knihkupce Břetislava Eduarda Tolmana.

3)

Dům čp. 22 navštívil v srpnu 1839 slovenský vlastenec **Jozef Miloslav Hurban**. Tehdy dvaadvacetiletý student bohosloví se u Pospíšilů v Hradci Králové zastavil během zpáteční cesty z Prahy na Slovensko. Celé své putování po českých zemích popsal v knize *Cesta Slováka ku bratrům slavenským na Moravě a v Čechách* (1841). Pobyt u Pospíšilů patřil k jeho nejsilnějším zážitkům; prodloužil si jej na několik dnů, protože čekal na návrat Jana Hostivíta Pospíšila z Prahy. Chtěl se osobně setkat s proslulým nakladatelem, známým tehdy i na Slovensku. Byl nadšen pohostinností a „staročeským“ duchem Pospíšilovy domácnosti a nejvíc ho okouzila hostitelova dcera Marie: její zpěv, čistá čeština, vzdělanost a vlastenectví. Svědčí o tom jak zmíněný cestopis, tak korespondence s Pospíšilovou rodinou, zejména **Jaroslavem Pospíšilem** (viz V Kopečku čp. 85, oddíl 3.), se kterým se Hurban seznámil v Praze už před návštěvou Hradce. Hurban v Hradci navštívil také profesora **Josefa Chmelu** (viz Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.), ke své lítosti zde tehdy nezastihl **Václava Klimenta Klicperu** (viz Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.).

Jozef Miloslav Hurban, spisovatel, vydavatel a politik, se narodil 19. 3. 1817 v Beckově, zemřel 21. 2. 1888 v Hlbokém. V letech 1830-1840 vystudoval

evangelické lyceum v Bratislavě; seznámil se zde s Ludovítem Štúrem, stejně jako on byl členem studentského spolku Společnost československá; roku 1836 přijal slovanské jméno Miloslav. Působil jako evangelický kněz v Brezovej pod Bradlom a v Hlbokém. Zpočátku psal v biblické češtině, od roku 1843 se spolu se Štúrem a Michalem Hodžou zasazoval o kodifikaci a prosazení spisovné slovenštiny. Spoluzakládal literární a kulturní spolek Tatrín (1844).

Byl jednou z vedoucích osobností slovenského národního hnutí v revolučních letech 1848-1849: předseda Slovenskej národnej rady, autor programového prohlášení Žiadosti slovenského národa. Účastnil se Slovanského sjezdu v Praze. V řadách slovenských dobrovolníků bojoval na straně císařské armády proti maďarskému povstání. Přesto byl za Bachova absolutismu pod policejním dohledem; v té době psal jen náboženské spisy. Po uvolnění režimu se vrátil do politického života; byl spoluautorem Memoranda národa slovenského z roku 1861, zakládajícím členem Matice slovenskej. Za odmítavé stanovisko k rakousko-uherskému vyrovnání, které dával veřejně najevo, byl roku 1869 vězněn.

Svoje verše publikoval v časopisech, knižně např. ve sbírce *Piesne nateraz* (1861). V Hurbanově tvorbě však převažuje próza: *Prítomnosť a obrazy zo života tatranského* (1844), *Korytnické poháriky* (1847), *Od Silvestra do Troch kráľov* (1847) aj. Psal povídky, cestopisné črty i prózy s historickými náměty; je autorem životopisu Ludovíta Štúra. Od roku 1842 vydával literární almanach *Nitra*.

Byl otcem slovenského spisovatele Svetozára Hurbana- Vajanského.

4)

Dalším významným slovenským hostem Jana Hostivíta Pospíšila se stal o rok později, v září 1840, národní buditel **Ludovít Štúr**. Už roku 1838 se cestou na univerzitní studia v Německu seznámil v Praze se synem proslulého hradeckého nakladatele **Jaroslavem Pospíšilem** (viz **V Kopečku čp. 85, oddíl 3.**); ten vedl pražskou filiálku otcova podniku a vydával časopis *Květy*, ve kterých Štúr publikoval svoje básně a články.

Pobyt v Hradci Králové se Štúrovi nečekaně prodloužil po zranění pravé ruky, které utrpěl při pádu na schodišti domu ráno 16. 9. 1840. Péče o něj se ujala devatenáctiletá hostitelova dcera Marie Pospíšilová a Štúr se do ní zamiloval. Jeho vztah trval i po návratu na Slovensko. Své lásce věnoval básně v češtině, uveřejněné koncem roku 1840 a začátkem roku 1841 v *Květech* pod pseudonymem Boleslav Záhorský (Boleslav byla narážka na prvního Mariina ctitele Boleslava Jablonského; Záhoří je Štúrovův rodný kraj): *Vzpomenutí, Toužba (Na podzim 1840)* a *Rozžehnutí*. Básně posílal Jaroslavu Pospíšilovi k otištění v jeho časopise proto, aby došly „*k rukám Oné, k jejímuž srdci mluví*“. Čtvrtá báseň určená Marii, *Opuštěná*, vyšla v Hurbanově almanachu *Nitra* roku 1842.

Ludovít Štúr se v našem městě setkával s českými vlastenci z hradecké obrozenecké družiny a zúčastnil se s nimi i jirinkové slavnosti v České Skalici; zde poznal také spoluzakladatele slavností **Josefa Myslimíra Ludvíka** (viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 2.**). O svých zážitcích z Hradce Králové psal Jaroslavu Pospíšilovi do Prahy. V dopise ze dne 6. 11. 1840 svému příteli doznává: „*Hradec Váš mě náramně ranil. Rána na pravici se již snad brzo zahojí, ale ona do srdce, již mi zadala hojíc onu, milostná opatrovnice má, jest hluboká, nevyhojitelná. Kdož by mi byl předpovídal, že v Hradci padnu do bolů lásky, jimž jsem se pečlivě vyhýbal.*“

Štúrovův pobyt připomíná pamětní deska s básníkovým reliéfním portrétem a nápisem „*V tomto dome sa roku 1840 zoznámili Ludovít Štúr, bojovník za práva Slovákov, a Marie Pospíšilová, inšpirujúca láska jeho života, dcéra vydavateľa Jana H. Pospíšila*“ (deska byla na

průčelí čp. 22 osazena roku 2006). Na počátku 50. let 20. století byla přejmenována bývalá ulice dr. Scheinera (proti stadionu Sokola Hradec Králové) na ulici Ľudovíta Štúra.

Ľudovít Štúr, básník, publicista a kodifikátor spisovné slovenštiny, se narodil 28. 10. 1815 v Uhrovci, zemřel 12. 1. 1856 v Modre. Psal se též Ľudevít Velislav Štúr (slovanský přídomek si ke jménu připojil – jak se stalo mezi vlastenci té doby zvykem – v roce 1836). Vystudoval gymnázium v Rábu a v Bratislavě; na bratislavském evangelickém lyceu, kde se vyučovalo v biblické češtině, se stal místopředsedou studentského spolku Společnost československá a po absolutoriu zde učil. Mezitím v letech 1838-1940 studoval na univerzitě v Halle teologii, filozofii, historii a lingvistiku.

Roku 1843 byl iniciátorem dohody slovenských literátů, na jejímž základě bylo za základ spisovné slovenštiny přijato středoslovenské nářečí. Téhož roku maďarské církevní vedení Štúra z lycea odvolalo. Od roku 1845 vydával *Slovenskje národňje novini* s literární přílohou *Orol tatranský*. Jeho verze spisovné slovenštiny se setkala s odporem některých českých i slovenských vlastenců (Šafařík, Kollár); Štúr proto publikoval její obranu i základy nové gramatiky (k definitivní kodifikaci došlo za jeho účasti v letech 1852-1853). Roku 1847 se stal poslancem uherského sněmu, v revolučním roce 1848 se zúčastnil Slovanského sjezdu v Praze. Byl spoluzakladatelem Slovenské národní rady, která odmítla poslušnost maďarské vládě a postavila se proti maďarským radikálům. Po neúspěchu slovenských požadavků u vídeňského dvora byl pronásledován a dožil v Modre pod policejním dohledem.

5)

V domě čp. 22 bydlel koncem 19. století prozaik, dramatik, vojenský lékař **Polykarp Starý**. Do Hradce Králové přišel z Černé Hory, kde léčil knížecí rodinu. V Hradci sloužil jako plukovní lékař a zde se také oženil. Patřil ke skupině literátů, mezi nimiž byl také zakladatel a redaktor Ratibora **Pavel Albieri** (viz **Rokitanského čp. 63**).

Polykarp Starý se narodil 26. 1. 1858 v Plzni, zemřel 23. 5. 1907 v Praze. Vystudoval plzeňské gymnázium a pražskou lékařskou fakultu. Působil jako vojenský lékař v Praze, Kotoru, Krivosiji, Hradci Králové, Těšíně a nakonec opět v Praze. V letech 1887-1902 hojně cestoval po různých evropských zemích. Vojenskou kariéru završil v hodnosti plukovníka.

Svoje povídky s fantastickými prvky (zásahy nadpřirozena) i společensko-kritickými náměty uveřejňoval v časopisech, knižně je publikoval ve sbírce *Z arény žití: novelety* (1883). Je autorem dramatu *Magdalena: činohra o čtyřech dějstvích* (1892) a divadelních her *Samaritán* a *Zlatá nevěsta*, které zůstaly v rukopise.

Velké náměstí čp. 23

Původně gotický dům z druhé poloviny 14. století. Renesančně přestavěn v první polovině 16. století, roku 1780 v klasicistním slohu; renesanční podloubí (součást tzv. Máselné podsíně) bylo zazděno roku 1863.

V tomto domě bydlel na privatě u Anny Sternbergové v letech 1884-1887 a 1888-1890 student hradeckého gymnázia a pozdější dramatik **František Hlavatý**. Pobyt v Hradci Králové zahájil roku 1883; během primy bydlel u téže bytné v dnešní ulici Karla Tomana čp. 42. Ke změně došlo také v kvintě (1887/1888), kterou strávil u Františka Hesse V Kopečku čp. 83 (tehdy Palackého ulice).

Gymnaziální studia (1883-1890) však nedokončil, v průběhu septimy školu opustil a přijal angažmá u kočující divadelní společnosti Marie Kozlanské. Svůj útěk ze studií a z Hradce popisuje v knize *Herecké vzpomínky: 1890-1930* (1930).

František Hlavatý se narodil 1. 3. 1873 v Žiželevsí, zemřel 5. 1. 1952 v Praze. Po předčasném odchodu z gymnázia v Hradci Králové působil jako herec u různých kočovných společností (1890-1898), poté v kamenných divadlech v Brně (1898-1902), v Plzni (1902-1904) a v Praze (1904-1907 Urania, 1907-1933 Vinohrady). Uplatnil se také jako režisér. Ve dvacátých letech 20. století napsal několik scénářů, které také sám zfilmoval. Později už ve filmech pouze hrál, většinou velmi zdařilé vedlejší role (až do roku 1940).

Psal divadelní hry, zejména veselohry a frašky: *Pan baron* (1903), *Mlsní kocouři* (1905), *Městská rada na námluvách* (1906), *Za starou Prahu* (1907), *Bílá myška* (1908), *V hereckém azylu* (1909), *Kouzlo červánků* (1911), *Španělský balet* (1916), *Převraty* (1921), *Komedie bez zkoušky* (1923), *Moderní Abrahám* (1926), *Votrok* (1929), *Svatba pod pokličkou* (1934) a mnoho jiných.

Svoje memoáry vydal pod názvy *Herecké vzpomínky: 1890-1930* (1930) a *Z jevištětek a z velkých scén: Městské divadlo pražské na Královských Vinohradech* (1931).

Otec herce Vladimíra Hlavatého (* 1905, † 1992) a herečky Věry Hlavaté (* 1907, † v osmdesátých letech 20. století).

Velké náměstí čp. 25

Pozdně gotický dům, jehož počátky sahají do doby kolem roku 1400. Renesančně přestavěn v druhé polovině 16. století; pozdější barokní a klasicistní úpravy. Objekt měl původně podsíň (zazděna v 19. století). V domě se nacházel hotel U Modré hvězdy.

V zadním traktu hotelu U Modré hvězdy byla konírna (zbořená v roce 1965), ve které poprvé v Hradci Králové přenocoval spisovatel **Alois Jirásek** (viz **Velké nám. čp. 13**, oddíl 1.2), když jej jeho otec koncem září 1867 přivezl z Hronova na studia v hradeckém gymnáziu. Na zážitky z prvního dne a noci v našem městě spisovatel vzpomíná v XXX. kapitole prvního dílu knihy *Z mých pamětí*.

K hotelu U Modré hvězdy se vztahuje také povídka **Ignáta Herrmanna** (viz **V Kopečku čp. 86**, oddíl 1.) *Kterak starý voják nakonec podlehl z druhého dílu jeho memoárů Blednoucí obrázky: vzpomínky nejstarší a drobné příběhy z maloměstské kroniky* (1929). Vypráví o osudech „Karlíčka Richterů“, který z čp. 25 pocházel a jehož rodiče Jan a Terezie Richterovi dům i hotel od roku 1818 vlastnili.

Velké náměstí čp. 28

Původně gotický dům, přestavěný renesančně koncem 16. století. Pozdně barokní průčelí. Podle J. V. Tolmana patřil dům dočasně jezuitům, kteří zde v počátcích svého působení v Hradci Králové (tj. někdy po roce 1636) zřídili svoji kolej a vyučovali.¹⁶⁵

Poslední bydliště malíře a básníka **Františka Kavána** během jeho studií na hradeckém gymnáziu. Přebýval tu jako septimán a oktáván u advokátního písaře Čeňka Hrdiny v letech 1886-1888. Kaván přišel do Hradce v roce 1880 jako čtrnáctiletý, byl tedy starší než jeho spolužáci. Vystřídal několik adres: v primě (1880-1881) bydlel u knihaře Jana Kočárka na Velkém náměstí čp. 133, poté se stěhoval pod dohledem svého dalšího bytného Čeňka Hrdiny – v sekundě (1881-1882) na Velké náměstí čp. 131, v tercii (1882-1883) na Malé náměstí čp. 119; nejdéle pobyl v Rokitanského ulici čp. 70 (v kvartě až sextě, 1883-1886).

František Kaván (v úředních dokumentech psáno krátce – Kavan) studoval po celou tu dobu s vyznamenáním. Češtinu a další jazyky jej učil profesor Jan Červenka, otec stejnojmenného básníka (viz **Malé náměstí čp. 119**), matematiku a později přírodopis svérázný Jakub Hron, kreslení profesor Mořic Bílý, což byla pro budoucího malíře jistě významná okolnost.

V Hradci Králové napsal většinu svých básní, z velké části pod vlivem platonické lásky k Ludmile Vocáskové, dceři profesora reálky Josefa Vocáska. Její otec byl též literát, psal zejména povídky pro mládež pod pseudonymem **Josef Zaříčanský** (viz **Komenského ulice čp. 255**). Od roku 1886 posílal Kaván své vyvolené téměř každý týden dopis doprovázený verši, zpočátku anonymně. Lásky mladého studenta zůstala ze strany adresátky bez odezvy, přiložené básně zaujaly jen jejího otce. Ludmila však zůstala Kavánovi trvalým ideálem i po ukončení hradeckých studií. Oba spolu poprvé mluvili až ve zralém věku, na Kavánově výstavě v Hradci Králové roku 1932 (Ludmila se dávno provdala za správce cukrovaru v Kolíně Felixe Řezáče, Kaván sám byl ženatý dvakrát); i poté jí tehdy už uznávaný a slavný krajinář několikrát zaslal svoje staré básně a obrázky, jejichž byla inspirací.

Druhé Kavánovo básnické tvůrčí období spadá do devadesátých let; několik desítek básní dokonce uveřejnil v časopisech Niva, Rozhledy, Nový život, Moderní revue a Volné směry. Svým veršům však nepřikládal velkou hodnotu a nikdy je sám knižně nepublikoval. Až v roce 1937 vydalo Turnovské dílo u příležitosti Kavánovy výstavy drobný tisk s jeho čtyřmi básněmi z roku 1897 pod názvem *Měsíc*. A teprve posmrtně, roku 1989, vyšel v hradeckém nakladatelství Kruh výbor z Kavánovy literární tvorby *Přesýpání nálad: básně a eseje z konce století*. V něm jsou mj. otištěny některé juvenilie, např. báseň *Ve světle měsíce* z listopadu 1886, reflektující atmosféru nočního Hradce, a také báseň věnovaná milované Ludmile *Co napsal jsem na první list svého deníku* z února 1887.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

František Kaván se narodil 10. 9. 1866 ve Víchovské Lhotě u Jilemnice (dnes Víchová nad Jizerou), zemřel 16. 12. 1941 v Libuni. Jeho otec David Kaván byl rolníkem ve Víchovské Lhotě. Po maturitě na hradeckém gymnáziu (1888) studoval František Kaván v letech 1889-1896 na Akademii výtvarných umění v Praze u profesora Julia Mařáka.

¹⁶⁵ Tolman Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové: Východočeské knihkupectví B. E. Tolmana, 1928, s. 45.

Malovat začal už jako student v Hradci Králové, na Královéhradecko se vrátil roku 1898; předtím hledal inspiraci v okolí Dobrušky. Většinu námětů pro své obrazy našel později v Krkonoších, Železných horách a na Hlinecku. Patří k největším osobnostem českého krajinářství.

Kavánova poezie (viz výše), často ovlivněná tvorbou jeho současníků, spadá téměř výhradně do osmdesátých a devadesátých let 19. století. Psal také eseje o některých malířích i autobiografické texty. Kuriózní je jeho překlad pohádek L. N. Tolstého do krkonošského nářečí (*Poudačky*, 1902).

Velké náměstí čp. 29

Dům, ve kterém se nachází nejstarší doložená hradecká lékárna U Zlatého lva. Renesanční objekt byl postaven na pozdně gotických základech ve druhé polovině 16. století. Klasicistní průčelí pochází z počátku 19. století.

V domě čp. 29 bydlela v podnájmu za svého dvouletého pobytu v Hradci Králové spisovatelka **Vlasta Pittnerová**.¹⁶⁶ Po absolvování obecné školy v Polné, kam začala chodit už jako pětiletá (1863), ji otec roku 1868 poslal na hradeckou městskou dívčí školu. Ta tehdy sídlila v Rokitanského ulici čp. 62 (dnes rektorát Univerzity Hradec Králové) a vyučování zajišťovaly řeholnice – školské sestry de Notre Dame.¹⁶⁷

V čtyřstránkovém životopise, který je uložen v polenském Městském muzeu, Pittnerová o své hradecké epizodě píše: *Vlasta po vychození čtyřtřídní obecné školy v Polné přišla na měšťanskou dívčí školu v Králové Hradci, kterou dva roky navštěvovala. (...) Tím bylo její vzdělání ukončeno. Přála si státí se učitelkou, k čemuž otec kvůli chatrnému jejímu zdraví nesvolil.* Zároveň podotýká, že už v té době posílala literární příspěvky do časopisu Hradečan.¹⁶⁸

Zůstává faktem, že Vlasta Pittnerová trpěla od dětství různými chorobami, že se její zdravotní stav po dvou letech v Hradci zhoršil a že tudíž vytoužené další studium a učitelské povolání byly ohroženy. Navíc i možnosti rodiny byly omezené, v té době Pittnerovi finančně podporovali dvě dcery, syna Vladimíra na studiích a syna Jaroslava, jehož podnikání se dostalo do krize. Vlasta se sice nevzdávala a snažila si doplnit dovednosti v ručních pracích, které byly jednou z podmínek přijetí dívek do učitelského stavu, ke splnění jejího přání však nakonec nedošlo.

Vlasta Pittnerová (pokřtěná Vlastimila, provdaná Weymelková) se narodila 1. 1. 1858 v Polné, zemřela 8. 3. 1926 v Praze. Její otec byl kupcem, váženým měšťanem a vlastencem, po dvacet let starostou Polné. Rodina se stýkala s předními českými osobnostmi – Františkem Palackým, **Josefem Kajetánem Tylem** (viz **Malé náměstí čp. 112**, oddíl 2.), Františkem Ladislavem Riegrem, Karlem Havlíčkem Borovským,

¹⁶⁶ V Hradci byl v té době i jeden z jejích bratrů, u něhož bydlela hned po příjezdu, než se do podnájmu přestěhovala.

¹⁶⁷ V roce 1869 zřídilo město v čp. 127 na Malém náměstí (Cejpův palác) jednotřídní vyšší dívčí školu, kterou řídil rakouským režimem suspendovaný profesor hradeckého gymnázia Kristian Stefan.

¹⁶⁸ Zřejmě později, patrně až po návratu do Polné, posílala Pittnerová do jmenovaného časopisu pod pseudonymem básně a prozaické texty; naučný a zábavný týdeník Hradečan totiž začal vycházet 1. 10. 1871, zanikl v roce 1873.

Josefem Václavem Fričem aj. Sprátelili se i s manželi Boženou a Josefem Němcovými, kteří přišli do Polné roku 1840; otec Vlasty Pittnerové Antonín půjčoval Boženě Němcové české knihy, matka Leopoldina byla kmotrou Theodory Němcové, která se narodila v Polné roku 1841.

Po návratu z Hradce Králové (viz výše) žila Vlasta Pittnerová s rodiči, psala pod různými pseudonymy do časopisů a věnovala se mj. ochotnickému divadlu v Polné. Aby byla do budoucna hmotně zabezpečená, přiměl ji otec k sňatku s vdovcem se dvěma dcerami Josefem Weymelkou, lesníkem na žďárském panství. Vzali se roku 1884, žili v Sazomíně a v Polničce. Právě zde, ve Žďárských vrších, se odehrává velká část jejích povídek a románů. Manželství bylo nešťastné; násilí ze strany muže dovedlo Pittnerovou k tomu, že jej po deseti letech opustila a odešla do Prahy. Tehdy začala užívat zkrácenou formu křestního jména. Aby se užívala, psala intenzivně povídky do lidových knižnic i kalendářů, přijímala různé příležitostné práce a přednášela. Podílela se na přípravě a průběhu Národopisné výstavy v roce 1895. Byla členkou Amerického klubu dam, od roku 1922 Družiny literární a umělecké.

Knižně debutovala sbírkou próz *Ze Žďárských hor* (1892); následovaly povídky *Na rychtě* (1892), *Dvojí obět'* (1893), *V chaloupce pod lípou* (1893), povídkové sbírky *Žďárské obrázky* (1893), *Od Žďáru* (1894), *Rokem i životem* (1995) a desítky dalších titulů, které později vycházely také v jejích *Sebraných spisech* (1919-1940). Náměty čerpala ve venkovském i maloměstském prostředí, zachytila příběhy vyděděnců i panských úředníků. Její dílo má značnou hodnotu etnografickou, protože zaznamenává věrně a podrobně lidové zvyky, obřady i nářečí žďárské oblasti Českomoravské vysočiny. Nechybí autobiografické motivy, např. v povídkách *O dřevěném chlebě* (1898) nebo *Co jeseň zavála*.

Prózy Vlasty Pittnerové byly čtenáři velmi oblíbené a vyhledávané. Divadelní ochotníci často uváděli její jedinou hru *Panstvo na zámku* (1900). Z němčiny přeložila proslulou knihu první ženské nositelky Nobelovy ceny za mír (1905) a pražské rodačky Bertý Suttnerové *Odzbrojte!* (překlad vyšel roku 1896).

Velké náměstí čp. 32

Pastorační centrum římskokatolické královéhradecké diecéze Nové Adalbertinum. Bývalá jezuitská kolej, postavená v barokním slohu v letech 1671–1710 (po dokončení sousedního řádového kostela Nanebevzetí Panny Marie).

1)

Na místě koleje bylo původně kolem deseti měšťanských domů (většinou poničených za třicetileté války). V jednom z nich, zvaném Vodičkovský, se 3. 12. 1621 narodil básník, historik a hagiograf, kněz, člen jezuitského řádu **Bohuslav Balbín**, vlastenec a obránce českého jazyka. Balbín zde žil v dětském věku jako nejmladší ze sedmi potomků Lukáše Škornice Balbína z Vorličné, který patřil k hradeckým patricijům a tzv. erbovními měšťanům (tj. měšťanům, kteří byli povýšeni do šlechtického stavu a měli vlastní erb). Balbínův pradědeček Jiří Škornice Balbín z Vorličné byl primátorem a královským hejtmanem v Hradci Králové. Také chlapcův otec byl v královských službách jako purkrabí pardubického hradu. Rok po Bohuslavově narození však zemřel a vdova Zuzana se s dětmi kolem roku 1628 přestěhovala na zámek do Častolovic, kde se jich ujal rodinný přítel, krajský hejtman Otta z Oppersdorfu. Matka pak roku 1636 hradecký dům prodala jezuitům.

Na další osudy Bohuslava Balbína měla značný vliv událost z dětství: v prvních letech života byl často nemocný; bezmocná matka proto tříletého syna v úsilí o jeho uzdravení slavnostně zasvětila Panně Marii ve Staré Boleslavi. Matčina zbožnost jistě do velké míry nasměrovala chlapcův budoucí život; stejně tak skutečnost, že mu už v útlém dětství dávala k prohlížení ilustrovanou *Kroniku českou* od Václava Hájka z Libočan, kterou několikrát přečetl ještě než mu bylo sedm let. Zde zřejmě pramení Balbínův celoživotní zájem o historii. Na výchově se podílela i babička, která vnuka učila poznávat rostliny a přírodu. Tyto znalosti později v Častolovicích posiloval i Otta z Oppersdorfu, vášnivý rybář a myslivec, kterému mladý Bohuslav dělal při lovech společníka.

Cesty za archivními materiály při práci na historických a vlastivědných dílech vedly Balbína do různých míst po celých Čechách, mj. i do rodného Hradce Králové (např. za jeho pobytu v Českém Krumlově v letech 1664-1666).

Hradec Králové – město i kraj – popisuje Balbín poeticky v monumentálním díle *Rozmanitosti z historie Království českého*, ve třetí kapitole třetí knihy svazku nazvaného *Krásy a bohatství české země* (vydán v českém překladu Heleny Businské v roce 1986). Konkrétní oddíl (§ II) se jmenuje *O Královéhradeckém kraji. Jeho podoba, hranice, města, hrady, městečka, panský majetek a konečně zvláštní bohatství*.

Podle Josefa Pavla zaznamenal Bohuslav Balbín pověst o klášteře, který stával na hradeckém hradním návrší a propadl se do země; J. Pavel příběh převyprávěl pod názvem *Propadlé jeptišky*.¹⁶⁹ Balbínova matka Zuzana poslala svoji služku sbírat léčivé byliny na stráň pod bývalým hradem. Té se před polozasutým vchodem do podzemí zjevila jeptiška a pozvala ji do sklepení plného stříbra a zlata; z hromady sebrala hrst zlatých mincí a hodila je vyděšené dívce do zástěry s tím, že může znovu přijít pro další. Služka po návratu odevzdala peníze své paní, ale do zarostlého hradního příkopu se už nikdy neodvážila.

Proslulého hradeckého rodáka připomíná bronzová busta, osazená roku 1969 vpravo od portálu hlavního vchodu do čp. 32. Jejím autorem je sochař Josef Škoda. Od roku 1903 nese Balbínovo jméno ulice spojující nábřeží řeky Orlice s ulicí Jana Koziny. A v roce 1992 bylo v Hradci založeno Biskupské gymnázium Bohuslava Balbína.

Bohuslav Balbín se narodil v Hradci Králové 3. 12. 1621, zemřel v Praze 29. 11. 1688. Středoškolské vzdělání získal postupně v Broumově, Jičíně, Praze a Olomouci. Pod vlivem představeného olomouckého semináře polského jezuita Mikuláše Leczyckého vstoupil v patnácti letech do jezuitského řádu, prošel dvouletým noviciátem a roku 1638 složil první sliby. Následoval obvyklý postup: vystudoval filozofii v Praze (1639-1642), tři roky vyučoval na řádových gymnáziích, v letech 1645-1650 absolvoval teologii a byl vysvěcen na kněze. Krátce působil jako misionář ve východních Čechách a deset let učil na různých místech v jezuitských školách. Poté jej představení pověřili sepsáním dějin české řádové provincie.

V této souvislosti dokonale využil možnosti bádát v knihovnách a archivech k sepsání českých dějin a vlastivědy. Materiál k tomuto úkolu shromažďoval už dříve ve svých různých působištích a v roce 1642, když po českých zemích doprovázel španělského učenice Rodriga Arriagu.

V mladším věku překládal Balbín antické autory, psal divadelní hry i verše. Svoje básně, většinou krátké epigramy, uveřejnil ve sbírce *Včelí roj* (1663 v Praze, 1670 ve Vídni, 1687 v Kolíně nad Rýnem).

Jeho prvními pracemi historického charakteru byly tři spisy o mariánských poutních místech (Varta ve Slezsku, Tuřany, Svatá Hora u Příbrami) a životopis pražského

¹⁶⁹ Pavel Josef. *Pověsti českých hradů a zámků*. Praha: Melantrich, 1995, s. 75-77.

arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Vrcholem Balbínovy dějepisné tvorby je *Výtah z dějin českých neboli Historie Boleslavská*, který vyšel po několikaletých problémech s cenzurou roku 1677. Nejrozsáhlejším dílem je první česká vlastivěda *Rozmanitosti z historie Království českého*, rozvržená do 20 svazků, z nichž stačil napsat 12; některé byly vydány až posmrtně, např. díl *Učené Čechy*.

Vlastenectví jak ve smyslu zemském, tak jazykovém, projevil Balbín nejvyšší měrou v proslulém pojednání *Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště českého*; ač napsána v letech 1672-1673, mohla vyjít tiskem až o sto let později zásluhou Františka Martina Pelcla (1775). Balbín je též autorem spisu o rétorice a poetice *Nástin humanitních disciplín* (1666). Nutno podotknout, že všechna svá díla, včetně poezie, psal latinsky (zde uvádíme české překlady názvů).

2)

V koleji sídlilo od roku 1704 jezuitské gymnázium, založené roku 1636. Po zrušení řádu roku 1773 byl objekt z velké části proměněn v kasárna; ve zbývajících prostorách tu škola působila dál jako zestátněné **c. k. gymnasium**. V době válečných událostí nebo epidemií bývalo gymnázium prostorově omezeno nebo vystěhováno, často docházelo ke sporům o místnosti s vojenskou správou. Kasárna i škola byly uvnitř objektu oddělené; kasárna měla vchod z náměstí, gymnázium bylo přístupné nenápadnými dveřmi ze dvora sousední budovy čp. 33. Za nimi vedlo strmé dřevěné schodiště do úzké chodby v prvním patře, ve kterém mělo gymnázium několik místností orientovaných do dvora. Chodba v druhém patře byla širší, učebny po obou stranách, na konci chodby sborovna a ředitelna. Učebny byly tmavé, měly malá okna, postrádaly umělé osvětlení, v zimě se musel rozvrh vyučovacích hodin přizpůsobit dennímu světlu. Podle svědectví z konce 19. století bylo v hlavní budově třináct tříd, tři další hostila pošta na Malém náměstí; v osmi ročnících s paralelními třídami bylo 600 studentů. Není divu, že už v té době usilovalo vedení školy i město o vybudování nového objektu.

Za první světové války muselo gymnázium bývalou jezuitskou kolej opustit, azyl našlo roku 1914 v prvním patře církevního ústavu Borromeum (viz **Orlické nábřeží čp. 356**). Setrvalo tu až do otevření nové, samostatné budovy gymnázia v roce 1927, postavené podle návrhu Josefa Gočára (viz **Tylovo nábřeží čp. 682**).

Studium bylo do školního roku 1818/1819 pětileté (3 třídy gramatikální, 2 humanitní) s německým vyučovacím jazykem. Po roce 1819 mělo gymnázium už šest ročníků (přibyla čtvrtá třída gramatikální), čeština se stala mimořádným předmětem. Od roku 1849 byl počet gymnaziálních ročníků zvýšen na osm, v roce 1850 proběhly první maturitní zkoušky. Už od roku 1861 se většinou vyučovalo česky, roku 1866 bylo hradecké gymnázium oficiálně prohlášeno českou školou, takže v češtině probíhala od té doby výuka všech předmětů. Studovat zde směli pouze chlapci; teprve od roku 1906 mohly být přijímány dívky, ovšem jen jako privatistky.

Studenti trávili v hradeckém gymnáziu většinou celých osm let ve věku rozhodujícím pro zrání jejich osobností, v době dospívání. Mnozí z nich přišli studovat do Hradce Králové z různých jiných míst, byl to pro ně začátek života mimo domov. Našli tu nové přátele, prožívali první lásky. Není divu, že jim léta zde strávená utkvěla navždy v paměti a stala se námětem řady literárních děl, zejména memoárů.

Např. **Alois Jirásek** (viz *Velké náměstí* čp. 132, oddíl 1.) na staré hradecké gymnázium vzpomíná hned v několika kapitolách prvního dílu knihy *Z mých pamětí* a se studentským životem v Hradci se rozloučil básní *Štěp mladý*.

Jeho přítel a spolužák **Josef Lacina** (viz *Velké náměstí* čp. 156), který používal literární pseudonym **Kolda Malínský**, věnoval svým hradeckým gymnaziálním studiím humornou vzpomínku *Můj první archaologický pokus*.

Jaroslav Durych (viz *V Kopečku* čp. 78) absolvoval v Hradci pouze primu; přesto se do ní ve svých *Vzpomínkách z mládí* rád vrací, zejména v kapitolách *Hrozny sladké* a *Prima*.

Ignát Herrmann (viz *V Kopečku* čp. 86, oddíl 1.) sice do gymnázia nechodil, ve své přednášce v muzeu 23. června 1928, která vyšla tiskem pod názvem *Něco vzpomínek hradeckých*, však popisuje na základě vlastních zážitků i zkušeností svého staršího bratra Emila život hradeckých gymnazistů v šedesátých letech 19. století.

Nejrozsáhlejší vzpomínky na hradecké gymnázium napsal prozaik a historik **Václav Řezníček** (viz *Velké náměstí* čp. 146), který zde studoval v sedmdesátých letech 19. století. Ve svých *Královéhradeckých vzpomínkách* ožívuje např. boje mezi studenty reálky a gymnázia, slavné pochodové výlety školy, píše o studentských hospodách, o ubytování studentů, o profesorech, spolužácích a jejich vzájemných vztazích, o kulturních zájmech a politických postojích studentů – podobně jako Alois Jirásek; je zajímavé jejich paměti srovnat, v mnohém se doplňují.

Básnický pozdrav svému gymnáziu, začínající veršem *V troskách vzpomínek jdou, zmírají generace*, adresoval básník a hradecký starosta JUDr. **František Ulrich** (viz *Velké náměstí* čp. 34) v publikaci z roku 1927 *Památník gymnasia královéhradeckého: na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků*.

Historii školy, na které dvacet devět let vyučoval klasické jazyky, věnoval báseň *Naše gymnasium* oblíbený profesor, básník a překladatel **Ladislav Brtnický** (viz *Eliščino nábřeží* čp. 277); jeho verše stojí v úvodu výše uvedeného jubilejního almanachu.

Gymnaziální studium v čp. 32 na Velkém náměstí absolvovalo mnoho proslulých i méně známých českých literátů (za dvojtečkou je údaj o době, ve které školu navštěvovali):

Albert Eduard, básník, chirurg: 1853-1854, 1857-1861 (prima, kvinta-oktáva);
viz *Velké náměstí* čp. 21

Baše Josef, básník: 1863-1871; viz *Tomkova* čp. 173

Beran Josef, prozaik: 1853-1861; viz *Tomkova* čp. 186

Bíbus František, prozaik: 1915-1923; viz *Orlické nábřeží* čp. 356, oddíl 1.)

Bidlo Vladimír, básník: 1917-1925; viz *Čelakovského* čp. 623

Črha Václav Antonín, prozaik, básník, novinář: 1848-1856; viz *Na Hradě* čp. 91-92, oddíl 14.)

Čapek Jan Blahoslav, básník, prozaik: 1916-1921; viz *třída Československé armády* čp. 413

Čapek Karel, prozaik, dramatik, novinář: 1901-1905; viz *Malé náměstí* čp. 117, oddíl 1.)

Čech-Stráň Václav, prozaik: 1871/1872 (jen první pololetí primy jako privatista);
viz *Velké náměstí* čp. 32, oddíl 16.)

Černík Artuš (úředně Arthur), básník, překladatel, kritik: 1912/1913 (jen sekunda);
viz *Orlické nábřeží* čp. 356, oddíl 3.)

Červenka Jan, básník, prozaik, dramatik: 1871-1879; viz *Malé náměstí* čp. 119

Červený Jiří, prozaik, textař, dramatik, advokát: 1897-1905; viz *Velké náměstí* čp. 139, oddíl 1.)

Červinka Adolf, básník, prozaik, dramatik, překladatel, advokát: 1885-1893;
viz *Velké náměstí* čp. 142, oddíl 2.)

Červinka Karel, prozaik, básník, právník: 1881-1889; viz *Velké náměstí* čp. 142, oddíl 1.)

Durdík Alois, překladatel: 1848-1856 – viz *Velké náměstí* čp. 139, oddíl 3.)

Durdík Josef, dramatik, básník, filozof: 1846-1854; viz *Velké náměstí* čp. 139, oddíl 3.)

Durdík Pavel, autor cestopisů, překladatel: 1853-1861; viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 3.)**
Durdík Petr, překladatel, pedagog: 1855-1863 – viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 3.)**
Durych Jaroslav, prozaik, básník: 1898/1899 (jen prima); viz **Kopečku čp. 78**
Dvořák Gustav, dramatik, básník: 1894-1895; viz **Malé náměstí čp. 5, oddíl 2.)**
Erben Karel Jaromír, básník, prozaik, historik: 1825-1831; viz **V Kopečku čp. 87**
Gallat Alois, humorista: 1839-1845; viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 13.)**
Goll Jaroslav, básník, historik: 1856-1858, 1860-1862 (prima a sekunda, kvinta a sexta);
viz **Malé náměstí čp. 115**
Hanka Václav, básník, jazykovědec: 1806-1809 (předtím privatista);
viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 5)**
Hansmann Leopold Josef, prozaik: 1840/1841 (jen poslední, tzv. druhá humanitní
třída); viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 14.)**
Havelka Josef, publicista a překladatel: 1805-1808; viz viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 6.)**
Hejčl Jan Nepomuk Josef, biblista, autor cestopisů: 1879-1887;
viz **Rokitanského čp. 72, oddíl 2.)**
Herrmann Gustav Vratislav, povídkář, překladatel, důstojník: 1851; viz **Velké náměstí čp. 157**
Hlavatý František, dramatik: 1883-1890; viz **Velké náměstí čp. 23**
Hollmann Josef František, dramatik, básník, překladatel: 1814-1816;
viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 7.)**
Horký Karel, prozaik, básník, dramatik, novinář: 1890-1895; viz **Komenského čp. 251**
Hubáček Gustav; viz **Čech-Stráň Václav**
Hubáček Josef, básník, prozaik, novinář: 1861-1869 (prima až septima); viz **Čech-Stráň Václav**
Chalupa František, básník, prozaik: 1869-1877; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 4.)**
Jedlička Otakar, prozaik, žurnalista: 1856-1864; viz **V Kopečku čp. 83**
Jelínek Bohdan, básník a prozaik: 1861-1871; viz **Dlouhá čp. 194**
Jelínek Josef, básník: 1867-1871; viz heslo **Jelínek Bohdan**
Ježek Jan, prozaik, básník, překladatel: 1863-1871; viz **Velké náměstí čp. 20, oddíl 4.)**
Jirásek Alois, prozaik, dramatik, gymnaziální profesor: 1867-1871;
viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.)**
Jonáš Karel, básník, prozaik, dramatik a žurnalista: 1878-1884;
viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 3.)**
Kačer Josef, básník: 1815-1822; viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 9.)**
Kafka František, prozaik, překladatel: 1920-1924; viz **Chelčického čp. 280**
Kaván František, básník, malíř: 1880-1888; viz **Velké náměstí čp. 28**
Klen J. J. (pseudonym) – viz heslo **Macák Jaroslav, Komenského čp. 224**
Klicpera František, básník, překladatel: 1802-1807; viz heslo **Václav Kliment Klicpera,**
Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.)
Kosina Antonín, autor básní a próz pro mládež: 1862-1870;
viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 5.)**
Košťál Josef, editor a sběratel pověstí a pohádek: 1864-1873; viz **Zieglerova čp. 189**
Kryštof František, básník, legionář: 1901-1907, 1908-1909; viz **Pospíšilova třída čp. 342**
Kříčenský Josef Jaroslav, prozaik, dramatik: 1824-1830; viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 12.)**
Kučař Josef, básník, prozaik: 1868/1869 (jen oktáva); viz **Malé náměstí čp. 9, oddíl 2.)**
Lacina Josef, básník, prozaik, dramatik: 1862-1868; viz **Velké náměstí čp. 156**
Laichter Josef, prozaik, esejista, literární kritik: 1876-1884; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 2.)**
Langer Josef Jaroslav, básník, prozaik, překladatel: 1820-1826;
viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 10.)**
Lederer Maxmilian (Max), prozaik: 1887-1895; viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 2.)**
Macák Jaroslav, dramatik, básník, novinář: 1887-1896; viz **Komenského čp. 224**
Maria Jaroslav (vl. jm. Mayer), prozaik, dramatik, advokát: 1883-1885;
viz **Velké náměstí čp. 135, oddíl 2.)**
Mayer Jaroslav – viz **Maria Jaroslav**

Mužik Augustin Eugen, básník, prozaik, redaktor: 1871-1879; viz **Mužikova čp. 120**

Pospíšil Jaroslav (původně Jan Nepomuk), redaktor, nakladatel: 1823-1827;
viz **V Kopečku čp. 85, oddíl 3.)**

Rautenkranc Josef František Miloslav, básník, prozaik, překladatel: 1785-1790,
viz **Rokitanského čp. 67**

Rettig Jan Alois Sudiprav, dramatik, básník, prozaik, překladatel: 1789-1794;
viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 4.)**

Rosenzweig-Moir Josef, básník a překladatel: 1898-1905; viz **Velké náměstí čp. 144, oddíl 1.)**

Ruth František, autor knih pro mládež: 1864-1872; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 7.**

Řezníček Václav, prozaik: 1874-1881; viz **Velké náměstí čp. 146**

Schneider Karl Agnel – viz **Šnajdr Karel Sudimír**

Smetana Josef František, básník: 1814-1819; viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 8.)**

Souček Eduard, dramatik: 1856-1861; viz **Chmelova čp. 466, oddíl 1.)**

Srdínko František, prozaik: 1840-1846; viz **Pražská třída čp. 612**

Šnajdr Karel Sudimír (původně Karl Agnel Schneider), básník: 1776-1781;
viz **Malé náměstí čp. 128**

Šubert František Adolf, dramatik a prozaik: 1860-1868; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 1.)**

Šubrt Emil, básník: 1903-1911; viz **Velké náměstí čp. 19**

Těsnohlídek Rudolf, spisovatel a novinář: 1897-1901; viz **Dlouhá ulice čp. 107**

Tůma Karel, prozaik, dramatik, překladatel, novinář: 1855-1857
(jen kvarta, kterou opakoval); viz **Dlouhá čp. 105**

Tyl Josef Kajetán, dramatik, prozaik, novinář, herec: 1826-1828;
viz **Malé náměstí čp. 112, oddíl 2.)**

Ulrich František, básník, právník, starosta města: 1869-1876; viz **Velké náměstí čp. 34**

Veverka Václav, básník, filolog: 1870-1878; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 6.)**

Voborník Jan, prozaik, básník, dramatik: 1867-1875; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 5.,**

Weiss Jan, prozaik: 1904-1908; viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 2.)**

Zákrejs František, dramatik, prozaik: 1850-1858; viz **Malé náměstí čp. 3**

Zařičanský Josef (vl. jm. Vocásek Josef), básník, dramatik: 1858-1865;
viz **Komenského ulice čp. 25**

Ziegler Josef Liboslav, básník, publicista a překladatel: 1796 -1799 (předtím privatista);
viz **V Kopečku čp. 85**

Čeští literáti byli i mezi učiteli a řediteli c. k. gymnázia:

Brtnický Ladislav, básník, překladatel: 1889-1918; viz **Eliščino nábřeží čp. 277**

Hakl Bohumil František, básník, dramatik, prozaik: 1861-1870;
viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 4.)**

Hornov Vladimír (původně Hornof), básník, textař, dramatik: 1910-1930;
viz **Komenského čp. 262**

Chmela Josef, básník, překladatel: 1820-1842; viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.)**

Jehlička Pavel, básník, autor knih pro mládež: 1851/1852; viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 15.)**

Klicpera Václav Kliment, dramatik, prozaik, básník: 1819-1846;
viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.)**

Klumpar Jan Květoslav, básník, filolog: 1867-1888; viz **Velké náměstí čp. 20**

Kučera Karel, básník, překladatel: 1884-1896; viz **Komenského čp. 246**

Ruth František, autor knih pro mládež: 1906-1911; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 7.**

Šrůtek Josef Antonín, autor próz pro mládež: 1851-1852; viz **Karla Tomana čp. 46**

Vinohorský Josef, prozaik, historik a bohemista: 1851-1871; viz **Karla Tomana čp. 42, oddíl 5.)**

Veverka Václav, básník, filolog: 1883-1887; viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 6.)**

Vojáček Václav, básník, dramatik, filolog: 1862-1870; viz **Velké náměstí čp. 20, oddíl 3.)**

Mezi studenty a profesory starého gymnázia se nachází téměř devadesát známých či méně známých spisovatelů; připočteme-li novou budovu na Tylově nábřeží, dojdeme ke stovece literátů, kteří prožili určitou dobu v symbióze s Hradcem Králové a jeho nejstarší střední školou.

U většiny z nich se podařilo identifikovat hradecké bydliště; bohužel to neplatí o studentech a kantorech z první poloviny 19. století. Proto se jejich „literární adresa“ překrývá s adresou gymnázia a uvádíme je níže v chronologickém pořadí.

4)

Dramatik, básník, prozaik a překladatel **Jan Alois Sudiprav Rettig** studoval na hradeckém gymnáziu v letech 1789-1794. Do první, tzv. gramatikální třídy nastoupil ve 14 letech. Během celých studií patřil k premiantům a byl veden jako stipendista.

S Hradcem Králové neztratil kontakt ani v pozdějších letech. Patřil k okruhu východočeských obrozenců a stejně jako mnozí z nich přijal a užíval další (slovanské) křestní jméno; svoje literární práce podepisoval Jan Sudiprav Retik. Jedna z vedoucích osobností českého vlasteneckého hnutí ve městě, **Josef Liboslav Ziegler** (viz **V Kopečku čp. 85**) otiskl roku 1820 ve svém literárním čtvrtletníku Dobroslav Rettigovu báseň *Jablíčka*, která brzy ve zhudebněné formě zlidověla. Rettig a jeho žena Magdaléna Dobromila Rettigová pěstovali intenzivní přátelské styky také s rodinou hradeckého nakladatele, tiskaře a knihkupce **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Veké náměstí čp. 22, oddíl 1.**). Rettigovi byli u Pospíšilů častými hosty, obě rodiny dokonce podnikaly společné výlety mimo Hradec Králové, např. na Kunětickou horu nebo na hrad Litice. Jan Hostivít Pospíšil vydal téměř všechna literární díla obou přátel. Bylo tomu tak i v případě dvou divadelních her Jana Aloise Sudiprava Rettiga: v Pospíšilově tiskárně dostala knižní podobu jak Rettigova fraška *Kouzelná písťala neb Na odslouženou v Klevetníku: původní směšňohra ve dvou jednáních* (1821), tak „původní činohra ve dvou jednáních“ *Neškodí přátel zkoušeti* (1822). Mnohé texty Magdalény Dobromily Rettigové tiskl Pospíšil v opakovaných vydáních.

Jan Alois Sudiprav Rettig se narodil 21. 7. 1774 v Kvasínách u Solnice, zemřel 26. 7. 1844 v Litomyšli. Absolvoval gymnázium v Hradci Králové (viz výše), tzv. filosofii (1794-1796) a práva (1796-1801) v Praze. Pracoval zde pak v různých advokátních kancelářích, v roce 1807 se oženil s budoucí spisovatelkou Magdalénou Dobromilou Rettigovou, rozenou Artmannovou, která se pod jeho vlivem stala českou vlastenkou. Působil na magistrátu v Táboře (1809-1812) a současně jako justiciář na panství v Chotovicích, na magistrátech v Přelouči (1812-1818), v Ústí nad Orlicí (1818-1824) a v Rychnově nad Kněžnou (1824-1834) – v té době zároveň i jako justiciář panství Žampach a Kyšperk. Posledních deset let života strávil v Litomyšli, kde je také pohřben.

Podle vlastního vyjádření spadají jeho první literární pokusy v češtině do časů studií a svoji první divadelní hru *Kouzelná písťala*, vydanou roku 1821 (viz výše), napsal už v roce 1810. Po několikaletém odmlčení se k literární tvorbě vrátil za pobytu v Ústí nad Orlicí; zde začala česky psát a publikovat i jeho žena. Rettig svoje verše, prozaické texty i úvahy uveřejňoval v časopisech. Knižně publikoval jen dvě zmíněné divadelní hry. Z latiny překládal antické autory, z němčiny několik básní **Karla Sudimíra Šnajdra** (viz **Malé náměstí čp. 128**).

Někdy bývá za dílo Jana Aloise Sudiprava Rettiga považována i veselohra *Sňatek ze žertu* (1841), na niž je jako autor uveden jeho syn Josef Ondřej Liboslav Rettig (* 1821, † 1871; kněz-piarista, sběratel lidových písní, botanik a středoškolský profesor).

5)

Obrozenecký básník, překladatel a jazykovědec **Václav Hanka**, rodák z nedaleké Hořiněvsi, pocházel z poměrně velkého hospodářství, ke kterému patřila hospoda; otec z něj chtěl mít sedláka. Protože však za napoleonských válek hrozilo, že bude mladý Václav odveden do armády, svolil, aby syn studoval a tak se vojně vyhnul. Už z domova si odnesl dobrou znalost lidové slovesnosti (jeho otec si zapisoval lidové písně) a intenzivní zájem o slovanské jazyky (učil se jim od vojáků a podomních obchodníků, kteří Hořiněvsi procházeli).

Na gymnáziu v Hradci Králové absolvoval první dva ročníky (tj. tehdejší první dvě gramatikální třídy) jako privatista – skládal pouze předepsané zkoušky, na které ho připravoval známý kněz. Ve školním roce 1806/1807 však už nastoupil řádné studium ve třetí gramatikální třídě zvané syntax, po níž následovaly dvě tzv. humanitní třídy. Podle záznamů v třídních katalozích studoval s velmi dobrým prospěchem a pařil k nejlepším žákům.¹⁷⁰ Gymnaziální studia ukončil roku 1809; v posledních dvou ročnících začal psát české verše. Patrně už tehdy poznal hradeckého tiskaře a nakladatele **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.) a vídal se s ním i o prázdninách, když přicházel z Hořiněvsi do Hradce Králové. Zřejmě od té doby se datují vzájemné sympatie a přátelství; jejich bohatá korespondence, která se dochovala, začíná rokem 1816.

V Praze pak studoval tzv. filosofii a na univerzitě práva (v letech 1813-1814 také ve Vídni). S Hradcem Králové však udržoval písemné styky, především s J. H. Pospíšilem. Radil mu mj. v nakladatelských plánech i v záležitostech úpravy knih, které Pospíšil tiskl, zprostředkoval do nich rytiny pražských výtvarníků. Pomáhal se zásobováním Pospíšilova hradeckého knihkupectví a zároveň sloužil jako komisionář pospíšilovských tisků v hlavním městě (je třeba mít na zřeteli, že Pospíšil se s vlastním podnikem v Praze uchytil až koncem dvacátých let).

V. Hanka Hradec také často navštěvoval, např. roku 1817 při cestě ze Dvora Králové, těsně po nález *Rukopisu královédvorského*. Nedlouho poté napsal báseň *Vděčnost obyvatelů královského krajského a věnného města Hradce Králové učeným Čechům*.

Václav Hanka se narodil 10. 6. 1791 v Hořiněvsi, zemřel 12. 1. 1861 v Praze. Absolvoval gymnázium v Hradci Králové v letech 1804-1809 (viz výše). Během svých pražských studií (1809-1813) založil spolu s dalšími vlastenci společnost literatury české (roku 1812 pořádala recitační odpoledne české poezie v Klementinu). Jeho nejbližšími přáteli se stali Josef Linda¹⁷¹ a Václav Alois Svoboda.¹⁷² Hanka byl nejoblíbenějším žákem Josefa Dobrovského, jehož soukromé přednášky navštěvoval v roce 1813. Podílel se na redakci almanachu *Prvotiny pěkných umění*, do kterého též

¹⁷⁰ Zejména v závěrečných dvou letech; byl např. třetí v pořadí z pěti premiantů; ve všech ohledech a předmětech (mravy, způsobilost, náboženství, latina, matematika, zeměpis a dějepis, řečtina) měl vynikající hodnocení. Učili jej profesori František Lenk, Ignác Spolwind, Kajetán Hübner, Martin Bořek a Josef Teindl.

¹⁷¹ Básník, prozaik a dramatik Josef Linda (* 1789 nebo 1792, † 10. 2. 1834) bývá spolu s Václavem Hankou považován za autora *Rukopisu královédvorského* a *Rukopisu zelenohorského*.

¹⁷² Básník a překladatel Václav Alois Svoboda (* 8. 12. 1791, † 8. 1. 1849), profesor gymnázia v Jindřichově Hradci a v Praze, přeložil do němčiny Hankovy básně i *Rukopis zelenohorský*; ve sporech o pravost *Rukopisů* Hanku vždy bránil a stavěl se za něj.

příspěval. Roku 1816 přednášel na pražské univerzitě češtinu, což mu bylo rok poté zakázáno. V pravopisných sporech té doby prosazoval zavedení analogického pravopisu podle Josefa Dobrovského; patřil k militantním odpůrcům starého bratrského pravopisu i jeho zastánců, v jejichž čele stál bohemista Jan Nejedlý. V roce 1817 objevil tzv. *Rukopis královédvorský* a roku 1819 ho vydal; to mu přineslo obdiv a proslulost doma i v zahraničí. (*Rukopis zelenohorský* byl nalezen roku 1818). *Rukopisy* byly ve své době důkazem historicky vysoké kulturní vyspělosti českého národa; ještě za Hankova života se však vyskytly kritické hlasy a začaly spory o jejich pravost. Hanka bývá považován za organizátora celé akce s rukopisnými falsy, někdy též za toho, kdo text převedl do staročeštiny nebo za autora lyrických básní *Rukopisu královédvorského*.

Od roku 1819 působil v Českém muzeu jako knihovník, archivář a kustod; některé středověké latinské rukopisy uložené v muzejních fondech opatroval českými glosami, aby dokázal starobylost národní kultury. Usiloval o profesuru na pražské univerzitě, což se nepodařilo (po roce 1848 tam učil slovanské jazyky jen jako soukromý docent). Písemně i osobně se stýkal s učiteli ostatních slovanských zemí, kterými byl vnímán jako hlavní představitel české slavistiky; v praxi tak pěstoval slovanskou vzájemnost. Obdržel mnohá vyznamenání, zejména v carském Rusku.

Zpočátku se věnoval poezii. Psal básně různého druhu – bajky, balady, anakreontika, satiry, příležitostné a oslavné básně atd. Inspiroval se lidovými písněmi, dokonce některé sloky z nich přejímal. Dva svazky své sbírky *Dvanáctero písní* vydal v letech 1815 a 1816; vycházely pak ještě mnohokrát v pozměněné podobě.

Poměrně brzy však přenesl svůj hlavní zájem na filologii a historii. Uveřejnil několik studií věnovaných českému pravopisu, počínaje knihou *Pravopis český podle základu Dobrovského* (1817). Zabýval se počátky staroslověnštiny i ruštiny.

Významná je Hankova ediční práce: vedle *Rukopisů* vydal sbírku staročeské poezie *Starobylá skládanie: památka 13. a 14. věku* (6 svazků, 1817-1824), spis Jana Husa *Dcerka aneb Poznanie cesty pravé k spasení* (1825), *Knihy devatery o právech a súdiech země české* Viktora Kornela ze Všehrd (1841), *Dalimilova Chronika česká v nejdávnější čtení navracena* (1849) ad.

Překládal především ze slovanských jazyků, např. srbskou lidovou slovesnou tvorbu v knize nazvané *Prostonárodní srbská múza, do Čech převedená* (1817), ruskou legendu *Igor Svatoslavič* (Slovo o pluku Igorově; 1821), *Krakoviáky aneb Písně národní polské s připojeným původním textem* (1835) aj.

6)

Mezi intelektuály, které řadíme k českému národnímu obrození první poloviny 19. stol., byla řada magistrátních, soudních a panských úředníků; (z těch „hradeckých“ např. **Karel Sudimír Šnajdr** – viz **Malé náměstí čp. 128**).

Patřil k nim i publicista a překladatel **Josef Havelka**. V roce 1805 přešel z gymnázia v Litomyšli na gymnázium v Hradci Králové. Absolvoval zde poslední gramatikální třídu a dvě navazující třídy humanitní s vynikajícím prospěchem, jako premiant. Na hradeckém gymnáziu našel své první přátele z okruhu českých vlastenců – **Václava Hanku** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 5.**) a Františka Klicperu, bratra známějšího **Václava Klimenta Klicpery** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**). V roce 1808 odešel do Prahy, kde pokračoval ve studiích a kde také pokračovaly jeho přátelské kontakty s hradeckými spolužáky.

Napsal vzpomínku na léta 1802-1817, do nichž spadají i tři školní roky strávené v Hradci Králové.¹⁷³

Josef Havelka se narodil 19. 8. 1792 v Heřmanově Městci, zemřel 1. 3. 1874 v Chrudimi. Během studia tzv. filosofie a poté právnické fakulty v Praze se seznámil s několika dalšími významnými obrozenci. Spolupracoval na českých představeních ve Stavovském divadle, při deklamacích (recitaci českých básní) v Klementinu a navštěvoval soukromé přednášky Josefa Dobrovského Po absolutoriu práv (1814) působil jako vychovatel v Čáslavi, v letech 1817-1830 na magistrátech a soudech v Novém Bydžově a Chrudimi, poté jako justiciář na okolních panstvích. Od roku 1850 pracoval na krajských soudech ve Vysokém Mýtě a v Jičíně, po odchodu do penze v roce 1864 žil v Chrudimi.

V období pražských studií psal básně i prozaické texty (sám se zmiňuje o 12 básních, které poslal skladateli J. V. H. Voříškovi ke zhudebnění), z němčiny přeložil Kotzebuovu frašku *Roztržiti* (knižní vydání až 1853). Z podnětu Antonína Rybičky napsal roku 1864 výše uvedené vzpomínky, které byly publikovány až posmrtně. Píše v nich zejména o Janu Hýblovi, Janu Nepomuku Štěpánkovi a Václavu Hankovi (s Hankou si dopisoval, zastupoval jej v majetkových sporech).

7)

Dramatik, básník a překladatel **Josef František Hollmann** přešel do královéhradeckého gymnázia roku 1814 z gymnázia v rodném Jičíně. Studoval s velmi dobrým prospěchem. V hlavním katalogu gymnázia je zapsán ve školních letech 1814/1815 a 1815/1816. Následovala tzv. filosofie v Praze (1818-1820).

Josef František Hollmann se narodil 1. 4. 1802 v Jičíně, zemřel 12. 8. 1850 tamtéž. Navštěvoval právnickou fakultu v Praze (žák filozofa a matematika Bernarda Bolzana) a ve Vídni, studia však nedokončil. Od roku 1826 pracoval jako úředník na jičínském krajském úřadě. Aktivně se účastnil revoluce roku 1848 (důstojník národní gardy v Jičíně, člen Slovanského sjezdu v Praze), zbývající dva roky života strávil pod policejním dohledem.

Z jeho literární tvorby vyšly knižně jen dvě veselohry pod názvem *Původní dramatické hry* (1845) a některé překlady, např. *Píseň posledního skotského barda* od Waltera Scotta (1836); Hollmann ovládal kromě češtiny a němčiny šest dalších jazyků. Básně uveřejňoval jen v časopisech.

8)

Národní buditel, básník, přírodovědec a historik **Josef František Smetana** patří k plzeňskému okruhu českých vlastenců, podobně jako o generaci starší Josef Vojtěch Sedláček (oba kněží, členové řádu premonstrátů, oba profesori na stejné škole). Nicméně

¹⁷³ Upravený výtaž z Havelkových vzpomínek uveřejnil Gustav Záhorský pod názvem *Paměti J. Havelky* v *Besedách Času*, roč. 19 (1914), č. 29, s. 241-243. Úplné znění s titulem *Vzpomínková stať z r. 1864* vyšlo ve Sborníku Národního muzea v Praze, řada C – literární historie, sv. III (1958), č. 1, s. 7-12; doplněno studií Josefa Čermáka *Josef Havelka, významný informátor o českém národním obrození* (s. 1-6) a dopisy J. Havelky Václavu Hankovi a Karlu Havlíčkovi Borovskému (s. 16-24).

Smetana byl svým původem Východočechem narozený poblíž České Skalice; po otcově smrti se o něj staral strýc, jehož synem byl skladatel Bedřich Smetana.¹⁷⁴

J. F. Smetana absolvoval v letech 1814-1819 s vynikajícím prospěchem gymnázium v Hradci Králové; patřil mezi premianty. Ke studiu jej jako privatistu už v roce 1812 připravoval kaplan František Vichnar. V posledním ročníku hradeckých studií Smetana zastihnul profesora **Václava Klimenta Klicperu**, který právě v roce 1819 zahájil hradeckou etapu svého života (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.). Oba – obdivovaný učitel i oblíbený student – sdíleli vzájemné sympatie až do smrti.

V poznámce ke své básni *Památce Václava Klimenta Klicperu zesnulého 17. září 1859* Smetana vzpomíná: *...(Klicpera)... r. 1819 do Králové Hradce za profesora přišel, kdežto jsem právě v druhé humanitní třídě posledním rokem studoval. Proto, a že jsem vždy prvním tak nazvaným premiantem byl, nazývám se prvním žákem Klicperovým, jenž mne vždy za to uznával a přátelsky mi nakloněn byl. Nikdy nezapomenu na jeho o mne péči, na jeho srdečnou soustrast, když jsem oslepl. ...* A v předposlední sloce zmíněné básně píše: *On byl prvním žákem zesnulého, hned jak školní dráhu nastoupil, první lásky sítě v duši jeho, sítě lásky k vlasti uložil.*¹⁷⁵

Z Hradce Králové Smetana odešel na další studia do Prahy.

Josef František Smetana se narodil 11. 3. 1801 ve Svinišřanech (dnes součást obce Dolany, okres Náchod), zemřel 18. 2. 1861 v Plzni. V Praze vystudoval tzv. filosofii (1819-1821) a teologii (1821-1825). Už během studií vstoupil do premonstrátského kláštera v Teplé (1823); v roce 1826 byl vysvěcen na kněze. Pokračoval ve studiu, získal doktorát filozofie a ve Vídni navštěvoval přednášky z přírodních věd. Krátce sloužil jako kaplan v Úterý u Bezdržic (1829-1831) a od roku 1831 působil jako profesor fyziky a přírodopisu na plzeňské filosofii (vzdělávací stupeň mezi gymnáziem, které tehdy bylo šestileté, a vysokou školou). Zde navíc vyučoval mimořádný předmět český jazyk a literatura a založil českou knihovnu. Stál také u zrodu čítárny českých knih a časopisů v Plzni. Prosazoval vzdělávání co nejširších vrstev obyvatelstva. Na půdě gymnázia přednášel v neděli odpoledne přírodní vědy řemeslníkům; vznikla tak nedělní průmyslová škola (1840). Podporoval divadelní ochotníky, přátelil se s **Josefem Kajetánem Tylem** (viz **Malé náměstí čp. 112**, oddíl 2.), organizoval jeho pohřeb v roce 1856.¹⁷⁶ S nadšením přivítal revoluci roku 1848; stal se starostou plzeňské Slovanské lípy a účastnil se pražského Slovanského sjezdu. Prosazoval rovnoprávnost Čechů s Němci i rovnoprávnost obou jazyků. Po porážce revoluce byl sledován policií; na příkaz opata musel roku 1849 rezignovat na vedení Slovanské lípy a odmítnout řízení nového reálného gymnázia v Plzni. Život mu zkomplikovalo i dočasné oslepnutí.

Napsal řadu článků, naučných publikací i učebnic přírodních věd a historie, spolupracoval při formování české přírodovědné terminologie. Zpočátku skládal jen příležitostné básně. Až v době perzekuce našel útěchu v rozsáhlejší literární tvorbě: psal lyrické, epické a také satirické verše ve stylu Karla Havlíčka Borovského, zaměřené jak proti režimu padesátých let, tak proti neblahým jevům v církvi. Knižně vyšly až dlouho po smrti autora ve sbírkách *Básně Josefa Františka Smetany* (1905) a *Pomněnky: výběr z básní Josefa Františka Smetany* (1919). V pozůstalosti zůstal cyklus *Dumky slepého pěvce*.

¹⁷⁴ Na národní uvědomění svého bratrance Bedřicha měl Josef František Smetana značný vliv.

¹⁷⁵ In: *Básně Josefa Františka Smetany*. Praha: vydal Spolek přátel literatury a umění v Plzni nákladem F. Šimáčka, 1905, s. 181-184.

¹⁷⁶ Na jeho počest složil básně *Kde domov Tvůj?*, která byla u Tylova hrobu zpívána na nápěv hymny *Kde domov můj* a jako drobný tisk nazvaný *U hrobu J. K. Tyla zesnulého v Plzni dne 11. lipna 1856* rozdávána.

V rodných Svinišťanech i v Plzni byly J. F. Smetanovi postaveny pomníky.

9)

Básník a evangelický kazatel **Josef Kačer** pocházel z blízkého Černilova. V letech 1815-1822 studoval na hradeckém gymnáziu; jedním z jeho profesorů byl **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.), se kterým si později dopisoval. Svá gymnaziální studia završil tento „posluchač řečnictví“ básní *Wděčnj cytowé při Laučenj žáků s drahými učiteli na cýs. král. Gymnázyum Králowé-Hradeckém, ku koncy roku sskolnjho 1822*, kterou téhož roku vydal jako příležitostný tisk hradecký tiskař **Jan Hostivít Pospíšil** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.).¹⁷⁷ Jedná se nejen o zajímavou ukázkou tehdejší poetiky, ale též o příklad tzv. starého (bratrského) českého pravopisu v době, kdy se během vášnivých pravopisných sporů začal prosazovat analogický pravopis v intencích Josefa Dobrovského.

Josef Kačer se narodil 30. 3. 1802 v Černilově, zemřel 25. 1. 1871 v osadě Velký Tábor u Sycówa (dnes Polsko). Evangelickou teologii absolvoval v Uhrách (1823-1827), kde se seznámil mj. s Jánem Kolárem. Krátce působil v církevních službách v Čechách, od roku 1830 ve Velkém Táboře u Sycówa (tehdy pruské Slezsko; osadu založili čeští exulanti). Jeho pozdější pokusy vrátit se a najít uplatnění v rodné zemi se nezdařily. Byl považován za vynikajícího kazatele; v Sycówě vydal *Katechismus* (1847).

Kačerova poezie navazuje na Jána Kollára; zpočátku psal znělky, uveřejněné v Časopise českého muzea (1827, 1836). V roce 1851 dokončil básnický epos *Kalich, meč a kříž*, který je reflexí osudu české reformace (knižně vyšel se zpožděním až v roce 1870). Součástí jeho básnického díla jsou překlady, úpravy i vlastní texty církevních písní, které zanechal v rukopisném sborníku *Písně k harfě*.

10)

V letech 1820-1826 studoval na hradeckém gymnáziu obrozenecký básník, prozaik, dramatik a překladatel **Josef Jaroslav Langer**. Bohdanečský rodák přišel do Hradce Králové ve svých třinácti letech. Jeho třídními profesory byly dvě z předních osobností národního obrození ve městě: v prvních čtyřech ročnících básník **Josef Chmela** (viz **Velké náměstí čp. 32**, oddíl 11), v posledních dvou tzv. humanitních třídách dramatik **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**). Chmelu měl Langer velmi rád – a naopak: J. Chmela se už roku 1823 zmiňuje o svém žáku J. J. Langerovi v dopise Václavu Hankovi jako o budoucím vlastenci. Langer studoval s vynikajícím prospěchem. V Hradci se spřátelil s Václavem Vášou (* 1799, † 1868), který se vyučil u **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.) a pracoval u něj jako účetní a korektor; V. Váša, který měl později vlastní knihkupectví v Chrudimi a v Čáslavi, byl velmi sečtělý a sám publikoval. Oba přátelé si až do Langerovy smrti hojně dopisovali.

V Hradci Králové začal Langer psát bajky i lyrické verše. Roku 1826 odešel do Prahy, kde studoval tzv. filosofii. K jeho nejbližším přátelům zde patřil **Josef Kajetán Tyl** (viz **Malé náměstí čp. 112**), kterému Langer na základě svých zážitků s profesory J. Chmelou a V. K. Klicperou doporučil studium na hradeckém gymnáziu (J. K. Tyl pak strávil v Hradci

¹⁷⁷ Tisk ve formátu dvojlistu se dochoval pouze ve sbírkách Památníku národního písemnictví a ve fondu Národní knihovny v Praze.

Králové léta 1826-1828). V první polovině třicátých let navštívil Tyl Langer opakovaně v Bohdanči a často na něj vzpomínal.¹⁷⁸

J. J. Langer spoluzakládal a redigoval časopis *Čechoslav*, který vydával nakladatel J. H. Pospíšil v letech 1830-1831. Pospíšil vydal také Langerovu sbírku básní a próz *Selanky* (1830). Vztahy autora a jeho hradeckého nakladatele se však později zkomplikovaly: roku 1832 se Pospíšilovi nepodařilo prosadit Langeru jako redaktora časopisu *Jindy a nyní*, v roce 1834 mu odřekl redakci *Květu českých*; roku 1833 odmítl vydávat Langerem připravená další čísla časopisu *Čechoslav* a rok poté další Langerův projekt na *spisek pokračující, jenž by pouze obsahoval věci národní. Z plánu toho sešlo, protože Pospíšil se vymlouval „na mnoho prací v tisku a před rukama“*.¹⁷⁹ Na *Čechoslava* měl podle Langerových úmyslů navázat nový časopis *Slovan*.

Josef Jaroslav Langer (původně Josef Langer, jméno Jaroslav přijal později jako publikující literát) se narodil 12. 11. 1806 v Bohdanči, zemřel 28. 4. 1846 tamtéž. Syn měšťského důchodního chodil do místní partikulární školy a v letech 1818-1820 do hlavní školy v Nových Dvorech u Kutné Hory. Vystudoval gymnázium v Hradci Králové (1820-1826) a tzv. filosofii v Praze (1826-1828). Podle otcovy vůle měl studovat práva, ale studium nenastoupil, soustředil se na literární tvorbu a intenzivně se účastnil pražského kulturního života. Živil se jako soukromý učitel a překladatel z němčiny. Roku 1830 však už pobýval v rodné Bohdanči a pomáhal otci v úřadě, aby se vyhnul odvodu. V následujících letech byl vyšetřován kvůli básni *České lesy*, otištěné v *Čechoslavu* a oslavující polské povstání. František Palacký mu v roce 1832 zprostředkoval místo archiváře u knížete R. Kinského v Praze, to však Langer brzy opustil a zůstal až do smrti v Bohdanči, od roku 1836 ve funkci měšťského kontribučního. Sbíral lidové písně a vyprávění, podílel se na činnosti místního ochotnického divadla. Ve čtyřicátých letech téměř přestal psát a začaly se u něj projevovat příznaky duševní choroby.

Literárně debutoval roku 1829 drobnými alegorickými a satirickými texty *Bájký* a *Kopřivy* v *Časopise Českého muzea*. Jeho stěžejním dílem je výše uvedená sbírka veršů a próz *Selanky* (1830); v mnohém čerpá z lidové slovesnosti. Roku 1831 vydal *Bohdanecký rukopis*, fiktivní dodatek k Hankově edici *Starobylá skládání*, satiru na soudobou dívčí i literární módu. V obdobném duchu napsal prózu *Den v Kocourkově* (1832). V roce 1835 vyšla sbírka Langerových písní *České krakováčky*, roku 1844 opět cyklus krakováček *Hraběnce *** na památku* (oboje v *časopise Českého muzea*). Zabýval se českými lidovými zvyky, zejména svatebními. Z plánované divadelní hry *Marinka Záleská* zůstalo jen torzo (první dvě dějství). Svoje překlady z ruštiny (*Starožitné básně ruské*) a z polštiny uveřejňoval v časopisech.

11)

Jedním z nejvýznamnějších profesorů královéhradeckého gymnázia v první polovině 19. století byl básník a překladatel **Josef Chmela**; působil zde v letech 1820-1842.

Už za svých středoškolských studií v Praze se přátelil se spolužáky – budoucími literáty, spjatými s Hradcem Králové, **Václavem Klimentem Klicperou** (viz *Malé náměstí čp. 129*, oddíl 1.) a **Františkem Turinským** (viz *Velké náměstí čp. 39*). Do Hradce přišel na vlastní žádost ze svého prvního působiště v Jičíně roku 1820; stal se tak kolegou svého přítele

¹⁷⁸ Např. v článku *Moje poslední procházka s dvěma – umrlýma*, uveřejněném v *Květech* roku 1847.

¹⁷⁹ Z dopisu J. J. Langeru Karlu Vinařickému. In: *Karla Aloise Vinařického Korrespondence a Spisy pamětní*. Díl I. Korrespondence od roku 1820-1833. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1903, s. 302.

V. K. Klicpery, který v hradeckém gymnáziu učil už od roku 1819. Chmela vyučoval nejen klasické jazyky, ale také češtinu. Mezi jeho hradecké žáky patřil **Josef Kajetán Tyl** (viz **Malé náměstí** čp. 112, oddíl 2.), **Karel Jaromír Erben** (viz **V Kopečku** čp. 87) a **Josef Jaroslav Langer** (viz **Velké náměstí** čp. 32, oddíl 10.). Byl velmi oblíbeným profesorem, se studenty jednal přátelsky, se zájmem a pochopením pro jejich životní problémy a podmínky, sledoval jejich literární pokusy a povzbuzoval je k další tvorbě. Studenti měli svého profesora opravdu velmi rádi. Např. Josef Jaroslav Langer napsal roku 1828 příteli Václavu Vášovi: *Líbejte na místě mém mého drahého učitele pana Chmelu. Často, velmi často sobě vzpomínám na ony časy, když jsem ještě blaze pod jeho dobrotivým křídlem spočíval, a on v principii přednášel dějiny české, ramena krče, a prst na božská sobě dávaje ústa. A co neplynulo retoma, to nám povědělo jeho oko.*

Patřil k neaktivnějším členům královéhradecké obrozenecké družiny. Přispíval do *Almanachu aneb Novoročenky* (1823, 1824), do *Denice aneb Novoročenky* (1825), které vydával **Jan Hostivít Pospíšil** (viz **Velké náměstí** čp. 22); tyto oblíbené literární sborníky též redigoval, zpočátku spolu s V. K. Klicperou (1823), později s Františkem Ladislavem Čelakovským (1825). J. H. Pospíšilovi byl poradcem a spolupracovníkem i při dalších významných edičních počinech, připravil např. k vydání *Orbis pictus* Jana Amose Komenského (1833). Vyšel z vratislavského vydání tohoto díla z roku 1818 v latinsko-polsko-francouzsko-německé verzi, doplnil je o českou a připojil Komenského životopis, zpracovaný Františkem Palackým. Chmela dokonce plánoval osmijazyčné vydání uvedené obrazové učebnice, chtěl je doplnit ruštinou, italštinou a angličtinou, z projektu však nakonec sešlo.

Napsal oslavnou báseň na přítele a kolegu z gymnázia, váženého hradeckého měšťana V. K. Klicperu, která začíná veršem *Všem byl nám k službám ochoten náš Klicpera Vácslav.*

Svoje vlastní odborné příspěvky publikoval mj. v pedagogických časopisech *Přítel mládeže aneb zásoba spisů k prospěchu učitelů a vychovatelů duchovních i světských* a *Věrný raditel rodičů, dětí, pěstounů a učitelů*, které redigoval další z hradeckých obrozenců, **Josef Liboslav Ziegler** (viz **V Kopečku** čp. 85).

Chmela působil také jako překladatel polštiny při hradeckém krajském úřadě. V roce 1842 odešel na akademické gymnázium do Prahy. V Hradci Králové po něm byla začátkem 20. století pojmenována ulice, spojující dnešní třídu Československé armády s Eliščiným nábřežím.

Josef Chmela se narodil 18. 2. 1793 v Třebíči, zemřel 28. 2. 1847 v Praze. Vyučil se tkalcem, kvůli zdravotním problémům však nezůstal u řemesla. S podporou kapucínů, u kterých byl jeho otec kostelníkem, začal studovat na akademickém gymnáziu v Praze (1808-1814). Během následujících univerzitních studií absolvoval přednášky z českého jazyka a literatury profesora Jana Nejedlého a navštěvoval i Josefa Dobrovského. V letech 1819-1820 vyučoval na gymnáziu v Jičíně, 1820-1842 v Hradci Králové; následovalo pět let na pražském akademickém gymnáziu, jehož ředitelem byl Josef Jungmann. Chmela se v Praze stýkal s Františkem Palackým, Pavlem Josefem Šafaříkem a dalšími významnými osobnostmi.

Jeho stěžejním literárním dílem jsou dvoudílné veršované *Bajky pro dívky* (1818, 1821); náměty Chmela převzal ze základního fondu tohoto žánru, od Ezopa po Friedricha Schillera. Psal i milostné básně, epigramy, krátké poučné i zábavné prózy, které uveřejňoval v literárních almanaších a časopisech.

V polovině dvacátých let opustil beletrii a soustředil se na odborné jazykovědné texty a ediční práci. Napsal např. pojednání o českých adjektivech, o osobních jménech, tkalcovské terminologii, vydal latinsko-česko-německý slovník (1830) atd. V Praze působil též jako korektor knižní produkce Matice české. K vydání připravil i další

Komenského dílo, *Didaktiku českou*, cenzura tomu však v roce 1844 zabránila. Jeho studie o lidské prařeči a praslovanském jazyku, kterými se zabýval ke konci života, se ztratily. Byl stoupencem nového, tzv. analogického českého pravopisu, který navrhl a zdůvodnil Josef Dobrovský.

Překládal díla Augusta von Kotzebue a dalších německých autorů, podle německé předlohy zpracoval několik dělů biblických příběhů (1821-1823), určených dětem a mládeži.

12)

Prozaik a dramatik **Josef Jaroslav Křičenský** pocházel z rodiny učitele v Holicích. V letech 1824-1830 absolvoval gymnázium v Hradci Králové, jeho profesory byli mj. významní hradečtí obrozenci **Josef Chmela** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.**) a **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**). Odešel do Prahy studovat tzv. filosofii, školy však musel pro nedostatek prostředků k živobytí zanechat. Vrátil se do Hradce, roku 1832 získal na zdejším preparandiu¹⁸⁰ oprávnění učit na obecných školách.

Viz též **Velké náměstí čp. 33**

Josef Jaroslav Křičenský se narodil 10. 11. 1812 v Holicích, zemřel 16. 4. 1886 v Novém Bydžově, kde byl též pohřben. Po studiích (viz výše) učil na školách v Jičíně (1832-1835) a v Holicích (1835-1838). Neúspěšně se pokusil najít zaměstnání u finanční stráže, od roku 1839 pracoval na důchodenském úřadu v Kolíně. Po dalším pokusu o změnu povolání v Praze (1843) žil u sestry v Holicích. Koncem padesátých let se stal městským důchodním v Novém Bydžově, kde mj. organizoval ochotnické divadlo. Byl otcem dramatika Josefa Křičenského (* 1871, † 1930).

Psal vesnické, historické, sociální i humoristické novely a povídky. Knižně vyšly pod názvy *Láska a hřích: fraška v novele a novela ve frašce* (1856), *Jak se koprnický Vávra dostal z rychtářství* (1857), *Lichvář a pokoutník* (1857), *Statkář a jeho láska* (1858), *Pravda ve lži* (1860).

Je autorem divadelních her s historickými náměty *Rastislav a Svatopluk* (1849) a *Boj o trůn* (neúspěšně uvedena ve Stavovském divadle roku 1862).

13)

Rodák z Nového Bydžova, autor humoristických veršů, próz a komedií **Alois Gallat**, studoval na hradeckém gymnáziu v letech 1839-1845. Z Hradce Králové odešel do Chrudimi, kde strávil podstatnou část života jako úředník a středoškolský učitel.

Alois Gallat se narodil 8. 6. 1827 v Novém Bydžově, zemřel 8. 9. 1901 v Chrudimi. Byl úředníkem chrudimského soudu (1844-1864), poté pracoval na městském úřadu, kde dosáhl funkce ředitele. Současně učil na místní střední hospodářské škole. Byl výraznou osobností chrudimského společenského života, starostou Sokola, který zde zakládal, režisérem, hercem a vedoucím ochotnického divadla, zakladatelem pěveckého spolku Slavoj.

¹⁸⁰ Půlroční příprava pro učitele zvaná též preparanda; existovala při hlavní škole v čp. 33 na Velkém náměstí do poloviny 19. století, kdy se proměnila v učitelský ústav.

Jako humorista navázal na Františka Jaromíra Rubeše a v roce 1846 debutoval deklamovánkami v Květech. Psal i krátké prózy, komické výstupy a frašky pro loutkové divadlo, často parodie na klasická dramata. Knižně vydal např. *Humoresky ve verši a próze* (1860), *Frmoly: kratochvilná čtení* (1871), *Deklamace* (1875), *Komedie* (1875) nebo dva svazky kupletů, aforismů a výstupů pod názvem *Besedník* (1899, 1900).

14)

Budoucí povídkář a novinář **Leopold Josef Hansmann** přešel v roce 1840 z gymnázia v Kroměříži na hradecké gymnázium, protože mělo v té době vynikající pověst. Ve školním roce 1840/1841 zde absolvoval druhou humanitní třídu a tím svá středoškolská studia uzavřel. Tehdy už neměl otce, jeho poručníkem byl František Dědic, poštovník v Kvasinách. Hansmann byl – stejně jako většina jeho spolužáků – osvobozen od školného; studoval s výborným prospěchem. Právě v Hradci Králové došlo v jeho životě k zásadnímu obratu: přijal vědomě českou národnost.

Leopold Josef Hansmann se narodil 17. 2. 1824 v Kvasicích u Kroměříže, zemřel 7. 7. 1863 v Brně. Živil se jako úředník na statcích olomouckého arcibiskupství v Hukvaldech a v Mírově (1841-1849), od roku 1851 kancelista okresního úřadu na Starém Brně. Už od roku 1849 však v Brně pracoval v redakci Moravských novin (v letech 1852-1858 vycházely přechodně pod názvem Moravské národní listy). Redigoval též kalendáře a vyučoval italštinu na starobrněnské reálce.

Patřil ke kruhu moravských literátů kolem Františka Matouše Klácela, dopisoval si s Boženou Němcovou. Svoje povídky uveřejňoval v novinách, které redigoval, pod fiktivní identitou „radní Antoš Dohnal z Mě-ic na Hané“. Knižní podobu doznaly až posmrtně v titulech *Franta na vojně: hanácký románek* (1896 pod jménem Matouš Klácel), *Jak jsem dostal půllán: obrázek ze staré doby* (1921), *Na pazderně: povídka* (1925) a ve výběrech *První povídky hanácké* (1906), *Hanácké povídky* (1940), *Povídky z černých lesů* (1940) a *Staré hanácké povídky* (1987).

V Hukvaldech sbíral lašské písně a jako první zapsal lidovou pověst o zbojníku Ondrášovi. Napsal též divadelní hry *Jaroslav Šternberk aneb porážka Mongolů u Holomouce* a *Zdirad* (v letech 1859 a 1860, nebyly však vydány knižně).

15)

Na královéhradeckém gymnáziu působil ve školním roce 1851/1852 jako suplující profesor básník, autor knih pro děti a mládež **Pavel Jehlička**; předcházel tomu rok strávený v téže funkci v Jindřichově Hradci. V Hradci skončil k 23. 9. 1852 a odešel na gymnázium v Chebu.

Pavel Jehlička se narodil 25. 10. 1826 v Benešově, zemřel 16. 9. 1883 v Plzni. Střední i vysokou školu studoval v Praze. Po krátkém pobytu na gymnáziích v Jindřichově Hradci a v Hradci Králové (viz výše) se stal profesorem na gymnáziu v Chebu (1852-1863) a na akademickém gymnáziu v Praze (1863-1870). Poté pracoval jako školní inspektor postupně na Poděbradsku, Příbramsku, Plzeňsku a Přešticku.

Napsal sbírku básní *Upomínky na Šumavu* (1873) a básnický epos *Ohlasy libické* (1874). Větší část jeho díla však byla určena mládeži – ať již historický příběh *V knihách byla jejich spása: obraz ze života českého lidu v 18. století* (1867) a povídka *Vánoce ve Lhotě Zálabské: poučné a zábavné čtení pro mládež* (1865), tak populárně naučné publikace, většinou obrazové, např. *Svět v obrázcích: orbis pictus* (1865) nebo osmisvazkový *Světovzor pro školu a dům* (1870-1875). Je autorem několika učebnic přírodopisu.

16)

Prozaik Gustav Hubáček, známý pod pseudonymem **Václav Čech-Stráň**, nepobyl na hradeckém gymnáziu dlouho: absolvoval jen první pololetí primy ve školním roce 1871/1872 jako privatista. *Ke zkoušce za druhé půlletí nepřišel, školného nezaplátiv* – zapsal do hlavního katalogu třídní profesor Josef Končinský. Gustav Hubáček neboli Václav Čech-Stráň pak ve studiu pokračoval v Hostinném a v Broumově.

Do Hradce Králové se však vrátil roku 1897; působil zde jako náměstek státního zástupce do roku 1903. Během té doby vydal knižně své prózy *Starí mládenci* (1897), *Proletáři* (1898), *Ztracený testament* (2 díly; 1898, 1899), *Ještě podle staré módy* (1900) a *Pod cizím krovem* (1900).

Měl mladšího bratra **Josefa Hubáčka** (narozen 19. 11. 1850 v Chotěboři, zemřel 5. 3. 1900 v Praze), který také studoval v Hradci Králové: v letech 1861-1869 zde absolvoval sedm tříd gymnázia. Po tři roky bydlel ve starém Borromeu (1861-1864), poté (1864/1865) u Františka Jizby v domě čp. 54, který patřil k pivovaru, a u knihkupce Antonína Fantoli na Velkém náměstí čp. 148 (1865/1866). Po válce roku 1866 následovala v jeho studiu roční pauza, sextu a septimu absolvoval v letech 1867/1868 a 1868/1869; tehdy bydlel patrně se svojí matkou Kateřinou v čp. 19 na Velkém náměstí. Stal se žurnalistou a svoje básně i drobné prózy publikoval pouze v časopisech.

Václav Čech-Stráň, vl. jm. Gustav Hubáček, se narodil 4. 2. 1857 ve Štětí, zemřel 3. 5. 1941 v Praze. Studium práv ve Vídni a v Praze ukončil roku 1882 (doktorát 1890), pracoval u soudů v Chrudimi, Havlíčkově Brodě, Hradci Králové (1897-1903), v Jičíně a Plzni. V roce 1918 se stal generálním prokurátorem u Nejvyššího soudu v Brně. Penzi (od roku 1925) trávil v Praze.

Prózy vydávané v 90. letech 19. století publikoval pod pseudonymem Alex Stráň. Patřil však k autorskému kolektivu soustředěnému kolem časopisu *Pražský ilustrovaný kurýr* a pro něj psal pod jménem Václav Čech. V souvislosti s pozdějšími spory o autorství všechny své knihy přepracoval a znovu vydal pod kombinovaným pseudonymem Václav Čech-Stráň.

Kromě výše uvedených próz je autorem románů a novel *Svůj k svému* (1893), *Dvojí sukno* (1894), *Mamon* (1894), *Chudá holka* (1895), *Rodina Klepetkova* (1895), *Prušáci v Praze* (1896), *Siréna* (1896) a rozsáhlého čtyřdílného románu *V červánkách převratu* (1930-1931).

Velké náměstí čp. 33

Na tomto místě stály až do 17. století dva domy, které po třicetileté válce zchátraly; novými vlastníky se stali jezuité. Před rokem 1682 zde vybudovali svůj

řádový kněžský seminář (do otevření biskupského semináře v roce 1714 vzdělával jezuitský seminář přechodně také diecézní kněze). Koncem 18. století se čp. 33 stalo sídlem hlavní školy a preparandy (přípravky pro budoucí učitele); z nich vznikly v polovině 19. století reálka a učitelský ústav. Na přelomu 19. a 20. století se v předním traktu budovy nacházela Spořitelna královéhradecká, městské muzeum a obchodní škola, v zadním traktu městská knihovna a Palackého čítárna.

1)

Po zrušení jezuitského řádu tu byla umístěna hlavní škola, tehdy čtyřtřídní. Z její čtvrté třídy vznikla roku 1851 nižší reálka o třech ročnících, kterou zřizovalo město. Ředitelem hlavní školy a zpočátku i reálky byl František Ulrich, otec básníka a dlouholetého starosty města JUDr. **Františka Ulricha** (viz **Velké náměstí čp. 34**). V roce 1870 byla nižší reálka povýšena na šestiletou vyšší reálnou školu, která končila maturitou. Od školního roku 1874/1875 se stala jejím sídlem nová budova (viz **Komenského čp. 234**).

Část vlastního života transponoval do postavy kupce Martina Žemly v románu *U snědeného krámu* (díl první – *Marin Žemla, kapitola II.*) prozaik **Ignát Herrmann** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 1.**); je zde i pasáž o neúspěšném studiu na reálce. Tentýž autor vzpomíná na studenty reálky („realisty“) a na jejich střetávání se studenty z klasického gymnázia v publikaci *Něco ze vzpomínek hradeckých*.

Reálku v jejím starším sídle navštěvovali dva hradečtí literáti:

Herrmann Ignát, prozaik, fejetonista: 1867/1868 (jen 1. ročník); viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 1**
Pospíšil Ladislav Jan, autor knih pro mládež a náměstek starosty: 1860-1863;
viz **Karla Tomana čp. 42**

Při hlavní škole v čp. 33 existovala v průběhu první poloviny 19. století příprava pro učitele obecných škol, tzv. preparandium (preparanda). Jednalo se o tříměsíční, od roku 1807 pololetní kurz, který vedli učitelé hlavní školy. V roce 1850 se preparanda přeměnila ve dvouletý učitelský ústav, který byl roku 1870 přestěhován do Cejpova paláce (viz **Malé náměstí čp. 127**). V roce 1874 přešel v té době už čtyřletý učitelský ústav do čp. 230 v Zieglerově ulici, od roku 1900 sídlil ve vlastní nové budově na dnešním náměstí Svobody (viz **Zieglerova čp. 230 a náměstí Svobody čp. 331**).

Život studenta učitelského ústavu v době, kdy škola sídlila na Velkém náměstí čp. 33, přibližuje vyprávění Karla Janků *Hradecké vzpomínky: z mých studií 1856-58*, uveřejněné ve vlastivědném sborníku pro školu a dům *Královéhradecko*, roč. 8, č. 1 a 3, s. 12-13 a 19-23.

2)

Učitelský ústav v jeho původním sídle na Velkém náměstí čp. 33 navštěvoval v letech 1868-1871 prozaik **František Josef Andrlík**, rodák z Poličky. Během jeho docházky se stal zřizovatelem ústavu stát (1870) a škola se na krátkou dobu (do roku 1874) přestěhovala do Cejpova paláce čp. 127 na nároží Malého náměstí a Dlouhé ulice. Po ukončení studia v Hradci Králové odešel F. J. Andrlík na podučitelské místo ve Výprachticích.

František Josef Andrlík se narodil 21. 9. 1852 v Poličce, zemřel 28. 11. 1939 v Ústí nad Orlicí. Po absolvování reálky v Poličce (1868) a učitelského ústavu v Hradci Králové (1871) učil dva roky na škole ve Výprachticích a od roku 1872 až do penzionování v roce 1912 v Ústí nad Orlicí.

Napsal desítky povídek a románů pro děti, vesměs s výchovným posláním; měly u mládeže působit na cit pro spravedlnost, pracovitost, vlastenectví a zbožnost. Oblíbené byly jeho české verze robinzonád *Český Robinson Crusoe* (1886), *Robinsonka* (1893), *Robinsonka na Balkáně* (1893), prózy o bojích proti Turkům na Balkáně, např. *V záři pŕlměsíce* (1903), nebo vyprávění ve formě dětských deníků *Zápisník Václava Čecha, žáka páté třídy* (1895).

Didaktický charakter měly i Andrlíkovy knihy určené dospělým *V d'áblových tenatech* (1884), *Sokyně* (1886), *Naši v cizině* (1907) ad. Používal několik pseudonymů – Jan Drlík, Jaroslav Lipovský, Vilém Rokos aj.

3)

Absolventem obou škol v čp. 33 na Velkém náměstí byl autor literatury pro děti a mládež **Josef Sokol**. V letech 1848-1850 navštěvoval vyšší ročníky hlavní školy, v letech 1850-1852 učitelský ústav. Předtím působil jako pomocník učitele na obecné škole v Sudslavi u Ústí nad Orlicí. Po odchodu z Hradce Králové se pokusil o studium na pražské technice, pro nedostatek financí však musil školu opustit.

Josef Sokol se narodil 4. 7. 1831 v Horním Jelení u Vysokého Mýta, zemřel 4. 4. 1912 v Praze. Učil na školách v Kostelci nad Orlicí (1853-1860), v Heřmanově městci (1860-1867) a v Praze – nejdřív na Smíchově (1867-1871), poté na vzorné cvičné škole při pražském učitelském ústavu. Věnoval se teoreticky i prakticky výchově a školství, psal učebnice, pracoval v různých organizacích a spolcích českých pedagogů, spoluzakládal literární časopis pro mládež *Jarý věk*, redigoval časopis *Škola a život*. Prosazoval zásadu „české dítě patří do české školy“. Účastnil se politického života v řadách mladočechů, stal se poslancem Českého zemského sněmu (1895-1901) a byl opakovaně volen i do Říšské rady (1891, 1897, 1901). Byl členem sboru obecních starších v Praze (1885-1899).

Psal prózy pro mládež, zpočátku do čítanek, později vycházely samostatně: *Stará kniha aneb Marná jsou úsilí bezbožných* (1866), *Sestry* (1869), *Bodlák a růže* (1873), *Touha po štěstí* (1885), *Povídky a pobídky* (1911). Měly výchovné a morální poslání – stejně, jako Sokolovy texty pro malé děti *Zrněčka do srděčka* (1874) a *Malému rozumku* (1898). Je autorem jediné divadelní hry určené starším školákům *Ztracené psaní* (1873) a sbírky veršů, říkadel a hádanek *Malým a větším* (vyšla posmrtně roku 1913).

4)

Na učitelském ústavu v čp. 33 učil zdarma češtinu jako pomocný učitel v letech 1852-1854 **Josef Antonín Šrůtek** (viz **Karla Tomana čp. 46**), kanovník u sv. Ducha, autor próz pro děti a mládež .

5)

Mezi prvními absolventy dvouletého studia na učitelském ústavu v čp. 33 byl prozaik, autor knih pro děti a mládež **Ignác Prokeš**, rodák z nedalekých Třebechovic. První ročník

absolvoval ve školním roce 1851/1852, druhý 1856/1857. Studium musel přerušit, protože mu došly prostředky k živobytí: čtyři roky studijního intermezza strávil jako učitelský pomocník v Českém Meziříčí, Čibuzi a Přepychách. Patřil k vynikajícím žákům ústavu, ve většině předmětů byl hodnocen nejlepší známkou.

Ignác Prokeš (psal se také Ignác Hynek Prokeš) se narodil 10. 4. 1835 v Třebechovicích pod Orebem, zemřel 14. 12. 1893 v Písku. Studoval na reálkách v Pardubicích a v Hradci Králové, poté na hradeckém učitelském ústavu (viz výše). Působil jako učitel v Jilemnici (1857-1876), krátce ve Vysokém nad Jizerou a nakonec v Písku. Přispíval odbornými články do soudobých pedagogických periodik.

Jeho nejrozsáhlejším literárním dílem jsou pětisvazkové *Povídky z Krkonoš* (1878, 1879, 1882, 1888, 1890). Publikoval též povídku pro mládež *Cesty Páně, čili, Nehodami ku štěstí* (1890), sbírku hádanek *Oříšky k louskání* (mezi 1886 a 1889), soubor předloh k blahopřání *Původní gratulace: pro utlou i dospělejší mládež* (1884) a *Mešní zpěvník pro mládež jilemnickou* (1866, 1874).

6)

V čp. 33 se 23. 1. 1909 narodil prozaik a středoškolský profesor **Miloš Král** (pokřtěn Miloš Eduard). Otec Bedřich Král, finanční úředník, přišel do Hradce z Rychnova nad Kněžnou, matka Marie, rozená Rybová, pocházela z Nechanic.

Miloš Král absolvoval čtyři třídy cvičné školy při hradeckém učitelském ústavu, pátou v českých Budějovicích, kde navštěvoval také Jirsíkovo gymnázium. Po maturitě (1928) studoval slovanskou filologii, historii a zeměpis na Univerzitě Karlově v Praze (do roku 1934). Rok učil na měšťance v Křemži, od 11. 2. 1935 na učitelském ústavu v Hradci Králové (do roku 1942; jako externista ještě 1945-1946). Bydlel v Rokitanského ulici čp. 73, brzy se však přestěhoval do Střelecké ulice čp. 588. V letech 1942-1960 byl profesorem češtiny, dějepisu a zeměpisu na zdejším klasickém gymnáziu (s přerušením v letech 1945-1950, kdy učil na dívčím reálném gymnáziu, a s další odbočkou v letech 1956-1958); od roku 1960 působil jako odborný asistent na Pedagogické fakultě v Hradci Králové.

Na přelomu třicátých a čtyřicátých let založil v Hradci Králové spolu s **Josefem Lorencem** (viz **Masarykovo náměstí čp. 511**) edici Pod Bílou věží, v níž vycházely prvotiny mladých básníků. Na výtvarné podobě edice se podíleli hradečtí rodáci malířka Dana Sokolová, herec Ota Sklenčka aj.

Miloš Král sám knižně debutoval sbírkou kratších textů *Člověk je sám: čtyři novely*, kterou roku 1946 vydalo nakladatelství Antonín Dědourek v Třebechovicích pod Orebem. Publikoval též autobiografickou prózu *Čápi nad městem: kniha dětství* (1962). Autor v ní popisuje život v rodném Hradci Králové za první světové války očima malého chlapce (jedná se o první část románu *Skleněné srdíčko*, který zůstal v rukopise). Úvodní část **Dům na náměstí** zahajuje dialog vnuka s dědečkem na Velkém náměstí; rodinné poměry a události jsou přirozeně hlavním motivem knihy. K základním tématům patří obraz a následky války v životě rodiny i celého města, např. v kapitole **Válka a škola**.

Profesor Král zemřel v Hradci Králové 24. 9. 1962.

Viz též **náměstí Svobody čp. 331**, **Tylovo nábřeží čp. 682**

Velké náměstí čp. 34

Dům zvaný U Špuláků. Jako řada jiných domů na Velkém náměstí původně gotický objekt, přestavěný v renesančním slohu ve druhé polovině 16. století. O sto let později dostal barokní podobu; v polovině 18. století byly provedeny pozdně barokní úpravy včetně přístavby druhého patra s věžičkou. Poslední rekonstrukce proběhla po roce 2010; v domě se nachází obřadní síň. V první polovině 20. století zde sídlila Veřejná Palackého čítárna a Městská knihovna.

1)

V zadním traktu čp. 34, které bylo později přestavěno, se 6. 2. 1859 narodil básník a dlouholetý starosta města Hradce Králové **František Ulrich** (pokřtěn 9. 2. 1859 jako František Josef). Jeho otec František byl ředitelem chlapecké obecné školy, dříve hlavní školy, k níž byla roku 1851 přičleněna nižší reálka a která sídlila v sousedním domě čp. 33. Matka Marie, rozená Jeřábková, pocházela z rodiny hradeckého měšťana a krupaře.

Od roku 1869 navštěvoval mladý František Ulrich hradecké gymnázium, které tehdy sídlilo v bývalé jezuitské koleji čp. 32 – měl tedy do školy z bytu svých rodičů pár kroků. Maturoval 19. 7. 1876.

Je všeobecně známý především jako vynikající starosta z konce 19. a první poloviny 20. století, budovatel moderního Hradce Králové – Salonu republiky. Byl však také básníkem; zejména během právnických studií v Praze psal verše, které v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století uveřejňoval v časopisech, někdy pod pseudonymem Jar. Hradecký. Jako student dokonce působil roku 1878 v redakci literárního almanachu Máj. Literárními historiky je řazen ke generaci Lumírovců. Některé jeho básně byly publikovány ve čtvrtém dílu sborníku *Česká poezie XIX. věku* (1899). Knižního vydání se Ulrichova lyrika dočkala až opožděně: v Hradci Králové vyšla roku 1925 sbírka *Písně svatební*, inspirovaná lidovými svatebními zvyky a obřady, v roce 1929 sbírka *Model: verše z let 1878-79*, tj. z doby autorových studií na pražské univerzitě.

Do *Památníku gymnasia Královéhradeckého*, vydaného u příležitosti otevření nové budovy gymnázia roku 1927, napsal Ulrich básnický pozdrav *V troskách vzpomínek jdou, zmírají generace...* A v *Lyrickém almanachu Dobroslava* z roku 1933 najdeme jeho báseň *Staré Labe*; poslal ji redaktorovi sborníku **Viktoru Fischlovi** (viz *Čelakovského čp. 503*) místo úvodu, o který byl požádán.¹⁸¹

František Ulrich bydlel později v čp. 279 na rohu Eliščina nábřeží a Mostecké ulice. Roku 1921 se stal čestným občanem Hradce Králové a od roku 1925 nese jeho jméno Ulrichovo náměstí v nové části města, budované podle plánů architekta Josefa Gočára.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

František Ulrich se narodil 6. 2. 1859 v Hradci Králové, zemřel 18. 5. 1939 v Rokycanech. V letech 1876-1881 vystudoval práva, roku 1885 získal doktorát. Byl praktikantem u hradeckého krajského soudu, pak koncipientem u JUDr. Františka Srdínka, v roce 1888 otevřel vlastní advokátní kancelář v zadním traktu čp. 135 na Velkém náměstí.

Výrazné bylo jeho působení ve veřejné správě: od roku 1889 v městském zastupitelstvu, o rok později i v okresním, po roce 1893 v městské radě. Starostou

¹⁸¹ Viktor Fischl na to vzpomíná v publikaci Jaklová Lenka. *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*. Hradec Králové: Úřad města Hradec Králové, 1997, s. 9-12.

Hradce Králové byl poprvé zvolen roku 1895 a v této funkci působil až do roku 1929; v roce 1901 se stal poslancem zemského sněmu.

Jeho zásluhou dostala výstavba města po zániku pevnosti moderní urbanistickou koncepci – ve spolupráci s vynikajícími soudobými architekty Janem Kotěrou a zejména Josefem Gočárem. Usiloval také o sloučení Hradce s okolními obcemi (podařilo se to pouze v případě Věkoš roku 1923). Jeho vize a projekty ovšem zahrnovaly i širší region severovýchodních Čech: regulaci řek Labe a Orlice, budování železničních drah, zřízení Obchodní a živnostenské komory v Hradci Králové, Sklářského nebo Hedvábnického ústavu apod. V Hradci Králové prosazoval výstavbu nové budovy obchodní akademie, muzea, gymnázia ad., stál při zrodu mnoha institucí, např. městského muzea (1880) a městské veřejné knihovny (1894).

2)

Od roku 1913 sídlila ve čtyřech místnostech domu U Špuláků Veřejná Palackého čítárna, která se sem přestěhovala ze sousedního čp. 33. O přestěhování se zasloužil tehdejší jednatel čítárny, spisovatel **Jaromír John** (vlastním jménem Bohumil Markalous; viz **Havlíčková čp. 292**); navrhl také její originální interiéry. Organizoval nesmírně bohatou osvětovou činnost Veřejné Palackého čítárny (přednášky, abonentní koncerty, výstavy), která zasáhla celý tehdejší hradecký okres. Jako součást čítárny zřídil a provozoval Poradnu pro záležitosti umělecké: ta pomáhala při zařizování bytů v moderním stylu, s využitím děl místních umělců a řemeslníků. Jaromír John působil v letech 1910-1914 jako profesor přírodopisu v hradeckém Městském dívčím lyceu a bydlel na nároží Havlíčkovy ulice a Tylova nábřeží.

Na Palackého čítárnu a její význam pro svůj studentský život vzpomíná hlavní představitel naší tzv. legionářské literatury a hradecký rodák **Rudolf Medek** (viz **Malé náměstí čp. 4**) v první kapitole publikace *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920. Část první: v mundúru Rakousko-Uherska*, nazvané **Hradec Králové čili festung a čítárna**.

Velké náměstí čp. 39

Původně gotický dům nahradila v 16. století renesanční stavba, upravovaná v 18. století barokně. Současný vzhled průčelí pochází z klasicistní přestavby v polovině 19. století.

Během svého života a zejména na jeho sklonku zde často pobýval obrozenecký básník a dramatik **František Turinský**. V domě tehdy žila rodina magistrátního rady Vírovského, jehož dcera Alžběta se roku 1834 stala druhou manželkou Františka Turinského, který nedlouho předtím ovdověl. S Alžbětou měli osm dětí; začátkem roku 1852 pro ni tehdy už velmi vážně nemocný Turinský zakoupil hospodářství v nedalekém Dolním Přímu. Na podzim téhož roku zemřel v pražské všeobecné nemocnici; byl převezen do Hradce Králové a pohřben na poučovském hřbitově. Autorem nápisu na jeho náhrobku je **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.).

Je ovšem třeba podotknout, že Turinského kontakty s Hradcem jsou staršího data: už roku 1821 mu **Jan Hostivít Pospíšil** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.) ve svém hradeckém nakladatelství poprvé vydal „truchlohru ve čtveru dějství“ *Angelina* (podruhé roku 1840)

a Turinského básně byly zařazovány do tehdy populárních pospíšilovských *Almanachů aneb Novoročenek*, např. v roce 1823 *Elegie polabské*.

Na počest uctívaného obrozence přijal pouchovský čtenářsko-ochotnický spolek název Turinský a v roce 1946 byla přejmenována bývalá Jablonského ulice na Pražském Předměstí na Turinského ulici.

František Turinský se narodil 6. 1. 1797 v Poděbradech, zemřel 4. 9. 1852 v Praze. Gymnázium a tzv. filosofii absolvoval v Praze a zde také roku 1822 ukončil studium práv. Stýkal se s mnoha českými vlasteneckými literáty své doby, zejména s Václavem Klimentem Klicperou (účastnili se spolu mj. ochotnických divadelních představení v Chlumci nad Cidlinou, Poděbradech a v Nymburce). Od roku 1823 pracoval jako vrchnostenský úředník na dietrichsteinských panstvích (Libochovice, Mikulov, Žďár nad Sázavou); od roku 1848 byl okresním soudcem v Křivoklátě.

Už za svých pražských studií psal vlastenecké a romantické verše, uveřejňované v různých časopisech a sbornících; knižně byly vydány až posmrtně pod názvem *Františka Turinského Básnické spisy* (1880). Se zpožděním několika desetiletí byly uváděny i Turinského hry. Tragedie *Angelina* inspirovaná Schillerovou *Nevěstou Messinskou*, vytištěná roku 1821 v Hradci Králové, se dočkala divadelní inscenace roku 1897, historické drama *Pražané v roku 1648* z roku 1824 bylo vydáno až v roce 1848 a ve Stavovském divadle je uvedl Josef Kajetán Tyl. Velmi úspěšná byla Turinského tragedie z římských dějin *Virginie* (1841).

Velké náměstí čp. 132

Renesanční dům z druhé poloviny 16. století; kolem roku 1840 byl upraven v klasicistním slohu.

1)

V letech 1867-1869 zde po dva školní roky bydlel jako student budoucí prozaik, dramatik, středoškolský profesor **Alois Jirásek**. Po absolvování primy až kvarty na německém gymnáziu v Broumově nastoupil do kvinty hradeckého gymnázia. Dům čp. 132 tehdy patřil řezníkovi Karlu Petříčkovi. Jirásek tu bydlel v podnájmu u krejčího Aloise Praxe. V bytě o dvou pokojích a kuchyni bydlelo kromě manželů Praxových ještě šest studentů; nájemné za ubytování a částečně i stravování přespolních frekventantů místních škol bývalo vítaným příjmem mnoha hradeckých občanů.

Alois Jirásek přijel do Hradce z rodného Hronova provázen svým otcem koncem září 1867, první noc přespal v konírně hotelu U Modré hvězdy na Velkém náměstí čp. 25. Na svoje první dojmy z města, na podmínky studentského ubytování a stravování u Praxů, na spolubydlící i na první dny v gymnáziu vzpomíná ve XXX. kapitole prvního dílu knihy *Z mých pamětí* (poprvé ji vydalo nakladatelství J. Otto v Praze roku 1911).

Po absolvování kvinty a sexty přešel Jirásek do „Patočkovského tábora“ – přestěhoval se do protějšího domu na Velkém náměstí čp. 20, kde přebýval jako septimán a oktáván v bytě vdovy Patočkové (1869-1871); popisuje to ve XXXIV. kapitole pamětí.

O životě na gymnáziu, o spolužácích a profesorech, o poměrech v tehdejší vojenské pevnosti, o počinech místních českých vlastenců píše Jirásek v dalších kapitolách výše uvedených memoárů (XXXI-XXXV). V době hradeckých studií se přátelil mj. s básníky **Bohdanem Jelínkem** (viz Dlouhá čp. 194), **Josefem Bašem** (viz Tomkova čp. 173) a s historikem,

dramatikem, prozaikem i básníkem **Josefem Lacinou** (viz **Velké náměstí čp. 156**), tehdy spolužáky a začínajícími literáty. On sám v té době napsal některé prvotiny – historickou povídku *Z dob utrpení* (1869) a báseň *Žena podloudníkova* (1870); obě publikoval pod pseudonymy. S gymnáziem se rozloučil básní *Štěp mladý* (publikována ve sborníku Jiráskových dosud nezveřejněných drobnějších textů *Obnovit paměť minulých dnů* z roku 1954). Hradec Králové hraje roli i v pozdějších dílech, např. v jedné z epizod románu *Skaláci* (1875) nebo v povídce *Turečkové*, která zpřítomňuje atmosféru ve městě za třicetileté války.

K pátému výročí úmrtí Aloise Jiráska v roce 1935 byla na dům čp. 132 umístěna bronzová pamětní deska, dar a dílo místní průmyslové školy, zhotovená podle návrhu arch. Josefa Stejskala a prof. Josefa Durycha. Nápis připomíná Jiráskův hradecký pobyt: *V tomto domě a v protějším domě čp. 20 bydlil za svých studií na zdejším gymnasiu v letech 1867-1871 náš slavný Alois Jirásek, veliký buditel národa českého, vzácný přítel Hradce Králové.*

Vedle **Václava Klimenta Klicpery** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**) a **Ignáta Herrmanna** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 1.**) patřil ke spisovatelům v Hradci Králové nejváženějším a nejuctívanějším. V Kuklenách po něm byla roku 1921 pojmenována ulice, na Pražském Předměstí nese jeho jméno od roku 1990 náměstí (dříve Rašínovo, po roce 1953 Pavlíka Morozova). V přelomovém roce 1918 byl Alois Jirásek jmenován čestným občanem města a Hradečané mu při té příležitosti zasvětili bývalý důstojnický park na soutoku Labe s Orlicí – Jiráskovy sady. Čtyři roky poté (1922) zde k jeho počtě postavili pomník s mramorovým reliéfem, inspirovaným Jiráskovým románem *Bratrstvo*; pomník později doplnili bronzovým medailonem spisovatele (1931; autorem plastiky je Jaroslav Plichta).

Jiráskův pohřeb se stal mohutnou národní manifestací, které se účastnily desetitisíce lidí; urna s jeho popelem putovala 18. 3. 1930 z Prahy do Hronova s mnoha zastávkami, mj. v Hradci Králové; smuteční průvod směřoval od Nového Hradce přes Komenského a Čelakovského ulici na nádraží; na dnešním Masarykově náměstí (tehdy Husově) se s oblíbeným spisovatelem rozloučil starosta města JUDr. **František Ulrich** (viz **Velké náměstí čp. 34**).

Úsměvnou historku z Jiráskovy návštěvy Hradce Králové roku 1913 podává básník **Josef Svatopluk Machar** (viz **třída Československé armády čp. 295**) ve fejetonu *V Hradci Králové*, uveřejněném v knize *Při sklence vína*.

Viz též **Velké náměstí čp. 20, oddíl 1.**, **Velké náměstí čp. 25** a **Velké náměstí čp. 32**

Alois Jirásek se narodil se 23. 8. 1851 v Hronově, zemřel 12. 3. 1930 v Praze. Po gymnaziálních studiích v Broumově a v Hradci Králové vystudoval na pražské univerzitě historii (1871-1874), poté učil na gymnáziích v Litomyšli a od roku 1888 v Praze. V roce 1917 podepsal Manifest českých spisovatelů a podílel se na jeho formulaci. Po roce 1918 byl poslancem Národního shromáždění a v letech 1920-1925 senátorem.

Napsal řadu historických povídek a románů z doby husitské, pobělohorské i národního obrození, např. *Mezi proudy* (1891), *Proti všem* (1894), *Psohlavci* (1866), *Temno* (1915), *Skály* (1887), *F. L. Věk* (1890-1907), *Filosofská historie* (1882). Pro mládež zpracoval *Staré pověsti české* (1894) a historický cestopis *Z Čech až na konec světa* (1890). Je autorem dramát *Vojnarka* (1891), *Lucerna* (1905), *Jan Hus* (1911) ad.

V kronice *U nás* (4 díly, 1897-1904) se literárně vrátil do rodného Hronova, kam se však často vracel i fyzicky: nejprve za rodiči, později do vilky, kterou si zde dal postavit.

2)

Dvacet let po Jiráskovi se do téhož domu na Velkém náměstí nastěhoval budoucí prozaik, aktivista českožidovského hnutí a spoluzakladatel Jiráskova Hronova **Maxmilian (Max) Lederer**, který podobně jako Jirásek studoval na zdejším gymnáziu (1887-1895). Lederer bydlel v čp. 132 u obchodnice Marie Weissové v letech 1887-1889. Po tomto prvním hradeckém bydlišti pak vystřídal několik dalších adres: Velké náměstí čp. 149 u soukromého učitele Juliuse Picka (1890/1891), čp. 17 na tomtéž náměstí u obuvníka Františka Kohoutka (1891/1892), čp. 210 v Úzké ulici opět u J. Picka (1892/1893), u stejného bytného pak ještě čp. 235 v Komenského ulici (1893/1894) a nakonec čp. 14 na Malém náměstí u Filomeny Křečanové (v oktávě, 1894/1895). Studoval i maturoval s vyznamenáním. Protože se mu nedostávalo finančních prostředků na vysokou školu, odešel po maturitě do Letohradu (tehdy Kyšperku), kde pracoval jako železniční úředník.

Do jediné knižní sbírky svých povídek *Za zrezivělými dráty: příběhy pravdivé a skoro pravdivé* (1924) zařadil vyprávění **Nejlepší den**, inspirované vlastními zážitky ze studentských let v Hradci Králové, kdy jako chudý židovský student z venkova „jedl dny“, tj. stravoval se každý den v týdnu v jiné rodině bohatších hradeckých Židů. Autobiografický charakter s krátkou pasáží o hradeckém životním období má i poslední text z citované sbírky nadepsaný *Trojí setkání*. Maxmilián Lederer (v povídkách má jméno Viktor, název svého rodiště Heřmanova Městce pozměnil na Heřmanice) píše: ... *Prodělal sice v dětství rovněž obecnou školu německou, ale šťastnou shodou okolností – že rodiče chudí nemohli ho vydržovati na vzdáleném nějakém ústavě německém – přišel na české gymnasium hradecké. Tam přilnul celým idealismem mladého hochy k českému životu. Byl nejen vlastencem, nýbrž cíťe na sobě vždy podezřívavé oči heřmanických nežidů, stal se národním šovenem. Při každé příležitosti dával se strhnouti k mnohem prudším projevům, než křesťanští spolužáci, neboť věděl, že tito nemusí své češství dokazovat, kdežto na něho se bude pohlížet vždy s nedůvěrou, již jest mu překonati.*

*A překonal ji. Píli, opravdovostí a ryzím cítem, jenž ovšem zabíhal do radikálních extrémů. Ovšem jenom mimo hranice Heřmanické. V Hradci patřil plnoprávně do společnosti české, redigoval studentský časopis, přispíval do krajských listů beletrií i politickými zprávami, řečnil na schůzích studentských i jiných. Cvičil v „Sokole“, hrál divadlo, chodil s křesťanskými dívkami. (...)*¹⁸²

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Maxmilian Lederer (psal se často Max Lederer) se narodil 17. 10. 1875 v Heřmanově Městci, zemřel 2. 9. 1937 v České Skalici. Jeho otec Jindřich byl podomním obchodníkem. Syn Maxmilian pracoval po absolvování gymnázia v Hradci Králové (1887-1895) u železničních drah postupně v Letohradu, Kolíně, Nymburku, Trutnově (1904-1908), Čáslavi, Kojeticích na Moravě (zde už ve funkci přednosta stanice), Světlé nad Sázavou, ve Znojmě (1918) a v Jaroměři (přednosta stanice a inspektor státních drah až do roku 1933, kdy odešel do penze).

Už v Trutnově působil v českém divadelním ochotnickém spolku jako herec i režisér a podílel se na aktivitách místní české menšiny. Ochotnickému divadlu se věnoval i v Jaroměři; patřil k zakladatelům divadelní přehlídky Jiráskův Hronov. Byl členem jaroměřské městské rady, pracoval v městské knihovně, organizoval osvětovou činnost

¹⁸² Lederer Max. *Za zrezivělými dráty : příběhy pravdivé a skoro pravdivé*. Praha: Akademický spolek Kapper, 1924, s. 280.

ve městě. Po celý život se angažoval v českožidovském hnutí, roku 1909 vydal brožuru *Českožidovská otázka*. Jeho manželka Arnoštka a dcera Marta zahynuly v Osvětimi, holocaust přežil jen syn Vilém.

Svoje povídky uveřejňoval v českožidovském kalendáři, roku 1924 je publikoval v samostatné sbírce (viz výše). Je autorem publikace *Nejnovější průvodce Josefoum-Jaroměří a vycházky do kraje* (1936).

Velké náměstí čp. 134

Kdysi renesanční jednopatrový dům, zvýšený roku 1843 o další podlaží. Během 19. století tu sídlil známý hostinec U Lva. V roce 1910 byl objekt přestavěn na obchodní dům Samuela Ganze (látky, koberce, záclony).

Po druhé světové válce měla v čp. 134 svůj provoz firma Velton, Kubeš & Douda, specializovaná na výrobu pánského prádla. V letech 1947-1949 byl v tomto podniku zaměstnán jako propagační pracovník básník **Karel Boušek**. Roky strávené v Hradci spadají do téměř třicetileté odmlky v jeho literární tvorbě (od počátku čtyřicátých let 20. století do začátku let sedmdesátých).

Soukromá firma Velton, založená roku 1890 a po únorovém převratu 1948 znárodněná, se stala součástí národního podniku Panar se sídlem v Praze;¹⁸³ jeho ředitelem se stal právě Karel Boušek.

V prosinci roku 1973 napsal zřejmě na základě výzvy vydavatelů obrazové publikace *Hradec Králové: k sedmsetpadesátému výročí založení města a třicátému výročí osvobození Sovětskou armádou v roce 1975* báseň *Město pod Bílou věží*, která doprovází soubor fotografií Marie a Josefa Šechtlových.

Karel Boušek se narodil 17. 7. 1922 v Ústí nad Orlicí, zemřel 14. 12. 2003 v Praze. Vystudoval obchodní školu a obchodní akademii v Chocni (maturita 1942). Pracoval jako nemocniční úředník v Ústí nad Orlicí (1942-1945), redaktor východočeského rozhlasu v Pardubicích (1945-1947), propagační pracovník závodu Velton v Hradci Králové (1947-1949), ředitel podniku Panar v Praze (1949-1951). V letech 1952-1967 působil ve vedení Supraphonu (byl ředitelem Divadla hudby), pak v oddělení kulturní politiky sekretariátu ÚV KSČ (1967-1969), v redakci týdeníku Květy (1969), jako ředitel knižního odboru na ministerstvu kultury (1970), ředitel divadelní a literární agentury Dilia (1971-1976) a šéfredaktor nakladatelství Odeon (1977-1982). Patřil mezi režimní autory, roku 1982 obdržel titul zasloužilý umělec.

Debutoval roku 1940 ve Studentském časopise; také svoje první knižní sbírky *Probuzené město* (1940) a *Prameny žízní* (1941) publikoval ještě v době středoškolských studií. Následovala tři desítky let dlouhá odmlka, přerušena sbírkou *Ploty* (1971). V sedmdesátých a v osmdesátých vydával samostatné sbírky nebo výběry veršů téměř každoročně. Po roce 1990 uveřejnil už jen dva tituly, *Slzy svatého Vavřince* (1995) a *Básně k listům z kalendáře* (2002).

Sestavoval různá literární pásma, překládal verše bulharských a německých autorů.

¹⁸³ Panar se stal později součástí ještě většího kolosu - Průmysl prádla, n. p., Praha (v Hradci Králové měl pobočku 041). V polovině 60. let přijal název Triola, který měl tradici od roku 1919. Provoz Trioly v čp. 134 byl ukončen začátkem 90. let.

Velké náměstí čp. 135

Minimálně od 17. století v domě sídlil zájezdní hostinec U Zlatého lva.

1)

Roku 1888 zde zřídil vlastní advokátní kancelář JUDr. **František Ulrich** (viz **Velké náměstí čp. 34**), básník a dlouholetý starosta města. V jeho kanceláři pracoval jako koncipient básník, prozaik, dramatik a překladatel **Adolf Červinka** (viz **Velké náměstí čp. 142**).

2)

V advokátní kanceláři JUDr. Františka Ulricha v čp. 135 byl před rokem 1896 koncipientem také prozaik a dramatik **Jaroslav Maria** (vlastním jménem Jaroslav Mayer). S Hradcem Králové jej spojovala i část středoškolských studií: v letech 1883-1885 navštěvoval kvintu a sextu zdejšího gymnázia; v té době bydlel v katolickém chlapeckém ústavu Borromeum.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, Špitálská čp. 183-184**

Jaroslav Maria (vlastním jménem Jaroslav Mayer) se narodil 24. 2. 1870 v Rakovníku, zemřel 3. 11. 1942 v koncentračním táboře Osvětim. Studoval na gymnáziích v Benešově, Hradci Králové a v Praze, kde také absolvoval právnickou fakultu (doktorát 1893). Právnickou praxi zahájil jako koncipient v advokátní kanceláři svého otce v Rakovníku, poté v Hradci Králové a v Praze. Od roku 1896 pracoval u krajského soudu v Litoměřicích, po roce 1900 jako samostatný advokát v Křivoklátě, Berouně a poté v Táboře.

Začínal jako dramatik ovlivněný Henrikem Ibsenem; napsal divadelní hry *V podvečer věku* (1899), *Dramatická sonáta* (1904) a mnoho jiných. Po první světové válce publikoval společenské romány *Kyvadla věčnosti* (1920), *Panstvo v taláru* (1924) *Advokáti* (1934) ad., ve kterých mj. uplatnil svoje zkušenosti z advokacie. Psal také průvodce a eseje věnované Itálii. V pozůstalosti se nachází jeho autobiografie nazvaná *Já*.

Velké náměstí čp. 139

Budova Galerie moderního umění, postavená v letech 1911-1912 jako bankovní palác v secesním slohu podle návrhu architekta Osvalda Polívky se sochařskou výzdobou od Ladislava Šalouna. Byla zbudována na místě dvou domů čp. 139 a čp. 140, kterým se říkalo Caivasovy. Jednalo se o původně gotické, později renesanční jednopatrové budovy, přestavěné na dvoupatrové v roce 1869, s přízemím obsazeným po celém obvodu obchody.

1)

V domě čp. 139 se 14. 8. 1887 narodil advokát, textař a skladatel, prozaik, dramatik **Jiří Červený**, zakladatel kabaretu Červená sedma. Pocházel z rodiny, která v Hradci Králové provozovala proslulou firmu na výrobu dechových nástrojů v čp. 120 na Malém náměstí a kterou založil Jiřího dědeček Václav František Červený (* 27. 9. 1819, † 19. 1. 1896).

Matka Marie, rozená Russová, pocházela z hradecké německé rodiny; Jiřího otec Bohumil Červený (* 5. 2. 1853, † 26. 7. 1909) si ji vzal v roce 1878 přes počáteční odpor dědečka Václava Františka, důsledného českého vlastence. Marie a Bohumil Červených měli tři děti: Václava, Olgu a Jiřího.

Bohumil Červený byl zpočátku zaměstnán jako účetní v hradecké Záložně; před tím, než se roku 1878 oženil, zřídil v čp. 139 obchod, k němuž patřil dvoupokojový byt, a stal se kupcem. Obchod však neprosperoval. Stařešina rodu Václav František si nepřál, aby Bohumil řešil zadlužení prodejny veřejným konkursem: brzy po narození vnuka Jiřího roku 1887 synovy dluhy uhradil a zaměstnal ho jako účetního ve své firmě (manželé Červených se tehdy přestěhovali do čp. 120). Bohumil se podobně jako jeho bratři Jaroslav a Stanislav výrazně angažoval v kulturním a společenském životě města: provozoval jednu z mnoha hradeckých loutkových scén (zpočátku doma, později v Besedě), pracoval v divadelním a loutkářském odboru Živnostensko-čtenářské jednoty, hrál divadlo s hradeckými ochotníky, byl členem výboru Občanské záložny a výkonného výboru Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy v Hradci Králové, konané roku 1894.

Syn Jiří Červený vystudoval v letech 1897-1905 hradecké gymnázium; v té době však už bydlel s rodiči v Pospíšilově třídě čp. 289 (jeho otec zde zakoupil parcelu brzy po převedení pevnostních pozemků do vlastnictví města v roce 1893). Svoje první literární texty publikoval pod pseudonymem Staša Juren ve studentských časopisech *Obzory*,¹⁸⁴ *Svítání*, *Školní prach* ad. Středoškoláci v Hradci Králové jich tehdy vydávali celou řadu, vesměs v rukopisné formě; některé z nich Červený založil a redigoval. Krátké povídky uveřejnil ještě jako gymnazista i v tištěných časopisech, např. *Románek* roku 1904 v *Národních listech*.

Patřil k hlavním organizátorům a iniciátorům společenského života hradeckých studentů: jako gymnazista byl spoluzakladatelem Sebevzdělávacího sdružení studentského (1903); zakládal i recesistický spolek Mrtvolna, který později splynul s Mansardou, nejznámějším a nejagilnějším společenstvím středoškoláků v Hradci Králové před první světovou válkou. Jiří Červený se stal jeho členem až za studií na pražské právnické fakultě, byl tedy starší než ostatní a vysloužil si proto přezdívku „starý pán“.¹⁸⁵ Mansardisté založili vlastní spolkovou knihovnu, scházeli se k besedám o literatuře a umění, recitovali poezii, pořádali přednášky, divadelní představení, kabarety, taneční zábavy i společenské hry. Měli svůj časopis *Mansarda* a vlastní hymnu. Organizovali veřejné výlety s divadelním představením a zábavou v cíli; při podobných příležitostech inscenovali většinou aktovky Jiřího Červeného: *Čigorin*, *Rozmary*, *Dopis* aj.

Na studentská léta v Hradci Králové vzpomíná Jiří Červený v knize *Paměti Mansardy* (1962). Krátkou vzpomínku nazvanou *Hradec* napsal už roku 1928 pro *Almanach akademického spolku Dobroslav*. Hradečtí mansardisté, kteří se po odchodu na vysoké školy dál scházeli v pražském ateliéru kolegy Miloslava Beránka – Jiří Červený, Otto Pik, Karel Steinfeld, bratři Formánkovi – založili v Praze roku 1909 kabaret Červená sedma. Kabaret navazoval na studentskou recesi a humor hradecké Mrtvolny i Mansardy.

Právě v době schůzek u M. Beránka a vzpomínání na Hradec Králové psal Jiří Červený texty písní, známých jako *Hradecké písničky*; vrací se v nich na hradecké šance,

¹⁸⁴ Rukopisné periodikum „Obzory : všestudentský časopis pro literaturu, umění a život“ vydávali septimáni a oktáváni hradeckého gymnázia v letech 1904 a 1905. Jiří Červený alias Staša Juren uveřejnil např. hned v prvním čísle báseň *Poslední cesta*, věnovanou památce Jana Mikuly, studenta gymnázia, který spáchal sebevraždu skokem pod vlak v Opatovicích. Báseň svědčí o velké empatii autora i o jeho smyslu pro dramatičnost události.

¹⁸⁵ Začátky „angažmá“ Jiřího Červeného v Mansardě popisuje jednak on sám ve stati *Hradec*, jednak Karel Jiří Müller v článku *Mansardní knihovna a Mansarda*. Viz *Almanach akademického spolku Dobroslav v Hradci Králové vydaný u příležitosti oslav padesátiletí spolku 1878-1928*. Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1928, s. 52 a 54.

evokuje atmosféru letních večerů u Orlice i na podsíních starého města. Jsou nostalgické, např. známá píseň *Ta smutná*, i rozvernější, jako *O panu kanovníkovi*. Tematicky se k nim řadí písňové sborníky *Na hradeckých hradbách* a *Písnička z mládí*.

Jiří Červený je otcem světově proslulé operní pěvkyně a herečky Soni Červené (* 9. 9. 1925), která byla roku 2012 jmenována čestnou občankou Hradce Králové.

Na Jiřího Červeného vzpomíná mansardista Rudolf Medek v kapitole *IX. Osmnáctý regiment ten je jako ciment* z publikace *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920. Část první: v mundúru Rakousko-Uherska*.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, třída Československé armády čp. 257**

Jiří Červený se narodil 14. 8. 1887 v Hradci Králové, zemřel 6. 5. 1962 v Praze. Po maturitě v Hradci Králové studoval v letech 1905-1910 práva na pražské univerzitě, kde získal doktorát (v té době byl vedle Mansardy také členem spolku hradeckých akademiků Dobroslav). Jako soudní praktikant a advokátní koncipient pracoval od roku 1911 v Pardubicích, v roce 1915 musel nastoupit vojenskou službu na frontě, později působil jako justiční důstojník ve Vídni. V letech 1918-1922 vedl – tehdy už profesionální – kabaret Červená sedma v pražské Hyberské ulici; spolupracoval s Eduardem Bassem, Emilem Arturem Longenem, Vlastou Burianem, Ferencem Futuristou, Emanem Fialou, Jindřichem Plachtou ad. Když Červená sedma v důsledku finančních potíží zanikla, založil vlastní advokátní kancelář (do roku 1949). V závěru života se opět vrátil ke kabaretu ve formě zájezdových představení.

Svoje první divadelní hry uveřejňoval pod pseudonymem Karel Gersten: *Recitace v Červené sedmě* (1912), *My chceme kabaretní ministerstvo!* (1919). Vydal povídky *Kabaretní brejle* (1922), román *Máňa* (1924), vzpomínkovou knihu *Červená sedma* (1959), je autorem několika her se zpěvy, např. *To byl český muzikant* (1939) o Františku Kmochovi, a několika dramatizací klasických literárních děl.

2)

V čp. 139 bydlel u vdovy Marie Vonkové jako student prvního až třetího ročníku hradeckého učitelského ústavu (1879-1882) prozaik, dramatik a překladatel **František Flos**. Poslední, čtvrtý ročník strávil v podnájmu u knihtiskaře Vojtěcha Götschnera v čp. 42, tedy opět na Velkém náměstí. Školu, která tehdy sídlila v Zieglerově ulici čp. 230, ukončil roku 1883. Právě během studií v Hradci se zájem budoucího spisovatele obrátil k literatuře.

Proslul zejména svými dobrodružnými romány pro mládež, jejichž stěžejním motivem je dobrodružství poznávání. Spolu s **Eduardem Štorchem** (viz **Chelčického čp. 77**, dnes čp. 1640), který také studoval v Hradci Králové, je označován za zakladatele tohoto žánru v české literatuře.

Do studentských let v Hradci Králové se František Flos vrátil prostřednictvím příspěvku, uveřejněného ve sborníku Královéhradecko pod názvem *Hrstka literárních vzpomínek z Hradce Králové*.¹⁸⁶ Vzpomíná v něm mj. na hradecké literáty – přítele a spolužáka **Adolfa Černého** (viz **Kavčí plácek čp. 121**) i na jeho bratra **Boleslava Černého** (viz **Karla Tomana čp. 44**), básníka **Jana Červenku** (viz **Malé náměstí čp. 119**), prozaika a dramatika **Václava Řezníčka** (viz **Velké náměstí čp. 146**), básníka a dramatika **Karla Jonáše** (viz **Špitálská čp. 183-184**, oddíl 3.), básníka a proslulého hradeckého starostu **JUDr. Františka Ulricha** (viz **Velké náměstí čp. 34**) ad.

¹⁸⁶ Flos František. *Hrstka literárních vzpomínek z Hradce Králové*. In: *Královéhradecko : vlastivědný sborník pro školu a dům*. Roč. 1., 1924, č. 4, s. 7-8.

František Flos se narodil 27. 8. 1864 v Přelouči, zemřel 8. 1. 1961 v Praze. Po absolvování učitelského ústavu v Hradci Králové (1879-1883) učil češtinu, dějepis a zeměpis na školách v Kladrubech, Červených Pečkách a v Týnci nad Labem. Od roku 1923 působil krátce jako okresní školní inspektor v Pardubicích. Na penzi se přestěhoval do Prahy (1924). Před první světovou válkou redigoval kalendáře Havlíček a Palacký, v roce 1920 založil časopis pro děti Úsvit, byl činný ve Společnosti přátel literatury pro mládež. Opakovaně cestoval po Balkáně a Itálii.

Zpočátku psal humorné prózy z venkovského a maloměstského prostředí; roku 1905 vydal knižně sbírku *Galerie dobráků* (podruhé 1918 pod názvem *Lidé a lidičky*), následovala třísvazková publikace *Na cestách životem* (1908). Čtenářsky oblíbené byly jeho příběhy o lidovém „filozofovi“ Šibraváčkovi – od prvního titulu *Šibraváček* (1909) až po *Souborný Šibraváček* (1920).

Je autorem více než desítky divadelních her, většinou určených dětem, např. *V zajetí skalních mužů* (1910), *Ferda detektiv* (1934) ad.

Nejznámější jsou však jeho dobrodružné povídky a romány pro mládež, které charakterizuje exotické prostředí, napínavý děj i řada geografických, přírodopisných a etnografických reálií. Jedná se o trilogii *Lovci orchidejí – Lovci orchidejí* (1920), *V pralesích Ecuatoru* (1921), *Pod sluncem rovníkovým* (1922); romány *Supové Atlasu* (1929), *Vzducholodí do srdce Brazílie* (1929), *Z pralesů Konga* (1932), *V bažinách argentinských* (1933), *Lovci kožišin* (1934), *Albatros* (1935) a mnohé další. Pro nižší věkové kategorie psal historické povídky a prózy ze života venkovských dětí.

František Flos se osvědčil také jako překladatel francouzských autorů (E. Zola, G. Flaubert aj.).

3)

Do čp. 139 na Velkém náměstí se v roce 1845 přistěhovala z Hořic v Podkrkonoší rodina kloboučníka Aloise Durdíka. Čtyři z jeho synů se stali významnými osobnostmi české vědy a literatury.¹⁸⁷

Nejstaršího z nich, filozofa, estetika a psychologa **Josefa Durdíka**, můžeme zařadit mezi hradecké literáty, protože je autorem dvou divadelních her s historickými náměty: *Stanislav a Ludmila* (1881) a *Kartaginka* (1882). Psal též básně, uveřejněné posmrtně v publikaci *Sborník Durdíkův* (1906; lyricko-epická skladba *Večer*).

Do Hradce Králové přišel jako osmiletý chlapec. Už rok poté (1846) začal studovat na zdejším gymnáziu, které ukončil maturitou v roce 1854. Následovalo studium na univerzitě v Praze.

Václav Řezníček (viz **Velké náměstí čp. 146**) na Josefa Durdíka vzpomíná: *Zvláštním pak stupněm literární vybroušenosti a znamením estetického vkusu bylo čtení spisů profesora dra Josefa Durdíka, který byl za oněch časů studentstvem zbožňován. Nám královéhradeckým gymnasistům byl profesor dr Josef Durdík osobně znám, neboť nebylo něžnějšího syna nad něho. Přijížděl totiž dosti často navštívit své v Hradci žijící rodiče a tu pokaždé se staříčkým*

¹⁸⁷ V otcově kloboučnické živnosti pokračoval další ze sourozenců, Antonín Durdík, který zakoupil dům čp. 144 a zřídil si v něm obchod.

svým otcem dostavoval se v neděli na naši studentskou mši. Vábily ho na ni sladké vzpomínky a vážná moudrost, jejíž byl nadšeným tlumočnickem.¹⁸⁸

Josef Durdík se narodil 15. 10. 1837 v Hořicích, zemřel 30. 6. 1902 v Praze na Smíchově. V letech 1854-1859 studoval na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě přírodní vědy, matematiku a filozofii. Působil pak jako středoškolský profesor v Praze a v Litomyšli, od roku 1869 přednášel na filozofické fakultě své mateřské univerzity (habilitace 1869, jmenování profesorem 1874). Člen Královské české společnosti nauk a České akademie pro vědy, slovesnost a umění, místopředseda Družstva Národního divadla, spoluzakladatel Filozofické jednoty. V roce 1875 navštívil Charlese Darwina, byl stoupencem jeho přírodovědné teorie.

K jeho stěžejním dílům patří *Všeobecná estetika* (1875), *Dějepisný nástin filozofie novověké* (1870), *Dějiny filozofie nejnovější* (1887) a mnohé další spisy, týkající se estetiky obecně, literární vědy, kultury mluveného slova, filozofie nebo psychologie. Prosadil některé změny a nové české termíny ve filozofickém a psychologickém názvosloví. Překládal básně Georga Gordona Byrona, jemuž věnoval i studii *O poezii a povaze lorda Byrona* (1870), přeložil Leibnitzovu *Monadologii* (1884).

Také Josefův o dva roky mladší bratr **Alois Durdík** (* 19. 3. 1839 Hořice, † 11. 11. 1906 Praha), měl literární nadání a v mládí uveřejňoval v časopisech vlastní verše a povídky. Uplatnil se však především jako překladatel ruských klasiků.

Studoval na hradeckém gymnáziu v letech 1848-1856; do Hradce Králové se po studiu práv a působení v Praze vrátil, v letech 1880-1893 zde pracoval jako soudní adjunkt.

Další v pořadí podle věku byl **Pavel Durdík**, lékař, překladatel, autor několika cestopisů. V Hradci Králové chodil do školy a stejně jako jeho bratři vystudoval zdejší gymnázium (1853-1861). Lze tedy právem soudit, že hradecké dětství a mládí mělo rozhodující vliv na formování jeho osobnosti.

Z literárního hlediska jsou významné Durdíkovy cestopisy, ve kterých zpracoval zážitky z pobytu v Indonésii, kde působil jako vojenský lékař (1877-1883).

Pavel Durdík se narodil 23. 5. 1843 v Hořicích v Podkrkonoší, zemřel 17. 8. 1903 v Jaroměři. Absolvoval lékařskou fakultu na pražské univerzitě (1861-1867). V letech 1868-1877 pracoval v Rusku, poté se stal vojenským lékařem v holandských koloniích v Indonésii na ostrovech Sumatra, Jáva a Nias. Studoval zdejší přírodu i obyvatelstvo; svoje etnografické sbírky věnoval po návratu do Čech v roce 1883 Náprstkovu muzeu. Žil pak v Praze jako nezávislý spisovatel a hojně cestoval po Evropě.

Knižně vyšla jeho cestopisná vyprávění *O domácím životě Niasovců* (1884), *Pět let na Sumatře* (1893), *Příroda a zvířata na Sumatře* (1894), *U lidožroutů* (1897), *Láska v Tropech* (1901) a *Manželství v Tropech* (1902). Vzdálenou exotiku vystřídal dojem z putování Španělskem v knize *Zápas s býky – Corrida de toros* (1896) a literární pojednání *Turgeněv a paní Viardotová* (1891) nebo *Hrabě Tolstoj a vlastenectví* (1897). Pavel Durdík byl podobně jako jeho bratr Alois propagátorem ruské literatury, překládal díla Ivana Sergejeviče Turgeněva, Nikolaje Vasiljeviče Gogola, Alexandra Nikolajeviče Ostrovského aj.

¹⁸⁸ Řezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 112.

Nejmladší z proslulých sourozenců **Petr Durdík** (* 22. 3. 1845 Hořice, † 11. 11. 1906 Praha) je známý jako klasický filolog a překladatel, zejména však pedagog – autor základních učebnic tohoto oboru; věnoval se mj. uplatňování etiky ve výchovném procesu. Byl také absolventem hradeckého gymnázia, navštěvoval je v letech 1855-1863; ve školním roce 1868/1869 zde navíc zahájil svoji pedagogickou dráhu jako suplující profesor.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Velké náměstí čp. 142

Dům s klasicistně upraveným průčelím (kolem roku 1800). V 16. století proběhly renesanční úpravy, během nichž byly spojeny dva gotické domy, stojící na tomto místě, v jeden.

1)

V letech 1881-1889 zde bydlel u vdovy Barbory Čížkové student hradeckého gymnázia, později právník, prozaik a básník **Karel Červinka**. Lze předpokládat, že osm let strávených v Hradci Králové budoucího spisovatele značně ovlivnilo. V čele školy stál v té době **Jan Květoslav Klumpar** (viz **Velké náměstí čp. 20**), maturitu skládal mladý Červinka už za ředitele Viléma Steinmanna.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Karel Červinka se narodil 19. 5. 1872 v Albrechticích nad Orlicí v rodině lesníka, zemřel v Mělníku 5. 3. 1949. Po absolvování gymnázia vystudoval práva ve Štýrském Hradci a v Praze. Od roku 1897 působil postupně na soudech ve Veselí nad Lužnicí, v Broumově, v Městci Králové. V roce 1907 se stal okresním soudcem v Praze, od roku 1918 radou nejvyššího správního soudu v Brně, kde byl též členem Moravské obce spisovatelů. Po odchodu do výslužby provozoval advokátní kancelář v Praze.

Je autorem několika básnických sbírek. První, *Zápisník* (1892), vyšla ještě v době jeho vysokoškolských studií. Ve sbírce *Krajiny a nálady* (1894) převažuje krajinářská lyrika, v *Hledání samoty* (1897) meditativní verše.

Červinkovy prózy čerpají z lesnického nebo soudního prostředí, které dobře znal. Častým motivem je únik k návratu domů, do rodného kraje, k půdě a k přírodě. Úsilí o zachování těchto jistot je námětem třídílné románové kroniky *Rodina* (1909), *Dědicové* (1910) a *Země* (1911). Méně zdařilé jsou jeho humoresky – *Bez taláru* (1903, pod pseudonymem Václav Štika), *Zelená krev* (1907) aj.

2)

U Barbory Čížkové v čp. 142 na Velkém náměstí bydlel také o tři roky mladší bratr Karla Červinky, prozaik, básník, dramatik a překladatel **Adolf Červinka**. I on docházel do hradeckého gymnázia ve staré jezuitské koleji na Velkém náměstí čp. 32. V Hradci Králové studoval v letech 1885-1893. A stejně jako starší bratr Karel se dal po maturitě na dráhu právníka: vysokoškolskou přípravu absolvoval v Praze, kde později působil jako advokát.

Podle Jiřího Vladimíra Tolmana¹⁸⁹ začínal právníčkou praxi jako koncipient v advokátní kanceláři JUDr. **Františka Ulricha** (viz **Velké náměstí čp. 34**) na Velkém náměstí čp. 135. Vzpomínku mu věnoval i profesor Obchodní akademie v Hradci Králové Otakar Šimek: *V Hradci působil v těchto prvních létech století jako auskultant básník a humorista Ad. Červinka, vysoký pán, očí pod skřipcem přimhouřených a výrazu nevrleho. Snad ti, kteří se s ním stýkali ve slavné „Mrťafě“, jej poznali lépe a mohli by říci, byl-li opravdu tak misanthropický, jak vypadal. Misanthropický vzhled nevylučuje humoristu. Dr. A. Červinka jest zastáncem vykořisťovaných autorů jakožto právní poradce Syndikátu českých spisovatelů.*¹⁹⁰

Do své sbírky *Napadal první sních* (1907) zařadil Adolf Červinka báseň **Sonet hradecký** – elegickou ozvěnu bitvy u Hradce Králové roku 1866 – i vzpomínku na lásku z dob svých hradeckých studií **Ve staré pevnosti**.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Adolf Červinka se narodil 4. 6. 1875 v Albrechticích, zemřel v Praze 17. 4. 1936. Po odchodu z Hradce Králové (viz výše) působil jako advokát v Praze. Věnoval se zejména autorskému právu. Za první republiky byl tajemníkem Syndikátu českých spisovatelů a hudebních skladatelů.

Literární tvorbu zahájil poezií: od satirického zesměšnění milostných vztahů ve sbírce *Z kuchyně starého mládence* (1904) došel k lyrickým veršům ve sbírkách *Napadal první sních* (1907) a *Tanec bludiček* (1909).

Po první světové válce publikoval povídky, humoresky a romány, např. *Pošetilé historky* (1920), *Spálené mosty a jiná próza* (1921), *Tichý rozvod* (1928), *Máňa na roztrhání* (1929). Je také autorem veseloher *Neplechy v Arkádii* (1920), *Když děti dospívají* (1924) aj. Překládal zejména francouzské dramatiky.

Velké náměstí čp. 143

Původně gotický dům přestavěný v renesančním slohu; v polovině 19. století dostalo jeho průčelí klasicistní podobu.

V čp. 143 měla byt Julie Macháčková; u ní v podnájmu bydlel student hradecké obchodní akademie a budoucí prozaik **Arnošt Vaněček**. Ve školním roce 1914/1915 navštěvoval 1.b třídu tehdy právě dvacet let starého ústavu v jeho nové budově na dnešním náměstí Svobody čp. 301. Poté odešel do Prahy, kde studium dokončil na škole téhož typu maturitou (1918).

V jeho historickém románu *Husitská balada* (1978) se nachází oddíl **Noc před pohřbem**, který se vztahuje k přenesení ostatků Jana Žižky z chrámu sv. Ducha v Hradci Králové na jiné, utajené místo.

Viz též **náměstí Svobody čp. 301**

¹⁸⁹ Jiří Vladimír Tolman. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové: B. E. Tolman, 1928, s. 15.

¹⁹⁰ Šimek Otakar. Z Hradce literárního. In: *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922*. Hradec Králové: Osvěta lidu, 1923, s. 146.

Arnošt Vaněček se narodil 13. 8. 1900 v dnešních Benátkách nad Jizerou, zemřel v Praze 28. 9. 1983. Po studiích na obchodní akademii v Hradci Králové a v Praze se stal úředníkem na ministerstvu národní obrany; současně studoval politickou ekonomii, estetiku a literaturu na pražské univerzitě. Od roku 1920 pracoval v bankách, současně studoval politickou ekonomii, estetiku a literaturu na pražské univerzitě. V letech 1940-1941 byl vězněn nacisty. Působil pak jako nakladatelský redaktor (od roku 1942), po roce 1945 v Ústřední radě odborů, na ministerstvu informací, ve Filmovém studiu Barrandov a ve Svazu československých spisovatelů. V roce 1957 nastoupil dráhu spisovatele z povolání.

Patřil k zakládajícím členům KSČ, byl členem Umělecké besedy, přátelil se s literáty z meziválečné avantgardy, v padesátých letech vedl České centrum PEN klubu.

Literární kariéru zahájil jako překladatel poezie amerických autorů, objevná byla jeho antologie *Američtí básníci* (1929, 1946).

Z Vaněčkovy tvorby jsou nejznámější historické romány a povídky: *Písař u Svatého Víta* (1946), *Barvy století* (1956), *Rastislavův meč* (1967) *Zlatý kůň* (1969), *Králův houslista* (1977), již zmíněná *Husitská balada* (1978), *Pražská zastavenička* (1982) ad. Psal též prózy s tematikou finančního světa, s detektivními, vědeckofantastickými i exotickými náměty. V textech *Hudba Jizery* (1957), *Modré a bílé dny* (1959) se vrací do dětství a do rodného Pojizeří. Některé z jeho publikací byly určeny dětem a mládeži, např. *Náhrdelník z červených korálů* (1961, přepracovaný text prózy *Sklářská bouře* z roku 1953) nebo *Příběhy opice Jenovéfy* (1963). Svoje životní vzpomínky ztvárnil v knize *Nahý svět* (1971).

Velké náměstí čp. 144

Původně gotický objekt byl přestavěn v první polovině 16. století v renesančním slohu. Další stavební úpravy v době baroka, současný vzhled fasády novobarokní. Z dvoupodlažních sklepů vedla chodba pod náměstí směrem ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie.

1)

V letech 1898-1905 zde za svých hradeckých gymnaziálních studií bydlel básník a překladatel **Josef Rosenzweig-Moir**; dům tehdy patřil obchodníkovi Josefu Baumovi.

Rosenzweig vystudoval primu na gymnáziu v Praze, od sekundy do oktávy navštěvoval gymnázium v Hradci Králové. Byl členem Sebevzdělávacího sdružení studentského, předchůdce studentského spolku Mansarda; patřil k zakládající generaci mansardistů. Svoje první verše publikoval ve studentských i v oficiálních literárních časopisech pod pseudonymem Rosen, později Moir. Mnohé z jeho juvenilií lze najít v rukopisném periodiku *Obzory*, které vydávali septimáni a oktáváni gymnázia v letech 1904 a 1905 – např. v prvním čísle básně *Confiteor* napsanou v Hradci Králové 8. prosince 1903.¹⁹¹

Brzy po odchodu z Hradce Králové vydal básnické sbírky *Když zpívá mládí: verše 1903-1906* (1906) a *Zahrady života* (1908). První sbírka je plná mladického buřičství i deziluzí, patrný je vliv Macharův; básně *Písnička, kterou jsem si zpíval v máji* má zřetelný hradecký kolorit.

¹⁹¹ Josef Rosen. *Confiteor*. In: *Obzory : všestudentský časopis pro literaturu, umění a život*. Roč. 1. (1904), č. 1, s. 3.

Viz též **Velké náměstí čp. 32 a třída ČSA čp. 257**

Josef Rosenzweig-Moir se narodil 22. 8. 1887 v Neustupově u Votic, po 12. 10. 1944 zahynul v Osvětimi. Absolvoval právnickou fakultu v Praze. Přátelil se s mnoha soudobými literáty – Jiřím Karáskem ze Lvovic, Viktorem Dykem, Jaroslavem Haškem aj. Byl strýcem Jiřího Ortena, kterého povzbuzoval v básnické tvorbě. Pracoval jako advokát v Kralupech nad Vltavou. Za německé okupace byl pro svůj židovský původ transportován do gheta v Terezíně a zavražděn v Osvětimi. Kromě výše uvedených básnických sbírek napsal studii *Židé a české snahy na Moravě*. Redigoval studentské časopisy Na prahu světa a Studentský věstník. Překládal prózy H. G. Wellse.

2)

Zadní trakt domu (dnes čp. 953 v Tomkově ulici) vlastnil a provozoval v něm obchod František Xaver Herrmann, otec známého spisovatele **Ignáta Herrmanna** (viz **V Kopečku čp. 86**, oddíl 1.) a povídkáře **Gustava Vratislava Herrmanna** (viz **Velké náměstí čp. 157**).

Velké náměstí čp. 146

Původně gotický, později renesanční objekt s novorenesanční fasádou. Při přestavbě v roce 1881 byl ve dvoře čp. 146 postaven zadní dům, který dostal roku 1937 samostatné číslo popisné a patří k Tomkově ulici.

První hradecké bydliště prozaika a historika **Václava Řezníčka**. Rodák z České Skalice studoval na gymnáziu v Hradci Králové v letech 1874-1881 (primu absolvoval na pražském akademickém gymnáziu).

Václav byl třetí syn z rodiny majitele malého hospodářství a kovárny, který studoval na královéhradeckém gymnáziu. Nejstarší Hynek v Hradci Králové zemřel jako kvintán v roce 1863. Další z Václavových bratrů, Jan, absolvoval gymnázium v Hradci Králové v letech 1865-1873.

Václavův otec znal osobně hradecké obrozence **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.) a **Václava Klimenta Klicperu** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.), kteří ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století navštěvovali Jiřinkové slavnosti v České Skalici. Rodiče často do Hradce jezdili na poučovský Hynkův hrob i za studujícím synem Janem. Při jedné takové příležitosti vzala matka s sebou malého Václava; bylo to roku 1870 a tehdy byl v Hradci poprvé. Podruhé se sem rozjel za bratrem v roce 1873 už sám. Napsal o tom: „... *tak se mně zde líbilo, že jsem u bratra, tehdy oktávána, vlastně u dobromyslných jeho ubytovatelů Tichých, zůstal celý týden, za kteroužto dobu mně Hradec k srdci přirostl. (...) Rozhodl jsem se, že na místě na kovářství, k jehož vyučení jsem byl ustanoven, půjdu raději na studia.*“¹⁹²

Václav však svá gymnaziální studia nezahájil v Hradci, ale na akademickém gymnáziu v Praze, kam odešel se svým bratrem Janem, který po maturitě roku 1873 začal studovat na pražské univerzitě. Nicméně už za rok Václav Řezníček vyměnil Prahu za milovaný Hradec, zapsal se do sekundy místního gymnázia a ubytoval se u bývalého bytného bratra Jana,

¹⁹² Viz Řezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 7.

dámského krejčího Františka Tichého v čp. 146 na Velkém náměstí. Vzpomíná: „Bydlili jsme v tehdejší Skálově domě na Velkém náměstí ve druhém patře a z oken dávali jsme se přes náměstí zrovna na gymnasium a na hlavní stráž, jejíž hlídka tenkrát ještě každé nastoupení do zbraně svolávala hlučným provoláním „kveraus“, jež se dvacetkrát denně po Velkém náměstí rozléhalo. (...) Pan Tichý s paní Tichou mne srdečně uvítali, vykázali mně hned u okna krásné místo pro postel, kde druhdy spával můj bratr, s nímž jsem napotom šel do gymnasia k zápisu.“¹⁹³

U Tichých v čp. 146 bydlel Řezníček během sekundy a tercie. Jeho spolubydlícími byli studenti učitelského ústavu, kteří měli odlišnou výuku a nemohli tudíž gymnazistovi poradit a pomoci. Proto se v lednu 1876 přestěhoval do čp. 156 k pánskému krejčímu Václavu Finkovi; ten měl na bytě gymnazisty. Byl v zadním traktu orientovaném do Tomkovy ulice (přední část má průčelí do Velkého náměstí).

V kvintě Václav Řezníček opět změnil bytného; stal se jím kostelník Jan Horálek. Pod jeho dozorem vystřídal tři byty: dva roky ve druhém patře čp. 23 na Velkém náměstí, rok v přízemí čp. 182 ve Špitálské ulici – a protože se byt nedal vytopit, přestěhoval se na Malé náměstí do prvního patra čp. 111. To už byl budoucí spisovatel v oktávě. Po maturitě roku 1881 Václav Řezníček Hradec opustil a odešel studovat historii na univerzitě v Praze.

V posledních dvou ročnících gymnázia začal psát povídky, jeho prvotiny uveřejnil časopis Ruch. V té době se také seznámil s redaktorem Národních listů Josefem Barákem, s prozaikem **Otakarem Jedličkou** (viz **V Kopečku čp. 83**) a s mladými hradeckými literáty **Františkem Ulrichem** (viz **Velké náměstí čp. 34**) a **Augustinem Eugenem Mužíkem** (viz **Mužíkova čp. 120**). Od kvarty si psal deník, který se mu stal podkladem pro paměti, vydané roku 1904 pod názvem *Královéhradecké vzpomínky*. Vrací se v nich do doby svých gymnaziálních studií, do města, ve kterém prožíval mládí. Píše samozřejmě především o svých spolužácích a profesorech. Oblíbeným učitelům – profesorovi řečtiny Janu Červenkovvi, třídnímu profesorovi Janu Vondráčkovi, řediteli **Janu Květoslavu Klumparovi** (viz **Velké náměstí čp. 20, oddíl 2.**; jeho syn Ladislav byl Řezníčkovým spolužákem), profesorovi matematiky a fyziky Františku Hejzlarovi, katechetovi Janu Ehmrovi – sepsal v knize ucelené životopisné medailony. Velký prostor věnuje svým bytným a lidem v domech, ve kterých bydlil. Podrobně popisuje okolnosti svého zápisu, líčí život studentů v Hradci, jejich kulturní i politické zájmy, četbu, studentské plesy, studentské hospody, výlet septimánů na Kunětickou horu i slavné pochodové výlety celé školy do hradeckého okolí. V Řezníčkových vzpomínkách ožívá pěvecký sbor gymnázia i hektografovaný časopis sexty „Z jarních luhů“. Nezapomíná ani na ostatní hradecké školy, líčí např. slavnostní otevření nové budovy reálky v roce 1874 nebo poměry na učitelském ústavu. Nemůže samozřejmě minout ani pověstné střetávání „realistů“ s gymnazisty nebo některé výrazy hradecké mluvy. Píše o různých událostech v Hradci, o návštěvě císaře Františka Josefa I. v roce 1880, o pohřbu biskupa Karla Boromejského Hanla a o jeho nástupci Josefu Janu Haisovi, o tragédiích, jako byl požár cukrovaru v roce 1875 nebo o vraždách, o místní fauně a flóře, o známých osobnostech (např. o náčelníkovi hradeckého Sokola Stanislavu Červeném) i figurkách města; obšírně popisuje pokusy o rozvoj hedvábnictví a pěstování morušovníků na Hradecku. Řezníčkovy *Královéhradecké vzpomínky* podávají živé svědectví o sedmdesátých letech 19. století nejen v samotném Hradci Králové.

O historicky mnohem starším Hradci pojednává Řezníčkova povídka pro mládež *Na Dobroslavském Chlumci*, zařazená do sbírky *Ze starých časů* (1889). Z doby, kdy ve městě sídlila Eliška Pomořanská, čerpal námět pro text nazvaný *Peřiny* v knize *Jak věkové šli: povídky a obrázky* (1912). A sbírka *Starší historie* (1898) obsahuje příběh z hradeckého národního obrození *V milém dychtění*.

¹⁹³ Tamtéž, s. 10-11.

Václav Řezníček se narodil 9. 9. 1861 v Malé Skalici (též Skalička), která je dnes součástí České Skalice, zemřel 26. 1. 1924 v Praze. Po maturitě v Hradci Králové (4. 7. 1881) studoval historii na pražské univerzitě (doktorát 1889). Už během vysokoškolských studií se věnoval žurnalistice, řídil Kolínské listy (1886-1887), pracoval v redakci Národních listů, později redigoval časopis Týden. Od roku 1907 působil v knihovně Národního muzea a stal se jejím ředitelem. Byl společensky činný jako funkcionář studentských spolků, člen literárního odboru Umělecké besedy i spisovatelského spolku Máj.

Psal historické prózy pro dospělé i pro děti, z velké části zaměřené na pobělohorské období, prusko-rakouské války, selské bouře a národní obrození na území východních Čech. Knižně publikoval povídky *Léta spásy* (1882), *U českého lva* (1893) *Vesnické povídky* (1884), *Za utrpení předků* (1884), *Z různých časů* (1885), *V dusném vzduchu* (1885), *Za květu mladosti* (1895), *Pro lepší budoucích* (1888), *Krví a železem* (1893), *Poslední selské pozdvižení* (1897) aj.

Je autorem románů z maloměstského prostředí *Český román* (1892), *Šmatolán* (1899), osmidílné kroniky z pražské historie *Naše zlatá matička* (1923-1926) a několika knih pro mládež, např. *Příhody chlapce Kubiny* (1893), *Mandel šelmovství a kousků Krakonošových* (1895), *Student hrdina* (1897), *Úpičtí rytíři* (1899).

Napsal několik popularizujících monografií o významných osobnostech; i jeho další historické práce mají výchovně vzdělávací poslání.

Velké náměstí čp. 150

Dům na nároží Velkého náměstí a Špitálské ulice; ve středověku dědičná rychta. Od druhé poloviny 18. století se zde nacházel proslulý zájezdní hostinec U Černého orla. Objekt s gotickými základy byl přestavován postupně v renesančním a barokním slohu. Novou podobu mu dali majitelé z konce 19. století – firma Berger a Munk; poslední rekonstrukce pochází z let 1992-1993.

Do hospody U Černého orla umístila svoje vyprávění *Co se v Hradci na Velké i Malé podsíni povídalo o flanderském králi* spisovatelka Marie Kubátová (viz Na skok v Hradci) v knize *Poutnické povídky* (1993).

Jiří Vladimír Tolman uvádí, že v hospodě přespal při jedné ze svých inspekčních cest do nově budované pevnosti Hradec Králové císař Josef II. K jeho pobytu se podle Tolmana váže známá epizoda, jak jistá služka myla schody a císař Josef II. ji pro její krásu a kyprost na rameni poplácal. Ona ho pleskla mokrým hadrem přes obličej a když jí ustrašený pobočník císařův vytýkal, že neví snad, kdo před ní stál, klekla a prosila o milost a odpuštění. Císař Josef II. se usmál a daroval jí zlatý dukát, že tak energicky hájila svou ctnost.¹⁹⁴

Podle pravděpodobnější verze to nebylo rameno, ale pozadí k práci skloněné hrdinky; vznešený pachatel k ní stoupal po schodech nahoru a vzdálenější rameno by asi tak brachiální reakci nevyvolalo.

¹⁹⁴ Tolman Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové: Východočeské knihkupectví B. E. Tolmana, 1928, s. 3-4.

Velké náměstí čp. 152

Původně gotický, renesančně a barokně přestavěný dům, kdysi dvoupatrový, dnes sjednocený s čp. 151.

V čp. 152 bydlel básník **Karel Krýzl**, který vyučoval v letech 1897-1919 chemii a zbožiznalství na obchodní akademii v Hradci Králové. Bylo to jeho první místo po absolvování pražské techniky a předcházela ho pověst básníka, protože už během vysokoškolských studií napsal a vydal sbírku milostných a vlasteneckých básní *Hrst polních květů* (1896). Po dvaadvacetiletém působení v Hradci odešel na obdobný ústav do Ostravy.

Viz též náměstí Svobody čp. 301

Karel Krýzl se narodil 14. 4. 1871 v Lounech, zemřel 27. 10. 1953 v Písku. Po studiích na reálném gymnáziu a na technice se stal profesorem obchodní akademie v Hradci Králové (1897-1919), poté postupně ředitelem obchodní akademie v Ostravě a v Teplicích (do roku 1928). Penzi trávil v Písku.

Publikoval jedinou básnickou sbírku (viz výše); psal také učebnice pro obchodní školy a turistické průvodce.

Velké náměstí čp. 156

Původně gotický dům, v polovině 16. století přestavěný v renesančním slohu. Zadní objekt na jeho parcele s průčelím do Tomkovy ulice má totéž číslo popisné.

Během prvních tří roků studia na hradeckém gymnáziu (1862-1865) zde bydlel u vdovy Marie Krbcové básník, prozaik, dramatik a historik **Josef Lacina**. Kvartu a kvintu pak strávil u téže bytné, ale na jiných adresách (Velké náměstí čp. 159 a Dlouhá ulice čp. 199). Kvintu však musel opakovat (ve školním roce 1867/1868); to už bydlel u školníka Antonína Nábělka na Velkém náměstí čp. 33.

Do Hradce Králové přišel v roce 1862 jako dvanáctiletý, opouštěl jej roku 1868 ve věku osmnácti let a jak škola, tak město měly jistě značný vliv na jeho budoucí život i literární tvorbu. Patřil ke spolužákům a přátelům spisovatele **Aloise Jiráka** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.), který ve svých vzpomínkách uvádí, že svoji první literární práci začal Lacina psát už na gymnáziu: *V sextě sešel jsem se také s Jos. Lacinou, rodilým z Malína. (R. 1850.) Před tím byl rovněž jako Baše¹⁹⁵ v V.a. V Hradci jsme se dost zkamarádili, i do bytu jsem k němu chodíval, bližší však styky nastaly až na universitě, kdež Lacina studoval tak jako já historii. Tu již na gymnasiu horlivě pěstoval a vynikal v ní. Myslím, že již na gymnasiu se podepisoval jménem „Kolda“ ... a že již na gymnasiu sepsal svou parodii „Lidiada“, kterouž vydal na universitě r. 1874 pod pseudonymem „Kolda Malinský“, pod kterým i pak uveřejňoval své beletristické práce. Zemřel r. 1908 v Praze, spisovatel, učitel vysoce zasloužilý, přítel osvědčený.¹⁹⁶*

¹⁹⁵ Básník **Josef Baše** (* 3. 3. 1850, † 10. 1. 1899; viz **Tomkova čp. 173**), Jiráskův a Lacinův spolužák, později advokát v Hradci Králové.

¹⁹⁶ Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, kapitola XXXI, s. 282.

Jirásek ve své vzpomínce setkání s Lacinou posunul do sexty; ve skutečnosti se spolu sešli během kvinty ve školním roce 1867/1868 (Lacina tehdy kvintu opakoval, Jirásek své studium v Hradci kvintou začínal). Sextu a následující septimu a oktávu absolvoval Lacina až na akademickém gymnáziu v Praze.

Josef Lacina pokračoval ve středoškolských studiích na akademickém gymnáziu v Praze, maturoval zde roku 1871.

V almanachu spolku Dobroslav z roku 1888 byla pod pseudonymem Kolda Malínský otištěna Lacinova humorná vzpomínka z gymnaziálních studií v Hradci Králové *Můj první archaologický pokus*.

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Josef Lacina (pro svoji beletristickou tvorbu užíval pseudonym Kolda Malínský, vědecké práce podepisoval původním jménem) se narodil 2. 8. 1850 v Malíně u Kutné Hory, zemřel 21. 6. 1908 v Rožďalovicích u Jičína. Studoval na gymnáziích v Hradci Králové a v Praze, poté historii na filozofické fakultě pražské univerzity (1871-1875). V letech 1875-1895 učil na gymnáziu ve Slaném (s dvouletou přestávkou 1877-1888, kdy působil na učitelském ústavu v Kutné Hoře). Roku 1895 se nechal přeložit na malostranskou reálku v Praze a stal se konzervátorem c. k. ústřední komise (dnešní terminologií památkářem) pro okresy Louny, Podbořany, Rakovník a Slaný. Ze zdravotních důvodů odešel předčasně do penze (1906).

Během vysokoškolských studií debutoval básněmi *Růže srdce* a *Znělka* v časopisu Světozor (1872); knižně však z jeho poezie vyšla pouze výše zmíněná parodie na Homéra *Lidiada : komický epos ve třech odděleních* (1874). Napsal také divadelní komedie *Tatínkovy juchty* (1872), *Sultánova smrt* (1877) a *Amazonka na útěku* (1881). V následujícím období jeho literární tvorby převažují historické povídky s náměty z pobělohorské doby a národního obrození, většinou ve Slaném a na Slánsku. Byly zveřejňovány ve sbírkách i samostatně pod názvy *Kronika: historické obrázky Koldy Malínského* (2 díly, 1883, 1884), *Ze starých pamětí* (1887), *Slánské obrázky* (1890), *Starý dluh* (1891), *Světlo a stín* (1891), *Před pádem* (1892), *Na vsi* (1895), *Špála* (1910) aj. Tématem se jim vymyká *Maria z Magdaly: dějepisný obraz z dob Kristových* (1901).

Lacina byl současně autorem populárně naučných děl *Paměti královského města Slaného. Díl 1. Za svobody i v porobě* (1885), *Česká kronika* (3 díly; 1893, 1894, 1896) a *Obecná kronika čili Vypravování o národech vzdělaných od dob nejstarších až po naše časy* (2 díly; 1898, 1902). Ke konci života se opět vrátil k poezii, v jeho pozůstalosti zůstala sbírka *Plánata*.

Velké náměstí čp. 157

Původně gotický objekt; poslední, klasicistní úprava průčelí je z poloviny 19. stol. Podle obrázku nad drogerií, která zde sídlila téměř sto let, se domu říkalo U Mouřenína.

Dne 29. 12. 1839 se v čp. 157 narodil prozaik a překladatel **Gustav Vratislav Herrmann** (pokřtěn Gustav Václav), starší bratr známějšího spisovatele **Ignáta Herrmanna** (viz **V Kopečku čp. 86**, oddíl 1.). Jejich otec, kupec František Xaver Herrmann, byl roku 1839 zapsán jako vlastník domu. (V přesně neurčeném období mu patřil též zadní trakt domu čp. 144 na Velkém náměstí.) Jeho manželkou byla Kateřina, dcera hradeckého nakladatele Jana Hostivíta Pospíšila; měli spolu třináct dětí. Obchodování Františka Herrmanna nebylo

úspěšné; odstěhoval se proto s rodinou z Hradce a pokusil se o podnikatelské štěstí jako mlynář v Horním Mlýně u Chotěboře.

Gustav Vratislav Herrmann začal studovat na hradeckém gymnáziu. První ročník však musel roku 1851 přerušit a odjet s rodiči do Texasu, kde se chtěl jeho otec uchytit po nezdaru, který ho pronásledoval i v Horním Mlýně. Také pokus uplatnit se v USA však ztroskotal, rodina se vrátila, nejdříve opět k Chotěboři, roku 1856 do Hradce Králové. Bydleli pak v Kopečku čp. 86 a otec pracoval jako písař u advokáta JUDr. Flanderky.

Syn Gustav se v Hradci vyučil kupcem; už v té době začal psát verše a kratší prozaické texty, které později uveřejňoval v časopisech. V roce 1857 odešel do Prahy pracovat jako knihkupecký příručí. Roku 1859 vstoupil do armády, sloužil na mnoha místech, stal se důstojníkem, bojoval v Tyrolsku, roku 1871 se s plukem vrátil do Hradce Králové. Zanedlouho však musel kvůli plicní chorobě vojenskou dráhu ukončit. Zemřel v Hradci Králové 9. 4. 1873.

Knižně publikoval historické povídky *Bojanov* (1860), *Ungvarská slečna* (1863), prózy určené mládeži *Bitva u Lepanta* (1864), *Skotský zámek* (1867), z pobytu v Americe výtěžil náměty pro povídky *Osada u Červené řeky* (1865) a *Pohorský lovec* (1869) – první s touto tematikou v české beletrii.

Viz též **V Kopečku čp. 86, Velké náměstí čp. 32**

Velké náměstí čp. 164

Na místě čp. 164 stály ve středověku minimálně dva gotické domy. V 18. století byl na jejich půdorysu postaven jednopatrový barokní palác, zvýšený roku 1855 o klasicistní druhé poschodí. Za svých inspekčních návštěv Hradce Králové roku 1766 a 1771 byl v tomto domě ubytován císař Josef II.

V čp. 164 bydlel prozaik a dramatik **Jiří Pacovský**. Narodil se v Hořicích 6. 10. 1922, jeho občanské jméno znělo Jiří Rigel; příjmení Pacovský užíval jako literární pseudonym. Vystudoval Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Od roku 1952 působil na psychiatrické klinice zdejší Fakultní nemocnice.

V Hradci Králové napsal tři knihy, které vydalo zdejší nakladatelství Kruh: sbírky psychologických povídek *Nervózní samomluvy* (1967), *Příběhy milostné i nemilé* (1977), jejichž náměty čerpal ve své profesi, a detektivku *Vražda na zpáteční cestě* (1970). Hradecký rozhlas, s nímž spolupracoval, uvedl jeho hru *Ze soudní síně* (1969). Svoje povídky publikoval také v hradeckém deníku *Pochodeň* a regionálním literárním měsíčníku *Texty*. Zemřel v Hradci Králové 31. 3. 1977.

Vrchlického čp. 985

Funkcionalistická vila Karla Fuchse z roku 1935, postavená podle projektu Kurta Spielmanna. Sídlo krajského studia Československého (později Českého) rozhlasu od jeho vzniku po druhé světové válce až do roku 1997, kdy bylo přestěhováno do Havlíčkovy ulice čp. 292.

V letech 1945-1949 tu působil jako redaktor prozaik a sběratel regionálních pověstí **Václav Horyna**. Krajské studio Československého rozhlasu roku 1945 spoluzakládal; vedl kulturní redakci (v roce 1947 byl dokonce ředitelem celé instituce); současně tehdy učil na základní škole.

Z Hradce odešel roku 1949 učit do Chlumce nad Cidlinou (do roku 1961); během té doby studoval na Pedagogické škole v Hradci Králové (1953–1957; škola sídlila v Zieglerově ulici čp. 230).

Za svého čtyřletého pobytu v Hradci Králové uveřejnil sbírku lidových vyprávění *Pověsti českého severovýchodu* (1947, vydal nakladatel B. E. Tolman), kde literárně zpracoval mj. pověst **Polednice na Bílé věži** i pověsti z blízkého okolí města: *Doutník ze zlata*, **Obecní pečet' Jeníkovických** (v příběhu hraje důležitou roli Hradec Králové), *Vrtíkula a Kovář a švec*.¹⁹⁷ Následovaly další Horynovy podobné publikace *Stopami dalekých světů* (1948) a *Poslední vřeteno* (1949, v Hradci vydal F. Šupka); také zcela odlišný žánr – román o protiněmeckém odboji *Tesáno do kamene* (1948).

Václav Horyna je spoluautorem „kulturního a hospodářského snímku okresu“ *Vlastivěda Královéhradecka*, kterou vydalo Okresní pedagogické středisko v Hradci Králové roku 1968. Pro hradecký rozhlas sestavil několik pořadů o českých spisovatelích se vztahem k východním Čechám a k Hradci Králové – o **Václavu Klimentu Klicperovi** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.), **Václavu Hankovi** (viz **Velké náměstí čp. 32**, oddíl 5.), **Karlu Jaromíru Erbenovi** (viz **V Kopečku čp. 87**), **Aloisi Jiráskovi** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.), **Josefu Štolbovi** (viz **Malé náměstí čp. 5**) aj.

Václav Horyna se narodil 17. 4. 1906 v Pamětníku u Chlumce nad Cidlinou, zemřel 25. 8. 1997 v Praze. Absolvoval Raisův učitelský ústav v Jičíně (1921-1925), poté učil krátce na školách v Novém Městě u Chlumce nad Cidlinou, Krakovanech a Radovesnicích. Nejdéle působil v Chlumci nad Cidlinou (1929-1961, s přerušením v letech 1945-1949, která strávil v Hradci Králové). V Chlumci se navíc věnoval ochotnickému divadlu, od roku 1937 spolupracoval při organizaci festivalu Klicperův Chlumec; v letech 1950-1961 pořádal příležitostné výstavy a vytvořil stálé expozice v místním Vlastivědném muzeu. Od roku 1966 žil v Praze.

Svou literární tvorbu věnoval především zpracování východočeských pověstí, legend a lidových vyprávění, které sám sbíral – a osobnosti dramatika **Václava Klimenta Klicpery** (viz **Malé náměstí čp. 129**).

K první skupině patří knižní debut *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova* (1941, v přepracovaném vydání pod názvem *Sluneční střelec* v roce 1961), tři výše uvedené sbírky i pozdější publikace, vydané hradeckým nakladatelstvím Kruh: *Perly mezi kamením* (1980) a *Lžíce medu, špetka pepře* (1989).

K druhé oblasti Horynovy tvorby náleží osobitě zpracovaná koláž z Klicperovy korespondence *Důvěrné listy Václava Klimenta Klicpery* (1982, nakladatelství Kruh), spis vydaný k dvoustému výročí narození slavného dramatika *Otec české veselohry* (1992) i příspěvky do sborníku *Od Klicpery k Stroupežnickému* (1942) nebo do *Pamětního spisku k 160. výročí nar. V. K. Klicpery* (1952).

Mimo tyto námětové okruhy stojí výše citovaný Horynův román o protiněmeckém odboji *Tesáno do kamene* (1948), povídky o významných osobnostech českých dějin *Rouhači a smíškové* (1975), próza z prostředí učňů – budoucích lesních dělníků *Hubertova brána* (1979) a posmrtně vydaný historický román *Lásky českých královen* (1999).

¹⁹⁷ Zařadil sem několik pověstí, které už třicet let předtím publikoval **František Ladislav Sál** (viz **Zieglerova čp. 230**, oddíl 3.) ve své knize *Pohádky, pověsti a národní písně Královéhradeckého kraje : díl 1.* (1919).

Napsal též životopis *Pomolog Jan Říha a jeho předchůdci* (1981), průvodce po Chlumci nad Cidlinou *Město v zahradách* (1947) a spolupracoval na publikacích *Novobydžovsko* (1959) a *Vlastivěda Královéhradecka* (1968).

Wolkerova čp. 988

Básník, pedagog a psycholog **Josef Valuš-Strunz** přišel do Hradce Králové jako třináctiletý v roce 1931. Narodil se 3. 9. 1918 ve Šlechtíně (dnes součást Bohdanče). V letech 1934-1938 absolvoval s velmi dobrým prospěchem hradecký učitelský ústav, kde byl zapsán pod původním příjmením Strunz. Právě tehdy bydlel se svým otcem Janem Valušem na Pražském Předměstí, Wolkerova čp. 988.

Po maturitě často střídal působiště: vyučoval na obecných školách v Roudnici, Doudlebách, Smiřicích, na hradeckých školách V lipkách, Plotištích, Svobodných Dvorech i na jiných typech škol. Pracoval v Ústavu pro další vzdělávání učitelů v Hradci Králové (1956-1959), byl odborným asistentem Pedagogické fakulty v Hradci Králové (1959-1965) a ředitelem Krajského pedagogického ústavu v Hradci Králové (1965-1970). Tuto profesní kariéru mu umožnilo vysokoškolské studium oborů čeština-dějepis a pedagogika-psychologie v letech 1947-1950 a 1952-1957; na Vysoké škole pedagogické v Praze získal doktorát.

V roce 1970 byl z politických důvodů ze školství propuštěn, dva roky strávil jako pomocný dělník, poté se uchytil jako psycholog v Ústavu sociální péče pro tělesně postižené v Hořicích (1973-1979). Josef Valuš-Strunz zemřel 1. 11. 1996 v Hradci Králové.

Už během studia na hradeckém učitelském ústavu napsal a pod jménem Josef Strunz publikoval sbírky *Tiché melodie: básně* (1938, správně 1937) a *Naděje na rohu: básně* (1939, správně 1938). Pod jménem Josef Valuš-Strunz následoval titul *Kouzelný hlas: básně* (1940). Roku 1941 uveřejnil profesor **Miloš Král** (viz **Velké náměstí čp. 33**, oddíl 6.) jako druhý svazek edice Pod Bílou věží jeho sbírku *Tajemství*. Autor do ní zařadil mj. básně **Hradecká katedrála** a **Smutné město**; druhá z nich je věnována památce hradeckého rodáka, spisovatele a legionáře **Rudolfa Medka** (viz **Malé náměstí čp. 4**). Dvě posledně jmenované sbírky vyšly u hradeckého nakladatele Jaroslava Omy.

V pozdějších letech Josef Valuš-Strunz poetickou tvorbu opustil; publikoval odborné studie ze sociální psychologie a pedagogiky.

Viz též **náměstí Svobody čp. 331**

Wonkova čp. 385

Dům na nároží Hořické a Wonkovy (dříve části Kydlinovské) ulice, první hradecké bydliště básníka, prozaika a novináře **Otakara Rydla**; jeho otec zde provozoval hostinec Balkán (též Na Balkáně). Když sem v roce 1932 Rydlovi přišli z Otakarova rodného Velkého Vřešťova, bylo mu sedm let. V roce 1938 si Rydlův otec pronajal hospůdku V Tunelu a rodina se přestěhovala do Dlouhé ulice čp. 105.

Otakar Rydlo navštěvoval obecnou a měšťanskou školu v Zálabí (Masarykova škola) a poté se vyučil fotografem; později při zaměstnání vystudoval brněnskou Střední odbornou

školu knihovnickou. Od roku 1945 pracoval na různých místech jako redaktor Mladé fronty a Práce.

V letech 1964-1970 vedl v Hradci Králové kulturní rubriku deníku Pochodeň. Spolupracoval s hradeckým kulturním měsíčníkem Texty (1969-1971). Na začátku normalizace musel redakci Pochodně opustit a z města odejít. Nakladatelství Kruh (viz **Dlouhá čp. 108**) však ještě roku 1970 stačilo vydat v edici Okamžiky jeho publikaci *Marnotratný*; autor v ní téměř filmovým způsobem zpracoval životní příběhy sběratele lidového umění Antonína Kouby z Hlinska.

Rydlův text *Velký ryňk*,¹⁹⁸ věnovaný hradeckému rodákovi spisovateli Jaroslavu Durychovi (viz **V Kopečku čp. 78**), obsahuje vzpomínku na život v historickém centru města na přelomu třicátých a čtyřicátých let 20. století.

Viz též **Škroupova čp. 695**

Otakar Rydlo (v některých dokumentech též Rýdlo) se narodil 4. 6. 1925 ve Velkém Vřešťově, zemřel 6. 4. 2014 v Brně. Dětství a mládí prožil v Hradci Králové (viz výše). V roce 1945 se stal redaktorem Mladé fronty v Českých Budějovicích, později též v Liberci, Hradci Králové a v Ostravě. Zde přešel do deníku Práce a pracoval pak v jeho brněnské redakci. Roku 1952 se vrátil do Mladé fronty a redigoval kulturní rubriku jejích moravských mutací. Kulturní rubrice se věnoval i jako redaktor královéhradecké Pochodně v letech 1964-1970. Při politických čistkách byl z redakce propuštěn, pracoval dva roky v pohostinství v Orlických horách, od roku 1972 jako pomocný dělník v Brně, kde se natrvalo usadil. Po listopadovém převratu v roce 1989 se mohl opět věnovat žurnalistice, byl šéfredaktorem Moravskoslezské orlice (1990), poté spolupracoval s třebíčskými Horáckými novinami a brněnskou Rovností. Psal básně i prózy, které uveřejňoval v různých časopisech. Roku 1997 vydal vlastním nákladem sbírku *Barokní krajiny: verše*. Knižně vyšel již výše uvedený titul *Marnotratný* (1970) a jako soukromý tisk též autobiografické texty *Čtyřlístek z konce dvacátého století* (2000).

Rydlo se zabýval i literární a regionální historií, např. v devadesátých letech se vrací mnoha příspěvky, uveřejněnými v periodiku Pod Zvičinou, do rodného kraje kolem Vřešťova.

Zieglerova čp. 189

Dům na nároží Zieglerovy a Tomkovy ulice má renesanční původ. Na jeho místě stála ve středověku podstatně menší gotická budova.

Folklorista a editor lidových pověstí a pohádek **Josef Košťál** se narodil v nedalekých Neděličkách (1851), dětství prožil v Rozběřicích (rodina se sem přestěhovala roku 1855), obecnou školu navštěvoval ve Všestarech. Následovalo devítileté studium na hradeckém gymnáziu (1864-1873). V sekundě jej zastihla prusko-rakouská válka a mládíkovu psychiku

¹⁹⁸ In: *Bloudění časem a prostorem – Jaroslav Durych známý i neznámý: sborník příspěvků z II. literární laboratoře konané v Hradci Králové 25.-26. ledna 1996*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997, s. 233-240. Sborník uspořádali a připravili k vydání Jan Dvořák a Nella Mlsová.

zřejmě značně poznamenala přímá zkušenost z centra bojů po skončení bitvy u Hradce Králové; tercií opakoval.

Během svých studií bydlel nejdéle u krejčího Františka Tichého (1867-1871), z toho dva školní roky (1868/1869, 1870/1871) právě v domě čp. 189 v Zieglerově ulici. U téhož bytného, který dle dobových zvyklostí za studenta zodpovídal, strávil školní rok 1867/1868 v čp. 47 na Velkém náměstí a školní rok 1869/1870 v čp. 8 na Malém náměstí. Na Velkém náměstí bydlel už předtím v primě (1864/1865) u vdovy Anny Horákové v čp. 32 a v tercií (1866/1867) u voskaře a perníkáře Albina v čp. 33; během sekundy (1865/1866) našel útočiště u krejčího Jana Mendlíka v tehdejší Svatodušní ulici čp. 60 (dnes Rokitanského). Jako poslední hradecké bydliště Josefa Košťála je uváděno čp. 85 na Svatojanském náměstí (dnes V Kopečku); bytným byl František Řezníček.

Patnáctiletý gymnazista byl svědkem hrůzných následků krvavé bitvy u Hradce Králové v červenci 1866; svoje zážitky popsal v knize *Moje vzpomínky na válku r. 1866* (vyšla posmrtně na základě rukopisu z Košťálovy pozůstalosti v roce 1925). Líčí útěk své rodiny z Rozběřic před postupujícími pruskými vojsky i návrat do poničeného domova: *Došli jsme domů. Vylomená vrata a vyvrácená dvířka umožnila volný vchod na dvorek. Stavení bylo hrozně roztrženo, komín polorozbořen. Na domovním prahu ležela mrtvola našeho vojína obrácená obličejem k zemi; hájil ještě po smrti vstup do stavení, kam utíkal chtěje se zachrániti. Byl střelen do zad a vykrvácel na místě. Odesli jsme mrtvého a položili pod košatou hrušku, která stála u samého plotu na dvoře. (...) Ve světničce, jejíž dvěře byly rozsekány, zůstala postel se slavníkem. Na tom odpočíval voják s prostřeleným čelem a vedle něho polo leže, polo kleče spočíval soudruh, opřený na okně. Držel posud ručnici v ztuhlých rukou. Zemřel klidně, koule mu projela srdcem. I ty jsme odnesli do stínu hrušky... Zděné naše stavení poskytlo ustupujícím vojínům ochrany, ovšem jen nakrátko; bojováno tu jako o pevnůstku; přesila zvítězila.¹⁹⁹*

Mladičský student trávil léto 1866 kopáním hrobů, ošetřováním raněných, asistencí při rozdělování pomoci zasílané z oblastí nepostižených válkou. A když se na podzim vrátil do gymnázia (kvůli epidemii cholery se začalo vyučovat až v listopadu), sklídl posměch za oblečení ušité z pruských kabátů, které našli doma na půdě. Což mu nebránilo v tom, aby se už v Hradci nevěnoval své celoživotní lásce – ochotnickému divadlu. Po maturitě (1873) odešel na univerzitní studia do Prahy.

Mezi lidovými pověstmi, které sbíral, třídil podle typických témat i pohádkových postav a které publikoval, jsou i pověsti z Hradce Králové a z Hradecka, např. vyprávění o vodníkovi z kapitoly *Bytosti vodní* nebo o ohnivém muži z kapitoly *Bytosti ohnivé* ve sbírce *Ze světa pohádek a bájí* (1903).

Viz též **Velké náměstí čp. 32**

Josef Košťál se narodil 7. 11. 1851 v Neděličkách, zemřel 16. 10. 1920 v Praze. V letech 1873-1876 vystudoval bohemistiku a klasickou filologii na pražské univerzitě. Třiadvacet let pak učil na gymnáziu v Novém Bydžově, kde se věnoval svému dalšímu oblíbenému oboru – národopisu. Zvyky, pověry, lidová řeč a lidová slovesnost – to všechno studoval, sbíral a psal o tom příspěvky do výročních zpráv gymnázia i mnoho článků do odborných i regionálních časopisů (za všechny jmenujme Český lid nebo Ratibor). V této práci pokračoval i poté, co byl v roce 1899 přeložen na gymnázium v Truhlářské ulici v Praze a když roku 1910 odešel do penze.

¹⁹⁹ Košťál Josef. *Moje vzpomínky na válku r. 1866: k šedesátému výročí bitvy u Chlumu*. Praha: vydáno s podporou ČSAV vlastním nákladem, 1925, s. 32.

Z literárního hlediska jsou významné jeho tematicky uspořádané sbírky lidových pověr, pověstí a pohádek – jak čtenářsky nejúspěšnější titul *Ze světa pohádek a bájí: pro mládež dospělejší* (1903), tak čtyřdílné *Pohádky, báchorky a pověsti* (1. díl 1905, 2. díl 1909; 3. a 4. díl pod názvem *Drobné báje, pohádky, báchorky a pověsti* v letech 1910 a 1918).

Zieglerova čp. 230

Místo s pradávným osídlením; při stavebních pracích v roce 1853 zde byly nalezeny zlaté svitky (tzv. hradecké osmičky) z období lužické kultury (12.-9. stol. př. n. l.). Ve středověku tu zřejmě stály hospodářské objekty náležející k hradu. Budova, ve které je dnes církevní základní škola, pochází z roku 1854; vystřídala zbořenou městskou sýpku.

1)

V letech 1874-1900 sídlil v čp. 230 **učitelský ústav**. Studium bylo v té době čtyřleté. (Více o historii školy viz **Velké náměstí čp. 33** a **náměstí Svobody čp. 331**, též **Malé náměstí čp. 127**).

Do této budovy docházeli jako jeho studenti pozdější literáti:

Čečetka František Josef, prozaik a dramatik: 1886-1890; viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 4.)**

Černý Adolf (pseud. Jan Rokyta), básník, prozaik, překladatel, slavista: 1879-1883;

viz **Kavčí plácek čp. 121**

Flos František, prozaik, dramatik: 1879-1883 ; viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 2.)**

Háزر Písecký Josef (původně Josef Haser): 1886/1887; viz **Komenského čp. 255, oddíl 2.)**

Hrnčír František, prozaik, dramatik: 1874-1877; viz **V Kopečku čp. 77**

Krejčí František Václav, prozaik, dramatik, překladatel: 1882-1886; viz **Dlouhá čp. 109**

Macháček Ladislav Zdeněk, autor humoresek: 1873-1877; viz **Úzká čp. 202**

Pleskač Karel Josef, prozaik, dramatik: 1874-1877; viz **Rokitanského čp. 72, oddíl 1.)**

Sál František Ladislav, sběratel regionálních pověstí: 1882-1886;

viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 3.)**

Štorch Eduard, autor příběhů z pravěku: 1893-1897; viz **Chelčického čp. 77** (dnes čp. 1640)

Profesoři učitelského ústavu v čp. 230, kteří se věnovali literární tvorbě:

Lešetický Vojtěch, básník, překladatel: 1870-1897 (ředitel ústavu);

viz **Komenského čp. 264, oddíl 1.)**

Miřiovský Emanuel, básník, prozaik a překladatel: 1885-1908 (působil zde 15 let, dalších

8 let v nové budově učitelského ústavu na náměstí Svobody čp. 331); viz **Komenského čp. 266**

Panýrek Jan Duchoslav, básník, autor učebnic: 1870-1899;

viz **třída Československé armády čp. 239**

Poměry v učitelském ústavu v sedmdesátých letech 19. století, zejména osobnosti jeho profesorů, popisuje prozaik a historik **Václav Rezníček** (viz **Velké náměstí čp. 146**) ve svých *Královéhradeckých vzpomínkách*.²⁰⁰

Na učitelský ústav v době svých studií (1882-1886) vzpomíná absolvent školy, prozaik a dramatik **Václav František Krejčí** (viz **Dlouhá čp. 109**) v knize *Konec století: výběr z pamětí* v kapitole 1882-1892. Vzpomíná na nástup do učitelského ústavu a svoji počáteční nesmělost, na oblíbené češtináře **Vojtěcha Lešetického** (viz **Komenského čp. 264**, oddíl 1.) a **Emanuela Miřiovského** (viz **Komenského čp. 266**), na další profesory i na spolužáky.²⁰¹

Do času stráveného na učitelském ústavu v Zieglerově ulici se vrací také spisovatel a proslulý slavista, hradecký rodák **Adolf Černý** v textu nazvaném *Vzpomínka na učitelský ústav v Hradci Králové*.²⁰² (Podrobněji o obsahu této vzpomínky viz **Kavčí plácek čp. 121**).

Adolf Černý nebyl jen studentem učitelského ústavu: rok po jeho absolvování se stal učitelem cvičné školy, která k ústavu patřila.

Viz též **náměstí Svobody čp. 331**, **Velké náměstí čp. 33**, **Malé náměstí čp. 127**

2)

Roku 1907 bylo do čp. 230 v Zieglerově ulici umístěno městské dívčí lyceum. V letech 19010-1914 zde vyučoval přírodopis spisovatel Bohumil Markalous, obecně známý pod svým literárním jménem **Jaromír John** (viz **Havlíčková čp. 292**).

3)

V bytě školníka Lukáše Čechovského přímo v učitelském ústavu bydlel v letech 1882-1886 jeho student, budoucí sběratel regionálních pověstí **František Ladislav Sál**. Učili ho mj. básníci **Emanuel Miřiovský** (viz **Komenského čp. 266**) a **Jan Duchoslav Panýrek** (viz **třída Československé armády čp. 239**).

Po absolvování hradeckého ústavu působil v obecních školách na Českobrodsku, ve školním roce 1908/1909 v nedalekých Nechanicích. Poté se vrátil do Hradce Králové, kde učil od roku 1909 v obecné škole na Pražském Předměstí; roku 1924 se stal řídícím učitelem kuklenské školy. Právě toto období se stalo těžištěm jeho práce s lidovou slovesností na Královéhradecku: sebrané pověsti, pohádky a písně literárně upravoval a uveřejňoval v periodickém tisku i v knižních sbírkách. Bydlel v Nádražní ulici čp. 187 (dům byl zbourán, parcela je dnes součástí Terminálu hromadné dopravy).

Stejně, jako v předešlých působištích se i zde věnoval veřejné činnosti: až do roku 1931 vedl městskou kroniku Pražského Předměstí, během třicátých let byl členem Vlastivědné společnosti v Hradci Králové. Hojně přispíval do regionálního tisku (Královéhradecko, Osvěta lidu, Kraj královéhradecký, Rozhledy, Ročenka Spořitelny královéhradecké); zasloužil se o založení čtvrtletníku *Královéhradecko* s výstižným podtitulem *vlastivědný sborník pro školu a dům*; byl jeho redaktorem po celou dobu existence periodika (1924–1940).

²⁰⁰ Rezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*. Hradec Králové: nakladem vlastním, 1904, s. 82-85.

²⁰¹ Krejčí František Václav. *Konec století: výběr z pamětí*. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 57-86.

²⁰² Byl otištěn v almanachu *Učitelský ústav v Hradci Králové 1780-1948*. Hradec Králové: Svoboda, 1948, s. 5-6. V tomto almanachu je na s. 6-7 uveřejněn také dopis výše citovaného Františka Václava Krejčího z roku 1937, adresovaný ředitelství a profesorskému sboru ústavu.

Během pobytu v Hradci Králové napsal a vydal většinu svých knih; z užšího hlediska této publikace jsou nejdůležitější Sálovy sbírky *Pohádky, pověsti a národní písně Královéhradeckého kraje: díl I.* (kniha vyšla roku 1919 nákladem Karla Machka z Třebše) a *Černá hodinka: královéhradecký kraj v pohádkách, pověstech, historických zkazkách, písních i žertech* (1932). Podkladem mu byly materiály, které získal od svých žáků, jejich rodičů nebo kolegů – učitelů obecných škol královéhradeckého regionu (dělo se tak na základě jeho osobních žádostí a výzev).

Z úvodu k prvně jmenované sbírce je zřejmé, že jeho práce měla především edukativní motivy a účel: *Našim školám a rodinám předkládám k vlastenecké výchově, vyučování i zábavě tuto knihu, výsledek osmileté sběratelské práce ve škole i mezi lidem.*²⁰³ Pověsti měly být podle záměru autora využívány zejména ve školách při výuce vlastivědy. Protože původní stručné materiály, které měl k dispozici, samy o sobě děti nezaujaly, snažil se je stylizovat tak, aby bylo vyprávění přitažlivější. Že mu šlo na prvním místě o výchovné poslání, výmluvně svědčí např. pověst *Hradecká bílá paní*, umístěná do domu čp. 15 na Velkém náměstí.²⁰⁴ K centru Hradce Králové se vztahují i další vyprávění: *Hradecké podzemní chodby* (o pokladu v nich uloženém), *Za vinu nespáchanou* (křivé obvinění a poprava nevinné služky) a *Hradecké polednice* (viz *Bílá věž*).

Také ostatní městské části mají své pověsti: Březhrad *Bludičky kárající*, Nový Hradec Králové historiky *Lesní panna* a *Pod šibenicí*, Kukleny *Jak vznikly Kukleny*, *Černý pes se žhavými zuby* a *Kuklenské klekáníce*. Vodnické pohádky *Chytrost nejsou žádné čáry*, *Pán vod*, *Zkažené posvícení* a *Marné nástrahy* patří k bývalému Kydlinovskému mlýnu, k Malšovicím, k Pláckám a k Roudničce; k Malšově Lhotě příběh *Utonulá* (trápení sirotka zlou macechou). V Plačicích řádila *Plačická čarodějnice*; katastr Pražského Předměstí je dějištěm pěti verzí příběhu o bezedném rybníku pod souhrnným názvem *V klášteřišti* a podobné pověsti *V klášterních troskách*, Slezské Předměstí historického vyprávění *Rožberk*; krutý osud židovské rodiny *Židé v Rusku* se vztahuje k Ruseku, Slatina měla problém s lupiči *Na zemské stezce*, poblíž Třebše bylo kdysi popraviště zvané *Na spravedlnosti* (příběh kata) a ve Věkoších byly nalezeny *Čarodějné knihy*; pověst *Co jest pravda* se podle F. L. Sála vyprávěla nejen ve Svinarech, ale též na Pražském Předměstí a jinde.

Několik příběhů ze Sálovy sbírky použil a v mírně přepracované podobě zařadil do své knihy *Pověsti českého severovýchodu* (1947) **Václav Horyna** (viz *Vrchlického čp. 985*). Sálovy práce byly zdrojem i pro některé texty Svatopluka Pastyříka v nedávno vydané publikaci *Hradecké pověsti a vyprávěnky*.²⁰⁵

Ze Sálova profesního zaměření na vlastivědu a její výuku vyplynula jeho spolupráce s hradeckým regionálním historikem Ludvíkem Domečkou a spoluautorství rozsáhlého díla *Královéhradecko: místopis soudního okresu královéhradeckého* (1.-3. část 1. dílu vydával v Hradci Králové Sbor pro zpracování a vydávání monografií Královéhradecka v letech 1929, 1931, 1936). Napsal také publikaci *Metropole českého severovýchodu Hradec Králové* (vyšla roku 1936 v Hradci Králové nákladem Josefa Bednáře).

V roce 1928 byl František Ladislav Sál penzionován, téhož roku mu zemřela manželka. Tehdy podle adresářů z roku 1927 a 1931 bydlel ve Vrchlického ulici čp. 537. Někdy se uvádí, že pak ještě bydliště změnil (Karla Hynka Máchy čp. 637, Bařkovo náměstí čp. 625). Ke konci života (podle některých autorů už v roce 1932) odešel za dcerou Marií a synem Vladimírem do Prahy.

²⁰³ Sál František Ladislav. *Pohádky, pověsti a národní písně Královéhradeckého kraje : díl I.* Hradec Králové: K. Machek, 1919. Úvod, s. I.

²⁰⁴ Tutéž pověst převyprávěl v osobitě variantě Svatopluk Pastyřík a nazval ji *Vyprávěnka o bílé paní královéhradecké* In: Pastyřík Svatopluk. *Hradecké pověsti a vyprávěnky*. Vlkov: Helena Rezková, 2015, s. 11-13.

²⁰⁵ Bibliografické údaje o této publikaci jsou uvedeny v předchozí poznámce.

František Ladislav Sál se narodil 8. 10. 1867 ve Studenci u Jilemnice, zemřel 30. 5. 1941 v Praze. Základní školu absolvoval v Nové Pace, v letech 1882-1886 učitelský ústav v Hradci Králové; vzdělání si později rozšiřoval mj. univerzitním kurzem (1921). Působil jako učitel v obcích kolem Českého Brodu, v letech 1904-1908 přímo v tomto městě. Byl přeložen do Nechanic, ale už roku 1909 učil na Pražském Předměstí v Hradci Králové (viz výše). Na Českobrodsku se stal předsedou učitelské jednoty Komenský, byl členem Volné myšlenky Československé.

Pod pseudonymy Lád'a Soběhradský, L. Marianin aj. přispíval do soudobých pedagogických časopisů. Od začátku devadesátých let 19. století se zabýval sběrem lidové kultury, zprvu pro Národopisnou výstavu v Praze; později publikoval v Českém lidu. O jeho práci s lidovou slovesností na Královéhradecku a knihách s královéhradeckou tematikou viz výše.

Z krátkého pobytu v Nechanicích vytěžil námět pro studie *Východočeské harfenictví* (1911) a *Harfenické děti* (1914). Většinu jeho knižních publikací tvoří příručky a učebnice, vztahující se k vlastivědě: *Nauka o domově: vlastivěda* (1918), *Z kraje a podhoří: vlastivědná čítanka pro školu i dům* (1923), *Vlastivědné úvahy a pokusy* (1923), *Vlastivědné zájezdy do Prahy* (1931) aj.

4)

Prozaik a dramatik **František Josef Čečetka** přišel do Hradce Králové poté, co absolvoval tři ročníky gymnázia ve Vysokém Mýtě. V letech 1886-1890 studoval na hradeckém učitelském ústavu, který tehdy sídlil v Zieglerově ulici čp. 230. A zde také v průběhu prvního a druhého ročníku (1886-1888) bydlel v podnájmu u školníka Lukáše Čechovského. Ve třetím ročníku (1888/1889) se přestěhoval do bytu nástrojáře Aloise Doudy v Dlouhé ulici čp. 213, ve třetím (1889/1890) do podnájmu u krejčího Františka Kolána v Rokitanského ulici čp. 73. Čečetka byl sirotek; právě během hradeckých studií se měnili jeho poručníci v rodných Nových Hradech u Vysokého Mýta (strojníka Jana Truhláře vystřídal obchodník Emanuel Rybička).

Budoucí zaměření Čečetkovy literární tvorby na historické náměty ovlivnil mj. profesor dějepisu na učitelském ústavu a jeho pozdější ředitel Josef Letošník. V Hradci Králové začal student Čečetka psát povídky, které uveřejňoval v časopisech, ovšem pod pseudonymem, protože středoškoláci tehdy nesměli publikovat.

František Josef Čečetka se narodil 23. 4. 1871 v Nových Hradech na Vysokomýtsku, zemřel 3. 6. 1942 v Praze. Po studiích ve Vysokém Mýtě a v Hradci Králové (viz výše) působil jako učitel v Chlenech u Potštejna a na jiných místech, nejdéle na chlapecké měšťánské škole v Nymburce a v letech 1914-1921 v Městci Králové. Poté se věnoval už jen spisovatelské práci; v roce 1924 se odstěhoval do Prahy.

Napsal mnoho historických povídek a románů, které námětově čerpají z českých dějin od husitství až po napoleonské války a národní obrození, např. cyklus *Ve lví stopě: Král Václav IV.* (1932), *Jan Žižka z Trocnova* (1925), *Sirotci* (1926) a *Král Jiří z Poděbrad* (1926) nebo *Orlové Velké armády: román Napoleonovy lásky, slávy a jeho pádu* (I. *Slavkov*, 1928; II. *Berezina*, 1928; III. *Waterloo*, 1929). Podobně rozsáhlá je Čečetkova čtyřdílná próza o Marii Terezii *Román císařovny* (1935) či třídílný *Mexický císař* o Maxmilianovi Habsburském (I. *Princ z Miramare*, 1939; II. *Rudý president*, 1940; III. *La Paloma*, 1940). Z uvedeného je zřejmé, že s oblibou zpracovával životopisná témata; podobně v románech *Petr Brandl* (1922), *Valdštejn* (1924), *Mistr Jan Hus* (1927) ad.

Menší díl Čečetkovy tvorby představují romány ze současnosti *Medusa* (1929), *Učitel Pavlát* (1934) a prózy pro mládež, např. *Mendíček: historie žáčkova ze XVI. věku* (1902), *Čeští dragouni- holobrádci: lístek z věnce slávy české udatnosti* (1920), *Malý hrdina: příběh z bojů za svobodu na Slovensku* (1938); psal i pohádky.

Je autorem historických divadelních her i veseloher *Adamita* (1905), *Bakalář* (1908), *Král Jiří z Poděbrad* (1909), *Mladé víno. Mimosa* (1921), *Píseň mládí* (1925) aj.

5)

Nedlouho po zbudování objektu, který nese čp. 230, a krátce předtím, než se stal sídlem učitelského ústavu, zde bydlel až do konce tercie (1862-1865) student zdejšího gymnázia, budoucí básník a prozaik **Antonín Kosina**. Bylo to první hradecké bydliště pod „zodpovědným dozorem“ jeho dlouholetého bytného, policejního strážníka Václava Hrádka. Další tři roky strávil v Dlouhé ulici čp. 98 (1865-1868; v té době zde už nebylo pevnostní velitelství, ale přestěhoval se sem městský úřad); V. Hrádek se o studenta Kosinu staral i během septimy (1868/1869) v Dlouhé ulici čp. 191. Teprve v oktávě (1869/1870) jej ve funkci zodpovědného dozorce vystřídal bývalý hlásník Daniel Schneider v téže ulici čp. 97.

Antonín Kosina nastoupil po maturitě do místního kněžského semináře, který však v roce 1872 opustil a stal se učitelem. Po desetiletém pobytu v Hradci Králové odešel do Náchoda. Svoji literární tvorbu zasvětil mládeži; publikovat začal až po roce 1874.

Viz též **Velké náměstí čp. 32, Na Hradě čp. 91-92**

Antonín Kosina se narodil 9. 11. 1849 v Horním Jelení u Vysokého Mýta (jeho otec František tam byl truhlářem), zemřel 4. 6. 1925 v Lomnici nad Popelkou. Navštěvoval hlavní školu v Pardubicích a po studiích v Hradci Králové (**viz výše**) učil převážně na měšťanských školách v Náchodě (1872-1875), Mladé Boleslavi a v Lomnici nad Popelkou.

Beletrii i odborné články uveřejňoval v časopisech pro mládež a v pedagogických časopisech. Knižně debutoval sbírkou veršů pro mládež *Kvítí luční* (1874), následovaly básnické soubory *Ze zpěvů vlasteneckých* (1876), *Pomněnky* (1878), *Vínek veršův* (1881) ad. Mládeži adresoval i svoje krátké prózy *Povídky, pohádky a obrázky* (2 díly, 1877), *Z dob slávy řecké* (1878), *Z lásky ku vlasti* (1878) a *Po válkách perských* (1880). Už z názvů je zřejmé, že jeho texty měly vlastenecké, poučné a morální poslání.

Pro mládež také upravil a převyprávěl klasická díla světové literatury pod názvy *Cesty a příhody barona Prášila* (1884) a *Život a příhody Dona Quijota* (1884). Měšťanským školám sestavil učební příručku *Básnická čítanka* (1875); věnoval se teorii literární výuky a literární historii.

Židovský hřbitov

Hřbitov v městské části Pouchov, založený roku 1877 v sousedství staršího vojenského hřbitova a katolického (občanského) hřbitova kolem kostela sv. Pavla. Sloužil početné hradecké židovské komunitě; nachází se zde funkcionalistický objekt obřadní síně (betstube) z roku 1930 od architekta Františka Bergera.

Židovský hřbitov hraje významnou úlohu v povídce hradeckého rodáka, spisovatele a lékaře **Oty Duba** (viz **Šafaříkova čp. 581**). Příběh vdovy, která s hrstkou hlíny z manželova hrobu přežije Terezín i Osvětim, na tomto hřbitově začíná i končí. Povídka se jmenuje ***Zbytečná paní Günzburgová*** a autor ji zařadil do sbírky *Doktorské a jiné příběhy* (1984).

Na skok v Hradci

Hradec Králové navštívilo za různým účelem nemálo českých spisovatelů zvučných jmen. Většinou pobýli ve městě den, dva; někteří opakovaně. Cílem byly v těchto případech obvykle besedy se čtenáři jejich knížek nebo přednášky. Zaznamenány jsou však i návštěvy delší, v trvání několika týdnů či měsíců, často z pracovních důvodů. A existovaly také nedobrovolné, nucené pobyty literátů v Hradci Králové.

Prvně zmíněný typ návštěv známe už z devatenáctého století. Např. 18. 12. 1886 přijel na pozvání akademického spolku Dobroslav básník **Jaroslav Vrchlický** (* 1853, † 1912). Už na nádraží jej vítal pultisícový dav hradeckých občanů a studentů, zástupci spolku, profesorské sbory tří škol i představitelé města. Hlavní básníkově veřejné vystoupení se odehrálo ve staré sokolovně na Kavčím plácku; Vrchlický přednášel o Torquatu Tassovi a jeho básnickém eposu *Osvobozený Jeruzalém*, který v té době z italštiny přeložil. Člen Dobroslava, Ladislav Klumpar vzpomíná: ... *po přednášce následovala zpěvní produkce sborů a písní na slova jeho básní komponovaných. Po skončení večera čekala na Vrchlického ekvipáž, u níž hradecké studentstvo vypřáhlo koně, chtějíc samo dopravit básníka tehdy slavného a oblíbeného do Besedy. Vrchlický však prchl mnou provázen, pěšky ze Sokolovny zadem do Besedy.*²⁰⁶ Setkání s hradeckými ctiteli v Besedě se protáhlo přes půlnoc; slavnostní připitek pronesl **Ladislav Jan Pospíšil** (viz **Karla Tomana** čp. 42). Vrchlický byl ubytován u přítele z pražských studií, profesora hradeckého gymnázia a básníka **Karla Kučery** (viz **Komenského** čp. 246). Druhý den dopoledne odjel do Nechanic navštívit svého dalšího přítele, dramatika a hradeckého rodáka **Josefa Štolbu** (viz **Malé náměstí** čp. 5, oddíl 1.).

Básník a slavista **Adolf Černý** (viz **Kavčí plácek** čp. 121) hostil v Hradci 16.-17. 7. 1890 lužickosrbského literáta a národního buditele **Michala Hórnika** (* 1833, † 1894); pDIdbně, jako Vrchlického, jej přivítal v Besedě náměstek starosty **Ladislav Jan Pospíšil** (viz **Karla Tomana** čp. 32).

Mnohem větší počet takových „zastavení“ v Hradci Králové proběhl ve století dvacátém. Ze vzpomínek **Karla Michla** (viz **Špitálská** čp. 183-184, oddíl 8.)²⁰⁷ víme o čtyřech návštěvách básníka **Františka Halase** (* 1901, † 1949). Poprvé se v Hradci účastnil besedy o svém díle, kterou roku 1934 uspořádala místní skupina Družstevní práce. A poprvé zde veřejně z rukopisu přečetl text své později velmi diskutované básně *Staré ženy*. Spolu

²⁰⁶ Advokát JUDr. Ladislav Klumpar, syn dlouholetého ředitele hradeckého gymnázia **Jana Květoslava Klumpara** (viz **Velké náměstí** čp. 20), v textu *Něco o počátcích Dobroslava*, uveřejněném v Almanachu akademického spolku „Dobroslav“ v Hradci Králové vydaného u příležitosti oslav padesátiletí spolku 1878-1928. Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1928, s. 19.

Podrobněji popisuje program návštěvy známé hradecké periodikum Ratibor ve vydání z 18. 12. a z 25. 12. 1886. Podle Ratibora koncertoval v druhé části orchestru Besedy, Vrchlického báseň *Vzpouřa soch* recitoval Theodor Peřina, Fibichův melodram na Vrchlického slova *Královna Emma* předvedla Růžena Vávrová, báseň *Pohádka o Merlinovi* přednesl zmíněný JUC. Ladislav Klumpar. Ratibor v těchto dvou číslech otiskl také příležitostné básně k uvítání i k rozloučení se vzácnou návštěvou.

²⁰⁷ Michl Karel. *Chvilé setkání, věčnost vzpomínky: medailóny Františka Halase, Jaromíra Johna, Jindřicha Štýrského*. Hradec Králové: Kruh, 1976. 168 s.

s Halasem tehdy přijel literární kritik Bedřich Václavek. K pořadatelství této besedy se hlásí Viktor Fischl a umísťuje ji do hradecké Ymky.²⁰⁸

Podruhé se František Halas zastavil v Hradci Králové 25. 10. 1936 cestou z besedy v Náchodě a z poutí do Babiččina údolí spolu se svou manželkou Libuší. Cestu žertem označovali jako svoji svatební (vzali se 11. 7. téhož roku). V jejich doprovodu byli mj. spisovatelé Vladislav Vančura a Karel Nový. Zachovala se fotografie, která zachytila celou společnost před tehdejší Salavcovou vinárnou na dnešním náměstí 5. května.

Po vydání Halasovy sbírky *Naše paní Božena Němcová* zvali autora opět do Hradce na večer tematicky zasvěcený Boženě Němcové, což Halas odmítl. Nedlouho poté, 26. 5. 1940, se však do Hradce rozjel potřetí, aby přednášel o poezii na vernisáži výstavy „Dvěšestpadesát nejkrásnějších knih Klubu moderních nakladatelů Kmen“ v hradeckém muzeu.

Poslední, čtvrtá cesta Františka Halase do našeho města, měla smutný důvod: 20. 4. 1949 konzultoval s profesorem Janem Bedrnou operaci, které se rozhodl v Hradci podrobit. Nakonec k ní nedošlo, František Halas 27. 10. 1949 zemřel.

Literární besedy pořádané místní skupinou Družstevní práce byly zřejmě populární a obohatily hradeckou veřejnost o setkání s dalšími spisovateli. Valné hromady Družstevní práce v Grandhotelu roku 1938 se zúčastnil **Vladislav Vančura** (* 1891, † 1942) a **Karel Nový** (* 1890, † 1980), o nichž víme, že Hradec navštívili už dva roky předtím spolu s Františkem Halasem; samozřejmě nechyběli ani „místní“ **Jaromír John** (viz *Havlíčková* čp. 292) a **Karel Michl** (viz *Špitálská* čp. 183, oddíl 8.).

I hradecký učitelský ústav doplňoval výuku svých studentů setkáními s významnými českými literáty: např. s **Karlem Václavem Raisem** (* 1859, † 1926) už ke konci jeho života v roce 1926 nebo s „hradeckými“ spisovateli **Ignátem Herrmannem** (viz *V Kopečku* čp. 86, oddíl 1.) roku 1924 a **Rudolfem Medkem** (viz *Malé náměstí* čp. 4) v roce 1931.

Pro některé spisovatele byl Hradec Králové místem, kam si dojížděli „zvyšovat kvalifikaci“. Je obecně málo známé, že např. **Bohumil Hrabal** (* 1914, † 1997) zde od prosince 1943 absolvoval několikaměsíční kurz pro výpravčí, přesněji jeho teoretickou část; praktická část probíhala v Kostomlatech nad Labem, kde pracoval jako pomocný dělník na tamnější železniční stanici. Po složení teoretické zkoušky v Hradci nastoupil 5. 10. 1944 jako „záškolák“ na nádraží v Dobrovici; když ukončil praktickou část zkoušek stal se výpravčím v Kostomlatech.

Do „svého“ krajského města často jezdívala z Vrchlabí spisovatelka **Marie Kubátová** (* 1922, † 2013): *na úřad, do nemocnice, na školení, ke zkouškám, k soudu* – jak píše.²⁰⁹ Na Farmaceutické fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové získala v roce 1977 doktorát přírodních věd. Navštěvovala jistě nezdědka také hradecké nakladatelství Kruh, které vydávalo její knížky – a patřila k těm spisovatelům, kteří se rádi setkávali při literárních besedách a autorských čteních se svými hradeckými čtenáři. Stalo se tak např. 11. 5. 1983 v muzeu, nebo 24. 4. 1991 a 24. 9. 2002 v městské knihovně (tehdy ještě v Tomkově ulici čp. 177).

Tato rozená vypravěčka, pábitelka české řeči, vnímala citlivě architektonické skvosty města, jak o tom svědčí její text *Alegorická socha ženy v průčelí Krajského muzea v Hradci Králové* z knihy *Povídky z muzejních vitrín* (1986), ke kterému přidala příběh o vzniku sochy *Matróna z majoliky*. Dokázala oživit i historii kolem sochy patrona cechu pivovarníků Gambrina, umístěné na cihlové zdi pivovaru obrácené do Komenského ulice, ve vyprávění *Co se v Hradci na Velké i Malé podsíni povídalo o flanderském králi: Hradec Králové, rok*

²⁰⁸ V publikaci Jaklová Lenka. *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*. Hradec Králové: Úřad města Hradec Králové, 1997, s. 9-12.

²⁰⁹ Kubátová Marie. *Povídky z muzejních vitrín*. Hradec Králové: Kruh, 1986, s. 175.

1864 z publikace *Poutnické povídky* (1993). Také v próze Marie Kubátové *Absolventka nultého ročníku* (1987) hraje naše město nezanedbatelnou roli.

S hradeckými čtenáři se často setkávala spisovatelka **Ilona Borská** (* 1928, † 2007), autorka oblíbeného životopisného románu *Doktorka z domu Trubačů*: 19. 10. 1984 s nimi besedovala na Novém Hradci Králové, 13. 10. 1988 během hradecké konference o Karlu Čapkovi, 18. 10. 1994 a 21. 10. 1997 v městské knihovně v Tomkově ulici. (Při poslední zmíněném setkání ji doprovázel manžel, básník Ivo Štuka; * 1930, † 2007).

Z povahy věci přijížděli a přijíždějí spisovatelé do Hradce Králové většinou na pozvání knihoven, které pořádají literární besedy a autorská čtení.²¹⁰ Přehled o návštěvách žijících autorů by však již přesáhl hranice, které tato publikace přijala.

Delší (a také častější) pobyty si vyžádala spolupráce dvou proslulých dramatiků s Klicperovým divadlem.

Miroslav Horníček (*1918, † 2003), herec, režisér, prozaik a dramatik, byl s Hradcem Králové a jeho divadlem v častém kontaktu od roku 1978; tehdy zde režíroval vlastní hru *Můj strýček kovboj*. Brzy následovaly další návštěvy v souvislosti s režii her *Malá noční inventura* (1980) a *Louka pro dva* (1984), ve kterých zároveň hrál hlavní role. A v roce 1986 jej přivedla do Hradce režie divadelní hry *Dva muži v šachu*. Miroslav Horníček bydlel za svých hradeckých pobytů v hotelu Grand (viz **třída Československé armády čp. 295**), který si velmi oblíbil.

Téměř „dvorním“ autorem Klicperova divadla se stal po listopadovém převratu 1989 dramatik, básník, esejista, prezident republiky **Václav Havel** (*1936, † 2011); už 20. 12. téhož roku provedl divadelní soubor kolektivní improvizaci Havlovy hry *Audience*. Další hry byly inscenovány často v režii Andreje Kroba a Václav Havel se občas osobně účastnil jejich příprav či vlastních představení, např. 22. 10. 1999 zkoušek *Pokoušení*, v srpnu 2008 zkoušek *Vyrozumění*, 11. 10. 2008 premiéry této hry atd. Zcela specifickou záležitostí byla světová premiéra „happeningové koláže“ z rané poezie Václava Havla *Zpěvy šílence: krátká pouť prostory a časy poezie V. H.*, uskutečněná 26. 6. 2000 za účasti prezidentského páru; prostor ve vnitrobloku čp. 100 v Dlouhé ulici, kde se inscenace odehrála, byl nazván Havlův dvoreček a na dům umístěna pamětní deska. Téhož dne došlo k setkání neformální skupiny „šestatřicátníků“, literárních přátel Václava Havla (Jiří Kuběna, Viola Fischerová, Pavel Švanda) v sále městské knihovny v Tomkově ulici čp. 177; veřejnou besedu moderoval režisér Vladimír Morávek. V Hradci bylo uvedeno víc než panáct Havlových her nebo jejich koláží v provedení místního i hostujících souborů, zejména během divadelních festivalů Divadlo evropských regionů a Čekání na Václava.

Václav Havel navštěvoval Hradec Králové nejen v souvislosti s divadlem; úkolem této publikace není rekapitulovat všechny tyto události. Slavného dramatika a prezidenta republiky ve městě připomíná Havlova lavička před knihovnou ve Wonkově ulici (slavnostní odhalení 4. 10. 2014) a Galerie Václava Havla na Malém náměstí čp. 3 (otevřena v srpnu 2015), která mj. vystavuje fotografie z Havlových hradeckých návštěv.

Jak jsme už naznačili, někteří literáti se v našem městě ocitli nedobrovolně. Významný český novinář a také básník **Josef Barák** (* 1833, † 1883) byl v roce 1860 zatčen

²¹⁰ Např. městská knihovna hostila dvakrát Ivana Krause (16. 10. 1995 a 2. 4. 1996), Evu Kantůrkovou (15. 6. 1994), Pavla Kohouta (19. 11. 1997), Antonína Přídala (4. 5. 1995), Edu Kriseovou (22. 3. 1994), Ivana Binara (17. 10. 2000), Halinu Pawlovskou (28. 2. 1995), dvakrát Arnošta Goldflama (10. 2. 2005 a 9. 10. 2007), Věru Noskovou (10. 10. 2006), Michala Viewehga (17. 2. 2010) a mnohé další.

za organizování studentské demonstrace proti policejnímu řediteli a postupně internován na několika místech, naposledy v královéhradecké pevnosti. Směl se pohybovat jen uvnitř hradeb, nesměl vstupovat do míst, kde se nacházelo víc lidí (divadlo, hostince apod.), musel se denně hlásit na okresní úřadě a hradit si sám náklady s internací spojené. V tom posledním mu poskytla finanční podporu rodina Václava Františka Červeného, hradeckého vlastence a výrobce dechových nástrojů. Barák strávil v Hradci Králové tři měsíce; nedobrovolného pobytu využil k překládání Schillerových a Moliérových dramát. Spřátelil se zde s tehdejšími studenty gymnázia **Otakarem Jedličkou** (viz **V Kopečku čp. 83**), svým pozdějším spolupracovníkem v novinářské práci.

Známý český prozaik, humorista a novinář **Karel Poláček** (* 1892, † 1945) se v Hradci Králové ocitnul v roce 1925 na čtrnáctidenním vojenském cvičení. Zážitky z něj zpracoval v reportážním fejetonu *Čtrnáct dní na vojně* (1925); o samotném Hradci píše zejména v páté kapitole *Kasárny v Hradci Králové*; v patnácté kapitole nazvané *Na cvičišťě* a v následujícím textu postavil pomyslň literární pomníček „cvičáku“ na Novém Hradci Králové (viz **Na Plachtě**).

Prozaik a dramatik **Miroslav Slach** (* 1919, † 2001) se do Hradce dostal roku 1944 v rámci tzv. totaleinsatzu – nucených prací, organizovaných nacistickými okupanty a protektorátními úřady. Musel opustit své učitelské povolání v okrese Brandýs nad Labem a pracovat v Hradci Králové jako stavební dělník. Že si z té doby dobře zapamatoval topografii Velkého náměstí, svědčí epizoda z jeho románu *Usměvaví rebelanti: historický obraz z dob národního obrození* (1959). Román pojednává o **Václavu Klimentu Klicperovi** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**) a o tom, co se událo během jeho vysokoškolských prázdnin v roce 1817 v Chlumci nad Cidlinou, včetně premiéry hry *Rohovín čtverrohý*; dotýká se epizoda líčí cestu chlumeckého učitelského pomocníka Martina Skály na hradecké biskupství, kam se přichází obhájit z křivého nařčení.

Literární návštěvy Hradce Králové nemusí mít jen podobu kratších či delších pobytů. Může jít také o cestu časem, cestu rodovou pamětí, cestu k vlastním předkům, kteří kdysi v Hradci žili. To je případ **Vladimíra Neffa** (* 1909, † 1983), jehož pradědeček JUDr. Hála pracoval v šedesátých letech 19. století u hradeckého krajského soudu. Snaha získat funkci prezidenta soudu jej pak zavedla do Chrudimi, zklamání z neúspěchu do Prahy a do penze. Zde se jedna z jeho dcer se provdala za Neffova dědečka. Osudy této větve svého rodu zpracoval spisovatel Vladimír Neff ve druhém díle volné románové pentalogie *Císařské fialky* (1958). Události z hradeckého období Hálovy rodiny obsahuje první kapitola nazvaná *Přeslice*. Doktor Hála se v knize jmenuje Mojmir Vácha, Neffova babička má románové jméno Hana, později provdaná Bornová. Hradec Králové se však objevuje už v prvním díle pentalogie *Sňatky z rozumu* (1957) v souvislosti s prusko-rakouskou válkou v roce 1866; autor např. popisuje zasedání rakouské generality v čele s velícím Benedekem v hostinci U Města Prahy na Pražském Předměstí (viz **Dukelská čp. 1642**) v textu nazvaném *Příšera* (první kapitola třetí části).

Existuje nemálo českých beletristů, kteří ve svých dílech zpracovali náměty s Hradcem Králové historicky tak či onak související: bitvu u Hradce Králové z roku 1866, osudy českých královen, kterým Hradec ve středověku patřil, nebo životy významných osobností, které v Hradci pobývaly. Výčet těchto „návštěvníků v duchu“ či „hradeckých autorů“ jen po blízkém tématu – natož ukázky z jejich textů – by rozsah naší publikace neúnosně zvětšily a proto od nich upouštíme.

Literární vycházky

Malé náměstí (a Kavčí plácek)

Z hlediska literárního místopisu skrývá **Malé náměstí** jistou zajímavost, chcete-li anomálii, která má ovšem původ v pouhé nahodilosti. Mohlo by se totiž klidně přejmenovat na Divadelní nebo Náměstí dramatiků. Posuďte sami:

Hned za bývalou Slezskou branou, v **čp. 126**, se nacházel první hradecký divadelní sál v hostinci U Zlatého orla (od roku 1796). Hrál se tu německy a zanedlouho i v češtině, především zásluhou dramaturga a režiséra této ochotnické scény **Václava Klimenta Klicpery**, který divadlo řídil ve dvacátých a třicátých letech 19. století.

Na Malém náměstí „otec české Thálie“ také bydlel: nejdříve v **čp. 112**, později v **čp. 129**. (Renesanční dům čp. 129 hraje v české literatuře ještě jednu roli: v 19. století zde žil kupec Král, jehož obchod i tragický osud se stal předlohou k románu Ignáta Herrmanna *U snědeného krámu*.)

U Václava Klimenta Klicpery, svého gymnaziálního profesora a otcovského přítele, pobýval v **čp. 112** jako student **Josef Kajetán Tyl**, další hvězdná osobnost českého dramatu.

Naproti divadlu U Zlatého orla, na podsíní v **čp. 5**, se narodil významný český dramatik 19. století, **Josef Štolba**. Stejný dům, přezdívaný kdysi „činkve“, je zároveň rodným domem **Gustava Dvořáka**, který se stal už v sedmnácti letech členem hradeckého ochotnického spolku Klicpera a v roce 1907 spoluzakládal Dramatické sdružení Tyl, v němž později působil jako ředitel i režisér; a jak jinak – psal divadelní hry.

Nezapomeňme také na sousední dům **čp. 4**, rodiště **Rudolfa Medka**, mj. autora dramatu *Plukovník Švec*.

Za zmínku jistě stojí, že hned vedle, v **čp. 3**, se 21. 12. 1918 narodil český herec Josef Bek. A tentýž dům byl posledním hradeckým bydlištěm (1857/1858) gymnazisty **Františka Zákrejse**, pozdějšího dramatika a prozaika (jeho syn Vladimír je autorem regulačního plánu Hradce Králové z roku 1909).

Na protější straně Malého náměstí, v **čp. 117**, bydlel v letech 1901-1905 spolu se svou babičkou tehdy student hradeckého gymnázia **Karel Čapek**, jehož divadelní hry neodmyslitelně patří ke světové dramatičce 20. století. Třicet let před ním žil v čp. 117 student učitelského ústavu (1871-1876) **Stanislav Řehák-Kamenický**, autor knih pro děti a mládež.

Jen přes dům dál, v **čp. 119**, strávil dětství a léta středoškolských studií **Jan Červenka**, který se vedle poezie a prózy pokoušel také o dramatický žánr.

Ovšem nejen divadlem a jeho literární podobou se může chlubit „Malý rynek“:

V **čp. 6** bydlel koncem osmdesátých let 19. století student reálky a budoucí prozaik **Josef K. Havlovský** (vlastním jménem Josef Kořátko) a za první světové války prozaik, autor knih pro děti a mládež **Václav Deyl**. V roce 1884 tu sídlila redakce Polabských novin, ve které pracoval dramatik **František Josef Janke**.

Čp. 9 byl domem tiskařů: po celé 18. století tu po dvě generace provozovala tiskárnu rodina Tibelliových, v roce 1808 zde začala slavná historie tiskařské officíny „hradeckého Veleslavína“, významné osobnosti českého národního obrození **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1). V čp. 9 napsal svoji první sbírku básní tehdejší oktáván hradeckého gymnázia (1868/1869) **Josef Kuchař**.

Také objekt restaurace Černý kůň **čp. 10-11** má mnohé literární konotace. Byl oblíbeným útočištěm spisovatele **Ignáta Herrmanna** (viz **V Kopečku čp. 86**) při jeho častých návštěvách milovaného Hradce Králové a je zmiňován jak v jeho povídce *Starý a nový kabát* z prvního dílu *Blednoucích obrázků*, tak v humorné rodinné historii **Josefa Jahody** (viz *třída Československé armády, čp. 287*) *Náš dědeček* (kapitola *Cestou do Hradce*), v románu **Františka**

Ericha Šamana (viz Rokycanova čp. 316, oddíl 1.) *Bílá věž* a v memoárech *Co nám tatínek vypravoval* od **Jaroslava Medka** (viz Velké náměstí čp. 15).

Ale vraťme se ještě na západní stranu náměstí, které jsme se už dotkli v souvislosti s Václavem Klimentem Klicperou a jeho posledním bydlištěm v čp. 129. Hned vedle, v čp. 128, se narodil a prožil dětství i léta studií na hradeckém gymnáziu obrozenecký básník **Karel Sudimír Šnajdr**, syn posledního císařského rychtáře v Hradci Králové.

Nepominutelnou adresou na Malém náměstí je také renesanční Cejpův palác čp. 127. V letech 1870-1874 sem byl přechodně umístěn učitelský ústav (viz též Velké náměstí čp. 33, Zieglerova čp. 230 a náměstí Svobody čp. 331) a studoval zde mj. **Filip Hyšman** (1871-1873), který později psal básně, pohádky a loutkové hry pro děti.

Nedaleko, v čp. 115, strávil část dětství známý historik **Jaroslav Goll**, který byl také básníkem (což je známo mnohem méně); v letech 1856-1858 odtud chodil do primy a sekundy hradeckého gymnázia.

A konečně za čp. 120, bývalým sídlem proslulého závodu na výrobu dechových nástrojů, založeného Václavem Františkem Červeným, dědečkem textaře a kabaretiéra **Jirího Červeného** (viz Velké náměstí čp. 139, oddíl 1.) a pradědečkem operní pěvkyně a herečky **Soni Červené**, proklouznete na **Kavčí plácek**, kterému vévodí Husův dům, postavený v letech 1913-1914. Předcházela mu Lutherův ústav z roku 1883 – a jemu zas dům slázněmi a hostincem čp. 121. V něm se roku 1864 narodil básník, překladatel a slavista **Adolf Václav Černý**, velký přítel a znalec Lužických Srbů, který své básnické sbírky vydával pod pseudonymem **Jan Rokyta**.

Velké náměstí (a ulice Karla Tomana)

Velké náměstí bylo od středověku přirozeným centrem města a úběžníkem jeho společenského života. Po odstranění předměstí a přeměny města v pevnost ve druhé polovině 18. století bylo osídlení redukováno právě jen na Velké a Malé náměstí a pár ulic v jejich sousedství, to vše sevřeno mohutným opevněním. V 19. století se tu tísnilo kolem osmi tisíc lidí, včetně studentů hradeckých škol a vojenské posádky. Není divu, že koncentrace osídlení na tak malé ploše měla za následek i zvýšenou hustotu míst, ve kterých strávili část života soudobí spisovatelé: právě na obou náměstích je to vlastně každý druhý dům.

Velké náměstí se může z literárního hlediska pochlubit faktem, že se zde nacházela dvě ze tří center českého národního obrození, jejichž význam překročil regionální hranice: Pospíšilovo nakladatelství v čp. 22 a staré gymnázium v bývalé jezuitské koleji čp. 32.

Literární vycházku však začneme v úzkém hrdle náměstí v jeho východní části, v bezprostředním dotyku s náměstím Malým. Sloupy pomyslné slavobrány zde tvoří dva téměř protilehlé domy čp. 132 a čp. 20, bydliště spisovatele **Aloise Jiráska** za jeho studií v kvintě až oktávě hradeckého gymnázia v letech 1867-1871; připomíná to pamětní deska na čp. 132. Cokoliv by o jeho pobytu bylo řečeno či napsáno, nemůže se vyrovnat autentickým autorovým vzpomínkám v knize *Z mých pamětí*. Nejen pro svou proslulost, ale především pro srdečný vztah k Hradci Králové patřil Jirásek k městem nejuctívanějším literátům vedle **Václava Klimenta Klicpery** (viz Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.) a **Ignáta Herrmanna** (viz V Kopečku čp. 86, oddíl 1.). Stojí za podotknutí, že dvacet let po Jiráskovi bydlel v čp. 132 další gymnazista, budoucí prozaik **Maxmilián (Max) Lederer**, jeden z řady hradeckých literátů židovského původu.

Ale vraťme se o pár kroků blíž k Malému náměstí a sledujme řadu domů na jižní straně náměstí Velkého. Až k mariánskému kostelu tu kdysi vedla Máselná podsíň, v průběhu 19. století bohužel zastavěná. Začínala **čp. 15**, rodným domem prozaika **Jaroslava Medka**, nevlastního bratra známějšího **Rudolfa Medka** (viz **Malé náměstí čp. 4**). Podle **Františka Ladislava Sála** (viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 3.**) je právě čp. 15 dějištěm pověsti **Hradecká bílá paní**.

Sousední dům **čp. 16**, kdysi nazývaný U Chrudimských, hraje významnou roli v románu **Bílá věž** od **Františka Erika Šamana** (viz **Rokycanova čp. 316, oddíl 1.**).

Čp. 19 je rodným domem básníka **Emila Šubrta**, dnes již zapomenutého autora jediné sbírky, který ve věku dvaceti dvou let padl v první světové válce.

O **čp. 20** jsme se zmiňovali už v souvislosti s **Aloisem Jiráskem**, který tu v letech 1869-1871 bydlel u vdovy Patočkové. Spolu s ním ve stejném bytě prožíval studentská léta budoucí katolický kněz, prozaik, básník a překladatel **Jan Ježek** – tehdy ovšem vítaný kytarista, s nímž si osazenstvo studentského pokoje rádo zazpívalo. V tomtéž domě bydleli také dva profesori místního gymnázia: studenty nadmíru oblíbený ředitel ústavu **Jan Květoslav Klumpar**, klasický filolog i básník – a **Václav Vojáček**, též poeta, navíc dramatik.

Sousední **čp. 21** se v roce 1853 stalo prvním hradeckým bydlištěm studenta hradeckého gymnázia, poději vynikajícího chirurga, žambereckého rodáka **Eduarda Alberta**, přítele Jaroslava Vrchlického; Albert se zasloužil o šíření české literatury v německém jazykovém prostředí.

Dům **čp. 22**, hlavní sídlo hradeckého tiskaře, nakladatele a knihkupce **Jana Hostivíta Pospíšila**, minul v první polovině 19. století málokterý český spisovatel té doby, nehledě na významné návštěvy ze Slovenska. Pospíšil začínal se svojí „impressí“ v roce 1808 na Malém náměstí v čp. 9 a pokračoval V Kopečku čp. 85 (1811-1814); stal se krajským a biskupským tiskařem, což podstatně přispělo k prosperitě podniku. Nakonec se usadil na Velkém náměstí. V patriarchálním ovzduší tu žilo víc než deset členů jeho domácnosti a stejný počet zaměstnanců. Častými hosty byli přátelé z hradeckého obrozeneckého kruhu – **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**), **Josef Chmela** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.**), **Josef Liboslav Ziegler** (viz **V Kopečku čp. 85**), manželé Rettigovi a řada dalších. S mnoha obrozenci byl v písemném kontaktu, zejména s **Václavem Hankou** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 5.**), s mnoha spolupracoval při vydávání svých pověstných almanachů a periodik, např. **Josefem Kajetánem Tylem** (viz **Malé náměstí čp. 112, oddíl 2.**), **Josefem Jaroslavem Langerem** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 10.**), Františkem Ladislavem Čelakovským ad. Jeho dcera **Marie Pospíšilová**, která sama psala verše, se stala opěvovanou múzou hned tří literátů: básníka Boleslava Jablonského i slovenských buditelů **Jozefa Miloslava Hurbana** (byl u Pospíšilů v srpnu 1839) a **Ludovíta Štúra** (navštívil dům čp. 22 o rok později; jeho pobyt připomíná pamětní deska). Pospíšil vydal téměř 1100 knižních titulů, z toho kolem 900 v češtině – velkou část soudobé české literární produkce; proto byl současníky označován jako „hradecký Veleslavín“. Založil několik mimohradeckých filiálek svého závodu, které vedli jeho synové, např. v Praze **Jaroslav Pospíšil** (viz **V Kopečku čp. 85, oddíl 3.**). Pospíšilovými vnuky byli náměstek starosty, „osvoboditel města od pout hradebních“ **Ladislav Jan Pospíšil** (viz **Karla Tomana čp. 42**) a spisovatel **Ignát Herrmann** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 1.**). Koncem 19. století žil v čp. 22 vojenský lékař, prozaik a dramatik **Polykarp Starý**.

V **čp. 23** bydlel v osmdesátých letech 19. století dramatik a zakladatel hereckého rodu **František Hlavatý**; studium na hradeckém gymnáziu nedokončil a sběhl k divadlu.

Dům s **čp. 25** býval zájezdním hostincem U Modré hvězdy. V něm strávil svoji první hradeckou noc **Alois Jirásek** (viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.**).

Málokdo ví, že vynikající český malíř **František Kaván** byl také básníkem. Poslední dva roky (1886-1888) svých gymnaziálních studií v Hradci Králové bydlel na privatě v **čp. 28**. Zde psal své básně, většinou inspirované platonickou láskou k dceři profesora místní reálky **Josefa Zaričanského** (vl. jm. Josefa Vocáska; viz **Komenského čp. 255**), který je dokázal ocenit víc, než odmítavá dívka.

Právě tak je málo známo, že v našem městě strávila dva roky kdysi velmi populární autorka venkovských próz **Vlasta Pittnerová**; bydlela v domě **čp. 29**, sídle nejstarší hradecké lékárny U Zlatého lva.

Na místě dnešního diecézního pastoračního centra Nové Adalbertinum, kdysi jezuitské koleje, stávalo kolem deseti domů. V jednom z nich se 3. 12. 1621 narodil básník, historik, vlastenec a obránce českého jazyka **Bohuslav Balbín**, jak připomíná pamětní deska a bronzová busta z roku 1969. Pocházel z patricijského erbovního rodu Škorniců Balbínů z Vorličné, v Hradci prožil část dětství do roku 1628. Jeho matka prodala dům jezuitskému řádu, který zakoupil i sousední domy a vybudoval zde jak kostel Nanebevzetí Panny Marie, tak rozsáhlý objekt koleje a gymnázia, který nese **čp. 32** a který svému účelu sloužil až do zrušení řádu v roce 1773. Poté byl přeměněn v kasárna; jezuitské **gymnázium**, založené roku 1636, bylo postátněno a umístěno ve stísněných prostorách v západní části koleje. O tom, že staré gymnázium bylo největší hradeckou líní literárních talentů svědčí skutečnost, že mezi jeho studenty a profesory nacházíme téměř 90 básníků, prozaiků a dramatiků. Připočítáme-li 10 spisovatelů, kteří byli počínaje rokem 1927 spjati s novou budovou gymnázia (viz **Tylovo nábreží čp. 682**), je to celkem téměř stovka literátů z jednoho ústavu v průběhu dvou století – mezi nimi i ti nejvýznamnější z našeho národního písemnictví, jako **Karel Jaromír Erben** (viz **V Kopečku čp. 87**), **Josef Kajetán Tyl** (viz **Malé náměstí čp. 112**, oddíl 2.), **Alois Jirásek** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.) nebo **Karel Čapek** (viz **Malé náměstí čp. 117**, oddíl 1.). Už jsme zmínili, že staré gymnázium bylo vedle Pospíšilova nakladatelství a biskupského kněžského semináře významným centrem národního obrození, především díky vynikajícím profesorům z dvacátých a třicátých let 19. století – **Václavu Klimentu Klicperovi** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.) a **Josefu Chmelovi**. Řada obrozenců zde studovala: vedle výše uvedeného J. K. Tyla **Václav Hanka**, **Josef Liboslav Ziegler** (viz **V Kopečku čp. 85**), **Karel Sudimír Šnajdr** (viz **Malé náměstí čp. 128**), **Josef František Miloslav Rautenkranc** (viz **Rokitanského čp. 67**), **Josef Jaroslav Langer**, **Jan Alois Sudiprav Rettig**, **František Smetana**, **Josef František Hollmann**, **Josef Kačer** a **Josef Jaroslav Křičenský**. U většiny literátů z první poloviny 19. století – studentů a profesorů této školy – se nepodařilo zjistit bydliště; jsou proto uvedeni pod adresou gymnázia (**Velké náměstí čp. 32**). Kromě již jmenovaných se jedná i o **Josefa Havelku**, **Aloise Gallata**, **Leopolda Josefa Hansmanna**, **Pavla Jehličku** a **Václava Čecha-Stráně** (vl. jm. Gustava Hubáčka).

Také **čp. 33** patřilo hradeckým jezuitům, kteří v něm zřídili řádový kněžský seminář. Po roce 1773 se dům stal sídlem hlavní školy a přípravky pro učitele (tzv. preparanda). V polovině 19. století zde byl založen učitelský ústav a nižší reálka. Na učitelském ústavu tehdy studovali dnes už zapomenutí autoři knih pro děti a mládež – **František Josef Andrlík**, **Josef Sokol** a **Ignác Prokeš**. Spisovatelů – absolventů učitelského ústavu bylo samozřejmě víc, ale ti už docházeli do jeho dalších tří sídel (viz **Malé náměstí čp. 127**, **Zieglerova čp. 230** a **náměstí Svobody čp. 331**). V domě se 23. 1. 1909 narodil středoškolský profesor **Miloš Král**; Hradečané si připomenou jeho vzpomínkovou prózu *Čápi nad městem*.

K nejkrásnějším objektům na Velkém náměstí patří barokní dům U Špuláků **čp. 34**, v jehož interiérech lze sledovat i gotickou a renesanční etapu jeho stavební historie. Dne 6. 2. 1859 se tu narodil **František Ulrich**, básník a dlouholetý starosta Hradce Králové, pod jehož vedením se z města stal pověstný „salon republiky“. Od roku 1913 byla U Špuláků umístěna veřejná Palackého čítárna, kterou tehdy vedl profesor dívčího lycea Bohumil Markalous –

spisovatel **Jaromír John** (viz **Havlíčková čp. 292**). V čp. 34 sídlila též městská veřejná knihovna (1923-1939).

Za klasicistní fasádou **čp. 39** se skrývá mnohem starší dům, spojený s osudem obrozeneckého básníka **Františka Turinského**, autora pověstné truchlohry *Angelina*; byl pohřben na poučovském hřbitově.

S **čp. 42** se již ocitáme v **ulici Karla Tomana**. Dům koupil v roce 1840 **Jan Hostivít Pospíšil** (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 1.**) a po sňatku (1845) zde žila jeho dcera **Marie Pospíšilová**, provdaná Zeiske (viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.**). Část dětství (1856-1864) strávil v jeho zdech také Pospíšilův vnuk **Ladislav Jan Pospíšil**, který se zasloužil o zrušení hradecké pevnosti a zbourání hradeb; byl také autorem knih pro mládež. V domě se od roku 1886 nacházela tiskárna bratří Peřinů. Jeden z nich, **František Jaroslav Peřina**, psal humoresky a divadelní hry. Sídlila tu také redakce významného beletristicko-politického týdeníku *Ratibor*, zpočátku pod vedením zakladatele **Pavla Albieriho** (viz **Rokitanského čp. 63**). K jeho redaktorům patřil v letech 1902-1904 hanácký bard **Jan Spáčil**. Tiskárna bratří Peřinů vydávala v čp. 42 také vlastivědné periodikum *Kraj Královéhradecký* (1912-1945), jehož zakladatelem a redaktorem byl spisovatel **Jan Pavlík** (viz **Karla Hynka Máchy čp. 736**), publikující i pod pseudonymem Max Leonier. Po Pospíšilově rodině se stal přechodně spolumatělem domu profesor místního gymnázia **Josef Vinohorský**, autor tehdejšími čtenáři oblíbené povídky *Bratr Renát* (1864).

Čp. 46 začíná řada kanovnických domů, ve kterých bydleli členové kapituly při katedrále sv. Ducha. V prvním z nich též **Josef Antonín Šrůtek**, autor a vydavatel knih pro děti a mládež; roku 1859 založil proslulý vydavatelský spolek Dědictví maličkových.

O architektuře a historii **katedrály sv. Ducha**, kterou nelze cestou po literárních adresách minout bez povšimnutí, bylo napsáno mnoho knih. Pro naše účely poznamenejme, že tato významná dominanta je přirozeně přítomná snad ve všech literárních textech, jejichž děj se odehrává v Hradci Králové. Např. ve vzpomínkách **Aloise Jiráka** (viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.**) *Z mých pamětí*, v povídce *Zvony od svatého Ducha* od **Jarmily Cmíralové** (viz **Eliščino nábřeží čp. 305**) nebo v básni **Josefa Valuše-Strunze** (viz **Wolkerova čp. 988**) *Hradecká katedrála*.

Totéž, co o katedrále, platí z hlediska této publikace i o **Bílé věži**. Podle ní pojmenoval svůj hradecký román *Bílá věž* spisovatel **František Erik Šaman** (viz **Rokycanova čp. 316, oddíl 1.**), své verše jí věnovali básníci **Ladislav Vacina** (viz **Špitálská čp. 149**) a **Josef Lorenc** (viz **Masarykovo náměstí čp. 511**). K věži se váže i pověst o polednici; můžeme si vybrat verzi **Františka Ladislava Sála** (viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 3.**) nebo **Václava Horyny** (viz **Vrchlického čp. 985**).

Nejzobrazovanější kulisou Velkého náměstí (katedrála, Bílá věž) si nelze představit bez klasicistní budovy radnice **čp. 1**. Radnice hraje významnou roli v kapitole *Bitva u Hradce Králové* z knihy **Karla Čapka** (viz **Malé náměstí čp. 117, oddíl 1.**) *Továrna na absolutno*. V čp. 1 sídlila kdysi kromě magistrátu i řada dalších úřadů (soudy různých stupňů, hejtmanství), u dvou z nich pracoval v letech 1836-1843 (a ještě 1849) povídkář, básník a dramatik **Jan Nepomuk Lhota**.

V těsném sousedství s radnicí (postavíme-li se čelem k ní, pak vpravo) stojí dům **čp. 164**; bydlel zde prozaik a dramatik **Jiří Pacovský**, občanským jménem Jiří Rigel, který od roku 1952 pracoval na psychiatrické klinice hradecké Fakultní nemocnice.

Od radniční fronty obraťme kroky i pozornost k severní straně náměstí. V úzkém domě **čp. 157** (věrně kopíruje původní gotický půdorys) se 29. 12. 1839 narodil starší bratr spisovatele **Ignáta Herrmanna** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 1.**), autor historických povídek

Gustav Vratislav Herrmann. Byl první mezi českými beletristy, kdo psal prózy s tematikou dobývání západu v severní Americe.

V **čp. 156** bydlel za svých studií na hradeckém gymnáziu (1862-1868) básník, prozaik, dramatik a historik **Josef Lacina**; svoje beletristická díla zveřejňoval pod pseudonymem Kolda Malínský. Byl spolužákem a blízkým přítelem **Aloise Jiráka** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.).

Čp. 152 bylo bydlištěm profesora obchodní akademie (1897-1919), autora jediné básnické sbírky **Karla Krýzla**.

Rohový dům **čp. 150** býval zájezdním hostincem U Černého orla. Podle jedné z hradeckých historek se zde střetl císař Josef II. se služkou myjící schody. A spisovatelka **Marie Kubátová** (viz **Na skok v Hradci**) sem umístila vyprávění *Co se v Hradci na Velké i Malé podsíni povídalo o flanderském králi*.

Na protilehlém nároží Velkého náměstí a Špitálské ulice byly původně dva gotické a později renesanční domy stavebně sdruženy v jeden objekt **čp. 149**. Dne 17. 2. 1943 se tu narodil básník, literární historik a knihovník **Ladislav Vacina**; zabýval se literárním místopisem východních Čech, zejména bratry Čapky.

Prvním hradeckým bydlištěm prozaika a historika **Václava Řezníčka** bylo **čp. 146**. Během studií na místním gymnáziu (1874-1881) si psal deník, který mu byl podkladem pro *Královéhradecké vzpomínky* – živý obraz města v sedmdesátých letech 19. století.

Dům **čp. 144** hostil ve svých zdech osm let (1898-1905) básníka **Josefa Rosenzweiga-Moira**, tehdy gymnazistu a člena proslulého studentského spolku Mansarda (viz **třída Československé armády čp. 257**); v roce 1944 byl zavražděn v Osvětimi.

Autor historických povídek a románů **Arnošt Vaněček** strávil v Hradci Králové jediný školní rok 1914/1915. Bydlel v **čp. 143** a navštěvoval hradeckou obchodní akademii.

V domě **čp. 142** bydleli v osmdesátých letech 19. století bratři Červinkové, oba studenti hradeckého gymnázia a oba později právníci. Starší **Karel Červinka**, prozaik a básník, mladší **Adolf Červinka**, básník, prozaik a dramatik.

Dnešní secesní budova Galerie moderního umění byla postavena v letech 1911-1912 na místě dvou starších domů. V jednom z nich, **čp. 139** (blíže k Malému náměstí) se 14. 8. 1887 narodil **Jiří Červený**, autor nostalgických i žertovných *Hradeckých písniček*, prozaik, dramatik, zakladatel kabaretu Červená sedma, otec operní pěvkyně a herečky Soni Červené. Pocházel z rodiny proslulého výrobce dechových nástrojů Václava Františka Červeného; vystudoval hradecké gymnázium a působil jako spiritus agens spolku Mansarda (viz **třída Československé armády čp. 257**). Dům **čp. 139** byl v letech 1879-1882 bydlištěm studenta učitelského ústavu **Františka Flose**, který je znám především jako autor dobrodružných próz pro mládež; spolu s **Eduardem Štorchem** (viz **Chelčického čp. 77**, dnes **čp. 1640**), absolventem stejné školy, patří k zakladatelům tohoto žánru v české literatuře. A do třetice: v **čp. 139** žila od roku 1845 rodina kloboučníka Aloise Durdíka, otce čtyř vynikajících osobností: filozof, estetik a psycholog **Josef Durdík** psal básně a překládal Byronovy verše; lékař **Pavel Durdík** byl autorem cestopisů z indonéských ostrovů a překládal ruské klasiky – podobně, jako jeho bratr **Alois Durdík**; také jeden ze zakladatelů české pedagogiky a klasický filolog **Petr Durdík** se zabýval překlady literárních děl. Všichni čtyři byli absolventy starého hradeckého gymnázia.

Dům **čp. 135** býval kdysi zájezdním hostincem U Zlatého lva. V roce 1888 zde otevřel svoji advokátní kancelář básník a budoucí starosta města JUDr. **František Ulrich** (viz **Velké náměstí čp. 34**). Jako koncipient v ní pracoval nejen výše zmíněný **Adolf Červinka**, ale též prozaik a dramatik **Jaroslav Maria** (vl. jm. Jaroslav Mayer).

V **čp. 134** sídlil po druhé světové válce podnik na výrobu pánského prádla Velton (po znárodnění Panar, později Triola). Léta 1947-1949 zde strávil jako propagační pracovník básník **Karel Boušek**, režimní autor, intenzivně publikující v době tzv. normalizace.

Číslem popisným 132 a Aloisem Jiráskem jsme literární putování po Velkém náměstí zahájili a zde také končí; na závěr si můžeme oživit atmosféru náměstí v 19. století nahlédnutím do XXX. kapitoly Jiráskovy publikace *Z mých pamětí*.

Vzhůru ke katedrále: ulice V Kopečku a Rokitanského

Lokalita **V Kopečku** byla kdysi pokračováním Palackého ulice, ústící do malého Svatojánského náměstí nebo též plácku. Žilo zde několik českých spisovatelů, kteří patřili a patří k literárním hvězdám první velikosti.

Dnešní ulice V Kopečku začínala renesanční Pražskou bránou, ke které přiléhal dům **čp. 78**; po zbourání brány v roce 1873 byl rozšířen do současného půdorysu. Dne 2. 12. 1886 se tu narodil prozaik, básník, dramatik a esejista **Jaroslav Durych**. V jeho pěti letech se rodina přestěhovala do Kolína, kde zemřela matka. Otec Václav Durych, novinář a dramatik (mj. autor názvu Český ráj pro kraj kolem Turnova), se vrátil do Hradce, ale sám se nemohl starat o čtyři syny; Jaroslav prožil dětství a mládí putováním po různých příbuzných i místech. V Hradci Králové se ocitl ještě jednou jako primán zdejšího gymnázia (1898/1899).

V protilehlém **čp. 83** na druhé straně ulice bydlel v letech 1861-1864 gymnazista **Otakar Jedlička**, budoucí prozaik a také zpravodaj Národních listů o bitvě u Hradce Králové v roce 1866. Ke konci svých hradeckých studií se sem z čp. 87 (viz níže) přestěhoval **Karel Jaromír Erben**.

V téže řadě domů se pyšní renesančním štítem **čp. 85**, rodiště (10. 7. 1782) katolického kněze, básníka, překladatele a publicisty **Josefa Liboslava Zieglera**, jednoho z čelných představitelů národního obrození v Hradci Králové. Roku 1792 se sice s matkou po smrti otce odstěhoval do Chrudimi, ale brzy se vrátil a studoval na hradeckém gymnáziu, které ukončil v roce 1799. Roku 1817 se do Hradce vrátil podruhé, tentokrát v roli váženého profesora na zdejší teologickém ústavu (viz **Na Hradě čp. 91-92**). Tentýž dům čp. 85 se stal v letech 1811-1814 sídlem tiskárny a nakladatelství **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.); 13. 9. 1812 se v něm narodil jeho syn **Jaroslav Pospíšil**, který později vedl pražskou filiálku hradeckého podniku. V čp. 85 krátce pobýval také autor knih pro děti amládež **Anronín Mojžíš**.

Do sousedního domu **čp. 86** se v roce 1856 přistěhovala rodina spisovatele **Ignáta Herrmanna**. V Hradci Králové strávil dětství, navštěvoval školu a neúspěšně se pokusil o studium na reálce. Do Hradce se často vracel a věnoval mu např. dvoudílné *Blednoucí obrázky*, ve kterých oživil rodinné historky (jeho dědečkem byl **Jan Hostivít Pospíšil**) i atmosféru města v polovině 19. století. Patřil vedle Klicpery a Jiráska k mimořádně uctívaným hradeckým literátům: obdržel čestné občanství a když zemřel, byla sem z Prahy přenesena jeho pracovna. Jako dítě žil v čp. 86 také prozaik, publicista a dramatik **Emil Vachek** (narodil se 2. 2. 1889 na Pražském Předměstí, rodný dům však byl už dávno zbourán). V čp. 86 se nacházel zájezdní hostinec U Zeleného stromu, v němž se stal jeho otec správcem konírny. Vachek absolvoval čtyři třídy hradecké reálky, ze které přešel na obchodní akademii; byl členem studentského spolku Mansarda (viz **třída Československé armády čp. 257**).

V dalším domě v pořadí – **čp. 87** – bydlel v letech 1825-1829 autor svrchovaného díla české poezie, sbírky *Kytice z pověstí národních*, básník, historik a folklorista **Karel Jaromír**

Erben, tehdy student gymnázia. Rodiče ho po požáru rodného domu v Miletíně nemohli podporovat, v Hradci se živil se kondicemi a výukou hudby.

Na protější straně, v rohovém domě **čp. 77**, našel v letech 1874-1876 podnájem student učitelského ústavu **František Hrnčíř**, budoucí autor a teoretik dětské literatury.

Sousední dům **čp. 76** byl od roku 1910 sídlem firmy „Josef Ježek – Elektrotechnický a sportovní závod v Hradci Králové“. V druhé polovině dvacátých let minulého století u ní pracoval Jan Matzal, známější pod pseudonymem **J. M. Troska** jako autor vědecko-fantastických knih pro mládež.

V jihozápadním rohu bývalého Svatojanského plácku lze vstoupit do **Rokitanského**, kdysi Svatodušní ulice, která má po pravé straně řadu měšťanských domů s podloubím. V **čp. 72** bydlel prozaik, dramatik a regionální historik **Karel Josef Pleskač**; studoval na hradeckém učitelském ústavu (1874-1877). Jeho román *Život na měsíci* je považován za první českou prózu v žánru sci-fi. Čtyři roky (1882-1886) tu také strávil vynikající český biblista, autor cestopisů **Jan Nepomuk Josef Hejčl**, tehdy student zdejšího gymnázia, později hradecký seminarista a nakonec profesor téhož teologického institutu. Autor novodobého překladu bible, vydaného ve dvacátých letech 20. století pod názvem Bible česká.

Čp. 70 je rodným domem národního buditele, matematika Stanislava Vydry (* 13. 11. 1741). Od roku 1892 zde bydlel **J. K. Hlinecký** (vl. jm. Josef Kozel), autor básní a próz určených dětem.

Historický objekt **čp. 67** je zajímavý tím, že v jeho zadním traktu byla roku 1887 postavena synagoga a židovská škola. Dům vlastnil na přelomu 18. a 19. století František Rautenkranc a v letech 1802-1803 zde bydlel i jeho syn, katolický kněz, obrozenecký básník, prozaik a překladatel **Josef František Miloslav Rautenkranc**. Patřil k absolventům hradeckého gymnázia a za pražských studií byl žákem Stanislava Vydry. Ve školním roce 1802/1803 se stal prvním učitelem češtiny na zdejším kněžském semináři (viz **Na Hradě čp. 91-92**); po celý svůj život usiloval o prosazení českého jazyka ve školství.

Dům **čp. 63** byl prvním hradeckým bydlíštěm prozaika, fejetonisty a překladatele **Pavla Albieriho** (vl. jm. Jana Mucka), když navštěvoval první čtyři třídy hradecké reálky (1873-1877). Do Hradce se vrátil jako zakladatel a redaktor významného regionálního týdeníku Ratibor v letech 1886-1889 (viz **Karla Tomana čp.42, oddíl 2.**).

V uličkách starého města: Zieglerova, Na Hradě, Dlouhá ad.

Další část literární pouti můžeme zahájit na bývalém Svatojanském náměstí a dát se **Zieglerovou ulicí** (dříve Seminářskou a ještě předtím Solní) směrem k někdejšímu hradu. Hned první rohový dům po pravé straně, **čp. 189**, bylo jedno z bydlíšť folkloristy a editora lidových pověstí **Josefa Košťála** za jeho hradeckých gymnaziálních studií (1864-1873).

Místo, na kterém stojí dnešní budova církevní základní školy **čp. 230**, mělo pestrou historii. O prastarém osídlení svědčí zlaté svitky z doby lužické kultury, tzv. hradecké osmičky, které tu byly nalezeny. Ve středověku se zde nacházely hradní hospodářské objekty, později městská sýpka. V letech 1874-1900 sídlil v budově čp. 230 z roku 1854 učitelství ústav (viz též **Velké náměstí čp. 33, Malé náměstí čp. 127, náměstí Svobody čp. 331**), mezi jehož absolventy bylo nemálo spisovatelů. K nejvýznamnějším patří autor dobrodružných příběhů z pravěku **Eduard Štorch** (viz **Chelčického čp. 77, dnes čp. 1640**), prozaik a dramatik **František Flos** (viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 2.**), vynikající slavista a básník **Adolf Černý** (viz **Kavčí**

plácek čp. 121) ad. I mezi profesory byli tři dnes už téměř neznámí básníci – **Vojtěch Lešetický** (viz **Komenského čp. 264**, oddíl 1.), **Emanuel Miřiovský** (viz **Komenského čp. 266**) a **Jan Duchoslav Panýrek** (viz **třída Československé armády čp. 239**). Od roku 1907 hostilo čp. 230 městské dívčí lyceum, ve kterém v letech 1910-1914 vyučoval profesor Bohumil Markalous, známý pod literárním jménem **Jaromír John** (viz **Havlíčková čp. 292**).

Zieglerovu ulici uzavírá lokalita **Na Hradě**, jejíž dominantou je kostel sv. Jana Nepomuckého a renesanční objekt purkrabství, které jsou součástí bývalého biskupského kněžského semináře. Jeho areál zahrnoval **čp. 91** i **čp. 92** Na Hradě a čp. 93 spolu s čp. 94 v Dlouhé ulici. Tento teologický institut byl vlastně první vyšší školou v Hradci Králové a stal se vedle Pospíšilova nakladatelství (viz **Velké náměstí čp. 22**) a gymnázia (viz **Velké náměstí čp. 32**) třetím centrem národního obrození: český jazyk zde vyučovali vlastenečtí kněží **Josef František Miloslav Rautenkranc** (viz **Rokitanského čp. 67**) a **Josef Liboslav Ziegler** (viz **V Kopečku čp. 85**), studovali tu obrozenští literáti **Josef Mirovít Král**, **Josef Myslimír Ludvík** a **František Dobromysl Trnka**. Ovšem i v pozdějším období dalo hradecké bohosloví české kultuře významné osobnosti, např. vynikajícího překladatele bible **Jana Nepomuka Hejčla** (viz **Rokitanského čp. 72**, oddíl 2.) nebo básníka, prozaika a proslulého sociologa **Inocence Arnošta Bláhu**. Seminář v čp. 91-92 je jedinou zjištěnou hradeckou adresou pro několik dalších literátů: **Josefa Beneše**, **Františka Xavera Boštíka**, **Josefa Ehrenberga**, **Karla Filipa**, **Bohumila Františka Hakla**, **Josefa Kopala**, **Františka Jiřího Košťála**, **Peregrina Nováka**, **Jiřího Sahulu** a **Bohumila Zahradníka-Brodského**. Kromě všech výše jmenovaných zde studovalo ještě pět spisovatelů uvedených pod jinými literárními adresami.

Naproti seminárním objektům v **Dlouhé ulici** stojí budova starého Borromea **čp. 183-184**, obrácená širokým průčelím do Špitálské ulice. Byl to církevní internát pro chudé studenty, postavený v letech 1858-1860. Zde našel ubytování i další zaopatření např. dramatik a první ředitel pražského Národního divadla **František Adolf Šubert** (1860-1868), prozaik a literární kritik **Josef Laichter** (1876-1884) a jiní studenti hradeckých středních škol, kteří zvolili literární dráhu. Po zrušení ústavu bydlel v čp. 183-184 v letech 1913-1915 prozaik **Karel Michl**, tehdy student učitelského ústavu, později mj. ředitel hradeckého muzea (1950-1958).

O pár domů dál dojdeme k **čp. 194**, kde bydlel (1868-1871) spolužák **Aloise Jiráska** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.) na hradeckém gymnáziu **Bohdan Jelínek**, nadaný básník obdivovaný Jaroslavem Vrchlickým. Nejen předčasnou smrtí ve věku 23 let připomíná osud Jiřího Wolкера.

Ve směru k Malému náměstí, po levé straně ulice, stojí **Klicperovo divadlo** s malou předsunutou piazzetou; předcházela mu šlechtický dům, později pevnostní velitelství, krátce i městská nemocnice. Divadlo postavené v letech 1884-1885 má **čp. 98**; hrály v něm místní ochotnické spolky i kočovné společnosti; tehdy zde odehrál desítky rolí a desítky her režisoval básník a dramatik **Gustav Dvořák** (viz **Malé náměstí čp. 5**, oddíl 2.). Po druhé světové válce se z divadla stala profesionální scéna. Dva roky (1949-1950) působil v tehdejší Krajském oblastním divadle jako režisér a dramaturg básník, prozaik a dramatik **Jiří Šotola** (viz **Eliščino nábřeží čp. 319**); v roli režiséra jej v letech 1950-1953 vystřídal dramatik, prozaik a scénárista **Oldřich Daněk** (viz **Dlouhá čp. 98**, oddíl 1.); na jevišti tu od roku 1950 vystupovala prozaička a herečka **Jarmila Cmíralová** (viz **Eliščino nábřeží čp. 305**, oddíl 1.). V 80. letech minulého století zde působil jako hostující herec a režisér vlastních her **Miroslav Horníček**, po roce 1989 byl v hradeckém divadle častým hostem dramatik a prezident republiky **Václav Havel** (oba viz **Na skok v Hradci**).

K divadlu patří i sousední budova **čp. 99**; od června do srpna 1855, rok před smrtí, zde našel přístřeší dramatik **Josef Kajetán Tyl** (viz **Malé náměstí čp. 112**, oddíl 2.) při své poslední návštěvě Hradce s Zöllnerovou divadelní společností.

V **čp. 105** býval hostinec zvaný V Tunelu, kam chodil pravidelně hrát bulku dramatik **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129**, oddíl 1.). Krátce tu bydlel (1855-1857) autor oblíbených vyprávění *Z českých mlýnů*, dramatik, textař, novinář a politik **Karel Tůma**. Po roce 1938 se sem z Pražského Předměstí přestěhovala rodina básníka, prozaika a novináře **Otakara Rydla** (viz **Wonkova čp. 385**).

Spisovatel a novinář **Rudolf Těsnohlídek** je obvykle spojován s Brnem; je jen málo známo, že po odchodu z rodné Čáslavi absolvoval čtyři vyšší třídy na hradeckém gymnáziu (1897-1901). Během septimy a oktávy bydlel v zadním traktu **čp. 107** v Dlouhé ulici. Právě tady napsal sedm rukopisných básnických sbírek a prožíval svoji první lásku.

Dům s podloubím **čp. 108** byl v 19. století kovárnou; v roce 1966 se stal sídlem **nakladatelství Kruh**. Působilo tu několik redaktorů, většinou dosud žijících prozaiků a básníků (Jan Dvořák, Eva Bešťáková, Lenka Chytilová, František Schildberger, Vladimír Brandejs). Od roku 1984 až do zániku nakladatelství v roce 1992 sem z Pardubic dojížděla autorka próz pro děti a mládež, redaktorka **Anna Kratochvílová**.

Čp. 109 je poslední dům v řadě, který ještě patří k Dlouhé ulici; sousední čp. 110 už má adresu Malé náměstí. V domě čp. 109 bydlel prozaik, dramatik, literární historik a politik **František Ladislav Krejčí** během studia na učitelském ústavu v osmdesátých letech 19. století.

Vraťme se Dlouhou ulicí zpátky a v místech u rezidence Šatlava zahněme do **Úzké ulice**. Zde stával dům **čp. 202**, ve kterém žil v podnájmu v letech 1873-1875 další absolvent hradeckého učitelského ústavu, autor humoresek a překladatel **Ladislav Zdeněk Macháček**. Koncem 19. století byly domy čp. 202, čp. 203 a čp. 204 po přestavbě sdruženy v jeden objekt, který má dnes vchod z Tomkovy ulice.

Projdeme-li **Tomkovou** (dříve Řeznickou) ulicí až k jejímu vyústění do ulice Zieglerovy, najdeme po pravé straně **čp. 186**. Dům koupil hradecký biskup Josef Jan Hais a v roce 1881 sem umístil ústav pro hluchoněmé zvaný Rudolfinum. Jeho prvním ředitelem se stal v letech 1881-1889 katolický kněz, pedagog a také prozaik **Josef Beran**.

Poslední po levé straně Tomkovy ulice je dům s velmi úzkým průčelím **čp. 173**; bydlel tu (1864-1871) básník **Josef Baše**, tehdy spolužák a přítel **Aloise Jiráka** (viz **Velké náměstí čp. 132**, oddíl 1.) na hradeckém gymnáziu; svoje sbírky uveřejňoval pod pseudonymem E. Antonowicz.

Na úpatí historického centra: ulice při Orlici a vnitřní okruh

Cestu kolem městské památkové rezervace můžeme začít u secesního evangelického kostela. Sousední fara s adresou **Nezvalova čp. 529** byla v letech 1925-1940 svědkem dětství a mládí prozaika, dramatika a novináře **Pavla Šoltésze**; jeho otec tu byl farářem. Toutéž ulicí směrem k Orlici dojdeme ke staré nemocnici **čp. 265**, ve které 15. 3. 1917 zemřela autorka knih pro děti a mládež **Bohumila Klimšová**.

Odtud se projeme krátce po Orlickém nábřeží a odbočíme vpravo do **Plácelovy ulice** k vile **čp. 374**; zde se 23. 8. 1912 narodila česko-srbská básnířka, prozaička i autorka divadelních her **Jara Ribnikarová** rozená Hájková.

Plácelovou ulicí pokračujeme do ulice **Hradební**: vlevo uvidíme objekt loutkového divadla **Drak čp. 632**. V letech 1961-1965 v něm působil jako režisér autor loutkových her **Jiří Středa**.

Hradební ulicí dojdeme k novorenesanční budově Biskupského gymnázia Bohuslava Balbína na **Orlickém nábřeží**. Má **čp. 356** a byla postavena v letech 1900-1902 jako chlapecký církevní internát – nové Borromeum (viz **Špitálská čp. 183-184**). Primu až kvartu (1904-1908) zde prožil **Jan Weiss**, prozaik pracující zejména s vědecko-fantastickými náměty, básník **Emil Šubrt** (1905-1911; viz **Velké náměstí čp. 19**), ve dvou etapách (1916-1918, 1921-1923) tu bydlel prozaik **František Bíbus**, začátkem čtyřicátých let minulého století básník **Jiří Karen** a jediný školní rok (1912/1913) básník, překladatel a kritik **Artuš Černík**. Všichni byli studenty hradeckého gymnázia.

Církevní konvikt v čp. 356 komunistický režimem zrušil, do budovy byl umístěn učňovský internát a později Krajský podnik pro film, koncerty a estrády. Během padesátých let v něm pracoval prozaik a dramatik **Jan Žáček**, později autor historických románů a dramaturg pražského Divadla Rokoko a brněnského Divadla U Jakuba.

Ulicí Ignáta Herrmanna se dostaneme do **Komenského ulice**, na nároží po pravé straně rovnou k hlavnímu vchodu do rozsáhlého areálu Žižkových, dříve Vodičkových kasáren **čp. 224**, postavených v klasicistním slohu v letech 1785-1789. V nich se 26. 10. 1877 narodil dramatik, básník a novinář **Jaroslav Macák**, jehož otec provozoval v kasárnách hospodu.

Dál podél kasáren dojdeme k budově reálky **čp. 234** z let 1871-1874 (viz též **Velké náměstí čp. 34**), dnes sídlo zdravotnické školy. Mezi studenty reálky, kteří docházeli do budovy v Komenského ulici, bylo 11 budoucích spisovatelů – a také mezi jejich profesory se našlo 6 literátů. V té první skupině to byli např. prozaici **Eduard Štorch** (viz **Chelčického čp. 77**, dnes čp. 1640), **Emil Vachek** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 2.**) a básník **Adolf Černý** (viz **Kavčí plácek čp. 121**); prozaik, překladatel a novinář **Jan Josef Langner** dokonce v reálce bydlel jako školníkuv podnájemník (1876/1877). Z profesorů uveďme alespoň básníka a dramatika **Josefa Zařičanského** (vlastním jménem Josefa Vocáska, viz **Komenského čp. 255, oddíl 1.**), básníka **Otakara G. Paroubka** nebo básníka a dramatika **Jana Loriše**.

Přejdeme na druhou stranu Komenského ulice až k místu, kde malým obloukem přechází v ulici Mýtskou. Zde stojí dům **čp. 246**, první hradecké bydlíště profesora zdejšího gymnázia, básníka a překladatele **Karla Kučery**.

Cestou dál ve směru k pivovaru stojí čp. 256. Tento dům si dal postavit **Ladislav Jan Pospíšil** (viz **Karla Tomana čp. 42**), autor knih pro děti a náměstek starosty, který se zasloužil o zbourání pevnostních hradeb; 6. 3. 1893 v něm zemřel.

Sousední **čp. 255** hostilo hned tři dnes už zapomenuté spisovatele. Žil zde básník a dramatik, profesor reálky **Josef Vocásek**, známý spíš pod pseudonymem **Josef Zařičanský**; do jeho dcery Ludmily se platonicky zamiloval malíř a básník **František Kaván** (viz **Velké náměstí čp. 28**). V podnájmu u profesora Vocáska strávil školní rok 1886/1887 student hradeckého učitelského ústavu, prozaik a básník **Josef Házr Písecký**; jak napovídá příjmení, patří spíš k jihočeským autorům. Od roku 1935 až do smrti bydlel v čp. 255 hradecký rodák, dramatik a básník **Gustav Dvořák** (viz **Malé náměstí čp. 5, oddíl 2.**).

Ob jeden dům, v **čp. 251**, bydlel primán (1890/1891) hradeckého gymnázia **Karel Horký**, budoucí prozaik, básník, dramatik a proslulý žurnalista.

Pár kroků za úpatím Gočárova schodiště žil v **čp. 262** katolický kněz, básník, textař a dramatik **Vladimír Hornov**, profesor náboženství na hradeckém gymnáziu (1910-1930).

Pokračujeme-li po stejném chodníku dál, narazíme na nárožní dům **čp. 264** z roku 1885, ve kterém později sídlil studentský penzionát Komenium (od 1912). Bydlel zde ředitel učitelského ústavu (1870-1897) **Vojtěch Lešetický**, básník a překladatel, strýc spisovatele

Emanuela Lešetického z Lešehradu. V tomtéž domě bydlel profesor na nedaleké reálce (1909-1914), básník, prozaik a dramatik **Zdeněk Záhoř**.

Zmíněný dům čp. 264 stojí u paty krytého schodiště z Komenského ulice na Velké náměstí zvaného **Bono Publico**; jedná se o empírovou stavbu z let 1809-1810. Je zmiňováno v řadě literárních děl, básník **Ladislav Vacina** (viz **Špitálská čp. 149**) o něm napsal stejnojmennou báseň.

Na druhé straně schodiště Bono Publico se nachází **čp. 266**, kdysi bydliště básníka, prozaika a překladatele **Emanuela Miřiovského**, který v letech 1885-1908 působil na zdejším učitelském ústavu.

Míjíme část jižních teras, které vznikly na místě středověkých hradeb, a docházíme k rozsáhlému cihlovému objektu bývalého **pivovaru**, který tvoří nároží Komenského ulice a třídy Československé armády. V jeho jižní stěně stojí socha patrona pivovarníků Gambrina, o níž napsala povídku *Co se v Hradci na Velké i Malé podsíni povídalo o flanderském králi* spisovatelka **Marie Kubátová** (viz *Na skok v Hradci*).

Ještě dříve, než naplno vstoupíme do třídy Československé armády, přejdeme ji od nároží pivovaru a odbočme pár kroků do **Rokycanovy ulice k čp. 316**. V létech 1901-1902 tu bydlel student hradecké reálky, autor románu *Bílá věž*, prozaik a dramatik **František Erik Šaman**. Jedná se též o rodný dům prozaika **Jaroslava Raimunda Vávry** (* 8. 3. 1902), staršího bratra režiséra Otakara Vávry.

Po levé straně **třídy Československé armády** ve směru k hotelu Grand dojdeme k domu, ve kterém se 2. 8. 1906 narodil prozaik **Jaroslav Bartl**; dům má **čp. 383**.

V místě, kde se tato třída setkává s Chmelovou ulicí, pojmenovanou podle hradeckého obrozence **Josefa Chmely** (viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.**), stojí nárožní dům **čp. 394**. Bydlel v něm prozaik, profesor hradecké reálky v letech 1907-1918, **Dominik Filip**.

Na protější straně ulice se v nezastavěném svahu na místě středověkých městských hradeb nachází malý parčík se schodištěm zvaný **Kozinka**. O první úpravy tohoto svého času zpustlého prostoru se v roce 1833 zasloužil dramatik **Václav Kliment Klicpera** (viz **Malé náměstí čp. 129, oddíl 1.**), poslední proběhly v roce 2008. Básník a dramatik **Gustav Dvořák** (viz **Malé náměstí čp. 5, oddíl 2.**) o ní napsal báseň *Na Kozince*.

Půjdeme-li dál po pravém chodníku ulice, která se v minulosti nazývala Jiříkova třída, najdeme **čp. 257**. Studentský pokoj gymnazisty Vojty Králíčka v prvním patře budovy se stal v roce 1904 první štací studentského spolku **Mansarda** – společenství hradeckých středoškoláků, vesměs začínajících literátů, mezi nimi **Karla Čapka** (viz **Malé náměstí čp. 117, oddíl 1.**), **Rudolfa Medka** (viz **Malé náměstí čp. 4**), **Emila Vachka** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 2.**), **Jiřího Červeného** (viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 1.**), **Františka Kryštofa** (viz **Pospíšilova čp. 342**), **Josefa Rosenzweiga-Moira** (viz **Velké náměstí čp. 144, oddíl 1.**) aj. V tomtéž domě se 3. 7. 1887 narodil básník, prozaik, scénárista a novinář **Lomikar Kleiner**.

Podél navazující řady domů se dostaneme k **čp. 239**, bydlišti (1870-1883) básníka **Jana Duchoslava Panýrka**, pedagoga zdejšího učitelského ústavu.

Vraťme se šikmo přes ulici na druhou stranu a vyhledejme **čp. 287**: zde sídlila redakce týdeníku *Osvěta lidu*, ve které v letech 1924-1926 působil prozaik, básník a novinář **Josef Jahoda**, autor svého času oblíbeného románu *Náš dědeček*.

Odtud dojdeme na nároží k bývalému Grandhotelu Urban **čp. 295**, běžně nazývanému Grand. Stal se na několik měsíců roku 1913 poněkud kuriózním útočištěm významného českého básníka **Josefa Svatopluka Machara**. Vedle návštěv hradeckých přátel tu tehdy Machar přijal i profesora Tomáše Garrigue Masaryka a spisovatele **Aloise Jiráka** (viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.**); to vše je námětem jeho vtipného fejetonu *V Hradci Králové*. Také prozaička a herečka **Jarmila Cmíralová** (viz **Eliščino nábřeží čp. 305, oddíl 1.**) učinila Grand námětem svého vyprávění *Letěly, letěly, ale nedoletěly*.

Naproti hotelu, vedle spořitelny, vlastně už v **Palackého ulici čp. 410**, se 9. 10. 1906 narodila prozaička a dramatička **Miroslava Tomanová**, rozená Saková.

Dáme-li se po třídě Československé armády dál podél bývalých Gayerových kasáren (proti parku Žižkovy sady), narazíme ještě před magistrátem města na blok tří budov; prostřední z nich má **čp. 329**. Zde našel podnájem autor oblíbeného *Saturnina* **Zdeněk Jirotka**, student hradecké Vyšší odborné školy stavitelské v letech 1929-1933.

Na téže straně ulice a už za magistrátem sousedí s židovskou synagogou **čp. 413**, první hradecké bydliště (1916/1917) gymnazisty **Jana Blahoslava Čapka**, básníka, prozaika a literárního historika.

Z vnitřního okruhu, který obepíná historické jádro města, odbočme na začátek **Pospíšilovy třídy**. Nároží se Šimkovou ulicí tvoří **čp. 299**, kde žil prozaik a dramatik **Jan Vávra**. Po matce byl vnukem tiskaře a nakladatele **Jana Hostivíta Pospíšila** (viz **Velké náměstí čp. 22**, oddíl 1.); v letech 1868-1900 pracoval v první místní ryze české bance – Záložním a úvěrním ústavu.

Po levé straně Pospíšilovy třídy mineme dnešní Gymnázium Boženy Němcové (dříve tzv. Drtinovy školy) i bývalý Ústav pro hluchoněmé. Za ním stojí budova Střední průmyslové školy stavební **čp. 787**; v letech 1929-1933 tu studoval prozaik, dramatik a novinář **Zdeněk Jirotka**, autor románu *Saturnin* (viz **třída Československé armády čp. 329**).

Labská nábřeží

Trasu lze zahájit na levém břehu Labe na **Eliščině nábřeží** u elektrárny. Hned vedle nároží s Rokycanovou ulicí je dům **čp. 325**, ve kterém v letech 1910-1929 bydlela prozaička, dramatička a překladatelka **Libuše Baudyšová**, rozená Zadinová; působila v městské a okresní samosprávě a zasloužila se o modernizaci a zkvalitnění sociální péče v regionu.

V sousedním **čp. 319** žila v třicátých letech minulého století rodina básníka, prozaika, dramatika a scénáristy **Jiřího Šotoly**. Známy český spisovatel tehdy studoval na hradeckém gymnáziu; během kvarty (1937) se Šotolovi přestěhovali na Pražské Předměstí.

Na nároží Eliščina nábřeží a Chmelovy ulice stojí **čp. 466**. Ke konci života (zemřel 5. 1. 1920) zde bydlel dnes už zapomenutý dramatik a filolog **Eduard Souček**. Zhruba ve stejné době tu bydlel také básník, prozaik a překladatel **Otakar Auředníček**, ředitel státních drah v letech 1918-1927.

Ob dům dál narazíme na **čp. 277**, první hradecké bydliště básníka, prozaika a překladatele **Ladislava Brtnického**, oblíbeného profesora zdejšího gymnázia v letech 1889-1918.

V bloku domů za Pražským mostem, vedle známého novorenesančního objektu U Královny Elišky, je **čp. 305**. V prvním patře měla byt herečka a prozaička **Jarmila Cmíralová**; píše o něm v povídce *Hledání domova*. V čp. 305 bydlel též prozaik, básník a dramatik **Jan Dunovský**, profesor matematiky na zdejší reálce (1886-1896).

Pokračujeme k domu **čp. 297**: za německé okupace, po útěku ze zabraného pohraničí, zde našla domov autorka dívčích románů **Marie Tippmannová**.

Kotěrova budova Muzea východních Čech, architektonický klenot města, je nepominutelná. Často se k ní vracela i spisovatelka Marie Kubátová; inspirovala ji k vyprávění *Alegorická socha ženy v průčelí Krajského muzea v Hradci Králové (Matróna z majoliky)*.

Za muzeem, v **Kotěrově ulici**, si postavil činžovní dům **čp. 720** architekt Václav Recjchl. Jedním z prvních nájemníků se stal v letech 1931-1932 slovenský spisovatel **Andrej Plávka**, po čtyři roky sekretář hradeckého sdružení YMCA.

Přejdeme-li od muzea přes Tyršův most na pravý břeh a zamíříme proti proudu Labe po **Smetanově nábřeží** až za Labský most, dostaneme se k **čp. 1187** (pořadové číslo 12), kde bydlel prozaik, novinář, v letech 1965-1969 šéfredaktor hradeckého nakladatelství Kruh **Miroslav Rampa**.

Vraťme se však zpátky Smetanovým nábřežím a náměstím 5. května k Tyršovu mostu, kde nás jistě upoutá nárožní budova Českého rozhlasu s adresou **Havlíčková čp. 292**. V letech 1910-1914 tu bydleli manželé Markalousovi. Bohumil Markalous, profesor dívčího lycea (viz **Zieglerova čp. 230**), jako spisovatel známý pod pseudonymem **Jaromír John**, zanechal výraznou stopu v kulturních dějinách města (viz **Velké náměstí čp. 34**).

Cestou po Tylově nábřeží dojdeme na **náměstí Svobody**, nejdříve k nárožnímu domu **čp. 321** v ústí Švehlovy ulice. Zde za první světové války prožívala dětství u babičky z matčiny strany česko-srbská spisovatelka **Jara Ribnikarová**, hradecká rodačka (viz **Plácelova čp. 374**).

Na tomto náměstí nás budou zajímat ještě výrazné objekty dvou škol, postavené na samém konci 19. století. Do budovy **učitelského ústavu čp. 331** (dnes Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové) docházelo během první poloviny 20. století několik studentů – budoucích pedagogů a literátů, např. **Rudolf Medek** (viz **Malé náměstí čp. 4**), **Karel Michl** (viz **Špitálská čp. 183-184, oddíl 8.**) ad. I mezi profesory se našli spisovatelé **Miloš Král** (viz **Velké náměstí čp. 33, oddíl 6.**) a **Emanuel Miřiovský** (viz **Komenského čp. 266**).

Budova bývalé **obchodní akademie čp. 301** dnes také patří hradecké univerzitě; v roce 1942 neblaze proslula jako shromaždiště místních Židů před odsunem do koncentračních táborů. Ze studentů obchodní akademie, kteří se stali spisovateli, jmenujme alespoň ty známější: **Emil Vachek** (viz **V Kopečku čp. 86, oddíl 2.**), **Arnošt Vaněček** (viz **Velké náměstí čp. 143**), **Filip Jánský** (vl. jm. Richard Husman, viz **Klumparova čp. 833**). Jako profesor zde krátce působil prozaik **Josef Karel Šlejhar** a také básník **Karel Krýzl** (viz **Velké náměstí čp. 152**).

Za obchodní akademií pokračuje **Tylovo nábřeží** ke **Gymnázium Josefa Kajetána Tyla**, jedné z nejcitovanějších hradeckých staveb Josefa Gočára z let 1925-1927, která nese **čp. 682**. Školu absolvovala bezmála desítky spisovatelů: dva čestní občané Hradce Králové – básník, prozaik a diplomat **Viktor Fischl** (viz **Čelakovského čp. 503**) a básník **Zbyněk Hejda** (viz **Karla Hynka Máchy čp. 735**), dále básník a prozaik **Jiří Šotola** (viz **Eliščino nábřeží čp. 319**), prozaik **Lubomír Tomek** (viz **Topolová čp. 371**), první, kdo v nové budově roku 1927 maturoval – prozaik **Ota Dub** (viz **Šafaříkova 581**) aj. Učil zde i prozaik **Miloš Král** (viz **Velké náměstí čp. 33, oddíl 6.**). A to nepočítáme studenty a profesory – literáty dosud žijící.

Gočárův Hradec aneb Salonem republiky

Trasu nazvanou Gočárův Hradec nelze začít jinde než na Gočárově třídě. Učiňme tak v místě, kde ji kříží **Šafaříkova ulice** a zastavme se na nároží u budovy YMCA z let 1924-1925. V třicátých letech minulého století v ní působili jako sekretáři této organizace slovenský spisovatel **Andrej Plávka** (viz **Kotěrova čp. 720**), básník **Fráňa Velkoborský** (viz **Sřelecká čp. 839**) a básník, prozaik, diplomat **Viktor Fischl** (viz **Čelakovského čp. 503**).

Pokračujeme-li Šafaříkovou ulicí k Masarykovu náměstí, dostaneme se k **čp. 581** – k bydlíšti (1921-1927) prozaika, dramatika a lékaře **Oty Duba**. Žil tu s rodiči a docházel do gymnázia, které tehdy sídlilo přechodně v budově nového Borromea (viz **Orlické nábřeží čp. 356**).

Vraťme se však na Gočárovu třídu a vyjděme k **Ulrichovu náměstí**. Celou jeho jižní frontu zabírá **čp. 810** – Gočárův objekt bývalého Ředitelství státních drah z let 1928-1933. Až do penze v roce 1947 zde pracoval prozaik a literární historik **Josef Šach**.

Za blokem budov, které tvoří areál ředitelství státních drah, na protější straně **Nerudovy ulice**, najdeme dům **čp. 908**: zde od roku 1940 bydlel a v roce 1955 zemřel vojenský lékař Zdeněk Přibík, jako básník uváděný pod pseudonymem **Zdeněk Přibyslav**.

Dojdeme-li zpět na Ulrichovo náměstí a dáme se vlevo po Gočárově třídě, dostaneme se na křižovatku se **Střeleckou ulicí**. V nárožním domě **čp. 839** bydlel už výše zmíněný básník, dramatik, autor knih pro mládež **Fráňa Velkoborský**.

Po protější straně ulice se můžeme vrátit na Ulrichovo náměstí k domu na nároží s ulicí **Karla Hynka Máchy čp. 735**. Dne 2. 2. 1930 se v něm narodil básník **Zbyněk Hejda**. Rodný dům figuruje v jeho básních *Sen* a *Jdu po Masarykově náměstí*. V Hradci strávil dětství a mládí, absolvoval gymnázium. Vracel se často, naposledy k převzetí čestného občanství v roce 2011.

Přes dům dál, na nároží **Klumparovy ulice**, je dům **čp. 833**, kde bydlel se svými rodiči Richard Husman, známější pod literárním jménem **Filip Jánský**, autor příběhů ze zahraničního odboje za druhé světové války, sám příslušník RAF. Vystudoval primu až kvartu hradeckého gymnázia, pak přešel na obchodní akademii. Ve stejném domě pobýval také dramatik, básník, prozaik a překladatel **Zdeněk L. Dufek**.

Naproti, opět v ulici Karla Hynka Máchy, která se však až do roku 1934 jmenovala Jeronýmova, bylo v **čp. 736** poslední hradecké bydlíště prozaika a novináře **Jana Pavlíka**, redaktora týdeníku *Kraj Královéhradecký* a člena revolučního Okresního národního výboru z roku 1918, který své beletristické práce uveřejňoval pod pseudonymem Max Leonier. Do čp. 736 se v roce 1928 přestěhoval z nedaleké Havlíčkovy ulice čp. 292.

Na **Masarykově náměstí** v **čp. 511** (za sochou T. G. Masaryka) žil od roku 1936 básník a novinář **Josef Lorenc**, autor básně opěvující Hradec Králové *Město pěti věží*.

Z Masarykova náměstí zaměříme kroky do **Čelakovského ulice**, směrem k náměstí Baťkovu. Po levé straně dojdeme k **čp. 623**, do něhož se roku 1923 přestěhovala z Pražského Předměstí rodina Bidlova. Starší ze synů, **Vladimír Bidlo**, psal básně už na zdejším gymnáziu. Jeho mladší bratr Josef Bidlo vydal sbírku karikatur *Lidé královéhradečtí*.

V protějším domě **čp. 503** se 30. 6. 1912 narodil básník, prozaik a diplomat **Viktor Fischl**, který polovinu života strávil v Izraeli. V rodném městě vystudoval gymnázium, za války působil na ministerstvu zahraničí exilové vlády v Londýně a po válce v Praze až do emigrace v roce 1949. Autor *Hovorů s Janem Masarykem* i čtyř próz, reflektujících hradeckou etapu života; čestný občan města, nositel mnoha řádů a vyznamenání. Ve stejném domě se 23. 2. 1922 narodil jeho bratr **Pavel Fischl**, který byl v osmnácti letech odvezen do Terezína a později Osvětimi. Podobně jako Viktor emigroval do Izraele, psal divadelní hry a filmové scénáře, je spoluautorem tří Viktorových knih.

Projdeme Baťkovo náměstí a přetneme třídu Karla IV. přímo do **Škroupovy ulice**. **Čp. 441** uprostřed levé řady budov je rodným domem dramatičky a scénáristky **Jaroslavy Strejčkové**: přišla zde na svět 23. 2. 1924.

Na samém konci ulice, téměř na labském nábřeží, stojí objekt bývalé Obchodní a živnostenské komory **čp. 695**, dnes sídlo archivu. V letech 1960-1990 tu byla redakce regionálního stranického deníku *Pochodeň*. Pracovali v ní mj. spisovatelé **Josef Rodr** (viz *třída Slovenského národního povstání čp. 632*), **Anna Kratochvílová** (viz *Dlouhá čp. 108, oddíl 1.*), **Otakar Rydlo** (viz *Wonkova čp. 385*) a **Jiří Zadina**.

Hradecká předměstí

Rozptyl literárních adres v předměstích je samozřejmě mnohem větší, než v centru města, kde je jejich hustota značná a pěší literární vycházky reálnější.

Pražské Předměstí

V tomto případě by bylo možno alespoň zčásti o souvislé vycházce uvažovat. Mohli bychom začít v **Dukelské ulici** před funkcionalistickým nárožním domem **čp. 21** s charakteristickou skleněnou věží, postaveným podle projektu architekta Josefa Fňouka. Bydlel v něm dramatik a regionální historik **Josef Simon**, profesor hradeckého gymnázia v letech 1934-1939; stěžejním tématem jeho tvorby dramatické i populárně naučné byla prusko-rakouská válka z roku 1866.

Pár kroků odtud směrem k nádraží se nachází bytový dům **čp. 1642**. Až do roku 1988 tu stál hostinec, který se nazýval U města Prahy. Jak dodnes hlásá pamětní deska, pobýval v něm velitel rakouské armády Benedek se svým štábem těsně před bitvou v roce 1866. Zasedání štábu živě zpřítomnil **Vladimír Neff** (viz **Na skok v Hradci**) v románu *Sňatky z rozumu* (kapitola *Příšera*).

Z Dukelské dojdeme na náměstí 28. října a zahneme do **Chelčického ulice**; hned druhý dům po levé straně **čp. 280** byl bydlištěm prozaika a překladatele **Františka Kafky** za jeho hradeckých studií.

Na místě dnešního čp. 1640 (bývalá tržnice, v současnosti prodejna firmy Triker, a. s.) stával dům **čp. 77**, postavený otcem autora dobrodružných příběhů z pravěku **Eduarda Štorcha**. Rodina se do Hradce přistěhovala v roce 1886 a její živitel zde provozoval lázně. Prozaik a pedagog Eduard Štorch navštěvoval čtyři roky reálku, poté přešel na učitelský ústav; v Hradci žil od svých osmi do dvaceti let.

Zahneme do Hořické ulice: téměř na jejím konci, na nároží s **Wonkovou ulicí**, stojí bývalý hostinec Na Balkáně **čp. 385**. V letech 1932-1938 jej provozoval otec básníka, prozaika a novináře **Otakara Rydla**, který vedl v šedesátých letech minulého století kulturní rubriku hradeckého deníku Pochodeň (viz **Škroupova čp. 695**).

Přeneseme-li se do jižní části Pražského Předměstí, zvolme si jako výchozí bod **Vrchlického ulici čp. 985**. V této funkcionalistické vile sídlilo krajské studio Československého rozhlasu, ve kterém v letech 1945-1949 pracoval prozaik a sběratel regionálních pověstí **Václav Horyna**.

Odtud projdeme přes Nerudovu do **Wolkerovy ulice**. Sem do **čp. 988** se v roce 1931 přistěhoval básník, pedagog a psycholog **Josef Valuš-Strunz**. Absolvoval učitelský ústav, později působil jako učitel na hradeckých školách i ředitel Krajského pedagogického ústavu.

V nedaleké **Horově ulici** čp. 226 žil v době svých studií na reálce (1913-1920) básník, literární historik a filolog **Břetislav Mencák**. Po absolvování vysoké školy se do Hradce ještě na šest let vrátil (1929-1935).

Z Horovy ulice můžeme zahnout vpravo do **ulice Jiřího Purkyně**: v **čp. 611** žil několik roků před svou smrtí (1979) autor veršů s legionářskou tematikou **František Lonský**; epigon Petra Bezruče psal pod pseudonymem Petr Bezpráv.

Odtud se přes Jiráskovo náměstí dostaneme do **Poděbradovy ulice**. Zde se 23. 5. 1929 v **čp. 732** narodil sochař a spisovatel **Vladimír Preclík**. I když se rodina poměrně záhy odstěhovala do Jaroměře, Vladimír se vrátil, aby se v letech 1943-1945 v Hradci Králové vyučil řezbářem. Do rodného města se vracel i později – jak osobně, tak ve svých literárních textech.

V **Jungmannově ulici**, která vede rovnoběžně se silnicí na Pardubice, bydlel v **čp. 1390/17** básník a lékař **Svatopluk Řehák**. Autor téměř deseti básnických sbírek pracoval na oční klinice Fakultní nemocnice a zároveň přednášel na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové.

Kukleny

Dům **čp. 612** tvoří nároží **Pražské třídy** a Anenského náměstí; na jeho místě stál v první polovině 19. století dům s čp. 89, kde se 7. 2. 1830 narodil katolický kněz, autor knih pro mládež a historik **František Srdínko**, který studoval na hradeckém gymnáziu (1840-1846).

V centru starých Kuklen, na **Denisově náměstí čp. 27** stávala škola, kterou v letech 1865-1868 navštěvoval prozaik a dramatik **Václav Štech**, autor románu pro mládež *Stříbrná věž*, ve kterém zpracoval svoje dětské zážitky z prusko-rakouské války v roce 1866; vpád Prusů do Kuklen líčí v kapitole *Dnové hrůzy*. Na tomtéž náměstí, na faře vedle kostela sv. Anny, bydlel v roce 1940 básník **Jiří Karen** (vl. jm. Ladislav Podmele; viz **Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 4.**).

Slezské Předměstí

Na **Pospíšilově třídě**, za druhým okruhem v oblasti Střezina, je dům **čp. 342**, ve kterém žil na sklonku života, po propuštění z komunistického vězení, básník, legionář, generál **František Kryštof**. Verše psal už v mládí jako student hradeckého gymnázia a člen studentského spolku **Mansarda** (viz **třída Československé armády čp. 257**), kde si vysloužil přezdívku „Bard“.

Ve směru od centra města po pravé straně téže třídy dojdeme k výškovým budovám čp. 867, 868 a 869, přezdívaným Kazi, Teta a Libuše. Zhruba někde na prostranství mezi nimi a chodníkem stával mj. dům **čp. 360**, který vlastnil cukrář Kvasnička. Dne 8. 12. 1916 se v něm narodil dramatik, filmový a televizní dramaturg i scénárista **Jaroslav Klíma**.

Pokračujeme-li po Pospíšilově třídě dál a zahneme vpravo do **Slezské ulice**, najdeme hned za objektem Policie ČR dům **čp. 869** (pořadové číslo 14). Pobývala v něm prozaička a básnířka **Vlasta Prokešová**

Dáme-li se z Pospíšilovy třídy Slezskou ulicí naopak vlevo, můžeme dojít do **ulice Markovické** a vyhledat **čp. 723**. Zde bydlel hradecký rodák, kapitán četnictva a také prozaik **Karel Picka**.

Pospíšilova třída přechází v **třidu Slovenského národního povstání**. Za hotelem Alessandria narazíme v pravé řadě domů na **čp. 632**, bydliště autora literatury faktu **Josefa Rodra**, novináře, který pracoval 17 let v Pochodni (viz **Škroupova čp. 695**) a po čistkách v roce 1970 ve firmě Montas.

Ve stejném směru a po stejné straně dál můžeme odbočit do Blahoslavovy ulice, která nás přivede do **ulice Topolové**, která se do roku 1942 jmenovala Dykova. Ve věku deseti let sem do **čp. 371** přišel ke svým prarodičům z matčiny strany (byla rozená Tomková a spřízněna s rodinou hradeckého rodáka a známého historika Václava Vladivoje Tomka) prozaik, básník, dramatik a novinář Lubomír Vaculík, známější pod pseudonymem **Lubomír Tomek**. V letech 1936-1945 studoval na zdejším gymnáziu.

Topolová ulice lemují malý lesopark zvaný **Háječek**, místo dětských her Lubomíra Tomka, které je kulisou jeho povídky *Vánice*.

Poměrně daleko od uvedených míst, ale stále ještě v katastru Slezského Předměstí, se na břehu Orlice nachází lokalita **Na Mlejнку**, pojmenovaná podle bývalého dřevěného mlýna, který tu stával. Odehrává se tu kapitola nazvaná *Bitva u Hradce Králové* z románu **Karla Čapka** (viz *Malé náměstí* čp. 117, oddíl 1.) *Továrna na absolutno*.

Pouchov a Věkoše

Z bývalé samostatné obce **Pouchov** se v literatuře uplatnila především zdejší místa posledního odpočinku. Básníka **Zbyňka Hejdu** (viz **Karla Hynka Máchy** čp. 735) inspirovala atmosféra **hřbitova** při kostele sv. Pavla k básním *Ted' v létě navečer* a *Před dávnými lety*.

Sousední **židovský hřbitov** hraje významnou roli v povídce *Zbytečná paní Günzburgová*, jejímž autorem je spisovatel **Ota Dub** (viz *Šafaříkova* čp. 581).

V městské části **Věkoše** stojí v **Gruzínské ulici čp. 95** – rodný dům scénáristy, dramatika prozaika **Viktora Dusila**, který se tu narodil 15. 10. 1931.

Nový Hradec Králové

Nedaleko centra, kterým je v případě Nového Hradce Svatováclavské náměstí s kostelem sv. Antonína Poustevníka, se nachází **ulice Na Dřevěnce**. V **čp. 56** se 5. 2. 1933 narodil prozaik, dramatik a scénárista **Vladimír Klevis**; jeho otcem byl ukrajinský emigrant a rodina se brzy odstěhovala do Dobrušky.

Zato další rodák, básník, prozaik a překladatel **Augustin Eugen Mužík**, zůstal svému rodišti po celý život věrný a často se sem vracel. Narodil se 15. 5. 1959 v **čp. 120** v ulici, která nese jeho jméno – **Mužíkova**. Vystudoval hradecké gymnázium (1871-1879), byl členem akademického spolku Dobroslav, roku 1923 byl jmenován čestným občanem Nového Hradce Králové, který byl tehdy ještě samostatnou obcí.

Do katastru Nového Hradce patří lokalita **Na Plachtě**, lidově zvaná „cvičák“ – bývalé vojenské cvičiště, o kterém píše **Karel Poláček** (viz *Na skok v Hradci*) ve sbírce fejetonů *Čtrnáct dní na vojně* (kapitola *Na cvičišťě*).

Také oficiální adresa **Písečná ulice čp. 776**, orientační číslo 15, se nachází v novohradeckém katastru; dotyčný dům však vlastně stojí už v ulici Moravské, která z Písečné odbočuje. Bydlel zde prozaik a dramatik **Jaroslav Danda**, přednosta kožní kliniky Fakultní nemocnice a profesor na Lékařské fakultě University Karlovy v Hradci Králové.

Na Novém Hradci Králové měl za svého krátkého působení na hradecké obchodní akademii (1901-1902) bydlet spisovatel **Josef Karel Šlejhar** (viz *náměstí Svobody* čp. 301, *oddíl 1.*); jeho bydliště se však nepodařilo identifikovat. Historik této městské části František Pitaš uvádí, že Šlejhar chodil do zdejšího hostince U Labutě.

Zcela určitě strávila v této městské části posledních pět let života (1912-1917) autorka knih pro děti a mládež **Bohumila Klimšová** (viz *Nezvalova* čp. 265); ani její zdejší adresa nebyla k dohledání.

Autorův dovětek

Je nezbytné zdůraznit, že tento text není – jako ostatně téměř každý podobný pokus – stoprocentně úplný a definitivně uzavřený. Je otevřený především do budoucnosti, k dosud působícím spisovatelům, jejichž život a dílo nesou stopy města na soutoku Labe s Orlicí.

Platí to především o bývalých redaktorech nakladatelství Kruh: Janu Dvořákovi, autoru románů, novel i povídkových souborů, prozaičce Evě Beštákové, která píše nejen pro dospělé čtenáře, ale též pro děti, básnířce Lence Chytilové a dalších tvůrcích z domu v Dlouhé ulici čp. 108. Nelze zapomenout na kuklenského rodáka Petra Rybáře, autora cestopisů a životopisných próz, i na jeho syna Jana Rybáře, který debutoval historickou detektivkou o Tycho de Brahevi. Hradeckými rodáky jsou také básníci Jiří Studený a Blanka Albrechtová-Bouchnerová. V Hradci pracovala jako knihovnice Zuzana Francková, autorka desítek dívčích románů.

Působí tu i Zuzana Hloušková, která píše literární texty s tematikou sci-fi a věnuje se začínajícím autorům v dílnách tvůrčího psaní Škrabodílny, s nimiž souvisí spolkový časopis Škrabopis. Spolu se svým manželem a dalšími nadšenci stála u zrodu Spolku přátel krásného slova; sám Jan Hloušek publikuje příběhy ve stylu, kterému říká real-prediction. Dalšímu z okruhu aktivistů kolem literární soutěže O Cenu Hradeckého Škrabáka Lukáši Vaníčkovi učaroval žánr fantasy. Spolek přátel krásného slova spoluzakládal také Tomáš Koloc, který už má na kontě dva knižní tituly.

Kdo ví, koho ještě skrývá hradecké literární podhoubí!

Tyto fragmentální zmínky nejsou v žádném případě výčtem nebo přehledem současného hradeckého literárního ruchu. Jen podotknutí, že múzy neusnuly. Jen povzbuzení těm, kdo by někdy chtěli v hradeckém literárním místopisu pokračovat...

Ediční poznámka

Upouštíme od obvyklého seznamu použité literatury, protože zdroje, ze kterých autor čerpal, jsou průběžně citovány v textu a v poznámkách.

Vedle literárních zdrojů využil archiválie, uložené ve Státním okresním archivu v Hradci Králové, ve Státním oblastním archivu v Zámrsku a v oddělení matrik správního odboru Magistrátu města Hradec Králové, zejména archivní fondy středních škol, matriky narozených a matriky zemřelých.

Ukázky literárních textů v Hradecké čítance nejsou upraveny podle současného pravopisu, uveřejňujeme je přesně ve znění citovaných originálů. V této nezměněné podobě jsou svědectvím jak osobitosti literárního stylu každého autora, tak vývoje českých pravopisných zvyklostí.

HRADECKÁ ČÍTANKA

Přes Labe

[Albieri Pavel. *1866: vojenské novely ze sedmidenního tažení*.
Praha: A. Reinwart, 1982, s. 137-140.]

Počasí bylo hrozné. Celou noc bylo přšelo a nyní časně ráno padala hustá mlha, smíšená s drobným deštěm, který dovedl proniknouti nejsilnějším pláštěm až na tělo a zde nepříjemně studil. Prsa ssála ten vlhký vzduch, působící dusivý kašel. Zdálo se, jakoby ta vlhkost i do mozku se drala a zde byla příčinou úplné omrzelosti nade vším.

Tak počínal památný den 3. července 1866. Osmnáctý pluk český, pluk velkoknížete ruského Konstantina, právě všichni synové kraje kralohradeckého, stál v osmém armádním sboru, nešťastném to sboru, vedeném dříve arcivévodou Leopoldem. Osmý sbor měl ve spojení s armádou saskou hájiti levé křídlo Benedekova postavení u Chlumu. Byl po tolikerych porážkách rozbit a téměř demoralizován. Skoro polovice důstojníků scházela a mužstva třetina. Benedek postavil jej na levé křídlo své, doufaje, že zde bude asi nejvíce ušetřen. Osmnáctý pluk nalézal se právě u silnice, vedoucí od Králové Hradce k Nechanicům, mezi Lubnem a Probouzí, za Popovicemi, táboře na polích. Vítr prudce foukal, nadýmaje pláště, jež byly nasáklý vodou. Obilí leželo zde stlučeno deštěm a rozšlapáno vojskem na mokré zemi. Když člověk šel, zaplétaly se nohy do toho a každý krok byl obtížný. Sasové, kteří vyváželi za Nechanicemi batterie, museli míti hrozné namáhání.

Rakouské batterie stály již od předešlého dne na svých stanovištích. Červený kov děl dlouho již neciděných se neleskl, a kdo by se byl díval od Dubu na Benedekovo postavení, byl by měl ty řady smrtících strojů za křoví. Mužstvu bylo nařízeno, co nejvíce se kryti. Leželi ubožáci na tom mokřém poli, tetelíce se zimou.

Osmnáctý pluk ležel, doslovně ležel, za polní cestou, vroubenou po jedné straně ovocnými stromy, jež jde z hlavní silnice k Popovicím, čekaje na rozkazy, kam by měl postoupiti. Myslilo se všeobecně, že se vrhnou vši silou proti první pruské armádě a tu že zničí ohromnou přesilu, načež by se obrátili proti armádě labské, deroucí se k Nechanicům.

Když zahřměla první rána z rakouské batterie před Lípou proti Prusům, ukazujícím se u Dubu, všickni důstojníci vytáhli jako na povel hodinky.

„Tři čtvrti na osm!“ ozvalo se na všech stranách.

Důstojníci leželi a seděli pod stromy v nízkém příkopě, kudy hnala se potůčkem špinavá voda, a bavili se. Kdo měl ještě něco v čutoře, dopíjel.

„Však kdo ví, kde zejtra budeme!“ byl jediný hlas.

Osmá setnina měla jen nadporučíka a kadeta. Poručík a setník byli snad mrtvi, snad raněni, nebo dokonce zajati. Mužstva byla sotva polovička, a to, slyšíc počátek střelby, jež se rychle rozvíjela, zvědavě a nedočkavě vstávalo.

„Ležet!“ poroučel nadporučík. „Času dost a těšiti se právě nemáte nač!“

A obrátiv se ku mladému kadetovi, osmnáctiletému hochu, dodal: „Ti lidé předcházejí vlastně dobrým příkladem nás. Oni chtějí bojovati, my nechceme, poněvadž víme, že to je marným již krve proléváním. Ať se strhne bitva nebo ne, rakouská věc je ztracena dávno napřed.“

„Ale před Benedekem byste se přece trochu ostýchal takto mluvit!“ usmál se kadet.

Byl to hezký hoch, s modrýma očima a kaštanovými vlasy, štíhlý, útlý a nyní v té zimě bledý, což mu dodávalo zvláštního zajímavého vzezření. Nadporučík pak byl statný muž s černými vousy a herkulskou postavou.

V tom se strhl po cestě hluk a vojáci vstávali znova. „Zlořečení chlapi, co to stále mají?“ zaklel nadporučík a vyskočil také. Kadet za ním.

Po silnici od Přímu šla roztrhaná, špinavá, stará cikánka, vedouc dítě za ruku. Druhé nesla ve vaku na zádech. Černé, mastné vlasy spadaly jí do opálené, lesklé tváře. Nohy brodily se v tom bahně na silnici a děti plakaly.

„Co to?“ zvolal kadet.

„Co? Vidíte: cikánka!“ A oba ubírali se k silnici, kamž měli ze všech setnin oni nejbliže.

„Kudy ji to čerti nosí!“ divil se nadporučík. „Co má zde dělat? To je nesmysl, že ji sem pustili! Vždyť za Přímem stojí kavalerie! Ta ji už pouštět neměla. Ještě to může být dobrý vyzvědač!“

(...)

Viz **Rokitanského čp. 63**

***O Královéhradeckém kraji.
Jeho podoba, hranice, města, hrady, městečka, panský majetek a konečně
zvláštní bohatství.***

[*Rozmanitosti z historie Království českého.*
Svazek *Krásy a bohatství České země*, III. kniha, III. kapitola, § II.
Z publikace Balbín Bohuslav. *Krásy a bohatství České země.*
Praha: Panorama, 1986, s. 214-215.]

Královéhradecký kraj, ze všech českých krajů nejrozsáhlejší, odvodil své pojmenování od předního města Hradce Králové. Představuje – jak se může pozorovatel snadno přesvědčit – svazek nebo kytici květů, s touto podobou jej můžeme srovnat. Na vrcholku kytice se rozkládají dost velké květy v čáře od Poděbrad až k pramenům Labe, snítky květů a samotná nejnižší a nejužší část svazku představuje končinu od Bohdanče a Náchoda až k pramenům Moravy, jež v tomto kraji pramení. Můžeme jej tedy vhodně vypoodobnit obrazem rozkvetlé kytice. Poněvadž město a význačnější část kraje je majetkem královen, které dostávaly toto věno při korunovaci, vypadá to, jako by králové odevzdávali Královéhradecký kraj jako svazek květů do rukou královen. Uvádím příklad z literatury, že v jiných královstvích dostávala královna dar do měšce nebo na plášť, ke stuze, do věnce či na jinou část světského ženského odění.

Jdeme-li z Prahy na sever, začíná Královéhradecký kraj po šesti velkých mílích u Poděbrad, a vezmeme-li to stručně, sousedí na západě s Boleslavským krajem, na severu je ohraničen Krkonošemi a lesnatým pásmem Slezska, na východě kladským hrabstvím a severním českým pomezím, od jihu Chrudimským krajem. Svobodná města jsou Nymburk, který náleží králi, českým královnám patří Hradec, Jaroměř, Nový Bydžov, Trutnov a Dvůr. (...)

Viz *Velké náměstí čp. 32, oddíl 1.)*

Boušek Karel

Město pod Bílou věží

[Úryvek z básně otištěné v obrazové publikaci: Šechtlová Marie, Šechtľ Josef Jindřich.
*Hradec Králové: k sedmsetpadesátému výročí založení města a třicátému výročí osvobození
Sovětskou armádou v roce 1975. Martin – Hradec Králové: Osveta – Kruh, 1976, s. 26.]*

(...)

To město pluje jako zlatý koráb
už po staletí k pomněnkovým horám,
s nákladem odvahy vstříc továrnám a školám,
čisté a zářivé, zářivější než korál.

Chtěl bych znát lásky v jeho tichých zdech
z filmových pláten naší současnosti,
která se rodí s duhovými mosty
v mostárně zázraků, jak škodovácký dech.

Promlouvá kamením a písněmi a dětmi
v souhvězdí sídlišť, těch bílých kuřátek,
v dětských hrách na sklíčkách barevných zrcátek,
to město královen a kouzel, když se setmí.

Za světla neonů a obloukových lamp,
výkladních skříní a zámků z pohádek,
mé město na soutoku řek,
jež podobáš se světlu měsíce i horkým světlům ramp.

Jsme s tebou jako děti s matkou,
jak zrno se zemí, jak s dívčí tváří vlas
a ty se omlazuješ v nás
jak hlína pod sněhem, jako keř s jinovatkou.

(V prosinci 1973)

Viz **Velké náměstí čp. 134**

Brtnický Ladislav

Naše gymnasium

[*Památník gymnasia královéhradeckého:
na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor.
Hradec Králové: Státní gymnasium, 1927.
Oddíl Vzpomínky bývalých profesorů a žáků, s. 1-3.*]

(...)

Dál plyne čas, jak labské vody proud,
a nového cos mělo zasvitnout.
Hle, po stoletích temna, ponížení,
se blíží jaro – české probuzení.
Plá divná jiskra náhle v duši všech,
Čech poznal prostou pravdu: že je Čech,
že v řeči otců poklad má a skvost,
že národ velikou má minulost
a pocítil svých dějin nádheru.
V té době profesora Klicperu
v to gymnasium vedl šťastný osud.
Tím jménem Hradec vychloubá se posud,
kdy jiné v zapomnění zapadlo,
jím zdobíme teď svoje divadlo.

Tak v duších studentů to přání ujímá se,
jež rozšířeno venku v celém národě:
Kéž naše otčina zas v dávné kvete kráse!
Kéž dospějeme zase k staré svobodě!

Však zatím přísný povel zvučí s vyšších stran:
Bud' věren císaři! Jsi Rakušan!
Ó, jak to odpor v mladé duši rodí!
Kdo z cizích rozkazů nás vysvobodí?

Hrom války světové tu zahřimal.
Mars vyhnal naše gymnasium z bytu
a Karel Borromejský vlídně vzal
je v době plné bouří pod záštitu.
Zvuk polnic bouří klidný školní svět
a volá žáky do bitevní vřavy –
tak mnohý šel a nevrátil se zpět –
ó, škoda vás je, škoda, mladé hlavy!
Dnes k vašim hrobům do neznámé dálavy
své posíláme vzpomínky a pozdravy...

(...)

Pak přišel krásný převrat – touze naší vděk –
a studentům byl nový úkol dán:

vzal pušku přes rameno oktaván
a erární nám hlídal majetek.
Již dávno za námi jsou temna věky
i bouří válečných se utišily jeky,
svit volnosti teď zříme vůkol plát.
A jako onen všemohoucí král,
jenž na vrcholu monarchie stál,
my všichni smíme říci: my jsme stát!

A v této době krásné, blahé,
to naše gymnasium drahé,
hle, přesídlilo v nový, světlý dům.
Pan Gočár moudře nakreslil nám plány
a dělníkovou rukou zbudovány
tam na břehu, kde zpívá labský šum,
zdi vesele se zvedly k nebesům.

A před budovou – vizte, jaký skvost!
Hoch bronzový, pln vítězného mládí
a s ratolestí v ruce vesel pádí.
Ó, jaká svěžest, jaká bujarost!
Hle studenti! To symbol, jenž vám sluší:
tu svěžest zachovejte tělem, duší!
(...)

Viz **Eliščino nábřeží čp. 277**

Andula

[Ze sbírky Cmíralová Jarmila. *Deset slitovníčků*. Hradec Králové: Kruh, 1985, s. 19-21.]

Město má dvě řeky, voda jedné je zbarvená do zelena, druhá do šeda. Když se spojí, ještě hodnou dobu ostrůvky zeleně i šedi plavou odděleně, než se navzájem promísí. Nad soutokem se zdvihá kulatý nízký vršek a na něm staré město se dvěma kostely, podloubími, radnicí, bývalým biskupským palácem a spleť postranních uliček. Je přístupné úzkou, strmou, klikatou uličkou, která vede na náměstí. Také můžete vyjít nahoru po schodech. Začínají v parku u Žižkovy sochy a ústí v podivné ulici bez dveří. Tvoří ji masivní zvětralá zeď a na druhé straně strohá kasárenská budova. Projdete dál a uvítá vás svět, kam turista sotva zabloudí a kam obyvatel z jiné části města přijde jen zřídka. Některé domy jsou sice renovované, svítí bílými omítkami a čistými okny, ale většina budov zůstává začernalá, oprýskaná, smutná. Mezi nimi se tísní úzké baráčky s puklinami ve zdech, určené k demolici.

Bydlí zde lidé všeho druhu, ale převážně starousedlíci. Sem se hned tak někdo nepřistěhuje, nájemníci spíše odcházejí, rádi opouštějí tmavé ulice, vlhké byty a věčně rozkopanou dlažbu. Žijí tu babičky pozeňnaného věku se vzpomínkami na mládí, výtržníci s vytrvalou láskou k alkoholu i lidičky různě poznamenaní na těle i na duchu. Jako by si mezi starými zdmi připadali bezpečnější. A k tomu početné cikánské rodiny.

Na rohu je hospoda U krále, kde můžete v oblacích kouře pozorovat pestrou paletu tváří. Většina návštěvníků se zná, když ne příjmením, tak přezdívkou. Třeba jednomu mohutnému muži říkají Kasař, ne že by „dělal kasy“, ale protože měl kdysi malé zámečnictví. Drobnému mužíkovi s tikem v obličejí dali přízvisko Rakvář, pomáhá totiž při pohřbech. A štíhlý stařík s parapletem je Mesié. Když bývá pod párou, a to je často, omlouvá se lidem: pardón, mesijé, pardón! Chodí sem vojáci z kasáren odnaproti, pár kluků s dlouhými vlasy a několik stálých hostů na kus řeči a dobré pivo.

Nedaleko odtud v Myší díře, uličce široké tak na rozpětí paže, stojí velká budova s hlubokým tmavým průjezdem. Ve dvoře, na kraji parkánů, na místě bývalého středověkého smetiště a pozdější navážky, byl tak před sto lety postaven jednopatrový dům. V přízemí bydlí početná rodina recidivisty Říhy. Říha je věčně v kriminále, jednou pro výtržnictví, potom pro zlodějnu, pro opilství a kdoví pro co ještě. Vždycky se najde důvod, aby ho mohli zavřít. Má kupu dětí, čert ví, kdy je stihl udělat. Chudáčka děti! Tuhle se jim opět po delší době vrátil tatínek z vězení, rozkročil se přes celou šířku Myší díry a křičel na kolemjdoucí.

(...)

Ale o své děti se nestará. Jak k tomu přijdou, aby měly takového tátu! Jsou věčně na ulici. Hlídá je Andula, druhá v pořadí, dvojče hluchoněmého Tondy. Nejstarší dcera má teď potíže se zákonem pro prostituci a i svoje dítě hodila na krk Andule. Smutno těm mrňatům rozhodně není. Andula vytáhne hadrovou mičudu, několik dětí z okolí se k Říhatům přidá, přiběhnou i cikánata neurčitelného stáří a už čutají do punlíče po kočících hlavách starých uliček. Jejich křiku a povyku je plná Myší díra.

Viz Eliščíno nábřeží čp. 305, oddíl 1)

Hledání domova

[Ze sbírky Cmíralová Jarmila. *Byla jednou jedna neděle: dvanáct etud.*
Hradec Králové: Kruh, 1983, s. 7-8.]

Je neděle.

Venku začíná podzim. Zatím není ani smutný ani ošklivý, je zářivý. Slunce visí na protější straně nábřeží mezi domy, odráží se v řece i v mých oknech. Pokouším se zachytit na své tváři odlesk jeho paprsků. Jsou už téměř studené, ale nepohrdám jimi. Zkrášlují mi chvilku nedělního volna, je mi z nich dobře a útulně. V hlavě se mi hádají představy se vzpomínkami, snění se skutečností...

Vždycky, když jsem mrzutá, nenaložená nebo unavená (jak často takoví býváme), uteču sem, do pokoje s okny na nábřeží, a pokouším se vnímat náladu města. Dívám se na Labe, hladké a nehybné, na Labe – zrcadlo. Několik set metrů odtud splývá s Orlicí, a ten čin je všem zřetelný a zdaleka viditelný, protože Labe je tmavě šedé a Orlice nazelenalá. Před mými okny rozprostřely své větve čtyři mohutné platany a věkovité topoly drží stráž nad Starým mostem. Na každém kroku provází řeku parádní stromořadí. A nemusím se ani moc vyklánět z okna, abych mohla pohledem sledovat řadu domů – jednoho obstarožního seladóna vedla druhého – a elektrárnu, malou a staromódní. A vůbec nejdál za řekou, za tušeným soutokem, zbrusu nové panoráma: hubené věžáky s postavou špatně živené slečinky, které si povídají už jenom s nebem.

Řeknete: žádný zázrak! A víte, že to možná zázrak je? Pro mne určitě. Dívám se z oken na město, které žije, krásní a není jenom z kamene, má i řeku, stromy, nebe a domovy pro lidi. A každíčký den je pohled na ně jiný. Počasí si zahrává s barvami a vytváří nejrozmanitější nálady. Stačí vítr, rozežene mraky, a rázem je z plačtivého uplakánka drzý výrostek. Nebo šedivé jarní svítání se mávnutím křídel racků a jejich křikem mění na ztřeštěně veselé ráno.

Také mám moc ráda náš byt. Nejvíc snad mě láká pohled z jeho oken. Dům sám je secesní, nepraktický, jako ostatně celé nábřeží. V noci, když všichni nájemníci spí, probouzejí se tu kakamerdici. Praskají a lupají nožkami po parketách; ty vržou, kroky kráčejí samy jen tak, vypínače ve vedlejších místnostech cvakají, aniž pak lampy svítí a vůbec; ledacos se tu děje zajímavého.

A ta volnost pohybu! Než přejdete z jednoho konce na druhý! Můžete po místnostech chodit a ne se jen proplétat mezi nábytkem, můžete tu cvičit, můžete tu tancovat. A můžete si do sytosti zauklízet. Ne jako v paneláku – šup sem šup tam – generální gruntovní úklid je hotov. Kdepak! Tady začnete na jednom konci na jaře a stane se vám, že do léta ze štaflí neslezete.

A za domem máme zahrádku. Je zarostlá, stromy a keře tu rostou, kvetou a voní jen tak „halabala“, drzouni! Natahují se za světlem a sluncem a za chvíli je budeme mít na balkóně a snad i v kuchyni.

Líbí se mi můj domov. Ale moje putování za ním bylo dlouhé a nesnadné. Začalo dávno, to mi bylo devatenáct...

Viz *Eliščino nábřeží* čp. 305, oddíl 1.)

Letěly, letěly, ale nedoletěly

(minipříběh v pořadí druhý)

[Ze sbírky *Minipříběhy*, která je součástí rukopisné pozůstalosti autorky.]

Grandhotel se nacházel v trojúhelníku mezi divadlem, kantýnou a hereckým domem, bývalou Ymkou, naším tehdejším domovem. Kavárna působila tehdy sice už značně zvetšele, zato náramně útulně. Cestou z oběda nás přímo lákala k lelkování svými plyšovými ve vínové barvě vyvedenými dosti prosezenými boxy s výhledem na místní křižovatku. Jak skvěle se tu po zkoušce klábosilo! Občas si dovolili někteří pohrdnout kantýnskou stravou a zvolili pro oběd jídelnu. To prošli kavárnou a ocitli se v prostoru okouzujícího secesního stylu i vybavení, s těžkým nábytkem, černoušky z ebenového dřeva – hlídači vůní, masivními zdobnými květinovými vázami, pár palmami. Prostor přímo zářil bílými ubrusy, damaškovým prostíráním a sváteční náladou i ve všední den. Kde zůstal upachtěný a propocený socialismus! Číšníci se pohybovali decentně, hudba hrála jemně jen do podkresu. První vítala hosty servírka ve věku, kdy vypadala, že pamatuje založení podniku, ale vždy perfektně upravená a úslužná. Byla Němka, z těch, kterým i po desetiletích činila čeština potíže, každého se nejdřív zeptala: „Je libo k pitý číček nebo pivíčko?“ Střík, ovocný či vinný stříček se nikdy nenaučila vyslovovat, a tak jsme jí i přezdívali: „Číček“. Všechno u ní bylo drobné: sacherdortík, srnkové khafíčko, desertík.

Většinou jsme zůstávali v první části restaurace, ceny byly kulantní, podávalo se zde jídlo na lístky. Neošizené, chutné, i plíčky na smetaně považovány za lahodnou pochoutku. Za velmi příznivého stavu financí se dalo jíst i bez potravinových lístků na tak zvaném volném trhu, stačilo vystoupit v klenuté jídelně o schůdek výše a u čtyřech stolů, oddělených od ostatních nízkými pulty z leštěného dřeva plných dekorativních předmětů a květin, se podávalo menu zcela volné. Monumentální obraz pokrývající celou stěnu od slavného malíře Preislera dotvářel atmosféru, skleněná vitráž v lunetovém pozadí na do modra laděném podkladu znázorňovala bílé letící labuť nebo snad husy a prostor půlkruhem uzavírala. Netušili jsme, že ptáci zakletí do mozaiky hlavně zabraňují výhledu do nevábného dvora. I kdybychom znali pragmatický důvod jejich existence, stejně by nás okouzlovaly. V takovém milieu vepřové žebírko s oblohou bylo povýšeno do šlechtického stavu a dodnes chuťově nemá konkurenci.

Husy, bělostné husy, kam se vlastně rozletěly?

(...)

... na sklonku roku devítistého čtyřicátého devátého ... rozeslala jsem nabídky na všechny strany a rozhodla se, že odkud přijde první odpověď, tam půjdu. Přišla z Hradce Králové.

Maminka byla nešťastná, že jdu tak daleko, v Praze chodila na každou mou premiéru. Navíc po Únoru, když nám vzali živnost, musela nastoupit do práce, ačkoliv měla těžké srdeční potíže s ošklivými nočními záchvaty.

... Když jsem začínala v Hradci na začátku roku padesát, maminka mohla za mnou přijet až za čas, na představení Čechovova Racka, hrála jsem Ninu Zarječnou. Myslím, že byla se mnou spokojená a obě jsme byly šťastné. Žádné pusinkování, pár kritických připomínek jsem také schytala i za další roli v Shakespearově Komedii plné omylů. Rozplývat se nad dcerou neměla ve zvyku. Ale její srdce tlouklo pro mne silně a neokázale a já tu její lásku vnímala všemi póry. Chtěla jsem jí udělat s něčím radost, uctít ji. Druhý den ráno jsem sice musela do zkoušky, ale daly jsme si rande v jídelně Grandhotelu na dvanáctou hodinu,

protože už odpoledne se vracela vlakem do Prahy. Ještě spolu v klidu poobědváme, popovídáme si, já ji doprovodím na nádraží, potěšíme se...

Matka se oblékala velmi skromně, spíš venkovsky, vlastně jsme byli velmi chudí v onom čase. Rovně zastřížené prošedivělé vlasy hladce sčesávala dozadu, měla výrazné vysedlé lícní kosti, již dosti propadlé tváře, nápadné velké upracované ruce, v těle zhublá, vypadala o mnoho starší. Jen oči byly mladé, tmavě hnědé, s chytrým a vědoucím světlem. Tak seděla v ten den v jídelně téměř nepohnutě u jednoho „číčku“ a čekala.

(...)

A já si na potvoru v den její návštěvy u mne dala pěkně na čas. Matka sice měla pochopení, ale musela si tam připadat sama jako nahá v trní. Kdepak byla dvanáctá hodina! Režisér vyžadoval, aby na připomínky zůstali všichni, když říkám všichni, tak všichni! Na konci zkoušky jsem se dozvěděla, že ten hrnek, ze kterého v druhé scéně piju, je přišerný, pane rekvizitáři, dejte jí do ruky něco inteligentního! „Mohu už jít?“ pípla jsem nenápadně se snahou se vypařit. „Nikoliv,“ zařičel, „mám ještě plno poznámek!“ mávaje popsány útržky z bloku. Mluvil pak půlhodiny, mne se netýkalo vůbec nic, svými kritickými poznámkami se strefoval do jiných kolegů. Občas si na některé herce zasedl a tepal je za kdeco. Vytvářela jsem jen nutné publikum, aby co nejvíce lidí bylo přítomno potupě těch nešťastníků. Co všechno si kolikrát musí dát komediant líbit!

Zatím v restauraci u prostřeného stolu pro dvě osoby trčela má matka a obětavě vyčkávala, vyhlížejíc svou roztoulanou dceru. Protože si nic neobjednávala, kroužili kolem ní číšníci i servírka Číček se sacherdortíky, mezitím hosté u okolních stolů se střídali. Ale ta žena, která se do tohoto prostředí tolik nehodila, personál znervózňovala. Ti, co se vždycky nejdřív před každým zlomili v pase, než vyslechli jeho přání, začali si vyměňovat pohledy, ze kterých se dalo jasně odečíst, cože tady ta stará obyčejná ženská vysedává, jestli by ji snad neměli slušně ale nekompromisně vykázat.

Přilítla jsem až před druhou hodinou, málem už jídelnu zavřeli. Místo, abychom zažily klidnou hezkou chvíli, v chvatu jsme poobědvaly a ze slavnostního zážitku zbyl jen chuchvalec zbrklých úkonů a trapnosti. Na vlak šla matka sama, musela jsem, musela jít na schůzi.

Mnohé se mi chce po celé půlstoletí vzít zpátky. Když jsem ten rok přijela domů na vánoce, maminka ležela už v nemocnici. Třetího března jsem měla premiéru komedie Jak je důležité míti Filipa, a protože jsem věděla, jak se mnou dýchá i na nemocniční posteli, v květinářství jsem na dálku objednala kytku s bílým šetřkem, milovala ho, a do telegramu napsala „Milá maminko, přeji Ti ke své dnešní premiéře všechno nejlepší, hlavně aby ses mi brzo uzdravila. Tvá dcera Jarmila.“ Ve středu nato ve spánku vpozdvečer tiše zemřela. Kytku jí položili přes sepjaté ruce.

A husy? Nikam nedoletěly, dopadly dost tvrdě a neslavně. V bloku do dvora, kde mnoho let nyní bydlíme, hledím denně i na jejich odvrácenou tvář, není už tak oslňující jako v minulosti. Budova je desítku let v rekonstrukci, vitráž zabeďnili, aby se při stavebních pracích nepoškodila. Jenže časem se z jednoho okna pár prken odlouplo a z rubu obnažená labuť, jedna jediná na mne z dálky mává bílým křídlem na pozadí tušené modré louže. Výhled na ni je částečně skryt vzrostlými břízami, plevelným podrostem, kterým celý dvůr zavřeného a tím i zakletého hotelu zarůstá, mizí, stejně jako můj herecký osud. Vytrácíme se ze života.

Jaká byla cena, kterou jsem platila? Příliš velká nebo malá?

Viz Elišino nábřeží čp. 305 oddíl 1.), též třída Československé armády čp. 295

Zvony od svatého Ducha

[Ze sbírky Cmíralová Jarmila. *Byla jednou jedna neděle: dvanáct etud.*
Hradec Králové: Kruh, 1983, s. 77-78; 86.]

Zvoní poledne.

Nevnímám teď nic jiného než rozhoupaný zvon a jeho stříbrné dunění, které všechno pohlcuje. Mne, Ivana, paní Vlastu i její ateliér, dokonce i obtlouklého zákazníka. Špatně rozeznávám jednotlivé údery – slévají se v jeden celek. Zhmotnělé tóny. Jsou neodbytné, ukradly mi myšlenky a vnikají do celé mé bytosti. Dovolují mi jen hledět klenutým okénkem přímo do zdi chrámu. Je blízko, neobvykle blízko. Chce se mi vztáhnout ruku a dotknout se mokré kamenné zdi.

Poletují řídké bílé vločky a rychle mizí. Stěna kostela je lhostejně pohlcuje, leskne se jen ještě tmavěji. Z čeho může sněžit? Před chvílí jsem se dívala ateliérovým oknem přímo do nebe – bylo modré. Chtěla bych se znovu ohlédnout, ale nechce se mi opustit pohled do černého kostelního kamene. Líbí se mi. Připadá mi hladký, mohutný i drsný zároveň. Jsoucí sám o sobě. Zbožný kámen a věřící zvon.

A najednou kouzlo končí – v setině vteřiny zastavené ticho – jen v uších doznívá nepatrně se zachvívajícím ozvěna. Nitka všedního dění se navazuje, zvonom umlčený zákazník pokračuje kdákavým hlasem ve vysekávání poklon paní Vlastě. Obrazy si už všechny prohlédl, jsem zvědava, jestli vůbec něco koupí. Nevypadá na to. A my s Ivanem čekáme na paní Vlastu v koutku ateliéru pod dvěma malými okénky, jakýmisi historickými průzory – kterými je vidět na dosah stěna chrámu svatého Ducha.

Ivan se nenápadně rozhlíží po té výtvarné spoustě kolem sebe, po obrazech navršených u stěn i na stěnách, všude plno barevných skvrn a představ a skutečnosti i fantazie.

„Mami, jak se jmenuje tamhleten obraz?“

„Mezihvězdné kontakty, slyšels, ne?“

„A tady ten? Ten modrý?“

„Nevím. Co myslíš?“

„Planeta, nějaká oběžnice, jak ji vidí kosmonauti.“

„Třeba je to naše Země.“

„A ty malé obrázky podél stěn?“

„To jsou monotypy. Představují to, co ty sám chceš. Na co právě myslíš. To, co v nich nalezeš sám. Podmořské dno, modročerný prales, květinu pod mikroskopem nebo třeba jen obyčejný trávník, když se do něho zahledíš zblízka.“

Šeptáme si, abychom nerušili. Ivan putuje od jednoho monotypu k druhému a já se vracím ke zčernalé zdi chrámu. Co mi připomene zbožná zeď přede mnou, zahalená clonou šedivějících sněhových vloček?

.....

Zasmála jsem se. Ivan se po mně udiveně otočil, ale paní Vlasta mi už podávala zabalený obrázek, na který jsme čekali. Zákazník odešel, my se loučíme také. Obvyklé fráze, tak jak kloužou automaticky z úst: Nashledanou! a Děkujeme! a Nezlobte se, že jste museli tak dlouho čekat. Nám to nevadilo, vid', Ivane. Zase přijďte... a tak dále...

Stojíme na chodníku, já neodolám a pohlédnu vzhůru na monumentální stavbu chrámu. Podívejme se, není celý z kamene, jak se mi zdálo odtamtud. Vždyť je z cihel, jen

kolem štíhlých oken má kámen. Gotická cihla. A já si celou dobu myslela, že se dívám do samého kamene.

Sněhové vločky zmizely, dlažba se mokře leskne a vítr mi drze fučí pod sukně.

Viz **Eliščino nábřeží čp. 305, oddíl 1.)**

Čapek Karel

Dopis z 19. ledna 1905

(adresovaný sestře Heleně a švagrovi JUDr. Koželuhovi do Brna)

[Otištěn v publikaci Čapková, Helena. *Moji milí bratři*. 3., rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1986, s. 206-207.]

Scriptum při řečtině 19. ledna 1905

Moji drazí!

Jsem poslední dobou tak zaměstnán, že mi nezbyvá na dopis času, až teď za okolností ovšem poněkud nepříznivých.

Maminka, jak přijela, vykládala mi o té vaší péči o mě – mne to ovšem velice potěšilo, ale teď v nejnovější době se okolnosti značně změnily. Už mi není u babičky tak těsno: zbavil jsem se těch okovů, které se jmenují ohledy k babičce, a žijeme tak vedle sebe, oba samostatně a k sobě skoro cize. Tak je to docela snesitelné.

Co se pak týká té nešťastné lásky – i to se změnilo. Ta první láska, ta už je u konce. A sice od 5. januaria 1905. A je to docela dobře. Ta má zbožňovaná Mařenka se ukázala jako docela, ba až příliš všední, mělké, ale až příliš v jistých věcech „flákané“ děvče. Jsem rád, velice rád tomu, že jsem měl tolik síly, abych udělal konec. Teď je mi lehčeji, vždyť ta má první láska nebylo nic jiného než nepřetržitý řetěz trápení. To všechno vám budu jednou vypravovat. Poslední malér se mi stal o vánocích: já psal „Jí“ psaní, a to padlo do rukou našich. A – ti se ukázali v té své celé malichernosti. A fí, to se mamí a babička zas ukázaly! A tati – ploval s proudem, ačkoli mi to nijak nezazlíval, že ji mám tolik rád, a – zdá se mi – mě skoro litoval. A teď už je konečně těm všem útrapám konec. Bohudíky!

Za těch okolností se mi ovšem nervy utišily. Ovšem tenkrát, kdysi, mi všechno to mé neštěstí nervy pořádně rozrušilo, ale to všechno, láska, nervóza a hádky s babičkou jsou už jen tempi passati.

Jsou okolnosti, které mi tak ten život tady činí velice sympatickým. A to je velké a krásné v poslední době hnutí ve studentstvu. Zvlášť teď je mohutné probuzení v Hradci.

Abych mluvil krátce: vychází zde hektografovaný studentský měsíčník, ovšem tajný (ač je to tajemství už trochu veřejné), a seskupil se studentský sebevzdělávací spolek, ovšem také tajný. Ten spolek má ovšem cíle krásné a ušlechtilé, ale příliš snadno se může nedobrovolně rozejít. Zvláštní, prazvláštní náhodou se stalo, že se ve výboru ocitl i kollega Čapek. Spolek je dost veliký, má na 50 členů všech ústavů, i jednoho juristu. Předsedou je jeden oktáván. Účel je všestranně vzdělávací, zejména ovšem v literatuře, politice, umění, vědách moderních aj.; není anarchistický – je to zkrátka hnutí velice sympatické, aspoň mně, a myslím, že i tobě, doktore. Věnuji se tomu se zápalem, je to prostředí pro mne, tak já rád žiju. Takový život rušný a neplaný se mi líbí a vědomí jakési důležitosti, vědomí, že přece člověk nežije tak všedně a bezúčelně – to mi dříve scházelo, proto mi byl Hradec těsný. Ale teď žiju tenhle život s chutí a rád.

Myslím, že do Brna asi za rok či za dva půjdu, těším se tam, najdu tam snad takový život, jaký mám tady.

Doktore, ani nevíš, jaký se stal teď ze mne zase ctižádostivec. Mně teď všechny ostatní zájmy ustoupily stranou a převládá jen ctižádost – je to, myslím, dost zdravé. Piš mi brzo, doktore (ale ne na adresu babičky, pošli mi psaní do gymnázia, nechci, aby babička co věděla, znáš ji přece). Tedy mi brzo piš, co o tom spolku našem soudíš, případně buď tak

hodný a napiš mi nějaký pokyn. Domů o tom nepiš, nepřeu si to, je to pochopitelné. Myslím, že ale s tím hnutím sympatizuješ. Tedy pošli mi nějaké pokyny, a piš mi co nejdříve, já už se tolik těším; Ty a Helča jste přece ti jediní, u nichž najdu pochopení takové věci, a sympatie.

Váš Karel

Viz Malé náměstí čp. 117, oddíl 1.), též Velké náměstí čp. 32 a třída ČSA čp. 257

Listy Anielce

(Dopis z 15. 6. 1905, nedlouho před odjezdem autora z Hradce Králové.)

[Čapek Karel. *Listy Anielce*. Praha: Lyra Pragensis, 1978, s. 77-85.]

Hle, píšu zase: jsem tak sám –

Tož tady dosud jsem bydlel u svojí babičky, takové dobré, milé, ryzí stařenky – a ta se mi dnes odstěhovala – Takové je mi to teď cizí v té naší světnici s několika kusy vypůjčeného nábytku – je teď tady tak prázdno, ticho – a opravdu smutno – Ta babička mi schází.

Pořád tak mimoděk čekám, že babička za mnou zašoulá bačkorami a řekne: „Tak komupak to píšeš, Karlíčku?“ A pak řekne: „Svým d'oučeti, vid'?“ A dá mi – jako obyčejně – dobrou radu: „Jen si ji tůze neber do hlavy, blázinku, a nezamiluj se do ní; pak by ses trápil, a na to seš mladěj“ – Blázinku Karle! Blázinku Karle!

Jednou mi zas povídala: „Milej hochu, každá by byla blázen, která by tě teď chtěla; nic z toho nekouká. Do ty doby, co se budeš moct ženit, bude ta tvá už dávno vdaná, a třeba ti odchová svou dceru...“ Je průhledné, jak se mne *tohle* muselo dotknout.

Když ze mne přes všecku přetvářku v posledních dobách vycítila smutek, říkala mi: „Vid', vona tě nechce – Vona má jinýho...“

A teď ta dobrá duše odjela, musela k mé mamince: ta má hroznou nervózu a souchotiny (a já jsem ve všem po ní – vidím takhle, kam dojdu!) – Tak sám jsem zbyl – tož nedivte se, že chci psát Vám – jiná radost mi teď už tady nezbývá –

Slečno Anielko, promiňte, že chci jednou mluvit upřímně.

Slečno Anielko, mně se po Vás stýská. Bůh ví, mám Vás teď radši než kdy jindy. Takhle napsané zní to docela všedně. Ale Vy nechápete, co to znamená pro mne.

Já vím, já už od Vás nedosáhnu ničeho; ani sebe menší přízeň. Já vím, že jsem Vám strašně směšný; to proto, že jsem tak ve všem vybočil z mezí. Ba, jsem směšný, jsem nehezky a nezajímavý. A já, škaredý hoch a potrhlý poeta, dekadent, mrzák, šašek a blázen, – já, já hledám lásku – je to paradoxní a komické, ale svrchovaně tragické a hrozné.

Je to tragika taková, jako když umírající člověk chce žít a být šťasten, a ví, že umírá, věří, že tak bude a ví, že to není možné.

Věřte ten smutek v mých dopisech není ani fingovaný, ani to není světobol mládí – Takováhle tragika je větší, než Vy, Anielko, dovedete tušit a chápat – Vy jste zdravá duší i srdcem – a já jsem mrzák neschopný k životu – Vy to chápat nemůžete.

Hleďte, Vy jste mladá. Vy dovedete být mladá, vy dovedete šťastně hrát si na ředitelky pensionátu i zamilované párky. Vy dovedete to mládí užívat krásně a dobře – A já ani nikdy mladým nebyl a nebudu protože jsem mrzák a blázen a člověk ubohý.

Já jsem něco úplně opačného Vám, jsem opačný pól světa.

Vidíte, a mám Vás rád. Ne tak, jak milují jiní, protože každý jiný doufá, že si lásku získá, ale já vím, že nezískám nic, ale také neztratím nic, nemohu.

Já si lásku představuji divně, je to taková upřímnost bez hranic, která nezatají ani nejmenší vibrace duševní; je to obapolné zbožnění, takže by jeden druhému jen ruce si opovážil líbat; je to víc než koketérie a víc než vášeň a víc než cokoliv jiného, je to dosažení vrcholu.

Ale taková láska je nemožná.

(...)

Čapek Karel

Stará metafora

(Sl. A. N.)

[Čapek Karel. *Listy Anielce*. Praha: Lyra Pragensis, 1978, s. 77-85;
též in: Čapek Karel. *Spisy XXIV. Básnické počátky – Překlady*.
Praha: Československý spisovatel, 1993, s. 23.]

Plavec už zemdlel – Zlomena vesla,
moře je velké a člun tak malý – –
Moře je velké – – síla už klesla,
a cíl je dosud v dáli a dáli – –

Let šestnáct pluji tak tou bezútěšnou plání,
teď mi už pohasla a zlenivěla krev,
z té síly titánské mi zbylo rezignování,
ne láska už, ne hněv – – –
Let šestnáct pluji tak – – Člun k předu pádí,
za sebou dlouhou rýhu vyreje –
Tam naházel jsem za tu dobu mládí
bohy a lásku, slávu, naděje – – –

Plavec je mdlý – – a zlomil už vesla – –
Vlny se věží, vlny se valí,
cíl daleký je, síla už klesla – –
Vy tmavé dvě drahé hvězdy mé v dáli –

Viz **Malé náměstí** čp. 117

Bitva u Hradce Králové

[Z publikace Čapek Karel. *Továrna na absolutno: román-feuilleton*.
2. vyd. Praha: O. Štorch-Marién, 1925. Kapitola XXVI., s. 143-148.]

(...)

Tak ten krejčík, ten Hampl, nějak načichl bobinetovštinou, a sotva se vrátil do Hradce, nemyslel na nic jiného, než jak by se zmocnil vlády. Šít šaty, to mu nevonělo; proto začal rýpat a kritisovat, že prý tohle a onohle, a že prý celá radnice patří flandákům, a co prý ty peníze v záložně, a že prý pan Skočdopole je neschopný starý fajfka a kdesi cosi. Bohužel, jak už války s sebou nesou zhovadilost mravů a otřesení každé autority, našel Hampl několik přívrženců a založil s nimi stranu sociálně-revolucionářskou.

Jednou v červenci svolal ten dotyčný Hampl na Malé náměstí tábor lidu, a stojí na kašně volal mimo jiné, že prý lid kategoricky žádá padoucha, zpátečníka a biskupského utřisvíčku Skočdopole, aby složil starostenský úřad.

Na to odpověděl pan Skočdopole vylepenými vyhláškami, že jemu, řádně volenému starostovi, nemá nikdo co poroučet, zejména žádný přivandrovalý desertér; že v nynější neklidné době nelze vypsati nových voleb a že náš soudný lid je si vědom atd.

Na tohle však Hampl čekal, aby provedl svůj bobinetovský kousek. Vyšel ze svého bytu na Malém náměstí, mávaje rudým praporem, za ním dva kluci ze všech sil tlukoucí do bubnu. Takto obešel Velké náměstí, postál chvíli před biskupskou residencí, načež odtáhl za víření bubnů na pole u řeky Orlice, řečené „na Mlejnků“. Tam zarazil prapor do země a sedě na bubnu napsal vyhlášení války.

(...)

Po celé odpoledne a zejména večer trousili se lidé pěknými alejemi k Mlejnků; „ale to víte,“ říkali si na potkání, „jdu se taky podívat na tábor toho blázna Hampla.“ Když přišli k Mlejnků, viděli louky už plné lidí, a u dvou bubnů Hamplův pobočník přijímal přísahu poslušnosti císaři Bobinetovi. Sem tam hořely ohně, kolem nich mihaly se lidské stíny, zkrátka vypadalo to náramně malebně. Někteří se vraceli k Hradci zřejmě sklíčení.

V noci byla podívaná ještě skvělejší. Starosta Skočdopole vylezl po půlnoci na Bílou věž; a hle, k východu podle Orlice hořelo sta hranic, tisíce postav pobíhalo kolem ohňů, jež vrhaly široko daleko krvavou záplavu. Patrně tam kopají zákopy. Starosta slezl s věže nápadně ustarán. Bylo zřejmo, že generál Hampl nelhal o svých branných silách.

Za úsvitu vykročil generál Hampl z dřevěného Mlejnků, kde celou noc probděl nad plány města. Několik tisíc mužů, vesměs sice v civilu, ale aspoň čtvrtina ozbrojena, stálo už ve čtyřstupech; zástupy žen, starců a dětí se tísnily opodál.

„Vpřed!“ zavelel Hampl, a v té chvíli zahlaholily polnice trubačského sboru ze světoznámé továrny pana Červeného na dechové nástroje a za zvuků radostného pochodu (Šly panenky silnicí) vykročily Hamplovy síly k městu.

Pod městem zastavil generál Hampl své šiky a poslal napřed trubače a herolda s výzvou: aby nebojující lidé vyšli z domů. Avšak nevyšel nikdo. Domy byly prázdné.

Malé náměstí prázdné.

Velké náměstí prázdné.

Celé město prázdné.

Generál Hampl si zakroutil kníry a zamířil k radnici. Byla otevřena. Vešel do zasedací síně. Usedl na místo starostovo. Před ním na zeleném sukňě ležely připraveny aršky psacího papíru a na každém už předem krasopisně napsáno:

„Ve jménu Jeho Veličenstva císaře Bobineta.“

Generál Hampl přistoupil k oknu a zvolal: „Vojáci, bitva je skončena. Zlomili jste ozbrojenou rukou klerikální vládu radniční kliky. Našemu milovanému městu nastává éra pokroku a volnosti. Drželi jste se skvěle. Nazdar!“

„Nazdar!“ odpovědělo vojsko a rozešlo se. Také do starostova domu se pyšně vracel jeden Hamplův bojovník (později se říkalo Hamplman), nesa na rameni pušku po nějakém čínském vojákově.

Tak se stal pan Hampl starostou; dlužno uznati, že také jeho obezřetná vláda byla požehnána poměrným klidem prostřed obecné anarchie, díky moudrým radám biskupa Lindy a vážených pánů starších.

Viz Malé náměstí čp. 117, oddíl 1.), Na Mlejнку

Černý Adolf

Mé Polabiny

[Úryvek z básně otištěné pod pseudonymem Jan Rokyta v periodiku *Královéhradecko: vlastivědný sborník pro školu a dům*. Roč. 8., 1931, č. 5, s. 39.]

Mé Polabiny, kde jsem v mládí chodil,
kde každou stezku sen mi vyzlatil,
než život dal mi hořkou číši v podíl –
jak rád bych se k vám zase navrátil!

(...)

Zas rád bych ve vaše se dálky ztratil,
v nich jako kdysi hledal samotu,
když rudlo na západě, den se krátil
a šířil ve vás divnou tesknotu.

A rád bych sedal ve vás k proudům Labe,
na jeho břehy divě strhané,
kde mladé křídlo, ještě k letu slabé,
vznést zkoušelo se, touhou zmítané.

Chtěl rodného bych města stíhat věže,
jak kmitají se křovin průlinou,
neb v oblaky zít, na znak v trávě leže,
a sledovat, kam nebem poplynou.

Chtěl vrátit bych se, vítr ze vší síly
když v podzimu listí rve vám v rozběhu,
neb když vás změní zimy přízrak bílý,
chtěl brouzdat bych se vámi ve sněhu...

Viz **Kavčí plácek čp. 121**

Černý Adolf

Rodné město

[Zkrácená verze básně ze sbírky Rokyta Jan. *Lekníny na hlubinách: básně: 1898-1900.*
Praha: vlastním nákladem, 1900, s. 15-16.]

Za vrchy a za vodami
moje rodné město leží,
vidím obrys jeho známý,
domů, kostelů a věží.

Na všem leží bílé světlo,
všecko v měkkých barvách splývá –
mládí moje, jež tu zkvetlo,
ze všech koutů na mne kývá.

(...)

Bože, jsem to doma zase?
Tytěž ulice a chrámy
jako v uplynulém čase,
všecko dávný rys má známý –

A přec všecko je tak jiné!
Jiné slunce na vše svítí,
jiná voda v řece plyne,
jiné je tu žilobití!

Spěchám městem v nepokoji,
cizím lidem, ulicemi –
staré domy těsně stojí,
štíty na mne hledí němy.

Hledám cosi na podloubí,
po ulicích, na kamení –
tesknota se s duší snoubí,
není zde, co hledám, není!

Není tu, co hledám v touze,
bílé květy větry svály –
staré písně nápěv pouze
doznívá kdes v dáli, v dáli...

Viz **Kavčí plácek čp. 121**

Černý Adolf

Rodné město

[Část textu básně ze sbírky Rokyta Jan. *Zpěvník pozdního husity: (1913-1915)*.
Praha: B. M. Klika, 1918, s. 26-27.]

Strmé střechy hustou řadou
pod krytinou prejzů rudých,
ostré štíty do náměstí,
dvě dál, tři uličky chudých,
nade vším dvě z rudých cihel
věže chrámu boží lásky,
vůkol ozubené hradby
z rudých cihel, bašty, hlásky –
a to všechno na návrší,
pod nímž v dál jdou lány plodné,
Orlice kde v Labe ústí.
To bylo mé město rodné.

Žižka v jeho hradbách dlíval,
v chrámu lásky chýlil skráně,
než své houfy ze bran vodil
bránit pravdy jménem Páně;
a když hlíza podhlodala
mužnou sílu jeho ramen,
měšťané zde jeho tělo
skryli pod chrámový kámen –
a že otcem jejich býval,
s osudem svým jméno shodné
Sirotků si vyvolili.
To bylo mé město rodné...

Minulo pět dlouhých věků
a čas všecko změnil z kořen:
Padly rudé zdi a bašty,
za domem dům padal zbořen,
Sirotci šli za svým otcem,
zmírajíce doma, v dáli,
a i kosti otce Žižky
z chrámu boží lásky vzali –
Ze všeho jen jedno z dávna
zbylo do dnešního do dne:
Orlice a Labe řeka.
To jest moje město rodné.

(...)

Viz **Kavčí plácek čp. 121**

Červenka Jan

Vzpomínka

[Ze sbírky Červenka Jan. *Babí léto: verše*. Praha: J. Otto, 1901, s. 21-23.]

Ven z hluku města v stromořadí stinné,
kde úžlabím se šumný potok vine,
hoch venkovský kde sedá s udicí,
rád chodím v prázdné chvíle blažící.

Tam u vody pod loubím stromů svislým
vždy ve své dětství uprchlé se vmyslím.
Jak mlha vstávající z luk a řek
vždy rozvine se pásma vzpomínek.

O jak jsem šťasten, v ony tiché kraje
po denní práci duchem zalétaje,
když zbudím ze sna dávnou minulost
a v domov svůj se vracím jako host.

Když sebe s otcem vidím zase jednou
v čas podzimu se brát v dál nedohlednou,
po břehu jasných zelenavých vod
a k tomu zpívati si na pochod.

Kde jaká houšť, kde jaký strom byl dutý,
já všude uměl skrýti svoje pruty,
a než sám rybář věděl jsem vždy líp,
kde hnízdí to či ono hejno ryb.

O kde jste doby, kdy jsem léčky lstivé
kul na slídiče, staré, závistivé,
již tam, kde jednou stát mne viděli,
den celý sedávali v neděli!

Kde nejvíc křů a trávy bylo na dně,
tam vlákal jsem je dovedně a snadně.
Tam s nadějí vždy lovu zřeli vstříc,
však domů – chodívali bez udic!

O kterak blahem oči moje plály,
když malí bratři vstříc nám chodívali,
když hvízdaje a hrd jsa na kořist
všech rybářů jsem závistí byl jist.

A proto rád tak chodím v ona místa,
kde proudí voda průsvitná a čistá
pod klenbou stromů stinnou, šumící,
a malý hoch kde sedá s udicí.

Vždyť vzpomínky ty, jež mne k pláči nutí
a hlásají mi všeho zahynutí,
jest všecko, co mi zbylo z domova –
a snad i to čas brzy pochová!

1885

Viz **Malé náměstí čp. 119**

Hradec

[In: *Almanach akademického spolku „Dobroslav“ v Hradci Králové*
vydaný u příležitosti oslav padesátiletí spolku 1878-1928.

Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1928, s. 52]

Hradec. Který? Štýrský – Jindřichův? Jest jen jediný: Králové Hradec. A Hradec a mládí, to jsou pro mne synonyma. Na oboje rád vzpomenu. Narodil jsem se v Hradci ještě pevnostním, prolézal jsem kasematy, lezl po kamenných hranách „kavalírů“ a proháněl se po „flošinkách“. Byl jsem však hoch tichý a zdrženlivý. Teprve v primě shodil mi jednou spolužák Melichar chlupatou čepici s hlavy a třídní Havránek mne označil za to jako uličníka. Od té doby jsem jím byl. Znamka z mravů bývala nejhorší na mých vysvědčeních.

Už jako kvintán byl jsem spoluzakladatelem sebevzdělávacího kroužku studentského. Scházeli jsme se na Střelnici. Z naší třídy Rosenzweig (básník Moir), z nižších Králíček (Vojta Halín), Otto Sommer, Emil Vachek – z vyšších Scheiner, Procházka.

Později zaujal mne „Dobroslav“, jeho činnost knihovnická, večírky a slavnosti, na které jsem ve fiakru po okolních vesnicích pyšně jezdil subskribovat na Husův Fond (s Rud. Medkem).

Před druhou státnicí jsem se omladil vstupem do Mansardy. Byl to studentský kroužek, který disponoval velkou moderní knihovnou. Půjčovalo se studentům a děvčatům. S každým románem muselo děvčátko přečíst i jednu brožuru, na každý taneční večírek neb výlet připadlo i jedno vzdělávací odpůldne nebo přednáška. Bardem Mansardy byl Franta Kryštof, kapitánem Karel Müller.

Když se Mansarda po maturitách částečně stěhovala do Prahy, vznikla „Červená sedma“. Já byl jejím otcem a Mansarda její matkou – „Mrtvolna“ její kmotrou. „Mrtvolna“ byla frakce, jejímž účelem bylo překračovati trestní zákon. Kromě toho byla při Mansardě skupinka „Zelené sdružení“, které vydávalo měsíčník „Svítání“, redigovaný a vlastnoručně psaný Medkem.

(...)

Není to už ten Hradec, co býval. Kamarádi se rozutekli, dívky se provdaly, staří Hradečáci pomřeli. Vše se změnilo, Hradec připadá mi jako město obsazené. Roste, mohutní a moderní. A jen vyjdu-li do polí a luk, a zdáli vidím město třívěžaté, sahám si maně do kapsy, nemám-li tam Xenofonta neb Vergila, abych dřel, jako kdysi.

Viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 1.**), též **třída Československé armády čp. 257**

Červený Jiří

O panu kanovníkovi

[Ze sbírky Červený Jiří. *Hradecké písničky. Sešit 1.* Praha: Josef Springer, 1919, s. 3-4.]

Když večer pan kanovník chtěl už jít spat,
přišla panna Bábřinka žalovat.

Naše panna Pepinka bejvá doma míň,
chodí s panem Adolfem večer na podsíň.

Za Svatej Duch na podsíň spolu chodějí,
pod Kozinkou šeptali včera v aleji.

Už ji nechci pouštět ráno na rorát,
nebo ať pan kanovník ráčí zakázat.

Povídal pan kanovník: To já dobře vím,
že tam panna Pepinka denně chodí s ním.

Také já jsem alejemi kdysi chodil rád,
lípový květ v soumraku na srdce mi pad.

Já musel do semináře a vás jsem nyní
vzal si panno Bábřinko za hospodyní.

Proto ať pan Adolf chodí s pannou Pepinkou,
k stáru aspoň potěší se jak já vzpomínkou.

Viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 1.)**

Červený Jiří

Ta smutná

[Ze sbírky Červený Jiří. *Hradecké písničky. Sešit 1.* Praha: Josef Springer, 1919, s. 6-7.]

Tichým letním podvečerem vane vůně z luk
a v alejích pod hradbami slyšet kroků zvuk.
Pan Ignác jde s pannou Bětou,
nad hlavou jim stromy kvetou,
srdce se jim láskou chvějí,
sny jim rostou do nadějí.
Akátovou alejí
pak se domů vracejí
a vojáci v kasárnách
svůj štrajch troubějí...

Přes koruny akátů přešlo mnoho jar,
z Ignáce se zatím stal už pan aktuár.
Hlava jeho stříbrem vzkvétá,
dávno v hrobě panna Běta,
sám teď chodí pod hradbami
teplý večer hlavu mámí.
Akátovou alejí
zas milenci chodějí
a vzpomínky tichounce
zas se vracejí...

Viz **Velké náměstí čp. 139, oddíl 1.**)

Červinka Adolf

Sonet hradecký

[Ze sbírky Červinka Adolf. *Napadal první sníh*. Praha: Edvard Leschingr, 1907, s. 15.]

Kraj v mlhách slitý ... dlouhé lány polí,
jež k návrším se táhnou, zmlkly teď,
jen vítr zalká prudce nad topoly
a prchá dál, kde v neurčitou šed'

plá rudou barvou chalup nízká zed',
kde hrušní vršek tmí se posud holý...
Má dálka tady ssinalou vždy pleť,
a smrti stesk jde uvadlými stvoly.

A ohlédneš se. Zpátky jdou to pluky,
krok odměřeným tempem v půdu zní,
a nevíš, jak tě záchvat chytne prudký,
jdou z cvičení to řady poslední...
Mrak po obloze zvolna v dálku plove
a slunce hasne v křížích u Sadové...

Viz **Velké náměstí čp. 142, oddíl 2.)**

Červinka Adolf

Ve staré pevnosti

[Ze sbírky Červinka Adolf. *Napadal první sníh*. Praha: Edvard Leschingr, 1907, s. 68-69.]

Pevností starou bloudím dnes,
večer spí v tušení jara,
v ulicích dozněl dětí ples,
nad řekou chvěje se pára...

Prošel jsem každý známý kout,
zamlklé minul jsem domy,
volně tu dýchám, zproštěn pout,
košaté kvetou teď stromy...

Zašel jsem v tiché náměstí.
Socha tam světcova stojí,
spředena v staré pověsti,
proti nimž rozum dnes brojí.

Já bych však věřil všemu dnes,
lásce, jež ve vzduchu taje,
podivnou vůni s nebe snes'
někdo sem v zapadlé kraje.

Vichřice času letí zpět...
Musím zřít drahá mně místa,
kde rozkvet' první lásky květ,
touha mne zpíjela čistá...

K starému domu došel jsem,
milenku hostíval moji,
navždy je vyryt v srdci mém,
kyne mi ve všedním boji.

Patnáct let dlouhých dělí mne
od oněch bláhových chvílí...
mžikem však duše přehlídne
obrazy, které se smyly...

Na prahu stojí mladý hoch,
s děvčátkem směje se právě,
tak jsem kdys já tu státi moh' –
trysklo mně s výčitkou v hlavě...

Záclony jsou však spuštěny,
za nimi hluché tmy leží,
ztraceny, navždy ztraceny
v mlhách spí obrysy věží!

Viz **Velké náměstí čp. 142, oddíl 2.)**

Daněk Oldřich

Zpráva o chirurgii města N.

(Začátek prvního jednání.)

[Daněk Oldřich. *Zpráva o chirurgii města N.* Praha: DILIA, 1981, s. 3-4.]

Na scéně by toho mělo být dost – a tak se to tam jistě vejde jenom ve zkratce. Bílý stoleček s bílými židlemi na sesterně, mnohoploškové oko svítidla na operačním sále, psací stůl sekretářčin – a pohodlí křesel profesorské pracovny – ale taky kus chodby a skla a modrobílého proužku – a snad nakonec není třeba z toho všeho vůbec nic, pokud ono „nic“ složí aspoň úlomky, tříšť úlomků jednoho chirurgického oddělení jedné fakultní nemocnice. Žádná Lomonosovova univerzita ani Cambridge. Ale taky stavba nepochází z časů Marie Terezie, nejspíš tu chirurgům něco nedávno přistavěli. Nejsou tam náhodou skleněné lítací dveře? Toseví, že by rušily – ale někdy by mohly zas tak krásně lítat. Zkrátka – poněkud vypouklé zrcadlo jednoho dne na jedné chirurgii. Možná dokonce tak vypouklé, že by pod mnohaokým svítidlem mohl místo operačního stolu stát bílý klavír. Ale to přece není moje věc. Klavír není nezbytný, nezbytná je matnice před zářivkami, na níž jsou upevněny rentgenogramy plic.

Pacientka: To jsou jeho plíce?

Profesor: Ne.

(Zní cinkot nástrojů, tiché povely operačního sálu, hudba téhle inscenace. Vždycky nám chvilku potrvá, než vlastně rozeznáme, oč běží.)

Pacientka (zabořená v klubovce u Profesora): Prý je to skoro chlapec, říkali.

Profesor (zhasne pod snímky): Neměli vám to říkat, neměla jste ho znát.

Pacientka: Máte iluze, pane profesore, pacienti se dovědí vždycky všechno. – Kdy se mu to stalo?

Profesor: Včera večer.

Pacientka: A teď už svítá. To vás zburcovali?

Profesor: Jsem zvyklý. Zburcovat museli moc lidí. Odběr ledviny není tak obvyklý.

Pacientka (se usmívá): Zatímco transplantace už je běžná?

Profesor: Skoro běžná. – Vás taky zburcovali.

Pacientka: Náhodou jsem byla zrovna naproti na dialýze. Krev bych měla vyčištěnou. Ještě tak myšlenky. – Kolik už jste dělal transplantací?

Profesor: Sekretářka by to věděla přesně.

Pacientka: Byla by započtena i ta tehdejší moje?

Profesor: Ne, to by nebyla. Byl to jenom pokus o transplantaci.

Pacientka: Já vím. – Co když vám z Prahy z IKEMu tu ledvinu pro mne nepovolí? Když ji pošlou někam... někam do Maďarska nebo...

Profesor: Jedna vždycky zůstává. Tak se to dělá.

Pacientka: Co když bude pro ni jiný příjemce tady? Já vás otravuju, co? A před těžkou operací.

Profesor: Jste... moc statečná žena. Víte, chirurgům musí být jedno, koho zrovna operují. Ale statečné lidi operují o moc radši. Víte proč?

Pacientka: Nejsem chirurg.

Profesor: Protože stateční víc vydrží. Se statečným pacientem jsem já lepší chirurg.

Pacientka: Nejvíc vydrželi ti psi nebo ty opice, co jste to na nich zkoušeli.

Profesor: To ne. Člověk vydrží nejvíc. Statečný člověk vůbec nejvíc. Už byste měla jít.

Pacientka: Už jdu.

(...)

Viz **Dlouhá čp. 98, oddíl 1.)**

Dub Ota

Z krásných let malin nezralých

[Z almanachu *Gymnázium Josefa Kajetána Tyla v Hradci Králové*.
Hradec Králové: Sdružení rodičů a přátel školy
a Svaz socialistické mládeže při Gymnáziu J. K. Tyla, 1986, s. 49-50.]

Psal se rok 1919, první rok po první světové válce. Všeho bylo málo, i prostoru. Gymnázium umístil náš Hradec v jezuitské koleji na Velkém náměstí, aby je pro příští údobí přestěhoval do Borromea, zatímního církevního internátu nad Orlicí. Ke třetí secesi lidu studentského došlo roku 1927. Přestěhovali jsme se do budovy pod Štursovým Vítězem, prožili tam semestr a dostali potvrzení, že jsme dospělí. Básník Vladimír Bidlo, nadějný, předčasně tragicky zesnulý, komentoval pohled na bronzového eféba verši:

Před gymnázkou a s pomlázkou
na vysokém sloupu
každodenně v slunce jasů
svoje tělo koupu.

Tedy v červnu roku 1927 odešli z budovy první maturanti.

Aby byla zdůrazněna širší důležitost středních škol – tehdy měly v parlamentu značný vliv tři německé strany – skládal se před hlavní zkouškou examen z celé maturitní látky v němčině (nepovinné) písemně i ústně. Naše třída byla velmi naléhavě žádána, aby se přihlásila – aspoň tři! – abychom prý mezi ostatními ústavy nestáli jako chudí příbuzní, ale uctívanému profesoru vyhověli jen dva. Karel Karvánek, později JUDr. (zemřel 1984) a Ota Dub. Podle abecedy se nastoupilo, a byl jsem tudíž první maturant v budově vonící novotou. První – to zní hrdě. Proto se k tomuto prvenství hlásím a budiž zvěčněno v historii. Už také proto, že jsem po něm v dlouhém životě už žádné prvenství nezískal (nemluvě o několika pomíjivých ve sprintu).

Lékař a učitel mají unum extraordinarium commune, jedno zvláštní společné: leckterý žák a pacient je v sobě nosí celý život. Učitele jako otce, který mu otevřel cestu k poznání, vložil do něj semeno vědění a pěstoval je v prvním rozkvétání i na začátku zrání; lékaře jako ochránce zdraví a nejednou sama života. Malý rozdíl mezi nimi je: dobrého učitele uctívají všichni, kdo se s ním sešli, lékaře mnozí, ale ne všichni. Chválí ho jen ti, kdo přežili.

Sám nemohu zapomenout na tři profesory, k jejich památce se vracím i dnes, víc jak po půlstoletí. Klasický filolog František Beran, třídní od primy do oktávy. Neučil jenom rozebírat latinské verše, jak to dělal pan ředitel, vědec, uznávaný překladatel, autor slovníku dr. Kořínek, ale vedl nás po cestě etiky, v mravouce a vykládal reálie starého Říma v souvztažnosti k naší době. Snažil se, aby byl příkladem. I zjevem imponoval. Kalloagathos. Druhý byl František Teršl, češtinář a němčinář (viz naše maturita), člověk svými způsoby renesanční, literární a divadelní recenzent i kritik, znalec moderních proudů, sám umělec, herec a zpěvák, basbarytonista, sólista ochotnické scény, Radovan od Kamena Mosta v představení, kde jako Libuše hostovala Kristina Morfová; ukazoval nám cestu ke krásám v umění. A třetí: profesor Miloš Lukáš, řečtinář, svérázná postava, milenec antiky, polyglot, který osnovy bral na vědomí, ale přizpůsoboval je svému pojetí výuky a ne sebe jim. Věnoval se hloučku zainteresovaných, zapaloval je svým plamenem a druhým pak dopřával volnost pohybu i jiných zájmů. Jeho hodinu inspektoři nechválili, ale pro nás v ní zněly tóny, na které jsme čekali. Harmonické, někdy velebné, jindy rozverně, ale vždycky moudré.

Viz Šafaříkova čp. 581, též Tylovo nábřeží čp. 682

Zbytečná paní Günzburgová

[Ze sbírky Dub Ota. *Doktorské a jiné příběhy*.
Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 220-221.]

(...)

Ale nevydržela dlouho, blížila se druhá po poledni, venku svítil rozevlátý den a od piletického potoka sem volali ptáci. Vyšla zas na ulici, stočila kroky k Městským sadům, došla na roh a zastavila se. Nemohla dál. Najednou ucítila léta, roky hladu a mrazu, zábly ji nohy od bláta, kterým se brouzdala tolik měsíců, roztrásla se po celém těle – a Pouchov byl v nedohlednu. Už nikdy tam nedojde. Stála, opírala se o hůl, o svou starou ebenovou se stříbrným knoflíkem, který nacista uchránil a Ledererovi v koutě za skříní přehlédli. Stála a byla zoufalá, teď, kdy by stačil jen zlomeček síly, nemá ani stopu z ní, třebaže je najedená, oblečená, odpočinutá. Viděla, že se musí obrátit a vyšplhat zpátky do kopce ke starému bytu.

Pomalou se otáčela a vtom ji někdo vzal jemně za loket.

„Jste to vy! Paní Günzburgová! Vy sama! A nezměnila jste se, jen trochu pohubla a pobledla, ale jste to vy!“

Soused Mareš, brašnář a největší městský taškář. Tak si říkal. Vyběhl za ní z domu a dlouho nechtěl sám věřit. „Poznal jsem vaši hůl, jenom oblečení mne mýlilo, nikdy jste nenosila červené šaty.“

Posadil ji na obrubeň plotu u Adalbertina a za chvíli přivezl drožku. Starého Hozu, shrbeného, olysalého, jako byla jeho kobyly, ale stejně milého, ochotného. Pak jeli na hřbitov všichni tři, všichni unaveni, ale plni radosti.

U hrobu advokáta Julia Günzburga se postavili. Oba muži nad ním udělali kříž, tak byli zvyklí ze svého hřbitova, potom odstoupili a nechali nebožtíka, aby si promluvil se ženou. Jen z dálky se dívali, lidská zvědavost věkem roste.

Stará paní nejdřív pohladila pomníček, pak na něj položila hlavu a chvíli zůstala bez hnutí. Potom sáhla do kapsy, vyňala šátek a rozevřela jej. Na hlínu hrobu, mezi stonky trávy nasypala několik chudých hrudek a hrstičku drobtů. Hlínu na hlínu. Plochou dlaní vše uhladila a vytrhla několik stonků plevele. Znovu se vrátila k žulovému kameni, obejmula jej, jako by objímala pas člověka; opřela se o jeho hladkou plochu. Prsty, konečky prstů, obkreslovala jedno zlacené písmeno po druhém. Ale neplakala. Jen rty se jí chvěly a ramena se nachýlila kupředu, jako by na nich teprv teď ucítila tíhu všeho, čím prošla.

„Zas budu k tobě chodit, můj drahý, nebo jezdit, kdyby mne nohy neunesly. Zase začnu zbytečný život. Ale řekni, byl a bude opravdu tak docela zbytečný?“

Viz Šafaříkova čp. 581, též Židovský hřbitov

Bloudění: větší valdštejská trilogie

[Durych Jaroslav. *Bloudění: větší valdštejská trilogie*.

České Budějovice: Růže, 1969, část druhá, kapitola III, s. 285; 305-308.]

„Co byste tomu řekl,“ mluvil kaplan ke kováři, „Jeho Veličenstvo uděluje všem sedlákům úplný pardon a generál je má jen dobrotivě pohnouti k pokoji! – Nelze si představit, jak generál zuřil. Nejdříve mu zkazili dovolenou a donutili ho, aby sbíral vojsko proti sedlákům a sám proti nim táhl. To víte, takové pohanění! Generál, který válčil jen proti knížatům a králům – a náhle má bojovat se selskou kanálií. A když už přišel, teď zase toto! Páni by ho rádi zostudili a poškodili, a prý by nebylo čeho litovat, kdyby ho sedláci chytli a vyklestili. – Teď tedy, když je v Hradci, má se sedláky pokojně vyjednávat, aby měli dosti kdy rozběhnouti se po všech jeho statcích, obsadit jeho města a učinit jeho regimentům co největší škody. A hlavně by sám se měl nechat odklidit. Pak už by se zase někdo našel, kdo by sedláky zahnal a potrestal. Kdyby generál rozuměl svému prospěchu, nechal by dnes v noci sedláky projít kolem Hradce a pozítří by mohli čekat u Brandýsa, až císař pojede na lov. Ale generál zuří a víte proti komu? – Proti sedlákům. Zítra se jim asi dobře nepovede. Generál se chystá, že je dá upálit ve stodolách a zvěšet. A všechno to bude nadarmo! Co pravím! Bude se to opakovat. Osidlo se odvíjí několikrát kolem hrdla. Váš pán shrne kořist nesmírnou se všech stran, poněvadž všechny strany pracují svorně k jeho prospěchu.“

(...)

A pak už se černal Hradec. ... Kněz se zastavil v bráně a mluvil se stráží. Leutnant jel. Malý rynek spal. Velký také, jen na věži zářilo světlo a hlídači chodili zakukleni. Odevzdal koně a šel do kvartýru vévodského. Lidí tam čekalo mnoho. Rytmistr ho zarazil.

„Ani opovážit! Kurýrů je tu dnes plno, ale samí cizí.“

„Myslil jsem, že se připravuje bitva.“

„Ach to! Pro tu by si Jeho Výsost neujímala spánku. Co tedy nového u baltazarských?“

„Všechno v pořádku. Sám velitel bdí a dohlíží.“

„Nu, to vás asi vínem uctili, když tohle pravíte!“

„Jakž jinak!“ sebevědomě odpověděl leutnant.

„A sedláci?“

„Vede se jim zatím příliš dobře. Mají volnou cestu až sem. Ale zdá se, že se chtějí vyspat. A Jeho Výsost se o ně nezajímá?“

„Musí, bohužel, ač má jiné, důležitější věci z celého světa, od Jeho Veličenstva, od pana Tillyho, z Dánska, z Polska a což já vím! Nestačí odbývat posly. Víte, co je nového? Dostaneme nového komandanta. Je prý veliký a těžký jako vykrmený vůl. Zase nějaký Vlach. Jmenuje se Piccolomini a přivede si tři sta svých vojáků.“

„Hm! A co zítra?“

„Dnes jste pracoval dost. Zítra si odpočnete.“

„Nejsem tak unaven.“

„Snad byste nechtěl jít na sedláky? Fuj! Jste-li zproštěn, pak by to bylo velmi nefrýdlantské, kdybyste nechápal závadnost takového druhu ctižádosti.“

„Ale bojím se, že zapomínám fechtovat.“

„Tak provozujte zítra ringelspiel!“

Byla to přízeň nevíтанá, ale posléze uznal, že jest nejlépe poradit se s polštářem a příkrývkou. Vlezl do své komůrky v domě proti Duchu Svatému až kdesi pod střechem a okénkem lomenice vyhlédl ven do šera. Zde vítr do očí neřezal. Vysoké domy s lomenicemi

spaly jako čápi. Kus náměstí sem sahal a byl tu sirý klid, ani kočky se neopovážily běhat po střechách, ani sovám nebylo do křiku. (...) Hradec spal kolem něho a pod ním. Hodiny byly, ještě nebyla půlnoc. V táhlém zaznívání úderů zanikly podkovy koní v ulicích. Z dále zavyl zapomenutý pes; snad to byl pes děkanský; jiný sotva by si dnešní noci v blízkosti kvartýru generálova mohl něco takového dovolit. Spánek byl dusný.

Ráno vyšel z domu. Garda už se stavěla. (...) Kopí a halapartny už nedočkavě klouzaly na ramenech a koně důstojníků se tužili každý sám pro sebe. Úzkou ulicí, dosti příkře stoupající, přijížděly kornety vzhůru na velký rynek. Ryk podkov hrál, až se dech tajil; sotva vyjel první důstojník a za rohem se ukázaly první řady koní, zjevily se zdvižené hroty kopí s vlajíci praporky. Pak řada za řadou. Kopí rostla. Podkovy byly, domy naslouchaly, regiment táhl v plné vznešenosti, pak se řady zastavovaly na kovové povely, obracely se, a zdola přijížděl zase jiný regiment, snad ještě krásnější, s kopími ještě vyššími, a zase nový regiment, že se zdálo, že už na rynku nebude ani místa, a bylo to jako královský les smrti. Pak přijížděli hajduci, divocí jako psi z jatek, s nestvůrnými kníry a ježatými čepicemi, pyšníci se všemi barvami a bitevními sekyrami. Pak jela artilerie, jejíž těžká, nemotorná a ohromná kola hřmotila, až se domy třásly, a za ní vozy se sudy prachu, s koulemi a s náčiním. Pěchoty bylo málo, jen několik kompanií mušketýrů; bylo patrné, že všechno se má odbyti zkrátka. Bez hluku se postavili za špalírem trabanti, nosiči, štolbové a jiná parádní holota. U kostela čekaly kočáry s nádhernými spřeženími. Náměstí nabylo vzhledu jako před korunovací; domy se měly nač dívat; zdálo se, že náměstí bylo schválně stavěno jen pro tento jediný den. Na druhém konci se zúžovalo jako v silnici, po které se mělo samo vydati na pochod za armádou, a klesalo na Malý rynek. (...)

Viz V Kopečku čp. 78

Hradec Králové

[Z knihy Durych Jaroslav. *Vzpomínky z mládí*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1928, s. 63-66.]

Často se jezdívalo kočárem do Hradce Králové. Obyčejně v neděli. Bylo to město slavné s věžemi viditelnými. Jezdilo se na velké náměstí, kde jedna z matčiných sester měla obchod v podloubí. Na toto podloubí se kluk pamatoval ještě z dob života matčina.

Jednou se však kočár zastavil před rynkem, před jakýmsi domem, který se zdál vysoký a šedý, kluk stoupal po schodech nahoru. K tatínkovi. Přestěhoval se mezitím z Kolína do Hradce Králové: bratři Václav a Josef tam byli, byla tam služka. Byt měl kuchyň a dva pokoje s podlahou nalakovanou. To na kluka udělalo veliký dojem. Ve větším pokoji stál vánoční strom, dosud málo otrhaný. Všecky věci v pokojích nabyly v klukových očích zvláštní vzácné a okázalé hodnoty. Stesk po domově, přichylnost k otci a ke všem věcem, starým i novým, které byly zapjaty do řetězu vzpomínek, porušily klukovu rovnováhu. Lakovaná podlaha se divotvorně leskla, vánoční strom voněl, zlaté a stříbrné andělské vlasy se třpytily, záclony zářily, ve skleníku se skvělo matčino nádobí a sklo, otec byl laskav a vesel, bratři byli spokojeni a s police otcovy dráždilo klukovu fantazii několik krkonošských hraček, kameny s krystaly a nějaké rudy malachitové, uschlé květiny a knihy. Byl tu dojem jakéhosi odpočinku po dobách smutku a starosti, odpočinek úsměvu zapomenutí a nového života. Kluka to mocně vábilo. Starší bratr ukazoval své kresby, obdivuhodně všelicos vypravoval, kluk ani nedutal, Králové Hradec šuměl pod okny, věže a zvony bylo cítit nablízku.

Večer se dostalo klukovi napomenutí, aby byl hodný a vděčný, a zase odjížděl do Libčan.

(...)

Jednou navštívil otce a šel s ním do kostela svatého Ducha. Poslouchal varhany, díval se na kolébající se lustry a uviděl před sebou člověka městského, který stál pevně svými chodidly na dlažbě chrámové a kýval se v kyčlích podle hudby varhan tak, že při každé brevis či semibrevis uchyloval tělo střídavě k pravé a k levé straně. Tomu se kluk velice divil.

Jindy byl na křtinách své sestřenky. Bylo to ve světnici přízemní, šeré, za odpoledne únorového či březnového. Kněz přišel do bytu. Šero, zvláštní tíseň přízemního bytu ve velkém či starém domě, divné, jako polomrákotné ubíhání času, nechápavost k životu, zvláštní cizota světa, podvědomý vliv tvárnosti nábytku, stěn, prchavé požitky z křestních hodů a tušení, že přes všecku přízeň a ochotu jest domov ztracen, snad navždy.

Kluk někdy tesknil po domově. Mluvil sám k sobě o Kolíně. Kolín rosti; věže kolínské dosahovaly do nebes; vzpomínal na vánoční strom u otce v Hradci; byl tam na Hromnice a strom ještě nebyl úplně ocesán; zdál se věčný.

Pak jednou přijel do Hradce; vyprosil si, aby směl k otci, ale otec již ve městě nebydlil a kluk musil čekat, až ho mohli v poledne zavést na Pražské předměstí.

Na Pražské předměstí se šlo od mostu dlouhou alejí mezi dvěma lukami. V aleji jezdily vozy a dostavníky a flašinetáři hráli nekonečné písně, pochod Radeckého a jiné věci. Byla to cesta živá, podivně živá a svíravě tísnivá. Někde blízko na začátku Pražského předměstí, kde bylo mnoho přízemních, vesnických chalup, byl dům jednopatrový, šedý či žlutý, s malým dvorkem, a v přízemí bydlil otec.

Otec byl veselý a žertoval. Ležel na pohovce či na lůžku. Kluk měl hlad. Otec poslal Václava do hospody pro polévku, postavil kluka k oknu a řekl mu:

„Dívej se, až ponese Václav polévku, bude ho pálit do prstů, upustí ji a to se zasměješ!“

Ale nestalo se tak.

Klukovi se nezdálo všecko v pořádku; snad proto, že otec ležel a nebylo všecko urovnáno. Ba, když pro něho k večeru přišla teta a odvedla ho, jako by s kluka spadla tíseň; ale jiná, neznám tíseň přicházela zároveň.

Netušil kluk, že to byla poslední návštěva, kterou vykonal otci.

Viz V Kopečku čp. 78

Hrozny sladké a Prima

[Durych Jaroslav. *Vzpomínky z mládí*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1928, s. 122-123 a 125.]

V sousedství bydlil šikovatel, který měl dva syny; ti chodili do třetí reálky a s hochem se spřátelili bez pýchy, kterou jevívají starší vůči mladším. Mluvili řeči zbujně. Rodiny vojenské chodily v neděli odpoledne i s dětmi do zahradní restaurace. Hoch šel se strýcem. Zatím co otcové rodin kouleli kuželky, oba realisté vyzvali hochu, který byl teprve dva dny gymnasistou, k loupežné výpravě do gymnasijské zahrady, kde prý jest ovoce kanaanské.

Hoch je ctil jako kamarády, jako terciány, jako vyšší, starší a chytřejší. Ochotně svolil a za zády společnosti všichni tři prchli z předměstské hospody a spěchali do města. Od erárních vojenských bytů šla nějaká romantická či zlodějská chodbička ke dvířkům, které terciáni nějakým tajemným způsobem otevřeli; pak se rozhlédli, nehrozí-li nebezpečí, a všichni se ocitli v zahradě.

Svou polohou a uspořádáním připomněla tato zahrada hochovi zahradu pod zámečkem libčanským. Bylo to jako zázračný návrat do minulosti, vstup do kouzelné zahrady, zakázané a hlídané drakem, kterým byl sám ředitel gymnasia, jehož byt měl okna právě do této zahrady. Hoch cítil vůni šalvěže jako tenkrát, kdysi. Den se nakláněl, nebe bylo také takové jako tenkrát, kdysi. Vstup do této zahrady této chvíle a za těch okolností hochovi opravdu za to stál.

Ale praktičtí realisté rychle se vrhli na hrozny, nechtějíce mařiti čas, a důrazně pobídli hochu, který si netroufal odolávat jejich příkazům. Pak všichni spěšně utekli, skrývajíce hrozny v kapsách, a vraceli se k hospodě předměstské.

Hoch se vžíval do studií. Jen v době skloňování latinských náměstek²¹¹ byl trochu mrzut, jinak byl jeho poměr k primánským vědám přívětivý.

Pokusil se účastnit se bojů mezi realisty a gymnasisty na šancích, ale skončilo se to neblaze. Gymnasisté byli poraženi na bojišti a ve škole všichni potrestáni třídní důtkou. V té době se hoch účastnil na louce pečení žáby a šel se podívat na vykopané mamuty v Nových Dvorech, prohlédl památky městské, navštívil bratra v Pardubicích a přijal jeho návštěvu v Hradci; bratr však se pochlubil, že přišel z Pardubic pěšky a tím jeho vážnost vzrostla. Tehdy se bratr zahleděl do té pětileté sestřenky, ona mu přízeň opětovala a hoch, vida to, poznal nový druh smutku, který slove žárlivost.

Ti dva realisté, kteří hochu vedli na lup, učili ho zrádně smýšlet o císaři pánu a začali ho zasvěcovat do jakéhosi komplotu. Ale mezi tím byli oba vyloučeni z reálky a dáni do obchodu.

Od té doby hoch byl až do konce primy hochem hodným, pilným a jakž takž spořádaným.

Viz V Kopečku čp. 78

²¹¹ Tj. zájmen.

Život vojenský

[Durych Jaroslav. *Vzpomínky z mládí*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1928, s. 123-124.]

Přišli rekruti a děti i dospělí se hrnuli ke kasárnům i do kasáren. Členové vojenských rodin brávali hochy s sebou. Hoch se díval na Čechy i na Němce, slyšel německé písničky a věty, potloukal se po rozsáhlých nádvořích kasáren i v šancích, díval se na šikovatele s navoskovanými kníry, na modré a bílé figury vojáků, malované jako terče na zdích, na vojenské fazole, na kantiny se švestkami, houskami a uzeným zbožím, na důstojníky s čepicemi podivných forem, na prefatýny a trestance, na kuchařky, kantinské, na zevlující havěť. Chodil pro švestky nováčkům, kteří ještě nesměli z kasáren, podával jim je přes plot a dostával od cesty. Zbožně naslouchával, jak vojáci na hlavní stráži troubili štrajch a díval se na jejich prostocviky s puškami. Byli to lidé bodře usměvaví, klepali koberce, zpívali si, dělali komické výstupy, pořádali lidovou zábavu s panoptikem při jakési plukovní slavnosti, měli tam výjevy z bitev, letící dělová koule tam visela na drátě, měli modré šaty a nosili telata. Často potkával velícího generála. Jednou utíkal a narazil do něho neúmyslně; pak jednou šel a narazil na něho úmyslně, tváře se, jako by neviděl. Opravdu pohlížel k rakouskému dvouhlavému orlu, pod jehož ochranou byl byt, ve kterém nyní bydlil, s city vděčnosti, radosti a osvobození, neboť prostíral nad ním ochranná křídla a poskytoval mu záštitu před biskupským Borromeem a jeho ředitelem Drem Reylem.

Ale nejokázalejší ze všeho bylo sobotní vojenské čepobití, kdy za soumraku se řadili vojáci se svítilnami, pak vojenská kapela, již často vodil sám hochův strýc, opásán mohutnou šerpou a třímaje skvělou kapelnickou hůl, podle níž se všechno řídilo, pak spousta publika vojenského i občanského, a tento průvod, který jako by vstával za úvodního rachotu bubnů ze země, rostl, mohutněl a velebněl, světla se kmitala, žestě triumfovaly, vysoké štíhlé domy extaticky naslouchaly a jako by se také dávaly na pochod, a triumf se ubíral na Malé náměstí a pak někam dolů k bytu generálovu a kamsi do chladné noční tmy.

Pak jednou vylezl v kostele na kůr, když strýc dirigoval vojenskou kapelu při mši a s úžasem zjišťoval, jak táž kapela z týchž divokých nástrojů loudí jemné, zbožné a vážné tóny, ale tomuto kontrastu ještě nerozuměl, poněvadž nevěděl, co je hudba bitev.

Viz **V Kopečku** čp. 78

Dvořák Gustav

Na Kozince

[Ze sbírky *Starohradecké siluety*. Hradec Králové: Jaroslav Oma, 1927, s. 52-55.]

Děkanství od pivovaru
„Kozí branka“ dělila,
jihozápadní to průchod;
k užitku však nebyla.

Snad jen vozy pivovarské
na svůj dvůr tam jezdily,
lidé však tam – Pán Bůh s námi –
zdravím jisti nebyli.

Byl to kopec hodně příkrý,
jak jej čas sám vytvořil,
jehož výškou mezi smetím
keř neb strůmek živořil.

(...)

Bednářská tam chasa občas
vrchol kopce ožila,
když své čáry v čmoudu smoly
v ruchu kladiv robila.

Jinak nikdo nerušil tam
ticho jako v zakletí;
ani tulák, když tam spával,
ani „párky“ v objetí.

Zato jednou každoročně,
sváteční ji vzrušil sen;
divný svátek v pozdním dubnu –
všech to „čarodějnic“ den.

Hradec se tam scházel v proudech,
jak Řím při svých slavných hrách;
sousedé i mladé „párky“,
ženy s dětmi na rukách.

Ba i z první „májové“ tam
zbožný dav se ubíral.
Však ten večer s vůní jara
vskutku také za to stál!

Od Kuklen až přes Plotiště
rozhled hloubil šir i dál,
ohňů hrou, žen divých tanec,
starý zvyk v něm vzpomínal.

Košťata se babkám třásla
před tím měsíc po celý;
za dveřmi je kluci kradli,
kdyby na nich seděly.

(...)

V zástupu pak na Kozince
hra ta radost rozsela:
„Tahle letí! Hle, ta krouží!
Heč – ta zhasla docela!“

Košťe nehoří však věčně,
světla nebes vyhrála,
Kozinku vše opouštělo,
i ta mládež ospalá.

Poslěz ještě milující
odcházeli po páru
a jen lampa blikala tam
na dřevěném stožáru.

Viz **Malé náměstí čp. 5, oddíl 2.)**, též **Komenského čp. 255, oddíl 3.)**, **Kozinka**

Dvořák Gustav

Úvodem

[Ze sbírky *Starohradecké siluety*. Hradec Králové: Jaroslav Oma, 1927, s. 5-6.]

Město milé na kopečku
z tvé panoramy
do duše mi zvučí zašlý,
tklivý nápěv známý:

když tvé věže ve objetí
hradeb ještě dlely,
když tvé nízké domky ze bran
vyjít nevzpomněly.

Pán Bůh ví, kdes, Hradečku můj,
nabral tolik síly,
že tvé domky – rakušácké
hradby rozbořily,

že jsi ze bran vyhrnul se
jako velká voda.
Jednoho však, bratře rodný,
dlouho bude škoda:

když se ti tak podařilo
módní razit cestu,
měl jsi zachovat svou starou
malovanou vestu.

Velký rynek tvůj měl svou slávu
v renesančním štítě,
neměl jsi tam nastavěti
domy věžovitě.

Velký palác, malý palác,
vedle myší díru,
jak by Pán Bůh, Hradečku můj, –
ztratil na tě míru.

Kropáčku, kam vše jsi sebral,
také nechals' sebrat;
„tři tupláky“ vzal jsi za ni²¹² –
styd' se, půjdeš žebrat!

²¹² V oblouku nových Gočárových schodů byly tři svítilny, kterým se říkalo „tři tupláky“.

Přece však na Velkém rynku
probleskne tvá duše
a má chudá fantasmie
v zašlé časy kluše.

Skrčíme se spolu v koutku,
hledíme si v oči –,
celý svět ztracených zkazek
kolem nás se točí.

Proto, ač jsem „votrok“ doma,
jinde bych byl „pánem“,
nezměním tě, Hradečku můj,
s žádným světa lánem.

Viz Malé náměstí čp. 5, oddíl 2.), též Komenského čp. 255, oddíl 3.)

Erben Karel Jaromír

Kvardyán

[Erben Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*.
Praha: Evropský literární klub, 1937, s. 313.]

Přišel je k nám jeden pán,
říkají mu kvardyán,
má paruku ze psích chlupů,
hází se mu sem a tam:
to je pán, to je pán,
to je pravej kvardyán.

Co vám povím ještě víc:
vyplil on se na stěvíc,
ze stěvice zas na ruku,
namazal si svou paruku:
to je pán, to je pán,
to je pravej kvardyán.

Pocházíť on z Kosmonos,
na křivo má trochu nos;
tabák šňupe, jen to lupe,
nestačí mu na den lot:
to je pán, to je pán,
to je pravej kvardyán.

Z Hradecka. – Necht' touto písní nikdo se nepohoršuje; jesti' to památka z časů hnusných paruk, vysvědčujíc, v jakém opovržení lidu prostého ta nečistá móda bývala, kteréž místem ani vyšší duchovenstvo neodolalo.

Viz **V Kopečku čp. 87**

Erben Karel Jaromír

Půjčka za oplátku

[Erben Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*.
Praha: Evropský literární klub, 1937, s. 319.]

Hrbatá se s krejčím hádá,
že jí ušil křivý záda.

„Mlč, hrbatá! Nehádej se,
vem zrcadlo, podívej se.“

Hrbatá se třese zlostí,
až jí v těle chrastí kosti.

„Nic ty mi se nevysmívej,
však jsi taky celej křivej!“

Z Hradecka

Viz **V Kopečku čp. 87**

Erben Karel Jaromír

Rada

[Erben Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*.
Praha: Evropský literární klub, 1937, s. 376.]

Hej, pane hejtmane!
kterak uděláme,
aby mě má milá
zase chtěla?

„Vem vody, umej se,
šátečkem utři se:
bude tě milovat
holka jiná.“

Z Hradecka

Viz V Kopečku čp. 87

Erben Karel Jaromír

Študent

[Erben Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*.
Praha: Evropský literární klub, 1937, s. 314.]

Můj otec milý,
starý šedivý,
učit mě dal:
dal mě učit,
študýrovati,
bych něco znal:
a já místo študýrování
pustil jsem se do milování:
místo kroniky
vzal jsem do ruky
děvče švárný.

Z Hradecka

Viz V Kopečku čp. 87

Fischl Viktor

Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)

(Literární tradice Hradce Králové. Kulturní život ve dvacátých a třicátých letech.
První honorář a básnický debut.)

[Jaklová Lenka. *Avigdor Dagan Viktor Fischl Pavel Gabriel Dagan (a Hradec Králové)*.
Hradec Králové: Úřad města Hradec Králové, 1997, s. 9-12.]

Myslím, že bych se byl asi vyvíjel podobně i jinde, ale nemám nejmenší pochyby o tom, že mne Hradec Králové pomohl formovat a že jsem byl hluboce ovlivněn duchem tohoto města. Tady byl z nějakého důvodu vždycky větší literární život než ve většině jiných českých měst. Jen si vzpomeňte, kdo všechno z velkých jmen českého písemnictví tudy prošel. Tyl, Klicpera, Jirásek – na jeho slavném pohřbu jsem nesl prapor královéhradeckého gymnázia –, Karel Čapek, i když tu už v kvintě dostal consilium abeundi, ale dávno před nimi Tomek, Hanka a hlavně Karel Jaromír Erben. A později zas Rudolf Medek a Emil Vachek a jistě jsem na mnohé zapomněl.

Za mých časů tu žil vynikající literární vědec Pavel Fraenkl, literární historikové J. B. Čapek a Břetislav Mendík, především však neobyčejně nadaný básník Vladimír Bidlo, jehož mladší bratr byl výborný karikaturista, a o několik let mladší prozaikové František Kafka a Ota Dub.

O Vladimíru Bidlovi, který zemřel v časném mládí, by ostatně česká literární věda měla zřejmě vědět víc, než ví. Vzpomínám aspoň na dvě jeho sbírky – Milenci pod deštníkem a Litanie k husám. Byly vydány ještě koncem dvacátých let a dodnes se pamatuji, jak jsem jimi byl tehdy okouzlen.

Bydleli jsme oba v Čelakovského ulici a viděli jsme si do oken, naše maminky se dobře znaly, ale mezi námi byl rozdíl osmi let, a to byl tehdy ovšem rozdíl tak veliký, že jsme se nikdy nespřátelili. Dodnes toho lituji.

Ono v Hradci bylo však také dost tajných básníků. V roce 1935 jsem redigoval k majálesovým oslavám – tradiční součásti hradeckého studentského života – Almanach Dobroslava. Vypravil jsem se za slavným starostou města Františkem Ulrichem, abych ho poprosil o krátký úvod k Almanachu. Ještě dnes si pamatuji, jak jsem byl překvapen, když mně místo úvodu poslal báseň nazvanou Staré Labe. Byly to verše dost starosvětské, ale snad právě to bylo na nich krásné. Nejvíce mne však okouzlo, kolik v těch verších bylo lásky k polabské krajině. Tu jsem totiž ani já nepřestal nikdy mít rád. Vzpomínám, jak jsme na toto téma hovořili s Otokarem Fischerem – Fischer se narodil v Kolíně, tedy také na Labi – a láska k Polabí nás pojila neméně než společný židovský původ.

V královéhradecké Ymce, kterou ostatně vedl po několik let básník Fráňa Velkoborský, jsem, tuším, v roce 1934, organizoval pravidelné čtenářské besedy. Těšily se velkému zájmu obecnosti. Někdy jsem ty večery uváděl sám, jindy jsem však zval do města autory, o nichž jsme pak hovořili, například Františka Halase (tak jsme se s Halasem vlastně poznali a spřátelili), Zdeňka Kalistu a mnohé jiné.

(...)

Také divadelní život v Hradci byl velmi živý. Byly tu dvě dobré skupiny ochotníků, Klicpera a Tyl, ale časté byly i zájezdy pražských divadel. A přední herce z Národního, Vinohradského i z jiných pražských scén jsem poznal vlastně už ve zdejší divadle, kam jsme chodili na nejlevnější místa k stání a odkud Josef Bidlo kreslil své karikatury pro místní tisk.

Chodili jsme sem ostatně také na koncerty a tady poprvé slyšel jsem Jehudi Menuhina – ještě jako zázračné dítě. Poznal jsem tu také opery. První opera, kterou jsem vůbec viděl, byla Libuše s Kristinou Morfovou. Byla to žena s překrásným hlasem, ale pro operu nebyla vybavena právě ideálně. Vážila jistě půldruhého metráku a snad i víc a žádný Přemysl to s ní neměl lehké. Vděčím jí ostatně za honorář. Tehdy vycházel v Praze humoristický časopis Trn. Platili pět korun za vtip. Poslal jsem do redakce asi dva řádky, v nichž se pravilo, že největší pomluva je říci o Kristině Morfové, že je amorfní. Z Trnu jsem dostal svůj první honorář. Zato myslím, že to byla Morfová, kdo má na svědomí, že můj vztah k opeře vůbec byl od tohoto představení už navždy trochu skeptický.

Divadlo bylo jedním ze dvou hlavních středisek královéhradeckého kulturního života. Druhým bylo muzeum. Kotěrova stavba z doby Jugendstilu patřila k mým nejmilejším ve městě. Tady jsem navštívil každou přednášku, organizovanou mým profesorem přírodopisu dr. Hořejším, velkým popularizátorem přírodních věd a osvětovým pracovníkem vůbec. Pro mne však byla v muzeu nejdůležitějším místem čítárna, která měla mimo jiné předplaceny i všechny literární časopisy a revue, jež tehdy vycházely. A to byla ovšem pastva nejkrásnější. Jako dnes si pamatuji, co to pro mne znamenalo, když jsem právě tam – v jedné z těch revue – objevil překlad veršů Apollinaira.

V muzeu se mi dostal do rukou i časopis Cesta, redigovaný Miroslavem Ruttem, v němž vyšly tiskem moje vůbec první verše. Byl jsem tehdy v septimě. Nikdy později jsem ty verše nezařadil do žádné ze svých sbírek. Měl jsem je však nedávno zas po dlouhé době v rukou a hrozně jsem záviděl tomu septimánovi, který básně psal, ten oheň mládí, který v něm tehdy plál.

Viz Čelakovského čp. 503

Hrací hodiny

[Fischl Viktor. *Hrací hodiny*. Brno: Atlantis, 1996, s. 38-40.]

Muselo to být buď téhož léta, anebo o rok později, co mi začalo být jasné, proč tatínek dával za tolik věcí vinu skutečnosti, že naše městečko leželo na soutoku.

Z obou řek, jež se tu slévaly, byla jedna, ta užší, veselejší než druhá. Tak se mi aspoň vždycky zdálo. Voda v ní byla čistší, plula rychleji, jako by poskakovala, byla to taková spíš holčinská řeka, která mi pokaždé připomínala chovanky dívčího penzionátu, když chodily po dvou po nábřeží, štěbetaly jako vrabci v korunách stromů na zahradě krejčího Herolda, přebíhaly z dvojestupů jako vlaštovky přeletující před deštěm kmitavým letem z místa na místo, vždycky si něco šeptaly a propukaly v dovádívý smích, kdykoli vítr některé hrozil vyhnout sukýnku.

Tok druhé, širší řeky byl pozvolný, vážný, rozvázný, jako krok muže, který má za sebou kus práce, ale přemýšlí už o všem, co ještě bude muset zdolat. Nebylo v tom toku nic usměvavého, ale také nic truchlivého. Jednou jsme byli o prázdninách ve vsi, kde jedna z mamčiných sestřenic byla provdána za statkáře, a tu jsem viděl, jak se chlapi vraceli k večeru o žních z polí a šli právě takovým pozvolným, vážným, rozvázným krokem.

Když se pak vlila ta veselá z obou řek v tu vážnou, když užší tok vústil v širší, bylo to něco jako svatební obřad, po němž se z obou toků stal jeden, a ten dívčí, který splynul s tím chlapeckým, odložil dokonce i své jméno, přesně tak, jako po skutečné svatbě, a pluly pak dál pod tímž jménem mezi společnými břehy společným korytem.

Nevím, zda jsem to všechno viděl právě tak už tehdy. Je možné, že ten obraz dorostl ve mně až někdy mnohem později. Myslím však, že jsem už tehdy začal tušit jeho obrysy, které pak čas už jen zaostřil a zjasnil.

K soutoku se šlo městským parkem, kde občas vyhrávala hasičská kapela pod taktovkou školníka gymnázia pana Lišky. Cestičky parku vedly k oběma řekám, hranici sadů pak tvořily záhony jiřin, jimiž byl městský zahradník pan Zeman proslulý po celém kraji. Za nimi byly jen ještě skleníky. Od skleníků až do samé špice soutoku se však táhl pruh na pohled neproniknutelného houští. Na mapě, jak jsem viděl z tatínkova kartografického období, by to byl býval protáhlý trojúhelník s úzkou základnou a neúměrnou výškou, na němž by bylo napsáno TERRA INCOGNITA...

(...)

Ted' jsem však tento nový svěťadíl objevil, věděl jsem o tichých koutech v nikdy nepožaté trávě mezi keři a o chládku ve stínu pod divokým ostružím a zdálo se mi, že kdo chtěl být sám, si nemohl přát lepšího místa. A protože se právě tehdy stávalo, že jsem toužil po samotě, protože se se mnou děly věci, se kterými jsem se nemohl svěřit nikomu na světě, ani tatínkovi a mamince, přicházel jsem sem pak nezřídka.

Má první láska totiž měla zlaté vlasy, modré oči a dolíčky ve tvářích, a ač jí, když se smála, bylo vidět drátěné šráfky, kterými jí pan doktor Kraus rovnal trochu rozházené zuby, zdálo se mi tehdy, že nemůže být na světě úsměvu sladšího nad úsměv Helenky Palabové. Její tatínek pan inženýr Palaba řídil elektrárnu, v níž také bydleli přímo u splavu. Chodil jsem kolem jejich domu jako ve snách, vzhlížel jsem toužebně k oknu, v němž jsem ji jednou zahlédl mazlit se s bílou kočkou, a nic jsem si nikdy nepřál tolik, jako aby tím oknem zas vyhlídla právě ve chvíli, kdy jsem procházel kolem, a usmála se na mne tím svým úsměvem, který byl pro mne nejsladší na světě.

Myslel jsem na to tak utkvěle, tak usilovně a tak soustředěně, že jsem byl jist, že ji má vůle k tomu oknu přitáhne jako magnet zapadlou jehlu. Ukládal jsem si sám úkoly, které jsem

musel provést, mělo-li se mé přání splnit. Tak jsem skákal třeba na jedné noze přes celou ulici a vyhýbal se každé tmavé kostce v obrazcích na dláždění chodníku. Nakonec jsem se i modlil. Nic však nepomáhalo, a ač jsem kolem Palábova domu přešel denně bůhvíkolikrát – a ač jsem se za to sám plísnil a říkal si, že jsem už jako Rigo, který někdy vydržel ležet celé dny natažen přede dveřmi, za nimiž byla zavřena Prokopovic Fifinka –, Helenka se u okna nikdy neobjevila. A když se nakonec jednoho dne přece u okna ukázala a já jsem k ní zase tak toužebně vzhlédl, neusmála se na mne tím svým sladkým úsměvem, nýbrž zcela naopak, vyplázla na mne jazyk.

Viz Čelakovského čp. 503

Fischl Viktor

Velocipéd pana Kulhánka

[Fischl Viktor. *Velocipéd pana Kulhánka*. Praha: Marsyas, 1992, s. 6-9.]

Pan Kulhánek sám prodával a spravoval kola a šicí stroje značky Winter. Měl krám v domě, který zdědil po otci, kdysi stárkovi v městském pivovaru, a ve kterém nahoře bydlel se svou rozšafnou manželkou Jitkou a třemi zdravými kluky. Paní Jitka se starala nejen o syny, nýbrž i o obchod vlastně víc než její manžel, který měl příliš mnoho jiných zájmů a o němž paní Kulhánková v důvěrných chvílích svěřovala své sousedce paní Podhorské, že by si sice nemohla přát lepšího chotě, ale že Ladislav je trochu dětina a trochu větroplach, který někdy neví docela jistě, co je pravda a co jen sen.

Něco na tom bylo. Pan Kulhánek opravdu bez snění nemohl být a nejlíp se mu snilo při správkách porouchaných kol, což byl asi důvod, proč se v obchodě věnoval hlavně právě této činnosti. Každé kolo pokroucené do osmičky, každý spadlý řetěz, každé vylité ložisko i každý zlomený drát v něm vyvolával vždy nové sny a nové myšlenky. Spravoval píchnutou duši a přemýšlel o tom, oč bylo lehčí spravit díru v této duši nebo ji prostě vyměnit za novou než udělat totéž s duší člověka. A když nakonec hustil do spraveného kola vzduch, uvažoval o tom, jak to, že přes všechny velké vynálezy nikdo, ani sám velký Edison, dosud nevymyslel nějakou pumpičku, kterou by se daly nahustit a takhle novým vzduchem naplnit duše lidí stonajících na prázdnotu.

Takový byl pan Kulhánek. Jeho četné vedlejší zájmy byly hlavně, ale ne výhradně, rázu sportovního. Byl pokladníkem fotbalového klubu S. K. Hrádek, jednatelem Klubu turistů a předsedou místního Sdružení cyklistů. V létě byl denně na plovárně a v zimě na kluzišti. Hlavně však měl starodávný velocipéd značky Swift Popular, vyrobený v Anglii, který stál krásně vyleštěný ve výkladní skříni Kulhánkova krámu, odkud však mizel vždy ve středu a v sobotu odpoledne a někdy, když se totiž právě nekonal trénink nebo nějaký zájezd Klubu turistů, také v neděli ráno.

Velocipéd měl přední kolo o průměru půl druhého metru, kdežto zadní měřilo jen asi pětinu toho a na sedadlo umístěné nad předním kolem vystupoval pan Kulhánek s pomocí zvláštních schůdků, které stály vždy připraveny na chodbě za vysokými vraty jeho domu.

Pan Kulhánek vyjížděl pokaždé náležitě oděn ve sportovním obleku, který se skládal z běžového kostkovaného saka s pásem a čtyřmi kapsami, a z podkasaných kalhot, jakým se říkalo pumpky (ale také nahrávačky) z těžé látky; na nohách nosil červené podkolenky zvané štulpny, a na hlavě čepici se štítkem staženou hluboko do očí. Na podzim a v zimě patřila k jeho výzbroji také ještě žlutozeleně pruhovaná šála, která, když projížděl městem, za ním vlála jako prapor.

Vlastně se dá říci, že opravdu vlála, až když pan Kulhánek projížděl buď akátovou, nebo lipovou alejí, neboť až tam vyvinul rychlost dvaceti kilometrů za hodinu, jíž velocipéd značky Swift Popular byl schopen dosáhnout. Dokud projížděl ulicemi městečka, zdál se naopak spíš zvolna vznášet, rozhlížel se z výše jako z trůnu a salutoval trochu blahosklonně prostým pěším. Měnil často dráhu do alejí, ale pokaždé projel oběma a pokaždé končil v městském parku u jezírka s labutěmi, pro něž měl vždycky v kapse housku. Blízko jezírka byl pařez zkamenělého stromu, u kterého pan Kulhánek pokaždé seskočil a který měl žádanou výši, aby mu nahradil schůdky, když zase nasedl a vracel se domů.

Pokud jde o jiné než sportovní zájmy pana Kulhánka, pramenily všechny z jeho vrozené zvědavosti a zvědavosti. Chtěl prostě vědět – a do značné míry také věděl – o každém v městečku všecko, anebo aspoň skoro všecko. Jevil o své bližní, alespoň o ty, které znal -

a v Hrádku byl sotva kdo, koho neznal – zájem takřka vědecký. Dalo by se říci takřka přírodopisný. Jako chtěl na výletech Turistického klubu vědět vše o geologickém složení každého vršku, o historii každé zříceniny, o každé rostlině, kterou dosud neznal, tak na svých projížďkách na velocipédu značky Swift Popular zaznamenával ve své paměti vše o tom, koho kde viděl s kým, jak často a v jaké situaci, až nakonec mohl o každém dojít celkem snadno k jistým závěrům.

(...)

Aleje byly ve městečku dvě. Jedna lipová, druhá akátová. Mámivě sladká vůně akátů ležela na všem od starých šancí až k nábřeží širší z obou řek, které se tu slévaly. Všechno ostatní vonělo nejsilněji v červnu a červenci, po lipovém květu. A ač to snad nikdy nikdo nevyslovil, dělilo se – aspoň se mohlo dělit – obyvatelstvo městečka podle vůně, kterou kdo byl přitahován víc do jedné nebo druhé z obou alejí.

Nikdo to nikdy nevyslovil, nejpravděpodobněji proto, že si toho nikdo nepovšiml, až do onoho večera, kdy v hospodě Na Růžku tuto pozoruhodnou teorii rozvinul pan Ladislav Kulhánek při partičce licitovaného mariáše, k níž se scházel každý čtvrtek s ladičem pian, panem Františkem Podhorským, a s panem Ctiborem Stoklasou, malířem pokojů a mistrem lakýrnickým.

(...)

„Něco se má, něco se koupí, a tak se dá zas chvíli žít,“ řekl ladič pian Podhorský.

Říkal to už po léta pokaždé, když se po důkladném pohledu na vějířek, který držel těsně u těla, rozhodl vyměnit karty z talónu, a nebylo na tom tedy nic nového ani zvlášť překvapivého. Zato vzhlédl i on i pan Stoklasa, malíř pokojů a mistr lakýrnický, poněkud překvapeně od hry, když slyšeli, co na to obvyklé rčení – na něž nebylo třeba odpovídat, neboť tu nešlo o nějaké hlášení jako třeba sto a sedum ultimo, na které se nejčastěji někdo ozval se svým kontra – přesto pan Kulhánek odpověděl.

„Lipky,“ prohodil jakoby pro sebe. „Jasný případ. Lipky.“

Bylo to tak nečekané, že ladiči pian trvalo hodnou chvíli, než zavřel vějířek, položil jej hřbetem vzhůru a zeptal se:

„Jak to Lipky?“

„No tak, já vím,“ dal se pan Kulhánek pohnout k výkladu, „že si vás ta vaše na procházky moc neužije, ale kdybyste vůbec někam chodil na špacír, chodil byste určitě do Lipek. A nikdy byste tam nepotkal třeba tady bratra Stoklasu, který by naopak chodil spíš do aleje akátů.“

Pan Stoklasa předcvičoval v Sokole a pan Kulhánek, ač sám do Sokola nechodil, protože ani protná, ani cvičení na nářadí nepatřila ke sportům, které ho přitahovaly, ho vždycky zval bratrem. Teď pan Stoklasa – nebo přejete-li si, bratr Stoklasa – složil karty po příkladu pana Podhorského hřbetem navrch na stůl, upil z piva, které před něj před chvílí postavila hospodská paní Košťálová, a zeptal se:

„A proč?“

„No proč. Protože do Lipek chodí takoví, co se se vším smíří, kdežto vůně akátů zřejmě přitahuje ty, kteří o něčem sní, chtějí ještě něco dosáhnout a ještě se nevzdali naděje. A tak ti, co říkají, že se něco má a něco koupí, a tak se dá žít, patří do lipové, kdežto ti, kteří i kolem padesátky metají ještě veletoce, do akátové aleje.“

Viz Čelakovského čp. 503

Flos František

Hrstka literárních vzpomínek z Hradce Králové.

[In: *Královéhradecko : vlastivědný sborník pro školu a dům.* Roč. 1., 1924, č. 4, s. 7-8.]

Dokud býval Hradec Králové spjat zeleným prstencem hradeb, žili jsme v něm zcela po domácku. Stísnění na náměstích a v několika ulicích znali jsme se všichni, ačkoliv tam bývalo studentů jako hladových kobylek a krásných dívek jako květů na záhonech.

Bílá věž a dvě červené její sestry sv. Ducha shlížely na hustý a dlouhý dav, jenž se denně v pozdních hodinách odpoledních procházel od Malého náměstí až k Svatojánskému plácku. Co tu bylo vážných debat a hovorů, co mladistvých výkřiků, smíchu a žertů! (...)

Po letech přišel jsem opět do Hradce, který roztrhl již svírající prsten a rozlil se jako mohutná řeka do luk a polí, do těch tichých a krásných útulků, jež se zálibou vyhledávali studenti s knihami v rukou, aby naplnili ducha i paměť žádoucími i žádanými vědomostmi.

Hradec vyrostl, zesílil, zmohutněl a omládl. Jest jako jinoch plný bujaré síly, překonává hravě překážky, žene se výš a vpřed, bohatne, miluje krásu a umění a proto ho očekává krásná a slavná budoucnost!

Bud' ctěno a velebeno mladé a krásné město a měj dík za pohostinství, jehož jsi dopřávalo tisícům mladých lidí, kteří na Tě vzpomínají s vděčností!

(...)

Na různých učilištích působilo tu před čtyřiceti, ba více lety, mnoho výborných profesorů, z nichž četní jednotlivci buď spisovali učebnice, anebo překládali části ze starých klasiků. Vzpomínám na různá jména, jež vyvolají v paměti četných vrstevníků jistě milé vzpomínky, neboť nelze zato míti, že by jména Ulrich, Končinský, Budcius, Strnad, Hejzlar, Lešetický, Letošník, Vorbes, Panýrek, Hron aj. vymizela z paměti starších Hradečanů.

Hradec Králové byl vždy literární. Vzpomínalo se nejen na starší: Zieglera i Klicperu, nýbrž i na Jiráska a Ignáta Herrmanna, a všeobecně se vědělo, že Lešetický a Panýrek v mládí svém veršovali, avšak to pro nás mladé mělo jen cenu historickou, nám už z duší zpívali: Neruda, Čech, Vrchlický, Sládek, Hejduk a Krásnohorská, přede všemi však Vrchlický, který krásou formy a širokým rozletem do ciziny uchvátil naše mladé duše i horoucí srdce.

(...)

Dnes, kdy jsem probudil vzpomínky nejen na milé osoby, nýbrž i na celé okolí, na břehy milých řek, na luka, blízké osady, hřiště i park, zdá se mně, že ten starý Hradec přece jen více miluji (vždyť tenkrát jsem byl mlád), a že tomu novému a omládlému se obdivuji...

Viz Velké náměstí čp. 139, oddíl 2.)

Hejčl Jan Nepomuk

Z města královny Elišky k moři

[In: Hejčl Jan. *Do města Davidova z města Eliščina: řada vzpomínek cestopisných, biblických a historických.*
Hradec Králové: Bohdan Melichar, 1909, s. 9.]

(...)

Rozhodl jsem se, že se vydám na delší studijní cestu do země bible za několik roků. Neočekávaně příznivé okolnosti, zvláště stipendium bratří Lackenbacherův, které mi bylo ministerstvem vyučování uděleno, rozhodly, že jsem mohl pomýšlet na uskutečnění svého plánu ihned.

Přípravy naplnily mě ne jednou starostí. Co vzít všecko s sebou? Jaké prádlo, šaty, knihy, zbraně? – Kudy jeti? Přes Cařihrad či Terst? – Které místo vyvoliti za východiště? Bejrut, kde jest orientální fakulta při francouzské universitě, či Jerusalem, kde jest biblická škola francouzských dominikánů?

Tyto a podobné otázky, z nichž každá souvisela s tisícerými pochybnostmi, zmítaly nemálo lodičkou duše mé, takže jsem zakusil jakousi bouři dříve, než jsem se octl na širém moři.

Konečně jsem se rozhodl pro Terst a Jerusalem, a již dne 26. září ráno rozloučil jsem se na dlouhou dobu s milým mi městem královny Elišky.

V sedm hodin čtyřicet devět minut pískla parní píšťala a již mě unášel železný drak z Hradce Králové do Jerusalema.

Dlouho jsem upíral zraky své z okna železničního vozu zpět na věže a věžičky královského věnného města, a když i poslední jeho stopa s obzoru zmizela, dlel jsem myšlenkami přece jen v něm. Zdaž za rok tudy budu se zase vraceti? Či snad stanu se vítanou kořistí dravých, nenasytých vln mořských? Či padnu pod ranou divokého obyvatele pouště? Tyto a podobné myšlenky se mi draly dotěrně do teskné duše. – Než kdo se dal jednou na vojnu, musí bojovati.

Dříve než jsem se nadál, stanul jsem v městě Arnoštově. Dychtivě jsem čekal na rychlík, který – tak se mi zdálo – přinášel mi pozdrav na rozloučenou z matičky Prahy, který se chystal přes Brno a Břeclavu dopravit mě do města, do kterého jako moře stékají se všechny řeky a říčky daní z celého Rakouska, aby se odtud zase v podobě páry mnohdy značně zředěné vracely tam, odkud přišly.

Krajina mījela za krajinou, až jsem kolem třetí hodiny odpolední vystoupil ve Vídni na severním nádraží. (...)

Viz Rokitanského čp. 72, oddíl 2.)

Hejda Zbyněk

1. září 1954

[Ze sbírky Hejda Zbyněk. *Sny*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2007, s. 8.]

Strach, že zmeškám vlak, se náhle proměnil v pocit, že jsem ve své třídě. Je hodina češtiny a kluci čtou své básně. Jsou špatné. Posléze čte Petr Rádlovu báseň ze sešitu, který jsem nedávno zahodil do kanálu, protože Olině se verše nelíbily. První strofa se shodovala. Ve druhé strofě byla chyba. Petr četl báseň tak, jako by se rýmoval kámen a kam. Četly se ještě jiné mé básně, jež vydával Rádl za své. Žádám Rádla, aby mi své básně půjčil. Několikrát jsem svou žádost opakoval. Nepůjčil. Tak si je беру sám. Jsem totiž zvědav na jejich přesné znění, jež jsem zapomněl a jež je navždy pohřbeno v kanále. Rádl dělá kravál a Sokolík (profesor) si toho všímá. „Čí je ten sešit?“ „Můj“, říká Rádl. Sokolík mě vyzývá, abych sešit vrátil. Nevracím. Hádáme se, ale nevysvětluji, proč mi na básních záleží. O tom, že jsem je psal já, ani slovo. Rádlovi se ve rvačce podaří mi sešit vytrhnout a utéct. Jsem nešťastný, že se nedovím, jak zněly mé básně, jež se mi líbily.

Viz **Karla Hynka Máchy** čp. 735

Hejda Zbyněk

Čtenář Mladého hlasatele

(Rozhovor s Petrem Placákem z roku 1999.)

[Z publikace Hejda Zbyněk. *Kritiky a glosy*. Praha: Triáda, 2012, s. 225-227, 234-235.]

(...)

Jaký byl Hradec za války, vládli tam také Rychlé šípy?

Samozřejmě. Byl jsem pravidelný čtenář Mladého hlasatele a Záhada hlavolamu byla pro nás, kluky, bible. Mám ještě její první vydání tak, jak vycházela týden po týdnu v Hlasateli. Měli jsme samozřejmě taky klub Mladého hlasatele, jmenovali jsme se „Šedí bobři“. Scházeli jsme se v místnosti, která přiléhala ke kotelně, ve které topil tatínek jednoho kamaráda. Bylo tam vždycky velký teplo, až moc.

Z války, kterou jsem prožil mezi svým devátým a patnáctým rokem, mám vzpomínky zejména na její konec, i když přímo v Hradci žádné válečné události neproběhly. Válka tak pro mne nejspíše znamená zážitky z gymnasia. Studoval jsem klasické gymnasium, tedy osm let latinu a čtyři roky řečtinu, z které ale neumím nic – pár veršů z Iliady a rozeznám tak substantivum od slovesa. Z latiny mi přece jen něco utkvělo, i když jsem ji také léta nepoužíval.

Jaká atmosféra panovala v protektorátním gymnasiu?

Řekl bych, že byla docela dobrá. Měli jsme jednoho vystrašeného latináře. Bylo tenkrát stanoveno, že hodina se začíná zdvižením pravice, a tento latinář velmi dbal na to, aby obřad probíhal podle předpisů, včetně délky doby, po kterou mají pravice trčet ve vzduchu. Když jsme je dali dolů dřív, vyžadoval, abychom zdravili znovu. Činil tak ještě asi týden před revolucí. Byli ale zase profesori, kteří vůbec nezdravili. Jednak to byl katecheta, profesor Hauf, který prostě přišel a pokřičoval se, pak to byl profesor kreslení Štěrba, což byl komunista, ten to také ignoroval.

Bylo také přikázáno zdravit tímto způsobem na chodbách, což se nedělalo vůbec a nikdo z profesorů to nevyžadoval. Situace, které si pamatuji řekněme jako nebezpečné, byly, když jsme se při příležitosti nějakých svátků, Adolfa Hitlera apod., museli shromáždit v tělocvičně a ředitel přečetl nějaký oficiální projev. Na profesorech bylo vidět, že se obávají nějakého ořesu, byli pobledlí, nervosní a vážní. Pamatuji se, jak se panu řediteli Novákovi, vždycky když četl nějaký ten projev, který nepochybně dostal z ministerstva školství, třásly ruce a tu věc předčítal chvějícím se hlasem. Všem bylo jasné, že nemluví ze srdce.

Nepamatuji se ale, že by byl nějaký profesor nebo žák spadl do nějakého maléru. Myslím, že profesori, přestože někteří formálně dodržovali ty nesmysly s pozdravem, v tom byli zajedno a snažili se, aby nikdo neutrpěl.

Takže těm, kteří odmítali nacistický pozdrav, se nic nestalo?

Oni to neodmítali, oni to prostě ignorovali, nemluvili o tom. Nic se jim nestalo, nikdo je neudal.

Bavili se studenti mezi sebou o politické situaci?

O politické situaci sice přímo ne, na to jsme ještě neměli dost znalostí, ale bavili jsme se o tom, kde je fronta, ad. To se samozřejmě sledovalo.

Váš otec žádné problémy neměl?

Naštěstí to nestihli. Bylo to myslím na podzim 1939, kdy si pro něj přišli gestapáci. Maminka otevřela dveře, byli dva, jeden mluvil česky, druhý nemluvil vůbec, vytáhli průkaz, a jestli je prý František Hejda doma. Maminka odpověděla, že zemřel, a oni na to – jak to, kdy zemřel? Maminka odpověděla, že 31. března 1939. Gestapáci si něco zapsali a odešli. Zřejmě měli české policejní seznamy, kde ještě nebyli odškrtnáni nově zemřelí – dokonce prý přišli i pro Karla Čapka. Myslím, že to bylo v září třicet devět, protože ve stejné době zatkl gestapo profesora Purkyněho, který byl také známý hradecký komunista. Byl to potomek onoho slavného fyziologa, z koncentráku se už nevrátil. V rodině se samozřejmě strhla panika. Maminka se bála a skoro celou otcovu knihovnu nacpala do beden a odvezla ji k dědovi, kde ji uložili na půdě. Když pak vypukla heydrichiáda, tak dědeček, aniž cokoli řekl, podpálil v peci, kde se pekl chleba, a tam to celý týden páčil. Z rozsáhlé otcovy knihovny jsem tak bohužel zdědil jen nepatrné zlomky.

(...)

Jak jste se dostal k poesii?

Velmi brzo, tedy nezačal jsem ji hned psát. První básničku, příšernou, ještě ji doma mám, jsem napsal ve čtrnácti letech, ale hlavně jsem rád poesii četl – ani ne tak tu, kterou nám předkládali ve škole, spíš tu, kterou jsem si sám našel. Jak už jsem řekl, z knihovny po otci mi zůstaly jen trosky. Mezi nimi byl i básník, o kterém nikdo nic neví, kromě Ivana Blatného, který ho zmiňuje v jedné básničce. Psal pod pseudonymem Jan Jiří. To byl jeden z prvních básníků, který mě oslovil. Dnes nemám odvahu se na to znovu podívat, ale ve dvanácti třinácti letech to na mne dělalo ohromný dojem. V Mladém hlasateli ... byly uveřejňovány básničky čtenářů a já měl moc rád básničky, které tam psal Stáňa Sohr ze IV. třídy reálného gymnasia v Přerově – na ty jsem vždycky čekal, to byla jedna z prvních věcí, které jsem si v Hlasateli přečetl. Sám jsem se básničku odvážil napsat až v těch čtrnácti. Ale pak jsem psal nepřetržitě – za měsíc jsem popsal jeden sešit. Tahle energie se bohužel úplně ztratila, ale to má asi každý člověk. Když začíná, tak to všelijak zkouší, je to spojeno také se všelijakými emocemi – v mém případě to byly dost často milostné básně, protože jsem v těch letech byl pořád zamilovaný. Po válce to už bylo velmi cílevědomé, díky tomu, že jsem měl tak hodnou maminku, která mi na to dávala peníze. Měl jsem objednaný Kvart, Život, Volné směry a Listy, také brněnský Blok – byl jsem v tom úplně ponořený.

Viz **Karla Hynka Máchy** čp. 735

Hejda Zbyněk

Jaromír zemřel

[Ze sbírky Hejda Zbyněk. *Sny*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2007, s. 7.]

Jaromír zemřel. Přicházím do školy. Ve vestibulu dlouhá fronta (spolužáci), čekající na svíčky. Plane tam jediná. Přeji si, aby se opakovala jakási známá situace: místnost má být rozlehlá jako kostelní loď, mám zde být sám, ozvěny. Jsem si vědom, že tuto situaci do snu vměšuji. Nicméně, změna se odehrává. Je tam Lázníčka (profesor).

Jaromír zemřel. Ležel v rakvi někde v naší škole. Štěrbá mě utěšuje, že prý se J. „tváří tak spokojeně“. Přicházím za ním. Cosi se odlupuje od levé tváře a spánku. Loupe se jako cibule. Potom jsem někde před tabulí jakési [?]. Někdo se pere. Je tam Sokolík. Tato část snu je mi nejnejasnější. Pořád věřím, že se J. probudí. Nakonec se skutečně *probere*. Závidím mu, že se odhodlal k tak surrealistickému kousku.

Viz Karla Hynka Máchy čp. 735

Hejda Zbyněk

Jdu po Masarykově náměstí

[Ze sbírky Hejda Zbyněk. *Sny*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2007, s. 103-104.]

Jdu po Masarykově náměstí, podél domů, kde bylo Zachovo řeznictví, směrem k nám. Asi uprostřed té řady potkávám Mílu B. Nese velký tác přikrytý hedvábným papírem, jde patrně někam něco oslavovat. Co asi nese? Chlebičky, cukroví? Když se mineme, ohlédnou se, lehký vítr zrovna maličko nadzvedá ten hedvábný papír, ale ne natolik, abych navzdory svému úsilí viděl, co ten papír skrývá. A teď si uvědomuju, že se Míla za těch pětapadesát let nezměnila. Maminka měla pravdu, ona se nezměnila, tu jsem si měl vzít, vždyť ona vůbec, ale vůbec nezestárla. (Maminka mě nabádala, abych se o Mílu ucházel. Míla byla totiž z dobré, *velmi dobré* rodiny.) Poté zahnu do Máchovy ulice a ocitám se proti domu, kde jsem se narodil. Dům přestavěli. Průčelí do Ulrichova náměstí zůstalo zachováno až na svislý pruh (odshora dolů) v šíři okna. Průčelí do Máchovy ulice stejně jako ten pruh do náměstí je celé ze skla. Začíná mě zajímat, jestli byt, kde jsem se narodil, zničila demolice starších částí domu. Začalo mě to nejen zajímat, začalo mi na tom velice záležet. Musím se dovědět, jestli vybourali byt, kde jsem se narodil. Vědět to může jen maminka, a právě ji vidím, jak na protilehlé straně náměstí leze po žebříku do šestého patra domu a přelézá betonovou balustrádu ohraničující terasu. Jsem udiven jejím výkonem, vždyť je jí hodně přes osmdesát. A volám: vybourali taky můj rodný byt? Ale maminka je příliš zaměstnána přelézáním balustrády a také mě asi neslyší, vždyť je to daleko, přes celé náměstí, a taky vysoko, až do šestého patra.

Po probuzení: Dům, který po žebříku zmáhala maminka, ve skutečnosti neexistuje, ve snu stál na místě budovy Ředitelství drah.

Viz Karla Hynka Máchy čp. 735

Hejda Zbyněk

Sen

[Ze sbírky Hejda Zbyněk. *Sny*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2007, s. 94.]

Setřepu mokrý sníh se zimmíku
a vstoupím do bytu,
kde jasné světlo svítí
zpod zeleného kšiltu lampy v kuchyni,
tatínek za stolem listuje v knize,
maminka dělá něco u kamen,
oba se ke mně obracejí,
já štěstím bez sebe se ženu k nim,
dvě prázdné díry naproti ve zdi zejí,
na zemi se povaluje klíček od hodin.

Viz **Karla Hynka Máchy** čp. 735

Hejda Zbyněk

Ted' v létě navečer

(Ze sbírky *Lady Felthamová*.)

[Hejda Zbyněk. *Básně*. Praha: Triáda, 2013, s. 155.]

Ted' v létě navečer
je na hřbitově krásně:
v korunách stromů ptáci,
dole je stín a slunce
září na bílých zdech.
V ulicích mezi hroby
ženy s konvemi sem a tam,
mezi hrobem a studnou.
Kostel dokořán. Prázdný.
Pozdní paprsek tkví
v tiché prostoře.
V lavicích ztracená tam na modlitbách žena.

Z farní zahrady zaznívá smích,
i dívčí, větší tam nějaká žena roucha,
bílá, roucha maličko zteřelá stářím.

Okolo kostelní zdi
staré kamenné náhrobky. Písmo
dávno už zaniklo stářím.

Vůně ze starých lip,
socha svatého Jana,
černá, schýlená stářím.

Z hospody naproti vychází muž
vrávorající.
Za ním hlasy, i děvek,
tušíš nádherně hořící klíny.

Slunce pomalu sestupuje,
temní stíny.

Viz **Karla Hynka Máchy** čp. 735

Černá vůně

[Z druhého dílu memoárů Herrmann Ignát. *Blednoucí obrázky: vzpomínky nejstarší a drobné epizody z maloměstské kroniky*. Praha: F. Topič, 1929. 300 s.]

(...)

Mám i já vzpomínku na tu svůdnou, rozkošnou vůni knihy první. Zavane mi ještě za jistých vzácných okamžiků v chřípí. Ale mám vzpomínku na ni ještě mnohem starší, z dávného dětství. Z oněch dob, kdy jako malý kluk poprvé jsem vstoupil do tiskárny někdy dědovy, ale tehda již strýcovy. Děd měl již jen knihkupectví a knihárnu.

Cosí tajemného zavanulo na mne z šeré místnosti, v níž točič otáčel velikým kolem tehdejšího „rychlolisu“, cosí podivuhodného hledělo na mne z černých válců klišových, nabírajících ze žlábků černé barvy a olizujících se potom navzájem, aby se barva rozetřela co nejjemněji a povlakem jen teničkým po celé ploše válce hlavního, který se přímo již dotýkal sazby na fundamentě, pokryl všechny literky, a literky sdělily pak černý ten polibek bílému archu papíru. Aj hle! Tu vzadu z lisu vyšustil arch papíru a na něm jako zázrakem bylo vytištěno na tisíce písmenek! Nejdříve po straně jedné, čemuž názvosloví tiskařské říkalo i po česku tehda „šéndruk“, potom po straně druhé, čemuž se říkalo „vidrdruk“. Nemohl jsem pochopiti, jak železný ten mrtvý stroj (ačkoli v mých očích měl duši a byl tedy živý) může vykonati práci tak čarodějnou. Celá povídka tu na jediném archu nebo celý zpěvníček.

Již tehda, na počátku let šedesátých, kupována byla barva hotová, z továren. Ale v dobách, kdy ještě držel tiskárnu děd, mívala jiný původ.

Když mě pustili do knihárny dědovy, nemohl jsem se vynadiviti a vynadívati, co všechno tam bylo z časů minulých, pro něž jsem ve svých dětských letech neměl žádné míry. A ve kterémsi regále a hned při podlaze jsem vyšukal podivnou věc. Jakési štíhlé soudečky, jako z loučí robené

Tyto soudečky koptu byly zbytkem z časů, kdy v tiskárně dědově vyráběli barvu tiskařskou po domácku, samodílně, jako se tehdy vyráběla všude ... Vaření barvy – toť byla učiněná slavnost. Hned za jitra naložen byl na trakař nebo vozíček měděný kotel, dostatek paliva, příslušné množství soudečků koptu, nádoba se lněným olejem, obrovská měchačka čili vařečka. V čele výpravy byl starší „subjekt“ čili sazeč, jemuž na pomoc přidání dva nebo tři učňové. Do mošny byl vložen pecen chleba, sůl, někdy i baňka mléka. A teď celá výprava táhla přes Malý rynek, k Slezské bráně, z brány do pevnostních „keslů“ čili kotlin, k Orlici, přes dřevěný most ke Stružce, vlévající se do řeky a obrostlé vrbinami. Tam, v bezpečné vzdálenosti od města, naplněn byl kotel lněným olejem a pod kotlem rozdělán oheň.

Výpravu provázely i děti dědovy, pokud nemusily do školy, k nimž se přidaly i děti jiné a sběhly se i děti z předměstí. Neboť jim kynula zvláštní pochoutka, jakou poskytovalo jen vaření barvy. Trvalo dlouho, než se olej v kotli rozpálil a dokonce než vřel a pěnil. Ale ještě pak nebyl vsypán do něho kopt ze štíhlých soudečků. Nejdříve nakrájeno chleba, krajíce nabodány na vrbové pruty a smáčeny do vroucího oleje. A pan „subjekt“, učňové, děti dědovy a konečně taky ostatní – kdo tu byl, všichni pojídali krajíce takto maštěné a ne jeden z účastníků vracel se později do města s ústy popálenými, vřelým olejem opařenými.

A teprv když byl chléb sněden, otvírány soudečky, sypán kopt v olej, mícháno vařečkou – slovem, vařena barva.

Přes půl dne a někdy až do večera trvala tato práce. Za dělníky byl ke Stružce posílán oběd i svačina, a časem i sám „milostpán“ – pan Pospíšil – přicházel se podívat, jak se práce daří a je-li barva, jak má býti.

K večeru vracela se výprava do města, přivázejíc kotel černé a ještě teplé barvy – bylo po slavnosti. Až když navařená čern dokonale vychladla, byla přendána do menších nádob a stačila zas na dlouhé měsíce. Krajinkou za Slezskou branou páchla pak až do noci vůně horkého lněného oleje, než ji noční vání na všechny strany rozplašilo.

Tak vařivali barvu impresori minulého století. Byla to sice práce obtížná, nejednou se i barva nějak připálila, ale v celé tiskárně těšivali se na ni dlouhé neděle napřed a každý při tom chtěl býti. Byl to den volnosti, veselí, oddechu pod širým nebem, a bylo v tom i kus poesie.

(Napsáno léta 1913.)

Viz V Kopečku čp. 86, oddíl 1.), též Velké náměstí čp. 22

Herrmann Ignát

Když si náš dědeček babičku bral...

Několik stránek z rodinné kroniky. 1891.

[Z prvního dílu memoárů Herrmann Ignát. *Blednoucí obrázky: vzpomínky nejstarší a drobné episy z maloměstské kroniky*. 2. vyd. Praha: F. Topič, 1907, s. 5-57.]

(...)

Pozorně naslouchal pantáta Ptačovský svému zeti, když tento skončiv sáhl do záprsí a vyňal svůj atest od mistra Korce, přečetl si jej Ptačovský pozorně. Potom ho opatrně složil, vrátil Pospíšilovi, posunul okuláry na nos a v jistých rozpacích odfuněv, podal zeti ruku.

„Já jich neměl rád, Pospíšil, nemaj mně za zlé! Já nevěděl, čím jsou, a oni to měli říct. Snad myslili, že jsou větším pánem jako písař, ale já ne, vědí. Řemeslo má zlaté dno, Pospíšil – písařství je chybná reputace. Čistý kabát – pěkná mísa, ale nic na ní. A impressorství je také dobré řemeslo, říká se, že kumšt. Dobrá! Myslej oni, že by s tím něco svedli?“

„Ano pantáto,“ odpovídal Pospíšil zcela pevně, „a nemám jiné žádosti, než mít impressí. V tom jsem vyrost, v tom bych rád pokračoval a umřel.“

„A jaká je to impressí, o které mluvili?“ tázal se Ptačovský vážně, aby posoudil, mohl-li podniku důvěřovat.

„V Hradci Králové,“ odpovídal Pospíšil. „Impressí po Tibellym, kterou vedla potom jeho vdova, a nyní ji drží František Bouček. Ale nemá peněz a je v úzkých – prořek se, že by ji hned prodal.“ (...)

„Myslej, že by jich uživila?“ zkoumal Ptačovský dále.

„S pomocí boží uživí,“ odpovídal Pospíšil. „Hradec je krajské město, mnoho studentů, profesorů, úřednictva a kněží – bohatý kraj. A já doufám, že z ní s Pánembohem něco udělám!“

(...)

Tiskárna Boučkova byla ve starém, úzkém domě, brzy ji našli. František Bouček, bývalý faktor vdovy Tibelly, od níž tiskárnu převzal, unavil se brzy svojí samostatností. Bylť začal teprve před devíti měsíci – a již měl tiskárny dost. Byla mu slibována práce krajského úřadu – ale nepřicházela. Byla mu slíbena práce z biskupské konsistoře – také na něj zapomněli. Bouček byl vyčerpán, ano zadlužen, práce víc a víc ubývalo, konečně zbyl Bouček ve své tiskárně sám, sázel písničky a jalové povídačky, sám je tiskl, cizích zakázek nebylo...

Tu přicházel Pospíšil s tchánem Ptačovským. Jednání netrvalo dlouho – Bouček žádal za vše, jak stálo a leželo, půlšesta tisíce zlatých, šajnu – a Pospíšil řekl: „Tak my ji koupíme.“

(...)

Peníze nepršely hned do klínu Pospíšilova a první jeho začátky byly hodně trudny, neutěšené, neslibné! (...) Sázel písničky, modlitbičky, a když vysázel, nahnul malé formy sám na fundament a sám tiskl. Byl sazečem, korektorem, tiskařem a impresorem v jediné osobě. Později odvážil se na malé knížečky a jedním z prvních „děl“, které sám vysázel, byla *Klodyna neb Oklamaná nevinnost* – uvádíme-li název správně.

Ale brzy nastal obrat. Pojednou dány tiskárně Pospíšilově zakázky, na něž bývalý majetník Bouček marně po tři čtvrti léta čekal – práce pro krajský úřad, a brzy po té přišla i práce biskupská, pro konsistoř. Již bylo v impressí místa a díla pro dva páry rukou a Jan Pospíšil přijal prvního učně. (Tím prvním učněm Pospíšilovým byl Václav Váša, který se

později stal obchodvedoucím hradeckého Pospíšilova knihkupectví a po předlouhé, prý čtyřicetileté, službě v domě Pospíšilově zřídil vlastní knihkupectví v Chrudimi...)

Práce přibývalo, impressí Pospíšilova se vzmáhala a někdejší její majetník Fr. Bouček chodil jako zmámený a říkával prý: „Já se utopím, pro Pánaboha, já se utopím! Prodal jsem impressí! Co jsem to udělal!“

Roku 1809 narodilo se manželům Pospíšilovým první dítě, dcera Anna, kteráž se později provdala za Jana Vávru (Lomnického), profesora české řeči v Praze a spisovatele, a zůstavila četnou rodinu.

(...)

Ve starém domě Řehákové bylo tiskárně Pospíšilově vždy těsněji, i nepropásl žádné příležitosti, která by ji přenesl pod vlastní krov. Na veliký dům nemohl se dosud odvážiti, menší pevněji se držely v rukou starých majetníků. Ale tu náhle vyskytl se přece domek v ulici ku Pražské bráně pod Svatojánským pláckem, číslo 85, známý později jako Glaurův dům, a Pospíšil horlivě vyjednával o koupi.

Bylo roku 1811, když Pospíšil Glaurův dům kupoval – a koupil ho. Neměl potuchy, kterák v pravou chvíli kupuje. Neboť sotva dům vyplatil, sotva se do něho s tiskárnou přestěhoval, vydán pověstný finanční patent – byl státní bankrot. Kdo krátce před tím nemovitost koupil, byl šťasten, kdo prodal a měl hotové peníze, byl nešťasten – jeho majetek byl zmenšen na pětinu. (...)

(V tomto domě blíže Pražské brány, v čísle 85, narodil se Pospíšilovi syn Jan Nepomuk, nazvaný později na rozdíl od otce svého Jaroslav, kterýž převzal po letech pražskou tiskárnu otce svého i knihkupectví a proslul jako spisovatel, překladatel i vzdělaný nakladatel.)

Ale nebylo Janu Pospíšilovi souzeno setrvati dlouho v domě Glaurově, ne déle než něco okolo tří let. Roku 1814 vyšel v Hradci Králové oheň z domu Riedlova, pozamentýra to a obchodníka se střížním zbožím na Veliké Podsíni Dům ten vzdálen půl města od domu Pospíšilova, ale východní vítr hnal plameny níže k západu a tak po celé řadě chytil konečně i dům Pospíšilův u Pražské brány. (...)

Dům vyhořel a snad jen přízemek s tiskárnou byl ochráněn. Jan Pospíšil neodhodlal se ke stavbě, nýbrž prodal spáleniště a zakoupil dům číslo 22 na dlouhé Podsíni Máslové, táhnoucí se od městské věznice Kropáčky až k Malému náměstí.

Téhož roku před požárem narodila se manželům Pospíšilovým v domě Glaurově dcera Aloisie, a když opouštějíce spáleniště stěhovali se do domu číslo 22, přenesena jako první kus nábytku do nového sídla – kolébka, a v ní ležela malá Lojzicka. Bylo to třetí dítě manželů Pospíšilových a pak jich přišlo ještě jedenáct.

Viz V Kopečku čp. 86, oddíl 1.), též Malé náměstí čp. 9, V Kopečku čp. 85 a Velké náměstí čp. 22

Herrmann Ignát

Něco ze vzpomínek hradeckých

[Vzpomínky původně přednesl Ignát Herrmann 23. června 1928 v hradeckém muzeu. Byly vydány jako soukromý tisk: Herrmann Ignát. *Něco ze vzpomínek hradeckých*.

Hradec Králové: F. Tichý, 1929, s. 3-17.]

Myslím, že před 60-70 lety sotva které venkovské město české mohlo závodit s Hradcem Králové co do počtu studentstva. Byloť tam odedávna úplné gymnasium, na němž rok co rok studovalo na sta žáků, byla tam nižší reálka o 3 třídách a taky ústav učitelský. Kromě toho, poněvadž jest Hradec sídlem biskupství, byl tam i biskupský seminář, který měl mnoho chovanců. Ti ovšem již nebyli pokládáni za studenty. To byl jaksi nejnižší stav „duchovenský“, což se prokazovalo i tím, že mnohé stařenky a babky hradecké líbaly alumnům čili „majstrům“ na potkání ruce. Ba stávalo se, že i prostoučké a zbožné maminky venkovské chápaly za ruce vlastní syny své, aby je políbily, když je jednou do roka o svátku sv. Jana Nepomuckého v semináři navštívily. Den 16. května totiž býval v Hradci neobyčejně slavně slaven. V jeho předvečer provozoval náš pan Štandera na Malém náměstí ohňostroj, „pouštěl rachejtle“, a nazejtří ráno otevřela se vrata semináře (na bývalém hradě Eliščině) i pěkná zahrada seminářská všemu obecenstvu. Tu pak tedy přicházely matičky alumnů z blízka i z daleka a skláněly se k rukám synů svých, vidouce v nich již velebné pány, budoucí pány faráře, ba snad i kanovníky. Však nejedna z těch prostých maminek dožila později u syna stará léta svá, když se dočkal vlastní fary kdesi na vesnici a mohl ji k sobě vzíti.

Vidouce takové příklady uctivosti k pánům majstrům, chovali jsme se stejně i my drobní školáci a líbali jim ruce na potkání, hlavně když byli s našimi rodinami nějak seznámeni. A bylo jich dosti, kteří navštěvovali naše domácnosti již za gymnasijských studií.

Mnozí alumnové upadali při těchto předčasných projevech úcty ve značné rozpaky, zdvihali ruce do výše, ale někteří zas to políbení ruky přijímali jako zcela přiměřené a náležité jejich stavu. –

(...)

A krom toho kynuly studentům septimánům a oktávánům zábavy domácí. Bývali zvaní do rodin, obyčejně do takových, které taky měly syna studenta, a když byli vyčastováni kávou a buchtou, uspořádán byl bez dlouhých příprav domácí taneček. Dcerky hostitelů již dříve byly vyrozuměly své přítelkyně, aby se včas u nich „vynatřily“, a brzy byla pohromadě čtverylka několika párů i tanec dokola. A pak při zvucích klavíru nebo při kytaře křepčeno až do večera.

Za takových nedělních „kafevisit“ a tanečních improvisací poznal jsem zblízka některé dospělé studenty, bratrovy spolužáky, na které jsem se díval s neobyčejným respektem. Nebo tu musím povědět, že oktávání starých těch časů vypadávali poněkud jinak než dnešní jejich následníci. Především velmi mě oslňovaly jejich čamary s bohatou garniturou knoflíků a poutek, hlavně však rozšiřujícími se rukávy, na které zvenčí byly všity klíny hedvábné látky, buď sytě červené, zelené, modré neb fialové, pod černým mřížkováním. A na krku měli vázanky hedvábné, nejčastěji černé, s bohatými cípy, obšitými stříbrným neb zlatým třepením. Tak mi zjev studenta z let šedesátých uvázl v představě nadlouho, třebaže ne všichni si mohli čamaru pořídit. –

V tělesném zjevu studentů z gymnasia a z reálky býval značný rozdíl. Jako by to již příroda byla předurčila, na gymnasiu bývali hoši slabší soustavy tělesné, útlí a nepřilíš stateční. Jevilo se to hlavně v prvých ročnících, u parvánů (jak se říkalo primánům), u sekundánů i terciánů. Ovšem že mnozí z nich se později zdárně vyvíjeli a ve vyšších třídách

byli již hodnými chlapíky. Naproti tomu reálka mívala žáky rozložitější, robustnější. Byl to snad podvědomý pud, který takto vedl chlapce ke studiu klasickému nebo reálnému. Z gymnasistů stávali se v dalším životě úředníci, profesoři, kněží, advokáti, učenci – reálka byla přípravou k povolání stavitelskému, inženýrskému, technických úředníků v továrnách, při dráze atd. Každé z těchto povolání vyžadovalo soustavy tužší, odolnější. Ten fyzický rozdíl mezi gymnasisty a realisty jevil se i v jejich občasných „bitvách“, které mezi obojími školáky bývaly sváděny někde na hradeckých šancích nebo na kotlinách pod hradbami, a v kterých obyčejně gymnasisté prohrávali. Vždy mezi žáky obou škol zavládala jistá řevnivost.

(...)

Viz V Kopečku čp. 86, oddíl 1.); též Na Hradě čp. 91-92, Velké náměstí čp. 32, Komenského čp. 234

O nešťastném subjektu Šmelhausovi

Několik stránek z rodinné kroniky. 1920.

[Z druhého dílu memoárů Herrmann Ignát. *Blednoucí obrázky: vzpomínky nejstarší a drobné epizody z maloměstské kroniky*. Praha: F. Topič, 1929. 300 s.]

(...)

V prvé však polovině třicátých let minulého století hemžilo se pod hradeckou střechou Pospíšilovou devět nebo deset zdravých, dílem dospívajících, dílem vyrůstajících potomků. Plných života a plných nadějí do budoucnosti. Připočítejme k tomu deset nebo dvanáct lidí, zaměstnaných dole v tiskárně a v knihkupectví, a dvě nebo tři služky, a vidíme, jak rušno bývalo v domě Pospíšilově, zvláště když přibyl ještě nějaký host nebo hostů několik. Bylť Jan Pospíšil muž hostůmilovný, dům jeho vždy byl otevřen literátům, profesorům i páterům, z nichž mnozí nepřicházeli na den jediný, nýbrž déle pobývali. Za toto pohostinství a častování přátel dostalo se Pospíšilovi jména Hostivít, kteréž pak nadobro vytisklo druhé jeho jméno František, jak se původně podpisoval: Jan František.

Byl tedy hradecký dům Jana Hostivíta Pospíšila téměř malou říší, malým královstvím, a Jan Hostivít „vévodil“ tu všem rukou pevnou, mnohdy drsnou, někdy až týravou. Vlastní jeho děti ještě v pozdním věku, ba na samém sklonku života vzpomínaly toho, a někdy dosti trpce. Neboť osud leckterého z nich mohl se utvářiti jinak, mnohá hořkost života mohla býti ušetřena. Jan Hostivít byl ve své říši malým despotou, a vlastní jeho choť, dobrá babička Kateřina, kterou ve svých dopisech z Prahy do Hradce nazýval „svatěmilovanou manželkou“, říkávala o něm s povzdechem: „Jo, jo, náš pantáta, to je potentát!“

A to nikterak neříkala proto snad, aby se jí povedla hříčka „pantáta-potentát“. Myslila to docela upřímně. Slýchal jsem to ještě sám z jejích úst – pochopil jsem ovšem až později. Nu, Pospíšil byl synem doby své. Grunt jeho byl nepochybně dobrý, a kdyby se mu v mládí dostalo většího vzdělání, mohl býti člověkem naprosto dokonalým.

(...)

V tu dobu byl mezi „subjekty“ dědovými – jak tehda bylo říkáno tovaryšům sazečským – jistý František Šmelhaus. Mladík asi pětadvacetiletý, štíhlý, s dlouhými vlasy, pilný pracovník, dbalý svého zevnějšku, v neděli a ve svátek vždy pečlivě ustrojený. A skromný a ostýchavý jako selská nevěsta. Od časného jitra do pozdního večera stál u své „kasy“, neúnavně kladl olověné literky v sázítka, z plného sázítka vykládal na člunek, ovazoval sloupečky hotové sazby vlhkým provázkem, oklepával kartáčem a donášel otisky „milostpánovi“, principálu Pospíšilovi. Po práci neznal jiné zábavy než knihu ... A když přišla do Hradce divadelní společnost, pak teprve se milý Šmelhaus nemohl dočkat nedělního večera. Neboť jen v neděli mu kynul tento vzácný požitek. Jednak důchody takového tiskařského subjektu nestačily na častější návštěvu, a krom toho ve všední dny bývalo pracováno do osmi hodin večer – divadlo pak zpravidla započínalo o sedmé.

Dorůstající a dospívající panna Kateřina Pospíšilova ani nepostřehla a neuvědomovala si, že zraky milého subjektu Františka Šmelhausova zalétají za ní, kdykoli se mu na blízku objevila, kolem něho se kmitla, nebo když v neděli a ve svátek při společném obědě veškeré chasy ve veliké světnici v patře pomáhala přísluhovati. (...)

„Panna Katynka půjde v neděli do divadla?“ zašeptal Šmelhaus nesměle, když se s ní v síni setkal.

„Půjdu a těším se.“

V tu chvíli tedy věděl Šmelhaus, že půjde taky, a byť i šidla padala. A v neděli večer, sotva v divadelní budově na Malém náměstí pokladnu otevřeli, tísnil se Šmelhaus u ní, vybojoval si vstupenku, a za chvíli potom stál již v parteru po straně sedadel. (...) Jestliže se tu a tam ozval hlasitý hovor, ovšem německý, a sebevědomý smích, byli to dojista důstojníci, kteří vždy a všady měli „pré“, tedy taky v divadle. A bylo jich i dnes několik v parteru, a na neštěstí právě v končině, kde se tísnil subjekt Šmelhaus ... moha si oči vykoukati, kde sedí panna Katynka. (...) Více než na jeviště díval se na ni.

Někdy se hlavy kolem něho vztyčily, tak že mu ta hradba přerušila volný výhled. A potom Šmelhaus, aby dceru principálovu přece viděl, vystupoval na špičky, natahoval krk. Než dlouho nevydržel takového napětí, zase musel dopadnouti na kramfleky. A tu jedné chvíle potkala jej hrozná nehoda ... milý Šmelhaus pozbyl rovnováhy, zakolísal se, a když hledal nohama své místočko na podlaze, zavadil o nějakou botu jinou, dokonce ji přišlápl...

Když ubohý Šmelhaus poznal, komu šlápl na nohu, že to byl oficír, dokonce pan obrlajtnant, všecek se zděsil, až nebyl slova mocen. A jestliže pan obrlajtnant Fessel „musel něco říci“, nevybral právě vhodné slovo. Neboť z jeho vztekem nakřivených úst vyletěla perutá, zhusta užívaná nadávka. „Sie trottel!“

V úzkostech pronesl Šmelhaus omluvu:

„Prosím za odpuštění, pane nadporučíku, stalo se nerado.“ A dokonce pronesl tuto omluvu po německu, aby pana nadporučíka tím spíše usmířil. Ale takovéto strašlivé provinění nemohlo být odpykáno několika slovy, pan obrlajtnant nikterak se neuspokojil zkroušenou omluvou.

„Halt´s Maul, frecher Lümmel!“ (Drž hubu, drzý maňase!) vyletělo poznovu z jeho úst. ... V nejbližším okolí stáli ještě dva, tři jiní důstojníci. Hned postřehli, že tam jejich milý „kamerad“ má nějakou aféru. ... A pojednou zavrčel jeden z pánů důstojníků:

„Du, ich glaub´, das ist der smiřitzer hallunke!“ (Zdá se mi, že to jest onen smiřický holomek!) Byl totiž v tomto ušlechtilém čtverlístku synů Martových právě taky onen pan lajtnant či obrlajtnant, který dostal před tím ve Smiřicích na pamětnou, a domníval se nyní, že v ubohém „excedentu“ divadelním poznává onehdejšího odpůrce svého. To byl naprostý omyl. (...)

Všechno obecenstvo dávno se vyhrnulo z divadla, rozptýlilo se po městě, Malé náměstí ztichlo, a teď tedy se vyplížil Šmelhaus. Nevida nikde nikoho, pustil se rychlými kroky k náměstí Velkému. Ale sotva že urazil kousek cesty, tu z temna krátkého loubí při Slezské bráně zadusaly několiké kroky a zařinčely šavle. Šmelhaus ve smrtelné úzkosti dal se do běhu. K domu páně Pospíšilovu nebylo daleko, stál bezmála na rozhraní obou náměstí ... I napjal všechny síly, doběhl vrat, uchvátil kliku – vrata byla zamčena! Chtěl prchatí dále ... již však byl dostižen, obklopen. Několikeré zaklení usípaných vojáků, několik surových nadávek, nad uštvaným sazečem zašermovalo několik holí – důstojníci v tu dobu nosívali kromě šavlí též silné „španělky“ – náhle zasykla tasená šavle, švihla vzduchem, rána dopadla na hlavu Šmelhausovu, subjekt se skácel. Padl bez výkřiku, beze slova. Ale ani to násilníky nevzpamatovalo. Šavle svištěla k dalšímu a dalšímu úderu, rány španělkami dopadaly na bezvládné tělo ubíjeného, i kopáno do něho bylo...

Konečně se „mstitelé“ domnívali, že učinili zadost uražené cti své a zmizeli v noční tmě a hluši, snad aby někde hrdinský svůj skutek zapili. Jen Šmelhaus ležel bez vědomí a zkrvaven před vraty domu Pospíšilova.

(...)

Z obyvatelů domu Pospíšilova na Velkém náměstí čís. 22 nikdo neměl potuchy, co se dole před vraty událo. V domácnost principálovu byl zalehl klid nedělního večera. Vstupme do veliké společné světnice v prvním patře, kde děd vítával hosty své, kde bývalo jídáno u dlouhého stolu. Téměř po celé levé stěně světnice stojí skříně plné knih, vázaných prostě a přece pevně v pouhý papír zelený, s červenými hřebítky rovněž papírovými; níže pod názvy

knih šikmé štítky lesklého papíru modrého, na nichž je zlatem vytištěno J. Pospíšil. Tak dával děd označovat svůj knižní poklad, to bylo jeho prosté „ex libris“. Radily se tam knihy nejen jeho nákladu, ale i vydavatelů jiných. (...)

Toho dne dávno bylo po večeři. Jan Hostivít, statný muž padesátiletý v plné síle, seděl u velkého stolu v lenošce, již v nočních nedbalkách, přes něj byl navlékl dlouhý župan. (...) Pojednou dole v síni domovní zařičel zvonec, jehož drátem bylo zvenčí prudce šubnuto. (...) Svíce již hořela a Jan Hostivít kráčel, aby nočnímu „tuláku“ sám odemknul. A než sešel schodiště, které v nižší části bylo na tehdejší dobu zvlášť ozdobné a rozdělovalo se ve dvě ramena – ke dveřím domovním a nazad k tiskárně – zařičel zvonec potřetí.

„Počkej, nemravo, dostaneš!“ zahučel domácí pán pohněván tím netrpělivým šturmováním. (...) Klíč zachrastil, zaskřípal v zámku, dveře domovní se otevřely, a Pospíšil spatřil před nimi hlouček lidí – pět nebo šest postav.

„Co se děje?“ zeptal se překvapen a udiven.

„Mají tu člověka z domu, pane Pospíšil,“ ozval se čísi hlas. A jiný dodal: „Zabitého!“ (...) Když se dostavil zburcovaný ranhojič, zjistil, že nešťastný sazeč mrtev není, ale k vědomí ho přivést nemohl... Až ráno zdařilo se lékařům probudit jej z mdlob.

Pospíšil byl všecek rozvrácen. Do té doby dopouštěli se vojáci všelijakých výtržností, ale co se tentokrát událo, bylo nevidáno a neslyšáno. V tom nešťastníku, bezmála k smrti ubitým, byl uražen taky on, Pospíšil, a tato urážka ho páčila jako oheň.

(...)

Druhý den potom sedl a psal. Vše, co přednesl panu generálovi, napsal nyní důtklivým brkem na arch bytelného kancelářského papíru, vložil do obálky, nadepsal „Slavnému c. k. pevnostnímu velitelství v Hradci Králové“ a poslal bezpečným poslem panu generálovi.

Ježto však ze včerejšího chování generálova soudil, že jeho žalobě sotva zde v Hradci bude dáno slechu, napsal další žalobu s vylíčením násilného děje, a tuto druhou žalobu poslal guberniu do Prahy, tehda nejvyšší správě zemské, tolik jako místodržitelství.

Po své zkušenosti však nedůvěřoval ani pražskému guberniu. Všichni velcí pánové – uvažoval Pospíšil – jsou jedna ruka, jeden nebude od druhého, jak se tehdy říkávalo. Tak tedy vyhotovil třetí opis žaloby své a poslal jej do Vídně, ministeriu vojenství.

Ano, ale tam taky sedí generálové, uvažoval Pospíšil dále, samí vojáci. A tito pánové si vyžádají nejprve relaci od zdejšího generála, a jak ten by odpověděl, mohl si Pospíšil na prstech vypočítati. (...) A tak tedy opsal svou žalobu na nejkrásnější tou dobou papír po čtvrté, a tento čtvrtý opis, zakončený pokornou, ale i důraznou prosbou o milostivé vyšetření a pokárání i ztrestání viníků, zaslal – císařské kabinetní kanceláři do Vídně. „Uvidíme, dojdou-li spravedlnosti! řekl si Jan Hostivít...“

Ubitý, těžce zraněný Šmelhaus vyležel dlouhé neděle, kolísaje mezi životem a smrtí. Drahné hodiny strávila u jeho lůžka sama paní Kateřina Pospíšilová, ošetřujíc jej, podávajíc mu léku, převazujíc jeho rány, a když musila po své domácí práci, zastupovaly ji dcery, tedy taky panna Katynka. (...) Běželo o to, aby nešťastný sazeč stůj co stůj byl zachráněn. (...)

Jednoho dne byl Jan Hostivít ve svém domě překvapen – návštěvou páně generálovou. (...) „No musej uznat, pane Pospíšil, že je tu nějaký rozdíl. Voják je voják. Snad nechťejí, aby ti pánové byli infám degradováni?“

„Chci spravedlnost, pane generále, nic jiného. Odepřete-li vy mně ji a mému člověku, dovolám se snad jinde.“

Pan generál se zahryzl v kníry. Bylo zřejmo, že se nepadno ovládá, aby nevybuchl. „Pane Pospíšil,“ začal po krátké pomlčce, „jestli se nemejlím, psali taky do Prahy.“

„Psal jsem, pane generále, kam jsem za dobré uznal, když jsem se nemohl nadíti, že dojdou spravedlnosti zde v Hradci.“

„Pane Pospíšil, je tady matka pana obrlajtnanta Fessla, přijela až z Brna, má majetek, ráda by položila nějakou peněžitou náhradu pro toho člověka, kdyby se to mohlo vyřídit po

dobřem. Proto jsem přišel k nim, aby si to rozmyslili. Maj rozum, pane Pospíšil, ještě by byl čas, aby odvolali, co napsali.“

Ať Pospíšil očekával cokoli, této žádosti se nenadál. On by měl odvolati, co napsal, byv nanejvýš uražen v právním citu svém ... Po slovech generálových se vzchopil s křesla svého, vztyčil se, povznesl hlavu a odpověděl jako Pilát kněžím židovským podle evangelia sv. Jana: „Pane generále, co jsem psal, to jsem psal! A co jsem svým jménem podepsal, z toho nemohu ani slabiky odvolat.“

„Je to jejich poslední slovo, pane Pospíšil?“ otázal se generál.

„Moje poslední slovo, pane generále.“

Generál sáhl po své čapce a vzpřímil se. „Pane Pospíšil, co jsem jim chtěl říci, řekl jsem. Ještě si to mohou rozmyslit. Aby toho později nelitovali.“

(...)

Pan generál si zůstal věren. Žaloba, kterou mu Pospíšil podal jako pevnostnímu veliteli, padla pod stůl nevyřízena. Bez odpovědi zůstala taky žaloba, podaná guberniu v Praze, a rovněž ministerium vojenství se neozývalo. Zдали se o potlačení těchto žalob zasadil velící generál, není známo. Ale stalo se něco, čeho se nikdo nenadál, čeho se po všem, co předcházelo, nenadál ani Jan Hostivít. Kabinetní kancelář nevhodila žalobu do pece ani do koše. Předložila ji, komu předložena být měla, a pojednou přišel z Vídně nejvyšší rozkaz, aby „aféra“ byla co nejprísněji vyšetřena a po vyšetření aby do Vídně a zase kabinetní kanceláři byla podána zevrubná zpráva. Nešťastný Šmelhaus měl se dočkati zadostiučinění.

Tento výsledek způsobil v Hradci nesmírný poplach. Čeho tu Jan Hostivít Pospíšil dosáhl, byla nevídaná a neslýchaná sensace. Vědouce, že nad nimi bdí vyšší dozor, vojenské úřady provedly vyšetřování co nejsvědomitěji. Hrdinové nočního přepadení byli pohnáni před vojenský soud. Svědkové jejich činu již se nebáli se svým svědectvím na světlo. Nad pachateli pak byl vynesen rozsudek na tu dobu velmi přísný. Hlavní viník, tuším, byl potrestán vyloučením z armády, ale k tomu ještě odsouzen na dlouhé neděle či snad měsíce do vězení. Jeho „spolupracovníci“ byli odsouzeni k menším trestům a po odpykání jich přeloženi do jiných, odlehlejších posádek. Hradečtí občané si oddechli, byl pak na dlouhý čas pokoj.

(...)

Nešťastný subjekt Šmelhaus odnesl to těžce a nenapravitelně. Vyléčil se sice ze svých ran, ale nadobro se neuzdravil. Těžkým zraněním hlavy utrpěl poruchu mozkovou, oslábl na rozumu. A to se mu pamatovalo až do smrti.

Dne 2. srpna 1836 strojili v domě Pospíšilově nehlučnou svatbu. Vdávala se třetí dcera Jana Hostivíta a paní Kateřiny, panna Katynka. Její svatba byla proto tichá, že uplynuly pouhé tři dni od onoho zhoubného požáru. Hradec jen ponenáhlu se vzpamatovával z ulekání, a byla tím stísněna i nálada v domácnosti Pospíšilově. Katynku vedl k oltáři mladý kupec, jehož děd se usadil v Hradci Králové asi v polovině osmnáctého věku, léta před tím, než bylo město změněno v pevnost. Mladý Katynčin ženich se jmenoval František Xaver Herrmann. A to byl můj otec.

Viz V Kopečku čp. 86, též Velké náměstí čp. 22

Starý a nový kabát

1895.

[Z prvního dílu memoárů Herrmann Ignát. *Blednoucí obrázky: vzpomínky nejstarší a drobné epizody z maloměstské kroniky*. 2. vyd. Praha: F. Topič, 1907, s. 120-131.]

Pokud se pamatuji, nemíval otec můj skoro nikdy nového oděvu. Vše, co nosil, znal jsem na něm ode dávna, pokud vůbec pamět moje sahala. (...) A když časem něco schátralo, když odřel se límec, že na něm nezbylo vlásku, když spodky počaly místy svítati, usedla matka ke stolečku s šitím, ozbrojila oči okuláry a jala se mistrně řemeslovati. (...) Pak všívala opatrně, podkládala, látala, horkou žehličkou vyrovnávala a hladila, a druhého dne oblékal otec pospravené věci a pochvaloval si: „Dobřes to spravila, ženo, nikdo ani nepozná, že tu byla díra.“ Myslím, že si otec sám namlouval něco, co do slova pravdou nebylo, aneb že měl aspoň na mysli lidi velmi krátkozraké. Já nebyl nijakým znalcem v oboru krejčovském, ale viděl jsem vždy dobře, kde má tatínek záplatu. Slýchal jsem vždy, kterak si rodiče říkali, že se tímto způsobem ušetří mnoho peněz. Nevím, jak to myslivali, ale těch ušetřených peněz nikde nebylo.

(...)

I stalo se jednoho dne, že nejmilejší a nejstarší přítel otcův, podotčený již mistr krejčovský pan Rödl, který platil téměř za umělce ve svém oboru, přišel u večer na návštěvu jako obyčejně, a když probrali denní události politické, pak obecní, konečně společenské, prohodil náhle pan Rödl:

„Ale papínku, to bych měl něco, kdyby si chtěli dopřát pěknou věc. (Otec můj i jeho přítel byli ze starého sekulum a neříkali ani sobě ani jinému jinak než „oni“.) Mám kabát, pěknou bundu, za pakatel pro nich. Dal si ji ušít pan Kuneš, přinesl si sám látku, ale když je hotova, nelíbí se mu nyní vzoreček a nechal mi to celé, abych prý si kabát prodal – za látku nežádá nic. No, dám ho za to, co mne stál dělník, šest zlatých od ušití. Dopřejou si toho, papínku. Kuneš má jejich postavu, bude mu to jak ulité.“

Tatínek pohlédl překvapen na pana Rödla a zeptal se: „Jaká pak je látka? Snad ne křiklavá?“

„Ale, ale! Šedivá, jejich gusto! Kdyby se chtěli podívat, mohl by Nácíček skočit pro kabát ke mně domů. Máry mu ho dá.“

Tatínek se obrátil ke mně a velel úsečně, jak míval ve zvyku: „Vem čepici! Doskoč k panu Rödlvi.“

Už jsem letěl. Za deset minut byl jsem zpět, nesa pěknou „bundu“, šedou, bělavě křížkovanou, s límcem aksamitovým, s lesklými, černými knoflíky. Tatínek prohlížel zálibně kabátec, načež s tváří velmi důležitou jal se oděv oblékati. Pan Rödl měl pravdu, bunda padla jako ulita.

(...)

„No, tak bych si ten kabát vzal, fotrle, ale musím říct, že nemám těch šest zlatých najednou. Dal bych tři na prvního – zbytek zase budoucího prvního.“

„Copak čekám na peníze?“ řekl bodrý pan Rödl. „Nechají si tu kabát a basta. Platit mohou, jak chtějí!“

(...)

Druhého dne byla neděle. Krásný den ke konci září, nebe modré, křišťálovým vzduchem vonělo posledně prchající léto, ale sluněčko nehřálo mnoho, vanul hezký svěží větérek. Den jako objednaný pro tatínkův nový kabát.

Po obědě zvedl se tatínek, řekl mamince: „Ženo, ustroj se!“, odešel do kuchyňky, aby si přešetřil boty, umyl si ruce, uvázal na krk černý, atlasový nákrčník, a pomalu, pomaloučku oblékal nový, hebký kabát. Vidím ho, jak radostně vycházel z domu, a když se maminka zavěšila, prohodil k ní jako žertem: „To ti dnes budu dělat fióna, vid’?“

(...)

Pomalou, vážným krokem ubírali se rodiče z Pražské brány a zamířili ke „Špici“, kdež utratil tatínek za pivo šest krejcarů, všichni jsme se napili a došedše až ke Kuklenám, vraceli jsme se pomalu domů. Navrátili jsme se ještě za světla, a poněvadž jsme se chovali slušně, bylo nám klukům dovoleno vyběhnouti ještě na ulici.

Nešťastné dovolení, nešťastná ulice! Za malou chvíli dostavil se také Kvasnička, za ním Procházka, a než by napočítal padesát, uspořádán velký manévr za kostelem svatého Ducha. (...) Metal jsem oblázky tak mistrně, že se mi všichni obdivovali. (...) Zvedl jsem zase kámen, zas mrštil jsem proti děkanství, kámen letěl trochu vysoko – shýbl jsem se, jako bych tím letící kámen mohl strhnouti níže, ale pozdě: třaskavá rána – a již řinčely na dlažbu silné kusy skla. Veliká obecní lucerna zvonového tvaru i se vnitřní svítlnou olejovou a s komínkem – vše bylo roztrženo. (...) Jako když do nás střelí, rozprchli jsme se ihned a prostranství za svatým Duchem bylo vymeteno. (...)

Bylo as k osmé hodině – rozlehne se ve průjezdě dupot těžkých bot, hned na to zavržaly dřevěné schody pod nějakým pádným tělem, kroky ztichly přede dveřmi bytu, rázné zaklepání a do kuchyně vstoupil – obecní strážník Leden. ... „Mají doma oba chlapce? Ten starší roztřískal u děkanství nárožní lucernu!“ (...) Otec sáhl pod stůl a vytáhl mne za ucho. Třásl jsem se jako osyka a Leden pohlcoval mne sivýma očima jako upír.

„Jdu se jen ptát, zdali se to zaplatí dobrovolně, nebo mám-li učinit oznámení panu revisorovi“, pokračoval Leden, „lucerna je na hadry a stojí šest zlatých!“

Otec zbledl překvapením a uleknutím, a odpovídal mírně Lednovi: „No, když se věc dokáže, zaplatím arci. Pane Leden, nedělají z toho zbytečných povyků.“ A hned se obrátil k Honzíkově. Po krátkém výslechu zjištěno vlastním, marně podplaceným bratrem, že jsem hanebnost opravdu spáchal. „Tak já přijdu ráno k panu revisorovi,“ řekl otec malomyslně ke strážníku, kterýž se potom s obvyklým rachotem vzdálil.

(...)

Druhého dne přišel otec z kanceláře trochu později. Byl patrně u pana revisora stran té svítlny. Po obědě pak oblekl se mnohem dříve než jindy a poručil mi, abych se také ustrojil. Když jsem byl hotov, otevřel šatník, vyňal odtud nový svůj kabát, složil jej pozorně a dal mi jej přes ruku, načež mi pokynul, abych ho následoval.

Šli jsme k panu Rödlovi. Na síni vzal mi otec kabát s ruky a vstoupil do malého pokojíčku na pravo, kde pracovával pan Rödl sám. (...) Slyšel jsem, kterak tatínek, pozdraviv pana Rödla a učiniv několik kroků v pokoji, řekl: „Nehněvaj se, pane Rödle, ale já nesu ten kabát nazpět. Není mu nic, je čistý a neporušený.“

„Copak,“ divil se pan Rödl, „nelíbí se jim? Takový pěkný kabátek!“

„I líbí,“ odpovídal tatínek polohlasně, „ale já těch šest zlatých potřebuju jinam.“ Nyní vyprávěl otec o nenadálé škodě, kterou jsem mu způsobil. (...) Pan Rödl nutil, nutil otce, aby jen kabát podržel, že jej může zaplatit, kdy chce, ale tatínek nedal se pohnouti.

...s těžkým srdcem vrátil jsem se domů. Nový kabát otcův, jeho radost, pýcha všech nás ostatních – nový kabát ten tam a tatínek zase chodil i v neděli ve svém starém, silně obnošeném, spravovaném kabátě, jenž mi byl živou výčitkou do té chvíle, než jsem odešel z domu otcovského navždy, do učení. (stalo se cca 1864)

Herrmann Ignát

U snědeného krámu
Díl první – Martin Žemla
(kapitola I)

[Herrmann Ignát. *U snědeného krámu*.
20. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 11-22.]

...ve dvoupatrovém domě otevřela se po několikanedělní přestávce vrata nového kupeckého krámu. (...) Pěkný, na dubovo natřený pult, se skutečnou dubovou deskou, na dva palce tlustou, vedle něho regál s rozličnými šuplíky, menšími, většími, konečně jakýsi stojan mezi dveře, s rozmanitými příhradami a výstupky – takový kupecký etažér.

Po truhláři dostavil se bednář a přivezl půl tuctu soudků, vysokých, zcela uzoučkých a zploštělých, také pěkně žlutě natřených, kteréž neměly dna dole, ale asi na píd' pod vrchním otvorem. Byly to soudky „vzorkové“, k vykládání zboží na ukázkou mimojdoucím. Konečně přišel nějaký soustružník či jaký umělec a přivlekl podivně vytvářeného dřevěného draka s vlnitým tělem a s dvěma hlavami, jejichž tlamy se rozšklebovaly na dvě strany a z tlam šlehaly krvavé jazyky jako dvě ohnivé arabesky. (...) Vlastně na první pohled bylo patrné, že to je na kupecké váhy, poněvadž takových draků nevidíme jinde než v kupeckých krámech a nevisívá na nich nic jiného než miskové vážky se zelenými šňůrami a železnými raménky a „glejchem“. Pak přinesl soustružník ještě růženec citrónů a pomerančů, mezi každým citrónem a pomerančem bobkový dvojlist, brčálově zelený. Jižní to ovoce bylo rovněž dřevěné a mnohem větší nežli skutečné, a bobkové listy byly z plechu. (...)

Když byly tyto věci v pořádku, když regál pevně na stěnu přiléhal, pult na půldruhého lokte před ním jak hradba trčel a drak jako v křeči nad pultem visel, soudky na zdi proti pultu těsně k sobě se tlačily a stojánek na jedné straně o kamenné pažení dveří se opíral, přicházely zas jiné postavy. Byli to ponejvíce podomci ve hrubých, pytlových zástěrách, kteří vozili na dvoukolových vozíčkách rozličné bedničky, soudky, plné pytle, homole cukru, láhve a krabice, balíky šedého papíru, kotouče provazů a motouzů. Trvalo bezmála celý týden, nežli všechno přivezli a přinesli, a skoro se zdálo, že nemůže být v krámě již místo prázdno. Něco skládalo se ovšem také do sklepa, zvláště soudky s octem a olejem, petrolejem a sirobem a bedničky plné krabiček s leštidlem, ledacos pak se ukládalo do malého pokojíčku či spíše kumbálu za krámem, kamž konečně posledního dne vnesl truhlář Hemerka také postel z měkkého dřeva, hnědě natřenou, hezky dlouhou.

(...)

Sta lidí snad již přešlo dnes kolem krámu, leckdo nakoukl otevřenou půlkou dveří dovnitř, ale nikdo nejevil zvláštního účastenství s tím, co se v krámě dělo. Lhostejně, bez pomýšlení kráček každý mimo a snad nikoho nenapadlo: pročpak je otevřena jen jedna půle, proč nejsou dveře dokořán, proč se tam neprodává? Proč neseká ten kupec hřmotně cukr, proč neváží kávu, proč nevyvaluje slanečky, sardele, okurky nebo proč nestojí aspoň mezi dveřmi a nepozdravuje zdvořile mimojdoucí? A kolem krámu běhaly služky, ženy a staré babice, nosily v hrnečkách mléko a smetanu, housky od pekaře, a nižádné nepřipadlo, aby se zastavila tu ve dveřích a řekla: „Máte kávu? – Máte cikorku? – Máte cukr?“ Ano, cožpak nikdo neví, že on dnes otvírá? Což nikdo neví, že tu všeho dosti? Což nikdo neslyšel, že sekal cukr již včera a přede včirem, že tu v té široké lahvi na pultě je pět liber pražené kávy – ovšem jen tak pro první potřebu, neboť ještě dnes bude pražiti sám -, což nikdo neví, jak tu v regále narovnáno pěkné cikorky, lososické, velimské i kolbovské? A tady v šuplíku pravé turecké fíkové, šťavnaté a vonné? Jak, to nikdo netuší?

Kupec pokročil na schůdky a vyhlédl na ulici. Snad se někdo ohlédne, snad již někdo zrána přijde a dá krejcarem počinek.

Ne, nikdo nepřichází; z té ulice vane takový chlad, že se až zimomřivě otřásl a couvl nazpět do krámu. Bylo mu chladno zevně i vnitř.

(...)

Ale teď – přece. Drobné krůčky, cupy cupy po schůdkách nahoru a do krámu se přihnal maličký umouněný mladý pán, asi pětiletý, v madlotkách, z nichž vyčuhovala všetečná košilka, a špulil hubu na Martina Žemlu, jako by chtěl utratit desítku. Sotva vběhl, napřáhl ruku, roztáhl prsty a na zapopelené dlani objevily se dva nováky.

Martin Žemla povyšel před pult a nakloniv se k malému kupci otázal se: „Copak si přeje chlapeček, co?“

„Bruscukr!“ vyrazil ze sebe kadeřavý klučina a nastrkoval Žemlovi dva krejcarey.

Žemla se vzpřímil, pokročil k regálu, na němž stála láhev s oblíbenou mlaskou mládeže, a podáváje klučinovi tabulku nakyslého cukru, růžově zbarveného, ptal se dále:

„Kdopak ti dal dva krejcarey, synáčku?“

„Maminka!“ vyprskl mužiček.

„Tos byl hodný, vid' synáčku?“

„Já jsem Pepíček!“ vyrazil ze sebe malý host.

„Ty jsi Pepíček!“ zvolal Žemla a pohlížel okamžik na buclatého, kurážného kluka. Pak vzal z jeho dlaně dva krejcarey, vstrčil je chlapci do kapsy ušpiněných madlotek a řekl: „Když jsi Pepíček, tak si nech dva krejčárky a schovej si je. Dám ti to vázaného. A mamince řekni, že mám dobrou kávu a laciný cukr, tak. Neupadni, synáčku.“

A pomohl mu starostlivě ze schůdků na chodník. Kluk uháněl k Moráni a Žemla se vracel za pult. Měl tedy počinek. Neutržil sice nic, ale byl spokojen, že první přišlo dítě. V kupeckých pranostikách znamená to štěstí, přijde-li kupovat nejdříve dítě, anebo také lehká ženština. Tato přináší prý štěstí ještě větší, ale Žemlovi bylo milejší, že přišlo děcko. A opravdu, hned za malým Pepíčkem počali se trousit kupci, kupující za krejcar octa, za dva oleje, tu dva loty cukru nebo půl lotu kávy, ba vzpomněl si kdos i na čokoládu, a než se objevila Randová, utržil Martin Žemla bezmála padesát krejcarů. Když dával první stržené krejcarey do šuplíku, prskl na ně, aby se množily a volaly jiné. A bylo v tom šuplíku místa dost na peníze, zajisté.

Viz V Kopečku čp. 86, též Malé náměstí čp. 129

U snědeného krámu
Díl první – Martin Žemla
(kapitola II)

[Herrmann Ignát. *U snědeného krámu*.
20. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 34-37.]

Než se Martin Žemla probudí, pohlédněme trochu na minulý jeho život. Na okamžik zaletíme do malého, památného města v severovýchodních Čechách, které shlíží v žirný kraj z návrší jako Betlém, vesele, bezstarostně, s několika starými věžemi, z nichž Bílá je nejvyšší, a přece města vážného, neboť jest obeháno pevnostními zdmi a valy jako železným obojkem, jenž mu nedovoluje volně dýchat. Toto město jest podivným obojživelníkem. Je táborem vojenským a zase městem občanským. V umělých úvalech pod městem rozprostírají se nízké, těsné, vlhké a temné kasematy a kasárny, naplněné vojáctvem všechněch skoro zbraní; pekárny a zásobárny, sklady mundúru, sena a slámy i střeliva, široká cvičiště a jízdárny. Ale ve městě na kopečku žijí vesele tisícové lidí všeho povolání, a zdá se, že jich nikdy ani nenapadá, že by dnes nebo zítra mohl přijít nepřítel a sevřít město ze všech stran k zadušení. Ostatně pevnost, zřízená před stoletím ohromným nákladem, dokonává svůj život, dnes či zítra zajde sešlostí věku. Neboť v novodobém válečnictví vyjímá se skoro směšně. Město samo mohl by obléhající nepřítel ze vzdálenosti půlhodiny a ze všech stran roztrískati a v rupy rozházeti – pevnostní valy nezadržely by ani jediný granát a pumu. Jestliť pevnost schována pěkně v nížině, skoro jako pod zemí, a neodolala by také nadlouho vážnému útoku těžké střelby. Ostatně nepříteli netřeba se zdržovati jejím dobýváním. Ta hromada zdiva neovládá krajinu, nezabraňuje přístupu kamkoli; vpadnuvší nepřítel zacházkou pouhé hodiny cesty vpravo nebo vlevo může se rozběhnouti po celé zemi, její dobytí neznamenaloby skoro žádný úspěch. Osvědčilo se to v poslední veliké sedmidenní válce, která v oně končině Čech započala a téměř pod samými hradbami pevnostními dobouřila. Tehdáž pevnost nezadržela nepřítel ani o půl dne a nepřekážela mu v dalším pochodu k srdci země.

Tak tedy vypíná se město pyšně na kopečku, pevnostní valy objímají jen jeho paty. Vypadá to tak, že by město, kdyby náhle zachváčeno bylo pustým rozmarem, mohlo jediným krokem přeskočiti sousedské, dobromyslné ty hradby a octlo by se pojednou na širé, zelené pláni.

Město pevnostní dýchá trojími žabrami. Jsou to brány Pražská, Moravská a Slezská. Ke dvěma z těchto bran vedou mosty přes dvě řeky, o nichž pje již neznámý pěvec Zelenohorského rukopisu.

V tomto městečku prožil Martin Žemla nejoutlejší mládí. Skotačil bos po ulicích čedičem dlážděných, lítal po osmdesáti schodech městské „fortny“ jako posedlý, třískal u vojanské pekárny špačka i míč, sváděl s kamarády bitvy na šancích, pouštěl v „keslích“ draka, stával bez dechu nad ptačími hnízdy v křovinách mezi hradbami a vyhrabával v náspech myši a krtky, lovil v pevnostním kanále žáby i čolky a konečně, aby všeho užil, topil se také jednou na vojenské plovárně. Martin Žemla stal se sloutným a proslulým skoro již v osmém roce svém, neboť finčelo-li někde v sousedství sklo, vletěl-li někam kámen do okna, zaznívalo-li v ulici náhle řvaní a brekot hned několika uličníků najednou, – řeklo se obyčejně jen toto: „Jistě zase tím skotákem Žemlovic čerti šijou!“ (...)

Avšak s touž horlivostí, s jakou pěstoval špačka, míč anebo závody v běhu v rovných a dlouhých příkopech pevnostních, vyhýbal se Martin učením. Nic mu nebylo nudnějším než

seděti nad knihou a učit se něčemu nazpaměť nebo dokonce vypracovávat úlohy mluvnické a z počtů. To také bylo příčinou, že si ho s několika podobnými výtečníky v každé třídě podrželi o rok déle a že asi po sedmi letech konečně vychodil čtyři normálky, jež mu měly být průpravou k dalšímu vzdělávání ducha.

Ale budiž spravedlivě pověděno, že skrovné Martinovy úspěchy školní nespádaly jenom na jeho hlavu. Díl viny spočíval jinde. Martin byl již třináctým dítětem a přišel na svět i vyrůstal v době, kdy se jeho stárnoucím rodičům dařilo nejhůře. Otec jeho, sám kdysi kupec, vlivem neblahých okolností rodinných a nezdařenými podniky přišel o všechno jmění své a roztrpčen patřil na rozvrácený blahobyť rodiny. Nikdy otec nenahlédl do Martinových školních knih, nezkoumal jeho úloh, nestavil se ve škole, aby se poptal po jeho chování, po jeho prospěchu. (...)

Po normálce ještě na rok byl učiněn s Martinem pokus, a dáno mu na vybranou, kam chce chodit. Martin sám se rozhodl pro reálku. Učinil tak z vnitřního pudu, či vábilo ho více prkno rýsovací a veliký lineál, ježž realisté nosili? Sám si toho nebyl vědom.

Rok uplynul, a Martin opět nesplnil naděje v něj kladené. Jen že tak se ctí vyvázl, aby nebyl mezi propadlými. A tu tedy bylo rozhodnuto, že půjde na učení. Neposlední příčinou byl i hmotný nedostatek. (...) Jenom nemohla rodinná rada rozhodnouti, má-li se Martin v odměnu za výtečné studie státi ševcem nebo kominíkem. (...) Avšak se ševcovstvím a kominictvím to myslil otec Martinův vlastně vždy jen žertem a na postrašení hochu. Byltě vybral již dávno pro Martina skvělejší dráhu životní, byltě ho určil pro stav, o němž se domníval, že vede ke všem důstojenstvím a výhodám ve světě, – ustanovil, že se stane kupcem. Jakkoli se sám v povolání tom nedomohl žádoucích úspěchů, spatřoval v něm přec něco vyššího. Martínkovi bylo tehdáž skoro jedno, čím bude, jen když co nejdříve upláchne škole, která se mu zdála mučírnu a žalářem.

Viz V Kopečku čp. 86 též Malé náměstí čp. 129

Herecké vzpomínky

[Hlavatý František. *Herecké vzpomínky: 1890-1930*. Praha: vlastním nákladem, 1930, s. 7-9.]

Kolem sedmé hodiny ranní vyšli z Hradce Králové pražskou branou na most dva studenti, z nichž každý nesl v rukou neobjemný kufřík.

Bylo to v dubnu v roce 1890, poněkud za šera, takže postavy jdoucí proti či kolem zdály se siluetami. Oba hoši nápadně spěchali, jako by je popoháněl strach. Již skoro uhýbali z mostu, když proti nim ze šera vynořila se postava objemného zjevu. Musila být oběma asi velmi dobře známa, protože rychlými pohyby chtěli ji minouti, ale nebylo lze. On hromotluk a oni útlí hoši.

Mžikem spočívala jejich zavazadla v rukou hromotlukových, z jehož úst řinul se proud jízlivých a ostrých slov:

„Páni studenti chtěli utéci a nezaplatit?! ... Jste mně dlužni deset zlatých, a dokud nezaplatíte, kufry vám nevydám! Již včera si u mne vaši kamarádi šeptali, že jdete k divadlu. Takhle bych deset zlatníků už nikdy neviděl. Zaplaťte!“

Studenti stáli zkoprnělí a koktali cosi na svou omluvu, ale hromotluk pokračoval ještě drsněji:

„Že se nestydíte?! Teče vám ještě mlíko po bradě a chcete jít k divadlu? Víte vůbec, co to je? ... Pojd'te se mnou, zaplaťte, vydám vám kufry a zítra půjdete do gymnasia!“

„Ale my už nemůžeme zpět, pane hostinský,“ ozval se poněkud troufalejší mladší, „my už jsme ze školy vystoupili.“

„A dluh vám zaplatí naši rodiče, znáte přece jejich adresy,“ pomáhal starší mladšímu.“

„Máme pouze na dráhu a asi na tři dni živobytí, více nemáme. Dopíšte domů našim a jistě dluh dostanete. Spěcháme na dráhu, dnes musíme určitě nastoupiti,“ lamentoval mladší.

„A kam, prosím vás, jedete?“ spustil již poněkud mírněji hostinský, nepouštěje kufrů z rukou.

„Do České Skalice k divadelní společnosti Marie Kozlanské. Přihlásili jsme se jí na inserát, a ona nás angažovala. Zde vidíte její dopis,“ ukazoval statečněji mladší.

Hostinský přelétl rychle zrakem obsah dopisu, zastavil se na okamžik v myšlenkách, přeměřil oba od hlavy až k patě a podal jim zavazadla.

„Dopíši vašim rodičům, aby za vás zaplatili, ale zároveň jim oznámím, kde vás mají hledat. Myslím, že vás za pár dní přivezou do Hradce zpět a budete studovat dále. Vždyť je to od vás chlapecký nerozum! Jednomu z vás je asi sedmnáct a druhému osmnáct. Ztratíte se ve světě jak nicky! Zde máte zavazadla a pospěšte do toho neštěstí! Sbohem!“

Hostinský se nato otočil a spěchal po mostě do brány. Studentíci stáli okamžik zaraženi, dav, který se ve značné míře kolem nich seskupil, s různými poznámkami se rozcházel.

„Pojd'me rychle!“ ozval se náhle mladší a oba přidali do kroku.

Beze slov spěchali k nádraží dlouhou lipovou alejí, občas na sebe potají pohlédli, a myšlenky jejich toulaly se tichou podkrkonošskou vesničkou a selskou chaloupkou, kde toho rána bezstarostně sedali k snídani ustaraní rodičové.

Mladším ze studentů byl jsem já, starším kamarád Felix Simichen.

Hlinecký J. K.

Z hradebních příkopů

[Z knihy Hlinecký J. K. *Povídky ze starých hradeb*.
Hradec Králové: Vítězslav Majer, 1948, s. 68; 71-72; 75-77.]

Starý Hradec byl chráněn nejen pásy hradeb, ale také širokými příkopy v klínu hradeb, které byly od podzímku do jara naplněny vodou, v létě zpola vyschlé. Rostla v nich ostřice, sítí a mnoho jiných vodních rostlin. Žili tu k potěše kluků čolci, dnes už vzácní ráčci lupenonožky a žábronožky, kteří po jaru se objevovali jako zázrakem v každé kaluži a potom stejně zázračně mizeli, též vodní brouci, plži a tolik vodních živočichů, že jsme jich ani neznali.

Zde jsme jezdili v zimě na bruslích, k jaru na ledových krách i na loďkách, zde jsme trhávali sladké ostružiny, lovili všelijakou vodní havěť a prožívali nejrůznější dobrodružství, někdy i hodně nebezpečná. Něco z toho už z paměti vypadlo, něco v ní uvázlo a z toho vám několik drobností povím, abyste viděli život hradeckých chlapců před půlstoletím.²¹³

(...)

Když tály ledy

To bylo k jaru, když velká voda s hor i teplé slunce lámaly ledy a bylo to na druhém konci hradeb, kdesi u Pospíšilovy třídy, kde tenkrát ovšem stály pouze školy, ústav hluchoněmých a klášter.

Na širokém příkopu byl ještě pěkný, silný led, na Labi už tál a byl pokryt bahnem. Hradecký pivovar vyslal tam proto ledaře.

A kde byli ledaři, tam byli také hradečtí kluci. Jezdili na ledových krách pod ochranou ledařů, kteří okovanými háky na dlouhých násadách dopravovali kry ke břehu a rovnali je do hranic.

Za poledního odpočinku se kluci přihnali a dech se jim zatajil nad změnou! Přišla zatím velká voda, příkop se naplnil, led se zvedl a ledaři hákem kry chytali a tahali poslední tabule ledové k vozům, které přijely zachránit led, než jej voda odnese a rozdrobí. Nešťastný Pepík skočil na jednu z posledních tabulí u břehu a ta se s ním rozjela. Dokud byla blízko břehu, jízda se Pepíkovi líbila.

Ale než se nadál, dala se jeho vratká loďka do pohybu a nesena proudem, zaměřila ke středu, kudy vedl zděný kanál městské stoky. A tam – teď si to teprve uvědomil – vlévala se voda do širokého otvoru, kudy lezli čističi.

Z dálky viděl nálevkovitou prohlubeň, nad níž se točila voda prudkým vírem, unášejíc vše do hlubin stoky.

Pokřikem dětí upozornění, všimli si ledaři nebezpečného postavení chlapcova. Zahubovali a běželi s háky za hochem, jenže byly háky krátké.

Bylo sice zima, ale Pepíkovi stál hrůzou na čele pot.

Všichni lidé nechali práce a stáli bezradně na břehu. Konečně jeden z ledařů zvolal: „Lehni si na kru, ať se nezlomí a chytej!“

Pepík pochopil. Ledař mrskl hákem jako kopím k ledové kře a povedlo se to. Háček padl nedaleko chlapce, ten natáhl ruku a šťastně přitáhl jej k sobě.

²¹³ Tj. kolem roku 1900.

Šlo to těžce a Pepík se hodně zapotil, než se trochu přiblížil, aby ho mohli ledaři zachytit háky a přitáhnout ke břehu.

Když stanul konečně na pevné zemi v bezpečí, setřel s čela pot a nohy se mu roztráslly. Nedbal na hubování ledařů a vzal nohy na ramena. Zařekl se, že co živ, na krách jezdit nebude. Toho dne byl doma náramně tichý.

(...)

Velká voda

Dvakrát do roka bývala v Hradci velká voda: Po deštích na podzim jen někdy, na jaře vždycky. Labe i prudká Orlice byly tenkrát neregulovány, nespoutány okovy břehů a rozlévaly se po širokých lukách a polích kolem celého města, které vyčnívalo ze zátopy jako ostrůvek.

Dravé proudy orlické se zelenavou vodou spojily se s červenou zátopou labskou, zalily i cesty k Malšovicům, Slezskému Předměstí, Věkošům, Farářství, takže lidé jezdili do města na lodičkách.

Jak jsme záviděli spolužákům, když jezdívali z jara denně do měšťanské školy na lodičkách! Sami jsme také odpoutali naši lodičku v hradebním příkopu, vyzbrojili náhradním veslem a bidlem, jak nás tomu zkušenost naučila.

Rozjeli jsme se totiž jednou jen s jedním veslem po rozbouřeném hradeckém moři, cestou nám veslo uplavalo a veslovali jsme jen rukama, až jsme se dostali k vrbám, kde jsme si ulomili větve a těmi se odráželi, až jsme se dostali ke břehu.

Při odrážení bidlem bylo také třeba opatrnosti. Bidlo se zapíchlo do dna, loďka podjela a nešťastný veslař se ocitl naráz ve studené lázni.

Ale to nás neodradilo od projíždění zátopou kol města. Opatrnosti bylo třeba hlavně při přejíždění Piletického potoka, kde byl dravý proud, který mohl strhnouti odvážlivce do tunelu, vedoucího v délce asi padesáti metrů hradbou do příkopu u staré octárny.

Na Labe ani na Orlici se nikdo neodvážil. Stačil jen letmý pohled na pěnové víry a jimi zmítané klády, prkna, stromy, ledové kry, které se v divné změti hnaly po řece, a každého přešla chuť!

Nejpěknější pohled býval s dřevěného mostu u nynější městské elektrárny, kde byl jez a vodárna. Říkalo se mu právem „Hučák!“ Před ním byla řada silných beranů, které rozrážely plovoucí kry a dříví, aby se neutvořila zácpa, hrozící mostu zkázou. A přece někdy museli zakročiti i zákopníci, aby uvolnili výbuchy dynamitu nahromaděné trosky u beranů.

Tam také zachránili vojáci psa, který připlul po Labi i s boudou upoután řetězem, takže nemohl připlouti ke břehu. Bouda narazila na berany, rozbila se nárazy ledu a pes vylezl posledními silami na beran a zůstal tam ležeti. Dva vojáci ho sebrali na háky, jeden na omotaný řetěz, druhý pod obojkem a přenesli ho na most.

Někdy voda stoupla tak, že zaplavila i sklepy domů na nábřeží. V Malšovicích a na Hrázce jsou dosud značky na domech, označující zvlášť vysoký stav vody o povodních.

Byla to pro nás dobrodružná plavba po ohromné vodní ploše od hradeb až k železničnímu náspu, přes Piletický potok k cestě na Pouchov, kde se mísila zátoka orlická s labskou, odtud na luka u Slezského Předměstí a zpět.

Při tom jsme někdy lovili prkna, klády, stromy a tahali vše ku břehu. Že jsme také časem převrátili loďku a důkladně se vymáchali, bylo samozřejmé. Až týden trvala někdy povodeň, než začala voda klesat. Nad zatopeným krajem objevila se hejna vodního ptactva, na březích u náplavu mraky vran a špačků. Bylo tu křiku, štěbetání, až uši zaléhaly. Pronikavé volání racků, krákání vran, bolné čejčí volání, vše se mísilo v podivnou symfonii ptačího rodu,

dokud voda nezmizela zpět do řek a rozbahněné louky nevyschly. Moře trávy a květů
zaměnilo pak širou vodní hladinu, život zpíval novou píseň rušného jarního života.

Viz **Rokitanského čp. 70**

*Obecní pečeť Jeníkovických*²¹⁴
(Z Královéhradecka)

[Horyna Václav. *Pověsti českého severovýchodu*. Hradec Králové:
Východočeské knihkupectví B. E. Tolman, 1947, s. 138-141.]

Město Hradec Králové oplývalo přízní královen a proto i králů. Když jel král do východních Čech, pohověl si v městě na soutoku Labe s Orlicí a město z této návštěvy nemělo nikdy škodu. Vždycky užitek.

Králové dávali městu českých královen všecku svou přízeň. Statečný Poděbrad dovolil Hradeckým vytesat do znaku českého lva a první písmeno jména krále. Měšťané umístili nový erb vysoko nad radnici a Jiříkovo G (z latinského Georgius) se třeptalo do dálky. Když po Jiříkově smrti nastoupil Vladislav, dal Hradeckým zase své W. A měšťané byli na přízeň českých králů hrdí. Vytesali Jiříkovo G a Vladislavovo W i na Slezskou bránu. Venkované se jim sice posmívali, že obě písmena značí Grobiáni Velcí, ale Hradečané jim opláceli stejnou měrou, tvrdíce, že písmo znamená slova Grobiáni Venku.

Také sousední Třebechovice měly svůj městský znak, ostrev. Nechanice pěknou pětistou růží. Jen Jeníkovice byly dosud bez znaku a neměly příležitost k erbu si dopomoci.

Až jednou. Do Hradce Králové zavítal císař s císařovnou. To už nebylo samostatného českého království. Byla velká neúroda a hlad. Císař se chtěl přesvědčit, jak se vede lidu a zda úředníci slouží dobře. Navštěvoval radnice a vyptával se rychtářů a konšelů, čeho si obce přejí. Mezi žadateli byli i Jeníkovičtí. Že by chtěli také obecní znak. Jiní měli starosti o chléb, Jeníkovice chtěly jen znak.

„Hradec má dva znaky, Vaše Veličenstvo, znak mají Třebechovice i Nechanice. Proč bychom my nemohli mít také svůj znak? Jsme obec spořádaná a platíme daně i desátky.“

Prosili, aby jim císař dal přebytečné hradecké G a W. Ale Hradečtí se vzepřeli. Jsou to vzácné památky na české krále blahé paměti. Tyto znaky jim nedali králové jen tak zbůhdarma. A jak by mohli mít Jeníkovičtí ve znaku hradecké G a W, když je tak posměšně čtou?

„Nám jsou tyto znaky nade vše drahé,“ bylo poslední slovo Hradečanů.

Když Jeníkovičtí viděli, že s Hradeckými ničeho nepořídí, prosili císaře:

„Nuže, Vaše Veličenstvo, prosíme, abychom směli mít ve svém erbu, co je zase nám tolik drahé.“

„Dobrá, řekněte, co byste rádi,“ pousmál se císař, když viděl, že se Jeníkovičtí nedají jen tak lehce odbýt.

„Máme u nás věkovitou lípu,“ skočil do řeči rychtář, bystrá hlava. „Je to prastará slovanská lípa, vsadili ji naši předkové na paměť slavného krále Jiříka z Poděbrad, když jel na hrad Litice a u naší obce si odpočinul.“

„Staň se tedy. Odedneška budete mít ve znaku lípu,“ svolil císař.

A sotva dohovořil, připojil se k řeči nejstarší konšel:

„Také kostelík svatého Petra a Pavla je nám drahý.“

Chvíli se přeli, co je jim dražší, až nakonec navrhla moudře císařovna:

„Mějte tedy v obecním znaku starou lípu i kostelík.“

Jeníkovičtí byli spokojeni. Byli první vesnicí se znakem. A s jakým znakem.

²¹⁴ Převyprávěná pověst *Znak obce*, kterou uveřejnil regionální historik a národopisec **František Ladislav Sál** (viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 3.**) ve sbírce *Pohádky, pověsti a národní písně Královéhradeckého kraje : díl I.* Hradec Králové: K. Machek, 1919, s. 110-111.

Ale císař chvíli přemýšlel a povídá:
„Dostali jste znak. Kam jej však umístíte, když nemáte radnici ani bránu?“
Jeníkovičtí se v tu chvíli zarazili, ale rychtář, bystrá hlava hned povídá:
„Dáme znak do obecní pečeti, Vaše Veličenstvo.“
Ten znak mají Jeníkovičtí podnes.

Viz Vrchlického čp. 985

*Polednice na Bílé věži*²¹⁵
(Z Královéhradecka)

[Horyna Václav. *Pověsti českého severovýchodu*. Hradec Králové: Východočeské knihkupectví B. E. Tolman, 1947, s. 31-33.]

Byla to stará a malá osůbka, šeredná babka s vrásčitou tváří a šilhavýma očima. Měla dlouhé, šedé vlasy, věčně rozcuchané, a chodila ve špinavých hadrech. Ruce i nohy měly podobu kostlivce, byly křivé a odporné. Belhala se o berličkách a z očí jí sršely blesky zloby. Když mluvila, podobal se její hlas kvílení vichřice.

Chvíli se skrývala v polích mezi obilím, chvíli ve zvonici na Bílé věži. Vycházela jen v poledne, jindy se bála. V poledne vždycky nabyla síly a přemohla kdekoho. Její suché hnáty cuchaly obilí, vrzaly pod nimi vyšlapané schody zvonice. Chodila zahalena v plachetku jako žebračka, dívala se stále do země, nikoho nepozdravila, ba ani se nikomu do očí nepodívala. Jen po očku pozorovala na ulici děti. Když zahlédla toulavé dítě, dobelhala se k němu, chytila je za krček, stiskla a zadušené hodila do pytle pod plachetkou. V létě zanašela děti do žita, v zimě na Bílou věž, odkud je shazovala na dlažbu.

V rodině hradeckého zvoníka pod Bílou věží neměli dětí. Žili spolu už dvacet let, ale Bůh jim dětí nedopřál. Zvoníka i jeho ženu to bolelo a ze srdce si děti přáli.

Zvoníkovi zemřela na horách provdaná sestra a zanechala po sobě čtyři malé děti. Když se vdovec podruhé oženil, vzal si hradecký strýc nejmenší děťátko k sobě. Jmenovala se Albínka. A protože ji chtěli volat česky, říkali jí Bělíčka.

Sirotečka opatrovali jako oko v hlavě a za nic na světě by ho byli nedali otci na hory. To pro drsnou macechu.

Bělíčka byla opravdový diblík. Byla všude, všechno chtěla vidět a do všeho vlezla.

„To je naše ještěrka“ říkával o ní strýc a úsměv mu hrál ve tváři, když vyprávěl o diblíkovi. A holčice byla rázem ve věži. Musil ji vždy chytati, aby nespadla se schodů a nezabila se.

Jednou před polednem si malý capart umínil prohlédnout si zvony na Bílé věži, zda mají opravdu srdce a může-li toto srdce tlouci, jak vyprávěl strýček. Teta nedovolila. Mohlo by se stát naráz neštěstí. Podíváš se dolů, zatočí se ti hlava a jsi nebožtík. Ale Bělíčka plakala, jako když ji na nože bere. Svým křikem poplašila všechny kavky v podkroví zvonice. Strýci se zželelo malého zvědavce, přimluvil se u tety: „Ale nech ji, však ona nikam nepoleze, bojí se. Předě dveřmi se vrátí. Kdyby nepřišla, přivedu ji. Beztak je za pár minut poledne, musím zvonit. Až se podívá dolů, vrátíme se spolu.“

„Bud'si,“ povolila teta. „Ale to ti povídám, nikam nelez! Zůstaň pěkně u dveří a ani nedutej, aby tě nesebrala polednice.“

Děvčátko poslední slova tetiččina už nezaslechlo. Proklouzlo mezi dveřmi jako myška a než se starostlivá teta podívala na hodiny, bylo už na schodech k Bílé věži. Teta šla zatím dopéci poslední placky.

Když hrklo ve starých dřevěných hodinách na stěně dvanáct a kukačka začala kukat, vykročil zvoník na schody, aby odzvonil poledne. Sháněl se po malém neposedovi, ale marně. Volal Bělíčku, sliboval jí mlsky a myslil, že se mu někde schovala. Sliboval jí ukázat srdce

²¹⁵ Jedná se jen o nepatrně upravenou verzi pověsti, kterou pod názvem *Hradecké polednice* uvádí regionální historik a národopisec **František Ladislav Sál** (viz **Zieglerova čp. 230, oddíl 3.**) ve své sbírce *Pohádky, pověsti a národní písně Královéhradeckého kraje : díl I*. Hradec Králové: K. Machek, 1919, s. 96-98.

největšího zvonu, že jí rozkolébá všechny zvony, ale marně. Po dítěti nebylo ani vidu ani slechu.

Zvoníkova žena zaslechla marné mužovo volání a strachem v ní hrklo jako v těch hodinách na stěně. Vyběhla ze světnice a ptala se po dítěti. Zvoník jí nemohl říci, kam se Bělíčka poděla. Žena plakala, lomila rukama a vyčítala muži, že dovolil dítěti vstup nahoru. Počala prohledávat každý kout věže, litovala v slzách, že povolila mužově přímlově, ale po dítěti jako by se byla propadla zem.

Toho dne bylo město bez poledního vyzvánění, zvoník na svou povinnost v nesmírném žalu zcela zapomněl.

Když oba nešťastní manželé dítě nikde nenalezli, sedli si v jizbě ke stolu, opřeli si hlavy do dlaní a hořce plakali. Přišli sousedé, aby nešťastníky potěšili. Byla mezi nimi rozšafná žena a prohodila:

„Zapomněli jsme na polednici. Ta jistě dítě odnesla.“

Zvoník nemeškal a ve chvílce byl v korunách zvonů. Ale i tam bylo prázdno a ticho. A než se vrátil dolů, očekávala ho žena s mrtvou Bělíčkou v náručí.

„Ležela, chudáček, na dlažbě. My nešťastní, co se s námi stane? Zabili jsme dítě svou neopatrností.“

Muž tu stál jako solný sloup. Ohmatával rozbitou hlavičku nebožátka a lidé se kupili zatím okolo.

A vysoko mezi zvony se zachechtala škaredá babizna...

Viz Vrchlického čp. 985

Cesta Slováka ku bratrům slavenským na Moravě a v Čechách

[Hurban Jozef Miloslav. *Cesta Slováka ku bratrům slavenským na Moravě a v Čechách*. Žilina-Košice: Nakladatel'stvo slovenského východu, 1929, s. 129-132.]

(...)

Druhého dne jsem sobě umínil ponavštěvovati zdejších pp. vlastenců. Šel jsem nejdřív do knihoskladu páně Pospíšilova a vlídně přívětivým panem Hulakovským do prvního poschodí, do lůna rodiny upřímné Pospíšilovské provoděn byl. Utěšený výjev!

Právě snídání bylo. Tam byl Jaroslav, tu Bohuslav, na druhé straně stolu paní Pospíšilova, při níž vtipný a štěbetavý Vašek rozprávěl a hned v to přikvetlá spanilá růže domu Marie, známá ze Květů naše básnířka. Mne takováto objevení překvapují. Na štěstí mne pan Jaroslav Pospíšil, zasloužilý redaktor Květů, z mých rozpaků vytrhnul, padna mi v náruči, již co známému z Prahy. Za chvíli jsme se obeznali všickni.

A já byl v domě pana Pospíšila hlubokým kořenem zakotven. Musel jsem rozprávěti o našem národním životu v Uhřích. Zajímalýť srdce česká důležitosti slovenské; jako zajímají bratry a sestry důležitosti bratrské a sestrské. Však jest to utěšené zjevení časů našich, že jeden soucit nás mocně k sobě víže blízké, i daleké, i nejdalší.

Navštíviliť jsme pana profesora Chmelu, čestně známého spisovatele, zvláště překladatele klasických Latiníků. Jeho veliká známost a duch vzdělaný probleskuje v horlivé jeho a plynné řeči. Soukromně i veřejně šíří pan Chmela národnost slavskou, a zvláště mládeži vštěpuje lásku ku vlasti, králi i národu.

Škoda, že jsem nemohl pana Klicperu, našeho slavného belletristu pro nepřítomnost jeho ve Hradci navštívit.

Při domě p. Pospíšilově jest utěšená, pěkná zahradečka, jako malý ráječek. Jsou tu jiřinky, růže a jiné rozmanité kvítky Flory. Na spodu návrším se táhnoucí zahrádky jest pěkná besídka, oloubená révím a košatým stromovím. Za jednoho utěšeného večera mého zde pobytí se tu vyrazela jedna malá společnost. Slečinka Marie při kytáře zpívala české krakowiačky a písně vlastenské. Jak „líbezně plynou ty zpěvy z úst Slavenky medohlasé“; toto měl jsem na mysli, ale říci jsem se ostýchal. Nebo znám povahu ráznou Slavenky; nerádat' ona slyší, co se jiným tak líbí a na čem jiné tak zakládají – pochlebování. Zpěv se proměnil v řečnění a toto ve veliká vlastenská rozjímání. Slečinka Marie jest osvícená dcera Slávy, plamennou duší pojímá všecky vidy, anž se vznášejí obyčejně jen ve výši vzdělanců a spisovatelů. Řeč čistá česká plyne jí ze rtů, což po Čechách velmi pořádku se nalézá, tak že místy i jináče horlivé vlastenky české nemohou se z tohoto víru prznění české libozvučné řeči němčinou vysvoboditi. Po spanilé zábavě šlo se k večeři!

Pan Pospíšil nebyl doma, jehož bych byl rád poznal. A toto bylo také příčinou, že jsem byl příjemně přimůsen po delší čas se ve Hradci přidržeti. Chvilé tu jen plynuly. Ohlédalť jsem okolí toto, chodiv s p. J. Posp. po květoucím pobřeží Labe a Orlice. Myslí vroucí jsme prošli veskrze stav náš literární i společenský i domácí. Nade všeličím sobě postesklí, ze všeličeho se radovali. Ohlédalť jsem potom i onu památnou tu ve chrámě se nalézající starověkou rorátní knihu, malbami pěknými, o umění tomto již v dávných časích v Čechách skvětlém svědčícími ozdobenou.

Tu jsem prohlédal veliký knihosklad, tu tiskárnu páně Pospíšilovu, tu ve společenství více slečen a jinochů za Labem ve veliké zahradě p. Pospíšilově vyražel. Trojkolesový vozík, na němž jsme se vozili, mi nevypadne z mysli, nebo byl původem pěkné zábavy a jedenkrát

i spanilého a nevinného překotění. Já řídil vozík a mezi růže překotil slečnu jednu, která sobě rovně ten překot prý zapamatovala. Takto naráží ve svém dopisu na mne, na tu případnost pan Jaroslav Pospíšil, připomínaje žertovně: „Moji domácí Vás vzpomínají – a což má sestřenice, ta sobě také již nejednou v paměť uvodila, jak jste ji z kočárku v trní květinové povalil atd. Až přijdu k Vám, musím to některé Slovence oplatit atd.“

O bychom se toho dočekali, pane Jaroslave, čím spíše. Ale to jaksi pozdě jde!

Dne 11. srpna došel z Prahy pan Pospíšil. Byloť mi tedy dopřáno poznati vlastence českého velikých zásluh. Ušlechtilá, vysoká postava, upřímná duše svítící ze tváří, vlídnost a přívětivost, toto vše jsem v prvním pohledu znamenal, co hlavní známky charakteru jeho. O zásluhách jeho mluvíti bylo by ti zbytečné, anť i u nás na Slovensku jméno jeho pověstné čestně známo jest.

Až teprv dne 13. srpna jsem se loučil s výbornou rodinou p. Pospíšilovou; nebo upřímnost a pohostinnost pravoslavská znala mne upoutati kouzlivě k sobě. Poznalť jsem já ve Hradci zvláštní tahy rázu čistého českého. Život společenský jest tu nelíčený, rázný, staročeský, tak hodně slavský. A to mne těšilo náramně. Především ale dům Pospíšilův jest pravý otisk ráznosti této pravoslavské; v něm jest živel slovanský veskrze domácí. S takovým to domem, jenž mne neznámého tak pohostinsku přijal, jsem se měl loučiti. A jazyk dlužné služby nekonal; srdce toliko cítilo bol rozchodu.

Co jsem cítil, cítil jsem hluboce. Slabý toho stín jsem vyjevil ve psaní, jakové jsem do Hradce z Týniště byl poslal, z něhož tu některé myšlenky a city sdělujem: „An jsem byl u Vás pohostinu, nezdálo se mi jinak, než jako bych byl přečarován do oněch časů, v nichž domácnost předků našich nepokalená cizotami, ve cnostech svých trávila utěšené doby života vezdejšího. Ta prostosrdečnost, ta čistota sladkých a pronikavých zvuků řeči mateřské, tak jemně a národně znějící jména slavská, ono ustavičné zaměstknání, ten běh celé domácnosti ve svém valném, avšak nevzbouřeném, hlučném, avšak nezkaleném, vysokém a přece prozračito křišťalovém běhu a návalu, toto všecko působilo tak mocně na mé srdce, že jsem nijakž radost mou a city bolestné při loučení vyjeviti nemohl, aniž pak nyní dosti slov mám k tomu. Jen v té čisté tužbě se aspoň poněkud city mé zrcadlí, že přeji, aby život ten, jenž se mi u Vás tak skvěle a zřetelně slovansky vyjevil, brzy ve všech rodinách velikého Slávstva se okázal!“

Daleko za Hradec mne odprovázeli pan Pospíšil, otec a synové jeho. (...)

Viz Velké náměstí čp. 22, oddíl 3.)

Chalupa František

Pozdrav Hradci

[*Almanach* vydáný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 29.]

Město ty milené
Jiříka krále,
vzpomínám na tebe
z mladých let stále.

Vzpomínám na tebe
vzpomínkou jarou,
jak jsem byl unesen
slávou tvou starou.

Vzpomínek motýli
síněmi letí,
kde jsme se učili,
drobounké děti.

Labských i orlických
vidím běh proudů,
luhy kol, každý strom,
každinkou hroudu.

Vzpomínko, v zdravicu
proměň se plesnou,
leť kde jsem loučil se
s mladosti vesnou.

Od luhů kolínských
labutí bílou,
zdravico, Labem pluj
v končinu milou.

Viz Špitálská čp. 183-184, oddíl 4.)

Chmela Josef

Všem byl nám k službám ochoten náš Klicpera Václav

[Báseň uložená do bání Bílé věže po její rekonstrukci roku 1839.
Otištěna v knize Klicpera Ivan. *Václav Kliment Klicpera: nástin životopisný*.
Chlumec n. Cidlinou: Výbor pro zbudování pomníku Klicperova, 1874, s. 41-42.]

Všem byl nám k službám ochoten náš Klicpera Václav,
muž moudrý, učený, učitel, básník i slovutný;
vyšším prospěšný a milý, nižším pak i rádce,
prostředník, přímluvce dobrý. Štěpitel sadu, kvítí.
Branku kozí vzácnou keřinou, jirčinou posázel,
s Pospíšilem, Lhotským zroubil tam lázně pochotné,
spoušť i také Kavčí až milo Krtičkovi zpěstil,
s ním na věž Bílou hodinám usilovně pomáhal.
Vlastenec on vroucí: srdcem plál k otčině čistým,
nad zlato, nad diamant býval dražší jemu národ;
Thalii po vlastech skoupé ústa odemknul.
Už za svůj že jazyk se nehanbí synci dokázal!
Kdožkoli čísti budeš vděčnou tu památku, potomče,
věz, milého milý ctíti že měšťan umí.
V kom-li hoří duše ctná, duše Pána i vlasti milovná,
ctnou ten a nezhynulou sám si památku staví;
žádných pomníků, žádného mu netřeba rydla,
skutkemť on pomník věčně si ustanovil.

Viz **Velké náměstí čp. 32, oddíl 11.**), též **Malé náměstí čp. 129**

Jablonský Boleslav

Obraz tvůj mne obletuje

(Verše věnované básníkově „hradecké múze“ – Marii Pospíšilové.)

[Ze sbírky Jablonský Boleslav. *Písně milosti*. Praha: A. Brož a Frant. Beneš, 1917, s. 35.]

Obraz tvůj mne obletuje
když mě Zora v háje zve,
když tu *slavík povltavský*
milost hlásá růži své.

Obraz tvůj mne obletuje
když si labuť s vlnou hrá,
když panenská holubička
o samotě rozjímá.

Obraz tvůj mne obletuje
láska-li kde žaluje;
pronikne-li ucho moje
andělský zvuk: *Marie!*

Obraz tvůj mne obletuje
když lid pannu panen ctí;
na věži když loretánské
mariánská píseň zní.

Obraz tvůj mne obletuje
když se zavrou lilia,
když se šerem porozlévá
slavné *Ave Maria!*

Obraz tvůj mne obletuje
zřím-li k světlým tělesům;
když mě *orel nadtatranský*
k hvězdným vznáší nebesům.

Obraz tvůj mne obletuje
když se blíží doba snů,
když bůh noci otvírá mi
skvělou říši – *andělů!*

Viz Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.)

Jablonský Boleslav

Osud káže – pěvec Múzu vzývá

(Verše věnované básníkově „hradecké múze“ – Marii Pospíšilové.)

[Ze sbírky Jablonský Boleslav. *Písňe milosti*. Praha: A. Brož a Frant. Beneš, 1917, s. 20.]

Osud káže – pěvec Múzu vzývá,
smuten béře harfu do ruky;
ještě jednou city své vylívá,
ještě jednou píseň ti zazpívá,
aby umlk' – ach – snad na věky!

Měj se dobře, slunce nebe mého,
nejkrásnější ducha myšlenko!
Dokud paměť blaží druha tvého
nevypudí nikdo z mysli jeho
věčně sladké slovo: *milenko!*

Měj se dobře, ráje mého růže!
Srdce mého cite nejbližší!
Spojiti, co Bůh rozloučil, úže,
to ne země, to jen nebe může –
Zatím s Bohem, duše nejdražší!

Měj se dobře, perlo vlasti svojí!
Českých lučin skvostné kvítenko!
I až s těmi Bůh mě rozedvojí,
ještě bude zníti v duši mojí:
Drahá vlasti! Drahá milenko!

Anjelíno – měj se navždy blaze!
Nic tvé něžné srdce nezarmuť!
Nerozborné osudu jsou hráze –
Měj se dobře, milostný obraze!
Slunce – růže – perlo – s Bohem buď!

Viz Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.)

Cestou do Hradce

[Jahoda Josef. *Náš dědeček*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1960, s. 24-26.]

Dědeček jede podle několikáté hospody, myslí, že by mu kalíšek perlové nebo magadoru prolejtroval žaludek, ale pevně si umiňuje, že se šejstroku nesleze, tady že už začínají městští šidolidové, tady že už je docela jiný pronárod, než tam u nich doma.

Hradec se blíží. Všude rovno, nikde stavení, jen topoly u silnice špičatí se k modrému nebi.

A teď dědeček vykuluje oči a mrazí ho po zádech. Po silnici si vykračuje řad vojáků v bílých fráčkách, černé řemení přes prsa, červené vyložení u krku a před nimi harcuje škarohlídký oficír.

Dědeček byl rád, že přešli – srdce měl smáčknuté jako homolku. Ještě nebyl u asentu, na opočenské právomoci dědečkova maminka to nějak zařídila, ale dědečkovi se pořád zdá, že ho najdou, že ho postaví pod míru a prstem mu budou zkoušet zuby.

Hradec se blíží. Dědeček vjíždí do kopce Slezskou branou, srdce mu tluče jak kladívko, udivením ani nedýchá. A podle rady zastavuje na Malém náměstí, v rohu podloubí, před starou hospodou, hned se dívá na náměstí, hned do dlouhé ulice, a taky kobyłka je nějak udivena, bázlivě řičí. Dal kobyłku do maštale, třikrát vytřel žlab, počkal, až sežere přehršel obroku a založil jí seno. Hausknecht převzal furberk do moci; to vejměník povídal, že hausknechtovi se mohou svěřit bankály.

A dědeček jde kupovat. Zeptal se nějakého člověka, kde je hapatyka – umínil si, že nejdřív půjde do hapatyky. Lahvičku na zoftíček měl v kapse – vkročil tedy do lékárny. Dali mu zoftíček – dědeček se hrabe v kapse, kde má v kožené tašce peníze. – Ježíšmarjá Josefe – dědeček nemá v kapse tašku! Prohledává třesoucími se prsty všechny kapsy, šacuje se po celém těle – letí ke svému furberku – hledá v šejstroku – nikde nic, nic, nic!

A najednou si dědeček vzpomíná, že si dal tašku do modrého burnusku a že místo modrého burnusku si vzal na cestu olivový kalmuček – dědeček je ztracen. Dědeček je v Hradci bez groše. Bez jediného groše. A co tak stojí u furberku a slze se mu řinou po tvářích, jde kolem pán v cylindru, ve fraku, který se mu od boků dolů rozbíhá, v přiléhavých pantalonech, zastavuje se u dědečka a povídá: „Voni jsou nějaký divný patron. Sluníčko svítí – a oni tadyhle pod furberkem mají rozsvícenou lucernu.“ Dědeček neslyší, nevidí – dědeček je v Hradci bez groše!

(...)

A teď si najednou vzpomíná, že má kobyłku v maštali, že mu vejměník doma povídal, co musí z maštale zaplatit – na dvacetiletém dědečkovi vstávají vlasy a třesou se mu kolena. Nic jiného teď nemá v hlavě, než že mu podomek nevydá kobyłku, že to tady všechno s furberkem bude nucen nechat v Hradci a běžet kraj světa za Střebechovice pro pár grošů, a furberk s kobyłkou si vyplatit. Ale než se vrátí, kobyłka hladem pojde – kdopak podle dědečkových rozumů dá cizí kobylye krmení?

Dopadlo to trochu lépe. Nejdříve se podomek na dědečka zle osopil. Cože si to myslí, to že se jen tak nenechá, že se na to zavolá policajt! Ale pak podomek nějak změkkl, snad se pořádně podíval do poutivých, modrých očí dědečkových a snad sám uznal, že v tom dobráckém mladém hospodáři odněkud z podhůří není falše. Ale zabasamateremtil na dědečka: „Já vám kobylyu vydám, ale něco vy mně tu necháte ve fantu, příkladně tenhle kabát –, a ukázal na dědečkův olivový kalmuček.

Co měl nešťastný dědeček dělat? Doma vejměník povídal, že hradeckému podomkovi mohou se svěřit bankály – proč by mu nemohl svěřit kalmuček? Svlékl kabát, prosil podomka, aby mu ho dobře choval, a podomek si ještě poručil: „Když vy utíkáte bez zaplacení, to si tu nechte ty butele, pytle a všechno, co máte ve fasuňku. Beztoho byste to musel zase do Hradce vozit – „

Utrápený dědeček svolil, třásl se jen, aby mu podomek vydal kobytku; ježíšmarjá, co by mu doma říkali, až by přijechal bez gustovní, tříleté kobytky?

Ustrojil kobytku, s těžkým srdcem vyjel z brány a teď na šejstroku jen ho luštil strach, co bude doma, jaký rámus bude doma pro jeho zapomnětlivost a proto, že ke křtinám nic domů nevezee. Vyjel na podměstí, modlivě se podíval k rožberské kapličce a zrovna chtěl si z desperace přeříkat v duchu nějakou střelnou modlitbičku, když tu najednou fasuňek za ním drcl, šejstrok se pod ním naklonil, něco zaprašťelo a zaskřípalo, kobytky se zastavila a dědeček div neudělal pochopa se šejstroku.

Kristepane, co s to děje? Dědeček leze se šejstroku – hrůza! Zadní, náruční kolo je v příkopě, fasuňek je nakloněn, rameno je viditelně zkřiveno, a jak zdrcený dědeček pozoruje furberk, srdce se mu hrůzou zastavuje. To buď ztratil zákolníček, snad se mu po hradeckém dláždění vyhrkal, nebo nějaký hradecký šelma člověk mu ho zlomyslně vytáhl.

A hned je tu nějaký strejka a hned mu radí, že pár kroků odtud je kovář, tenhle ouraz že musí spravit jen kovář, jinak že domů nedojede.

To konečně uznal i dědeček, že svými nástroji v bedničce to nespraví, ale dech se mu zatajil, když si vzpomněl, že nemá v kapse ani vindru.

Viz třída Československé armády, čp. 287

Jahoda Josef

Dru Ulrichovi

[*Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922.*
Hradec Králové: Osvěta lidu, 1923, s. 23.]

Na vztažených dlaních obětoval celé své srdce
milence, zatulené ve vlnách rozšumaných stromů,
koketně obeplatě stříbrným náramkem dvojí řeky, –
milence – Městu, kde v bizarních profilech domů
dvě vztažené ruce se vzeply ke kamenné drúze,
bílému topolu hradeckých rovin,
nad nimiž, jakoby zachvěl se snivý pás vdovin,
kde staré písmeno v sladký se ornament spíná:
Na tom světě žádná jiná – – –

A milenka – Město, odevzdaně sklonila blouznivou hlavu
k milenci, utichlému básníku, který místo písňe
polaskal hrdé vlasy, se kterých čelenka spadla,
chvějícím polibkem odvanul patinu plísňe
a lichotnou rukou jí pozvedl stydlavou hlavu,
naučil hleděti k slunci a jasu,
rozproudil krev v žilách, sladkost dal jejímu hlasu,
zalil ji ve chvílích nerozhodných šeptem, jenž hřímá:
Na tom světě žádná jiná – – –

A milenka – Město přivinula se k milenci básníku plaše,
chorou tvář nastavila k polibkům lásky rozjitřené,
koupat se nechala v odvážné myšlenek pěně,
zamávla křídlem k prvnímu rozletu z hnízda
a roztřásla kučery stříbrným náramkem spjaté,
rozpřáhla ramena, ožila celá, –
však nedocenila, že jejího milence láska a odvaha smělá
dala jí život a sílu ... Ten sklonil jen hlavu
a šeptal si v tvůrčím vědomí, jež chutná radostí vína:
Na tom světě žádná jiná – – –

Oh, milence, rozkochaný krásou milenky, kterou jsi ožil,
básníku, jehož Pygmalion k životní básni snivě laskal,
a který jsi veliký sen svůj na dlani hradeckých rovin stvořil,
máš právo, abys štěstím a radostí plakal
nad kouzlem své práce, nad nádherou milenky svojí!
A milenka zelených hradeckých rovin
pochopí jednou tu lásku, již hlásal starý pás vdovin
kde zašlé písmeno v něžný se ornament spíná:
Na tom světě žádná jiná – – –

Viz třída Československé armády, čp. 287

Jelínek Bohdan

Na vodách

(V Hradci Králové, patrně roku 1869.)

[Jelínek Bohdan. *Milostné písně*. Praha: B. Havlíček, 1921, s. 22-24.]

I.

Lod' naše vjela stinné pod olšovní,
a s šepotem k ní vlny tulily se. –
Ba srdce lidské! Nikdy neposhoví! –
Lod' naše vjela stinné pod olšovní.

A svity hrály po zelené vodě,
jak naděj v mém i ve tvém, dítě, oku,
a k lístkům nes' se tajný šepot z lodě,
a svity hrály po zelené vodě.

II.

Měsíček vyšel; na zemi se stmělo,
a nebem mráčeků několik se hnalo;
mé veslo časem v tichu zašplounalo,
a větérek mně chladný zlíbal čelo;
měsíček vyšel, na zemi se stmělo. –

A po vlnách náš temný stín se kradl,
jak za láskou se tiše stesky plíží. –
Já slzu v oku uvěznil jsem s tíží,
a pustil veslo, ve tvou náruč padl; –
stín jeden temný po vlnách se kradl.

III.

Své na srdce jsem horoucně tě vinul,
mé líce kleslo na tvou šíji bílou,
a duše vzpjala perut' svou vší silou,
vždyť smutný, tichý úsměv tvůj jí kynul;
své na srdce jsem horoucně tě vinul.

A šero zvolna plížilo se k výši,
a větřík trásl mladým listím v proutí.
Já zavzdech! Co tvoje srdce rmoutí?
Zda v světě tom se nikdy neutiší?
A šero zvolna plížilo se k výši. –

IV.

Lod' naše stojí; staré, mokré veslo,
to na hladinu klidnou kapky roní;
stín v zeleno se smutně táhne po ní,
v houšť večerní se tiše šero sneslo.
Lod' naše stojí, napříč mokré veslo.

Jak krůpěj k toku řadí se den ku dni.
Ó dítě, líbej – nemař slovem dobu!
Čas dojde brzy, brzy svého hrobu;
rok prášek mizí ve bezedné studni,
a prášek k prášku řadí se den ku dni.

Viz **Dlouhá čp. 194**

Jelínek Bohdan

*Tam svítí oko jí...*²¹⁶

(Verše z altánu nad Cholticemi při vyhlídce k Hradci Králové.)

[Jelínek Bohdan. *Milostné písně*. Praha: B. Havlíček, 1921, s. 11.]

Tam svítí oko jí, kde v mlhavu
se město bílé dech co ukrývá,
a odkud teskno vítr na hlavu,
též do prsou mně zavívá.

Radostí máje, písni dojemnou
ó letí všecko, všecko po nebi;
jen tiché jedle v stínu pode mnou,
a kol jak moje duše by. –

Viz **Dlouhá čp. 194**

Editor Karel Cejn připravil publikaci *Dílo Bohdana Jelínka* po 2. světové válce (Praha: Československý spisovatel, 1949. 234 s.) a předkládá tutéž báseň v následující verzi:

Tam svítí oko jí, kde v mlhavu
se město bílé dech co ukrývá,
a odkud **vítr teskno** na hlavu
až do prsou mně zavívá.

Radostí máje, písni dojemnou,
ó letí, **letí** všecko po nebi;
jen tiché jedle v stínu pode mnou,
a kol jak moje duše by –

Vyslanec Jan Skalický ve své disertační práci z roku 1914, nazvané *Bohdan Jelínek (22.VI.1851 - 19.V.1874): literárně-historická studie*, zařadil do textu další drobné změny; úpravy a doplňky byly často důsledkem problémů, které přinášel špatně čitelný autorův rukopis, v daném případě navíc vystavený povětrnostním vlivům:

Tam **v dále** svítí oko jí, kde v mlhavu
se město bílé dech co ukrývá,
a odkud vítr teskno na hlavu
až do prsou mně zavívá.

Radostí máje, písni **tajemnou**,
ó letí, letí všecko po nebi;
jen tiché jedle **v skalách** pode mnou,
a kol jak moje duše by –

²¹⁶ Na tomto textu lze demonstrovat, jakých změn doznal v různých edicích. Sbírkou *Milostné písně*, z níž citujeme, uspořádal roku 1919 Karel Hovorka, který se podobně jako Bohdan Jelínek narodil v Cholticích.

Jelínek Bohdan

Za nás se modli!

(Augustě Šolcové těsně před odchodem z Hradce Králové v roce 1871.)

[Jelínek Bohdan. *Milostné písně*. Praha: B. Havlíček, 1921, s. 32-33.]

Mé dobré dítě, doba nám se krátí
a tiché sny s ní vzešlé za večerů,
ta naše láska pojednou jest májí
a bolest svou nám v náruč klade dceru.
Úsilí marné slovy rozesmáti;
mé dobré dítě, doba se nám krátí.

Ó modli se! Ó modli za ty děti,
jež žily časův přítomnosti pouze,
jež v jednom vše, vše chtěly uviděti,
a na vše, na vše zapomněly v touze. –
Mně nelze, byť bych prosbu chtěl i děti.²¹⁷
Ó modli se! Ó modli za ty děti!

Za nás se modli v oné svaté chvíli,
v níž vinul jsem Tě vroucí ve náručí
a s Tebou k nebi úpěl o posily,
jež za skon čistý čisté lásky ručí.
Nám Soudy jeden věnec neuvily.
Za nás se modli v oné svaté chvíli!

Viz **Dlouhá čp. 194**

²¹⁷ Dítí, vysloviti.

Jirásek Alois

Štěp mladý...

(Rozloučení s gymnasiem královéhradeckým.)

[Ze sborníku *Obnovit paměť minulých dnů:*
knižně dosud nevydané povídky, básně, feuilletony, vzpomínky a pozdravy.
Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 85-86.]

Štěp mladý starostlivou rukou pěstovaný
v strom dorůstá a žádá sobě jiné půdy,
by mohutněl a korunu v šíři rozložil.
Byl dříve sláb a mnoho péče bylo třeba,
teď zesílil a sám chce jiným sloužit stínem,
a mnohým plodem splatit péči úsilnou.

Tak s námi! „Dost už“, dí naši pěstounové,
„již dosti vám té půdy, jiné vám je třeba,
nuž s Bohem! Jinou roli sobě hledejte!“
My nemohli se dočkat této chvíle,
my snili o životě novém, o volnosti,
a naděje v ní byla v práci posilou.

Však hle! Když tužba splněna a ždaná chvíle
teď nadešla, my těšíme se sic své práci,
však u prahu nám noha vážne, zříme zpět.
Čas chlapecký i jinošský se v mysl vrací,
let řada před zrakem nám táhne rozmanitá,
a s nimi upomínek zlatokřídlý roj.

My chlapci byli mysli dětinné a hravé,
kdy stanuli jsme na zápraží vážné vědy,
dál chtíce vniknouti v chrám její velebný.
Byl namáhání čas a práce usilovné,
v ní duch se sílil, zlatá zrnka shromažďuje
a vnikaje hloub v kobky vědy posvátné.
Duch bohatl, a srdce mladé povznášeno
velduchů dílem oslavou, a první tužby,
sny, plány smělé zapustily kořeny.

To vše se vrací na mysl i blahé chvíle,
jichž mnoho ve přátelském žití studentově.
Však ukončeno již, a nám se rozloučit. –
V svět širý rozejdem se, každý v jinou stranu,
a nikdy víc v tom kruhu ctěném nestaneme;
však milá vzpomínka nás všude sprovedí,
a útěhou nám bude, až pak v čase pozdním

bouř života se nad hlavou nám mračně srazí
a síly bude třeba v krutém zápase.
Již sbohem školo, druhá, dobrá naše máti,
již sbohem přátelé a druhové nám milí,
a díky vám, všem díky, kteří jste nám přáli
a skytali nám pomoc ochotnou i radu.
Vám štěstí květiž a nám buď vaše paměť laskava!

Viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.**), též **Velké náměstí čp. 32**

Turečkové

[In: Jirásek Alois. *Vojenské povídky*. Praha: Naše vojsko, 1975, s. 117 a n.]

Do Hradce nad Labem přitáhla na jaře L. P. 1623 setnina pěšího vojska. Saští žoldnéři zbraně všelijaké, v hrazeném městě posádkou ležící, i měšťané zastavovali se, ohlížejíce se po zástupu, an pádným, jednostejným krokem ve tmavou bránu vcházeli. Bubeník na malý buben zavířil, dva pištčové vpředu kráčející spustili oživující notu. V čele setniny na ryzce s plavou hřívou a ohonem téže barvy jel setník, jenž, jakmile pod klenutí brány vjel, v sedle se vzpřímiv, levici v ohromné rukavici o bok opřel. Seděl pevně, jako s koněm srostlý, a přece ne prkenně. V tuhosti té byl pěkný pohyb i volnost, jež svědčila o dobrém jezdcí. V modrém bandaléru tuplykytovém houpal se mu po levém boku dlouhý, rovný kord s pleteným košem. Nastalo šero a tak setníkovi nebylo viděti do tváře, již nadto stínila široká střecha černého klobouku, nad spánkem do výše zahnutá. Nad hlavou houpalo se mu péro skoro až na záda. Setnina byla vybrána. Jeden jako druhý, chlapi jako hora, štíhlí, ramenatí, jimž nebyla dlouhá, kovaná halapartna těžkou.

„Tureček!“ povídali si vojáci saští v tlupách stojíce a hleděli zvědavě na setníka a jeho chasu. „Tureček!“ šlo od úst k ústům.

„Turečkové!“ povídali si lidé hradečtí a s bázní a udivením hleděli na pověstného vůdce i jeho „lancochy“.

„Je to on,“ vykládal starý ramenatý strážmistr. „Slyšel jsem to dnes u ordonancí. Povídali si o tom důstojníci, že dnes Tureček se svou setninou přijechá. No, mnoho řečí o nich.“

„Jak d'áblové prý, rváči neúmorní –.“

„Což Turečkovi je hej, jeť znamenáný a koule se ho nechytí.“ Všichni se divili.

„Věru, znamenáný. Na čele má prý dva krvavé pruhy, jakoby šavle zkřížené. V bitvě prý mu zbrunátní a pak seká kolem jako lýtý d'ábel; což jemu je hej.“

„Však uvidíme, co dovedou.“

Zatím došla setnina až k vysoké budově, před kteroužto dva vojáci, halapartny na rameni, přecházeli.

Tu již čekali pan purkmistr i několik konšelů hluboko se uklánějících. Hlava města uctivě oznamovala, že od pana velícího plukovníka již dostali vědomost o příchodu páně setníkově a jeho statečných „soldatech“ a že byt a vše pro ně již připraveno. Setník obrátiv se přikázal poručíkovi, aby vše urovnal a rozdělil, sám pak vyhoupnuv se ze sedla, spěchal do koleje jezuitské, kdež velitel saské posádky byl hospodou.

Večer již nastal, žoldnéři dotud hlučně po ulicích se potulující mizeli ve svých bytech nebo krčmách. Lid městský ven se již ani neodvážil. Vše krčilo se doma, bojíc se útoku a surovosti nekázané chasy nepřátelské. Po domácích uhostil se nový strach, všude tajně i nahlas si přáli, aby těmi nově přibylými – těmi Turečky – nebyli poděleni. Pověst předešla tuto setninu.

V plucích švédských i saských mnoho pěkného o ní věděli, o mnohém kousku její nevázanosti a slepé neohroženosti vypravovali. Lid pak znal vojáky její jakožto bohaprázdné vyděrače. Kam setník Tureček se svými žoldnéři, jimž po něm „Turečkové“ přezděli, vyrazil, všude byla bída a hrůza. Ohromné výpalné požadoval a neslevil ani halěře, byť i plačky jej prosili nebo mu kolena objímali.

„To není Tureček, to je Turek, pohan!“

On však ničeho nedbal, shromažďuje dukáty do pasu i do tajného vaku pod sedlem. Byloť mu jich pro jeho „synáčky“ třeba. Zhusta celý pluk po měsíce groše žoldu neobdržel, ale Turečkové měli peněz dost. Setník vyplatil setninu ze svého.

Však byli také oddáni „synáčkové“ dobrému „tátíkovi“, jak mu říkali, a vespolek byli dobrými bratřími.

Měšťané hradečtí se strachovali. Císařské vojsko zevšad vytlačeno, Sasové Prahy se zmocnivše, rozlili se zhoubným proudem po vší zemi až po Moravu. Nežli jaká pomoc přijde, zhubí vše jako žravé kobylky.

Na ulicích bylo ticho, ale v domech hlučno.

Turečkové se osazovali. Byli unaveni a hladovi; počítali si den na pochodu strávený, na něj příslušnou porci; čtyři libry chleba, dvě libry masa a dvě pinty piva. Poručíkovi Kosořskému, jenž u konšela Stránského bytoval, příslušelo pět takových „porcí“.

Setník Tureček oznamoval plukovníkovi, že je poslán na zesilněnou posádky, neboť Valdštejn uhodil zas na buben a verbuje. Zevšad hrnou se k němu žoldněři, i švédští i saští, a utíkají od praporu ke Znojmu, odkudž co nevidět vytrhne do pole.

„Nu, bude zas práce,“ odušil klidně plukovník. „Ale teď pojďme k večeři.“

Přede dveřmi již čekali dva sluhové jezuitští. Majíce v rukou hořící pochodně, svítili důstojníkům tmavou chodbou do večeřadla koleje jezuitské.

„Milí patres!“ uváděl usmívaje se plukovník Turečka. „Vedu vám nového hosta. Jest to statečný pan setník Tureček –.“

Dva přítomní jezuité kloníce se, rychle zvedli hlavu. Jako by je to Turečkovo jméno uštklo...

Viz Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.)

Z mých pamětí
První díl, kapitola XXX.

(První dny v Hradci Králové a na gymnáziu. První bydliště.)

[Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, s. 266-274.]

O starožitném tom městě slýchal jsem často již za dětství, jako o sídle hlavních úřadů a biskupově, jako o pevnosti, plné vojska, kam chodila všecka odvolání, kamž odváděli od nás mladý lid, kdež byly vysoký soud a těžká vězení. Z toho, co jsem pak zvěděl z vypravování bratrance Adolfa, vyvstával mně Hradec jako město maestrů a studentů, kdež na staroslavném gymnasiu všecko je české, kdež volný, studentský život, kdež působí znamenití profesori. A za chlapeckých let a na nižším gymnasiu dostalo se mi do rukou tolik knih, vydaných v Hradci Králové „impressí Jana Hostivíta Pospíšila“, zvláště kusů Klicperových! (...)

A tak bylo přirozeno, že jsem netesknil, když minuly prázdniny a měl jsem se do Hradce vypravit. Klidný však jsem přece nebyl. Pomyšlení, že jdu z německého ústavu, že nejsem v češtině dost honěný, že mně bude leccos vadit na ústavě ryze českém, nahánělo mi poněkud strach. (...) Samý konec měsíce září r. 1867 rozloučil jsem se za časného jitra s matkou a sourozenci. Na dvorečku nečekala na mne bryčka, jako když jsem jezdil do Němec, nýbrž fasuněk pod plachtou. Otec jel se mnou. Fasuněk vzal proto, poněvadž chtěl z Hradce, nemýlím-li se, přivézt nějaké obilí. Z Hronova jsme jeli přes Náchod, Skalici k Jaroměři, kolem Josefovské pevnosti, kdež jsme v nějaké hospodě u silnice zastavili, aby se koně nakrmili. (...)

Pozdě odpoledne dojížděli jsme od Pouchova k Hradci, tenkrát ještě pevnosti. Všecko mne s počátku připomínalo na Josefov: cihlové, zardělé hradby s drnovými kryty, příkopy, brána, kasematy, kasárny, vojáci ve bráně a kolem různě chodící. Až jsme vjeli poslední, ne pevnostní, nýbrž městskou starou branou do vlastního města. Ta brána „slezská“, s vladišlavským W, před mnohými už lety rozbořená, zvláště vábila můj zrak, jak svou starožitnou výstavností, tak ruchem kolem. Kmitá se mně pohnutý obraz té chvíle: hradby před tou slezskou branou, keře zaprášené kustovnice na nich, branou procházející vojáci v bílých a jiných kabátech, měšťanský lid, povozy selské i kočárky; za branou na levo krámce níž i výše, na krámcích plno ovoce, pečiva i bochníčků vojenského chleba do sloupků vyrovnaného, bečky sliv, soudky naložených okurek, nad tím tlusté báby zardělých obličejů. Vůz hrkotal po dlažbě malého náměstí kolem podsíně na levo a zarazil na velikém náměstí, z části také podloubím vroubeném, a to před hostincem „u modré hvězdy“.

Podzimní den už pohasínal; na dlouhém náměstí ještě plno lidí. Přecházeli nahoru, dolů, důstojníci, civilisté, mezi nimiž mnoho studentů; v pozadí starý gotický kostel z cihel s vysokou „bílou“ věží. Chvíli jsem se díval na starý chrám, v němž kdysi na čas odpočíval mrtvý Žižka, na ruch táhlého prostranství, až všechn jízdu roztřesen vydal jsem se za otcem do hospody. (...) Záhy jsme „šli ležat“, jak u nás říkají, a to do konírny. A jak jsem tak v šeré té maštali ležel na zemi na prostém lůžku nedaleko koní, s myslí vzrušenou novými dojmy, ne bez obavy, jak bude zítra v gymnasiu, budu-li musit podstoupiti přijímací zkoušku, poněvadž jsem z německého gymnasia, a v to jak mně přicházela vzpomínka na matku a na domov, zalehlo k nám do ticha a temna táhlé zatroubení. A znělo dál, vážně a mně té chvíle tak smutně, večerní signál vojákům, kterýž jsem tenkrát slyšel po prvé. Zapomněl jsem na všecko a jen jsem naslouchal tlumeným, melancholickým zvukům, sám měkce rozteskněn. (...)

Ráno po té noci „u modré hvězdy“ vyhledali jsme s otcem byt. Nebyl daleko od té hospody, na protější straně na podsíni, nyní zastavěné, blíže k malému náměstí v domě řezníka Petříčka. Otec dle informací, jež měl od bratrance Adolfa, záhy se smluvil s kvartýrskou, starou již a dýchavičnou ženou. S ní jednal, ne s jejím mužem, suchým, dlouhým krejčím s licousy a prořídlymi vlasy přepečlivě sčesanými. Studenty měla ona na starosti; muž, starý, krejčovský elegán, si hleděl šití, ale spíš ještě své dlouhé dýmky, s bílou sádrovou hlavičkou. Otec vyjednal mně byt a zaopatření druhu nejlacinějšího, „na půl stravy“, t. j. oběd bez masa, polévku totiž a jen příkrm, a k snídani a k svačině kávu beze všeho. Za to vše, bez prádla, ujednáno platu 8 nebo 12 zl. měsíčně, určitě už nevím. Večeře měl jsem si opatřovati sám.

Z bytu pak do gymnasia. Zapsali mne do kvinty na mé vysvědčení, bez přijímací zkoušky. Tím se mně hrubě uvolnilo; bylť jsem si vědom svých nedostatků ve školních vědomostech, jmenovitě v češtině, řečtině a v matematice. Po zápisu chodil jsem s otcem až do jeho odjezdu. Na kus jsem s ním pak i vyjel, slezskou branou za pevnost, a tu jsem se s ním rozloučil. Odtud vrátil jsem se oklikami, cestou v novém mi a neznámém městě jako výzkumnou do bytu svého a svých společníků.

Skládal se z kuchyňky, velkého a menšího úzkého pokoje. Tyto dvě místnosti hostily šest studentů, šest jejich postelí, šest kufrů a tři stoly kromě ostatního nábytku a za dne také mistra Praxe, jenž šil u okna velkého pokoje. (...)

Valného pohodlí jsme tu neměli, ale nikdo ho nevyžadoval. Jen lepšího vzduchu byli bychom si přáli, zvláště za parných dní a horkých letních večerů, kdy bývalo znáti, jaká je v městě nedostatečná kanalisace. My obzvláště to cítili, neboť okna našeho bytu byla do dvorku; nad to dole v domě řeznický závod, v němž i uzeniny prodávali. A voda také nevalná, vlahá, myslím že z kašny. Přes to vše nezastonal z nás nikdo za celý rok.

Naproti našemu domu přes ulici Pospíšilovo knihkupectví a nakladatelství. Zatím je minu a rovnou do gymnasia na náměstí, do bývalé jezuitské koleje, jejíž jednu část mělo vojsko osazeno. Tam také zrovna vedle gymnasia hlavní stráž, kdež voják stráží přecházející přes tu chvíli řvavě volal kamarády do zbraně „Gewehr heraus!“, aby vzdali čest vyššímu důstojníku, kolem se beroucímu. Gymnasium mělo vchod nevalný, schody dřevěné.

Když jsem po prvé vstoupil do kvinty, do své třídy, ustrnul jsem; jako v oule. Přes sedmdesát kvintánů; většinou postoupili z hradecké kvarty, ostatní přibyli z rychnovského gymnasia. Z Broumova Kubec, Hladík, Esop, Joerka a já. Ale tak jsme nezůstali. Z té přepočtené kvinty udělali dvě; jedna (a) byla o čtyřiceti žácích a měla za ordináře prof. Končinského; druhou (b) o čtyřiatřiceti žácích spravoval prof. Čeněk Vyhnis, jenž právě toho roku nastoupil v Hradci svou učitelskou dráhu. My Broumováci, až na Hladíka, dostali jsme se k němu do (b). Živě se pamatuju, jak jsem jej, tenkrát pětadvacetiletého suplenta poprvé uviděl na schodech, když jsme se všickni v gymnasiu chystali do kostela, v tvrdém, nízkém klobouku, v tmavomodrém, nedlouhém raglánu širokých rukávů, v jakém, ale delším, chodíval také prof. Velišský. Tenkrát jsem se divil mladému, přismědlému professoru, dost dlouhých, černých, lesklých vlasů a bystrých, tmavých očí, jak s kollegy živě mluví, jak rozkládá, a zase hbitě mluví a zase rozkládá.

Viz Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.), též Velké náměstí čp. 25 a Velké náměstí čp. 32

Jirásek Alois

Z mých pamětí

První díl, kapitola XXXI., XXXII. a XXXIV.

(Život na gymnáziu.)

[Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, s. 277; 283-284; 324-325, 327-329.]

Na bohoslužby chodívali jsme kolem hlavní stráže do bývalého jezuitského kostela P. Marie, někdy také do kaple při něm; v té mne zajímal cyklus obrazů ze života sv. Aloisa, kteréž namaloval malíř jezovita P. Raab.

V tom kostele jsem po prvé uslyšel zpívat „Hospodine, pomiluj ny“. Dokud bylo kralohradecké gymnasium německé, t. j. do r. 1861, zpívali studenti v kostele písňe latinské, německé a české. Poslední však čas, z opposice proti katechetovi Dru Krausovi, kovanému Němci, jenž česky neuměl a všecko vlastenecké hnutí mezi studenty pronásledoval, začali studenti zpívat jen česky. A tak v neděli po mši pravidelně ozvalo se také „Hospodine, pomiluj ny“, a hlaholilo i za mých časů. A jak tenkrát doba byla, zpívali jsme i my ten staročeský chorál, který naši předkové zpívali před bitvami, jako píseň vlasteneckou.

(...)

Když jsem r. 1867 vstoupil do kvinty hradeckého gymnasia, bylo ve sboru profesorském několik mladých učitelů, z nichž někteří právě svůj úřad nastupovali, jako Čeněk Vyhnis, p. Dr. Emanuel Taftl, Petr Durdík, Jan Slavík; z těch Petr Durdík byl nejmladší, teprve dvaadvacetiletý, jak si teď vypočítávám. Vedle nich působili mužové nejlepších let, jako p. Jos. Votruba, Končinský, Ondřej Franta, ani ne čtyřicetiletí. Také z ostatních, kteří nás učili, žádný tenkrát ještě neviděl Abrahama; nejstaršímu F. Fischerovi bylo osmačtyřicet, V. Janečkovi sedmačtyřicet. Sám ředitel Jan Květoslav Klumpar, jenž právě toho roku 1867 začal v Hradci Králové působiti jako ředitel, právě překročil čtyřicítku.

Mým mladým očím zdál se mnohý z nich starší, nežli byl, zvláště prof. Janečka, šedé brady a prokvetlých, na temeni poněkud prořídilých vlasů, jež dlouhé, až do týla, nosil, a Václav Vojáček, třeba že mu hlava ještě nesešedivěla. V Broumově profesoři pořád v klerikách a v benediktinském kolárku, tady v Hradci v čamarách. (...) V Broumově profesoři vyholených tváří, tady, vyjma katechetu, všichni vousatí, buď s kníry nebo knírky, s kozí bradou, jako Vyhnis, s licousy, jako prof. Fischer, plných vousů, jako Janečka, nebo s krásnou, dlouhou bradou, jako Ondřej Franta.

(...)

[Celodenní výlet] A když všecko tak nacvičeno a přichystáno, sešlo se gymnasium na čtyry rozdělené za časného, červnového jitra na velkém náměstí, všecko v kvítí. Každá četa měla své číslované signum, ozdobené květinami, pentlemi, každá svého četaře s červenobílou šerpou; a v četě více méně každý s kyticí nebo růží na kabátě. Čety seřadily se do čtverce, prostřed něho náš výborný zpěvácký sbor; ředitel Klumpar, maje svrchník přehozený přes rameno, hůl v ruce, růží na prsou, promluvil několik slov, pak zpěváci zazpívali. Vážný sbor rozléhal se tichým ještě náměstím do svěžího červnového rána a povznesl mladé myslí těšící se na krásný den. Ten okamžik byl, alespoň pro mne, ze všeho výletu nejkrásnější.

Sbor dozněl, ředitel Klumpar dal znamení, povely se ozvaly, čtyry mžikem se seřadily na pochod, hudba v čele hlučně zahrála; malé vojsko pod ozdobenými signy vytrhlo branou ven a dalo se na východ bílou silnicí mezi obilnými lány a lukami a rozezpívalo se veselou pochodovou písní míříc do Třebechovic, rodiště doktora Helda, jenž svým rodákům vystavěl

na památném Orebu místo sešlého dřevěného kostela zděný. A to místo si vybral za svůj poslední odpočinek. Tenkrát jsem nic nevěděl o dru Heldovi, s nímž jsem se potom v „F. L. Věkovi“ tolik zabýval.

V Třebechovicích slavně nás uvítali. Byl pak opravdu veselý den. Středisko zábavy měli jsme v nějakém háji nebo v lesíku, dobře se nepamatuju. Naši zpěváci zpívali sbory, a my zpívali také, hrálo se i divadlo, tančilo se, byly deklamace, výstupy, byla i komedie; v ní a v těch výstupech zvláště vynikal a všecky mnoho obveseloval Patrik Blažek, jenž vystoupil i v kostymu, jako mladá „komediantnice“. Výlet se vydařil výborně. Až samý večer vcházely naše čtyři do hradecké brány v plném skoro počtu až na několik marodů, kteří jeli za veselou armádou, a na jistý počet deserterů, kteří se drželi dámské společnosti a konali rytířskou službu.

Příštího roku, 1870, výlet se opakoval a zase do Třebechovic; r. 1871, to jsem byl v oktávě, vyšlo si naše gymnasium do Libčan, dobré půl hodiny na západ od památných Opatovic.

(...)

A ještě o vycházkách, ale tajných, do hospod. Zakazovali nám do nich chodit, hlásilo se to každý rok, ale studenti chodili přece jako před tím za časů Klicperových ... Do těch hospod a hospůdek vydával jsem se, počínaje hlavně septimou, pro společnost kamarádů a pro noviny. Těch tenkrát neviselo na hřebíku mnoho; obyčejně „Národní listy“ a „Humory“...

Až se utrhlo ucho od toho džbánu. Nevím, jak se proneslo, kdo nás udal. Bylo to, jak jsem už řekl, po tom výletu se Saalovými. Tenkrát podvečer, vrátiv se do města, stávil jsem se ještě v hospůdce na noviny. A brzo potom vyšetřování. Z toho v naší třídě a v jiných náramný rozruch. Do toho milá nám zpráva, že starý pan Durdík byl v ředitelně za nás prosit. Vyšetřování však nezarazili. Také já musil do sborovny, kdež jsem zastal třídního, prof. Končinského. Řekl mně zkrátka bez hněvu, že chodím do hospody. Nezapřel jsem. „A jste prý v tom anteprenér“, zase tak klidně. Řekl jsem, to že ne. A bylo po výsledku. Rozsudek: karcer. Kolik hodin, už nevím. Zavedli mne do odlehlé, prázdné jizby na konci chodby a tam mne zavřeli. Tenkrát se vězňovi nedávala písemná práce. Já alespoň se na ni nepamatuju. Za to však na to, že jsem tam hudbě naslouchal. Ze sousedství zněla, z bytu p. Ulricha, ředitele reálky, otce nynějšího vysoce váženého pana starosty hradeckého. Dceruška pana ředitele hrála náhodou na klavír v tu chvíli. Znal jsem ji, slečinku útlou, plavovlasou, štíhle vzrostlou; hrála, nevědouc, jakého má vděčného posluchače.

Po tom karceru zůstala mně památka na vysvědčení. Jinak neměl oučinku ani na mne, ani na ostatní postižené. Ob čas opět jsem zapadl do hospody, na noviny, pro veselou společnost.

Viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.**), též **Velké náměstí čp. 32**

Z mých pamětí
První díl, kapitola XXXIV.

(Druhé bydliště: v „Patočkově táboře“.)

[Jirásek Alois. *Z mých pamětí*. 1. díl. 5. vyd. Praha: J. Otto, 1922, s. 317-323.]

V septimě jsem přesídlil na protější „máselnou“ podsíň od paní Praxové k paní Patočkové, starší už vdově. Tam také větší a menší pokoj. Tyto dvě místnosti hostily pět studentů: Šinkoru, oktávána, mé spolužáky Jana Ježka, nyní konsistorního radu a profesora náboženství při české reálce v Praze, jenž kromě kufru měl i kytaru, Jana Kolína, nyní bankovního úředníka, a terciána Roztočila z Morašic u Chrudimi. Paní Patočková, která chodila na ulici v černém čepci, přes ramena velký šátek dost neurčité barvy, byla menší postavy; běhala čiperně, šukala, sháněla. Její strava si celkem od kuchyně paní Praxové hrubě neodevzdala. Jen na kávu se obzvláště pamatuju, na bílé hrníčky kávy, které nás čekaly v troubě, když jsme se odpoledne přihnali z gymnasia, hrníčky kávy zastřené škvrcným škraloupem, pod kterým, když jsme jej strhli, zaleskla se jakási modrošedě přihnědlá tekutina. Ale byli jsme při hladu a žaludek dobře sloužil, a tak ta „strojba kávy“, do níž jsme nalámali pekařského chleba nebo komisárku, chutnala dost dobře.

Kvartýr paní Patočkové nabyl za nás jakési pověsti. Táhlo se tam za námi mnoho kamarádů. Byt náš stal se jakoby střediskem, zkrátka pak „táborem“, Patočkovým táborem. Stáli hosté byli spolužáci Emil Novák, milý hoch, jenž zemřel jako poštovní úředník, Ant. Kopecký, jenž přicházel někdy i s houslemi (zemřel jako farář), Fr. Mareš, také již zemřelý, Bohdan Jelínek, milý Karel Veselý, zpěvák, už tenkrát veliký ironik, nyní MUDr v Imramově, s nímž v upřímném přátelství vytrval jsem také v Praze a po dnešní den. Jako externista přicházel někdy můj starší bratr Josef, voják. Sloužil u 18. pěšího, hradeckého pluku, ale nerad. Stýskalo se mu tuze po domově. Mezi námi se utěšil, zvláště když mu přítel Ježek zahrál na kytaru a zazpíval jeho zamilovanou písničku. (...)

V „Patočkově táboře“ bouřivalo zvláště za divadelních představení, která jsme občas improvisovali, ovšem bez podia, bez dekorací. Tak trochu shakespearovskou scénu měli jsme za kamny stojícími v oblouku zdi mezi oběma pokoji. Ta kamna bývala nám za těch představení hradem nebo balkonem a třeba i cimbuřím, jak kus žádal. Hrál se obyčejně, když kvartýrská odešla. Obecenstvo: oktáván Šinkora, připravující se k maturitě, a ten se od nás odvracel, a uši sobě zoufale zacpával, a někdy paní Patočková, znenadání se vrátivší. A ta pak netleskala, ale spínala ruce nad hlavou, ach, pro Krista, co se to děje, co řeknou dole, co řekne – Ale u kamen – hradu, či balkonu herci jako zapálení nic nedbali.

Na podzim, v zimě odpoledne po škole, kdy se kvapně stmívalo, „tábor“ ztichl; slavili jsme „černou hodinku“; kouřili jsme z dýmek, totiž Kolín a já a naši návštěvníci, hovořilo se, povídalo se o tom, onom, nejvíce o domovu, o jeho všelijakých figurách, o feríích, o divadle. Večer zahořela na stolech světla, nastala práce do školy nebo se četlo. Toho světla tenkrát! Vzpomínám, že na nižším gymnasiu a ještě první čas v Hradci jsem čítal při světle malé lampičky velikosti jablka na skleněné nožce (byla z jednoho kusu), do které se lil řepkový olej, a která nevydávala mnohem více světla nežli noční lampička. Při tom plamínku se četlo nebo při světle lojové svíčky; v Němcích a doma před tím také při louči a někdy i při měsíčku. Petrolejové, dost malé lampy nastaly později, tuším, že poslední léta na gymnasiu. A tak kdo usilovněji četl a pracoval při takovém světle, nemohl si zachovati dobrý zrak. Do kvinty jsem neměl brejlí. Ale již v sextě jsem jich užíval ve škole i na ulici. (...)

Skoro každé soboty chodíval jsem podél Labe, jehož zhoubné účinky, hluboké výmoly na hlinitých březích tu bylo nejlépe vidět, do vesnice Plotiště na návštěvu k sestřenici, dceři „dolejšího“ mlynáře v Hronově, na kterého se čtenáři „U nás“ snad pamatují. Provdala se za V. Hirschmanna, jenž měl v Plotištích v najatém statku nevelkou továrnu na cikorii. On i sestřenice chovali se ke mně laskavě a přátelsky. Býval jsem u nich na svačinu, v létě jsem zůstával i na večeři, a často mne pozvali i na nedělní oběd. Bývalo tam dobře a také veselo, zvláště o plotišťské pouti...

V létě za volného odpoledne pustili jsme se občas do dědiny Malšovic u Orlice, na sklenku piva, na krajíc chleba s máslem, projet se na lodičce, nebo na svatojánský kopeček za Hradcem. Kostelík tam stojící má zvon, jenž kdysi hlaholil pod jménem Jana Husa, a na němž ještě znát, jak to jméno násilně vyhladili. Někdy jsem se zatoulal na „farářství“ na jih od Hradce, do luk při Labi, u něhož prastaré, osamělé duby široko rozkládaly své koruny. (...)

Viz **Velké náměstí čp. 132, oddíl 1.**), též **Velké náměstí čp. 20, oddíl 1.**), a **Velké náměstí čp. 32**

Kéž blažená noc trvá na věčnost!

[Úryvek ze třetí kapitoly knihy John Jaromír. *Vojáček Hubáček: podivuhodné příhody českého vojáka ve světové válce.* 3. vyd., v Albatrosu 2. Praha: Albatros, 1970, s. 38-40.]

Po pěkném květnu 1914 přišel chladný červen – a když jeho dny byly téměř sečteny, stal se sarajevský atentát a za měsíc nato rozpoutala se válka.

Nádraží v Hradci Králové se hemžilo vojáky.

Tudy projížděly transporty vojska z Josefova, Liberce, Náchoda na Vídeň, Budapešť a na srbské bojiště. Tam také stál Václav u dlouhého vlaku na vedlejší koleji s koni horského dělostřelectva a těšil se, pojedou-li přes Rosice, Chrudim na Německý Brod, že pojedou přes Slatiňany, že uvidí Škorvád, že si ve tmě vykouzlí chaloupku s babičkou, že chaloupku uvidí, i kdyby byla tma tmoucí a třeba půlnoc – to že si nedá ujít.

Co tak seděl ve vagónu u svých koní a klátil zbůhdarma nohama, ohledl se a spatřil, že jakás dívka běží odzadu podél dlouhé řady vozů, dívka v bílých šatech, bez dechu – však také už pískali a lokomotiva naplno dýmala.

Václav měl v ruce salám, kus komisárku a plná ústa – dívá se – dívá – a ona to najednou před ním stane Mária.

Byl by se spíše smrti nadál než tohohle!

Byl by seskočil z vozu, kdyby se vlak nerozjížděl. Byl by ji objal a políbil – tu svou milovanou dívku!

Ale co teď?

Poskakovala, sotva dechu popadajíc, vedle jedoucího vozu, podala balíček bonbónů, kytičku a křikla:

„Pane Václave, nezapomeňte na večer májový!“

Honem se Václav vykláněl z vozu, jak mohl nejdále, držel se železné tyče, mával čepicí...

Hubená dívčí postavička se ztrácela ve večerním šeru. Ještě chvíli kynula smutná děvečka kapesníkem, než ji strážní budka, kterou vlak míjel, skryla.

Celou noc přemýšlel Václav, co se vlastně událo velkého. Jak to, že ona, Mária, vypátrala, kdy pojedou jeho transport? To přece není snadné! To přijela ráno či odpoledne do Hradce Králové, to ho jistě všude hledala po přemnoha kasárnách a tam jí někde řekli, že horská baterie už šla s koni a hudbou na nádraží. A jak to, že ji strážé pustily, když vstup civilistům byl přísně zakázán? Jakým tedy zázrakem ona přemilá se k němu přece dostala a tím mu řekla – po tak dlouhé době – že ho přece jen má ráda! Jen láska vykonává hrdinské činy! Jen láska dělá kouzla a zázraky!

Najednou byl Václav nejšťastnější člověk na světě.

Přál si, aby ta noc, v níž ujížděl ve vlaku na Pardubice, Českou Třebovou, někam do Uher, aby ta noc trvala pořád, aby šedivý den nenastával, aby slunce nikdy nevyšlo – aby nemusil vstát, aby mohl stále ležet na kupě sena a myslet na tu dívku, která se stala jeho štěstím. Aby se mohl zabývat jen jí, povznesenou, něžnou bytostí, v níž se proměnila hvězda jeho života, svítící v oušku hráškové sklenice na babiččině jarmaře.

John Jaromír

Leták
Poradny pro záležitosti umělecké

[1913]

Milý návštěvníku!

Doba velkého nevkusy let sedmdesátých a osmdesátých uplynula. Nové, zdravější směry hlásí se o vstup do našich domácností, jichž heslem je **účelnost, jednoduchost, poctivost** ve všem zařízení domů a bytů našich.

Nestavějte tudíž městské domy jako paláce a hrady s cimbuřím, arkýři, s nepravou nádherou, titěrkami, napodobenými kvádry, kachlíčky a střípky. Jsou směšné, poněvadž jsou lživé. **Chtějí být „něčím“ a jsou ničím!**

Nechtějte mít na kamnech a dveřích více ozdob, než mají králové a knížata! Nedopusťte, aby natěrač maloval na dveře květiny nebo hřebenem dělal „léta“. Je pouhým břídilem proti přírodě, která v žilkování dřeva, i měkkého, pouze napuštěného, vytvořila nejkrásnější ornamenty. Nejpěknější nátěr na okna a dveře jest bílý.

Nemalujte stěny a stropy několika patronami, křiklavými máky a tulipány a všelikou klikatou „secesi“, nýbrž jednobarevně, nebo drobným, nenápadným vzorkem. Stěna budiž nevtíravým pozadím pro nábytek a obrazy, a barvou sladěna se zařízením bytu. Nejkrásnější strop jest bílý.

Nekupujte nábytek, **protože jest ozdobný, ale pro praktické tvary a řádné provedení.** Ozdob hledte v poslední řadě, není jich nutně třeba. **Nejlepší elegance jest prostota.** Škoda peněz za „nádherný“ nábytek se zbytečnými ozdobami, pohovky s galeriemi pro prach a pro strach, postele a skříňe s nastrčenou příkrasou, **nábytek bez účele:** čajové a kuřácké stolky, etažerky, stolky „pro parádu“ se sametovou psací mapou, stojánky, skříňky apod.

Nekupujte obrazů na jarmarcích a ze skladu, nýbrž **žádejte umělecké reprodukce** u místního knihkupce a rámuje dle vzorů na výstavě.

Nekupujte „originálů“ od pokoutních malířů, agentů, všelijakých dobrodruhů, samouků a místních malířů. **Skutečný, opravdový umělec nesníží se nikdy k tomu, aby provozoval se svými díly podomní obchod.**

Nekupujte těžké rámy na záclony, koule a řetězy! Nemrhejte penězi na drahocenné záclony a „story“. Laciné bílé, průsvitné, nebo jemně vzorkované záclonky z mullu či batistu, jež nutno práti a tím udržovati v čistotě, na tyči dřevěné, železné či mosazné učiní pokoj vzdušným, světlým a milým. Ženy, nepřepĺnujte byt háčkováním, běhouny, deskami!

Neprodávejte starožitný nábytek, zděděný nábytek (zvláště vykládaný), **obrazy, porculán, sklo, výšivky osobám neznámým, agentům.** Za miliony vyvezeno už z Čech a Moravy památek uměleckých, dokladů dovednosti českých řemeslníků a umělců – nikdy se již nevrátí. Pamatujte v prvé řadě na naše české muzeum!

Odstraňte ze svého bytu papírové baletky, hrubé, nevkusné reklamní kalendáře, romantické barvotisky v „bohatých“ rámech, rámečky sametové, z mušlí, rýží posypávané a zlacené, lupenkou vyrobené, obrazy z vlasů a poštovních známek, žaponské vějíře, papírové květiny, malované tamburiny, hrubě dělané hliněné reliéfy, plechové mísy, arabské stolky – věru nešlechtí váš byt!

Toho však dbejte při nákupu, aby materiál poctivě se uplatnil, aby natřen „chtěl být“ mosazí nebo dokonce bronzem, sádra aby byla opravdu sádrou a nenapodobovala kámen či kov;

právě tak kvádry napodobené maltou jsou hrubým nevkusem, jako brilianty ze skla, falešné šperky určené na oklamání hloupých. **Lépe mít v domácnosti méně ozdob, ale skutečně uměleckých, než množství napodobenin a jarmarečního braku.**

Nebouřte zbytečně staré rázovité domy! Jestliže jest to nezbytné, **nahrad'te umělecké, vkusné dílo doby starší uměleckým dílem doby nové.** Jinak ochuzujete obec o cenné, nenahraditelné umělecké památky, pro věčnou ostudu a svědectví vzdělanostní úrovně rozhodujících činitelů.

Pečujte o stromoví, keře, parky, zahrady! Nekácejte, ale vysazujte a ochraňujte! Pěstujte květiny za okny, pro radost velkých i malých! Ozdobujte domácnosti čerstvými květy, listovím a plody.

Slunce, vzduch, čistota, sladěné barvy, prostota, poctivost a pohodlí necht' jsou ve vašem bytě domovem!

Nepodceňujte zařízení svých domácností a neponechejte vše náhodě! **Byt mluví za vás.** V bytě necht' zračí se vaše vzdělanost, kultura srdce i rozumu. Děti i dospělí **vychováají se celým zařízením bytu.** Nálada musí vanouti ze stěn, uspořádání, a naplňovati příchozí milou přítulností a osobitým kouzlem.

Neříkejte „nerozumím tomu“, „nevyznám se“, „to je těžká věc“. **Odebírejte a čtěte umělecké časopisy, navštěvujte umělecké výstavy, všímejte si, pozorujte, srovnávejte** – a budete za krátký čas rozumět, vyznáte se, a bude vám hračkou koupiti si laciné a vkusné výrobky! Otevře se vám nový svět! Budete bohati novými radostmi smyslů!

Umění je pro všechny. **Mít peníze, býti zámožným ještě neznamená mít vzdělanost a vkus, nýbrž často naopak. I nejmenšími prostředky můžete si zařídit domácnost čistě vkusně.**

Potřebujete-li rady a pomoci, sdělení nákupních pramenů, plán vil a fasád, hodláte-li si koupiti obraz, dekorativní předměty, potahy na nábytek apod., obraťte se s důvěrou na **Poradnu pro umělecké záležitosti při Palackého čítárně v Hradci Králové.**

Viz Havlíčkova čp. 292, též Velké náměstí čp. 34

John Jaromír

Rady mladšímu spisovateli: dopis ze 7. 11. 1949

[John Jaromír. *Rady mladšímu spisovateli: listy Karlu Michlovi z let 1936-1951*.
Hradec Králové: Kruh, 1977, s. 144-145.]

Olomouc, 7. listopadu 1949

Milý příteli,

jsi hodný, žes mně napsal. Byl jsem za fakultu v sobotu na pohřbu Františkově v Kunštátě,²¹⁸ bylo to nesmírně smutné, ale až příliš velkolepě aranžované, na náměstíčku byl vztyčen velmi vysoký černý katafalk, u něhož stálo dvanáct členů milice, a z podstavce mluvila řada řečníků, také dva polští básníci, a tak nejmilejší z toho byl jediný zpěv školních kunštátských dětí, to bylo přiměřené, to se patřilo. Ohlásil se mně, že bude v listopadu v Teplicích nad Bečvou v lázních a já jsem se chystal, že tam budu týden s ním. Věděli jsme to, nepřekvapilo nás to, přece však je nám všem ho líto. Pozval jsem Buňku²¹⁹ do Olomouce.

(...)

Velice se mně líbí, že Ti nabízejí místo v muzeu po Tichém.²²⁰ Ani chvíli se nerozpakuj a vezmi to, to je ideální prostředí pro studium, a budeš-li tam opravdu, pak rád přijedu a budu si tam také studovat, protože knihovna je obzvláště bohatá. Tam se spravíš, uvidíš, to je zátiší, nelze pracovat soustředěně ani ve vědě, ani umělecky, básnicky nebo prozatéřsky, nemá-li člověk klid. A Tys byl odjakživa horlivější, než bylo potřeba.

O těch přednáškách se nějak domluvíme, mně dělá starost jen to noclehování, jinak byl bych ochoten udělat v Hradci Králové třeba celý kurs, ale nikoliv v přednáškové síni muzea, velmi nevlídné, studené a úřední, nýbrž třeba jen pro pouhý tucet lidí, kteří by měli k uměleckým věcem opravdový poměr. Rozumí se, že během roku, kdy jsem vázán na fakultu, nelze nic takového dělat, přednáším ještě v Brně na Janáčkově akademii múzických umění a mimo tu všecku práci chystám zase novou knihu.

Pozdravuji Tvoji paní, celou rodinu a jsem se srdečnými pozdravy vždy Tobě oddaný
Markalous – John

Viz Havlíčkova čp. 292, též Špitálská čp. 183-184, oddíl 7.)

²¹⁸ Pohřeb básníka Františka Halase v Kunštátě na Moravě 5. listopadu 1949.

²¹⁹ Libuši Halasovou, ženu Františka Halase.

²²⁰ Místo po Františkovi Tichém, řediteli hradeckého muzea v letech 1933-1941; Karel Michl se stal ředitelem muzea v roce 1950.

John Jaromír

Rady mladšímu spisovateli: dopis ze 17. 5. 1940

[John Jaromír. *Rady mladšímu spisovateli: listy Karlu Michlovi z let 1936-1951.*

Hradec Králové: Kruh, 1977, s. 89-91.]

Slatiňany, 17. 5. 1940

Milý hochu.

(...)

Na toho Beera bych měl ohromnou chuť, protože bych z něj udělal zavilého nepřítele maloměšťáctví, zneuznaného genia a muže, který je přesvědčen, že mu kdekdo křivdí. Ty vnější osudy Beerovy by mi byly jenom jakýmsi věšákem, na který bych navěsil svou vlastní konstrukci mentality takového člověka. Ale já Ti, hochu, nezávidím tento materiál, já se jen obávám, abys neulpěl jenom na těch zajímavostech a kurióznostech a abys tuto figuru propracoval jako typ do hloubky lidské duše zabírající. Jenže já bych se nedostal k této práci, leda až tak asi za dva roky, pro které mám už práci rozvrženou. Rozhodně byla by to veliká věc a řekl bych přímo, že bych měl pro Beera koncepci dostojovskou. Úplně něco nového v české literatuře. Já o tomhle Beerovi od první chvíle, kdy jsi mě s ním seznámil, přemýšlím, já se k němu vracím a vytvářím si ho takřka proti své vůli. Mám dokonce v polici ve své knihovně desky označené B.-eer, a tam vkládám lístky s nápady a myšlenkami o tomto člověku, kterého by bylo dobře vzkřísit v jiné podobě, byť ovšem příbuzné, než jak se jeví ve svých zápiscích. Nehledě k tomu, že je potřeba do této velké věci zanést rušný děj. No, přemýšlej o tom, já žádným způsobem nebudu mít nejmenší námitky, když se Ty sám do toho pustíš. Ovšem, udělal bys moudře, kdyby sis to nechal na pozdější dobu, protože je to věc opravdu těžká, hutná svým složitým psychologickým pozadím. (...)

Uveřejňovat to v první osobě jako deník, to je věčná škoda, protože pak to bude jenom méněcenný, umělecky myslím, historický dokument o jakémsi člověku, který tehdy a tehdy v Dobrušce žil. Nebude v tom nic obecně lidského. Jen lokální a sem tam legrační čtení, jako se probíráme pamětmi blázna. To žádným způsobem nedělej.

Prosím Tě snažně, nechtějte mne do Hradce Králové, abych mluvil v kulturním odboru Sjednoceného učitelstva. Já už pro to nejsem, pro to přednáškování, a když už někdy budu muset mluvit, tak dej dohromady tucet lidí, kteří opravdu mají k literatuře a ke kumštu nějaký hlubší a vnitřní poměr, a já budu mluvit rád, budu se rád hádat a budu mít pocit, že nemluví do prázdna. Vedle toho v tomto čase nejsem s to, abych přijel. Musím pracovat rukama nohama, abych byl hotov s románem Moudrý Engelbert do konce června. Šetřím ne dnem, nýbrž už dokonce každou hodinou. Přesto musím v naléhavé věci zítra v sobotu do Hradce.

Přijď, prosím Tě, v jednu hodinu, můžeš-li, dnes v sobotu do kavárny Grandu a pojď se mnou na nádraží.

Zcela Tvůj

John

Viz Havlíčkova čp. 292, též Špitálská čp. 183-184, oddíl 7.)

Kačer Josef

***Wděčnj cytowé při Laučenj žáků s drahými učiteli na cýs. Král Gymnázjum
Králowé-Hradeckém, ku koncy roku sskolnjho 1822***

[Pracy Jozefa Kačera, posluchače řečnictví. W Hradcy Králové,
U Jana Fr. Pospissila, kragského a biskupského Impressora.]

Můzo, genžs nadechla Lumjra druhdy
A w mateřském mu směle lůně prstem
Swým z lyry stjbrozvuky nesmrtelné
Kauzliti dala –

Deyž maličký at' zapoljtne gasna
Twého na křjdle ztepilém paprslek;
Kaž, by oswjtil mysl mau a rozňal
Wděk we prsau mých,

Bych, co rozkwětlém peřenec w palauku
Twůrcy prozpjwá vděky njzce: tak y
Já tu za přjzeň mnoho dobra djky
Pěl Nebesům ctné,

Králi, Pěstaunům y drahým! – Tichaunká
Straužka gak, z chládj se walem winaucý,
Praud magjc sylný a žiwý, milostně
Skrz křowiny hrá,

Praudy ač w řekách pige wedra žjžeň
A z gezer hloubi wyloká – powěčně
Tak bude wděčnost mile mi wzpomjnat
Mjsta radostná,

Wás, kde prwnjho blaženosti gitra
Uzřew čerwánků amarantowých w tak
Zastkwělé kráse zplesage gsem okřál! –
K swětla plnému

Zdeť prsu křehké přiwinauc mateřsky
Nás, milostná zdeť chowalas Wědo! Zdeť
Strážně neschopných kročegů k smělosti
Pěstowala gsy. –

Již bylo swjžjm wesele s radostj
Od stromu kráčet k stromu nám, y čerpat,
Jak wčele sladkau z kwětín usty mjzu
Mjlobarewných;

Již bylo sstaupat k hlubinám tagemstwj,

Ctnosti bezmračné k svatyni, byloť nám
Bobkowau gasným ratolest čelem sy
Krásně winauti. –

Zdráwa bud' – giž nám tady nelze dljti! –
Ty mladistwého ducha ach! kolébko
Růžová! ay sbor blažený s Bohem! Giž
Nawždy ti dáwá

Těch, kteřj audů ztužených nabywsse
Kráčeti gsau giž w stawu dále! nikdy,
Byťby y wssechny swěta prauhy náš krok
Překročil, ach nám

Nezmizý obraz w zřeteljch velebný
Twůg: budeť se wždy w ssedinách potěssně
W lůno pěstauů blažené tužebný
Duch zapomjnat! –

Naděge kwjtjm stlali genž gste cesty
Nám hned autličkým, tedy zdráwi bud'te!
Jesstě žehná wás přebolestně duch můg:
Zdráwi tu bud'te!!

Viz Velké náměstí čp. 32, oddíl 9.)

Karen Jiří

Jak jsem se dostal do hradeckého gymnázia

[In: *Gymnázium Josefa Kajetána Tyla v Hradci Králové: almanach k 350. výročí založení*. Hradec Králové: SRPŠ a SSM při Gymnáziu J. K Tyla v Hradci Králové, 1986, s. 51-55.]

Vyučil jsem se knihkupectví ve Vysokém Mýtě 1934-1938. Práce to byla zajímavá, ale trpěl jsem rozporem mezi sny o literární tvorbě a prozaickým životem příručího, který se měl zajímat o zdokonalování v umění aranžérském, v účetnictví a v mnoha dalších disciplínách obchodního rázu. Styk se studenty mne však vedl k tomu, že jsem se rozhodl doplňovat si po práci školní vzdělání. (...) Už dávno jako učeň jsem se učil němčině a hlavně jsem studoval Latinu v 1000 slovech. Tuto metodu propagoval nakladatel Neubert. Také jsem se zajímal o esperanto, jehož významným propagátorem byl právě profesor bývalého klasického gymnázia Miloš Lukáš. Tak se stalo, že jsem od přátel, kteří již na gymnáziu studovali, dostával informace, jak si přivydělávat peníze kondicemi. Prostě jsem se pak pod vlivem Františka Halase odhodlal v červnu 1940 k přijímacím zkouškám. Ty se konaly koncem června 1940. V matematice jsem nebyl příliš silný. Kreslení bylo mou slabinou. Zpívat? Hrůza. V předvečer zkoušky jsem zašel do gymnázia, abych si prohlédl na chodbách různé květiny, které zde byly vystaveny, nerosty atd. Náhodou jsem potkal prof. Miloše Lukáše, kterého jsem oslovil esperantem. Tehdy se esperanto již nesmělo propagovat. Ale setkání bylo milé. Měl jsem tak přímluvce na příští den.

Profesoři se chovali ke mně ohleduplně. Vždy zdůraznili schopnost myslit a rozhled a zájem o studium, v druhé řadě pak se ptali na konkrétní, dílčí vědomosti. To bylo důležité. Od září 1940 jsem se stal žákem školy. Bydlil jsem v Kuklenách. Tehdy se studovalo jinak než dnes. Něco mi přidali moji pěstouni, něco jsem si přivydělal kondicemi a hlavně jsem psal básně. Mutace časopisu List mladých, vycházející v Hradci Králové, přinášela mé verše, tiskly je i jiné listy, zejména Studentský časopis. Na gymnáziu byl kroužek Vítěz, který sdružoval asi 40 zájemců o poezii, divadlo, hudbu. Členy kroužku byl Lubomír Vaculík, dnes známý pod pseudonymem Lubomír Tomek, básník Jiří Šotola, František Kovaříček byl znalcem hudby, Jiří Morávek se zajímal o kreslení. Vzpomínám i na zesnulého dr. Jana Orta, významnou postavou byl i Míla Vágner atd. Diskutovali jsme o nových knihách, četli své výtvořky a snili o tom, co všechno uděláme, až naše země bude svobodná a zbavená fašismu. Rád vzpomínám na hodiny prof. Miloše Lukáše, který nám v řečtině dával mnoho duchovní posily svými výklady o aténské demokracii. Nezapomenutelná byla Obrana Sokratova.

(...)

Byl jsem starší než moji spolužáci. Říkali mi proto "Děda". Vzpomínám i na prof. Lázničku, na jeho slavnou úlohu: Co by dělal Karel IV., kdyby se dožil trojice papežské. Rád vyšetřoval přečiny. Miloval náčrty. Vzpomínám na jednu z úloh o Přemyslu Otakaru II. Látka byla rozdělena na oddíly: Vyženil- Zdědil- Ztratil. Slavné byly pokusy pana prof. Chrásky z fyziky. Slavnou postavou byl i školník p. Samek. Mnohé by se dalo vyprávět.

(...)

Není cílem této vzpomínky hovořit o životě v rajchu. Jen tolik bych chtěl podotknout: myšlenka na studium, na snahu dokončit studia mi pomáhala přežívat. (...) Hned po ukončení války jsme byli pozváni do Hradce Králové. Chodil jsem do septimy a po skončení vyučování jsem pokračoval ještě v učivu oktávy. Přitom jsem pracoval v redakci mládežnického časopisu, jmenoval se Nový život nebo tak nějak, začali jsme v Pardubicích vydávat revue Prostor, v obou jsem tiskl své verše. Pořádali jsme recitační večery, hrálo se divadlo, i v gymnáziu jsme začali vydávat rozmnožovaný časopis. Jeho jméno si již nepamatuji. Možná, že se jmenoval Vítěz.

Zastupujícím ředitelem byl prof. Průša, náš chemik. Muž statné postavy, na kterého si pamatuji vždy asi takto: Stojím u tabule. Ptá se mne: „Jakou známku dostaneš? Na jedničku chemii umí Pánbůh, na dvojku snad Průša. Tak co?“ „Dostanu trojku,“ říkám nesměle. Měl jsem tehdy vyjmenovat všechny druhy hodin, jimiž se měří čas. Vypočítal jsem všechny, ale nebyl ještě spokojen. Nakonec řekl: „Zapomněl jsi hodiny taneční. Ty bys neměl zanedbávat.“ Dostal jsem dvojku, tedy právě takovou známku jako pan profesor.

(...)

Po zkouškách jsme odjeli do Prahy. Pod vlivem pana profesora Lázníčky jsem si dal zapsat dějepis na filozofické fakultě, a protože se mi líbila jedna studentka, která si zapsala filozofii, změnil jsem původní úmysl studovat češtinu jako obor, stal se ze mne filozof. Kéž mi odpustí profesorka češtiny.

Viz Orlické nábřeží čp. 356, oddíl 3.)

Kaván František

Co napsal jsem na první list svého deníku

(Báseň odeslaná v dopise Ludmile Vocáskové 22. 2. 1887.)

[Uveřejněno ve sborníku Kaván František. *Přesýpání nálad: básně a eseje z konce století*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 213 s.]

Co ze srdce se v listech těchto vtělí,
to Tvé jest, Ludmilo,
co verš tu v jedno spojí rozechvělý,
to Tvé jest, Ludmilo.
Sám nevím, co sem ruka napíše,
vždyť různé city v srdci vždycky vřely:
to Tvé jest, Ludmilo.
Vím, že tu bolest jen si uleví,
než ať již vráží v moje srdce střely,
to Tvé jest, Ludmilo;
jas štěstí blahý zaskví-li se tu -
kež oči Tvé by hlásat mi jej chtěly -
to Tvé jest, Ludmilo.
Kež mohu jednou říci Ti to sám:
Hle písně, jež mým srdcem Tobě zněly!
To Tvé jest, Ludmilo.

Viz Velké náměstí čp. 28, též Komenského čp. 255

Kaván František

Ve světle měsíce

[Z *juvenilií*. Uveřejněno ve sborníku Kaván František. *Přesýpání nálad: básně a eseje z konce století*. Hradec Králové: Kruh, 1989. 213 s.]

Jde měsíc nebem rozjasněným tich
a v klidném jasu dolů v město zírá,
svít jeho tajem domy obestírá,
vše stopil ve svých chvějných paprscích.

Tam záblesk ztajený se v okně mih,
v šer odražen zas beze stopy zmírá,
jak život lidský v bezdnu všehomíra,
jak mizí dravec, když se v modro zdvih.

Co všecko nyní pod tou září dřímá,
co různých skrývá zde se tuch!
Jak tebe, měsíci, ten pohled v město jímá?

Však měsíc jako by byl ve snu pohřížen,
neb jinam hleděl skrze jasný vzduch,
jde zvolna vpřed a stále mlčí jen.

4. 11. 1886

Viz **Velké náměstí čp. 28**

Klicpera Václav Kliment

Z vroucích pozdravujem Tebe útrob ty český potomku

(Báseň uložená do bány Bílé věže po její rekonstrukci roku 1839.)

[Otištěna v knize Klicpera Ivan. *Václav Kliment Klicpera: nástin životopisný*.
Chlumec n. Cidlinou: Výbor pro zbudování pomníku Klicperova, 1874, s. 40-41.]

Z vroucích pozdravujem Tebe útrob ty český potomku
tímto drahým hlaholem, jejžto ti Bůh dal i vlast.
Mocně bude Bůh i vlasti cherub dar tento ti chránit,
ctít-li ho budeš, nejsa syn odrodilý.
Cítilť on ran dost krvavých osudem cizokrajným;
rána dětí vlastních matku přehořce bolí.
Po dlouhé dva věky v bolných chorobách jazyk úpěl,
před půldnem jasným k západu se skloňuje –
aj, tuť lásky oheň zase českém vzejme se ve lvu:
ontě slovem českým z dřímoty hlasně budí
a probuzen dlouhé, smrti rovné mrákoty ze sna,
ku zpěvu písni ranní chápe se harfy jinoch.
Vděčně se ti zvukové k Bohu proudí nad světy jasné,
vděčně i tam se vinou, král kde milostně velí!
A hle! Vzal tě král Musu pod štít svůj velemocný
Parnas pak český zahrada jest zelená. –
Věz, ty potomku milý, v krásném žeť tomto i městě
poznovu matky jazyk vroucně jsme pěstovali.
Kráčej i ty k Bohu, králi a vlasti a k oslavě jichto
v lásce nehasnoucí horlivě stopami.
A když dárky nebes blažený v tom sídle oplýváš,
ctností-li hojně seješ, sprchne i hojně rosy:
tuť o drahý! Poděl upřímnou nás vděčně památkou,
spánku libost přeje nám v hrobě sladce tichém. –

Viz **Malé náměstí čp. 129**

Košťál Josef

Bytosti ohnivé. Světýlka a Žhavý muž

[In: Košťál Josef. *Ze světa pohádek a bájí: pro mládež dospělejší.*
Praha: František Vaškovský, 1903, s. 233 a 240.]

(...)

Před dávnými časy jel k Hradci Králové těžký vůz. Silnice nebyla dobrá, a na mnoha místech byly výmoly, z kterých šťastně vyjeti nebylo maličností. Čeledín, který řídil koně, nemohl se z místa dostat. Postavení jeho stávalo se tím horší, ježto nastala noc a on neměl světla. Volání o pomoc bylo marné, nikdo nejel po silnici. Najednou slyšel vozka táhlé syčení v blízkém obilí, z něhož lítaly jiskry. Z počátku se ulekl, ale brzy se potěšil vida, že před ním stojí Ohnivý muž, který svítil na cestu a pomáhal mu vůz tlačiti. Když byli s prací hotovi, poděkoval čeledín svému pomocníku slovy: „Zaplat' vám to Pán Bůh.“ Ohnivý muž odpověděl: „Vám také; neboť ta slova zbavila mne zakletí.“ Dořeknuv, proměnil se Žhavý muž v bílého ptáka a uletěl v dále.

(...)

Nedaleko Plačic zjevovali se Žhaví mužové. Lidé jdoucí pozdě večer anebo přede dnem do Hradce, vídali je a vypravovali, že vypadají jako pořádná lucerna.

Kdysi objevil se Žhavý muž u samých oken chalupy v Plačicích a poděsil stařenu tak, že stonala dlouhý čas.

Viz Zieglerova čp. 189

Košťál Josef

Bytosti vodní. Vodník

[In: Košťál Josef. *Ze světa pohádek a bájí: pro mládež dospělejší.*
Praha: František Vaškovský, 1903, s. 145-146, 166 a 170-171.]

(...)

Nějaký muž ve Farářství u Hradce Králové pásal v noci koně a hříbě. Najednou spatřil krásného vraníka vedle svých koní; nemeškal, přivázal ho ke druhým a jel domů. Výměnkářka poznala hned Vodníka a radila, aby ho přivázali lýkovým provazem a nedali mu pít, tak že ho udrží. A skutečně, měli ho delší dobu; kůň tahal za dva. Jednou však, když čeledín napájel druhého koně, Vodník se natahoval k vodě. Pacholek mysle, že se kůň škrtí, povolil mu ohlávku. Vodník se napil a v tom okamžiku zmizel. – Nedlouho potom se utopil syn hospodářův.

(...)

V Hradecku nalijí si děti, vkročivše do řeky nebo rybníka, třikrát vody na hlavu a přehodí se hrstí písku, aby k nim neměl Hastrman žádné moci.

(...)

V Malšovicích spěchal mladý dělník s obědem, aby se mohl vykoupati. Když se odstrojil na břehu řeky Orlice, kde právě chytal starý rybář ryby, chtěl se vrhnouti do vody. – Rybář pohlédl naň a pravil: „Nekoupejte se dnes, utopíte se!“ Mladík se však zasmál, rozběhl se a vskočil do řeky. „Škoda ho je,“ řekl rybář, odcházeje. – Druhý den našli lidé mrtvolu utopencovu, již bylo znáti otisk ruky Vodníkovy na hrdle.

Viz Zieglerova čp. 189

Dům na náměstí

[Z publikace Král Miloš. *Čápi nad městem: kniha dětství*.
Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství 1962, s. 11-13.]

„Vidíš, tady ses narodil,“ povídá dědeček a ukazuje kloubnatým prstem na dvoupatrový dům.

„Já vím,“ povídám já, „vždyť si to, dědečku, pamatuju.“ Je mi sedm let, chodím už do školy, jmenuju se Vladislav Ráž, a dědeček si myslí, že jsem už zapomněl všechno, co bylo předtím.

Stojíme na náměstí u mariánského sousoší a díváme se na dům.

„Jedna dvě tři,“ čtu na malé modré tabulce nad vchodem.

„Jedno sto dvacet tři,“ povídá dědeček, rovná se v zádech, je veliký a silný, rukou si přeje pleš a pocuká šedivým knírkem pod velkým orlím nosem. Dědeček se mi líbí. Nosí se zpřímá a hrdě. Vypadá jako starý chrabrý důstojník. „To je domovní číslo, víš, holečku, číslo popisný.“

„Aha, já vím. Jedno sto dvacet tři.“

„Ba, jedno sto dvacet tři. Za chvíli už budeš umět počítat do sta a do tisíce. A pak už to bude dál samo, do tisíce tisíců,“ povídá dědeček a jeho těžká ruka spočine na chvíli na mé hlavě.

„A tamhle je rezidence.“

„Je. Biskupská rezidence.“

„Bydlí tam pan biskup.“

„Toť, toť, bydlí. A kus dál – vidíš ty domy se štítama, tam bydlí kanouníci.“

„A co sou to kanouníci?“

„Kanouníci – eh – to sou kněží, jako pan biskup, jenže trochu míň. Biskup je nad kanouníkama. Nosej fialový kolárky, to sis přeče všim. Obyčejně jeden z těch kanouníků je zvolenej biskupem.“

„A vedle ten dum patří taky kanouníkům?“

„Kanovníkům, v, v,“ opravil se dědeček, jakoby si najednou vzpomněl. „Maminka by se zlobila, kdybys říkal kanouníkům. A kterej dum?“

„Ten s tím krásným balkónkem a soškami a věžičkou.“

„Ne, ten ne. Tam říkaj jinak. Teďka patří Mydlářovejmu a dóle dělá řemeslo švec Medek.“

„Aha, tam, co je ta díra do fortny.“

„Jo, jo. Brána a né díra.“

„A proč se to menuje fortna?“

„Fortna? Inu, fortna je fortna. To už se říká odjakživa. Už v dávnejch časech, ve středověku. A když tu bejvala vod císaře Josefa Druhého peunost, tak všecy ty chodby a schody, co vedly z města dólu, se menovaly fortny.“

„Aha. A tadyhle vedle nás je taky rezidence?“

„A to ne. To je bejvalá jezuitská kolej.“

„Kolej? Ale dědečku, dyť nádraží je daleko – za městem.“

„Ale počkej – kolej. To je zas jiná kolej než na vlaky. To je jako dům, co bydlej kněží a študenti a tak. Dyť přeče víš, že sem eště loni chodil Jindřišek a Slávek, do gymnásia. Jenže teď sou tady kasárny.“

„No, to vím.“ Jindřich a Slávek jsou moji starší bráchové a chodí do gymnasia.

„A dědečku, co to sou jezuití?“

„Jezuiti? E – e – taky kněží. To bejval takovej řád – jako sou kupříkladu taky jeptišky. Mniši. Jenže jezuiti – eh – tento – hlauně kázali. A tadyhle, to přece víš, cák jsem ti to neříkal? Co je Panenka Marjá, to je jejich kostel. Tuze pěkněj kostel, jen co je pravda. Říkaj barokní.“

„Barokní? Aha. Ale tamhle ten kostel není barokní.“

„Ne. To je zas docela něco inýho. Je starší. Tam já chodím radši, pěkně tam hraj a zpívaj, tady u Panenky Marie to moc tahaj. No a ten starej kostel pamatuje Žižku.“

„Jú, Žižku! Já vím, kdo to byl Žižka!“

„Toť, toť, abys nevěděl, co to bylo ... Cák by tomu řek pan učitel.“

„A dědečku, kdy zas pojede pan biskup ve zlatým kočáře do toho kostela?“

„Inu, pojede, pojede, až zas bude velkej svátek.“

Viz Velké náměstí čp. 33, oddíl 6.)

Válka a škola

[Z publikace Král Miloš. *Čápi nad městem: kniha dětství*.
Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství 1962, s. 89-92.]

(...)

A právě v ten čas, někdy koncem války, přijíždí do města pan profesor Absolon a po něm slavný cestovatel Vráz; přednášejí v muzeu a já tam chodím s tatínkem, protože tatínek jako turista ty pány vždycky vítá. Pan profesor Absolon má přes vestu červenobílou stuhu, lidé se mohou utleskat, když se s tou stuhou objeví na pódiu, a tatínek začíná: „Slovutný pane profesore! Vítám vás v našem staroslavném městě...“ Tak od té doby vím, že takoví páni jsou slovutní. A pan profesor vypráví o lovcích mamutů a o objevech v Moravském krasu, kdežto slovutný cestovatel Vráz o tom, jak žil v Africe a v Jižní Americe a co tam všechno pozoroval a sbíral. Bez dechu je poslouchám. A závidím jim a nesmírně toužím, abych se také jednou mohl odvážně šťourat v jeskyních a pravěkých sídlištích, prozkoumávat dno Macochy nebo něco jiného hodně nebezpečného a plavit se do Antarktidy a třeba tam i *zahynout* jako Shackelton nebo jak se jmenoval ten nesmírně veliký hrdina.

Když jsme u toho cestování, musím říct, že se tenkrát za války pro mne i pro dědečka stalo nejpříťažlivějším místem nádraží. Stojíme na viaduktu, celé nádraží je pod námi, krása, vlaky se posunují sem a tam, přijíždějí a odjíždějí s vojáky, děly a polními kuchyněmi, s proviantem, uhlím, železným šrotem a bůhví čím ještě, a všechno to mizí někde daleko jako v bezedné propasti, jako by to ty vlaky vozily do nějaké Macochy a pořád ji nemohly naplnit. Časem přibývá vlaků s ruskými zajatci a s raněnými.

Před nádražím se odehrávají vzrušující chvíle, když nastupují marškumpačky do pole, dědeček si stranou uplivuje a bručí pro sebe – zas nověj kanónenfutr na frontu; dědeček totiž myslí nahlas a já to slyším. Ženy a děti provázejí táty na tu cestu, možná poslední, tamhle se ženské nechtějí odtrhnout od svých mužů a vyvádějí hrozný nářek, dokud to oficíři neskoncují s velkým nadáváním nebo taky jen malátným a znechuceným mávnutím rukou, jako by chtěli říct, jděte všichni do prčic, stejně nám to je pendrek platný.

Nářku a lamentací je čím dál tím víc a muziky čím dál tím míň, taky už lipové a dubové větvičky a kytice a dámy mizejí, kutálka už chodí jen tu a tam a mezi vojáky v marškumpačkách ubývá mladíků a přibývá vousatých tátů, aby tak prokristapána došlo i na našeho tatínka, ale tomu už je skoro padesát, tak to snad ne, to se zatím ta válka podělá, jak říká paní Marečková.

Vojenský špitál je právě blízko našeho baráku, tak to všecko s dědečkem dobře vidíme. Nejdřív bývaly vojenské pohřby se vši parádou a slavným střílením do vzduchu ještě událostí. Teď jsou dopoledne i odpoledne a snad i v noci, někdy vychází z nemocnice několik pohřbů najednou a všechny jako by utíkaly a střílí se jednou za všechny mrtvé. To by bylo nějakýho prachu, povídá dědeček, a to by zas císař pán nechtěl, poněvác by ten prach chyběl na frontě... Pak už ta jedna nemocnice nestačí a kolem města vyrůstá několik dlouhých a vápnem obílených baráků, obklíčených plotem z ostnatých drátů a hlídaných strážemi. Před válkou nikdo nevěděl, co by to měl být ostnatý drát a nač; to přišlo z fronty. A v těch barácích umírají vojáci na nakažlivé nemoci, jak říká dědeček, takže vidím, že válka nejsou jen bojiště a šrapnely, ale taky úplavice, tyfus a hlad a špína a smrad. Kolem baráků to na hony smrdí karbolou a latrinami. A i když už potom ty baráky zbořili, vždycky se mi zdálo, že ten smrad tam pořád cítím.

(...)

Za učitelským ústavem, nabitým vojáky až po střechu, je execírák. Slabí a bledí, vyhládlí vojáčkové, skoro ještě hoši, a vousatí, ohnutí a ustaraní tátové, Češi, Němci i Maďaři, kopou tam zákopy a kryty, lezou přes ně a skákají do nich, cvičí zteč a sotva pletou nohama pod tíží výstroje a výzbroje, plazí se v blátě i prachu, poháněni nadávkami i kopanci svých šikovatelů. Šviháci lajtnanti tomu opodál přihlížejí, tváří se lhostejně a otráveně, pohupují se v patách a pokušují retka. Stane se dost často, že některý voják omdlí a je kamarády odnesen stranou.

„To je vojsko, jézusmarjá, to je vojsko...“, dívá se dědeček a v kapse svírá kloubnaté pěsti.

Viz Velké náměstí čp. 33, oddíl 6.)

(Otevření nového městského divadla v roce 1885)

[Z publikace Krejčí Václav František. *Konec století: výbor z pamětí*.
Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 81-83.]

Zdrojem bohatých a podnětných dojmů stalo se mi v posledních dvou letech hradeckého studia divadlo. V té době vystavěl si Hradec své městské divadlo a již sám jeho vznik byl s mým tehdejším životem srostlý: kdykoli jsem se ubíral Dlouhou třídou ze svého bytu do školy anebo se z ní vracel, bylo mi jít kol základů, jež pro divadlo kopali, a viděl jsem tak, jak ode dne ke dni vyrůstá jeho stavba. Nedočkavě jsem se těšil na jeho otevření, a když už k němu docházelo, nevím už ani, jak jsem se dostal na zkoušky, v nichž studovaly hradecké domácí síly pěvecké a hudební Smetanovu Hubičku, jíž měly být hry v divadle slavnostně zahájeny. Netřeba líčit, jakou mi bylo rozkoší a jakým poučením pozorovat, do jakých podrobností a prvků bylo operní dílo rozloženo a jakého cviku a práce bylo třeba, když z nich vyrůstalo v jediný kouzelný celek. Třeba mít také na mysli, že to byla opera pro tehdejší obecnost mimo Prahu ještě nová, protože sotva deset let stará – jak známo, potřebuje operní hudba, než se vžije, celých desetiletí.

Očekávaný den se konečně přiblížil, Klicperovo městské divadlo bylo provedením Hubičky slavnostně otevřeno; poprvé v životě slyšel jsem Smetanovo operní dílo v důstojném provedení. Jak jsem byl okouzlen a nadšen, netřeba líčit, ani jak se mi tu otevřel celý nový svět dojmů, když jsem měl několik kroků od svého bytu divadlo, do něhož jsem mohl kteréhokoliv večera za pouhých deset krejcarů, což znamenalo ovšem stát vzadu v přízemí. Bylo třeba tyto šestáky ušetřit leccjak na večerích, ale býval jsem tu tak často, že jsem se tu cítil jako doma. Nejen však to, došlo brzy i k tomu, že jsem stál dokonce na scéně, a to – považme – jako součást výkonného uměleckého tělesa.

Byly tu provedeny dvě veliké vokální skladby Antonína Dvořáka, *Stabat mater* a *Svatební košile*, jejichž úspěch v Anglii vzbudil v celém národě radostné poznání, že máme nejen jednoho vynikajícího českého skladatele, Smetanu, ale že tu vyrůstá vedle něho druhý, takže lze už mluvit o české hudbě jako o zvláštním, rázovitě národním útvaru hudebním, o němž se počíná zajímat svět. Ano, tak se stalo, že já, ubohý jeden červíček ve stohlavém zástupu pěvců, jsem stál na jevišti Klicperova divadla jako jeden ze studentů, kteří byli k tomuto účelu z našeho ústavu vybráni, a svým mladistvým barytonem směl býtí vlnkou v tomto mocném příboji zvuků. *Sta-bat ma-ter do-lo-ro-sa*, tento bolestně vzletný motiv, jak jinak jej ještě dnes po letech slyším a jak něco zvláštního zavlní v hloubi nervů a v rytmu krve na rozdíl od každé jiné hudby, jíž naslouchám pouze jako divák. Tyto latinské tercíny jsem přece sám kdysi zpíval, na jejich znění bylo účastno něco z mého hrdla a vnitřního mého života. – Ale ještě důležitější na této vzpomínce je to, koho jsem při tom provedení spatřil za kulisami: na tuto produkci přijel do Hradce sám skladatel, a jak jsme se tak hemžili za kulisami, slyším šeptat: Tamhle sedí na truhle, to je Antonín Dvořák. Ano, tam na truhle, kam se ukládají rekvizity, sedí pán, takový slušný pán s krátkým plnovousem a tuponosým profilem, rozšafně hledí před sebe, a jak sedí, poklepává kolena. Mohl by to být podle vzhledu obchodník, majitel domu nebo purkmistr některého města – ale ne, je to někdo z jiného rodu a z jiného světa, tato hlava protřpěla muka matky sedmiboletné pod křížem, v této hlavě zbudována byla velkolepá stavba hudebních myšlenek, kterou zpíváme... A po

léta jsem pak vzpomínal na tuto chvíli: bylo to poprvé, co jsem spatřil živou tvář jednoho z oněch vyvolených, jimž nebe dopřalo daru geniality.

A ještě jedna vzpomínka na hradecké divadlo, kterou jsem měl teprve v pozdějších letech příležitost často oživovat. Z herců Pištěkovy činohry upoutal nás nejvíce – sotva byste řekli kdo – již tehdy v roce 1885, Vojan! Ano, již tehdy jsme byli nadšeni hlavně jeho Karlem IV. v Noci na Karlštejně. Jak dokonale a přímo ideálně, zdálo se nám, že tlumočí moudrost, laskavost a dobrotivý majestát nezapomenutelného císaře! Mohlo by se namítnout, že tu, znaje velikost, k níž tento herec dorostl, tvářím se úmyslně, jako bych již tehdy byl viděl, k čemu je tento herec vyvolen. Ale ne, ne, nikdo z nás, stojících v zadní části přízemí, nic o Vojanovi nevěděl a jiného zájmu na něm neměl. S radostným nadšením jsme mu jen zuřivě tleskali a vyvolávali ho na scénu a vzpomínka to byla tak živá, že to bylo první, co jsem Vojanovi připomenul, když jsem se s ním někdy po patnácti letech setkal jako s nově angažovaným, ale zdaleka ještě nedoceněným členem Národního divadla. Mám proto o největším našem herci minulých let dvojí představu – jednu o vrcholech jeho umění, druhou bledší a vzdálenější o Vojanovi tak říkajíc předhistorickém, ale již tehdy naráz vítězícím, ne-li ještě na scéně Národního, tedy alespoň Klicperova divadla v Hradci.

Viz **Dlouhá čp. 109**

Kryštof František

Mansardní hymna

[Uveřejněna v publikaci: Červený, Jiří. *Paměti Mansardy*.
Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1962, s. 121-126.]

My jsme hoši z Mansardy,
chasa plná mládí,
mažem deku u Beků
do heku
a máme se rádi.

Na všech nočních výpravách
máme kapitána
svého Karla Müllera
od šera
vodí nás do rána.

A náš Franta Kryštofů
básnická je žíla
a proto ho Mansarda
za barda
svého vysvětila.

Sommer proti ženám všem
nenávist měl velkou,
teď je cítit oblevu,
randevú
mívá s Anihelkou.

Naše české divadlo
bylo pouhým stínem,
než v něm Jirka Červený
plameny
vrh svým Čigorinem.

Vojta, talent lyrický
škrábal do atlasu,
jak touhou mře po Jindře
jež mu dře
srdce hůř než basu.

Strašně Zdeněk Formánků
holku rád mít umí,
když se setmí den co den
do oken
s chodníku jí čumí.

Hapatykář Tonda zas
prázdní štamprdlata
až se vrací s gorilou
spanilou,
hledá k ránu vrata.

Pik sní často o poctách
izraelské obce,
až se stane košerem
bude všem
podřezávat skopce.

Schreiber vulgo mozeček
prken už se střeže,
nebo ho zas v Osvětě
prokletě
zlá kritika zřeže.

Viz Pospíšilova čp. 342, třída ČSA čp. 257

Kryštof František

Prosba

(Ve vězení na Mírově, 27. 4. 1950)

[Ze sbírky Kryštof František. *Loutna z mříží a jiné verše*.
Hradec Králové: Balustráda, 1999, s. 94.]

Přej klidu, Pane, pocestným
v údolí slzném, kteří
svým srdcem mdlým a bolestným
v milosrdenství věří.

A každé smutné bytosti
našeho pokolení
dej aspoň tolik radosti,
co bylo utrpení.

A den zrod' v jitřním ruměnci,
jenž byl by i v mé vlasti
posledním zrnkem v růženci
všech žalů, běd a strastí.

Viz Pospíšilova čp. 342

Kryštof František

Slova lásky

(Ve vězení na Mírově, 17. 7. 1949)

[Ze sbírky Kryštof František. *Loutna z mříží a jiné verše*.
Hradec Králové: Balustráda, 1999, s. 61.]

Žhavější slova lásky nevyplnou
z mé duše nikde jako ve vězení,
jenže ta bytost, k níž se sny mé vinou,
v té vroucí chvíli po mém boku není.

A to, co steskem srdce nejvíc raní
zde za mříží a za vysokým plotem,
je představa, jak nyní drobnou dlaní
má žena rve se sama se životem.

A v duchu celuji a hladím jemně
pleť jejích tváří, ramena a vlasy,
a potom i to sousto zahořkne mně,
jež doma od úst pro mne utrhla si.

I když mě balvan nesvobody tíží
a hrot mě bodá Damoklova meče,
co je to proti obrovskému kříži,
jež na svých bedrech slabá žena vleče?

Ač dal bych za ni krev i hlavu v sázku
a všechno, čeho nejvíc sobě cením,
přec cítím, že se za tu velkou lásku
již nikdy ničím plně neodměním.

Viz Pospíšilova čp. 342

Kubátová Marie

Co se v Hradci na Velké i Malé podsíni povídalo o flanderském králi
HRADEC KRÁLOVÉ, rok 1864

[Kubátová Marie. *Poutnické povídky: album povídkových zastavení ve východních Čechách*.
Třebechovice pod Orebem: Libros, 1993, s. 56-58.]

Vyšli spolu od „Černého orla“ do noci, opření jeden o druhého a rozsvícení vidinou veliké věci, již spolu právě umluvili: nové sklepy hradeckého pivovaru pečeti vzrůst města, ať lidé, proudící do metropole, zapíjejí po hospodách litkup, naději či strachy; a pivovarský sládek Pichl smluvil s kameníkem Ježkem na ty nové sklepy parádu. Královskou sochu. Ku slávě města Hradce Králové a ku slávě jeho pivovaru. Jen probírajíce korunované hlavy, které prošly hradeckými dějinami, nemohli se ti dva spolu shodnout na královské tváři. Císaře Josefa Druhého zamítli oba, i když právě tu, na schodech hospody „U černého orla“, kde spolu před chvílí pili, dostal císařpán od děvečky hadrem po hubě a ještě jí za to věnoval dukát. Ne, císař Josef Druhý to neměl u Hradeckých dobré, i když devatenáctkrát poctil město Hradec osobní návštěvou.

„Nechal po sobě povídačky, dobrolibé do slabikářů, ale pravda je taková, mistře Ježku,“ rozmlouval sládek, „císařská návštěva neznamená městu nikdy nic kalýho, protože panáci chodějí za lidma, jen když jim teče do bot. Císařpána hnal strach před Prajzem z Vídně až do Hradce a taková štátuje by nebyla na sklepích pro ozdobu.“

(...)

„A což posadit nad sklepy Jiříka?“

L. P. 1448 pomohli Hradečtí, nelitující hrdel ani statků, Jiřímu Poděbradskému pokořit Prahu a král Jiří po své korunovaci zavítal do Hradce. Jenže kdož ví, zda by zákazníkům v kanovníckých domech chutnalo pivo ze sklepů pod husitským králem?

„A co král Vladislav?“ Dumali o dalším kandidátu nad pivovarskými sklepy.

(...)

Ne, v císařích a králích si konsilium štamgastů od „Černého orla“ nevybere. Což sáhnout do studny času hlouběji, až do dob, kdy se věnné město českých královen skvělo leskem Eliščina dvora, a posadit nad pivovarské sklepy hradeckou královnu Elišku? Třeba by dělalo strejcům dobře pozdvihnout korbél na paměť fešné královně, vdově, která stavbou katedrály svatého Ducha podnes uplácí nebesa za to, že se jí chtělo užívat života. Však ona leckterá vdova, zapalujíc na hrobě svého nebožtíka svíčku, hází k vedlejšímu hrobu očkem po vdovcích...

Císař Maxmilián přikývl tomu obratu v řeči svým heslem, vepsaným nad vchodem Bílé věže: „Deus providebit, vigilandum tamen.“ I při vši prozřetelnosti Boží, my bdíme, česky se to řekne, člověče, dej si pozor na hubu. Tak se stočila řeč štamgastů od „Černého orla“ od ponurosti dějin na hradecké fešné vdovy, protekla dílnami, kde tovaryš zastoupil nebožtíka mistra v cechu i loži manželském, a tu pivovarský sládek, pohrouživ se vzpomínkami v čas své mladosti, vytáhl z pingle vandrovních tovaryšů povídačku o flanderském králi. Král Gambrinus s pozdviženou číší, to by byla socha nad pivovarskými sklepy. Však netřeba vybírat patrona ušlechtilému moku mezi svatými, pivo je světská záležitost a jeho sláva se neváže na hranice měst, knížectví či těch a oněch vlastí, naopak sbližuje lidi s lidmi a král nad pivovarskými sklepy v Hradci nemusí být z potentátů domácích. A povídačka o flanderském králi, protažená nespočetnými herberky a noclehárnami i cechovními hospodami, sblížila houfeček povykujících štamgastů od

„Černého orla“, neboť jim, dnes váženým měšťánům, dala přivonět k časům mladosti, kdy se za moudrostí a fortelem řemesla vandrovalo světem...

Viz **Na skok v Hradci**

Kubátová Marie

Alegorická socha ženy v průčelí Krajského muzea v Hradci Králové

[Kubátová Marie. *Povídky z muzejních vitrín*.
Hradec Králové: Kruh, 1986, s.175-176; 179-181.]

Po dvě třetiny života byl pro mne krajským městem Hradec Králové. Venkovan nemívá svou metropoli rád. Vždyť do Hradce se od nás jezdí na úřad, do nemocnice, na školení, ke zkouškám, k soudu. Abych si ty vandry z musu za trampotou osladila, přidávala jsem si „od cesty“ nějaké přídatné potěšení. Aspoň podívat se na něco pěkného. Třeba ve spěchu pohled na muzeum. Má-li Hradec Králové klenot nám všem viditelný a dostupný, pak je to budova Krajského muzea. V ní nám podává město jak v jablku celou epochu secese, tu dobu nástupu nového myšlení i nového výtvarného stylu. Alegorická socha ženy v průčelí nese na dlani statný a životaschopný Hradec jako mužský akt z bronzu: Hradec vychází z hradeb své minulosti, a výtvarné umění, až dosud zahleděné v historii, chce toto sdělení města přiblížit lidem své vlastní doby.

Není to jen éra vyvázání z tradic. Vytváří se tu nová tradice, která ctí krásu přírodního materiálu, čistotu linií i něhu ornamentu, skmotřeného se světem rostlin. A tak chodím k muzeu uctívat červenou cihlu, kov, krásu kamene, členění plochy i prostoru v té budově, kterou architekt Kotěra vkomponoval do organismu města jako dominantu své tehdejší současnosti. Chodívám tamtudy tolikrát, až se mi zdá, že mne majoliková matrána v průčelí vítá: tak už jsi zase v Hradci? No nic, osobo, však mne taky tíží ledacos – pořád držet ruku s bronzovým panákem, jak sochař přikázal, a od sezení na trůně mě bolí v zádech. Nemáte tam u vás v lékárně brufen?

A tak jsme se s tou paní spřátelily. Chtěla bych napsat její příběh.

V muzeu a v krajském archívu měli však jen dokumentaci k realizaci sochařovy ideje ve fasciklu korespondence mezi představiteli muzea a firmami, nabídky firem a vyjádření k ofertám, a moje majoliková přítelkyně nechtěla ožít jako technicko-ekonomický problém.

Narodila se v sochařském ateliéru Stanislava Suchardy za spolupráce se sochařovým bratrem Vojtěchem. Musela jsem za zrodem sochy k Suchardovým.

(...)

Matrána z majoliky

(...)

„Paní, nebolejí vás záda?“ zeptal se mužský, který tu taky na něco čekal. Božka ho teprve teď vzala na vědomí. „Ptám se kvůli té židli, co na ní sedíte,“ řekl mužský, jako by se jí omlouval. „Já jsem řezbář, víte. Zrovna jsem dělal židle pro náš byt a dlouho jsem si s židlemi povídal. Já se totiž nedávno oženil.“

Božka se usmála. Pak se stáhla do výrazu, jaký příslušel k vdovímu zbarvení: „Já svýho pochovala.“ Starost jí sáhla po hrdle a přidusila dovětek: odkázal mi dům a já koukám ten dům ze sebe stříst.

„Ta židle je špatně tvarovaná,“ řekl řezbář. „Sedíte na ní jako kněžna Božena na trůně v Posvícení v Hudlicích.“

„Já jsem Božena,“ řekla vdova.

Řezbář se trochu zarazil. Připojil na omluvu: „Vyřezávali jsme totiž loutky pro principála Majznera, ještě na Pace v otcovském domě.“

Božena se nemohla urazit. Ten vysoký hranatý mladík se podobal svému kumštu, jako by i jeho tvář vyřezali z dubového dřeva.

„Otcovský dům, – tam jsem ještě brousil a zakaloval tovaryšům dláta, chodil jim pro tabák,“ zavzpomínal. Stálo u nás na fasádě: Když se ti nelíbí dům můj, postav si za své peníze dům svůj. Tak teď kupuju svůj dům.“

„Já svůj dům prodávám,“ řekla Božena a byla ráda, že má komu sdělit svou velkou starost.

Setkali se u pojmu „dům“. Zdálo se však, že se jejich myšlení berou odlišnou cestou.

„Kupuju dům od bratra,“ rozpřádal řezbář. „Rozumí mi, že musím dál po mém. Je to dobrý bratr.“

„Já se chci svého domu zbavit,“ řekla Božena. „Nepřinesla jsem do něj věno ani dědice.“ Ulevilo se jí, když tohle vyslovila nahlas. Tak to platilo podle rozumu matek a tchyní, jak v domě popořadě držely žezlo. Cítila: koupila jsem si klobouk, když tchyně zavřela voči. Ale stejně ho v průjezdě sundávám, protože i za bílého dne cejtím na pavlači její stín. Radši se tlouct dál po maringotkách za zednickým houfem – není to doma, ale taky ne v arestě. Narovнала na hlavě svůj trucklobouk. Neseděl náležitě, protože pod ním vřelo. Nechci nebožce ublížit, jenže stejně se to stane, protože – „Pražská obec kupuje ten dům na bouračku.“ Jestli prodám, zaplatím jí za ty peníze hrobku. Mramorovou s andělem. S nápisem MAJITELKA DOMU. Chci dnes vyhovorit u notáře, aby mi dali zálohu napřed. Firma Gabriel a Kujal vyzlatí ten nápis do mramoru, dokavad je to ještě pravda. Pokavad ten dům stojí. Posadila se na své židli rovně a důstojně jako ten, kdo právě splatil své dluhy. Kdo se může ohlédnout nazpátek i pohledět kupředu stejně jasným zrakem.

„Paní, prosím vás,“ zaprosil řezbář, „vydržte, prosím vás, ještě chvíli takhle sedět. Řeknu bratrovi, že jsem našel ženskou, kterou jsme hledali, Ani Hlaváčková, ani Slepíčková nebo Kopecká. Jak se jmenujete, paní?“

(...)

Viz Na skok v Hradci

Lacina Josef (Kolda Malínský)

Můj první archaeologický pokus

[In: *Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí*. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 32-33.]

Čtvrt století již tomu, co mne, venkovské klouče, přivedl starostlivý tatík a dobrosrdečný kněz učitel na studie do Hradce Králové, a přece posud živě připomínám si tu dětinsky laskavou tvář staříckého profesora B., který nám, ovšem jen po první semestr, přednášel zeměpis a přírodopis.

Byl to poctivec starého zrna – teď již tací nerostou – a přece mám na svědomí, že jsem ho jednou, ovšem proti vůli, dopálil.

Profesor B. nás vyzval, abychom všimali sobě starých nápisův a neporozumíme-li kterému, že nám ho vysvětlí...

Již druhý den po modlitbě pustím se ku katedře (vypadala jako hokynářská budka, ale je tam tuším posud) – a žádám profesora, co je to „Hapakahtoy“.

„Nezbedo nezvedená“ oslovil mne profesor tímto svým pro nás stereotypním titulem „to nic není“ prohlásil „přečti si to líp“.

Šel jsem a četl znova, druhý den pak jsem již zase u katedry.

„Pane professore, ono jest tam napsáno: hapakahtoy!“ tvrdím resolutně.

„Nezbedo nezvedená, to nic není“ odbývá mne stařeček, „ale abys uvěřil, já se zeptám pánů kolegův“. A vskutku po hodině ptal se kolegů filologů, ale ti se mu vysmáli.

Vrátil se do třídy.

„Nezbedo nezvedená, nedělej si blázny ze starého učitele!“ napomínal.

„Pane professore, je tam „hapakahtoy“, bráním se houževnatě a professor šel zase na radu ke kolegům.

„Zeptejte se, kollego, kluka, kde to čet“, navrhl náš třídní profesor K. Vrátil se s otázkou. Já stál u samých dveří.

„Nad hlavním oltářem v chrámu sv. Ducha,“ pravím sebevědomě.

Professoři zaslechnuvše to dali se sborem do smíchu. Bylo tam totiž nad odstraněným nyní již oltářem napsáno „ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΣ“ (Parakletos = utěšitel) a já, primánek, četl to latinkou, jak se dalo.

„Jsi osel, nezbedo nezvedená!“ bylo výsledkem mého prvního archaeologického pokusu.

Viz **Velké náměstí čp. 156**

Nejlepší den

[Ze sbírky Lederer Max. *Za zrezivělými dráty: příběhy pravdivé a skoro pravdivé.*
Praha: Akademický spolek Kapper, 1924, s. 22-30.]

(...)

To byl i osud, jemuž krácel Viktor vstříc, když krátce před započatím školního roku přijel s matkou do Hradce, aby podrobil se přijímací zkoušce na tamním gymnasiu. Loučil se teskně s domovem, jako každý, kdo po prvé odchází z láskyplného ovzduší domova do neznámé ciziny. Ale nadto tížily ho dvě velké starosti: přijímací zkouška a vyhledávání „dnů“.²²¹ Hradec ho lákal, vždyť tak často o něm slýchal, ale neznal tam nikoho, jen starého rabína, jenž k nim do Heřmanic jezdil na svatby a bohatší pohřby. (...)

„To ti říkám, ať všude políbíš hned ruku.“ Celá radost, již měl ze šťastně přestálé přijímací zkoušky, rozprchla se Viktorovi při těchto slovech matčiných. Tíha nastávajících obchůzek, dožadování se „dne“ ulehla na jeho mladou mysl. (...)

První stanice Viktorovy těžké cesty, jež byla zajisté neméně těžkou i jeho matce, ač tato s ohledem na syna nedala toho na sobě znát, dopadla dobře. Přišli k bezdětným manželům, kde pán pocházel jako Freundovi z Heřmanic a byl s Viktorovou matkou od dětství znám, paní pak měla ušlechtilou zálibu přenášet lásku k dětem, jíž nemohla upotřebit v lůně vlastní rodiny, na děti cizí. Nechala si sice políbit ruku, ale pohladila za to Viktora mateřsky po hlavě. Ulevilo se mu tímto důkazem přízně, roztál a při odchodu políbil ruku ještě jedenkrát ochotněji a vřeleji. Čtvrtek měl zabezpečený.

U desíti dveří zaklepal takto Freundovi, desatero rukou políbil Viktor, než měl zadaný celý týden. Většinou byli přijati vlídně, jednou byli odmítnuti pro vážnou příčinu – paní byla sále nemocna – ale dvakrát dostalo se jim onoho pyšného, příkrého odbytí, jakého je schopna nepravá pýcha zbohatlého žida vůči chudšímu souvěrci. Viktorovi vytryskly slzy z očí a nemohl se na matku ani podívat, když scházeli z tmavých schodů v domě bohatého dra Bergmanna, kde byli tak krutě odbytí. (...)

Nesměle vykročil druhého dne z rána z bytu, nesměle bral za kliku kuchyně v domě, kde dnes měl „den“. Na štěstí byla tam jen kuchařka, a on posnídal v kuchyni sám; ostatní ještě spali. Za to k obědu musil k společnému stolu. Šel tam jako na popravu, seděl jak na jehlách. Cítil na sobě spočívati pohledy domácích, věděl též, že nedovede se při jídle pohybovati, jak mrav vyžaduje. Byl proto rád, když po skončeném obědě mohl zase odejít.

Ještě šestkrát opakovaly se tyto vstupy do rodin, ovšem s obměnami. Tak ve dvou rodinách jedl i v poledne v kuchyni, a v pátek, u Metzlu, ještě s dvěma soudruhy zvlášť v malém pokojíčku. To byl jeho nejmilejší den. Nemusil se ostýchat, byli mezi sebou, paní, jež byla vdovou a vedla rozsáhlý kořaleční obchod po svém muži, uviděli zřídka a místo večeře dostávali každý desetník. Tyto desetiňky tvořily hlavní zdroj Viktorových příjmů, neboť z domova dostával na útratu jen zcela nepatrnou částku. Těšily ho ty peníze, těšila ho především nenucenost tohoto dne, kdy nemusil úzkostně stopovati každého svého pohybu,

²²¹ Jednalo se o stravování chudých židovských studentů v rodinách bohatších Židů - každý den v týdnu u jiné rodiny (od toho „jezení dnů“, „dny“). Bylo to jedno z významných sociálních opatření židovské náboženské obce. Jak píše autor na straně 23 uvedeného textu: *Pomocí „dnů“ vystudovalo na sta chudých židovských hochů....Židé venkovští, z vesnic a měst bez střední školy, jimž nedovolovaly hmotné poměry nésti značný náklad na synovy studie, přicházeli každoročně k souvěrcům městským se žádostí o tuto podporu, a títo pokládali za samozřejmou svou povinnost přispěti jim takto. Byly velice řídky případy, aby někdo z městských židů zamítl podobnou prosbu. Skoro v každé rodině měli jednou v týdnu studenta-hosta, v mnohých dva až tři. Student, jenž v některé rodině jako malý primán začal jísti „den“, zůstal v ní obyčejně až do maturity.*

kdy nemusil se tajiti a přemáhati, jedl-li něco nerad. A právě o tento den připravil se Viktor v sextě, připravil se vlastní vinou.

(...)

Již dva měsíce jedl Viktor vždy v pátek s Metzlovými, když jednou při obědě scházela Elsa. Byla na návštěvě u své vdané sestry. A tehdy poprvé věnoval Viktor pozornost i jídlu. Až dosud, dokud jedli zvlášť, měli vždy stejný oběd. Polévku, maso a buchty. Viktor bral si buchty domů, pravé příčiny toho ovšem neprozradil, nechtěl jísti po mase hned mlékové. Když jedl u rodinného stolu, mohl pozorovat, že mají oběd jiný než studenti, nevšiml si toho ale blíže, až dnes. Dnes pojednou poznal příčinu, proč studenti jedli u Metzlů zvlášť: s hrůzou poznal, že má na talíři – vepřovou pečení.

Viktor slevil za doby svých studií mnoho ze své pobožnosti, něco dobrovolně, mnohem více nuceně. Ale vepřového masa dosud nejedl, požití jeho pokládal nejen za hřích, ale štítil se ho zároveň ošklivostí, vzbuzenou dlouholetým přesvědčením o nečistotě jeho. Násilím požil dvě, tři sousta, pak musel toho nechat, udělalo se mu špatně.

Viktor prvé požití vepřového odstonal zkaženým žaludkem, ale mnohem horší bylo, že se svěřil spolubydlícímu s příčinou své nemoci. Ten nemlčel, a tak dověděl se o nešťastném obědě i rabín. Ač věděl již dávno, že u Metzlů nejsou pobožní, zhrozil se nad tím, že jedí vepřové. V jednom ze svých kázání hřímal prudce proti poživatelům zapovězených krmí, nejmenoval nikoho, ale všichni věděli, kam míří.

Od té doby jedl Viktor zase zvlášť a slečna Elsa se mu vyhýbala. A když na konci roku přišel se loučit, bylo mu naznačeno, že napřesrok nemusí přijít, neboť paní Metzlová nestojí o to, aby za svou laskavost byla ještě pomlouvána. Elsa stála při tom, když matka to Viktorovi povídala, ale mlčela. Podala mu jen chladně ruku na rozloučenou.

Tak přišel Viktor o svůj nejlepší den a – o nevěstu. Den mu sice rabín nahradil, ale přes to, že u rabína byl přesvědčen o přísné rituálnosti pokrmů, Viktor vzpomínal teskně každý pátek na ztracený svůj „den“.

Viz Velké náměstí čp. 132

Lorenc Josef

Město pěti věží

(Úryvek z básně)

[Lorenc Josef. *Město pěti věží*. Hradec Králové: Jaroslav Oma, 1941. Nestr.]

(...)

UPROSTŘED MĚSTA KTERÉ STŘEŽÍ
PĚT NALOMENÝCH STÍNŮ VĚŽÍ
HODINY SE UŽ ROZKAŠLALY
A ČAS JENŽ VÍLY NEOŠÁLÍ
SE PŘEKLONIL UŽ PŘES PŮLNOC
PŘEKLONIL SE UŽ PŘES PŮLNOC
NOCI JEŽ NENÍ JAKO JINÁ
JE JASNÁ PRŮZRAČNÁ HLUBINA
Z NÍŽ PIJE MARNOST OCEÁNŮ
BÍLÁ VĚŽ JAKO Z PORCELÁNU
KRESLÍC SI ŠTÍHLOU SILUETU
NA STŘECHY JAKO NA PALETU

KRÁLOVNA VĚŽÍ MĚSTU VLÁDNE
NOCÍM JEŽ DLOUHÉ JSOU A CHLADNÉ
DNŮM PŘETĚŽKÝM V NICHŽ SOTVA DÝCHÁ
NADĚJE MÁ A JEJÍ PÝCHA
PASTÝŘKA KOMÍNŮ A ŠTÍTŮ
ZNAMENÍ PROBDĚLÝCH ÚSVITŮ
KRÁLOVNA VÝŠEK JEJÍ VÍRA
KOLEM SVÉ ŠPICE UZAVÍRÁ
BLUDNÝ KRUH HVĚZDNÉ KORUNY
A MOJE SRDCE BEZE STRUNY
NAD LŮŽKEM TŮNÍ NAD ROVY
SEVŘENY V PEVNÉ OKOVY
MOSTY JÍ RUCE PODÁVAJÍ
A DO TMY ZPĚT SE PROPADAJÍ
A VYVANULÉ ZAHRADY
ZPÍVAJÍ VĚČNU BALADY
PLÁČ MILENCŮ A NĚMÁ TORSÁ
STESK PODLOUBÍ A TICHÁ KORSÁ
SOCHA JEŽ STÍRÁ UTRPENÍ
SOCHA JAK SVATÉ POZDRAVENÍ

JAK RŮŽE STÍN SVŮJ PROMÍTÁŠ
JAK OTAZNÍK SE VĚČNĚ PTÁŠ
OPILÁ VÍNEM JESENĚ
TY KTERÁ ZÍRÁŠ ZASNĚNĚ
A NOSTALGICKY PO ČEHÁCH
TRČÍCÍ JAKO SEBEVRAH
JSI HNÍZDEM VĚTRŮ CVÁLAJÍCÍCH

SKŘÍPAJÍ SCHODY PO SLAVÍCÍCH
A KOLEM ČAS SE BELHÁ DÁLE
TAK JAK BYS VYČKÁVALA KRÁLE
MINULOST ZLODĚJ MOCÍ SVÍRÁ
HODINY PAKLÍČ VŠEHOMÍRA
JEŽ SCHOVALA TMA DO KAPSÁŘE
HLEĎTE HO HLEĎTE MAMONÁŘE
UŽ PROHÝŘIL ZDE VŠECHEN ČAS
STANUL JSEM SLYŠE TICHÝ HLAS
NE TO UŽ NEJSOU HODINY
ZDE ROZLOŽILA DĚJINY
STALETÍ PRACHEM ZASYPANÁ
(VŠAK NEDOČKÁVAJÍ SE RÁNA)
MÉ STARÉ MĚSTO NEJSEM PRVÝ
KDO BLOUDÍ S ROMANTICKOU KRVÍ
A ODDÁVÁ SE VZPOMÍNCE
POD SCHODIŠTĚM NA KOZINCE
NEB PŘED PRŮČELÍM RESIDENCE
JSI STARÁ SLÁVO ŽLUTÉ VĚNCE
KDO SLYŠEL ZPOVÍDAVÝ NÁŘEK
PŘED SVATÝM DUCHEM U KARTÁŘEK
KDO POSLOUCHAL V SMALTOVÉ TMĚ
KVIL STARÝCH SCHODŮ NA FORTNĚ

SCHODY UŽ DOZNĚLY A PLÁČÍ
JEN SPĚTE POHÁDKOVÍ SPÁČI
S VOUSISKEM MECHU NA BRADĚ
JÁ V SEMINÁŘSKÉ ZAHRADĚ
VZPOMENU NA POUŤOVÉ STÁNKY
NE NETAHEJ MNE ZA COPÁNKY
DÍ MARIE A VÍM ŽE LHALA
NEB TENKRÁTE MNE MILOVALA
TA LÉTA JAKO VŠECHNY ZTRÁTY
TÉŽ MĚLA POVĚTRNÉ PATY
ŠKODA ŽE NEJSEM STOLETÝ
SKLÁDAL BYCH O TOM SONETY
NEŽ SLZY VYSCHNOU NA SAZE
JARO UŽ KVETE VE VÁZE
A PEROŘÍZEK VYŘEŽE
MONOGRAM SRDCE DO VĚŽE
(...)

Viz Masarykovo náměstí čp. 511, též Bílá věž

Procházka „starým městem“

[Výbor z prací Jaroslava Macáka.

Hradec Králové: Akademický spolek Dobroslav, 1904, s. 37-41.]

(...)

A už jsme na Velkém náměstí. Marně slídím, nač bych upozornil. Začínám radš už hodně brzo o opravě Mariánského kostela, co to stálo, jak krásně to lešení bylo upraveno.

Městským divadlem, kam jsme zaskočili, jsem společníka svého zas trochu potěšil. Líbilo se mu, jak se uvnitř stále zvelebuje.

Přece něco se mu líbí. To je dost. Vracíme se na náměstí. „Tak v té staré jesuitské koleji jest ještě gymnasium?“

- Ještě.

„Druhé poschodí má a ždíbec prvního. A ostatní zas jenom samí vojáci...“

- Ale kdepak (odsekl jsem už trochu podrážděn), samí vojáci! Vždyť je tam také „šulferajn“!²²²

„Ah, pardon, zapomněl jsem (při tom se jízlivě usmál), byl tam a je tam také „šulferajn“. Ano, ano, šulferajn.

- No tak vidíš, že ne samí vojáci...

(...)

Co nám ještě zbývalo prohlédnout? Upozornil jsem na věže katedrálního chrámu, které mají býti obnoveny. Papežské požehnání už přišlo, teď to půjde od ruky. Přítel je zvědav, budou-li vyšší, než je nový komín na pivovaře.

„Apropos, když už je o tom pivovaře řeč, je v Hradci ještě tolik hospod, jako bývalo?“

- Ne, tolik ne. Je jich asi o deset víc.

„Nu, to se vám musí moc dobře vést, když můžete v tolika hospodách utrácet. To musí být v Hradci přímo blahobyť!“

- To bych právě neřek!

(...)

Procházka byla u konce. Teď byl čas, abych vyrazil s tím rozhodným a slavným trumfem, který jsem si nechal chytře na konec. Ten mně nesmí, nemůže selhat. Byl jsem si jist úspěchem. Nenápadně odváděl jsem přítele do Špitálské ulice před „Borromeum“. Tam jsem náhle se zastavil, obratně zakrýváje tělem předmět svého překvapení. Po celou cestu odvracel jsem od něho pozornost, teď si smlsnu!

- Tak víš, kamaráde, co máme ještě nového? Hádej!

„Hm, hm ... těžko hádat. Poddám se.“

- Dobřes udělal. Neuhodl bys. Pitnou vodu, příteli, pitnou vodu, slyšíš? Vodu, nejlepšími bakteriologi zkoumanou, vodu, kterou si dala opatřovat už před stoletími z Plotišť králová – snad – Eliška, tu máme teď my, my ...

Theatralně odstoupil jsem na krok a položil triumfálně ruku na úhlednou pumpičku.

- Tu ji vidíš!

„No, to něco znamená. Opravdu. A je dobrá?“

²²² Deutscher Schulverein - spolek, který vznikl v Rakousko-uherské monarchii roku 1880 na podporu německojazyčného školství. Stalo se tak poté, co vláda přijala tzv. Stremayerova jazyková nařízení, zrovnoprávňující češtinu a němčinu na úřadech. Českým ohlasem na Schulverein bylo téhož roku založení Ústřední matice školské, která podporovala české školy zejména v národnostně smíšených oblastech.

- Je-li dobrá. Pojd', beztoho máš žízeň, pojd' do vinárny, dáme si ji k vínu. Uvidíš!
V několika minutách presentoval jsem hostu svému sklenici naší vody.

- Ta je, co?

„Nu, není špatná.“ – – –

Čtenáři můj drahý! A zvláště hradecký čtenáři! Nedovedeš si představit, jakou silnou, vzrušující radost jsem pocítil (nebyla bez přízvuku škodolibosti) při myšlence, že je už podzim. Studený podzim. Kdyby bylo takhle v srpnu při 20° nebo 25 ° Celsia – to bych to byl i s tou naší vodou prohrál ...! Nadobro prohrál!

Viz **Komenského čp. 224**

V Hradci Králové

Pokračování knihy „Nemocnice“

[Ze sbírky Machar Josef Svatopluk. *Při sklence vína*. Praha: Aventinum, 1929, s. 41-48.]

(...)

Tato Osmova²²³ druhá nemoc v Hradci Králové trvala skoro tři měsíce – samozřejmě se tedy ustálilo živoření jeho v jistých formách a způsobech. S počátku jezdil den co den, později ob den, ke konci dvakrát týdně do Pardubic k převazu; jedl málo a nerad: pan Šramota, tehdy vrchní v Grandu, přicházel k němu již při snídani se svým: Tak co dáme dneska dělat k obědu? A zdobňoval různá jídla („řízeček s brambůrkem“, „husičku se zelíčkem“) a vyslovoval je takřka oslazeně, jen aby Osma projevil nějaký zájem pro ně; o vycházkách a procházkách nemohlo býti ani řeči: Osma lezl pomalu a namáhavě, sedal tedy raději ve svém pokoji nebo v kavárně. Nejhorší pak bylo, že nemohl spát – ne pro něj, Osma byl resignovaný, ale pro jeho hradecké přátele.

Také jejich historickým právem a povinností bylo, že kdykoliv Osma přijížděl do Hradce, vysedávali s ním až do kuropění, nyní cítili dvojnásobně, že „ho nesmějí opouštět“ a „nechat samotna s trudnými dumami“ – i sedali s ním do půlnoci v restauraci a po půlnoci sestupovali do podzemí, do vinárny páně Urbanovy, kde se pilo dobré víno, hrálo na klavír a tančilo. Do třetí i do čtvrté hodiny. Ale zdraví Hradečáci nevydrželi tolik, kolik nemocný Osma. Bledli, zelenali, vzdychali a stěžovali si, ovšem mimochodem, na bolesti hlav, noh a křížů. – I všelijaké píchání pociťovali. A tak jednoho večera udělal jim milosrdný Osma rozklad: že to takhle dál nejde. Že jest jim potřebí, vrátit se k obvyklým způsobům a řádům životním. Že se musejí aspoň někdy vyspat. Že jim tedy navrhuje, aby se rozdělili ve dvě po případech ve tři šichty, které by se střídaly v samaritánství u nemocného. V sobotní večer by se ovšem sešli v plném počtu. Při té řeči pozoroval Osma radostné záblesky v umdlených očích, ale ústa chvíli odporovala. Konečně však dali se přemluvit a přistoupili na šichty.

Dodržovali je přesně – vynechal-li ten onen některý večer, vždy se potom řádně omlouval. Brzy však i tohle šichtované hospodářství stalo se jim obtíží. Oklikou se dozvěděl Osma tuhle historku na příklad: Do Hradce přijel dr. Salus z Úpice. Potkal dra Geduldigera a zastavil se s ním. Co je vám, kolego, nestůněte? Jste tak nějak pobledlý a spadlý? – A dobrý dr. Geduldiger vzdychl: Eh, máme tu nemocného Osmu a ten nás přivede všechny do hrobu. Nemůže spát a my nespíme s ním.

(...)

Na sobotní večery a na neděli přijížděli přátelé z Prahy. Jednou profesor Masaryk. Poseděl s Osmou a se známými v restauraci, ke dvanácté odešel „do hajan“. Ráno o půl osmé seděl již v kavárně nad novinami. Přišel Osma. Vy jste byli ještě někde? Ptal se profesor.

Ve vinárně – jako obyčejně.

A to jste mi nemohli říci? Ptal se vyčítavě.

A byl bys šel s námi? Odpovídal Osma otázkou.

Byl. Proč ne?

Ach, tento antialkoholik míval chvíle, kdy byl veliký.

Jednou oznámil svou návštěvu mistr Jirásek. Že je v Hronově a že Osmu navštíví. Osma oznámil to otcům města Hradce, i bylo usneseno jej uvítat a pohostit. Tohle Hradec umí

²²³ Osma = Josef Svatopluk Machar; jméno si v tomto textu dal podle čísla pokoje, ve kterém ležel po tři měsíce ve vídeňském sanatoriu, kde mu operovali apendix.

nepřekonatelně. Byl smluven plán uvítání, procházky městem, hostiny. Kdosi poznamenal, že mistr má choulostivé oči – i bylo usneseno, že se nesmí v jeho přítomnosti kouřit. Mistr přijel. Hradecký arbiter elegantiarum dr. Batěk vítal jej vzletnou řečí, šlo se městem, navštívilo se gymnasium, kde Jirásek kdysi studoval, potom hostina – Hradec a pan Urban něco dovedou. Po obědě nastala zamlklost. Cosi chybělo k blaženosti. Jeden se díval na druhého. Jirásek na všechny – a on i oni byli rozpačiti. Konečně mistr si dodal odvahy: Pánové, je dovoleno, zakouřit si? Já totiž po obědě...

(...)

Plynuly dny, týdny, měsíce. Jaro bylo tady, Osma putoval v těžkém kožichu mezi Hradcem a Pardubicemi, i Mesany²²⁴ pomalu zaháněl chmury s obličejem a rozsvěcoval světla v očích. Rána se zlepšila. Zmizela jedna trubička, brzy potom i druhá. A jednoho dne zavýskl milý chirurg jediné slovo: Zdráv! A pustil pacienta bez obvazu.

(...)

Když chtěl zúčtovat svůj tříměsíční pobyt v Grandu s panem Urbanem, usmál se tento a mávl rukou: Byl jste mým hostem. A přál bych sobě i vám, abyste můj Grand navštívil brzy zas a s touhle veselostí, jakou jste měl po celý ten čas, ale s plným zdravím...

Ano, i tohle pan Urban dovedl.

... Hradečáci, poctiví lidé, přiznali později Osmovi otevřeně, že tenkrát ke konci dubna, když uzdraven odjížděl z Hradce, jenom proto dostavili se v tak velkém počtu na nádraží, aby vlastníma očima viděli, že odjíždí skutečně a že jejich šichtované ponocování je opravdu skončeno. –

Viz třída Československé armády čp. 295

²²⁴ Doktor Mesany, Machrův přítel a primář pardubické nemocnice, který básníka během jeho pooperačního zánětu v únoru až dubnu 1913 ošetřoval.

Medek Jaroslav

Co nám tatínek vypravoval

(Začátky samostatné ševcovské živnosti Václava Medka. Narození Rudolfa Medka.)

[Medek Jaroslav: *Co nám tatínek vypravoval*. Praha: J. A. Růžička, 1930, s. 85-89.]

Bylo to v roce 1885, když jsem nastoupil u mistra Františka Fábry, kdež se pracovalo na slušné práci trhové. (...) Pilně jsem pracoval a šetřil, jelikož jsem Mařence slíbil, že si ji vezmu za manželku, jakmile si nějaký groš zašetříme. Ona sloužila dále a naše známost trvala až do r. 1888, kdy jsem se odhodlal požádat rodiče o její ruku. Rodiče ochotně svolili a krátce na to byla u nich ve Slatině svatba.

Rozhodl jsem se ještě před svatbou osamostatnit se. Najal jsem si tedy byt na Malém náměstí v Hradci Králové na Malé podsíni, dům č. 4, ve druhém poschodí do dvora. Obuvnické náradí jsem měl svoje již jako dělník a kromě toho pět zlatých do začátku. Nevěsta obdržela sice věnem dvě stě zlatých, nedostal jsem jich však od tchána Špatenky na ruku, neboť byly půjčeny jejímu bratru Josefovi, který byl též ženat a peníze si od nás vypůjčil na zakoupení pozemku ke stavbě vlastní chalupy „Na ohradě“ ve Slatině. Nejdříve jsem si dal namalovat pěknou firmu s černou holinkou po jedné straně a vysokou červenou juchtovou dámskou botkou na druhé. A šikmým písmem: *Václav MEDEK*.

Byly to krušné začátky, do kterých jsem přivedl svoji drahou Mařenku. Se zmíněnými pěti zlatými jsem šel na Nový Hradec Králové ke kopytáři Janu Otmarovi, aby mi zhotovil několik různých druhů obuvnických kopyt. Zákaznictvo jsem neměl žádné, kromě několika služebných, známých Mařenčiných. A tu Mařenka, když viděla moje nesnáze, obětovala se a docházela opět k paní Trykarové, vdově po profesoru, na denní posluhu, za kterouž měla plat deset krejcarů denně. (...) Když jsem viděl, že mi zakázkové práce nepřibývá, a že moje i Mařenčiny skrovné příjmy nestačí ani na krytí živobytí, vzal jsem si práci do domu od svého švagra Jana Karáska, obuvníka na Malém náměstí, za kterého se provdala moje sestra Františka.

Též od mistra Františka Fábry, u kterého jsem až do svatby pracoval jako dělník, dostal jsem práci do domu. Neznal jsem oddechu, pracoval od rána do večera, od večera do rána. Přes to vše byl život náš samé strádání. Než nezoufali jsme, ani manželka, ani já. Houževnatě jsme vytrvávali v práci, až jsme počáteční obtíže šťastně překonali.

Byli jsme podporováni rodiči Mařenčinými. Sem tam nám poslali nebo sami přinesli kousek másla, trochu krup, jahel, co se dalo. Když se sklídilo s polí, dostávali jsme pytel brambor a něco mouky.

K Novému roku 1890 počalo mi práce přibývat a jelikož jsem se slušně šatil a rozneslo se o mně, že jsem byl ve světě a že dobře pracuji, měl jsem zákaznictvo z kruhů profesorských, soudcovských, lékařských a jiných velkých pánů. Nejmilejšími zákaznicemi mi ovšem byla služebná děvčata, neboť ta vždy hned hotově platila. Mařenčina posluha u Trykarů nyní odpadla. Doma bylo více práce a také již nebylo zapotřebí, aby manželka posluhovala. A pak očekávali jsme...

Dne 8. ledna 1890 narodil se nám syn. Byla to pro Mařenku těžká chvíle, kdy zápasila se ztrátou života, takže když se konečně narodil, nevěděli jsme samou radostí, je-li ráno anebo večer, ani kolik je hodin. Tři dny byli jsme v neustálém napětí.

Když dítě přišlo na svět, Mařenka, radostí plačíc, pravila: „Jsem tak ráda, že máme kluka! Ten musí studovat, kdyby aspoň tím učitelem byl...“

Hradec Králové byl v tehdejší době městem zcela rakouským. I tu, jako jinde, vzhlíželo se ke korunnému princovi Rudolfovi se zvláštní úctou i s jakýmsi nadějí pro český národ. A bylo módou té doby, že povětšinou chlapci tehdy narození křtili se jménem Rudolf. Pokřtili jsme i my tak svého prvorozeného syna.

V domácnosti bylo nyní veselo. Práce jsem měl dost a radostně se mi pracovalo pro rodinu. Rudolfek byl hodným a tichým děckem. Matka byla však slabá a tak musela Rudolfka přikojovat její bývalá kamarádka ze služby, která měla též malé děcko, Františka Koukalová, provdaná za místního truhláře.

Rudolf rostl a sílil, a když už dovedl dobře běhati, občas si jej vzali dědeček s babičkou k sobě do Slatiny. Choditi se naučil v proutěném koši, který Mařenka přinesla odkudsi ze služby. Postavil se do něho, takže podpažím zůstal viseti v úzkém vrchu, a nohama volně pohyboval, čímž uváděl též v pohyb koš. Když mu byly dva roky, povila mi Mařenka dcerušku, které jsme dali jméno Mařenka.

Byli jsme šťastni. Než, nad naším štěstím snesl se těžký mrak. V Hradci Králové počala řádit tyfová epidemie. Dali jsme Rudolfka do Slatiny k rodičům méj ženy.

Mařenka náhle onemocněla střevním tyfem. Ačkoliv jsem jí ihned povolal lékaře, který ji dal odvézt do nemocnice, za devět dní, dne 8. dubna 1892 mi zemřela. Odpočívá na poučovském hřbitově, číslo hrobu 957.

Viz **Velké náměstí čp. 15, oddíl 1.), Malé náměstí čp. 4**

Medek Jaroslav

Třetí batalion. Listy z deníku

(Hradec Králové a začátek první světové války.)

[Medek Jaroslav: *Třetí batalion: listy z deníku*. Praha: nakladatelství Ostrov, 1927, s. 9-21.]

Neobvykle čilé pobíhání vojenských ordonancí s patrontaškami a ve služebních čáčkách, udržujících spojení mezi okresním doplňovacím velitelstvím ve Vodičkových kasárnách, hejtmanstvím a poštou, večer a později v noci oné soboty, nevěstilo nic dobrého.

Bylo před vyhlášením mobilisace. Časně ráno, ženy, jdoucí na mši, první četly na nárožích veliké žluté vyhlášky, kde černým textem vyzývají se vojíni osmi sborů, aby se do čtyřiaadvaceti hodin nejkratší cestou dostavili ku svým vojenským tělesům.

Mobilisace... Ze všech koutů monarchie svolávání jsou branci.

*

Hradec Králové, město velké posádky, málokdy vidělo takový ruch, tak pestrá směs lidí, jako v těchto dnech. Od nádraží táhnou se do města nepřehledné proudy rukujících.

Na ramenou černé kufříky, s bíle napsaným jménem povolaneho, venkovští mají s sebou upracovanou a ustrašenou ženu.

Hostince namačkány, venku před nimi jsou na prázdných sudech položena prkna, hustě obsazená rukujícími.

V kasárnách není pro všechny místa, jsou ubytováni ve velkých tanečních sálech, tělocvičnách, školách. Ani to nestačí pojmout tak ohromného přílivu lidí. Mnozí spí v soukromých bytech, v sadech na lavičkách, v podsíních na dlažbě.

*

„Mustrovaní“ branci oblečení již v makově modrý polní stejnokroj, vojensky uspořádání pochodují fortnou nahoru. Přední, kteří již prošli tímto osmdesátischodovým tunelem, drží „kurzer Schritt“ a když ostatní namaširují, na „voller Schritt“ plně vykročují.

Bez hovoru, pouze jejich okované boty hřmotí pravidelně na dlažbě.

A tak ulička mezi biskupskou residencí a domem „U Špuláků“, jindy tak tichá, je po celé dny neobvykle oživována pochodujícími vojskem, které jde na posádkové velitelství fasovat pušky a bajonety, načež ozbrojené vrací se opět fortnou do kasáren.

Večer náměstí modrá se uniformami.

(...)

*

S vikýřů domů rozvinují se černožluté prapory.

A od Malého náměstí zní břeskne a ryčné zvuky pochodu vojenské hudby, která provázena a tísněna davem, táhne na Velké náměstí.

Před hudbou i za ní vedou se pod paždí zavěšení rozjaření vojáci, poněvíc Němci. V čele průvodu pak řada důstojníků s tasenými šavlemi pokřikuje:

„Na Srba! Na Srba!“

„Nieder mit Königsmördern!“

Před posádkovým velitelstvím hudba hraje „Gott erhalte, Gott beschütze“, a všichni v pozoru s nepokrytými hlavami naslouchají známé Haydnově melodii. Důstojníci do výše zvednutými šavlemi řinčivě jednou o druhou do taktu bijí.

„Na Srba! Na Srba!“

Průvod valí se o kousek dále, před biskupskou residencí, kde se opět hymnuje. Nato před hejtmanství, zahrát také místodržitelství radovi Smutnému.

Ve vyděšeném občanstvu dělá se nálada pro válku, která večer vrcholí lampiónovým průvodem s hudbou, vedeným komisařem hejtmanství Fiedlerem a hejtmanem z posádkového velitelství Weissem.

„To bubnování mi připomíná jeden holecšnyt z Holbeinova Tance smrti, kde smrt chutě a ruče tluče hnáty na buben,“ nuceně zasmál se Brož.

A tak Válka vesele vyhrávajíc, procházela ulicemi a náměstími města.

(...)

*

Těžký smutek padl na všechny při odchodu prvního maršbatalionu do pole. Se smutkem v očích, se zaťatými pěstěmi a sevřenými rty, odcházeli hradečtí osmnáctníci, čeští hoši, do fronty.

Pláč provázecích žen a příbuzných marně přehlušovala hudba ryčnými a veselými pochody. Hradečtí hoši odcházejí na kraj hrobu...

Nikomu není do smíchu, pouze snad komisaři Fiedlerovi, který s cynickým úsměvem ověšen revolvery, honosně se nesl v nazelenalém ústrojí politického komisaře před strojní puškou, jako pohotovostí vpředu průvodu.

*

Po příjezdu prvního transportu raněných a mrzáků pominulo válečné nadšení, kterého bylo již beztak málo, docela.

Teď se vidělo, že ta válka je věc opravdová, zlá...

V chodbě hejtmanství a v časopisech jsou „Výkazy ztrát“, raněných, mrtvých a zajatých.

Ač všech je povážlivě málo, posledních dvou je množství nepatrné.

Palackého čítárna pověřila Vejnara uspořádáním knihoven pro raněné, které se sestavovaly z knih, občanstvem věnovaných. Mnozí přinášeli pravidelně denně přečtené časopisy. (...)

*

Válečná litice zuří dále... Belgie je rozbita, velké boje odehrávají se ve Francii, v Srbsku, Rusku. Celý svět téměř stojí již v plamenech války.

Za výklady „vlasteneckých“ obchodníků jsou mapy bojišť, kde špendlíky a různobarevnými praporky je označen samozřejmě vítězný postup „našich“ vojsk.

Přes to jsou v našem městě mnozí nedůvěřivci, anebo zvědavci, kteří chtějí vědět více, a kteří rakouská vítězství přezkoušívají na spiritistickém stolečku, kde duch padlého vojína odněkud z Litovle, jim vypravuje o utrpených vítězstvích čacké armády.

Viz Velké náměstí čp. 15, oddíl 1.)

Medek Rudolf

I. Hradec Králové čili festung a čítárna

(Autorovo dětství a mládí v Hradci. Knihovna Živnostensko-čtenářské jednoty.
Vznik Mansardy. Veřejná Palackého čítárna.)

[Medek Rudolf. *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920.*
Část první: v mundúru Rakousko-Uherska. Praha: J. Otto, 1929-1934, s. 7-11.]

Býval jsem venkovským učitelem a jako venkovského učitele, ztraceného kdesi na Hradecku, zastihla mne světová válka. Narodil jsem se v Hradci Králové, ve „čtvrtém čísle“ na Malém náměstí, 8. ledna 1890. Matka mi záhy zemřela, nepoznal jsem jí ani. Chtěla prý ze mne mít kněze nebo aspoň učitele. Učitel byl dosažitelnější a lacinější. Maturoval jsem tedy na učitelském ústavě v Hradci Králové v létě 1909. Maturoval jsem mimo nadání a mimo očekávání svoje i svých učitelů ku podivu dobře. Býval jsem žák nevalný, v některých předmětech, na příklad v matematice a ve fyzice i špatný. Moje vysvědčení vypadala mnohdy dosti bizarně: na jedné straně výborné, jinak dostatečné. Měl jsem chabý zájem o reálné předměty. A měl jsem značný zájem o předměty humanitní. Od dětství jsem toužil vystudovati celé gymnasium, pak jít na universitu. Ale k tomu nebylo peněz. Moji rodiče byli chudí, jako myši kostelní.

„Co by z něho bylo?“ radívali jim známí. „Kantor. A to je tedy lépe, půjde-li do pedagogia. Bude v devatenácti letech samostatným člověkem. Ale gymnasium? Dlouhá studia, pak ještě Praha – mnoho peněz to stojí. A na to našinec nemá.“

Našinec neměl – a tak jsem tedy „dělal“ učitelský ústav. Přižívoval jsem se při tom už od prvního ročníku kondicemi. Aby bylo na školní knihy – a pak i na „Světovku“, základ mé dnešní knihovny, na jejíchž některých svazečcích stojí dosud studentskou rukou podepsáno moje jméno a pod ním „kand. učit.“. Víím, že první knížka, již jsem si v životě koupil, byl „Manfred“. Přišel jsem jako čtrnáctiletý hošík do staroslavného hradeckého knihkupectví B. E. Tolmana a řekl jsem: „Já bych prosil Manfreda od lorda Byrona.“ A mladý tehdy Jiří Tolman, dnes majetník slavného závodu, vykřikl na příručího: „Manfred od lorda Bajrna. Světovka.“ Ten Bajrn mne velmi tehdy překvapil – a rozčaroval. „Byron“ mi připadalo mnohem vznešenější. Ohromným zdrojem, kde mohl „člověk“ ukojit tehdy čtenářskou žízeň a vášeň, byla knihovna Živnostensko-čtenářské jednoty ve starém domě „U černého orla“²²⁵ nad zahradou jenerálskou a blízko místa, kde stávala Slezská brána. Tu knihovnu si pořídili hradečtí živnostníci, krejčí, ševci, holiči a vlásenkáři, kloboučníci, pak i truhláři, pekaři, řezníci a jiní mistři rozličných cechů královského věnného města. A byla – i je dodnes – knihovna ta sbírkou knih podivuhodnou i úctyhodnou. Starý kustos „Jednoty“, pan Pulpit, brejle na očích, zapisoval vždy ve středu večer vypůjčené knihy, jež jsem odnášel odtud v celých horách, prohýbaje své útlé tílko pod jejich tíží. Starý pan Hoder, optik, který měl krámk v domě na Velkém náměstí naproti mariánskému kostelu, kde jsme tehdy bydleli, hrozil mi: „Kluku, ty budeš básníkem a nebudeš mít nikdy co jíst, budeš-li pořád jen ležet v knížkách. Kdyby to byly aspoň knížky školní. Ale to jsou beztoho samé romany.“ Říkal krátce „romany“, jako můj otec, který ke mně mluvíval podobně, vzíraje na mne od verpánku co nejpřísněji a šustě potěhem, který se svíjel jako had mezi jeho nohama pod „veršatem“.

Býval jsem ovšem uličník. Nebylo jediných prázdnin, abych za ně nezvlčil. V Hradci byly ještě tehdy značné komplexy hradeb, po nichž jsme se my kluci proháněli, děsíce vojáky i policajty. O prázdninách jsem nečítal, ani si nevypůjčoval knih. Večery byly krátké,

²²⁵ Rudlf Medek uvádí chybný název; správně má být U Zlatého orla.

nesvítilo se, tož jsem se podle mínění svých rodičů „zpropadal“ na hradbách s ostatními uličníky. Staré garnisonní město vzbouřelo a pěstovalo v nás lásku k vojančině. Netušil jsem ovšem tehdy, že by mi tato láska mohla být i osudnou. Býval jsem pěšákem, dělostřelcem, frajtresem, generálem. A vyznal jsem se ve hvězdičkách i ve výložkách potom už natolik, že bych býval od minuty mohl být přednostou organizačního nebo osobního oddělení hlavního štábu. Z vojenských kalendářů jsem se dovzdělával teoreticky k tomu, co jsem získal empiricky. O prázdninách jsem sníval o tom, být vojákem. Když přišel školní rok a deklamovali jsme ve třídě básničky, věřen panu Byronovi, sníval jsem o tom, být básníkem.

(...)

Moje první a horoucí přátelství ještě na obecné („cvičné“) škole připoutalo mne k židovskému chlapci S.,²²⁶ s nímž jsme ve čtvrté třídě složili první svoje básně. On o Husovi (Tam na břehu jezera Bodamského upálení se stalo syna českého...) a já o Žižkovi („Nad Přibyslaví se snesl černý mrak...“). Tento S. mi kdysi, když jsem byl v paroxysmu nadšení pro Vrchlického a Julia Zeyera, přinesl knihu Macharovu „Zde by měly kvést růže“, i četl mi z ní. Byl jsem pobouřen a vykřikl jsem na něj: „Tohleto není vůbec poesie!“ Od té doby zůstalo kamarádství mezi námi, ale bylo po vášnivém přátelství. Bývaly později časy, kdy jsme stáli myšlenkově proti sobě. Jemu jsme říkali podle Dyka „doktor Hilarius“ a „suchý realista“, mně se „spílalo“ mystiků, nevím ani dnes dobře, proč.

Podle Dyka měli jsme i my studenti v Hradci cosi jako „Čertovo kopyto“. Říkali jsme tomu „Mansarda“, poněvadž jsme se začali scházet v podkrovním bytě kolegy Králíčka, který nedávno jako lékař zemřel. Vojta Králíček byl „talent lyrický“, jak o něm psal tehdejší *bard* (to byl oficiální název) „Mansardy“, Frant. Kryštof, básník, potom srbský a francouzský legionář a dnes velitel dělostřeleckého pluku v Olomouci. Založili jsme v podkroví menší studentskou knihovnu moderní literatury, z vlastních, sem darovaných, knížek; knihovna i Mansarda později vzrostly na významného činitele studentského života hradeckého. Knihovnu pomáhal zakládati také Karel Čapek, tehdejší náš kamarád, který pobyl na gymnasiu hradeckém, tuším, do kvinty. Báj o „Mansardě“ byla by, kdyby ji někdo napsal dnes, nejen překrásnou bájí o velikém a slavném „kamarádčoftu“, ale i neobyčejně zajímavým kulturním i psychologickým dokumentem oné doby a její mládeže.

Rozumí se, že „Mansarda“ byla tajná a radikální. Měla své romantické křídlo pro různé noční „brajgle“. To křídlo se zvalo „Mrtvolna“. Ale dělaly se také vážné věci. Takové na příklad, že mne tehdy dokonce i smířily s Macharem. Recitační odpoledne i večery. Dvojitý Machar tehdy mne hluboce vzrušil. „Golgota“ a „Tristium Vindobona“. Prožíval jsem jako většina „našinců“ z Mansardy, náboženskou krizi. A proč na mne působily „Tristie“ – to vím bezpečně teprve dnes. Tehdy to byla silná nostalgie, jenže ... většina z nás byla „anarchistická“, tu a tam se vyskytl i soc. dem. a realista. Mladočechy a národními sociály jsme pohrdali, i jejich „vlastenčením“. Já jsem byl anarchista. Náš kroužek vítal v Hradci Michala Káču, Vlastu Borka a četl se tam i zbožňoval Neumann. Měl jsem ho pro mnohý verš rád, ale zbožňoval jsem tehdy už Březinu.

Našel jsem si také nového přítele. Byl to Jan Kejzlar z Červeného Kostelce, který padl potom ve světové válce, jako rakouský voják. (Báseň „J. K.“ ve „Lvím srdci“.) Chodívali jsme spolu denně ... Tento Jan Kejzlar mne svedl, abych i navzdory nejpřísnějšímu profesorskému zákazu navštěvoval Palackého čítárnu. S počátku jsem tam četl jenom „Moderní revui“, Boučkovy „Obzory“, Neumannův „Nový kult“ a „Anarchistickou revui“. „Práci“ a „Klíčení“ jsem odbíral a kolportoval (tajně ovšem!). „Lumír“ mi byl příliš

²²⁶ Jedná se patrně o Karla Josefa Steinfeldta, který se narodil 29. 2. 1888 v Litoměřicích a od roku 1899 žil v Hradci Králové. Působil v hradeckých studentských spolcích, především v Mansardě, a svoje první básně uveřejňoval ve studentských časopisech. Absolvoval zdejší gymnázium (maturita 1907), poté studoval architekturu v Praze. Zemřel předčasně 24. 5. 1911 ve věku 23 let. V jeho deníku se dochovaly mj. dopisy, které mu psal začínající učitel Rudolf Medek.

kompromisní, „Květy“, „Zvon“, „Máj“ a „Osvěta“ – v tomto pořadí – znamenaly mi práchnivějící kulturní „měšťáctví“, jehož ani Vrchlický, dnes už střízlivěji mnou nazíraný, nemohl zachránit v mých roznícených, revolučně planoucích sedmnáctiletých očích. Ale Palackého čítárna měla také jiný zhoubný vliv na mne. Visely tam politické časopisy. U nás doma se čtla jenom „Národní Politika“, a to vždy v neděli. Byla nejlacinější a bylo „toho“ mnoho. Čísti ji bylo pod mou sedmnáctiletou a anarchistickou důstojnost. A hle, tady v čítárně bylo teď časopisů, až hanba! „Čas“, „České slovo“, „Právo Lidu“, „Národní Listy“, jednu dobu „Den“ – a přemnoho jiných.

(...)

Posedla mne nejvyšší tehdy možná ctižádost: buď otiskne Moderní Revue tvoji básničku, nebo stojíš za houby. O jiné uznání jsem se neucházel. Dne 8. dubna 1909, když jsem byl ve 4. ročníku ústavu, přinesla M. R. moji báseň „Rokoko“. Vstoupil jsem tak do literatury. Po prázdninách 1909 jsem vstoupil pak do života jako výpomocný učitel v Libčanech na Hradecku. Předtím nevěda, že dostanu místo, byla tehdy veliká krise, snil jsem o vychovatelském místě na Rusi – tuším v Baku ... Ale přišly Libčany, půvabné a vždy na jaře ztopené v závěji třešňových květů, pak Stračov, trochu ponurý, pak Kratonohy s velmi nevlídným „řid'ousem“, pak Dobřenice s nádherným učitelem Jirsákem a konečně Malšovice, předměstí Hradce. Ale to už byl rok 1914.

Viz Malé náměstí čp. 4, též náměstí Svobody čp. 331, třída ČSA čp. 257

Medek Rudolf

IV. Černožlutá mobilisace

(Vyhlášení mobilizace v Hradci Králové roku 1914.)

[Medek Rudolf. *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920. Část první. V mundúru Rakousko-Uherska.* Praha: J. Otto, 1929-1934, s. 27-28.]

V předvečer onoho dne přišel jsem již dosti pozdě z Malšovic do Hradce. Tehdy jsem hlavně kamarádil s architektem Fr. Tichým. Ten zase měl „failblesse“ pro vše, co páchlo kumštem, hlavně výtvarným. Měl však také ohled na básníky. Vydal vlastním nákladem druhou knihu mých veršů „Prsten“ v úpravě Fr. Koblihy, za což jsem mu byl vděčen, protože sám jako svůj nakladatel („Půlnoc bohů“ s dřevoryty Váchalovými) projevil jsem se počtářem mizerným, jakým jsem býval vždy, ač kniha byla brzy rozebrána. Fr. Tichý rozebíral nyní moje dluhy a bratrsky se o mne staral. Lajdali jsme po Velkém náměstí a bylo nám nápadno, že se něco děje mezi vojáky. Šikovatelé zejména, a známí feláci, jako když se zarojí: spěchali „fortnou“ dolů do Vodičkových kasáren. Slyšeli jsme i slovo „mobilizírunk“.

Pravda, to slovo „viselo ve vzduchu“. Bylo jím nabito ovzduší, bylo jím přeplněno povětří. Věřil jsem ve válku a jen stěží jsem připouštěl pochybnosti, jež vířily kolem. Prý pouze malá „trestná“ výprava do Srbska! Prý pouze kontrola, budou-li prováděny požadavky „spravedlnosti“, vznesené vůči Srbsku Rakouskem! Prý jenom něco takového malého, co učinily nedávno velmoci v Albanii! Jakápak válka! Není přece možná v moderní Evropě!

Bylo vidět, že Rakousko se snažilo provést černožlutou mobilisaci i ve veřejném mínění. I v Hradci už se objevovali lidé, kteří souhlasili s „malou trestnou výpravou“. Čtli většinou „Prager Tagblatt“, „Bohemii“, „Neue Freie Presse“, „Zeit“, „Wiener Journal“, třebaže čítali také listy české. I ta „Zeit“ byla najednou dobrá.

Odebrali jsme se potom s Františkem Tichým do hospody. Košťálova stará zájezdní hospoda „Pod věží“, kde voněly koňské stáje, byla plna. Mnoho se tu hovořilo, mnoho. Jen fělácký stůl byl na chvíli opuštěn. Kanonýři „ohněstrůjci“ přišli po drahné chvíli první. Mobilisace ... Opravdu, opravdu...

Zdrželi jsme se tenkrát v té hospodě velmi dlouho. A když jsme šli domů, čtli jsme už s Františkem Tichým právě na domě „U Špuláků“, kde jsem bydlel, známé černožluté, dvojjazyčné vyhlášky.

Viz **Malé náměstí čp. 4**

Medek Rudolf

IX. Osmnáctý regiment ten je jako cement

(Rok 1914: členové Mansardy rukují do rakouské armády.)

[Medek Rudolf. *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920. Část první. V mundúru Rakousko-Uherska.* Praha: J. Otto, 1929-1934, s. 46-48.]

Tento veršík složil dr. Jiří Červený. Znal jsem se s ním už od let studentských. Říkali jsme mu „starý pán Mansardy“. Byl proti nám opravdu starý pán – aspoň o tři až o čtyři roky. Ale sotva kdy bylo lze vidět na počátku dvacátého století u nás, v Čechách, stvoření tak mladistvé, junácké – a dětinné, jako byl „starý pán“. Pampelišku v knoflíkové dírice, skládal kuplety a zakládal „Červenou sedmu“. Jako kluk – pomáhal jsem mu. Složili jsme: 1. jednu operetu (Princezna se zlatou hvězdou na čele) a 2. jedno drama (Krčma u zrzavého Jonáše). Obojí se dodělalo velikých úspěchů – ale za spoluautorství aristokrat z Moderní Revue byl povinován se příslušně stydět.

Nyní byl také Jiří Červený odveden a narukovali jsme jako Hradečáci a jako landšturmáci – pomalu nebylo již jinakých vojáků než landšturmáků! – k osmnáctému regimentu do Hradce Králové. Ale což! Odvedeni byli i takoví vážní hospodinové, jako byl prof. Otakar Šimek, prof. Bohumil Markalous – ba, dostala se k nám zvěst, že i Arne Novák rukuje. Otakar Theer, který brzo potom zajel k Šimkovi do Hradce na návštěvu, díval se na nás div ne se závistí...

Bylo věru nač se napařovat! Dostali jsme mundury, jež stačily samy o sobě, aby rakouská domobrana pořádně naháněla strachu „nepřítelům všem“. Myslím dodnes, že nižádná armáda na světě neměla uniforem, jež by tak sugestivně hovořily o otroctví, jako válečné mundury rakouské. (...)

Chodívali jsme na cvičení za Hradec, troubili nám, bubnovali, a někdy i plukovní hudba – tj. jakási její náhražka u doplňovacích formací hradeckých – provázela nás s novohradeckého cvičiště. (...)

Když se netroubilo, nebubnovalo a když hudba nepřišla, mělo se zpívat. Zpívalo se tedy. „Mlýnské kolo to se točí, nás ta vojna neroztočí“, „Šup sem, šup tam“, „Červený šátečku“ a podobně. Slibovalo se v těchto zpěvech, že „už více přes hranice“ nikdo maširovat nebude a že „nemelem, nemelem“. To byl základní repertoár, bez něhož se sotva obešel kterýkoliv český regiment. Proč bychom i my, kantoři a profesori, byť i básníci, měli se namáhat o něco, co by bylo „vyššího řádu“? Jednou mi kterýsi „kamarád“, jenž se doslechl, že píše básně, radil, abych napsal něco na osmnáctý regiment. Marně mi radil. Ale Jiří Červený napsal písničku, která se zpívala s rozkoší. Byly tam také tyto verše, pokud se pamatuji:

„Až přijdem na nepřítele,
toho pravýho,
pozná, že jsme z regimentu
osmnáctýho.
Žádné strachy, žádné vzdechy,
klidné buďte, drahé Čechy,
nepřítel nás nezdolá,
hurrá, hollá...“

Písnička se zpívala a důstojníci si ji chválili. I Němci zpívali: hurrá, hollá! Lajtnant Klofanda se dvojsmyslně usmíval a jednou Červenému trochu pohrozil elegantní rukavicí. Hejtman Tangl harcoval před námi a pobručoval si ji, přemýšleje patrně při tom na odpolední partii karet v Grand Hotelu. Vojáci si zpívají – tož je všecko v pořádku.

Viz **Malé náměstí čp. 4**, též **třída ČSA čp. 257** a **Velké náměstí čp. 139**

Medek Rudolf

Melancholické město

1913

[Medek Rudolf. *Prsten: básně*. Hradec Králové: František Tichý, 1914, s. 5 a n.]

(...)

Ovocnou alejí, kde plodů těžká krása
na stromech hořících plá v odpolední jas,
kol domků, réva kde zlatými hrozny jása
na štítech dřevěných, se k městu vracím zas,
ke městu smutnému, jež večerními stíny
jak v kastel přízračný se vzpialo nad lučiny.

Hluk hučících dvou řek, jež smývají tvé břehy,
zas slyším ztlumený na hradbách v aleji,
kde jeřáb, podzimem jenž vzňatý, jehož šlehy
jak skvrny krvavé jím vichrem zachvějí,
se skvěje zapálen, jak kdysi, dětství smavé
kdy v jeho koruně trhalo plody žhavé!

Dav něžných obrazů, jak ve snách jsem je vídal
za nocí sychravých v svém loži studeném,
kdy stesk jak lítá saň mé žhoucí srdce hlídal,
v půvabných závojích teď jde mi před zrakem:
tlum malých bratří mých, jichž hluku plná síně,
nejmladší bambino v matčině sedí klíně,

na prašných ulicích vše uličnictví malá,
rozkošné dětství hry a tíseň jinošství,
nainných vznětů plam, z nichž láska k zemi vzplála,
panických nejistot vášnivá vítězství,
jež město zamlklé ve Wetzlar proměnila,
kde duše žízňivá slast žití první pila...

Tak stojíš pochmurné, ó město nad vodami,
kde slunce bílou zář můj nejdřív uzřel zrak,
v tmě noci vnořeno, snů přelude mých známý,
otčino líbezná! Za noci, temné tak,
že věcem neživým tvar duchový dá živý,
jsi pro mne kouzlem vždy pro teskný půvab nvyvý...

Však vím, že mine vše, až probudíš se zítra,
tvá melancholie že v hluku vyprchá,
jenž vpadne do tvých zdí, měšťáků ruka chytrá
tvé prodá půvaby, mráz ničivého zla
tvou spálí květenu, oklestí břehy tvoje
a z houští zarudlých vypudí faunů roje.

A cizích lidí dav se nastěhuje v krámy
pod stará podloubí, mu ničím nebudeš,
než skrovným tržištěm, v aleji pod lipami
společnost lhostejná svou bude tvrdit lež,
již říká od věků; hluk strojů, sirén hlasy
bolestný nesouzvuk vetkají do tvé krásy.

Jen v odpolední jas, kdy jeseň v barvách vzhoří
kol pevnostních tvých zdí a v starých zahradách,
kdy s chladným večerem, ztopeno v mlhy moři,
jímž elektrických lamp zaplane zmdlený nach,
jsi dávným městem mým, kdy ve snách jsem tě vídal,
kdy stesk jak lítá saň mé žhoucí srdce hlídal.

A přece, v každý den ač tebe znovu ztrácím
a prchlé kouzlo tvé té vůně nemá již,
pro niž se ze samoty v tvých ulic hlahol vracím,
jsem šťasten, po chvílích že klidu tobě blíž
naslouchám horečnému varu v tepnách žití,
zřím rušné zástupy, jichž proud se v temno řítí,

zlé slyším výkřiky a v mstivé zraky zírám,
života rudý děs však ducha neleká,
neb, lačný, dychtivě své srdce otevírám
pro fantom kosmický žhoucího člověka,
jenž silný v něze své a krásný, strážní množství
překonav vítězně, jde pro svůj úděl božství!

Viz **Malé náměstí čp. 4**

Zvonař

[Ze sbírky Medek Rudolf. *Vinný keř. Prosy z let 1912-1914.*
Praha: Sfinx-Janda, 1928, s. 119-122.]

Příběh, který budu vypravovati, se udál v našem městě před dávnými časy. Tehdy obě řeky, smývající břehy města, se rozdělovaly v lučinách v rozkošná ramena, vroubená olšovým křovím a divokým chmelem, ostružiním a brslenem, tvoříce malé a něžné ostrůvky, jak lze spatřiti na některých starých rytinách, naplněných teskným kouzlem. Rybářské domky, strážnice, chaty pastýřů a osamělé kovárny byste na nich spatřili, posléze město, vypjaté na výšině v půvabu svých pyšných věží, červené katedrály z ranného středověku a staré hlásné věže, pod nimi klesající linie domů s ozdobnými štíty a prejzovými střechami, zeleň zahrad, vysoko položených a krytých zdmi, vše, co má podivnou a prchavou vůni, tesknotu a nostalgii.

Pod městskou branou, těsně pod hradbami, byl přitisknut k zemi malý, podlouhlý domek, na němž byl v průčelí oprchalý nadpis: ZVONÁRNA.

Obýval jej stařec, jemuž říkali všude Jakub Zvonař, vysoký a statný, s mohutnými a hustými vousy a dlouhými zšedivělými vlasy, splývajícími až k ramenům mocné rozlohy a lví síly. Bylo jej vídati otevřenými dveřmi v dílně, kterak se sklání nad výhněmi a svírá nahými pažemi rozžhavené kleště. Jindy vycházel před zvonárnu a kladl na dlouhá prkna kusy ulité zvonoviny, by zkoušel její zvuk. Tehdy vycházela za ním i dívka, o níž myslili, že je jeho dcerou, by mu pomáhala. Byla to statečná a sličná panna, poněkud bledé a vzrušené tváře, leč silného těla a pyšné chůze, jež slynela svojí nedbalostí ke všemu, co se dělo vůkol. Měšťané ji vídali, kterak nevšímavě kráčí každého jitra nedělního na mši do kostela Panny Marie Foyenské, kterak se modlí zbožně a zaujatě, neohlížejíc se a bez úsměvu. Nikdo ji nespapřil, že by s někým déle promluvila a se bavila jako jiné dívky, jež svými hlasy naplňovaly náměstí, vypravující si množství rozkošných věcí. U kašny, kam za večera se dostavily všechny dívky skrovných měštěninů i služky bohatých pánů, by si všechno pověděly, by se smály nad novými pomluvkami a zkoumaly svá frejřství, stála panna zvonařova a neslyšela nic. Marně k ní přistoupili častěji synkové i bohatých rodičů, aby jí pomohli nésti konvice a získali jejího úsměvu. Nebyla již dítě, leč zrála právě plností mládí. Bylo jí dvacet let. Některé sousedky její se jí posmívaly z dosavadního panenství. Jiné jí vypravovaly o rozkoších milování.

Leč Magdalena, tak se jmenovala, začasté nevyslechla ani všech těchto obmyslných a bodavých řečí, odcházejíc se záminkou, že musí pomoci „tatíčkovi“. Starý zvonař však nebyl jejím otcem.

(...)

Viz **Malé náměstí čp. 4**

Mencák Břetislav

Vyznání na promenádě

B. P.

[Mencák Břetislav. *Romance počestného clowna: sbírka milostné lyriky z let 1925-1925.*
Hradec Králové: William Hampl, 1929, s. 42-43.]

Vám, plachá sasanko, vykvetlá večerem z dlažby korsa,
pod sprchou pátravých pohledů fešáckých poručíků,
Vám platí tyto verše, nehodí se tu prosa,
a pro Vás chtěl bych jim dát sladkost fíků.

Miluji záhadné dívky s útlým smutkem v zraku –
občas jim osvobodivý smích na rtech vlá.
Slyšte: Chci zapřáhnout labutí křídla do černých mraků.
Pomozte odletět mým těžkým myšlenkám.

Líbal jsem Vás dnes ve snu, plachou slečnu Bertu
s půvabem orientu v tváři tanečnice –
byla jste moje třetí láska, beze žertů,
a všeho dobrého je prý vždycky do třetice.

Budete se mi asi smát, to jsem já, bohužel,
negry a sněhuláky nikdy nic nezebe,
já však Vás po celý týden skoro neviděl,
a je mi sedmiboletně a pláču: bé bé bé.

Korso se vleče dnes jak pohřeb z lidí a kamene –
Víte snad, co je to smát se z utajeného bolu?
Srdce je marným čekáním na Vás už znavené –
Princezna Lítost se v baru vzdá bankéři Alkoholu.

Fialový je stesk milenců jak ocún na podzim,
v takové náladě člověk i život vezme si –
Lyrický dobrodruh stal se nakonec zoufalým
a v posledním verši této sloky se oběsí.

Lakomci zaskrbí: Tak se životem hříšně mrhá.
Don Juan řekne: Ejhle mé poetické mládě.
A já pak, dřív než kohout dvakrát zakokrhá,
odevdám se Vám v této básni na promenádě.

Pěstujte dál své sporty a hry, víc Vám nemohu říci –
Nechci se vzdát své poslední spolehlivé masky.
Mám pro Vás ještě však mnoho slov něžných jak kolibříci.
B. Mencák, básník aspirant důstojnické školy lásky.

Viz **Horova** čp. 226

Michl Karel

Na učitelském ústavu

[Z publikace Michl Karel. *Krátká chvíle mladosti: paměti*.
Hradec Králové: Kruh, 1988, s. 104-105.]

Náš ústav, nevzhledná kasárenská budova na pravém břehu Labe, šedivá a nevlídná, stál na náměstí proti Kotěrovu mostu. Před ním byl nevelký park s bezovými keři. Na nečleněném, nudném průčelí se skvěl až pod střechou zlatý nápis *C. k. učitelský ústav*. To „c. k.“ nás dráždilo. (...)

Říkali nám kandidáti nebo chovanci. Ani jeden z titulů se nám nelíbil. Titul „kandidát“ zněl sice pro mnohé hrdě, protože odlišoval posluchače ústavu od studentů v krátkých kalhotkách, ale titul „chovanec“ jsme odmítali všichni. Chovanec bylo nemluvně v peřině, lidé chovali doma psy a jiná zvířata, chovanci byli i v polepšovně a blázinci. (...)

A přece jsme se od ostatních studentů odlišovali, a snad proto jsme byli také i jinak titulováni. Viditelným znakem kandidáta byl jeho zevnějšek. I když se odvážil navléci na sebe oblek podle poslední módy, nesměl hlavu pokrývat čepicí a musely mu na zápěstí čouhat z rukávu tvrdé manžety. Musel budit zdání seriózního a mravného mladíka, vědomého úkolu nad jiné významného, který mu bude po absolutoriu svěřen.

Duch ústavní výchovy byl vcelku velmi konzervativní, ale liberalismus učitelského sboru v čele s ředitelem a dokonce i katechetou, jeho formální až lhostejný poměr ke všemu, co zavánělo rakušáctvím a klerikalismem, nebránily tomu, abychom si samostatně a nezávisle vytvářeli vlastní a pokrokové názory pod vlivem daleko mocnějších činitelů než byla škola. Naše účast na protirakouských demonstracích za války, naše až ostentativní nechuť k náboženským povinnostem byly důkazem zdravého našeho růstu v prostředí, které nám nebylo v tomto ohledu nijak příznivé. Bylo by nespravedlivé svádět vinu ve všem jen na naše profesory. Často jsme se přesvědčovali, že naši učitelé jsou s námi též mysli, a to nám dodávalo odvahy, abychom si vybojovali pro své smýšlení pokud možno největší svobodu a volnost, abychom mohli žít po svém, nesvázáni s duchem školy a často proti němu. Je ovšem pravda, že jsme si všechno to probojovávali bez jejího vlivu a přičinění, ale také bez jejího odporu a násilných zákroků, za války dokonce pod její účinnou ochranou.

Viz Špitálská čp. 183-184, oddíl 7.), též náměstí Svobody čp. 331

Michl Karel

Příchod do Hradce Králové

[Z publikace Michl Karel. *Chvilé setkání, věčnost vzpomínky: medailóny Františka Halase, Jaromíra Johna, Jindřicha Štýrského*. Hradec Králové: Kruh, 1976, s. 132-133.]

Měsíc po vyhlášení císařského manifestu roku 1914 otevřel se před námi hradeckými studenty první válečný školní rok. Sjížděli jsme se do studentského tábora v bytě paní Boučkové na „staré poště“, v nevlídné třípatrové budově bývalého Borromea stranou Velkého náměstí, s výhledem z oken druhého poschodí na střechu kněžského semináře a vlevo do oken dívčího gymnázia na Janském náměstíčku.

Hradec, o němž se říkalo, že je městem vojáků, páterů, studentů a služek, se v naší dvouměsíční prázdninové nepřítomnosti proměnil ve vojenskou leženi. Ulicemi táhl pach lidské krve z front v Haliči a Polsku a do oken našeho bytu čpěly z blízké vojenské nemocnice výpary jodoformu. Kasárny a zbytky pevnostních objektů byly nabity mobilizovanými rezervisty, udusané pláň execíráků po okrajích města duněly pochody sevřených bojových formací, do břeskných rozkazů šarží a signálů polnic praskaly salvy pušek a řady rojnic se vrhaly s hromovým hurá na neviditelného nepřítele. Maršky pochodovaly po ulicích v nových, naftalínem páchnoucích šedomodrých uniformách a v doprovodu vojenské kapely odcházely na nádraží. Doprovázely je zástupy mlčících civilistů. Nikde známky válečného nadšení.

Nad pořádkem bděl policejní komisař. Za šera a někdy i v noci vlekly se opačným směrem k městu truchlivé průvody lidských trosek a stínů, špinavých frontových bojovníků, páchnoucích kysele po zákopech, nebo rachotily po dlažbě sanitní vozy s těžce raněnými do nádvoří vojenské nemocnice. Takový byl Hradec onoho podzimu 1914.

Bylo nám tehdy 15, 16 let a nebrali jsme válku vážně. Dále jsme chodili na večerní procházky po slavném studentském korze na podsíní starého města, dál jsme ráno před sedmou spěchali s učením pod paží v průvodech na hodiny varhan do „boudy“ v Zálábí, ²²⁷odpoledne rozváželi po školní zahradě mrvu a večer psali slabikářovým písmem krasopisné předpisy, dřepěli nad domácími úkoly a výkresy a luštili matematické hlavolamy z Kuchyňkových Příkladů z paměti.

Viz Špitálská čp. 183-184, oddíl 7.)

²²⁷ Státní učitelský ústav na dnešním nám. Svobody čp. 331.

Miřiovský Emanuel

Ke cti Klicperově

1792-1892

[Miřiovský Emanuel. *Proslov přednesený na oslavu 100-letých narozenin V. K. Klicpery dne 23. listopadu 1892 v městském divadle Klicperově v Hradci Králové.*
Hradec Králové: J. Pospíšil, 1892, s. 2 a 4.]

Je starý sic a v této době hmot
snad všední zázrak, ale věčně sladký,
že písni povstal z mrtvých český rod
a oživla jí prsa vlastní matky.
Ó zázraku, ó zjeve líbezný!
Kam oko zří, jsou steré stopy tvoje:
byť nezněl všude hlahol vítězný,
byť neustával divoký ryk boje,
na troskách smrti, vlasti mohyly
jak stojíš před námi, vždy velký – spanilý! –

(...)

A tento obraz živým českým slovem
vytvořil on, jež tuto vděčnost naše
pod tímto shromáždila krovem,
on, stálý, věrný učeň mesiáše,
jenž vykonal ten zázrak vzkříšení
plamenným svatým mečem nadšení!
On v ožvlém tom světě nový svět
vytvořil silou ducha neskrocenou,
jež mysl nutí v smělý spěch a let,
jejížto hyby stále k předu ženou
ze stanu míru v zápas odvety,
od temných bran k palácům osvěty!

Hle odlesk života! V něm vzdory hlav
a vřelých srdcí ušlechtilé plání,
v něm z práce pot, vítězů zlatohlav,
v něm z tužby skutek, jeho dokonání,
v něm se žalostí jásot společný –
a šťastná vlast', toť cíl náš konečný!

Viz **Komenského čp. 266**, též **Malé náměstí čp. 129**

Mužik Augustin Eugen

Padlým Novohradečanům!

[Z publikace Pitaš František. *Nový Hradec Králové: 1930.*
Hradec Králové: vlastním nákladem, 1931, s. 85-87.]

(...)

Kdo jsou ty davy zde, těch hochů, mužů řady,
těch dětí, panen, žen a ustaraných matek?
Ach, mnohý schází zde obličej známý, mladý,
jenž válkou urván byl nám z rodných našich chatek.
Jsou mrtvi. – Ale jejich památka dál má žít,
vzpomínka na ně vždy nám bude v duši plát,
a dokud pomník ten jim v počest bude čnít,
buď jejich památka žehnána tisíckrát!

Ach, sta jich odešlo! – Zda vrátili se zase?
Ach, devadesát jich na cizí leží pláni.
Na jejich hrobech teď – kdes tráva zelená se
a zlaté obilí se vlní. Byli hnáni
jak stádo na jatky, by krev svou vycedili –
a za koho to as? Za onu Vídeň zlou,
za toho tyrana, jemuž jen v posměch byly
ty zvuky českých slov – zaň oni na smrt jdou!
(...)

Ach, nevrátili se. Kde stopa jich se ztrácí? - -
Ó, darmo matek zrak, žen, dětí v dálku vzhlíží!
A kteří vrátili se, to jsou ubožáci,
to slepí, hluší jen a o berlích se plíží.
Teď mezi námi jsou. My vlídnou rukou lásky
jich rány hluboké a těžké hojíme
a s čela stíráme jim strastí, trudů vrásky,
a touhu k životu v nich znovu budíme.

Však z krve prolité těch našich slavných reků
vyrostla Svoboda – výš zavlál prapor český.
Ať soptí Rakušák a Vídeň v marném vzteku,
je marný jejich vzdor a marny hněvu blesky!
Ty naše legie se jako lvové bily,
jak tábor Husitů stál mocný jejich šik.
Už černožlutý cár se navždy v bláto chýlí.
Na místo císaře zde trůní Masaryk.

Mír padlým hrdinům a nekonečná sláva!
Ať věčně kámen ten jim v paměť tady stojí!
Ať do všech staletí on jména provolává

těch našich rodáků, kdož padli v strašném boji!
Jak tento pomník zde, jenž námi vybudován,
ční hrdě, pevně tak a nepohne se zpět,
tak na své půdě zde stát bude Čech a Slovan
své věrné otčině, co bude světem svět!
(...)

Viz **Mužíkova čp. 120**

Přeslice

[První kapitola z románu Neff Vladimír. *Císařské fialky*. Část první. *Krásky bez věna*.
Praha: Československý spisovatel, 1986. 7. vyd. S. 19-21, 27-29 .]

(...)

Roky plynuly. Hana chodila svými volnými, dlouhými kroky po ospalých hradeckých ulicích jako mladá tygřice vsazená do klece, Bětuše vede ní jako její stín, a obě pozvolna pozbývaly naděje, že kdy dosáhnou toho, pro co byly stvořeny. Stárly: Haně už bylo osmnáct. Bětuši toliko o rok méně, a zatímco i nadále chodily do všech plesů, stávaly se čímisi odbytým, vyřízeným, bezmála podezřelým.

Odpolední kávová společnost, již s maminkou navštěvovaly, byla z nejlepších kávových společností Hradce, společnost to prvního stupně, do níž býval zván sám pan starosta Collino, který vedl velký dům a měl dvě dcery. Když se v pětadesátém roce obě tyto dcery provdaly, splynuly Hana s Bětuší, jejich vrstevnice, s cerclem vdaných paní, jež je z kyselé útrpnosti přijaly mezi sebe. Svačiny, jež pořádala sama paní Collinová, byly skvělé, šíleně rozmařilé, podávala se tam ne káva, nýbrž pravý čínský čaj, a před rozchodem hostů přicházival na stůl hořící punč. Stejně nádherné byly kávové sedánky u paní Větvíčkové, choti velkoobchodníka s plátnem a ručními krajkami, jejíž jediný syn, tehdy šestnáctiletý, se v tanečních hodinách prudce zamiloval do naší Hany, a protože mu jeho rodiče v této lásce bránili, pokusil se o sebevraždu, napiv se červeného inkoustu, jímž byl Haně napsal dojemnou báseň na rozloučenou. Po výplachu žaludku a po zničení kompromitující básně odeslán do Prahy, aby tam pokračoval v studiích, vbrzku upustil od své první lásky, ale nikoli od básnických pokusů, a k zármutku otce i matky vydal tiskem, a to pod vlastním počestným jménem, svazeček veršů, nazvaný *Psáno krví*. (...)

Paní Magdaléna s dcerami bývala zvána na každý z takovýchto dýchánek, ale sama pak byla nucena oplácet, a to lezlo do peněz a nic z toho, jak říkal otec, stále nespokojenější, stále nervóznější neúspěchem svých dcer. Každý den, který uplynul, aniž se u Váchů objevil solidní pán s postavením, aby požádal o Haninu nebo Bětušinu ruku, byl pro něho den marný, a protože se žádný takový pán neobjevoval, byl marný celý jeho život.

– Čím jsem si zasloužil takový osud? říkal. – Mám dcery staré panny!

(...)

Když snící dívka dospěla až sem ve svém vzpomínání, opět na ni zavál ledový duch úzkosti, takže se zachvěla. Hrabě! Proč zrovna hrabě? Nikomu v Hradci jsem nehověla, pan Šimek, který se o mne ucházel, si to rozmyslel, mladého Větvíčku, který byl do mne zamilován, poslali do Prahy, doktor Mádl, kterému jsem se snad líbila, odpadl, pořád nic, a teď najednou hrabě Tongrácz!

Touž písničku hudly hradecké klepny, jež přesně měly spočítáno, kolikrát s ní hrabě Tongrácz tančil onoho večera, kolikrát se s ní promenoval, kolikrát se k ní přiklonil při zajímavém hovoru, i věděly slovo od slova, co jí řekl, když se jí po skončení slavnosti odporoučel. Cože jí řekl? Něco neslýchaného jí řekl svou podivnou němčinou, plynou, ale žertovně přibarvenou silným maďarským přízvukem:

– Děkuji vám, milostivá slečno, za těch šest růží, jež jste rozhodila po úhoru mého žití.

– Jakých šest růží? ona na to.

A on vysvětlil:

– Čtyři valčíky a dvě polky, milostivá slečno.

Do nebe volající! Taková nuzota, ani na plesové šaty to nemá, a odvažuje se myslit na dědice tongráczovských miliónů, statků a dolů, a rozhazovat růže po úhoru jeho žití! Ale

dobrá, jen víc, budiž, ať má co chce! (...) Ona ale není seriózní, a to se takovému hraběcímu roztopášníkovi líbí, to mu hová, on chce jen zábavu a má ji mít, ale ty konce, ale ty konce! (...)

Pan doktor Vácha to viděl nerad a mluvil o tom s posměchem. To se těším, to se těším, až budu tchánem hraběte! Nebude se za nás Hana stydět, bude nám odpovídat na pozdrav, až se stane tou paní hraběnkou Tongráczovou? To jsou věci! Nikoho v Hradci nenalákala, ani obecního blba Frantokdákej, a teď najednou takové terno! Pravda, ještě se pan hrabě nevyslovil, ale on se určitě vysloví, až přemůže svou ostýchavost, on je totiž, chuděra malá, ukrutně nesmělý, to je na něm vidět. Nikde nenašel tu pravou, ani ve Vídni, ani v Budapešti, teprve tady, v Hradci Králové! To budou mít staří Tongráczovi radost, až jim synátor poví, koho si vybral za nevěstu, jak je urozená, mladá a bohatá!

Takto se Vácha vysmíval dceřině lásce, ale nevyslovil to nejhorší, čeho se bála, totiž zákaz dalších jejích styků s mladým aristokratem. Příčinou této shovívavosti asi byla ta šťastná okolnost, že Tongrácz nebyl sám, oblíbil si v Hradci přítele, s ním všude chodil, jistého Mezunu, poručíka od infanterie, a že tento Mezuna se zahleděl do potočených očí Váchovy mladší dcery a dvořil se jí stejně vytrvale jako Tongrácz Haně. Syn hostinského z Jičína, byl původu stejně občanského jako Váchovi, i měla přízeň, již prokazoval Bětuši, podklad daleko reálnější než aristokratovo neodpovědné obletování Hany.

Viz Na skok v Hradci

Příšera

[Neff Vladimír. *Sňatky z rozumu*. Část třetí. *Trať Praha-Plzeň*. Kapitola první. Praha: Československý spisovatel, 1969. 6. vyd. S. 234-238.]

Když kostelní zvony v pevnostním městě Hradci Králové oznamovaly čas polední, zatímco trubky a bubny praporek stráží vyzývaly k modlitbě vojáky rakouských a saských pluků, rozložených na nepřehledné pahorkatině na severozápad od města mezi Labem a říčkou Bystřicí, do starobylého hostince U města Prahy na hradeckém předměstí se sjížděla rakouská generalita ze všech generalit nejgenerálštější, nejvyšší velitelé armádních sborů, divizionáři kavalerie a šéfové generálního štábu, muži vesměs záslužní a vyznamenaní, se zlatými límci a stříbrnými hvězdičkami anebo se stříbrnými límci a zlatými hvězdičkami, vnějškovým to označením jejich vysokých, úctu a bázeň vzbuzujících hodností. Svolal je sem k válečné poradě písemnými i telegrafickými vzkazy sám polní zbrojmistr rytíř Benedek, odpovědný pán severní rakouské armády, komandant, nad nějž nebylo v té chvíli vyššího, leda sám císař František Josef; ten však byl daleko a neměl o situaci přehled.

Většina civilního obyvatelstva Hradce Králové byla vystěhována, valy a hradby zesíleny palisádami a hliněnými nánosy, z nichž trčela k obzoru krátká černá děla, tok řeky ucpán břevny, zasazenými mezi mostní pilíře, aby se rozlila do kotlin pod pevností. Krajina, rozvlněná jakoby přípovědí nedalekých pohraničních hor, posetá bezpočtem bílých, teď opuštěných vesniček a samot, lesíků a zahrad, zprahlá krutostí horkého suchého léta, byla podivně a nepřírozně změněna horlivým a napohled nesmyslným hemžením drobounkých postavíček, těkavě pobíhajících po zdupaných polích a jako neznámé pestré květenství pokrývajících louky, úpady úvaly. Ztichly hlasy pokojného venkova, umlkli kohouti a psi, a děla, černými jícný otočená k Bystřici, byla dosud němá. Když pak doznělo vyzvánění a troubení, nabádající k poslední pobožnosti, nastalo těžké, mrtvé ticho. Tehdy generálové byli v hostinci U města Prahy už pohromadě všichni a Benedekův pobočník, podplukovník Müller, zaťukal na dveře soukromého pokoje svého pána, aby mu oznámil, že je očekáván.

(...)

Byli tu shromážděni v klenuté místnosti, do hnědočerna zakouřené od sedláků a vozků, kteří tu od nepaměti sedávali nad svými holbami piva, nositelé jmen rakouské aristokracie z nejskvělejších, arcivévodové, hrabata a baroni, postavy vážné a marciální, starci to povětšinou plecí a ducatí, důstojně vypjatí a rozložití, impozantně bradatí a kníratí, vznešení a slavnostní, v popředí generálmajor hrabě Gondrecourt, který velel prvnímu armádnímu sboru po odvolání hraběte Clam-Gallase, jenž zavinil porážku rakouského vojska u Jičína tím, že dal zatroubit k ústupu, když naši už vítězili, dále baron Gablenz, velitel desátého sboru, hrabě Thun, baron Pidoll, nejvyšší pán ženistů, hrabě Festetics a jiní a jiní, všichni zdvořile pohrdaví a vyčkávavě upjatí k nepatrnému rytířskému zbrojmistrovi, jež rozmar císařovy vojenské kanceláře byl učinil jejich představeným.

I vida je, ironicky upjaté, hrud' vedle hrudi, řád vedle řádu, rameno vedle ramena, Benedek s uspokojením pocítil, že ho zaplavuje divoký vztek, tatáž bezohledná zuřivost, která ho hnávala do nejprudšího ohně bitev a činila ho, jak měl za to, nezranitelným. Instrukce o obchvatných pohybech byste ode mne chtěli slyšet, myslil si, o spolupráci, o pohybu tam a tam; ale i kdybych vám nakrásně ty instrukce dal, neposlechnete jich, vykašlete se na ně a budete jednat po svém vlastním rozumu, vy urození smradi, každý na vlastní pěst, tak jak to udělal hrabě Sternberg, když jsem ho poslal za saským korunním princem s depeší, na které závisel osud bitvy u Jičína, a on tu depeši klidně strčil do kapsy a odjel si na návštěvu

k příbuzným na miličevský zámek. A stane se mu za to něco? Bude za to postaven před vojenský soud? Bude za to zastřelen? Nic se mu nestane. Ale počkejte, darebáci, ještě není všem dnům konec a lev od Mantovy a Solferina ještě neztratil zuby. (...)

Následky našich porážek, řekl, by se hladce daly odčinit a pokleslá nálada armády by se dala zvednout, kdyby páni oficíři se podřídili téže disciplíně, kterou vyžadují od svých vojáků, a kdyby míň kritizovali, než kritizují, míň rozumovali, než rozumují, a zato víc poslouchali a bojovali. Každý má hlavu plnou taktiky, každý se považuje za malého Napoleona, který by chtěl obchvacovat a překvapovat a zasahovat a kdesi cosi, ale když má vydat jasný a srozumitelný rozkaz, když jde o to, aby řekl, ty povedeš svou kumpáčku tam a tam a udržíš se tam stůj co stůj, tu neřeknou nic. Ale teď je takovým móresům konec; on, Benedek, se od této chvíle bude s bezohlednou přísností dožadovat nejželeznější disciplíny, protože jen disciplína může zastavit rozklad naší armády, a zastavit ten rozklad je nutno bezpodmínečně.

Vykřičev se, Benedek se pozeptal svých generálů, jakže se daří mužstvu a mají-li koně dost vody. Když se mu dostalo uspokojivých odpovědí, zakončil svůj proslov řka, že armáda, vyčerpaná krvavými srážkami posledních dnů, nutně potřebuje několika dní odpočinku, aby se zotavila a stala se opět schopna boje.

– Děkuji vám, pánové, řekl netrpělivě, když důstojníci, ohromeni, zůstali po skončení jeho řeči sedět, protože nebyli s to uvěřit, že to je všechno, že jejich nejvyšší velitel je svolal jen proto, aby promluvil o disciplíně a aby se jich zeptal, mají-li koně dost vody. Zaražení, tázali se očima jeden druhého, cože si o tom mají myslet. Hrabě Gndrecourt rezignovaně pokrčil rameny a vstal, a tu počali váhavě, neochotně vstávat i všichni ostatní. Vtom se z pozadí místnosti ozval ostrý, energický hlas mladičského Edelsheima, benjamínka mezi vysokými důstojníky, budoucího reformátora rakouského jezdeckta, který však tehdy už, ač teprve čtyřicetiletý, požíval u armády skvělého jména.

– Vysvětlete nám, Excellence, vykřikl rozčileně, – jak máme armádě dopřát několika dní odpočinku, když nepřítel je tak blízko, že k bitvě nutně musí dojít nejpозději zítra! Znechucen, Benedek mávl stařeckou rukou.

– Takový mladík má vždycky plno rozumů! řekl a pootočil se k oknu, aby dal najevo, že si už žádné další poznámky a dotazy nepřeje slyšet.

Viz kapitolu **Na skok v Hradci**

Pavlík Jan (Max Leonier)

Slavnost snímání orlů

[In: Leonier-Pavlík, M. *Říjnový převrat královéhradecký roku 1918: vzpomínky*.
Hradec Králové: Kraj Královéhradecký, 1923, 40-43.]

Uspořádala ji naše mládež v Hradci zrovna tak, jako všade jinde. Ale byla to improvisace, neboť ještě v poledne 28. října nikdo v Hradci netušil, co přinesou hodiny podvečerní. Ale sotva den skláněl se k noci, ulice náhle oživly, zazněly národní písně – zástupy rostly, řečnilo se. Počal převrat. V náhlosti byla i síla událostí. V náhlosti byla i jistota, že nepoteče krev. Ti kteří měli nad Rakouskem bdít, byli překvapeni, konsternováni, zakřiknutí. Neměli času vzpamatovat se. Ještě dopoledne rada Smutný bezstarostně konal obvyklou denní procházku – večer byl bez moci.

Každá revoluce počíná nejprve tím, že odstraňuje pilíře a symboly starých řádů. Nebylo možno ani jinak při revoluci naší. A proto, co jsme viděli v Hradci, odehrálo se na vlas stejně asi všade jinde. Mládež měla první slovo, improvisovala s plným úspěchem slavnost snímání orlů. Provedla to s důkladností, před kterou člověk musí se poklonit, neboť nikde nezůstal dosažitelný dvouhlavý dravec. Pouze tři zůstaly: na budově krajského soudu, na mariánském sousoší a na domě Špulákově. Ale ostatní podlehly nekrvavé exekuci.

Došlo také ovšem k scénám veselým i komickým. Když mládež strhovala orla s budovy hejtmanství (mimochodem řečeno cennou uměleckou práci) rada Smutný počínal si jako zoufalec. Hlavu maje sevřenou v dlaních, pobíhal v chodbě a volal: „Emblem, trhají emblem!“ Mládež vlekla orla k Labi, utopit. V kopečku cestou od Grandu do náměstí potkal zástup okresní četnický strážmistr. Neznal situaci, chtěl zakročít a málem by se mu zle dařilo. Ale orel utopen nebyl přece. Mládež si dala říci, orel schován do jednoho domu a dnes, tuším je uložen v průmyslovém museu.

Osud všech ostatních orlů byl stejný. Mládež utopila je v Labi. A pád do vody provázen byl vždy upřímným jásotem. A nejvíc jásali ti nejmenší, jimž očka zářila. Ti tu improvizovanou slavnost prožili v čistém nadšení, radovali se, že nenáviděný pták je v Labi.

Když jsem šel po nábřeží, potkal jsem dva hochy z naší ulice. Jeden 6, druhý 8 roků starý. Nadobyčej byli tenkrát uctiví.

„Kam hoši, co?“ ptám se.

„Jen tak... procházíme se,“ odpověděl starší. Zašel jsem několik kroků, když slyším za sebou:

„Pane redaktore!“

„No?“ obrátím se.

Rychle přiběhli a jeden z nich horlivě se vyptává:

„Pane redaktore, nevíte o nějakých orlíčkách?“

„Nevím, hoši, nevím... Zdá se mi, že jeden je na staré radnici.“

„Takhle kdyby byl níž,“ odpověděl hoch trochu nejistě.

„A co, Pepíku, tak najednou o orly se zajímáš?“ vyzvídám a pozoruji.

Vypjal prsa a ten menší také nějak se vytáhl, a povídá: „To my je v Labi topíme...“

„Hleďme, a proč?“

„Dyť je revoluce, máme republiku!“ odpověděl rychle a skoro s údivem, jakoby chtěl říci: „Ten asi nic neví...“

Poradil jsem jim, aby už šli domů, že je večer, že maminka bude mít starost. Slíbili, ale za chvíli mne předběhli. Viděl jsem je zahýbat do Čelakovského ulice. Tam totiž byla Hladíková trafika. Ale přálo-li chlapcům štěstí, nevím.

Pro děti byl to veliký den. A nezapomenutelný. Pomáhaly odstraňovat viditelné znaky starého Rakouska. Ale několik orlů mělo tuhý život. Dva z nich vytáhli později rybáři na udici. Měli-li z té kořisti radost, nevím.

Viz **Karla Hynka Máchy čp. 736**

Plávka Andrej

Žíznivý milenec: téměř román jednoho života

[Plávka Andrej. *Žíznivý milenec: téměř román jednoho života*.
Praha: Československý spisovatel, 1974, s. 309-312.]

(...)

Budova hradecké Ymky byla velmi podobná lučenecké. Měla slušnou jídelnu, něco více než čtyřicet ubytovacích pokojů, tělocvičnu, prostorné společenské místnosti, klubovny pro mládež i dospělé, velké a světlé kanceláře pro tajemníky. Ředitele Jana Appela jsem už znal osobně z konferencí. Přivítal mě velmi srdečně a ihned mě seznámil s mou prací. K mé velké radosti mi hned při prvním setkání zvěstoval, že pro mě našel i byt. ... Dalším mým spolupracovníkem byl tajemník Miki Rejchrt, mládenec asi tak o dva až tři roky mladší než já, který zde nastoupil hned po maturitě a byl vlastně jen tajemníkem-čekatelem, zatímco já jsem měl už takzvanou „definitivu“. Byl to velmi slušný chlapec, trochu cvalík, ale dobrosrdečný a přímý. ... Alois Mikuláš, tajemník-informátor, štíhlý, vysoký třicátník s průsvitnou, hranatou tvář, člověk jemného, někdy i dojemného chování, byl propagátorem zejména všeho moderního, určitě i proto, že jeho štíhlá manželka Liduška byla vedoucí hradecké Krásné jizby, podniku Družstevní práce, neboli DP, což samo o sobě mělo punc modernosti. (...)

Město Hradec Králové mělo to štěstí, že v čele jeho radních pánů byl třicet čtyři let starosta dr. Ulrich, osobnost známá po celé republice. Měl nejen vytrřibený smysl pro moderní urbanistiku, ale dovedl si vybrat schopné architektky a dát si od nich poradit. Jedním z hlavních budovatelů nového Hradce byl především architekt Gočár, rodem Slovák, o kterém možno říci, že dal tomuto pěknému městu charakter i vlastní tvář. Svoje velkorysé plány a předsevzetí by však nikdy nemohl realizovat bez vnímavého pochopení starosty dr. Ulricha. V té době, kdy jsem do Hradce přijel, dokončovala se například úprava Ulrichova náměstí podle Gočárové koncepce tak, aby průčelí všech domů na tomto náměstí měla jednotný charakter, aby celé náměstí mělo svou osobitou, ničím nehyzděnou tvář. Pokud si nějaký „prachatý“ majitel realit nebo tupý majitel činžovního domu dovolil na fasádě domu předvádět svou pýchu v podobě architektonických bradavic, musela tato ohyzdnost jednoduše dolů. Kromě architekta Gočára byli tu další znamenití architekti, například Kotěra, bratři Václav a Jan Rejchlové, autoři na tu dobu velmi smělé stavby Ředitelství drah i nového hradeckého nádraží. A právě v domě tohoto architekta ing. Václava Rejchla jsme dostali pěkný dvoupokojový byt. Když jsme se do něho nastěhovali, přišel se sám podívat, zda je vše v pořádku, sám tedy udělal malou kolaudaci a řekl:

„Pane tajemníku, je to pro vás zatím jen takové nouzové bydlení. Stavíme nové bloky, pak vám dáme něco lepšího.“

Měl zřejmě na mysli to čtvrté poschodí – byli jsme však mladí a vyběhnout do čtvrtého poschodí pro nás nic nebylo.

U ing. Václava Rejchla se musím pozdržet už proto, že byl synem stavitele hradeckého Lutherova domu, založeného slovenským superintendentem evangelické církve Karolem Lánym. Maďarská perzekuce zahrnala Karola Lányho do Hradce Králové, kde si ho čeští církevníci neobyčejně vážili, a dokonce ho v roce 1901 zvolili superintendentem východočeské evangelické církve. Na místě bývalého Lutherova domu postavili moderní Husův dům a ing. Václav Rejchl, který se slovenskými studenty často debatoval v Palackého čítárně, stal se nadšeným obdivovatelem Slovenska, poznal mnoho našich lidí a živě se zajímal o naše problémy. Slovenské zraky byly však upřeny k tomuto městu už dávno před Lánym i po něm. Už Ludovít Štúr při své delší návštěvě Hradce si oblíbil dceru českého

vlastence, Libušku Pospíšilovou,²²⁸ a potom mnohem později hradecké školy přijaly řadu významných Slováků, vyloučených ze všech škol Uherska. Starý pan profesor Karel Mlynář, také významný kulturní pracovník, ještě velmi dobře pamatuje Matěje Janča, mladého slovenského mučedníka, Morhistu, který po vyloučení z uherských škol přišel do Hradce s Metodem Bellou a kromě nich i další Slováci: Michal Cádra, Jančková, Makovický, Pálka, Štefánik. Studentský časopis Púčky, který Matěj Jančo v Kežmarku založil, přenesl potom do Hradce, kde už nebyl psán tajně a hektografován, ale normálně tištěn v tiskárně Jaroslava Oma, českého vlastence, který byl ochoten převzít i odpovědné redaktorství. Matěje Janča potom na žádost maďarské vlády odvedli přímo z hradecké školy dva četníci v poutech a odevzdali maďarským úřadům na jistou smrt.

Styky slovenských lidí s tímto krásným městem ještě zdaleka nekončí, není však záměrem těchto pamětí všechny připomínat. I těch několik případů však ukazuje šlechtnost hradeckých vlastenců a jejich potomků ve vztahu ke Slovákům, jejich živý zájem o slovenský život od dávných dob až podnes. Vyprávění pana profesora Mlynáře a později i dalších kulturních činitelů Hradce, například profesora Bohdana Dobiáše, Adolfa Novotného, Pavla Šoltésze a dalších, mi nejednou otevřelo oči údivem, co vše sami nevíme nebo jsme už zapomněli. Kdyby přišel Slovák do tohoto města a nezaposlouchal se i do této stránky jeho historie, byl by to skutečný hřích. Hospodářská škola v Kuklenách i hradecká obchodní akademie mají za sebou také kousek slovenské historie, kterou obejít by prostě nedovolilo svědomí.

Viz **Kotěrova čp. 720, Šafaříkova čp. 666**

²²⁸ Autor má na mysli Marii Pospíšilovou; více o ní viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.**

Poláček Karel

Kasárny v Hradci Králové

[Poláček Karel. *Čtrnáct dní na vojně*. Praha: Obelisk, 1925, s. 16-19.]

Kasárny jsou zvláštní druh výtvorů stavitelských. Nezdá se, že by je stavěl architekt. Je to inkarnace ducha nevýslovně ponurého, nepřítel božího světla, vzduchu a veselosti. Ten, jenž budoval kasárny, byl asi toho mínění, že vojna je kriminál, kterým se trestají bezúhonné občanské osoby. Nikoliv, kasáren nebudoval stavitel. Plány navrhl asi profous a stavěli poddůstojníci z povolání a četníci.

Hradec Králové jest město bodré, syté, veselé. – Není cizince, který navštíviv je, odepřel mu svých sympatií. Dýše přívětivosti a libuje si v eleganci. Hradečtí domorodci vzbuzují jaksí představu, že nadmíru milují vejražkové buchty; a říká se jim „votroci“, což ale není nadávkou, nýbrž znamením, kterým se Hradečáci v cizině poznávají; „votrok“ je láskyplná přezdívka, kterou má čest nositi pouze Hradečák a jen výjimečně uděluje se cizincům, kteří si zasloužili úcty hradeckých.

Hradec je město pokrokové, což dokazuje se zejména tím, že hradecké dívky počaly neohroženě nositi mikado, i garsonku, i tutankamen již v dobách, kdy Pražanky listující v modních časopisech křížovaly se nad touto bezbožnou modou. A jak Hradečanky v otázce účesu, tak i Hradec Králové ve všech směrech pokroku kráčí v čele venkovských měst; a Bůh mu zato dává bujeti jako cedrům libanonským a popřává mu netušeného rozkvětu; neboť velmi miluje „votroky“ a shlíží se na ně laskavým okem.

Nedá se však říci, že by Hradec pro shon za velikost, moderností a rozvoj průmyslu zapomínal na odkaz našich předků. Obchod, průmysl, peněžnictví a moderní podnikání je obsažen v nové čtvrti. Ve starém městě však pěstuje se tradice, staré živnosti a slovanská družnost. Jsou tu zájezdní hospody v barokních domech, před kterými by mohl zastaviti dostavník, jenž je bachratý jako nákladní loď brazilské, a z toho dostavníku mohl by vystoupiti pán v nízkém, bílém cylindru a s fatmordy, jenž galantně podává ruku dívce se zvonovitou sukni a v kloboučku „Alt-Wien“. V těchto hospodách žijí tlustí hostinští, širokého, harašivého smíchu, kteří si tykají se svými hosty a zajímají se o úrodu. V těchto hospodách nalezneme nejen sádrové sošky ševcovského kluka s nápisem „Kadet z Kopníku“, ale i harfenici, která doprovází hrou na královský nástroj dva houslisty s pleší a kníry. Refrén zpívá harfenice smutným hlasem, připomínajícím harfenice z doby rozkvětu romantismu. Mimo tyto hudebníky zjevuje se tu citerista, který mňouká na svůj nástroj „M´caj – m´caj – m´caj – caj“ a jiné písně tohoto druhu. Když muzika hraje do tance, tu vstane tlustý hostinský, pokloní se elegantně jedné z přítomných starších dam a již krouží s ní v nadně kolem kulečnicku. Co se týče kulečnicku, tu jest prohlásiti, že má koule tak šišaté, že dovedou na něm hráti pouze selští synkové, kteří jsou zvyklí zápasiti s nepravidelností přírodních zjevů. V těch hospodách scházejí se vojíni a záložníci a ti dají si pivo a zpívají se zamhouřenýma očima „Ked’ já smutný půjdem“ a „Nechtěla jsem, musela jsem, k oltáři kleknout, dva prsty zvednout, na tebe, milý, zapomenout“. A dozpívavše ťukají si sklenicemi a volají: „Nazdáár!“ a hned nato spustí: „Ať žije ducha tvého zář!“

A v tomto přívětivém městě je několik kasáren, z nichž nejchmurnější jsou Stará kasárna, která jsou černá jako tmavý hrob, ve kterém odpočívá dívka miláčkem zrazená a o věneček připravená. Je to budova baladicky pochmurná jako hrad loupežných rytířů; jakoby byla určena k tomu, aby tam penězokazové provozovali svoje nekalé a černé řemeslo.

Avšak uvnitř panuje takový světský ruch, pohyb, halas a rámus, jako o výročním trhu. Křik, jak praví Machar, je solí vojenské disciplíny. Vojíni naplňují slavníky hulákající.

S rámušem vyvolává služba marody k prohlídce nemocných. Do strážní služby a ani pro oběd nejdou vojáci zamlkle, ale s hlaholem. Vymřeli oni mírní centurionové z Písma, kteří kázali pouze: „Jdi!“ a šlo se. Tenkrát panovaly ve vojenství jiné poměry. Dnes káže se místo: „Jdi!“ – „Všecko ven! Koukejte, ať se hnete, nebo vám přidělám nožičky!“ Tak a podobně kází dnešní centurionové.

Nová doba přinesla tendenci zdobiti stěny kasáren podle hesla „Zdobíme své příbytky“. – Takže vidíme na chodbách obrazy kulometu systém Schwarzlose, průřezu Janečkova ručního granátu, vedle toho Lešetínského kováře, jenž má bílý plnovous a vrhá se kladivem na četu vojínů. Úprkova „Pout' ke svatému Antoníčku“ a mravoučné nápisy pana Husáka, výrobce nábytku a dobrobojce. Nezapomeňme na věšáky, na nichž jsou zavěšeny pušky. Tolik bychom asi řekli o starých hradeckých kasárnách.

Viz Na skok v Hradci

Na cvičišťě

[Poláček Karel. *Čtrnáct dní na vojně*. Praha: Obelisk, 1925, s. 46-48.]

Důstojník zavelel: „Na řemen zbraň!“ a „Pohov!“ Oddíl opouští město, jehož domy mají spuštěné záclony; město spí. Mineme červenou budovu koželužské školy a jsme v polích. Je šedivé jitro; dubnovému dni nechce se vstávati. Po bahnitých lukách vlekou se baladicky útržky mlhy. Po obou stranách silnice trčí topoly, holé jako březová košťata. Tu a tam objevují se již civilní lidé. Dělníci s uzlíky jdou do továrny. Drkotají selské vozy, jež přivázejí do města zeleninu. Kočí, vidouce oddíl vojska, vypínají se pansky, protože se vezou, zatím co voják s břízou šlape prach. Ale vojákům je vesele, neboť svěží jitro jim pročistilo plíce. Podél silnice trousí se opět domky – Nový Hradec. Maličký rotný, malíř štítů, ukazuje na firmy, které maloval. „Podívejte se, tamhle ten obchod smíšeným zbožím je moje dílo. Ta hospoda také. Čistá práce, co? Za ten nápis na střeše továrny jsem bral stovracet korun a byl jsem s tím hotov za den. Jo, v civilu člověk něco platí...!“ Ti dva tlustí svobodníci rozhovořili se rozjařeně o krytinách. Prou se vášnivě, co jest lepší, jestli břídlíce nebo eternit. Vida, už děti na kolech jedou do školy. Snad nám to dopoledne přece nějak uteče. Ale je nějak sakramentsky sychravo. „Když se jde, tak to ujde,“ konejší četař Riemer, hostinský ze Starkoče.

Pan nadporučík velí: „Zpívat!“ – „Tak to zmáčkнем, mládenci.“ – „Ale jakou?“ První četa začíná břechtivě: „Šestého července...“ Současně spouští třetí a čtvrtá: „Kolíně, Kolíně...“ Aktivní vojáci protestují: „Takové staré písne, kam s tím? Záložníci neumějí zpívat.“ Skutečně neumějí zpívat záložníci. Světová válka odnaučila je zpěvu. Každý má v hlavě nekonečné marše haličským a srbským blátem; do zpěvu nám nebylo. Avšak červení a oplácení aktivní vojáci spustí jednu zbrusu novou:

*„Jedna bába povídala,
že těch klepů nenechá,
kdyby měla pro ně běžet, kdyby měla pro ně běžet
čertu do pekla.“*

Tato bujará píseň o třech klepavých babách líbí se všemu mužstvu. I páni záložníci si ji pochvalují.

*„Druhá bába povídala,
že má syna na vojně.
Vyfasuje věku chleba, vyfasuje věku chleba,
on by sežral dvě...“*

Záložníci chtějí aktivním zkazit píseň starou rakouskou, o infanterii, slavné armádě, která již mnoho vytrpěla pro císaře pána:

*„...císaře pána,
jeho rodinu,
ta musela vybojovat
Bosnu, Hercegovinu...“*

Ale přicházíme k velikém blátu. Vojsko přeskakuje louže. Na pravo borový lesík, potom je kopeček. Jsme na execíráku. Aktivní vojsko, i Němci i Maďaři nazývají jej „cvičák“.

Velí se: „Pozor!“ – „Na rámě zbraň!“ – Vojáci v rychlosti uhasínají retka a strkají oharky za čepici.

Viz **Na skok v Hradci**, též **Na Plachtě** („cvičák“)

Pospíšilová Marie

Sen

[Květy, roč. 5, č. 9, 1. března 1838.]

Jaký to sen?

Čarovný spánek oči moje sklížil –
vše dítky máje hrály přede mnou.
Tuť jinoch sličný ku mně se přiblížil –
ach, jak milostně hleděl v tváři mou!
Ó, krásný sen!

Jakýž to sen?

Na klíně mém jarní se skvělo kvítí,
slzičky, lilie s květem růžovým.
Ach komu, dívko, věneček chceš víti? –
ozval se jinoch hlasem líbezným.
Ó, sladký sen!

Jaký to sen?

Ó, tobě, tobě, řekla jsem milenci –
vykvetly kvítky tyto v srdci mém.
Jen jeden ještě připojím ku věnci,
pak ať se skví na drahém čele tvém!
Ó, rajský sen!

Jakýž to sen?

I беру z klína něžnou rozmarýnu,
chci skončiti překrásnou práci svou.
Již naději tu do věnečka vinu,
vtom se – ach! – mé oči otevřou.
Ó, smutný sen!

Viz Velké náměstí čp. 22, oddíl 2.)

Hradec Králové

[In: Preclík Vladimír. *Tiše se přemísťovati*.
Hradec Králové: Nakladatelství Kruh, 1989, s. 179-184.]

(...)

Mně se model zalíbil moc.²²⁹ Na první pohled mi bylo zřejmé, že se nejedná o přesnou technickou zmenšeninu, ale že autor překypoval tvůrčí snahou o vlastní dílo opřené o fakta, kterým nehodlal otročit. Poznával jsem s potěšením místa, která znám dnes jinak, a jásal jsem nad rozlohou festuňku, který byl nakonec pro kočku. Zalíbil se mi jako velká hračka, jako velká pomůcka hradeckých škol, historiků a cestujících sochařů. A jak jsem byl už úplně rozehřátý, pojal jsem nápad hodný pošetilého císaře a vydal jsem se do dnešního Hradce stavět opevnění podle modelu znovu. (...)

Začal jsem hned u Kotěrova muzea, které ihned ochotně zacouvalo do šera historie. Z milionů pevných cihel jsem postavil několikrát ostře zalomený vysoký val a obtočil jím postupně kopec Hradce až ke Slezské bráně. Měl i několik kazematů pro vojsko a sklady munice. Nic moc jsem si nevšímal normálně probíhajícího pulsu života v občanském Hradci. Stavěl jsem pevnost a neměl v úmyslu se lidem svěřovat. Hlavně proto, že jedni by byli pro, ale druzí zásadně proti. Tak se vojenská pevnost, uznáte, stavět nedá. To se musí jít hlava nehlava, jako šel Josef. Pokračoval jsem tedy hlava nehlava od Slezské brány kolem dvojích kasáren, zase jižním křídlem obtácel město dole pod kopcem až k pivovaru, a práce se mi dařila. Postupně jsem vystavěl tři flošny, představené před nejcitlivější místa pevnosti, brány, aby ji střežily. Vypadaly moc dobře, jen ta jedna běžící podél moravské hráze, která končila až někde u Petrofů na Novém Hradci, se mi zdála od samé pevnosti poněkud utržená, ale už jsem to nechal. Pevnost rostla před očima jako z vody. Pískovcové kvádry vylomené v lomech na Boháňce a Skále v hořických chlumech voněly ještě čerstvým kamenem, který po vylomení ještě dlouho dýchá zemi vůní. Posílal mi ho odtamtud milčický rychtář František Jan Vavák, který tam přejímal kámen za své poděbradské poddané. Celých 1080 for kamene musel dovézt do Hradce pod ruce třem stům kameníkům...

Došlo na Pražskou bránu. Postavil jsem ji přesně tam, kde byla, vedle domu, ve kterém bydlí a maluje Vladimír Renčín Dlabáčkovy kouzelné lapálie. Vždycky když k němu jdu, má bránu pevně zavřenou. Brzo ho asi začnu dobývat houfnicemi. Hradby a jejich příslušenství mi přibývaly rychle. S kvalitou cihel a kamene jsem byl spokojen, a tak dodavatelsko-odběratelské vztahy byly příkladné. Kdyby mi chybělo deset fůr kamene, tak jsem si je domyslel. Stavěl jsem proudově a nepřerušeně. Nesvačil jsem, pivo jsem při práci nepil, dráby jsem nezaměstnával. V duchu se staví ohromně. Z mlhoviny nápadu je masivní zeď, jde to jako namydlený, a než se setmí, je malta jako sklo. Vodu jsem pro pevnost použil všechnu. Že je jí tu do alelujá. Labská i orlická jsou skoro stejné kvality. Labská však používá jiný parfém. Orlice teče z jiných, nižších hor a potkává na své cestě méně továrních komínů. Vpustil jsem obě řeky do připravených příkopů a hrdě vztyčil shrbený hřbet a vyzývavě stočil zrak v tu stranu, ze které Hradci hrozilo pruské nebezpečí...

Okolní lesy jsem sekerami a pilami císařských ženistů vyholil na kost. Však dřevo bylo potřeba všude. Na mosty, můstky, vrata i na topení. Zpracoval jsem i několik vorů, které se ještě plavily po Orlici. Hradec se strožil do vojenského a já sezval celé okolí, aby se na něj přišlo podívat v celé parádě. Hvězdice pevnostního valu, vklíněná do soutoku Labe s Orlicí, složená z osmi bastiónů, které lemovaly celý obvod věnce valu, a osmi předsunutých ravelínů,

²²⁹ Model hradecké pevnosti od Františka Žaloudka z let 1908-1916, umístěný v Muzeu východních Čech.

překročivší hlavní vodní příkop, byla posílena ještě čtyřmi kavalíry na straně očekávaného útoku. Netrvalo pak už dlouho dostavět branky, schody, zátaras, navozit hromady dělových koulí, ova, chleba a piva, když jsem měl k dispozici obrovskou masu pomyslných a neodmlouvajících, neúnavných a poslušných. Umyl jsem si ruce, opásal se vojenským opaskem se šavlí a navelel do pevnosti šest tisíc maníků v barevných uniformách, připravených, odhodlaných a nesmlouvavých. Spolu s nimi jsem dílo přehlédl a sem tam vychytával ještě dlouho jeho mouchy.

Ve městě bylo tíživé ticho, den ze dne bezpečněji opevněné, den ze dne nedýchatelnější. Dvory, cvičiště byly v zákrytech a potily se strachem. Kolem pevnosti byla pláň jako holá poušť a odříznutá předměstí se vylidnila a krčila hrůzou bezbrannosti. Moje rodiště, Pražské Předměstí, bylo skrčené až k pláči. Moje obnova pevnostního Hradce nestála ani korunu. Zato stavba původní částky devadesát miliónů zlatých. Nakonec z pevnosti vyšlehl jen ojedinělé výstřely toho osudného června 1866, který měl po dvaceti letech výstavby prověřit nedobytnost josefínského festuňku a přivodit tak jeho světovou slávu. Nepodařilo se. Jen chladné laufy děl, lesklých jako ocelové ukazováky, němě trčely z cihlové pevnosti, zatopené kolem dokola vodou. Věnc za devadesát miliónů zlatých plul teď tiše po lukách jako věnc rozpaků na hrobě císařova strategického poblouznění...

Viz **Poděbradova čp. 732**

Preclík Vladimír

Jak jsem znal a neznal Hradec Králové

[In: *Sochařům se netleská: rozhovor Lenky Jaklové s Vladimírem Preclíkem.*

Praha: Gallery, 2006, s. 23-27.]

Ač jsem měl v křestním listě místo narození Hradec Králové, rodiče mě už po pár týdnech unesli do blízké Jaroměře, kde otec dostal místo strojvůdce. Lokomotiva, tehdy na páru, se pak stala na celý život jeho osudem. Vrátil jsem se do Hradce jako patnáctiletý, kdy jsem vešel pln očekávání do řezbářské dílny pana Bittnera v Habrmannově ulici, pár desítek metrů od mého rodiště.²³⁰

Jako učedník jsem postupně poznával město. Moc se mi líbilo. Proti Josefovu, kde jsem vyrůstal, mi Hradec připadal jako úplně nový, čistý a spořádaný. Nic jsem nevěděl o Kotěrovi, Gočárovi ani Gutfreundovi. Zato jsem se hned první rok vydal do lázní na břehu Labe, protože tam byly úžasně vysoké, uměle vytvořené vlny. (...)

Chodil jsem často kolem hotelu Grand. Stál pod kopečkem a v jeho blízkosti krámk s pendrekem. Kupoval jsem si ho, byl velmi levný. Bylo to sice strašný svinstvo, ale nic lepšího nikde neprodávali.

Jednou jsem se odvážil podejít pivovar – byl cítit chmelem – a obejít bývalou vojenskou pevnost zprava. Překvapilo mě, že i v Hradci jsou podobná kasárna jako v Josefově...

Rád jsem chodil po starém mostě a koukal na vodu. Smrděla o něco méně než v Jaroměři, asi se cestou přes luka vysmrděla. Labe bylo širší a mělo vysoké kamenné břehy hned od lázní. Jestlipak je dost hluboké? Bylo tmavé a zamyšlené, asi přemýšlelo, jak se očistit od splašků.

Velké náměstí? To byl svátek. Pokukoval jsem po sochách na morovém sloupu a hádal, jak se to dělá, aby kamenná socha na kamenném podstavci stála, aby se dívala, choulila v zimě, v dešti plakala a ještě si nechala všechno líbit od kluků, kteří na ni v zimě házeli sněhovými koulemi.

(...)

Jezdil jsem denně vlakem (vždyť jsem byl synem ajznboňáka) z Josefova do Hradce, mimo neděli. V sobotu se ještě pracovalo a já coby jediný učedník jsem odcházel z dílny jako poslední, protože jsem musel zamést obě dílny a strojovnu, oprášit stroje od pilin, nacpat v zimě dva piliňáky na pondělí, a pak fofr na dráhu. V sobotu jsem přijížděl domů až kolem šesté. (...)

Hned po válce můj mistr zavřel dílnu a odstěhoval se do pohraničí, jako mnoho těch, kteří chtěli rychle zbohatnout. Byl jsem ve třetím roce, a tak mi do vyučení zbývalo pár měsíců. Začal jsem přemýšlet, jestli by Hořice vzaly do slavné sochařsko-kamenické školy někoho, kdo o kameni nemá ani páru.

V Hradci jsem si oblíbil uličku V Kopečku, byla strmá, ale člověk byl hnedle na náměstí. Vlezl jsem jednou do kostela, protože mistr říkal, že budeme někde opravovat kostelní inventář včetně figur svatých. Chrám sv. Ducha byl střídmy ve stavbě i výzdobě. A tichý. Jen jedna babka se modlila nahlas v domnění, že pánbůh je hluchej jako ona.

Neměl jsem v Hradci vlastně kamarády z jednoduchého důvodu. Po práci na vlak a domů, mezi kluky k Metuji. (...) Z Hradce Králové jsem vlastně pořád odjížděl – zrovna jako teď, pořád se zaplétám mimohradecky.

²³⁰ Vladimír Preclík se učil v Hradci Králové řezbářem od roku 1943 do roku 1945.

V dílně pana Bittnera byli tři mistři řezbáři, jeden soustružník, jeden strojník a tři vypalovačky s jehlami: vypalovaly obrázky na dřevěné misky. Plné bedny jsme jich posílali do Německa. A já s nimi každý pátek mazal na dráhu. Řezbářům šla práce od ruky. Nestačil jsem se koukat. Dostali na ponk štůsek vyřezaných a vyfrézovaných ováleků a za hodinu byl zpracován. Stará dláta, grif a touha mít nějakou korunu navíc. Mistr je platil od kusu, nikoli hodinově. (...)

Ke mně se zachoval velkoryse. V roce 1943 mě přihlásil do soutěže učňů uměleckých řemesel. Vyhrál jsem s barokním rámem nejdříve okresní, pak krajské a nakonec i celostátní kolo. Protože jsem mu vítězstvím udělal radost, řekl mi, že si rám mohu odnést a pověsit doma. Vlastně byl jeho majetkem, dělal jsem ho přece v pracovní době. Když v létě roku 1945 hradeckou dílnu opustil, dal mi rám natrvalo. Uvažuji o jeho zařazení do kolekce mých soch, které snad budou součástí mé trvalé sbírky v přestavovaném hradeckém pivovaře. Vlastně je to moje nejstarší práce – příslib mého sochařského vývoje.

(...)

Za své první setkání s opravdovým sochařem vděčím staršímu kamarádovi z učení Jiřímu Myszákovi. Jednou se mě zeptal: „A co chceš vlastně dělat? Přece nebudeš pořád jen opravovat kostelní figury?“

Když jsem nesměle hlesl, že mě zajímají sochy, vzal mě s sebou na Slezské předměstí k Josefu Škodovi, žáku Jana Štursy a Otto Gutfreunda. Byl to zvláštní pán, inteligentní, v bílém plášti, v jakém sochaři tenkrát běžně chodili. Zíral jsem jako vejř a nadšeně hltal prostředí. Chtěl jsem se všeho dotýkat, ale byl jsem hrozně nesmělý. Asi mě prozrazovaly moje oči. Škodovi to neuniklo a zeptal se: „Ty chceš být sochařem?“

„Ano.“

„To není jen tak,“ řekl.

„Já vím,“ souhlasil jsem.

„Tak mi někdy přines ukázat, co kreslíš.“

A pak mi vysvětloval, že se musím naučit propojovat mozek s rukou, cvičit periferní vidění, kreslit tak, abych se při kreslení vlastně nemusel dívat na papír. Dlouho jsem nemohl pochopit, jak je to možné a že je to podobné jako u muzikanta, který hraje, dívá se do not a přitom po očku sleduje dirigenta.

Jednou mi Josef Škoda řekl, abych mu podal hlínu: „Vezmi, co uneseš.“

Chtěl jsem donést pořádný kus. Pochválil mě. „Seš silnej, pude ti to.“

Ta slova mi zněla jako rajska hudba.

Viz Poděbradova čp. 732

Vpád

[Ve sborníku: *Byli jsme při tom: čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968-1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro.*
Praha: Klub novinářů Pražského jara '68, 1993, s. 58-59.]

Celý pokoj, celá budova se chvěje zlověstným hukotem. Okamžitě se probudím. Nálet!

Nesmysl! Je víc než dvacet let po válce. Ale to hučení motorů, mnoha silných leteckých motorů. Hukot sílí, přímo burácí, zase slábne, a než může doznít, znovu sílí a zaburácí. Jeden letecký svaz za druhým. Za války zněl hřmot bombardovacích svazků jinak – vrtule rozkmitaly vzduch do vyšších tónů, zesilování a slábnutí bylo pomalejší. Proudová letadla jsou hlučnější a rychlejší.

Nedovedu pochopit, co se děje, jen tuším, že to bude něco zlého. Zazvoní telefon. Nestačím se ohlásit a vzrušený mužský hlas vychrlí:

„Rusové nás obsazují! Pusť si rozhlas. A zavolej dalším!“ Klap, zavěsil. Vůbec netuším, kdo to mohl být. V hlavě mám pusto: To přece není možné!

Letadla stále hřmotí. Otočím knoflík drát'áku. Už v tuhle časnou hodinu vysílá. Vyzývá naši armádu, aby nekladla odpor. Obsazují nás vojska Varšavské smlouvy. Zachovejte klid! Zabraňte krveprolití! Nedovedu si to srovnat v hlavě.

Okupace! Druhá okupace v mém životě. Když k nám v noci 15. března 1939 vtrhla německá obrněná auta, bylo mi deset let. I tenkrát volal rozhlas: Zchovejte klid. Nenechte se vyprovokovat! Zabraňte zbytečnému krveprolití! V zájmu zachování klidu a míru v Evropě nás tehdy zradili naši spojenci Francie a Anglie.

Dnes je 21. srpen 1968 a v zájmu klidu a míru v Evropě a navíc prý i v zájmu obrany socialismu nás v téhle noci zrazuje a přepadává náš „přítel nejméně“, milovaný Sovětský svaz!

„Éto vaše delo.“ To je vaše věc – tvrdil nám ještě nedávno Leonid Brežněv, když se jednalo o snaze dát socialismu lidskou a demokratickou podobu.

Sedám si a vytáčím číslo: „Rusové nás přepadli.“

„Neblbni,“ vrčí rozespaly hlas.

„Pusť si rádio a zavolej dalším!“

Vytáčím další číslo. Ozve se ženský pláč: „Už to víme. Jak nám to mohli udělat?“

Jak nám tohle mohli udělat? Dnes už to víme. Potřebovali náš uran na jaderné zbraně. Naši strategickou polohu k válečnému tažení proti Západu. Ať to stojí milióny obětí, socialismus zvítězí!

Vycházím do hradeckých ulic. Před obchody už stojí dlouhé fronty. Bude rozvrácena výroba i doprava, nakupují se zásoby potravin. Rádio hlásí, že na budovu pražského rozhlasu střílejí ruské tanky a dovnitř vnikají vojáci se samopaly. Je slyšet střelbu. „Nevíme, jak dlouho ještě budeme moci vysílat!“

Ale vždyť přece i u nás v Hradci je rozhlas. Je tu i redakce Pochodně a tiskárna. Tanky tu ještě nejsou. A k rozhlasu i do Pochodně přicházejí první dobrovolní spolupracovníci. Drnčí telefony i dálnopisy. Zpravodajové z okresů i z jiných krajů se hlásí a zapisovatelky přijímají zprávy o situaci. Přicházejí i překladatelé. Éterem zní volání o pomoc: anglicky, francouzsky, německy. Nejvíce se vysílá v ruštině: Byli jste oklamáni! Kontrarevoluce ani zbraně proti vám u nás nejsou. Vraťte se domů!

Dítě z Hradce

[Z publikace Ribnikarová Jara. *Dítě z Hradce*.
Hradec Králové: Kruh, 1988, s. 10-11; 83-84; 35.]

(...)

Orlice. Měla jsem ji ráda, když jsme u ní bílily prádlo. Její koryto lemují vrby a mírné svahy; nad nimi, na rovných loukách pokrytých hustou trávou a drobnými kvítky, jsme rozprostíraly prádlo. Přitáhly jsme je na starém vozíku ve velkém proutěném koši. Přešly jsme dvě řeky, nejprve Labe, pak Orlici. Úplný polodenní výlet. Nesly jsme si dvě kropicí konve a velký kbelík na vodu. Všechno bylo dokonale čisté, koš i kbelík, konve, všechno zvlášť umyté a vyřené. I ruce jsme si musely vydrhnout kartáčkem a ostříhat nehty. Velké prádlo se pralo jednou měsíčně a bylo kolem toho vždycky hodně vzrušení. Jestli bude svítit slunce a jestli se vše dobře vyvařilo. Jakmile jsme dorazily na louku, nabraly jsme si do konví i kbelíku vodu a začaly rozprostírat prádlo. ... Pak vždycky přišlo to nejhezčí. Pomaličké kropení roztažených prostěradel. Tenké jiskřivé pramínky kreslily po plátně zábavné obrazce a kolem se šířila nezapomenutelná vůně svěžesti a dokonalé čistoty. Na těch houževnatých chudých loukách rostla spousta mateřídoušky. Plátno bylo dobře vyprané, pozorně vyvařené a bílení na slunci představovalo ten nadbytek krásy a péče o zdraví, který prádlu dodávala zvláštní péče mladých žen. Když jsme se k večeru vracely, teta a my dvě holčičky, a strkaly před sebou vozík vrchovatě naložený voňavým prádlem, bývaly jsme předmětem obdivu kolemjdoucích. A znova přes dva mosty domů.

(...)

Hradecko mělo vřelý vztah k hudbě. Hudba dovedla zaujmout a spojit nejrůznější společenské vrstvy. Koncem devatenáctého století už v Hradci existovala pevná základna pro vážné muzicírování. Byli tu dva bratři Kneprové. Starší Vladislav řídil tamější filharmonii, pěvecký spolek „Eliška“, a také mladší Ferdinand nechal truhlařiny a začal se věnovat hře na klavír: jezdil pravidelně do Prahy k profesoru Jiránkovi, složil státní zkoušku a otevřel si v Hradci školu klavíru. Do té jeho školy jsem také chodila, když mi bylo šest sedm let, matka byla toho názoru, že člověk se má už od útlého dětství hudebně vzdělávat, a že já jsem hrála nerada a vůbec jsem necvičila, to nepomáhalo. Od klavíru mě vysvobodil až můj milý otec, když konečně vstoupil do našeho života a pochopil, že nic na světě tak nenenávím, jako „třínohou obludu“, jak sám žertem klavíru říkával. (...)

Ferdinandův bratr Vladislav byl lovcem talentů. Sháněl pro svou filharmonii zdatné síly houževnatě a trpělivě v Hradci Králové i širokém okolí, přiváděl venkovany, řemeslníky, úředníky, každého, kdo na něco hrál. Staral se o jejich zdokonalování. Byl to nadšenec a dobrý organizátor. Uváděli symfonická díla, oratorium Poušť od F. C. Davida, druhé dějství Wagnerova Bludného Holanďana a další skladby. Když se na hudební scéně objevil mladý Jan Kubelík, ihned ho pozvali do Hradce. Měl veliký úspěch. To bylo první setkání s tím velkým umělcem, který později sehraje svou roli v životě mého otce Emila.

(...)

Lidé v ulici ode zdi ke zdi. Něco křičí. Začínají zpívat. Přestanou. Rámusí. Rachot, jako když se bortí střecha. Řinkot rozbíjeného skla. Nějaké drnčení, jako když táhneš plech po dlažbě. „Orla jsme sundali,“ povídá babička. „Vyvěsíme prapor?“ „Ještě ne,“ říká babička.

Pamatuji se na to. Byla jsem celá vyjevená. A nikdo, kdo by mi něco vysvětlil. Bylo mi šest let. Psal se rok devatenáct set osmnáct. Teď vím, co to bylo. Do Hradce přišlo „prohlášení národní samostatnosti“. Byl 28. říjen. Ten den se pak stal státním svátkem.

Teta pláče, utírá si slzy, usměje se a znova se rozpláče. „Už není válka.“ Není válka. Není válka. Stalo se něco moc krásného. Chci ven, chci se podívat. Pouštějí mě k oknu. Řeka lidí houstne a houstne. Nemá konce. Někteří za sebou táhnou železné orly. To oni drncí po dlažbě. Lidé nesou nové prapory. Takové jsem neznala. Rozvlnili jimi město. Od nás z domu nikdo nevychází na ulici. „To není pro ženy,“ povídá kdosi. Ale radost se vkradla i do našeho bytu. Vytahují odněkud vlajku. Červená a bílá. I oni si ji tedy uchystali. Ale babiččina opatrnost zvítězila. Vyvěsili ji až druhý den.

(...)

Viz Plácelova čp. 374 a Švehlova čp. 321

Rodr Josef

Oldřich Bobr: nejbohatší Pouchovák?

[In: Rodr Josef. *Příběhy z dalekých krajin*. Hradec Králové: Kruh, 1986, s. 490-491.]

Montéři prý vědí a povědí vše.

Jak se křtí pivovar...

Jak postavit v Basře rafinérii a ještě si na rozpálené traverze upéci ze sladkých iráckých brambor krkonošské plískánky.

Jak vypadá Alibaba a jak vypadá alibibaba (což je horší)...

Jak lze v Orientě koupit láhev zvanou „bílá hůl“ a doopravdy po ní oslepnout...

Jak Bohouš Koros v Montevideu na molu vykřikl „ta by byla“ a ona to byla Češka a už se na něho lepila...

Jak Milan Mach a Pepík Mrázek váleli v Salahuddinu tenis a najednou jim začaly z nebe padat rakety...

Jak se dá i v Damašku sehnat pašík...

Jak hubit chřestýše anakondami...

Jak se Arab z Edenu divil pohlednici z Českého ráje a jak se Arab od Betléma nemohl vynadívát na Ladovy vánoční obrázky...

Oldřich Bobr je tedy montér.

Specializace: svářeč a potrubář.

V Hradci Králové – Pouchově má rodinku a za baráčkem dlouhou nudli zelinářské zahrady – až dolů k Piletickému potoku.

Když není právě v Iráku, v Iránu, v Kampučii, v Semtíně, v Litvínově, v Košicích, v Košřích nebo na schůzi, patrně zkouší na okurkovém teritoriu nad potokem Pileťákem všelijaké melioračky a vodní stavbičky – prostě bobří nátura.

Někdy ho napadne, co všecko s vodou navyváděli kamarádi Kampučani a co se voda navyváděla s nimi. Jenže tady na Pouchově není jaksi patřičný prostor a Pileťák taky není zrovna Mekong.

Ale co! Pileťák ať je Pileťák a Mekong ať je Mekong!

Oldřich Bobr je montér a říkájí o něm, že si ve světě navařil a nastrouhal milióny a má prý se jako pámbu ve frankrajchu.

Co se týká hmotných požitků a statků, v Montasu se nelenivým pracantům celkem zelení, ale s tím multimilionářstvím to veřejnost asi trochu přehnala.

Dojmů, vzpomínek a odpovědí na případné i nepřípadné otázky navařil a nastrouhal ve světě na vagóny. A nikdy jimi neskrblil.

Když se ho jednou sousedi ptali na nejsilnější zážitek z daleké jihoasijské cesty, prozradil jim, že nejvíc mu rozpumpovala srdce trasa z hradeckého nádraží na Pouchov. Nabujelo prý při ní tolik sídlišť, že se stěží strefil domů...

A pak se teprve rozhovořil o perském trhu, o jehňátkách na medu i o vánočce uklohněné na koleně za tropické noci z tropického těsta, o fotbale na lodi, o zlatých hrobech, o hliněných přibytcích a ocelových rafinériích, o naftových zásobnících zkroucených nenadálou smrští do kornoutů a o tramvaji vytržené při té příležitosti z kolejí, o řekách vystouplých z břehů i o lidech čímsi podobných i čímsi nepodobných nám samotným.

Viz třída Slovenského národního povstání čp. 632

Rodr Josef

S Karlem Plickou, věčným koledníkem

[In: Rodr Josef. *Chovatel hodin a jiné rozhovory*. Hradec Králové: Kruh, 1990, s. 148-149.]

(...)

Za studií v Hradci Králové²³¹ jsem se zmožil kondicemi na stovku a koupil jsem si u lacináře aparát s kalikovým měchem a jakýmsi neurčitým bezejmenným objektivem. S tím jsem musel vystačit ještě dalších dvacet let. Drogista Franc mi půjčil temnou komoru velikosti dnešní telefonní budky a nachystal jsem tedy celou kolekci snímků pro Bělohlavův hradecký vlastivědný sborník. Přístroj měl třesavku, ale žhavl jsem svá sklíčka obdivem k jedinečným městským siluetám, k podsíním a zahrádkám. Hned za šancemi mě okouzlovaly vodní příkopy s kosatci, v labských ramenech rozkvétaly stulíky a nad nimi vystřelovaly z roviny štíhlé svícnové topoly...

Orlice nebyla tenkrát ještě regulována, hustými porosty se jezdilo na loďce k oběma mlýnkům. Od jarního odplynutí ledů až do podzimu to bývala moje téměř každodenní vyjíždka. Lodičkování se přičilo školnímu řádu. Jednou mě tu vyslídil profesor H. a nemínil mě pustit z dohledu. Přitěžující okolnost: nebyl jsem na loďce sám. Vesloval jsem jako o závod, ale nezbylo než namířit nakonec do houští a ukryt se tam. Točil se nad hlubinou veliký vír a loďka v něm tančila dobrou půlhodinku, než se hladina ustálila... A právě tam jsem získal nejvíc fotografií, v tom bouření...

Na řeku Orlici jsem se díval jasnýma očima. Jimi jsem později objevoval i Vltavu. Hledal jsem její jedinečné rysy a taky jsem si přitom užil s houštinami, často jsem se kvůli správnému pohledu pouštěl ze strmého břehu anebo jsem šlapal po skalách... Vltava je Vltava, ale v mých portrétech této řeky je jaksí rozpuštěna moje českotřebovská a hradecká Orlice. Do Niagary v roce 1935 mi vtrhl orlický splav...

V roce 1910 přijeli do našich končin divadelníci z Uherské Skalice. Poprvé jsem uslyšel cimbál, poprvé mi zazvonila slovenská píseň. Nadlouho, natrvalo mi učarovala. Mezi hradeckými studenty jsem náruživě kolportoval Slovenskou čítanku. (...)

Viz třída Slovenského národního povstání čp. 632

²³¹ Karel Plicka studoval na zdejšímu učitelském ústavu na náměstí Svobody čp. 331 v letech 1909-1913.

Rosenzweig-Moir Josef

Confiteor

[In: *Obzory: všestudentský časopis pro literaturu, umění a život*. Roč. 1. (1904), č. 1, s. 3.]

Jsem tichý poeta a romantický snílek,
do hlubin báječných mne sen můj ponoří,
vášnivý milovník jsem erotických chvil,
jež duší planou mi jak maják na moři.

A nevím ani jak – a octl jsem se tady.
Chlad mrazný táhne tu a srdcem proniká.
V tom chladu dohasl můj veškeren žár mladý,
nic ve mně nezbylo, než touha veliká.

Ta touha planoucí, vše obejmout a vztyčit,
do dalek nesmírných svůj rozhoditi jas,
neznámé rostliny svým teplem nechat klíčit
a bujnou úrodou se naplniti klas....,

snad stále jíti sám a cestou smutnou, dlouhou,
snad život nenajít a hynout zemdlený.
Já plně rozhořím tou velikou svou touhou,
jež ve mně rozpíná své mocné plameny!

8. XII. 1903

Viz *Velké náměstí* čp. 144

Rosenzweig-Moir Josef

Písnička, kterou jsem si zpíval v máji

[Ze sbírky Rosenzweig-Moir Josef. *Když zpívá mládí: verše 1903-1906.*

Praha: A. Bouček, 1906, s. 41-42.]

Polibky jara vzduchem plovou,
sto zvonů v srdci vyzvání.
Slečinky chodí na májovou
a poslouchají kázání.

Slečinky tiché buržoasní
se ku svým bohům pomodlí.
Rány, jež časem z dálky zazní,
jich nevyruší z pohodlí.

Já, člověk zlý a bez mravů,
podivnou touhou rozhořím.
Do dlaní tisknu horkou hlavu
a se svým srdcem hovořím.

Dívku, jež nemá žádných ctností,
chtěl milovat bych láskou zpít.
A šli bychom tak, všeho prosti,
čím chtěl v nás život lidi skrýt.

Neb není láskou, co jí zovou –
sentimentální vzdychání.
Polibky jara vzduchem plovou,
sto zvonů v srdci vyzvání.

Slečinky chodí po náměstí,
ve zraku bílé plameny,
tak trochu vzteku, trochu štěstí
a tužeb, které stajeny.

Zázračně sladkým perspektivám
se moje srdce otevře.
Já jednu žhavou píseň zpívám,
která mi v krvi prudce vře.

Tu píseň slunce věčně mladou,
jež povede nás k životu.
Polibky jara ve hrob kladou
vše, co už navždy shnilo tu.

Viz **Velké náměstí čp. 144, oddíl 1.)**

Velký ryňk

[In: *Bloudění časem a prostorem – Jaroslav Durych známý i neznámý: sborník příspěvků z II. literární laboratoře konané v Hradci Králové 25.-26. ledna 1996*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997, s. 233-240. Sborník uspořádali Jan Dvořák a Nella Mlsová.]

(...)

V roce 1938 jsem se jako třináctiletý chlapec s rodiči a mladší sestrou přestěhoval z okraje už nové, gočárovské části města, do blízkosti Velkého náměstí. Tatínek najal v Dlouhé ulici hospůdku V tunelu; později jsem se dověděl, že do ní chodíval na partičku karet s přáteli V. K. Klicpera, který bydlel doslova za rohem na Malém náměstí. Silným zážitkem byl pro mne objev učiněný ve sklepě hospody, který byl o poschodí níž a šlo se do něho z úzké chodby po několika desítkách kamenných schodů. Jednou mě maminka poslala do sklepa pro zeleninu. Uchovávali jsme ji na zimu v kopce žlutého říčního písku z Orlice. Sáhl jsem do kopky a prosíval písek mezi prsty, hledal mrkev, celer a petržel. Najednou jsem nahmatal cosi neobvyklého. Knihu! Vyběhl jsem s ní jako splašený do kuchyně za výčepem, zvedl ji proti světlu a zavolal na maminku:

- Mami! Podívej, co jsem v písku našel!

(...)

Nález Nebeklíče zůstává pro mne tajemným. Tak jako je tajemstvím eucharistie i samo nebe a život věčný. Tak jako je tajemství obsaženo i v díle Durychově, které je o to básničtější.

Na druhém konci Dlouhé ulice od Malého náměstí je budova kasárenského, josefínského slohu, bývalý biskupský seminář. Sem jsme chodívali jednou v roce na svátek Jana Nepomuckého, kdy se otevřela fortna a my směli na malé nádvoří se santiniovským kostelem, zasvěceném „druhému“ Janovi, a malou brankou do terasovité seminářské zahrady s malou, kamennou grotou. Byla to tichá, divná pouť. Bez houpaček a kolotočů, bez bud s perníkovými srdci a cukrovím. Po nádvoří a cestičkách zahrady se zvolna, vážně a důstojně procházeli s rodiči, sourozenci a přáteli seminaristé, stísněni v přiléhavých klerikách.

Na Velké náměstí to bylo od Tunelu doslova pár kroků. S maminkou jsem na ně chodil jednou týdně na trh a dvakrát do roka na jarmark. To byl celý rynek do posledního místa zaplněn stánky kramářů.

Ze zvědavosti jsme chodili i na velkolepé Boží tělo. Náměstí, stejně jako zlatá monstrance, držená v ruce duchovního pod baldachýnem neseným čtyřmi muži, jako by se samo vznášelo a vlnilo pohybem lidských těl: děvčátek v bílých šatičkách a s košíčky na ruce, ženami i muži, věřícími ve svátečních šatech a oblecích. Pozvolna šli kněží, seminaristé, spolky, orlové, všechno ve splývavém pohybu. Zvony ve věžích chrámů mohutně duněly a jásaly, hudby hrály a celý ten dlouhý průvod zpíval, jak popocházel od oltáře ozdobeného jasně mladými břízkami, k oltáři. To byla na Velkém náměstí největší sláva v roce.

Viz *Wonkova* čp. 385

Královéhradecké vzpomínky

(Boje mezi studenty reálky a gymnázia. Hradecká mluva.)

[Z publikace Řezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*.
Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 32-35.]

Život drobného královéhradeckého studentstva před třiceti lety nesl ráz a povahu své doby. Studium humanitní vedlo tehdy zápas o supremát nad nově zaváděným studiem reálným, k čemuž ještě přistupovalo to, že tenkrát národ český stál v tuhém odporu proti vídeňské vládě, tak že v důsledku pochybeného stanoviska žádná státní instituce nebyla populární. Proto na obecních reálných školách královéhradeckých studující mládež, „bojující“ za svou společenskou rovnocennost s gymnasisty, měla pro sebe to, že učitelé její byli v ohledu politickém mnohem neodvislejší, nežli profesoři škol státních. Dnes jest to snad ku podivu, že podobných věcí si chlapani na nižších školách středních všímali, ale bylo to faktum. Poněvadž tehdy v Hradci s realisty sympatisovalo celé město, zbývala nám gymnasistům jenom ta sláva a „výhoda“, že naše studie trvaly o rok déle, nežli studie na realce. Gymnasisté s realisty se v Hradci stále přeli o to, které školy jsou lepší, což dnes vysvětlují si tím, že tenkrát se také přel celý národ o to, kdo je chytrější politik a proto že také všude zavládající sporování se nacházelo půdu již i mezi chlapani, kteří se hádali alespoň o to, kdo je na lepších školách.

Sporování toto však nepřestávalo na hádkách, anobř následkem jejich bylo dokonce vzájemné pohrdání gymnasistů realisty a naopak. My gymnasisté nazývali jsme realisty „prkýnkáři“ a realisté přezdívali nám gymnasistům „sirkářů“. Vzájemné toto sočení neomezovalo se však na pouhou výměnu slov, anobř nacházelo výrazu i v násilnostech a pranicích mezi gymnasisty a realisty. Na realce studovalo tehdy velice mnoho královéhradeckých rodáků, domácích synků, kteří vědouce, že navštěvují „vlastní svůj ústav“, námi gymnasisty, žáky instituce státní, pohrdali a kde nás našli v menšině, prostě nás zahnali a když jsme jim nechtěli dobrovolně ustoupiti, bez okolků nám vypráskali. Poněvadž pak třetina gymnasistů bydlila v Borromaeu a jsouc tam pod dozorem, nesměla se toulati, bývali jsme my gymnasisté pravidelně v menšině a když jsme se realistům na hřišti nebo na procházce nevyhnuli, často dokonce biti. Ku příčině výprasku tehdy v Hradci stačilo, býti malým gymnasistou. Hradečtí výrostkové ihned na jednoho spustili „ty votroku“ a když se proti tomu ohradil, měl hned klobouk sražený a pro neuctivost dostal ran jako máku. (...)

Tyto útoky realistů na gymnasisty byly tehdy ve hradeckém vzduchu jako jeho ošklivá specialita, která zajisté že již převzetím reálky z obecní do státní správy a vůbec změnou poměrů vymizela.

Jinou královéhradeckou specialitou bylo výše již uvedené oslovení „ty votroku“.

Plnokrevný Královéhradečan nepříteli svého zlobně oslovoval tehdy titulem „ty votroku“; když někoho chtěl označiti jako chytráka, řekl „to je votrok“; když někoho chválil nebo velebil, pronesl „ty jeden votroku“. „Votrok“ hodil se na všechno. Byla to hana i chvála, nadávka i lichocení a záleželo pouze na tom, jakým přízvukem bylo ono slovo proneseno. Mělo celou řadu tónů a každý tón jiný význam.

Další královéhradeckou zvláštností byl nikde jinde snad neužívaný název hrudování se sněhem. Sněhová koule slula v Hradci „puška“ a hrudování se nazývalo se „puškováním“. Původ této královéhradecké zvláštnosti kladl jsem, uvažuje jako student o ní, do dávné minulosti města Hradce Králové, až do husitských dob. (...)

Ačkoliv v Hradci panovala v letech sedmdesátých celkem velice ryzí a výrazně bohatá čeština, užíváno zde obecně ve vzájemném oslovování se onikání a neřící u krámku sedící babce: „Kolik pak hrušek **dávaj** za nový?“ bylo urážkou. Vykalo se zde jenom sedlákům, jimž soustrastně přezdívalo „hřbetů“. Krejcar nazýval se „nový“. Blumy jmenovány „karlátka“ a bramborům říkalo se obecně „erteple“. „Bandory“ slulo černé, solí a kmínem posypané podbělní pečivo.

Toto jinde neobvyklé pojmenování bramborů a podbělního pečiva zjednalo dvěma mým kolegům, plnokrevným Hradečanům, jedenkrátě koncem let sedmdesátých velice nepříjemnou situaci. Vyrazili si o prázdninách pěšky do zámrsských a teplických skal a kdesi mezi Náchodem a Policí dali se do řeči s pracujícími na poli lidmi. Hospodář se jich vlídně po tamním mravu ptal „odkud a kam“. Když mu to pověděli, ihned se tázal: „A po čem pak jsou v Hradci bandory?“ „Po dvou nových jeden“, zněla ochotná odpověď. „To snad ne,“ namítal udivený nad tím horák. „Žádný pekař je levněji nepeče,“ jal se mu jeden z kolegů vykládat. To bylo pro horáka mnoho. „Cák v Hradci pečou bandory pekaři?“ osápl se v domnění, že si mladí pánové chtějí dělati z něho blázny. „A ne? Snad nemyslíte, že si je každý vaří sám v hrnci jako švestkové knedlíky?“ nešťastně replikoval jeden z nich. „Jestli že něco popadnu, tak uhlídáte“ – rozbouřil se horal, který si s Hradečany neporozuměl. Oni nevěděli, že se ptá na cenu „erteplí“ a on zase netušil, že mu udávají cenu náchodské nebo polické „podbělky“.

Viz **Velké náměstí čp. 146**

Královéhradecké vzpomínky

(Návštěva císaře Františka Josefa I. v Hradci Králové roku 1880.)

[Z publikace Řezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*.
Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 186, 189-191.]

A roku napotomního 1880 vypravil se sám zeměpán, císař a Jeho Milost český král František Josef do Čech, aby je projel a navštívil. Počátkem měsíce června jmenovaného roku zavítal do Prahy, kde byl co nejokázaleji uvítán a po celém národě vzbudilo to obecné uspokojení, když panovník tehdy statného ještě vůdce českého národa Dr. Frant. L. Riegra při svém pobytu v Praze vícekrát i s korunním princem laskavě a přátelsky oslovil.

Z Prahy zeměpán zajel do Litoměřic a do Terezína, který tehdy oslavoval stoletou památku svého založení. Z Terezína odebral se dne 8. června do Josefova a dne 9. června navštívil král. věnné město Hradec Králové. (...)

Hradec Králové chystal mu tehdy nejskvělejší uvítání, jež však předcházela aféra, která některé vrstvy hradecké společnosti rozladila. Když byly po městě vyvěšovány prapory, objevila se na domě, v němž umístěn byl úvěrní ústav, slovanská trikolora, jež musila býti však ihned k rozkazu tehdejšího hradeckého okresního hejtmana barona Malovce odstraněna, což způsobilo mnoho hluku, zejména když i jinde poručeno slovanské barvy odkliditi.

Dvorní vlak přijel z Josefova na hradecké nádraží v 6 hodin 25 minut ráno. Na nádraží pozdraven byl zeměpán starostou královéhradeckého okresu Stěchou, hradeckým purkmistrem Collinem a náčelníky úřadů a vojska. U nádraží stály davy lidu a skvostné banderium, jež vladaře nadšeně vítaly.

Před první pevnostní branou zbudována byla slávobrána, u níž panovníka očekávalo zastupitelstvo král. věnného města Hradce Králové, jehož jménem vítal ho starosta města oslovením začínajícím: „Nejjasnější králi!“ Na uvítání to císař česky vlídně odpověděl a spatřiv ve tlumu zástupců obce starého pana Červeného, ihned k němu přikročil s otázkou: „Jak se máte? Co děláte?“

Na náměstí utvořen byl špalír ze školní mládeže a ze studentstva. Císař pán přijel v kočáře ku katedrálnímu chrámu, kde byl pozdraven tehdejším královéhradeckým biskupem Dr. Josefem Haisem a kapitulou. Po uvítání tom odebral se zeměpán do chrámu, kde se pomodlil a potom zajel do biskupské residence. Odtud pak odjel za Pražskou bránu na přehlídku vojska, po níž byly v biskupské residenci udílány audience, jež skončily k polednímu.

Odpoledne poctil císař návštěvou svou tehdy obecní vyšší realné školy, jež celé prošel a věnoval pozornost jejich v oné době vzácnému zařízení. Když před ním žáci v tělocvičně cvičili, zjednal si svými výkony zvláštní obdiv studující šesté reálky Jiří Komárek. Z reálky zajel do světoznámého závodu firmy „V. Červený a synové“, na jehož prahu uvítal ho starý pan Červený slovy: „Vítám Vaše Veličenstvo jménem českého průmyslu a své rodiny. Bůh žehnej Vašemu Veličenstvu!“ Pak představil mu syny své Jaroslava a Stanislava a dcera jeho sl. Marie podala císaři kytici. Zeměpán prohlédl si celý závod a s největší účastí sledoval před ním prováděné výkony výroby. Na památku této návštěvy císaře a krále v domě Červených zasazen byl potom do průčelí jejich domu na Malém náměstí zvláštní medailon.

Od Červených zajel císař pán na Kuklena do továrny firmy „Märky, Bromovský a Šulc“. Po návratu odtamtud konána byla v 6 hodin v biskupské residenci dvorní hostina a večer pořádán byl skvělý průvod s pochodněmi a solenní serenada před biskupskou

residencí. Od ½9. hod. bylo pak celé prapory a chvojovým věncovím nádherně ozdobené město slavnostně osvětleno a na náměstí vypaloval pražský pyrotechnik Hájek ohňostroj. Císař několikrát přistoupil v biskupské residenci k otevřenému oknu a pozdravujícímu ho z náměstí lidu děkoval.

O ½10. hod. pak odjel na nádraží a přes Pardubice odcestoval do Brna.

V Hradci dnes, po pětadvacíti letech, žije ještě dosti pamětníků tohoto slavnostního dne, který na nás, tehdejší studentstvo, ovšem že učinil hluboký dojem, neboť v této návštěvě mocnářově v Čechách spatřovali jsme důležitý obrat v českých poměrech a hlavně jsme počítali, že ji brzy bude následovati zřízení české university, o čemž napotom počátkem r. 1882 bylo skutečně příznivě rozhodnuto.

Viz **Velké náměstí čp. 146**

Královéhradecké vzpomínky

(O náčelníkovi královéhradeckého Sokola Stanislavu Červeném.)

[Z publikace Řezníček Václav. *Královéhradecké vzpomínky*.
Hradec Králové: vlastním nákladem, 1904, s. 141-143.]

Denními navštěvovateli královéhradeckého korsa na Velkém náměstí nebo za deštivé povětrnosti na velké podsíni bývala trojice tehdejších hradeckých fionů a šviháků... Chodívali obyčejně pospolu pan Stanislav Edgar Červený, nyní společník světové firmy V. Červený a synové, pan Julius Russ, dnes radní v Hradci Králové a pan Vojta Götschner, spolumajitel knihtiskárny, o jehož pozdějších osudech nevím. Všichni tři bývali také horlivými divadelními ochotníky a český společenský ruch v Hradci Králové se tehdy kolem nich točil. V ohledu tom vedl hlavní slovo pan Stanislav Červený, s nímž jsem ve stálých přátelských stycích až do dnešních dnů zůstal a zajisté že si je do posledních svých časů dochováme. Již jako student jsem velice rád v jeho milé společnosti pobýval a bylo mně velikým potěšením, když mne k sobě na procházce na náměstí přibral a o svých cestách Evropou dovedně a poutavě vyprávěl.

Proto pokládal jsem za svou povinnost, když se r. 1882 v Praze první sokolský slet na oslavu dvacetiletého trvání založení „Sokola“ odbýval, jíti na nádraží, počítaje bezpečně, že Stanislav Červený k němu s četou hradeckých sokolů jistě přijede. V sobotu dne 17. června jsem se za tou příčinou na severozápadní nádraží v Praze, přes to, že jsem byl tehdy na vojně, k odpolednímu hradeckému vlaku vypravil a očekávání mé mne nesklamalo. Stanislav Červený jako náčelník s celým rojem známých z vlaku skutečně vystoupil. Krátce jsme se pozdravili a on pak před nádražím jal se sokoly šikovati a v čelo jejich postavil šest trubačů. Za hradeckou řadily se ihned jednoty jiné a v několika minutách dal se takto improvizovaný sokolský průvod na Stanislavův rázný povel na pochod.

Trubači nasadili své nástroje a na Poříčské třídě ke všeobecnému překvapení zavzněla mistrně troubená směs z českých národních písní. Obecenstvo na nevídané tehdy takové divadlo s údivem pohlíželo, stavělo se po ulicích a velká část jeho obklopila sokolský průvod a s jeho neobyčejnou hudbou valila se po Příkopech k Václavskému náměstí. Stanislav Červený, spanilý, mladý muž, jemuž na rusých bujných kudrnatých vlasech sokolská čapka koketně seděla, kráčel v čele.

Táhl jsem ovšem že s sebou. Šli jsme stále bez závady a ve větším množství. Až na Václavském náměstí postavil se sokolům v cestu starý mrzutý policajt a průvod zastavil. V obecenstvu nastalo napětí, co bude. Stanislav Červený tázal se svým jasným hlasem policajta, čeho si přeje. Nevědělo se, prohlásí-li ve jménu zákona, aby se do tisíců hlav počítající zástup rozešel, anebo jestli si jméno pana Červeného jenom do notesu zapíše.

Policajt, nejpřísněji se tváře, spustil.

„Kdo pak vám dovolil s takovouhle muzikou chodit?“

„Náš král, Jeho Veličenstvo císař pán!“ odpověděl mu hlasitě Stanislav Červený.

„A v Praze také?“ ptal se policajt dále.

„V celém Českém království!“ zněla Stanislavova rázná odpověď.

„Tak račte odpustit!“ vece policajt a ustoupil z cesty.

Obecenstvo, jež výstup tento s největším napjetím sledovalo, vypuklo rázem v bouřlivé volání „sláva“ a „na zdar“, Stanislav Červený velel další pochod, trubači zanotovali „na prej“ a průvod bral se za zpěvu lidu v před k sokolovně.

Zpráva o tomto styku hradeckých sokolů s policajtem roznesla se rázem po celé tehdejší Praze, kde tehdy panovaly daleko krotší poměry, nežli dnes a Stanislav Červený byl všeobecně velebeným hrdinou dne a hradecký sokol potom ve slavnostní neděli 18. června předmětem všeobecné pozornosti.

Uvádím tuto episodku proto, aby nevešla ve zbytečné zapomenutí, neboť měla v Praze v zápětí, že celou první velkou sokolskou slavnost jakoby osvěžila a dala jí ráz jaré, čacké povahy. Dnes zdá se býti sice jenom nepatrným výstupem, ale r. 1882 působila jako elektrická jiskra, která českou Prahu velice čiperně vzpružila.

Viz **Velké náměstí čp. 146**

Peřiny

[Z publikace Řezníček Václav. *Jakl věkové šli: povídky a obrázky*.
Praha: Alois Wiesner, 1912, s. 120-123.]

Královna Eliška v Hradci zvolna si zvykala a pomalu začala si zde libovati v uvážení, že je jí tady mnohem lépe a příjemněji, nežli by jí bylo na dvoře královském v Praze, kde by jí snacha, choť panujícího krále Václava, mladistvá královna Johana zastiňovala, kdežto v Hradci zůstala první paní sama. Ovšem že často a často oknem ze hradeckého hradu zahleděla se za sluncem, plujícím k západu, ku Praze a myslila na nebožtíka císaře a krále Karla, s jehož smrtí také její moc a sláva zapadla a jí z její dřívější vyvýšenosti zbyla pouze jenom jako troska, červený hradecký zámek. Ale líbilo se jí v něm.

(...)

Největší radost pak nacházela v péči o milou dcerušku. Však sotva se na hradeckém hradě ohlédly, Marketka za matkou přihopkovala.

„Já chci k těm zlatým ptáčkům!“ žadonila, vzpomínajíc na žlutá housátka, jež byla z vozu při jízdě sem viděla.

Přání to nebylo paní císařové proti mysli. Sama si také přála své věnné a sídelní město i jeho předměstí blíže poznati, proto dívence záhy vyhověla. V průvodu purkrabího Konráda a svých slečen vybrala se s kněžnami na Pražské předměstí, kde při křivolakých labských ramenech na travnatých ostrovech v zátiší vysokých olší a hrušní několik mlýnů vesele klapalo.

Byl krásný májový den. Slunce s vybrané oblohy zářilo plnou svou tváří, ana králová s dceruškami a svým průvodem ze Pražské brány vyšla. Když se při tom kolem sebe rozhlížela, spatřila podivný zjev.

Na výsluních na zahradách kolem hradeb při městě a potom u mlýnů viděla na silných bidlech viseti četné, pestrobarevné, bachraté měchy. Nevěděla, co to je, a proto se pana purkrabího otázala. „Co pak to Hradečtí ve strakatých pytlích vysušují?“

Pan purkrabí s podivením na ni pohleděl. „Milost císařská neví?“ ptal se.

„Vždyť přece slyšíš, že se tážu!“

Pan purkrabí se po výtce té ve tváři zarděl. „To jsou peřiny!“ krátce řekl.

Paní císařová si vzpomněla, že při jízdě sem kočí Mikeš také něco podobného povídal a že jí tehdy napadlo, jestli by z toho nějakých užitků do své komory bráti nemohla.

„Tady na Hradecku,“ pokračoval potom pan purkrabí, „jest obyčej, že možnější měšťané a dvořáci nespějí na kožešinách a nepřikrývají se vlněnými pokrývkami, ale všude mají peřiny – – „

„Peřiny?“ s podivením opakovala paní císařová.

„Ano peřiny z bílého husího peří, jež se pěkně od brčků sedere a do souků napěchuje,“ vykládal pan Konrád. „Nejlepší však do peřin jest husí prach. Na prachovém polštáři a pod prachovou duchoou se potom spí jako v teplíčkém koupeli – – „

Když na Pražském předměstí došli k zámeckému mlýnu, zamířila paní císařová k bohatému vývěsu slunících se zde peřin, přikročila k nim a zvědavě je omakávala.

„A že to v Praze není obyčej spáti v peřinách,“ prohodila. „To musí býti obzvláště v zimě, když v krbu oheň vyhasne a ložní komnata prostydně, líbezně – „

„Kolem Prahy tolik hus nepěstují jako zde,“ rozhovořil se pan purkrabí. „Nemají tam pro ně dost vod a pak není to tam obyčej. Ten tam svým časem teprve zavedou nevěsty odtud rodilé a zde vychované – – „

Kněžna Marketka začala se bavit s hejnem housátek, jež slad'ounce gagotajíce důvěrně k ní přibíhala a pan purkrabí syčící a strachující se o ně staré husy důrazným voláním „hej, hejha,“ odháněl, aby malinkou dívku nepošťípaly.

Paní císařová se nad peřinami zamyslíla. „Poslyš, pane Konráde, když jsem nyní také Hradečanka, také musím spát v peřinách,“ s úsměvem po chvílce pronesla.

„Není nic snadnějšího!“ odpověděl pan purkrabí. „Milost císařská může měšťanům uložit dávku z peří a bude mít peřin – – „

„Zaříd' to tedy! Poroučím tak!“ rozhodla se Eliška.

„Nařídí se z mandele hus ročně odváděti libru podškubu,“ jal se purkrabí hovořiti. „A uložíme peří odváděti již sedrané!“ navrhoval.

„Čiň, jak nejlépe rozumíš!“ svolovala paní císařová. „Lože na zámku peřinami opatřím všechna a kněžnám do výbav také peřin nachystám, ať si se vdají kamkolivěk, všude se jim budou hoditi a přivezou si zvláštnost a novinku – – „

Viz **Velké náměstí čp. 146**

Hradecká bílá paní

[Sál František Ladislav. *Pohádky, pověsti a národní písně Královéhradeckého kraje: díl 1.* Hradec Králové: K. Machek, 1919, s. 94-96.]

Ve starobylém domě na Velkém náměstí královéhradeckém²³² zůstávala před dávnými časy zbožná vdova se sedmi dětmi, jež vedla k ctnostnému životu. V šerém domě vládlo ticho, láska, zbožnost poctivost. Matka milovala děti, kteréž jí splácely lásku vděčností a úctou.

Za domem byl malý úpravný dvorek a při něm zahrádka, plná květin. V jejím rohu vybízela útulná besídka k posedění a porokování o věcech přítomných i událostech minulých. Tam sedávala matka s dětmi, vyprávěla o zesnulém otci, jak byl pracovit, snaživ a dbalý cti i dobrého jména, jak si ho v městě vážili, jak zasedal v městské radě, a jak i ony musí býti toho vždy pamětlivy, aby si po celý život uchovaly dobrou pověst a neposkvrněné jméno nezapomenutelného otce.

Jednoho srpnového večera seděla matka opět s dětmi v besídce, vyprávěla jim o velikém moru po válce a zpívala s nimi zbožné písně. Pak přišly na řadu pověsti o Sybille, slepém mládenci, bílé paní, meluzíně a p., jak bývalo tehdy zvykem v českých rodinách. Děti byly stuleny kolem dobré matky jako kuřátka u kvočny, seděly a ani nedýchaly; slyšely jen mírný a milý hlas drahé mateře a představovaly si živě, co jim krásně líčila. Jejich zahrádka voněla resedou, levandulí, mátou a šalvějí, ze sousedních zahrad zanášel sem libý večerní vánek vůni dozrávajících ovoce.

Poněvadž zaslechla matka pojednou jakýsi hluk v domě, vzdálila se z besídky a děti zůstaly v ní samy. Zprvu seděly zamyšleny vedle sebe jako zkamenělé, pak ale vytrhly se ze vzpomínek a počaly se honiti. Poslední paprsky sluneční líbaly na stromech lákavé ovoce: červenožlutá jablíčka a velké žlutozelené hrušky. Děti, jak spatřily ovoce, jehož samy v zahradě neměly, ale na němž si rády pochutnávaly, zapoměly na dobrá napomenutí matčina, a než bys napočítal tři, vylezl bujný Jindřich na plot a chtěl trhati krásná jablka. Sotva však vztáhl ruku po prvním, uzřel před sebou v houšti zeleně bílou paní, jež přísným pohledem utkvívala na opovážlivém chlapci, a blížila se neslyšně, ale rychle k němu.

Jindřichovi klesla ruka, seskočil bleskurychle s plotu a s ostatními dětmi, které rovněž zcela zřetelně viděly bílou postavu, uháněl po dvorečku a do domu. Než vskočil Jindřich do domu, obrátil se ještě a viděl, jak bílá paní hodila po něm jakousi trubičkou. Při tom se zablesklo, a trubička dopadla za strašného hřmění nedaleko něho na kamenný schod, přes nějž se vcházelo do domu. Hned však zmizela bílá paní i trubka.

Matka ustrašena běžela dolů, co se to děje. Tam spatřila v chodbě vyděšené děti a v kamenném schodě, kam dopadla trubka, podivuhodný důlek.

Od té doby nesáhly děti na cizí majetek, neboť kdykoliv zachtělo se jim něčeho, co jim nenáleželo, vzpomněly si na bílou paní. –

Viz Zieglerova čp. 230, oddíl 3.), též Velké náměstí čp. 15, oddíl 2.)

²³² Čís. pop. 15.

Slach Miroslav

Usměvaví rebelanti

[Slach Miroslav. *Usměvaví rebelanti: historický obraz z dob národního obrození.*

Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959, s. 82-85; 98-99.]

Bylo už hodně po desáté hodině dopoledne, když chlumecký preceptor Martin seskočil celý rozlámaný z „diligence“ pana Antonína a vydal se křivolakými uličkami k Velkému rynku na biskupskou konzistoř. Ráno mu ještě ani ve snu nenapadlo, že bude dneska promlouvat s panem vikářem, ano že ho obešlou i na konzistoř. A najednou byl tu, zmaten a roztrpčen, ale i znovu – a bůhví po kolikáté už – unesen starobyloou krásou husitského Hradce.

Na Velkém rynku, hned vedle rázovitého domu „U Špuláků“, stojí dvoupatrový palác, sídlo hradeckého biskupa. Svými čtyřiaadvaceti okny a s vševědoucím božím okem ve štítě shlíží na rozlehlé náměstí, s vysokým mariánským sloupem uprostřed, patří na chrám sv. Ducha i na renesanční Bílou věž, obhlíží ostražitě celé město, dívá se daleko do kraje na běhuté Labe, na všechny chrámy, fary a kostely hradecké diecéze i na všechny školy. A vševědoucím okem pozoruje i školu chlumeckou. Stojí tak už přes sto let. Od roku 1704. Vedle se krčí starobylý dům „U Špuláků“ s podivuhodným krytým schodištěm – kudy prý tak rád chodíval císař Josef II., kdykoliv zavítal na zapřenou do Hradce od rozestavěné josefovské pevnosti – a s ještě podivuhodnějším arkýřem, který si rozmar stavitele vystavěl rovnou na balkóně. Ten balkón – to není vlastně balkón, ale jsou to fundamenty nového domu. Ten arkýř – to není vlastně arkýř, ale nový drobný palác, který vykvetl jako poupě na starobylém domě, aby se aspoň nějak mohl sousední přehádně biskupské rezidenci vyrovnat. Proto je dům „U Špuláků“ tak podivuhodně krásný a snad proto se v něm kdysi scházivali čeští bratři a zřídili si tu kapli... Leč i biskupská rezidence má slavnou kapli. Léta 1786 nebyl v ní na kněze vysvěcen nikdo menší než Josef Dobrovský. Jeden slavný Čech tu započal svoji životní dráhu, druhý – ještě mnohem slavnější – o několik kroků dále životní dráhu ukončil. Jan Žižka z Trocnova, nepřemožitelný husitský vojevůdce, našel v chrámu sv. Ducha, v kapli jedenácti tisíc panen svůj první posmrtný odpočinek.

Co slavných i bědných časů se přehnalo od té doby nad městem, prolétlo učitelskému Martinovi myslí, když stanul na Velkém rynku a rozhlížel se jasnými očima po prostranném náměstí. Jak miloval ten pohled! Jaký to býval svátek pro něho, kdykoliv ho vzal kmotříček jako studenta-preparandistu s sebou do Hradce, aby se kapánek rozhlédl po světě. Okolo něho proudil všední život v nekonečném toku drobných příhod a událostí. Vyfintění důstojníci hradecké posádky bloumali netečně po chodnících, vrhajíce domyšlivé pohledy po hradeckých panenkách spěchajících na nákupy; v idylických podloubích vystavovali kalounkáři, perníkáři a čepičáři své zboží a nabízeli je pánům měšťanům, promenujícím tu před polednem – to aby jim oběd znamenitěji chutnal – i ctihodným prelátům a kanovníkům s fialovými kolárky u krku a odháněli od krámků vyhladovělé studenty, spěchající z gymnasia domů a chtějící se najíst aspoň vůně perníku, když oběd od paní kvartýrské jen polechtá žaludek. Pravda, páni studenti si z hubování ctihodných mistrů perníkářů dělali jen pramálo, furiantsky si nasadili čapku do týla, vesele perníkářům zamávali a už byli ti tam. Však už brzo budou vakace a pak se dosyta najedí doma u rodičů. Až se jejich počínání musel učitelský Martin od srdce zasmát. Však kdysi také mlsně obcházel perníkářské krámky a sliny se mu sbíhaly v ústech.

Při tom smíchu zaletěly náhodou jeho oči k hodinám na Bílé věži. A v té chvíli bylo po veselosti a po vzpomínání. (...)

Chvíli se zadíval na vysokou bránu, na zdobně tepanou kliku, která byla ohlazená stovkami a tisícovkami rukou prosebníků s pokornou suplikací, vznešených pánů prelátů i provinilých učitelských mládenců-rabulistů. „Rabulistů – tady v městě Žižkově, v městě nejslavnějších husitských tradic!“ Martin se jen hořce usmál. Pak se zhluboka nadýchl a pokřižoval, odhodlaně stiskl tu ozdobně vytepanou kliku a vstoupil...

(...)

„A co v Hradci?“ vyptával se zvědavě kmotříček. „Jak tam bylo?“

„Když jsem si uvědomil, jak se mnou jednal pan vikář, šel jsem na konzistoř, jako by mě za vlasy tahali,“ přiznával se Martin. „Naštěstí bylo v Hradci jinak. Na biskupské kanceláři se nejdříve divili, co prý u nich chci, že tam nic pro chlumeckou školu nemají. Potom si mě dal zavolat nějaký prelát s fialovou čepičkou na hlavě a ještě s jiným vysokým hodnostářem, který měl také červenou čepičku a velký zlatý kříž na prsou, se mě vyptávali, jsem-li doopravdy takový buřič a rabulist. Když jsem říkal, že ne, oba se smáli.“

„Smáli, povídáš?“ podivil se principál a zavrtěl nedůvěřivě hlavou.

„Jak jsem řekl,“ přisvědčil Martin. „Hlavně ten se zlatým křížem na prsou.“

„Neříkali mu „milosti“?“ vyptával se s neobvyklým důrazem na slově „milosti“ jemnostpán děkan.

„Říkali.“

„Pak to byl,“ zahovořil pomalu děkan Berka, sám Jeho Milost hradecký biskup hrabě Kolovrat Krakovský.“

„Není možná!“ vydechl Martin překvapeně.

„I ba je,“ usmíval se děkan. „Jeho Milost se zajímá o každíčkou stížnost. A spravedlivě ji dovede posoudit.“ (...)

„Měls štěstí, hochu. Hrabě Kolovrat je dobrý Čech a vlastenec.“ Pokýval hlavou staroušek principál.

Viz Na skok v Hradci

Bílá věž

[Šaman František Erik. *Bílá věž: román*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1942, s. 15-17.]

Hradec ležel pod sněhem. Staré domy na Velkém náměstí, přitisknuté k sobě, ztrácely se pozvolna v šeru večera a tvořily táhlou, trochu prohnutou tmavou kulisu. V obloucích Velké podsíně prosvítala nažloutlá zář obchodů. Na rohu u Řezáčů stál těžký zasněžený vůz, s něhož skládali bedny a pytle. Zasněžení svatí na morovém sloupu Panny Marie, matně osvětleni dvěma svítilnami na pokraji rozježděné cesty, dívali se upřeně do téměř mrtvého náměstí. Jen v prvním poschodí soudní budovy svítila jasně okna presidia, dále hostinec U Vacků. V biskupské residenci zazářilo jen jedno veliké okno podivně načervenalou barvou.

Odpoledne přijel do Hradce nový prapor pluku vévody z Cumberlandu. Ani jásavá hudba pluku nemohla přemoci stísněnost vojáků, kráčejících do zasněžených a nevládných kavalírů hradeb. Zmizeli tiše a bez pozornosti v pevnostních valech.

„Je to skandál,“ zlobil se president soudu, „městská rada jako by spala! Dříve vysílala deputaci, třebaže nebožtíku Pospíšilovi to bylo hodně proti srsti. Ale musel! Myslí si, že když koupil hradby, porazí a rozbourá celou armádu a úřady ... a zkrátka bude si řídit, jak chce! Takhle to tedy nepůjde! A slyšeli, pane vrchní oficiále, kdo má být zvolen starostou?“

Pan vrchní Lukáš stál pokorně nad svým psacím stolem a mlčel.

„Ulrich! Ten advokát! Dokonce básník! Slyšeli už někdy v historii, že by nějaký potrhlý básník mohl být starostou? Byl snad Goethe starostou nebo dokonce Schiller? Tak viděj ... A tenhle pitomý Hradec, tenhle malý kopeček a několik baráček si chce zvolit básníka, když by na to stačil nějaký pořádný řemeslník, švec nebo truhlář! Tak je to, pane vrchní oficiále! Rozbourají hradby. No dobře, ale co potom? Kam s nimi?“

„Pane presidente,“ osmělil se pan vrchní k odpovědi, „Hradec, věnné město českých královen, býval kdysi druhým městem po Praze, měl přes sto tisíc obyvatelů, řadu předměstí, kostelů a klášterů...“

President mávl rukou a narovnal si skřípec na nose.

„Nepletou do toho historii! Rakousko a císař Josef věděli docela dobře, co dělají, když to zbourali a postavili tuhle pevnost. Četl jsem na hejtmanství referáty, jak si to ti páni z města představují. Pospíšilovy fantasie! Prolomí se hradby, město se rozvine, nastane nový rozkvět, postaví se za Labem nové moderní město! Asi v tom blátě na execiráku?! Ani pořádnou silnici nemají, v Lipkách se člověk utopí a než dojde na Špici nebo na nádraží, vypustí duši! Oni znají toho Ulricha? Prý s ním sedávají U černého koně? Co říká ten jejich básník?“

„Tvrdí, že je třeba dokončit Pospíšilovo dílo.“

„Tak viděj! Jako by nestačilo, jak je to dnes. Rozbourat hradby! Co stály peněz! Přece je znají, copak to jde tak lehce? Kolik roků je stavěli! A najednou přijde člověk s nějakou myšlenkou a fantasí ... Jistě asi četli v tom plátku Ratiboru, co Ulrich napsal? Vždyť je to, jako když fantazíruje nějaká bláznivá ženská! Jsou přece také Čech a vědí, kdo to byla Libuše? Tak viděj, to všechno jsou hloupé pohádky... Dobrou noc!“

Šnajdr Karel Sudimír

Na Hradečanky

[*Karla Sudimíra Šnaidra Básně*. Praha: J. L. Korber, 1869, s. 37-40.]

Roztomilé Hradečanky,
jenž teď žijete,
ještě růžové mladosti
věnce vijete:
pospěšte si cvalem ke mně –
lyra zlatá zní;
Bůh můj z každé struny věje –
pospěšte si k ní!

Ona vaši krásu slaví,
vaši líbeznost,
dobrotu srdéček outlých,
kázeň, pobožnost;
všecko na vás, všecko vůkol
vás co máj kvete:
nad vás, milé Hradečanky,
není na světě!

Proto jsem hned od dětinství
vám se odevzdal,
před chůvou již na vodítkách
za vámi se dral;
mezi vámi v blaženosti
nevýmluvné žil,
s vámi rejdl, s vámi zpíval,
s vámi čtveračil.

Jako hošík, jako jinoch,
jako mládenec,
vil jsem vám jen, ve dne v noci,
lásky své věnec.
Večer tiše pod okénkem
vaším stávaje,
by matinka nevěděla,
s vámi šeptaje.

S vámi? – ach! ne s vámi ale
snad s matičkami
vašimi, aneb dokonce
se babičkami.
Těch se tažte, ty vám ještě
O mně povědí,
neboť ze předešlých časů
všelicos vědí.

Bývaly jsou, i já býval –
ach! my bývali;
jako teď *vás*, tak jsme tenkrát
jich jen slavili.
Ten však přeukrutný mocnář,
vražedlný čas,
zlámal jejich kráse i – mé
blaženosti vaz.

(...)

Vemtež tedy, staré, mladé!
laskavě co má –
snad již brzy němá – lyra
vám dnes podává.
Věřte, že jsem celý věk svůj
vám vše dobré přál,
vás si vážil, vás jen slavil,
vás jen miloval.

I teď, kde již vous a vlasy
cvalem bělejí,
oudy slabnou, oči obě
mně se kalejí.
Tvář a čelo pobrázděné
očitě vadne,
a již brzičko do chladné
postýlky vpadne –

i teď ještě jste má radost,
mé potěšení,
mého srdce náchylného
sladké toužení;
tak že když si k některé z vás
jenom přisednu,
o čtyři sta dlouhých neděl
rychle omladnu.

Přejte tedy, přejte, prosím,
zpěvci starému,
až ku prahu hrobovému
vám vždy věrnému;
a – když do něho mne dávno
hrobník zakopal,
rcete: „Buď mu země lehká;
on nás miloval!“

Viz **Malé náměstí čp. 128**

Šnajdr Karel Sudimír

Odhodlání

[*Karla Sudimíra Šnaidra Básně*. Praha: J. L. Korber, 1869, s. 3-4.]

Jděte, dítky ducha mého,
tam pod Bílou věž;
kde váš otec běhával,
běhejte vy též.
Pozdravujte město drahé,
drahé vlastence,
poupátka jim obětujte
ze mého věnce.

Z tváří jejich zasmušilé
vrásky stírejte,
k nevinnému žertu srdce
jim otvírejte;
a jak vašich písní zvuky
sluch jim ovějí,
ať se vám v poklidné chvílce
rádi zasmějí.

Když však otec váš již s nimi
více nebude,
dávno v lůně matky země
tvrdě spát bude:
ať zvolají Hradečanky:
„Ten sprostý věnec
uvil nám na důkaz lásky
věrný vlastenec.“

V Smidarech, dne 16. máje 1822.

Viz **Malé náměstí čp. 128**

Róza Rio

[Šotola Jiří. *Róza Rio*. Praha: Mladá fronta, 1986, s. 44-45; 47, 51.]

(...)

Divže ne bosky a na kolenou děkoval Oskar Pakštajn věčnému Hospodinu za ten život.

Věčnému Hospodinu a sudicím, jež předou naši sudbu.

Věčnému Hospodinu, sudicím, jež předou sudbu, a Růženě.

Růženě, která ho zachránila.

V říjnu a listopadu roku 1941 odjelo pět transportů do Lodže. A jeden do Minska. A Oskar Pakštajn si pochutnával na bramborových plackách a spal v peřinách a ráno srkal horkou meltu.

Růženě, která mu v dané tísní pomohla.

Od prosince 1941 odjížděly transporty do ghetta Therezienstadt. A z Terezína do Rigy, do Varšavy, do Majdanku a do Treblinky, do Osvětimi a do Bergen-Belsenu. A Oskar Pakštajn si denně o půl šesté běžel po městě, kudy si zamlouval.

Růženě, která s ním vstoupila ve stav manželský.

Běžel pod podloubím, minul setmělý hotel Grand, překročil řeku buďto po mostě Tyršově, anebo po mostě Wilsonově, přirozeně že bývalém Wilsonově, mráz ho škádlivě štípal do uší, sníl se mu rozpustile sypal za límec, Oskar Pakštajn se mohl schválně brodit noční závějí, kdyby nebyl tak ospalý, mohl jít spánembohem i po rukou, kdyby ho nebolely klouby v zápěstí, mohl to vzít ulicí Jungmannovou kolem hotelu Avion nebo ulicí Macharovou kolem vinárny U Šramarů, v tom byla volnost, výběr, svoboda, jenom když úderem šesté stál u své zdi, u svého prkna, jež vedlo nahoru na lešení, a měřil si jeho sklon, aby se řádně rozeběhl a vpolou prkna i s kolečkem malty neupadl slabostí.

Růženě, která s ním uzavřela sňatek z rozumu. Židé ze smíšených manželství byli posuzováni mírněji.

Život.

Ať jakýkoli, ale život.

Růžena byla, že ano tedy, árijského původu. Pro ni ty vdavky, že ano tedy, nebyly zrovna rozumné.

Ženská duše je záhadná.

Do vánoc roku 1942 bylo území obrlandrátu téměř judenrein. Čisté od přebytečných podlidí. Zbýval tenký fascikl nevyřešených případů.

Zbýval i Oskar Pakštajn. Živ.

Bosky a na kolenou.

Růženě, která s ním večeří, která mu krájí chleba.

Židé ze smíšených manželství nebyli do transportů zařazováni. A Oskar Pakštajn nevěřil, že by ty transporty jezdily do země zaslíbené. Země zaslíbená není. Je bláto, je mráz, jsou puchýře. A Oskar Pakštajn jí, hová si doma v předvečer Tří králů, a umyje se a lehne si do peřin a našup usne, zítra jde do práce, neděle a svátky se na něho nevztahují.

Oskar Pakštajn je živ.

- Měl bych před tebou klečet.

- A co revma? Nejsi Romeo, jsi Pakštajn. Jez.

Večeřeli bramborovou polívku s mazlavým chlebem. Válka už trvala tisíc dvě stě dvacet dní.

- Zachránilas mně život.

- Udělala jsem to pro sebe.
- Tomu já nerozumím.
- Nejsi první. Jez.

(...)

František Flanderka stál na fotografii, byla to fotografie z oktávy, studenti před gymnáziem, osmá A, třetí zleva Flanderka František, nad nimi na sloupu Štursův Vítěz se snítkou vavřínu, František stál jako svíčka, v rezných šortkách a ve staré flanelové košili, vychrtlý, bledý, s vlásky řídkými.

I mrtvým se stýská po dětech.

Natož Růženě.

Ale tomu Vítězi se podobal. Jakkak by se mu nepodobal? Byl mladý a stál zpříma. Řídké vlásky nehrají roli. Že pod ním nepraská lavice a neprohýbá se matka země? Že je chudokrevný? Že mívá angínu? Roli nehraje angína, roli hraje František. Teď zvedne ruku a v té ruce se zatřepetá vavřínová snítka. A sluší mu. A patří k němu. Je to vítěz. A matka země, co vy o tom víte, maka země se tajně prohýbá. A sténá láskou. Celuje jeho chodidla.

(...)

Odejet do Uherského Brodu a poptávat se dům od domu, jestli tu před pěti roky nezahledli studenta s řídkými vlásky? A dovědět se, že ho chytli na čáře četníci a strčili ho za katr a telefonovali pro gestapo a on se v noci oběsil na kšandách? Tolik síly Růžena neměla.

Zavřela oči a představovala si ostrovy Fidži.

A hvězdnou oblohu z atlasu pro c. k. gymnázia a dívčí lycea. Procyon, Regulus, Aldebaran, hvězdy první třídy. Schváleno ministerstvem kultu a vyučování. Jenže co s tím?

(...)

František Flanderka se neoběsil na kšandách. Františka Flanderku na čáře nechytli. Vpolou prosince už byl v Bratislavě. (...)

Viz Eliščino nábřeží čp. 319, Tylovo nábřeží čp. 682

Dnové hrůzy

[Štech Václav. *Stříbrná věž: dětský román*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého, 1928, s. 87-89 a 92-96.]

(...)

Když ráno tohoto neblahého dne počala s výšin kolem Chlumu houkati děla, ovládl obyvatelstvo Kuklen takový děs, že úprkem jalo se opouštět městy. Na východě zvedala se pevnost hradecká, v níž bylo vše připraveno, aby do bitvy zasáhla svými děly, proto lidé počali prchat k Pardubicům a k Chlumci.

Co kdo popadl, s tím utíkal. Matky byly šťastny, jen když chopily se dětí, muži sebrali, co u ruky bylo, a jako diví prchali z Kuklen. Kdo měl povoz, rychle zapřáhl, rodinu naložil a do koní práskl.

Ženy, muži, děti v strašném zmatku utíkali. Mnozí drželi věci bezcenné, jakoby to drahé poklady byly, pryč, pryč se hnali. Doma nechali příbytky zotvírané, dobytek v chlévích, všecko, jak stálo a leželo, a jen život zachrániti spěchali.

Zdálo se jim, že nastal soudný den. V mlhavém chladném dnu občasné pršky měnily prach silnice v bláto. Ale toho všeho nikdo nedbal. Vždyť na blízku hřměla děla, rány stále se množily a se všech stran rojila se téměř vojska.

Utíkajících osob, povozů a lidí s dobytkem prchajících bylo brzy všude tolik, že silnice nestačily. Tož tedy do polí! Bohatou úrodou obilní, přes záhony řepy, bramborů, přes louky a jeteliště utíkal každý třesa se úzkostí, už aby byl pryč z tohoto neblahého místa, které se chvělo hukotem děl a rachotem pušek.

Ale v nejbližších vesnicích k uprchlákům kuklenským přidávali se jiní. Vesnice kolem Hradce najednou osiřely téměř. Rodiče odnášeli nejmenší děti na zádech, nemocné a choré vlekli jiní, a všichni utíkali, všechnen majetek opouštějíce, jen aby život zachránili.

Pan Bílý v těchto zlých chvílích uzamkl krám, a požádal invalidu Tuhého, aby stavení neopouštěl, odebral se do protější školy. Téměř celé Kukleny byly již prázdné, ale pan učitel Kalenda s manželkou svou vytrvali. Řekli si, že neprchnou, děj se co děj. Ruka Páně chrání nás všude, pravili. Kam dojdeme při svém věku?

(...)

Ale pozdě odpoledne vrazili do Kuklen již vojáci rakouští ve spěchu. Někteří bez pušek, bledí, plaše se ohlížejíce, spěchali k Hradci. Za nimi přišly celé šiky v jakéms takéms pořádku. Ale bylo zřejmo, že vojsko je neklidno.

Důstojníci pokoušeli se dostat mužstvo do pevnosti nějak seřaděné, ale brzy se ukázalo, že je pokus ten marný. Již přibývalo vojáků ublácených, v šatě zedraném, beze zbraně, bez pokrývek hlavy, nyní se objevili mezi pěšimi jednotliví jezdcí a najednou hrnula se tu roztříštěná armáda v divém kvapu, aby již již byla za řekou, v pevnosti, za ochrannými jejími zdmi.

Paní učitelová klekla u okna na kolena, pan učitel zalomil rukama. Nyní byl zmatek již na silnici takový, že bylo z něho patrné, že přesila pruská, ozbrojena vražednou zbraní, zatlačila na polích královéhradeckých statečné vojsko naše...

„Teď se přiženou Prusové!“ zvolal pan učitel. „Postaví-li děla proti obci, vzplane všechnen majetek obyvatelstva, které dnes v zoufalém strachu uprchlo. Myslím, pane Bílý, že musíme dáti znamení, že žádáme o pardon! Dáme na věž bílý prapor!“

„Bílý prapor – bílý prapor,“ opakoval kupec, ale ani dobře nevěděl, co povídá. Myšlenky jeho byly u vojska, které nyní skrze Kukleny kvapem snažilo se dosáhnouti Hradce. Pak se však vzpamatoval a řekl: „Ano, ano – ale kde jej vzít?“

Pan učitel Kalenda rychle vyňal z prádelníku dvě veliká prostěradla. Pak vzal kladivo a truhlíček s hřebíky a spěchal do zahrady, kde měl dlouhá bidla na věšení prádla. A hned jal se přibíjeti prostěradla na tyče. Potom zavolal kupce, sňal klíče od věže kostela, které měl u sebe, poněvadž byl zároveň chrámovým varhaníkem. Za chvíli oba muži se svinutými prapory, s kladivem a provazy spěchali ke kostelu.

Vojsko na silnici již řídlo. Večer skláněl se na krajinu, děla v dálce ozývala se řídčeji a řídčeji, když pan Kalenda namáhavě vylezl až na věž ke zvonům. Proud chladného vzduchu šlehl jim do tváře, když rozvinuli prapor a vystrčili jej směrem k Stěžerám. Za těmi spatřili záři a sloupy hustého dýmu. Celé vesnice musely být v plameni. Pevně přibíli prapor ke trámům, na nichž visely zvony, odsouzené dnes k mlčení. Kdo by jimi zvonil!

Pak rozvinuli prapor druhý a vystrčili jej směrem k Březhradu. Zase upevnili tyč k trámu a pak si oddychli. Podle pravidel války nesmí nepřítel střílet na obec, která bílým praporem prosí o zachování.

(...)

Časně ráno dne 4. července vjeli do Kuklen tryskem čtyři černě odění pruští husaři. Na huňatých čákách měli stříbrné umrlčí lebky, po boku při pochvě klátila se jim na dlouhých šňůrách ozdobná torba. Nabité bambitky třímající v pravici objeli kuklenské náměstí, a když živé duše nespatriili, cválali zpět.

Když se octli před školou, zahlédl jeden z nich v okně paní učitelovou. Namířil pistoli proti oknu a křikl po německu: „Ven!“ A když se ustrašená paní s místa nehýbala, křikl ještě prudčeji: „Ven, nebo stfělím!“ Na to ihned vystoupil z budovy pan učitel Kalenda.

Zatím už přijeli k husaru u školy jeho soudruzi. A hned křičel jeden přes druhého, jsou-li zde v Kuklenách, je-li zde rakouské vojsko, a jak daleko je do Hradce. Pan učitel potvrdil, že jsou to Kukleny, na Hradec, jehož věže od školy jsou patrný, ukázal, a řekl, že je tam půl hodiny; vojska rakouského v hořejší části že není.

Husar křikl, co znamená prapor na věži a kdo jej tam dal. Pan učitel řekl, že jej tam zavěsil sám, aby pruské vojsko na Kukleny nestřílelo. Pak se optali, čím je pan Kalenda, kde najdou starostu, a je-li obyvatelstvo doma. Pan Kalenda odpovídal, nač se ptali, řekl, že o starostovi neví, a že skoro všechno obyvatelstvo prchlo.

(...)

„Bude tedy rekvisice!“ křikl důstojník a odjel k vojsku, které přepřňovalo náměstí. Slovu „rekvisice“ pan učitel rozuměl. Znamenalo, že vojáci tedy prohledají dům za domem a vezmou si, co najdou. A opravdu, za chvíli rozdělili se skoro všichni vojáci a vešli do domů. Kde bylo zamčeno, vyrazili dveře pažbou pušky. Pan učitel třesa se úzkostí zmizel ve škole.

Do domu pana Bílého dobývali se vojáci nejprve krámem. Ale dveře plechem pobité nepovolily. V tom jeden z mužů zjistil, že je do domu ještě jeden vchod. Za okamžik byly ze dveří třísky a již vstupovali. Na chodbě setkali se s invalidou. „Kde je kupec?“ Tuhý odpověděl, že z Kuklen prchl.

„On je schován, zavolej ho – nebo přijdeme-li na něj, stfělíme do něho jako do zajíce. Slyšíš?“ křičel jeden z mužů.

Tuhý opět odpověděl, že je tu sám. „Krám otevřít!“ poroucheli mu tedy zhurta. Než však našel klíč, prorazili pažbou dveře vedoucí do krámu z chodby. Za chvíli pak byl již vchod do krámu otevřen.

Nyní jali se vyvalovati homole soli a cukru, soudky a bečky, vynášeti pytle se zbožím a různé zásuvky. Všecko putovalo na náměstí ke kostelu, ale při tom každý vojín naplnil si torbu tím, co se mu nejlépe hodilo. Za chvíli byl krám jako vymeten. Ale to vojákům nestačilo. „Kde je sklep?“ křikl na invalidu, který z chodby pln strachu pozoroval toto řádění.

A když hned neodpověděl, pět nabitých pušek vzneslo se mu k hrudi. „Pověz, nebo stfělíme!“ křičeli vojáci na Tuhého. Ale v Tuhém ozval se starý voják. Ani pušek se nelekl a pověděl, že neví o sklepe, že tu asi žádného není.

„Co že?“ zlostně vzkřikl poddůstojník. „Kupec že nemá sklep? Komu to povídáš, hlupáku?“ A obrátiv se k vojákům, křikl: „Hledat!“ Vojáci rozběhli se po chodbě a začali pažbami tlouci na dlažbu, pak na zdi. Na jednom místě to zadunělo. „Tady je zazděný vchod!“ křikl poddůstojník. „Motyku!“

Jeden z mužů odběhl, a za okamžik byl tu se špičatým kopáčem. Podali jej Tuhému a poručili, aby se dobýval do zdi. Po několika úderech objevil se vchod do sklepa. Za čtvrt hodiny řádilo již vojsko v něm.

Nyní se sběhlo k domu pana Bílého nejméně sto vojáků. A již tu byly vojenské povozy a na ty putovaly potraviny, které se našly ve sklepech. Sudy, bedny, balíky, pytle. Ale i uzle peřin a šatstva musely na světlo. Byly tam také skříně s oděvem a prádlem. Která byla zamčena, tu otevřeli sekerami nebo údery pušek.

Na tyto věci čekali jiní odběratelé. Za vojskem přijely do Kuklen vozy markytánů a jiných potulných prodavačů, a do těch ihned odnášeli kořist svou vojáci, proměňující ji za peníze.

Několik sudů otevřeli Prusové v krámě. Ty, o nichž soudili, že obsahují víno nebo lihoviny. Ale první musel pít Tuhý. Nejprve se přesvědčili vojáci, že nápoj není otráven nebo nějak škodliv, a když Tuhý dosvědčil, pak se dalo do pití teprve rozjařené mužstvo.

(...)

Několik vojáků vrazilo k Jedličkovým. A hned jali se z vikýře shazovati seno a slámu. Také stodolu otevřeli, a když na dvůr vojenský vůz vjel, hned počali nakládat. Pan Jedlička vyšel vojákům vstříc.

„Chléb a mouku!“ křikl na něho. Otevřel dvěře do komůrky, kde byla moučnice a na truhle dva pecny chleba. Jeden voják nabodl bochník na bodák pušky, kterou si pak pověsil se smíchem na rameno, a odešel.

„Kde je sklep?“ optal se prudce jiný Prušák. „Tady není sklep“ odpovídal pan Jedlička. Vojáci počali tlouci pažbami do zdi, ale nic se neozvalo. „Co znamená to kamení zde?“ optal se jeden z mužů, ukazuje na hromadu rozbitých cihel na podlaze.

„Spadla nám pec!“ vysvětloval pan Jedlička, ale bylo mu těžko u srdce. Přesvědčí-li se vojáci, že tu rumem zakryty padací dvěře do sklepa, zle bude. Vojáci se podívali na hromadu, pak se ohlédli po dřevěné jednoduché budově a pomyslili si nejspíše, že v takovém prostém stavení opravdu asi sklep není, a vyšli.

Když pan Jedlička vyšel za nimi, spatřil, že mu dva muži vlekou krávu z chléva. Skočil k nim a jal se brániti svůj majetek. Ale ostrý bodák měl v témž okamžiku u prsou. „Hneš-li se, je v tobě!“ křičeli Prušáci.

Když puška klesla, byla kravička už ze dvora. –

Viz Denisovo náměstí čp. 27

Z mého života

[Štolba Josef. *Z mých pamětí: vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků.*

1. díl. Praha: Máj, 1906, s. 1-8.]

Byl jsem sice při tom, ale jak přirozeno, nepamatuji se na všechny podrobnosti. Než nebožka matka má bezpočtukrát vylíčila mi vše tak živě, že směle mohu vypravovati.

Bylo to v noci na den 3. května r. 1846. V druhém poschodí jednoho z těch úzkých, vysokých domů na Malém náměstí v Hradci Králové nezhaslo po celou noc světlo, z obyvatel nikdo – mimo děti – nezavřel oka, a konečně ve čtyři hodiny ráno Fabiánka, všeobecně známá a nemálo oblíbená porodní babička, která pomáhala jen potomkům tak zvaných „lepších“ rodin hradeckých na svět – hlásila otcí mému s radostným úsměvem, že se mu narodil třetí kluk, a „zase kluk jako tuřín“. Klukem tím byl jsem já.

Udělal mi křížek, obstarala veškeré věci, při příležitostech takových obvyklé, vykoukala mne, podala mne za stálých chvalořečí matce, aby mne políbila, a chtěla mne právě zabaliti do peřinky, když pojednou začaly hřmítí rány z hmoždířů, až se okna otřásala, a zavzněly veselé zvuky blížící se hudby, která po chvíli přešla přes náměstí, tureckým bubnem a činelami ospalé Hradečáky ze spaní burcujíc.

A tu Fabiána, poplácavši mne na místech k tomu příhodných, pronesla slova, jež stala se v příbuzenském okruhu našem slovem okřídleným: „Vidíš, kluku, kdybys byl princ, platila by ta sláva tobě“. –

A proč že se právě v ten den a tak časně z rána střílelo a proč hudba hrála? Tak, jako tenkrát ve všech městech venkovských, oslavoval se i v Hradci Králové první máj z toho důvodu, poněvadž ukončoval definitivně svízele zimy a zahajoval spolu dobu radostně vítanou, dobu slunce a tepla, dobu příští nové úrody.

Hudba prošla v den ten vždy celým městem, zahrála nějaké číslo pod okny pana biskupa, pana krajského, komandujícího pana jenerála, pana purkmistra a pánů radních, a mohutné rány z hmoždířů zvyšovaly radostnou náladu mladých i starých.

A poněvadž r. 1846 první máj připadl na nešťastný den, na pátek, odložila slavná městská rada oslavu jeho zcela prostě na příští neděli a umožnila tak, že byl jsem při příchodu svém na tento bídný svět tak slavně a tak okázale uvítán.

Rozumí se, že okolnost tato budila v příbuzenských a přátelských kruzích našich nemalou pozornost, a že snesla se na mne spousta nejskvělejších proroctví.

Dědeček můj, kovář královéhradecký, jenž míval v tehdejších dobách dílnu svou uprostřed Janského náměstí, aby okolo jedoucí povozy měly ho pěkně po ruce, pracoval pro tak zvanou fortifikaci, tj.: měl na starosti veškeré kovářské práce pevnostní, následkem čehož byl mu komandující jenerál druhým Pánembohem, a posádka pevnostní vedle biskupské konsistoře nejdůležitější součástíkou lidské společnosti. A ten, skláněje se nad mou kolébkou – dětských kočárků tehdy ještě nebylo – prohlásil v souhlase s babičkou, že z kluka bude vysoký „oficír“, ne li dokonce „feldmaršál“, neboť proč by jej byla jinak vítala při narození střelba z hmoždířů?

A strýc, jenž jako člen sboru literáckého zpíval na kruchtě a hrával při velkých mších na basu, a tudíž v rodině za autoritu ve věcech hudebních považován byl, usoudil z té turecké muziky s jistotou, že bude ze mne jednou slavný muzikant ne li dokonce skladatel.

Jak snad známo, ani jedno ani druhé z těchto dobře míněných proroctví se nesplnilo. Neboť když dostavil jsem se r. 1866 poprvé k odvodu, prohlásily vojenské lékařské autority

zcela rozhodně, že nejsem vůbec hoden cti, abych nosil na zádech císařský tornistr, a v hudbě přivedl jsem to přes dlouholeté své studie na nejrozmanitějších školách jen tak daleko, že dovedu rozeznati noty hudební od not Rakousko uherské banky.

(...)

Hradec Králové byl ve čtyřicátých letech předešlého století ještě hrůzyplnou pevností. Kolem do kola samé pevnůstky, bašty, kasematy a kasárna, zevnější i vnitřní brány jako tunely, a domy obyvatelstva civilního tak stísněné v uličkách úzkých a klikatých, že bylo na podiv, jak možno tolik lidí do nich stěsnati. Komandující jenerál byl nejmocnějším pánem v městě, proti jehož slovu nebylo odvolání, a s ním pan biskup a pan krajský tvořili trojici, před níž skláněly se hluboce čapky a klobouky občanů.

(...)

Nejdůležitější částí města byly „podsíně“, z nichž nejhlavnější nalézaly se po levé straně Velkého a po pravé Malého náměstí. V nich soustřeďoval se mimo týdenní sobotní a mimo výroční trhy, jarmarky, veškerý obchodní ruch. V domech samých temné, klenuté krámy s obrazem některého svatého v čele, a u sloupů podsíně a kolem nich bezpočet krámků a výkladů s uzavřenými dřevěnými stolicemi, kdež počestné občanky hradecké vykládaly nejen všechno možné zboží, ale i své rozumy, obratnými svými jazyky promílající veškeré události hradeckého mikrokosmu.

(...)

Školy byly tehdá, od normálky počínaje, úplně německé, a jen v prvních dvou třídách učilo se náboženství po česku. Nátěr společnosti byl taktéž německý. V rodinách občanských mluvilo se sice česky, arci češtinou valně porušenou, ale když paničky „od úřadu“ se sešly, zejména při kávových, tehdá tak oblíbených společnostech, neb v divadle, v němž hrály pouze německé cestující společnosti herecké, kdežto česká Thalie obmezena byla jen na ochotnická představení, dramatikem Klicperou v život uvedená, mluvilo se výhradně německy. A paničky ty byly vesměs „von“. Netitulovaly se jinak než-li Frau von Štolba, Frau von Kemling atd.

Ale arci, jaká byla ta němčina paniček a slečinek z českých rodin!.... O každém bále mluvilo se v městě měsíc před ním a měsíc po něm, a po každém musel se již tehdá ihned sejít krásný svět, aby si o něm důkladně poklepal. A druhého dne po bále zmíněném přikvapila dle úmluvy k matce mé, u níž čekalo již několik zvědavých družek, kteráši přítelkyně, která, sotva že otevřela dvéře, zvolala jásavým hlasem“ „Holky, to vám byla včera krása – a já byla kénigin dr bal!“ (Königin des Balles – královna plesu.) Rozumí se, že od té doby jinak jí neříkáno nežli: kénigin drbal.

Viz Malé náměstí čp. 5

Štúr Ludovít

Rozžehnání

[Z publikace Štúr Ludovít. *K přátelům, k bratrům*.
Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. 392 s.]

Zapomeň, Drahá, zapomeň jinocha,
nade nímž mraky se bouřlivé shání;
zapomeň, Drahá, zapomeň na hocha,
jenž Ti posílá bolné rozžehnání:
On na vše světa zapomene slasti,
jenom nikdy, jenom nikdy o své vlasti!

Zapomeň, Drahá, zapomeň o junu,
jehož pod lípou máti odchovala,
zapomeň o něm, jemuž ona v lůnu
lásku k rodině zpěvy vdechovala:
Láska se zřítíla; rodina v strasti –
pro ni on hotov všech zřeknout se slastí.

Kdybys viděla ty bouřlivé mraky,
jak naši Tatra valně obletují:
ó, jistě by Tvé zkalily se zraky!
Naše let mračen směle pozorují:
Ať bouří, hřímá; Tatra naše máti,
my při ní v bouřích, v hromech budem státi!

Tatra se halí, jinoch zasmucuje:
Co by Ti bylo z jinocha smutného?
Z jinocha, jemuž všecko prorokuje
bouři po celý čas žití zemského;
on v jejím víru na vše zapomene,
jen někdy kradmo na drahé vzpomene.

Viz **Velké náměstí čp. 22, oddíl 4.)**

Štúr Ľudovít

Vzpomenutí

[Z publikace Štúr Ľudovít. *K přátelům, k bratrům*.
Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. 392 s.]

Marie! Již od hor valných daleký –
co tam na mezích otčiny Tvé čnějí –
patřím již na zimní Tater obleky,
kdež na svítanou vrchy jich se skvějí;
leč naše Tatry v české Krkonoše
najednou se mi zdají přetvořeny,
Sněžka mi strmí na místě Rokoše
a kolem něho kraj Váš rozložený.

Kamže se nesu? Srdce valně bije,
mním každou dobou vběhnout v město Vaše,
a zrakům mým se pořadí rozvíje,
kde dům Váš – drahé seznámení naše.
Milostný prelud! – Vůz bezděky letí
a s ním můj výtvor rovnou měrou běží;
ó, darmo, nejsem já v Česka objetí,
skalnaté Tatry přede mnou se věží!

Tak jsi v hloubce mé duše pohřížena,
že Tebou všecko sobě zpřítomňuje,
čímś v české vlasti, drahá, otočena:
města, vsi, hory, roviny a sluje;
prelud-li ujde, duše se zarmutí –
aneb ulítne, na Krkonoš sedá,
odtud volnější spouští se perutí
na město, dům Váš, na Tebe pohlédá.

Marie! Tatry se již sněhem lesknou
a po dolinách sever rejdy tropí;
brzo přivezeť on již zimu tesknou,
před níž příroda smutně oči sklopí;
ale v mém srdci, vzdor celé přírodě,
plápol se vzmáhá, jejžto jsi vznítla –
ont' léto nese; však to v Tvé svobodě,
by traplivá v něm jeseň se zrodila.

Viz Velké náměstí čp. 22, oddíl 4.)

Šubrt Emil

Písnička o seminářské zahradě

[Ze sbírky Šubrt Emil. *Verše*. Hradec Králové: M. Leonier-Pavlík, 1927, s. 11-14.]

Ta seminářská zahrada,²³³
jak chtějí dávné zvyky,
jednou se v roce otvírá
pro hosty bez kleriky.

A tehdy teprv ožije
a její staré kmeny
se zatřesou a protáhnou,
jak ze sna probuzeny.

Vždyť jenom jednou do roka
zde vidí dívčí tváře,
jen jednou v roce žert a smích
a žádné breviáře.

A je to věru k smíchu až:
Kde vládne po rok celý
křesťanských světců valný pluk,
dnes pohanský má vládu kluk,
kde koho šípem střelí.

Jen klerikám se vyhýbá,
a když se někdy splete,
má z toho opletačky hned...
No, prosím, copak chcete?

A tak já taky chodil tam
a chodil jsem tam sám a sám
a Amor, jak mne zočí,
hned se tu ke mně točí:

„Ty v srdci můj máš přece šíp?“
A já jsem smutně hlavu schlíp!
„Nu, jaké jsou to zvyky?
Tys přece bez kleriky?!
A proč jsi tedy pořád lich!“-
A já jsem na něj zíral tich
a pak jsem vypuk' lkavě:
„Ó, Amore, proč tvůj též hrot
se v moje bědné srdce vbod'

²³³ Zahrada kněžského semináře se nacházela v západní části dnešního městského parku Žižkovy sady; byla ohrazena vysokou zdí. Zanikla se zrušením semináře začátkem 50. let 20. století. Vždy jednou v roce, o svátku sv. Jana Nepomuckého, bývala zpřístupněna veřejnosti.

a zmatek v mé je hlavě?“

(...)

Ó seminářská zahrado,
jak staré chtějí zvyky,
až hostům se zas otevřeš,
těm hostům bez kleriky,

ó, jaký pro mne věru stesk,
že nebudu zas bloudit
po tvojích stezkách, třeba sám
a vzdechy z hrudi loudit!

Vím více, ušetřím si žal,
že bych tu zase nepotkal,
tu, která přijít měla ...
A přece škoda nastokrát,
jak bych si do tě zaběh' rád,
zřít, co tu všecko dělá...

Praha 19. V. 1913.

Viz Velké náměstí čp. 19

Vánice

[Tomek Lubomír. *Psí knížka*. Praha: Československý spisovatel, 1979, s. 9.]

Bylo to tam v té daleké krajině, které říkali doma a kam se už nikdy nevrátí. Kde je ten kraj? Sněhová vánice ho zavála, slunce vybělilo jeho barvy.

Byla to krajina veliká jako desetihaléř v chlapecké kapse, kousek lesíka, kousek něčeho, čemu se říkalo hájek, bylo to několik stromků, smrků, bříz a borovic, a mezi těmito stromy se plížili Indiáni a četníci honili zloděje. A hrávala se tam slavná mezinárodní utkání v kopané. Hřiště dlouhé deset patnáct metrů, jinačí ani nemohlo být, stromům se zlíbilo uchytit se v nepořádných hloučcích a vpustit mezi sebe klukovský křik a právě těch deset patnáct metrů prostoru. Byla tam i stará cihelna s vytlučenými okny a opuštěná pískovna, která snad kdysi patřivala k té cihelně. Pískovna k cihelně? Kdopak to dneska ví? To bylo všecko. Dál už nebylo nic. Dočista nic. Hic sunt leones, zde jsou lvi, jak čítali ve starých mapách. A v končinách lvů byl konzum, kam fotbalisté, Indiáni a pašeráci chodívali maminkám nakupovat, právě když měli nejvíc starostí. A o kus dál bylo ještě míň než nic, víc než lvi, stála tam škola a v ní zajatí Indiáni i četníci, po většinu dne jatí a mučení, a hájek zahálel a cihelna chátrala a pískovna tiše zarůstala lebedou. Takový krásný a zelený desetník v kapse klukovských kalhot. Takový vypelichaný hájek svobody a bezstarostnosti a všude kolem klec, klec, klec. Rzává nebo zlatá klec, do které lapají ptáčky. Lapali je tam na vějičky vzdělání a chloubu národa a na vysoké postavení a na peníze za chleba a za mléko a na jek sirén a na masové vraždy. Obrovitá klec plná povinností a starostí, a uprostřed té klece krajina svobody a volnosti. Kousek lesíka, hájek, který ani nebyl hájek, pár stromů se zdupanými plácky a opuštěná cihelna s vytlučenými okny a s odrolenými zdmi a pískovna zarůstající lebedou. Svět, obrovský zelený svět, krajina čarovně blízká, krajina uprostřed dětského srdce.

Nekonečnou dálkou a zběsilou vánicí se do té krajiny prodírá závějemí malý člověk a starý muž, stará žena a šelmy a psí smečka a tou vánicí plnou nepřátel užuž prosvítá podivná vzdálená krajina plná přátel. Vítr sviští a bodá, chce oslepit starého muže a malého člověka a jejich psí smečku...

Viz **Topolová čp. 371**

Trnka František Dobromysl

***Zpěw ke cti Wysoce učeného a Důstogného Pána, Pana
Jozefa Liboslava Zieglera, řádného veřejného Professora pastorální
Theologie a literatury České na ustavu Theologickém, v Hradcy Králowé, při
Jeho žádoucým příchodu ochotně věnovaný
od Fr. Dobromysla Trnky,
we jménu wssech ctitelů mateřského gazyka.
Dne 11ho listopádu 1817.***

[W Hradcy Králové, wytisštěný u Jana Frantisska Pospissila
kragského a biskupského ympresora.]

Sem harfo! nadssenému zpěwcy k boku,
ať pěgi w swatém wztrženj:
by věčně znělo od roku zas k roku
twé sláwohlásné břiňčenj;
ať znikne w živém slaučenj
mých horkých cytů wywřenj.

Hle! L i b o s l a w náš v Mudřeniny chrámy
se gme, by Wlasti syny vzdal;
by ze sna budil, wěrně občil s námi,
w nás oheň wlastenectwj zňal,
by gednjm svazkem wssecky spial
a wraucným w stezku růže stlal.

O! wjtey Osloněný chwály bleskem.
(Show ale pjsni počátné)
Tě nezwe hlahol lůzy bubnů s třeskem,
ni pochlebenstwj malátné;
wssak wztrhy lásce posvátné,
ty znaky srdcy památné.

Gak syré luhy české Můzy byly,
mdle slunce čáky pálalo;
gak zrádné mraky nevděku ge kryly,
a pěnj české zmlkalo,
a srdce hořem pukalo,
a s Dénysem sy vzdychalo.

Giž widjm w mysli blažené ty chwjle,
Twým sst'astným tkwaucý přjchodem
gak tady pro Wlast zazže w mnohých pjle:
když žehnaným Twým prowodem,
y wůkol znáhlým rozwodem
se wsstjppj w gatých náwodem.

Giž widjm, kterak česstj Horácové
swé Wlasti budau podpěry;
gak znova wstanau Koménové
zřjm obožněné Homéry,
genž blbé srážjc s nevěry,
gim s očj strhnau zástěry.

O! sstěpug mile mateřčiny sýmě;
ať přezdárně se zhogňuje,
a wolně snássey čpavých ssprymů břjmě,
nimž zásstj wěrnost sužuge;
ať mužně duch Twůg wzdoruge,
když zrada prawost zlehčuje.

Až běda! někdy sobě w tmavém hrobě
Twé drahé audy spočinau:
y tenkrát wěnce newadnaucý Tobě
zde Twogi wěrnj uwinau;
Twé slawné činy nezhynau,
ať třeba wěky pominau.

Viz **Na Hradě čp. 91-92, oddíl 3.)**

Turinský František

Elegie polabské

[In: *Almanach aneb Novoročenka 1823*.
Hradec Králové: Jan Hostivít Pospíšil, 1823, s. 140-143.]

I.

Rád si, i rád duch můj připomíná, rád minulosti,
byť byly osloněné, byť byly zamračené.
Cíle došed poutník o strasti a slasti povídá,
kdyžto milá se milých sejde hromádka kolem:
kdež duše hostinské jemu na prahu vítaly jemně,
kdež mu kynul chládkem krov zelený uvodách,
kdež ho pojal čern blud – vždyť tu z něho šťastně vyvázl,
neb závrat' hrozila – vždyť v kole pevně sedí!
O, blud jal mne také, blud krásný v záři mladosti;
žeť netrval pověk, žeť z něho Bůh mne vyňal!
Bloudíme ztraceni, rozličné stezky vedou nás:
tamto trní bodné i tato růže chová!
Můj ráji ztracený! má útěcho, má Karolinko!
Břeh Labe smutnotoký tvé kryje kosti drahé.
K tobě vedou smutné, ouzké mne stezky samotné,
byťby to poslední mé bylo navštívení!

(...)

III.

Žeť mi to neplatné, abych u hrobu nočně sedával?
Strašně to srdce čije, bolně to v srdci bodá!
Předc ale já nejradš na jejím oddechnu si růvku;
zdeť nevidí žádný bez citu, bez duše nás.
A tu povím jako dřív jí, žeť má věčně milenka,
ve světě i v nebesích zůstane milka milá!
Když tu zašumne lupen, jako řekla by: „Zůstanu tobě,
na kteraké to budiž hvězdě, i tvou milenou!“
Okřeje srdce slovem, bouř v ňadrech, bouř tu utichne,
lehčeji odkroče pak k lůžku, i mám sen o ní!

(...)

V.

Kdož ten outlý muž, milosrdný, kdož to srdečný,
hrob co její semenem jarně posel rozetek?
Doprovodiž, kudy kráčetí má jeho anjel ochranný!
Vykveť i prostolibé na hrobu kvítko jemu!

Jestli to dívka čilá, vykvet'te radosti nebeské,
ješto se kázaly nám, jí na prsou jinocha!
Krásná myrto, oviň věncem jí skráně nevěsty,
ať se kochá v mileném, ať se kochá v zrozeném!
Mně zbylo, bych smutnou v letě tobě památku zalíval,
když nebe deště nedá; já slzu více nemám!

Viz **Velké náměstí čp. 39**

Ulrich František

Staré Labe

[*Lyrický almanach Dobroslava*. Hradec Králové:
Akademický spolek Dobroslav, 1933, s. 5-8.]

Do nedozírna oklikami
se Labe blýská stromovím;
moře je zjara a zmar samý,
dnes v podzim klidem hrobovým
se v stržích polí chmurně vine
a svůdně láká v břehy stinné.
V houšť vrb a olší, ostré trávy
tě skryje stezka písčítá;
chmel divoký a svlačec plavý
je zlatým věncem proplítá,
tu náhle kročej v žasu stane;
ve břehy s drnem odervané
se ztrácí sypké koleje,
vln hnědých šumné přeje
se dole v hloubce v pěnách valí
přes setlelý dub zčernalý.
Zpět! Z houští palouk otvírá se
do dálky, hebce požatý
a pestré stádo v něm se pase;
je rudým křovím objatý;
kol tůní skrytých do rákosí
vlající duby, topoly
po různu žloutnou v okolí
a listím prší, plným rosy;
jich korunami prořídilými
houf vran se černá, předzvěst zimy.
Hle, zřidlým stromů průhledem
zubatých hradeb kmitne lem,
zdi města strmé skví se zblízka,
na Bílé věži lev se blýská
a malebný, pln dávné slávy
dóm k nebi pne se červenavý.
A bez konce pláň v lesku dřímá,
vsí, samot hejno, malých měst,
chumáče sadů mezi nima,
vše v dálce jeden řetěz jest.
Tma přes luk pustá lada širá,
pruh lesů obzor uzavírá
a zamžený z hor dalekých
se kmitá matně první sních.
A v proudu běle modravém
s nesmírné třeptné nebes výše

oceán světla splývá v zem,
mír v jeho vlnách sladce dýše.
Je večer. Rudé do vrb sítí
bez lesku slunce zapadá
a v jeho kouli tmou se nítí
stín chlapce v dáli u stáda.
Tu z luk, kde zbytky ohňů planou,
bělostné páry náhle vstanou
a v dlouhých pruzích mhy a dým
se proplétají vrbovím
a nad ostrovem v řece tmící
se mihotají kola vil,
nad zbytky starých popelnicí,
jež dravý proud sem vyplavil.
Tma těžká padá v pláň a chlumpy
a staré Labe bájí šumí...

Viz **Velké náměstí čp. 34**

Ulrich František

V troskách vzpomínek jdou, zmírají generace

[Uveřejněno v publikaci *Památník gymnasia Královéhradeckého: na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor. Hradec Králové: Státní gymnasium, 1927, s. 184.*]

V troskách vzpomínek jdou, zmírají generace...
Půldruha věku i odtud v atomy života vlasti
v bídě a utlačení, v klesání i gradaci
zžíravých tužeb svobody tisíců lila se práce...
až vzešel
Vítěz!

Kéž ty, jichž bez počtu povede k dalšímu lepšímu příští,
sežihá věčně táž vzletu a průboje touha plamenná,
jíž vzpíná on svá skvoucí, mladistvá, zlatá ramena
k Slunci, symbolu lidství!

Viz **Velké náměstí čp. 34**, též **Tylovo nábreží čp. 682**

Vacina Ladislav

Bono Publico

[Ze sbírky Vacina Ladislav. *Exlibris: výběr básnické pozůstalosti Ladislava Vaciny*.
Hradec Králové: Státní vědecká knihovna, 1997, s. 44.]

To staré schodiště
s klenbami a věžičkami
v dávných časech vystavěli
„pro blaho lidu“.
Za deště i nepohody
šli rybáři ob dva schody
k loďkám na říčních ramenech
a ke svým sítím.

„Bono publico“ –
ty tiché schody
vytesali kdysi
i „pro blaho milenců“.
Co krok – to schod –
to objetí a polibek.
Kolik jich bylo? Nevím už.
Chtěl jsem být však co nejdřív muž...

Viz Špitálská čp. 149, též **Bono Publico**

Vacina Ladislav

Na věži

[Ze sbírky Vacina Ladislav. *Exlibris: výběr básnické pozůstalosti Ladislava Vaciny*.
Hradec Králové: Státní vědecká knihovna, 1997, s. 45.]

Alespoň jednou do roka
pokyne mi štíhlá Bílá věž
a pozve mě do svých úzkých
kamenných stěn.

Tam nahoře nad městem
modeluje prudký vítr
profil tvého těla
a tmavé vlasy vrhá
zas a znova do očí.

Také město pod námi
poodkryje dole v hloubce
svá netušená tajemství.

Viz **Špitálská čp. 149**, též **Bílá věž**

Vacina Ladislav

Vítěz

(Hradecké gymnázium)

[Ze sbírky Vacina Ladislav. *Exlibris: výběr básnické pozůstalosti Ladislava Vaciny*.
Hradec Králové: Státní vědecká knihovna, 1997, s. 47.]

Okna naší třídy
vedla k jihu.
Spíš než tmavá tabule
a nepopsané stránky sešitů
nás často zlákal
pohled ven.

I po letech
na štíhlém pylónu
stojí Štursův Vítěz.

A my –
pořád málo vševědoucí
s údivem zjišťujeme,
že haluz nad chlapcovou hlavou
neuvadá...

Viz Špitálská čp. 149, též Tylovo nábřeží čp. 682

Vachek Emil

Vzpomínky na starý Hradec *Dětství*

[Vachek Emil. *Vzpomínky na starý Hradec*.
Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1960, s. 40-53.]

Narodil jsem se o půl třetí ráno dne druhého února roku 1889 v jednom dnes již přestavěném domě na Pražském Předměstí u Hradce Králové jednatřicetileté Anně, rozené Krajákové, a Karlu, oběma z Černilova, jako jejich čtvrté a poslední dítě, tak zvaný vejškrabek. Bratru Karlovi, věkem mně nejbližšímu – bylo mu tehdy sedm let – připadlo vyjádřiti pocity, které, jak se zdá, sdílela celá rodina. Obrácen k porodní babičce řekl: Pošlete ho zpátky, my chceme holku. Z mého pozdního příchodu na svět a snad i z toho, že jsem vlastně měl být holka, vyplynulo v potomní době ledacos: Dostalo se mi v rodině jakéhosi výsadního postavení na snění a hraní. Projevovalo se v tom mé určení? (...)

Na Pražském Předměstí (říkalo se však Podměstí) zůstala moje rodina jen krátce a záhy se odstěhovala do blízkého Hradce Králové, vzdáleného jen co by několikrát kamenem dohodil. K svému vlastnímu rodišti neměl jsem nikdy nejmenší vztah; ostatně později splynulo i zákonem s městem, jemuž bylo „podměstím“. Vždy jsem se měl za hradecké dítě, votroka, jak se říkalo. (...)

Stěhování mělo hospodářské důvody. Můj otec tehdy plným nasazením všech svých vlastností zahajoval velký zápas o své sociální umístění. Pocházel z podruží v Hubilesích, přestěhoval se za lepším do bohatého zemědělského Černilova, ale protože jako podruh třel bídu i tam, šel za výhodnější příležitostí na Pražské Předměstí. Tuto příležitost mu poskytl pan Milan Zebiš, o němž vím jen to, že si zřídil na Pražském Předměstí stáčírnu piva, ve které zaměstnal mého otce. A že měl dvě dcery, Emilií a Gábi, z nichž první si mě prý zamilovala, byla mi kmotrou a dokonce mě chtěla od mé maminky odkoupit, když se provdala do Králík a zůstala bezdětnou. Ale ani míso ve stáčírně piva, ač jistě výhodnější než bylo podělkování u černilovských sedláků, otcově ctižádosti nestačilo. U Zebišů tehdy kupovali jeho věhlasné lahvové smířické mnozí statkáři z bohatého hradeckého kraje. Na nich si otec vyžádal vysokou protekci, když bylo obsazováno místo správce konírny a dnes by se řeklo údržbáře v zájezdním hostinci U Zeleného stromu na náměstíčku sv. Jana, čili Svatojánském plácku, hned na kraji poutavého pevnostního města Hradce Králové. Odtamtud počínají moje první vzpomínky. Ale než k nim přistoupím, je třeba říci ještě něco. Jak jsem se později dověděl od maminky, měl otec pro mne neměnnou charakteristiku: Ten si jednou nevydělá ani na sůl. (...)

Míst na slunci bylo již málo a většinou ještě byla dědičně obsazená a stát se takovým správcem stájí v hospodě, kam dojížděli statkáři, kteří „dovedli pustit chlup“, bylo totéž, jako dostat se na dohled k zlatodolu. Tito statkáři dovedli hýřit, utrácet a rozdělovat své milosti. U mne se to projevilo tím, že jeden z nich mne naučil jezdit na koni, u otce zase tak, že tentýž statkář ho opíjel a vodil po flámech, k velkému žalu mé matky...

Co otec zamýšlel tou charakteristikou utvářející se povahy svého nejmladšího? Asi to, že ve mně roste snílek, kdežto on měl rád muže činu. Jeho předčasná smrt mne bezpochyby ušetřila leckterého pokusu tvrdě a s nepochopením zasahovat do mého vytvářejícího se života. Naštěstí mým jediným rodičovským partnerem zůstala matka a pod záštitou její měkké a lahodné povahy mělo dítě, které přece jen obsahovalo víc životní síly, než otec odhadl, vyrůst pod docela jinými vyhlídkami. (...)

Pamatuji se jen na to, jak maminka jednoho dne, bezmocně plačíc, mi řekla: Tak, hošíčku, už nemáš tatínka... Tatínek tedy zemřel. Co mi to tehdy půlšestiletému říkalo? Protože jsem měl citově hluboké vztahy jen k mamince a protože otec vystupoval do té doby v mém životě tak, jak jsem se pokusil popsat, neříkala mi jeho smrt příliš mnoho, snad nic. Je třeba mít obraznost, aby mládě něco cítilo, tehdy jsem ji ještě neměl. Protože jsem se zařekl, že do těchto zápisků nesmí se vloupat ani slovo vědomé lži, přiznám se k pocitu, který je mi dnes trapný: Radoval jsem se, že pojedu kočárem na pohřeb, protože kočár táhnou koně a já jsem koně miloval bez míry. Dále mi bylo příjemné, že jsem středem laskavého zájmu. To bylo, nemýlím-li se, vše. Lidé mi od té doby říkali tu a tam sirotek. Co to bylo?

Viz V Kopečku čp. 86, oddíl 2.)

*Vzpomínky na starý Hradec
Jinošství.*

[Vachek Emil. *Vzpomínky na starý Hradec*.
Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1960, s. 63-90.]

Vstup na reálku byl šprýmovný. Musili jsme skládat přijímací zkoušku, a to buď jen písemnou, když kandidát vyššího vzdělání ji složil s dobrým úspěchem, nebo potom i ústní, když kandidátek neuspěl. Skládal jsem i tu druhou zkoušku, neboť jsem neuspěl při první. Bylo to tak: profesor, který nás zkoušel, chtěl nám to usnadnit a diktoval náramně výrazně tuto větu: Čermáček byl pěkný ptáček. I ten ypsilon vyslovil náležitě temně. Já jsem si však pomyslel, že je to chytačka, a napsal jsem do diktátu: Čermáček bil pěkni ptáček. Když jsem potom ústní zkoušku složil s náramným úspěchem a když jsem profesorovi vysvětlil, proč jsem selhal při diktátu, zasmál se a říkal mi dlouho potom pěkni ptačku!

(...)

Hradecká reálka vypadá zevně neutěšeně, byla to typická erární budova, když ji stavěli, nepřihlíželi ke kráse, zato na rozdíl od starého gymnasia ... byla to budova světlá, s místnostmi prostornými, s velkými okny, širokými chodbami, pískovaným nádvořím, kde jsme chodívali v respiriu, s tělocvičnou, zvláštními učebnami pro chemii, rýsovnou a nádhernou ředitelnou v pravém rohu patra.

Můj pobyt v této škole začal se již záhy vyvíjet neutěšeně. Neměl jsem nejmenší nadání ke kreslení, bál jsem se rýsování, nerozuměl jsem chemii Záhy bylo zjevno mně i profesorům, že na reálku nepatřím. Profesori se nemohli domnívat, že je to proto, že bych byl lenivý a nepozorný, protože měli opačné důkazy z předmětů, které mne zajímaly. Byla to čeština a později francouzština, a hlavně zeměpis a dějepis. Zatím co jsem z matematiky nikdy nepochopil nic, kromě základních pravidel algebraických, mé dějepisné a zeměpisné znalosti byly záhy rozsáhlé. Ale zase zde byl úraz: nebyly to znalosti ze školních učebnic, nýbrž z daleko svobodnější látky, podávané v knihách.

(...)

Je třeba říci, že jsme tehdy už tvořili kroužek. Jak se vytvořil? Wahlverwandschaft, řečeno s Goethem. Především jsme měli všichni, rozumí se, společné vlastnosti, z nichž dominující byla láska ke knihám. Ale když nás nyní probírám, vidím se zájmem, že jsme měli společnou i jistou vlastnost fyzickou. Byli jsme všichni útlí a byl-li jeden z nás, Otto Sommer robustní, byl zase skoro slepý. Já, protože jsem se dosud nikdy dosyta nenajedl, byl jsem jako lunt, Karel Čapek, gymnasista, byl takový, jak jste ho poznali: tělesně slabý, kromě toho nesmírně ostýchavý. Vzpomínám si při té příležitosti, jak se mi jednou se strachem svěřil (prožíval právě jednu ze svých prvních lásek), že se asi nikdy neodvážil dívku políbit, protože ze strachu by se počal na ústech potit. Celkem nás bylo pět nebo šest, spiklenci na korze, debatující o tom, co jsme právě četli, a vyměňující si zakázané knihy. Konec našemu kroužku učinil jednak odchod Karla Čapka do Brna, jednak skutečnost, že jsem přešel k jinému kroužku, o němž bude ještě řeč. Náš první kroužek vešel ostatně do literatury. Maje patrně už tehdy v žilách novinářskou krev... založil jsem už druhý časopis ve svém životě. Tentokrát nebyl už jen psaný, nýbrž litografovaný, a předloha byla vytvořena krásným písmem mého bratra Josefa a měl náročný název *Revue nejmladších*. Do prvního čísla přispěl Karel Čapek básní „Červená lucerna“, a já esejí a kritikami. Podepsal jsem se pod ně Emil Czerski. Tento pseudonym byl převzat ze jména jednoho hrdiny Stanislava Przybyszewského a je jím dokumentováno, že jsem přešel z vlivu Macharova pod vedení tohoto polského dekadenta.

Tato revue nám získala širší vliv – tiskli a prodávali jsme třicet výtisků! – a její úspěch vyvřel z nového vzduchu, který počalo mé rodné město dýchat. (...)

Za trvání našeho kroužku zasnoubil jsem se také s divadlem. První polibky jsem vyměnil s loutkovým divadlem. Do Hradce zavítal tehdy podnik Matěje Kopeckého. Bylo to úžasné... Poté v jednom z nesčetných domů, které jsme oblažili přechodným pobytem, vzniklo loutkové divadlo, které řídil Jiří Červený.

(...)

Tehdy jsem chodil poslední rok na reálku. Katechetovo ultimátum vytvořilo pro mne kritickou situaci. Byl bych rád přestoupil na gymnasium, ale hlava rodiny, Karel, nechtěl o tom ani slyšet. Byl by mne asi nejraději vstrčil někam do zaměstnání, ale ač měl právě málo smyslu pro mé záliby, odhadl bystře, že by mi pokazil život, kdyby mne dal někam do učení, a svolil, abych ještě studoval, avšak obchodní akademii. Bylo to od něho vlastně velkomyslné, protože tím prodlužoval na své útraty můj pobyt na školách o čtyři roky, ale byl jsem z toho zoufalý a dokonce jsem pomýšlel na sebevraždu. Nakonec jsem se jakž takž smířil s myšlenkou, že budu chodit do ústavu ještě vzdálenějšího mým ideálům, na školu, která připravovala do života budoucí obchodníky (já a obchodník!) a pisárenské úředníky. Ale co se nestalo, když jsem překročil práh té nové, hezké a moderní budovy na pravém břehu Labe, docela blízko hrůzostrašného mostu s jezem zvaným Hučák? Shledal jsem, že se mi nová škola docela líbí, nejen to, že studuji s chutí a s velkým úspěchem. Neuplynul ani měsíc a kdysi jeden z nejhorších žáků reálky se stal primusem. (...)

Vlády nad městem se zmocňovali osvícenci v čele s bývalým básníkem a starostou Ulrichem, oni také zasedali v kuratoriu obchodní akademie, která až do té moderní architektury byla ovocem nového ducha. Tito osvícení měšťáci ponechali volné pole iniciativě smělého, houževnatého a skutečně moderního urbanisty, svého starosty, který zakrátko proměnil copařský Hradec mého mládí v nejnázornější české město. (...) Proměnu pevnostního města v dnešní ladný Hradec jsem již nezažil, protože jsem se mezitím odstěhoval s rodinou do Prahy.

Tento nový, svěží vzduch zasáhl silně také nás, studenty. Provedl jsem v té době nový mocný skok. (...) k novému omamnému učení, které vpadlo do mého života, a to zásluhou hradeckých mladíků studujících v Praze, k anarchismu. Kupovali jsme Neumannovu „Anarchistickou revui“, zbožňovali jsme „Knihy dobrých autorů“, které tehdy vedl St. K. Neumann...

Tento anarchismus se pojil s rostoucí nevolí proti církvi; nakonec jsem z ní úředně vystoupil a stal jsem se tak jedním z čtrnácti tisíc tehdejších bezkonfesních Rakušanů a byl jsem za to z kazatelny nazván odpadlíkem.

Ostatně mám-li být upřímný, musím se doznat, že jsem v té době prožíval sportovní horečku se stejnou náruživostí a naprostým odevzdáním jako anarchismus. Měl jsem jakési nadání pro kopanou a ještě význačnější pro lehkou atletiku. Kopali jsme bez míry, každou volnou chvíli už na reálce, kde jsem za to dostal karcer. Později jsem se seznámil s dvěma Pražáky, vojákujícími v Hradci, a ti mne dovedli do náručí atletiky. Jedním z nich byl Matěj Špička, jeden z vítězů renomovaných Běchovic. Učili mě řeckořímskému zápasu, seznámili mě s hlavními lehkootletickými disciplinami, naučili mě, jak se měří dráha, a záhy se kolem mne vytvořil kroužek atletických nadšenců, běhali jsme vše od sto metrů až po hodinový běh ... skákali jsme i trojskoky...

Pak se konečně vytvořila šťastná konstelace pro mé životní plány... Nasadil jsem vše, aby se rozhodl pro Prahu [bratr Karel], a protože ani mamince se nechtělo do zněmčelé Jihlavy, bratr konečně řekl ano. Přestal jsem hned chodit do školy a jen jsem očekával příchod onoho velkolepého dne. Čekání trvalo tři zimní měsíce. Za tu dobu jsem obnovil své přerušené styky s literárními kamarády. Na poradách Na Střelnici a na nádraží jsme obnovili ono sebevzdělávací sdružení, které se kdysi rozbilo, a založili jsme knihovnu, která se později

stala základem slavné hradecké Mansardy. Tehdy jsme se scházeli také v domě přítele Picka – mezi dychtivci bylo vůbec mnoho židovských jinochů – a tam jsem jednoho dne se s nimi viděl naposled. Neboť nazítří naše rodina nastoupila do vlaku a odjela do Prahy. (...)

Byl třináctý únor r. 1906. V únoru jsem se narodil a teď jsem měl dojem, že se narodím po druhé. Až později mne vzpomínky na Hradec přímo zavalily. Spolu s nevyslovitelnými díky, které jsem pociťoval k svému rodnému hnízdu. Poskytlo mi vše, co jsem potřeboval, jen s chlebem šetřilo, ale dalo mi poezii, roznítilo můj oheň a objevilo ve mně zájem o věci obecné. Ujížděl jsem do Prahy solidně vzdělán, s určitými vědomostmi značně nad průměr, s hladem po činnosti, maje za sebou první literární a novinářské pokusy. (...) Nechci být domýšlivý, ale Viktor Dyk jednou napsal: Z východních Čech nám přichází nejlepší mládež. Myslím, že jsem patřil k té dobré mládeži, díky tomu, čím jsem byl ukut na hradecké kovářině.

Viz **V Kopečku** čp. 86, oddíl 2.), též **Komenského** čp. 234, náměstí Svobody čp. 301

Valuš-Strunz Josef

Hradecká katedrála

[Valuš-Strunz Josef. *Tajemství: básně.*
Hradec Králové: knihtiskárna Jaroslava Omy, 1941, s. 19.]

Kopí věží třpytí se
jak blesk, jenž dal manu,
v bitvách sílí divise
nás, nás pozemšťanů.

Němý pancéř starých zdí,
echo historie.
Hle, ten strážce který bdí –
ach, jak mlčící je!

Ticho. Jenom korouhev
těžce zastenala.
Ticho. Zní snad z ulic zpěv?
Či tma v strunách hrála?

Klesly hvězdy. Jitřní tma
naposled se smála.
A mne v té tmě dojíká
stará katedrála.

Viz **Wolkerova čp. 988**

Valuš-Strunz Josef

Smutné město
Památce Rudolfa Medka

[Valuš-Strunz Josef. *Tajemství. Básně.*
Hradec Králové: knihtiskárna Jaroslava Omy, 1941, s. 29-30.]

Město, město básníků,
ach, zas jeden odešel!
V tom srpnovém žhavém dni
prohrál svoje tažení.

Srdce mlčí. Vzpomíná
všech těch bojů s osudem.
Smutná, smutná noc šla dnes
vyplakat se do kláves

věží města s erbem lvím.
Srdce mlčí. Vzdychne si
nad zlou sudbou, nad zlým snem:
Básníkem byls, básníkem!

Slavné město královen,
clonou stesku díváš se.
Teď znáš jenom hrdý žal
po tom, jenž tě miloval.

Město, město básníků,
ach, zas jeden odešel!
S Bílé věže černý flór
dusí vzlyk mých metafor.

Viz **Wolkerova čp. 988**, též **Malé náměstí čp. 4**

Noc před pohřbem

[In: Vaněček Arnošt. *Husitská balada*.

Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1978, s. 147-148.]

Byla noc havraní a krkavcová. Za kostelem Svatého Ducha na náměstí je úzká ulička, kterou překlenuje vlhký stín chrámových pilířů a věží. U stupňů do kamenného domu mistra perníkáře a měšťana ležel hrubý pytel, naditý a svázaný u uší. Zdál se trochu větší než pytel s hrubou moukou, kterou mistr objednává na perník. Vůně domu je uvnitř medová, zdi jsou tlusté a v nich je hrobové ticho. Jen dole u sklepa praská oheň v peci při pečení.

Je pochmurný rok a Hradec je ve zbroji.

Pan Městecký ohrožuje kraj i město a byl už sehnán kolikrát z pole, nepřítel dávno u Skalice, kde ztratil mnoho lidu. Byl po nezdařeném pokusu o Žižkovo zavraždění zkroušené mysli. Potom ještě zadoufal, že bude Žižka poražen v bitvě u Kostelce, vsázel se s císařem Zikmundem při hostině o ušlechtilého koně mimochodníka, ale Zikmund ani tenkrát neměl víry v úspěch nad slepým vůdcem, řka, že stále sám čert mu přeje, Belzebub je jeho patronem, zloduchové mu drží palec ke zdaru v podniku proti svaté říši a papeži.

Nic naplat, že Městecký užívá lidového rčení, tvrdil:

„Slepý vede slepého, oba do jámy.“

Unikl neporazitelný z kleští a probil se z jistého už údělu v neblahé pasti. Teď tu je mrtev. Bujný kůň padl a oje dějin se zas jinam obrátí, toť jisto. Bubnovat na cizí kůži nelze, leda spíš na vlastní, řekl, a to je báseň a ne pravda. Kde prý by volil poslední příbytek na zemi, ptali se ho, umírajícího.

Že prý tedy káže ze svého těla stáhnout kůži a toto krkavcům a dravé zvěři dát na pospas, ale tou kůží připravenou potáhnout buben a tím vůdcem mají vojny vést. Před zvukem toho děsivého bubnu vždy strachem poražení rozutekou se Němci a jiní nepřítelé.

Který mudrák vymyslel tu bajku, ani pan Městecký nevěděl. Což by tomu i někdo nemohl uvěřit? Bylo by předčasné volat: Hejsa!

V krkavčí noci se u chrámu zastavili tři muži a vzali břemeno ležící u domu. Klíčem otevřeli i vrata chrámu. Vešli dovnitř a po chvíli, až se měsíc o kus posunul na obloze, vrátili se s jiným podobným břemenem, zahaleným v bílém plátně. Odešli s ním k vozu za rohem u pilíře a vzápětí vůz rachotil po kočičích hlavách dlažby náměstí. Město spalo pod černým sukem tmy.

Odjeli brankou v hradební zdi. Zamířili k modravým horám v dáli za rovinou. Vezli mrtvého Jana Žižku do úkrytu.

Neměla se splnit bajka narychlo vymyšlená. Tělo vůdcovo bodmo i sečmo pošrámané bylo pohřbeno na tajném místě, v hluboké zemi. Ani nepřítelé, kdyby zvítězili, nemohou pokazit jeho hrob a vléci jeho tělo v prachu po ulici, jak se stává hrdinům.

Bude pohřben v chrámu Svatého Ducha Ruprecht Němec, voják, také od mládí jedooký, v den svátku svaté Voršily a 11 000 panen zabitých Atilou, hunskými hordami od východu, zde v dlažbě kostela před velkým oltářem, 21. října L. P. 1424. Málem by byl vypadl strůjcům záměny z uvolněného rubáše.

Ještě doutnají trosky dobyté Přibyslavě, obrovská pohřební pochodeň za zemřelého vůdce, muže zbožného a nad jiné udatného, stravující těla šedesáti upálených obránců hradu a města zaplála na cestu jeho poslední.

Byla noc havraní a krkavcová, noc přeludů a nezbádaných tajemství, zbyla baladická báseň pravdy smyšlené...

Konšelova dceruška

I. kapitola

[Vávra Jan. *Konšelova dceruška: dějepisná povídka z dob Jagellonských.*

Praha: J. Otto, 1874, s. 1-3.]

V jednopatrovém domku na severní straně koňského trhu (nynějšího Malého náměstí) v Hradci Králové stála uprostřed přízemní světnice mladá, asi sedmnáctiletá dívka, jejíž sličné tvářičky zapáleny byly hněvem. Jiskřící oko její metalo nelítostně blesky své na mladíka, který napolo zkroušeně, napolo vzdorně nedaleko ní stál, o velikou dubovou skříň se opíraje.

„A naposled ti povídám, že to nestrpím,“ horlila dívka. „Jestliže ještě jedenkrát takovou řeč si povedeš, pak je s námi konec, na dobro konec.“

„Ale Mařenko – „ pokoušel se mladík uchlácholiti děvče.

„Chceš-li, abych tě měla ráda, tak musíš mi důvěřovat, nesmíš žárlit, stíhat mne v nevinné zábavě a hrubě se chovat k lidem, kteří jsou ke mně zdvořilí a uctiví. Snad mám být klášternicí, snad mám panu Dobšovi okázat dveře, snad mám nevlídnou tvář vyhánět zákazníky otce svého, protože panu Jiříku tak se líbí?!“

„Všecko, Mařenko, všecko bych ti dovolil,“ zvolal Jiřík, a i v jeho hlase jevila se vnitřní rozzlobenost, „jenom kdyby ten prožluklý Dobeš sem k tobě nechodil a nekalil srdce mého mír. Nešťastná to byla hodina, ve které pan Jiří z Gerštorfu umínil sobě, že u otce tvého dá ulíti nové zvony do kostela Žirečského, načež přišel sem s tím Dobešem, aby je objednal. Od těch dob je tu ten hubený host skoro denně, pokaždé vymyslí si nějakou příčinu; dneska chce mít písmena trochu širší, zítra se přijde zeptat na cenu a pozejtří bude chtít vědět, kdy budou zvony hotové.“

To není ještě neštěstí, Jiříku, a otec můj by tě divně žehnal, že tak přeješ poctivému řemeslu jeho.“

„Ó Bože!“ povzdychnul si mladík z hloubi srdce, „já bych mu přál, kdyby všechny zvony z celého světa jen z dílny mistra Ondřeje vycházely, ale ten Dobeš sem nemá chodit, sice, jako že Bůh je nade mnou, zapomenu se nad sebou a sám mu odzvoním.“

Tvář Jiříkova jevila výhrůžku tak pravdivou, že dívka se zarazila.

„Poslyš, co ti řeknu,“ pravila přísně; „trpělivost má dochází a syta jsem každodenních tvých lamentací. Pan Jiří z Gerštorfu je mocný pán a Dobeš je pravá ruka jeho i syna jeho Viléma. Kdyby otec ztratil přízeň pana z Gerštorfu, pozbyl by i mnohého výdělku. To rozvaž a jednej rozumně, jako já jednati musím. Páni jsou páni, otec musí na ně dbáti, oni mají vládu po celé zemi, nad všemi statky a kostely, a my k nim poslušně se musíme míti.“

Jestliže však Mařenka, dcera věhlasného zvonáře Kralohradeckého, mistra Ondřeje řečeného Žáčka, se domnívala, že slovy těmi uchlácholí Jiříka, tu podivila se, spatřivši opak toho.

„Aj, vida, ty pravíš, že poslušně se musíme míti k panstvu? Ty dcera Hradeckého měšťana chtěla bys se klaněti pánům a rytířům, kteří po právech našeho staroslavného města šlapou nohama? Víš-li pak, že již se na nás zbrojí, že z nás chtějí udělati chlapů, a že se budeme muset bránit celou silou svou proti porobě? Včera jsem slyšel naše sousedy, jak vypravovali o útisku pánů proti Praze a všem městům, o žalobách u krále a o jiných věcech, z kterých jsem mnohé neporozuměl. Co nám je po pánech? Klanět se jim? Chyba lávky, Mařenko, jak se něco strhne, jsem při tom, jen abych panu Gerštorfskému a tomu hubenému Dobšovi mohl naprášit.“

Opatovický klášter

II. kapitola

[Vávra Jan. *Opatovický klášter neb Pomsta vypovězence.*

Hradec Králové: Ladislav Pospíšil, 1863, s. 10-14.]

Dozněly zvony u chrámu sv. Ducha v Hradci Králové, sezvánějící lid ku požehnání. Bylo krásné odpůldne roku 1415 – že nikdo v úzkých zdech nezůstal, komu poutající povinnost nezbraňovala, nýbrž ven chvátal, by pořil krásného dne. Před královninou, nyní biskupovou residencí, a dále k svatojánskému plácku, bylo nastaveno mnoho bud, – před chrámem Páně stáli pak prodáváči zemských plodů, ovoce a ryb. Bylo velmi živo a divně se vyjímal k směsici té zvuk varhan a zbožná píseň věřících ve vnitřních místnostech chrámových.

Byl trh v městě. Však netoliko na této části rozlehlého náměstí, ale i dále k malému náměstí, panovala velká veselost a neobyčejná živost. Na rohu loubí velkého náměstí a postranní široké ulice nacházela se velká, dobře známá krčma. Dvě plné jizby a mimo to as patnáct stolů v podloubí a na náměstí rozestavených, a vesměs obsazených, svědčily, že jest místo to hlavním shromaždištěm obyvatelstva.

A obzvláště dnešního dne shromáždil se zde velký počet hostů. Dle pokojného měšťana seděl rázný venkovan, v jizbě hemžilo se zbrojenců rozličných barev a pánů, a v koutě rozmlouvali dva rytíři o nynějších těžkých dobách, přičemž se jim velká konvice, vínem naplněná, těžkou býti nezdála.

Byl to veselý život, kde se zde rozliční živlové sešli ze všech stran, by nejen své zboží a peníze, nýbrž i své náhledy vyměňovali. Hovor byl hlučný – a jak by ne, vždyť jako bleskem šířila se zpráva po celé zemi o novém učení, o interdiktu na Praze spočívajícím, o krásném slově mistra Jana Husa; ba každá půtka mezi oběma svářícíma se stranama roznesla se po kraji.

(...)

Na náměstí kol dlouhého stolu sedělo několik vojínů, jichž oděv Hradecké obrance prozrazoval. Veselé jejich tváře svědčily o hojném již požitku vína, a hrdě rozhlíželi se obrancové města na kolem jdoucí, jako by se chlubití chtěli, že nejsou pouze v boji nepřemožitelní. Na rohu stolu usedlo několik měšťanů, kteří brzo v hovor jejich se vmísili.

„Víte-li pak“ počal po notném doušku jeden z nich, „že, jak mně strýc, který stran obchodu do Prahy jeti musel, vyprávěl, ten smělý kazatel, co tak proti papeži brojil, nyní před jeho soud se dostaviti musil, a sice daleko až do říše?“

„Tak dobře“ – blepotal jeden ze zbrojenců, „kdož hřešíš, o trest se nestarej a kdo je kacír, ten zasluží věčné trápení.“

„Nelam si jazyk, Beneši!“ ozval se jiný vojín, „kde máš důkazů, že byl mistr Jan kacír. Když jsem byl vloni s naším panem hejtmanem v Praze, slyšel jsem ho též kázati – ale bratři – v srdce mi vnikla slova muže toho – a věrte mi, mnohé nepravosti jsem od té doby zanechal.“

„Každým způsobem,“ pravil měšťan, co prvé mluvil, „kazatelem byl výborným!“

(...)

Veverka Václav

Balbín v rodném městě

(první část básně)

[*Almanach vydaný v upomínku 10letého trvání „Dobroslava“, spolku akademiků z Hradce Králové a okolí. Hradec Králové: spolek Dobroslav, 1888, s. 3-5.*]

Nepřátel zlobou štván
po české vlasti bloudil Balbín kněz.
Měl v srdci lásky stan;
jej blažil tichý háj i šumný jez,
i větev v květu i list pouvadlý,
i vajíčka jak ptáci v hnízdo kladli,
i křemen prostý, hrouda kypré země –
vždyť krví skropilo ji české plémě.

Ted' v rodné město zas
po létech zavítal. – Věž bílou tam
zřel pnout se v modrý jas –
z ní jako děčko hleděl k dědinám:
krev česká tehdy proudem k nebi tryskla,
až sem se bouře s Bílé hory blýskla,
a krev ta v srdce Balbínovo klesla,
v něm oživila a fénixem se vznesla. –

Pak vstoupil v hrdý chrám;
v něm Žižka snil o vlasti luzný sen:
„Splň jej,“ ždál, „Bože sám,
byť od husity třeba byl nám sněn!“
I kráčel vedle sídla jezuitů:
„Bůh odpustiž vám v nebe zlatém bytu,
co od vás utrpěla česká kniha!“ –
A tisíc myšlenek se hlavou mívá. –

Za město zamyšlen
šel Balbín polem. Voněl strom i keř,
pták zpíval jarní sen
a řeka slunkem plála, v stinnou šer
se tiskly fialky... Tam vrchol kynul;
věž čněla nízká, kol se hřbitov vinul,
kostelík malý, zámeček tam bílý
a hájek tulný v úpatí se chýlí. –

Na vršku Balbín stál;
kraj luzný před ním v zdobě jarních krás,
hor modrých v dáli val,
a od nich Orlice i Labe pás

jak stužka z dýmantů se středem vine,
z nich pijou louky, pole, hájky stinné,
a v moři zeleně jak škeble bílé,
v nichž perly zrají, leží vísky milé.

Sám Hradec uprostřed
jak slávou ověnčený, šedý rek;
jej nesklál nával béd,
on hrdě stál, před nikým nepoklek,
a nepřátelům prsa rozjizvená
vstříc staví, Čechů nerozborná stěna! –
I rozpjal Balbín nad kraj ruce s touhou:
„Zda, Bože, pro Čechy máš bídu pouhou?“

(...)

Viz Špitálská čp. 183-184, oddíl 6.), též Velké náměstí čp. 32, oddíl 1.)

Zahradník-Brodský Bohumil

Vzpomínka

[Uveřejněno ve sborníku *Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922.*
Hradec Králové: Osvěta lidu, 1923, s. 141.]

Třebaže přísná klausura seminářská²³⁴ poskytovala nám bohoslovcům velmi málo příležitostí seznati vnitřní kypící život ve městě, stal se nám Hradec Králové milý celým svým prostředím a duchem v něm panujícím. Za dob mého pobytu v semináři panoval v něm dosud zbytek osvícenského ducha našich buditelů a tehdejší kněží vycházeli odtud bez oněch bojovných politických choutek, které nyní zatlačují náboženství a přispívají k úpadku náboženského cítění. K posílení češství a vlastenectví v semináři přispíval ovšem nemalou měrou odhodlaný, rázný a nebojácný český duch ve městě panující. Přes vojenský ráz města usedlé obyvatelstvo zachovalo si své hrdé přesvědčení národní, které němčení četných důstojníků nemohlo zastříti. A bohoslovci tajně vycházející na sklenici piva do některé měšťanské hospůdky a stýkající se s lidmi docházejícími do semináře buď pro vodu, nebo do kostela, měli tolik styků s obecností, že zdravý duch upřímného češství vanul také ponurými zdi semináře. Královéhradecký seminář platil za nejčeštější a nejpokrokovější seminář český. Jakým je nyní, ovšem nevím, ale jsem jist, že hrdě český Hradec Králové jest stále takovou národní pevností pod Orlickými horami. Rozkvétá podivuhodně, jest střediskem kultury v severovýchodních Čechách a nepřestane býti vůdcem celého kraje. Kdo ho poznal, ten si ho zamiloval a jsem jist, že dorůstající pokolení postará se, aby toto vůdcovství se ctí nosil dále ku prospěchu města a slávy republiky.

Viz Na Hradě čp. 91-92, oddíl 5.)

²³⁴ Bohumil Zahradník-Brodský absolvoval hradecký seminář v letech 1882-1886.